



1957

ANDRA KAMMAREN

Nr 2

21—22 januari

Debatter m. m.**Måndagen den 21 januari fm.**

	Sid.
Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.	3
Interpellation av fru Sandström ang. av Statens skogsindustrier be- driven rederirörelse	80

Måndagen den 21 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)	84
--	----

Tisdagen den 22 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) tillika svar på interpellation ang. den aktuella bränslesituationen och fråga ang. ytterligare hjälpåtgärder för ungerska flyktingar	134
---	-----

Tisdagen den 22 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)	220
--	-----

Måndagen den 21 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Ståhl, som vid kammarens sammanträde den 10 innevarande januari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1957/58, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet Lange, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med remiss till utskott av ovanstående propositioner besvara herr Svenssons i Stenkyrka interpellation angående den aktuella bränslesituationen.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! När jag tillåter mig att börja dagens debatt, så är det helt enkelt därför att jag har en stark känsla av att den förelagda statsverkspropositionen behöver en kommentar, innan

diskussionen på allvar kommer i gång. De presskommentarer, som har följt på presentationen av årets finansplan, har ju varit omväxlande och framför allt mycket skiljaktiga i sina värdeomdömen. När sålunda olika omdömen härrör sig från politiskt skiljaktiga uppfattningar om samhällsekonomien, är det ju inte överraskande i och för sig. Då däremot de skiljaktiga uppfattningarna kommer från en och samma politiska opposition, har man kanske anledning att ställa sig litet mera frågande.

Låt mig belysa oppositionens publicistiska reaktion genom att citera följande rubriker: »En svag budget.» »En dyster budget.» »Stagnationens nya budget.» »Betänklighetens budget.» »I återvändsgränd.» »Orkeslöshetens finansplan.» »En lös finansplan.» »Ofärdig finansplan.» »Utgiftsexplosion.» »Svagare men långt ifrån svag budget.» »En stark budget.» »Högskattebudget.»

Oppositionens språkrör analyserar också finansministerns psykiska status i följande ordalag: »Tvehågsen finansminister.» »Resignerad finansminister.» »Pessimistisk finansminister.» »Lugn finansminister.» »Orolig finansminister.» »Flöjtspelande finansminister.» »Finansministern blek om kinden.» »Sträng svävar på målet.» »Socialisten Gunnar Sträng.»

Självfallet är jag djupt överväldigad, då jag avläser ett sådant intensivt intresse i avseende på min ringhets fysiska och psykiska välbefinnande. För att emellertid stilla eventuella farhågor på den punkten, så låt mig omedelbart kort och gott meddela, att med undantag av en, jag hoppas övergående influensa, är mitt tillstånd i båda dessa avseenden oföränderligt gott.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Huruvida den för riksdagen presenterade budgeten är en svag eller en stark budget eller någonting mitt emellan har den allmänhet, som inhämtat sitt kunnande ur oppositionens press under dessa sista 10 dagar, knappast kunnat göra sig en föreställning om, då uppenbarligen oenigheten på den punkten varit så markerad bland de politiska ledarskribenterna. Samtidigt som budgeten betecknas som svag eller med andra ord, samtidigt som man gör gällande, att vi nu är mer eller mindre konkursmässiga, verkar det onekligen något förbryllande att ta del av den kritik, som från olika håll och i samma andedrag presteras över att budgetbehandlingen har gått för hårt fram just över vederbörandes eget specifika område. En gammal god förlikningsmanregel är den, att därest alla berörda parter är arga och missnöjda med resultatet, bör resultatet i och för sig kunna tolkas såsom ett gott uttryck för och en riktig avvägning av den kompromiss, som både ett förlikningsförslag och en statsverksbudget onekligen är. Kanske vågar jag inregistrera årets statsverksproposition såsom särdeles vällyckad just utifrån den synpunkten att de belåtnas antal har varit praktiskt taget obefintligt.

Jag tillåter mig emellertid att göra det enkla påpekandet, att därest man kritiserar en budget såsom varande svag, så brister det åtskilligt i logiken, om man samtidigt torgför sitt missnöje över för snåla anslag. Sådant missnöje har fått rikligt spaltutrymme i oppositionens press under den senaste veckan. »Statsverkspropositionen har i fråga om väganlaget givit trafikanterna en chock» säger vägföreningens direktör. Behandlingen av försvaret har föranlett den i och för sig ovanliga åtgärden att överbefälhavaren i särskild skrivelse till regeringen tillkännagivit sitt missnöje över prutningarna. Medicinalstyrelsens chef protesterar mot behandlingen av sjukvårdsbudgeten, »finner

det hela beklagligt, och ser prutningarna med djup oro». Väg- och vattenbyggnadsverkets chef är allvarligt bekymrad, när han tar del av statsbudgeten och anser »att sakkunskapen har underkänts». Chefen för vattenfallsstyrelsen beklagar sig över det honom tillmätta investeringsprogrammet och anser det »oklokt att visa den försiktighet i atomprogrammet, som kommit till uttryck i statsverkspropositionen».

Jag har varit med tillräckligt länge i detta hus för att redan nu kunna våga säga, att innan kamrarna skils åt kommer åtskilliga förslag att ha sett dagens ljus, förslag som alla har det gemensamt att man vill öka statsverksamhetens utgiftssida ytterligare, eller med andra ord göra denna, som den nu presenteras på de flesta håll, svaga budget ännu svagare.

För ett år sedan presenterade Kungl. Maj:t en statsverksproposition, där statsinkomsterna antogs täcka utgifterna såväl på drifts- som kapitalsidan, eller med andra ord en totalbalanserad statsverksbudget. Jag tillät mig i förra remissdebatten, d. v. s. den 19 januari 1956, att slå fast att det goda utfallet av budgeten för 1956/57, d. v. s. för innevarande år, delvis hade karaktären av en engångsföreteelse. Vissa uppbördstekniska följdverkningar av fastighetsskattens inläggning i källskatteuppbörden gav just för nu innevarande år extra inkomster av engångsnatur. Jag upprepade i den ekonomiska avslutningsdebatten den 30 maj på nytt dessa argument och underströk att vi genom beslut, fattat vid 1956 års riksdag, genom sänkning av den direkta statsskatten reducerade statsverkets inkomster framdeles med 370 miljoner kronor per år. Jag erinrade om att de indragna repetitionsövningarna hade karaktären av en engångsåtgärd. Jag pekade vidare på förväntade justeringar av statstjänarlönerna. Jag har ett starkt behov av att erinra härom i den, jag skall villigt erkänna det, rätt fåfänga förhoppningen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att kunna göra intryck på oppositionens talesmän, som under tiden från remissdebatten 1956 till valdagen den 16 september i bästa julgransplundringsstil nedlade aktningstvård energi och möda på att dela ut ytterligare skattesänkningar av alla slag till det svenska folket. Så här i efterhand vågar man väl säga: Gud vare tack och lov att denna riksdag under föregående år ändå hade en sådan sammansättning att oppositionens förslag tillbakavisades! Situationen i dag är i ekonomiskt avseende väsentligt bättre och behöver nu inte ses såsom orimligt och hopplöst.

Utifrån mina bedömningar av den allmänna ekonomiska situationen är läget trots allt inte av den karaktär att det finns grundad anledning att tala om en misslyckad budget. Jag har tillåtit mig att i beskrivningen av den ekonomiska politiken utan omsvep erkänna att budgeten är svagare än i fjol. Men därest inget oförutsett inträffar bör den fortfarande kunna vara ett effektivt och brukbart medel i vår kamp mot inflationsfaran.

Låt mig först säga någonting om totalbalanseringens princip som sådan. I fjolårets sista ekonomiska debatt den 30 maj hade herr Ohlin och jag ett meningsutbyte här om. Jag tillät mig då på en direkt fråga av herr Ohlin svara följande: »Totalbalansering eller icke totalbalansering står i direkt förbindelse med den ekonomiska situationen som vi bedömer den under det år budgeten tillämpas. Lika naturligt som det är att man arbetar med en underbalanserad budget i depressionstider, lika naturligt är det att man arbetar med en total — eller överbalanserad budget i inflationstider. Budgetpolitiken är enligt min uppfattning till för att påverka det ekonomiska skeendet och är i denna sin innebörd av utomordentlig vikt och betydelse.»

Jag sammanfattade mina synpunkter i följande: »Jag menar alltså, att när vi bedömer läget så att det är nödvändigt

med en starkt balanserad, kalla det gärna överbalanserad budget, så försöker vi åstadkomma detta inom ramen för vad som är praktiskt möjligt att genomföra. När vi bedömer läget annorlunda, så hänger vi inte fast vid överbalanseringen. Man bör föra en flexibel budgetpolitik. Liksom de andra instrumenten i den ekonomiska arsenalen skall den ha en viss flexibel karaktär.»

Herr Ohlin uttalade sin tillfredsställelse med detta besked. Om jag citerar herr Ohlin, blev svaret följande: »Jag tackar för upplysningen om totalbalansering. Det betyder att finansministern med sin flexibla finanspolitik i ett något svagare konjunkturläge inte kommer att överbalansera driftbudgeten så starkt som nu; att han alltså kommer att låna pengar till en del av kapitalbudgetens utgifter. Det betyder också att han, om jag fattat honom rätt, i ett sådant läge mycket väl kan tänka sig föreslå skattesänkningar. Detta är verkligen viktigt, herr finansminister! Vi har alltså att räkna med att staten i ett något försvagat konjunkturläge kommer att låna för investeringar på kapitalbudgeten, t. ex. inom affärsverken, och att detta inte kommer att hindra förslag om skattesänkningar.»

Herr Ohlin uttalade vidare förhoppningen att jag skulle tala om innebörden av detta för statsministern och de övriga kolleger i regeringen, som för socialdemokratiens talan i den ekonomiska debatten. Denna upplysningsverksamhet, i den mån den nu skulle vara erforderlig, har icke uraktlåtits från min sida. Men när vi i år i ett något svagare konjunkturläge presenterar en budget som innehåller både förslag om en viss upplåning och förslag om en viss skattesänkning, så har detta förhållande i den press, som står herr Ohlin nära, framkallat våldsamma eruptioner av kritik mot den finansminister som i år icke har vidhållit principen om totalbalansering.

Kanske är jag själv skuld till förhål-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

landet, eftersom jag utgick ifrån att herr Ohlin skulle upplysa sina meningsfränder om totalbalanseringens innebörd. När så tydligen inte varit fallet lovar jag, att om tid och krafter står mig bi försöka hjälpa herr Ohlin i det avseendet. Då behöver kanske överraskningen över att en budget presenteras såsom icke totalbalanserad inte i fortsättningen bli lika övervældigande som den blivit i år.

Jag kommer tillbaka till frågan om budgeten är stark eller svag, och jag vill ytterligare slå fast att ett sådant omdöme helt enkelt inte kan göras med borteende ifrån det aktuella konjunkturläget. Ser vi på budgeten utifrån mera traditionella utgångspunkter — låt mig gå tillbaka till de tider, då konjunkturbilden präglades av en väsentligt stillsammare atmosfär än vad vi nu varit vana vid — så skulle från dessa utgångspunkter dagens budget säkerligen betraktats som en ovanligt stark budget. Den nu presenterade statsverksbudgeten innebär att vi skattefinansierar de statliga investeringarna till cirka 88 procent. Budgetens totalsumma är till 98 procent skattefinansierad och till 2 procent lånefinansierad. Traditionellt och med borteende från budgetens betydelse som vapen i konjunkturpolitiken och som ett vapen för samhällsekonomisk stabilisering kan man självfallet väl presentera en budget, där man lånar alla de medel som behövs för räntebärande investeringar. Nu har jag emellertid personligen den mycket bestämda uppfattningen att budgeten måste vara en aktiv faktor i vår strävan att stabilisera samhällsekonomin. Med den omfattning den statliga verksamheten har i dag präglar den på ett avgörande sätt konjunkturbilden och kommer med all sannolikhet att göra detta även för den framtid vi nu kan överblicka. Sett ifrån dessa utgångspunkter är den budget som nu presenteras riksdagen en så pass stark budget som förhållandena medgivit. Utifrån nationalbudgetens

prognoser, som visar en något avlugnande aktivitet i vårt ekonomiska liv, kan den upplåning som här presenteras också till nöds försvaras. Men jag vore inte ärlig om jag inte innerst inne med större tillfredsställelse även detta år skulle ha velat presentera en totalbalanserad budget. Varför har inte finansministern gjort detta, kanske man frågar. Till mitt försvar har jag väl då endast att anföra att om detta hus i praktiskt taget 100-procentig enighet beslutade sig för att utställa vissa växlar på framtiden, så betraktar jag det som en politisk anständighetsfråga att de växlar också inlöses. Riksdagen beställde föregående år en uppjustering av barnbidragen. Den presenteras i årets statsverksproposition. Någon kanske säger att den träder i kraft i senast laget med hänsyn till att här föreslås en tidsförskjutning på ett halvt år. Växeln löses emellertid in, och tidsförskjutningen får man enligt min mening acceptera för att slippa den större olägenheten att försvaga budgeten med ytterligare 100 miljoner.

Den politiska debatt, som under fjolåret rullades upp för de svenska väljarna, gav klart vid handen, att politisk enighet över hela linjen förelåg beträffande den kommunala skattesänkningen. Det finns någonting som heter förtroendekapital i förhållandet mellan politikerna och väljarna. Omsorgen om detta förtroendekapital har gjort att regeringen här föreslår en inlösning av den växel som representerar den kommunala skattesänkningen. De övriga stora kostnadsposterna — 170 miljoner ytterligare till försvaret, 140 miljoner ökning på skolhuvudtiteln och 230 miljoner i merutgift på statstjänarnas lönesida — tror jag denna riksdag praktiskt taget enhälligt kommer att betrakta som ofrånkomliga. Det ofrånkomligas nödvändighet och politisk anständighet har utgjort de bjudande argument, som inneburit att trots en rigorös utgiftsgranskning den ideala mål-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sättningen, totalbalanseringen, icke helt kunnat uppnås. Personligen beklagar jag det även om, som jag nyss understök, det förhållandevis rimliga upplåningsbehovet mot bakgrunden av en viss konjunkturdämpning kan försvaras. Men allt är ju relativt här i världen. Den kritik regeringen kan rikta mot sig själv för att den över huvud taget i nuvarande situation skall behöva belasta lånemarknaden är litet lättare att förlika sig med mot bakgrunden av att en ekonomisk politik efter oppositionens anvisningar skulle ha dubblat och tredubblat detta upplåningsbehov.

Det vore emellertid en djupt missvisande presentation om jag gjorde gällande att nästa års underbalansering med cirka 300 miljoner är ett resultat av regeringens känsla utav nödtvång i fråga om utställda löften och växlar. Resultatet är den naturliga konsekvensen utav att regeringen har blicken öppen för vad som brister på samhällsverksamhetens olika avsnitt och är beredd att intill gränsen för det ekonomiskt möjliga sätta in sina krafter på att reparera dessa brister. Justeringen av barnbidragen har regeringen betraktat såsom en fråga om social rättvisa och anständighet. Man kan inte med bärande motiv förneka att utvecklingen sedan 1947 har inneburit en omfördelning av folkhushållets tillgångar till barnfamiljernas nackdel. Regeringen har velat tillrättalägga den orättvisan och utgått ifrån mot bakgrunden av fjolårets uttalande, att den där har stöd från riksdagens sida. Att nästa steg på skattesänkningens område föreslås bli en reduktion av den kommunala beskattningen ligger helt i linje med den grundsyn på skatteproblemet som regeringen gjort sig till tolk för. Den tog sig uttryck i fjolårets statsskattesänkning med huvudvikten lagd på de mindre inkomsttagarna. Principen följes i år genom det förslag om höjning av de skattefria kommunala ortsavdra-

gen som riksdagen längre fram kommer att få ta ställning till.

Det är således fortfarande en skattereform, där den helt avgörande tyngdpunkten i fråga om skattelättnader lägges hos de mest behövande, d. v. s. de lägre inkomsttagarna. Den genomgående upprustningen på forskningens område, där fjolårets starka engagemang på atomkraftens exploatering för fredlig användning fullföljes och väsentligt utökas, är vidare en demonstration av att regeringen inför riksdagen vill understryka vikten av utvecklingsfrämjande och framåtsyftande engagemang.

Undervisningens sedan ett par år starkt pågående utbyggnad fortsätter. Riksdagen har att ta ställning till en skolhuvudtitel som, om man vill lägga en sakligt objektiv syn på det hela, präglas av aktivitet och ansvar för framtiden. Den i ordets rätta hemärkelse sociala demokratiseringsprocess som ligger i att våra ungdomar, bortsett från föräldrarnas ekonomiska förhållanden, får tillgång och möjligheter till studier och utbildning, har fått ett konkret uttryck i de generella allmänna barnbidragens utsträckning till 18-årsåldern för alla de ungdomar som fortsätter sin utbildning, oavsett av vilket slag den vara månne. En genomgående förhöjning av studiestödet för utbildningen utöver det anförda är ett konsekvent fullföljande av dessa tankegångar.

Den sedan några år tillbaka fortgående upprustningen på sinnessjukvårdens område fullföljes till och med i ökad takt. De nya mentalsjukhus som nu bygges i vårt land gör rent bord med den gamla orimliga och förlegade uppfattningen att kropps- och mentalsjukvård kan bedömas från olika utgångspunkter och värdesättas med olika mått.

Gör man sig besvär med att se över budgetens förslag på vårdområdet, finner man att ett två- eller tredubblat engagemang i fråga om fängsvårdens och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nykterhetsvårdens upprustning föreligger. Upprustningsarbetet inom ungdomsvården, omsorgen om invalider och partiellt arbetsföra, har också fått sitt utrymme i det förslag som nu förelägges riksdagen.

Jag är medveten om att denna allmänna presentation kan kritiseras utifrån de mera specialist- och detaljbetonade synpunkterna. Den riksdagsman, som lägger ned huvuddelen av sin energi på att granska skolhuvudtiteln, kan naturligtvis känna missräkning på en eller annan punkt, där han eller hon skulle ha önskat längre gående medgivanden. Samma situation uppstår för den, för vilken socialhuvudtiteln är det väsentliga. Liknande synpunkter kommer självfallet att aktualiseras för den som anser att fångvårdens problem, nykterhetsvårdens problem, ungdomsvårdens problem eller skattepolitikens problem är det för honom mest avgörande. Jag har en känsla av att riksdagsmän tillhörande ett speciellt parti i denna kammare kommer att uttala sitt missnöje över behandlingen av försvarrets anslagsfråga o. s. v. För regeringen har det emellertid framstått som önskvärt och riktigt att vid en allmän bedömning över hela fältet kunna presentera en budget, som ger intryck av en fortgående progressiv utveckling på samhällets olika områden, ett tillrättaläggande av vad som framstår som brist och underlåtenhet i samhällsarbetet, utan att därför spränga ramen för de resurser som är det bärande underlaget för all utveckling, nämligen en fast samhällsekonomi. Specialintressena har tillgodosetts, men inom ramen för helhetsintresset. Specialintressena får aldrig spränga ramen för helhetsbedömningen. Det är de enkla utgångsregler, som ligger bakom den budget som presenteras här i dag.

Den framtidstro, som måste vara drivkraften i allt samhällsarbete, har regeringen velat dokumentera inte enbart genom en välvillig behandling av

undervisning, forskning och familjepolitik utan också genom att annonsera två till sin vikt och omfattning helt avgörande reformer för medborgarnas trivsel, trevnad och trygghet. Jag tänker här på propositionen om arbetstidsförkortning till 45 timmar per vecka, som riksdagen har att emotse, och den förstärkning av ålderdomstryggheten som pensionsfrågans lösning kommer att innebära. Att dessa två frågor, som var för sig har avgörande omfattning och betydelse, nu anses mogna för ett praktiskt politiskt genomförande, är en dokumentering av att regeringen bedömer framtiden med lugn och förtröstan.

Lugn och förtröstan — hur rimmar de uttrycken med den redovisning, som regeringen har presterat i årets finansplan? Kanske många säger att detta konstaterande inte rimmar alls. Vid närmare eftertanke tror jag emellertid att mitt omdöme håller. Vi redovisar visserligen i nationalbudgetens kalkyler en produktionsutveckling för 1957, som inte beräknas bli lika stark som vad vi varit vana vid under efterkrigstiden, bortsett från uppbromsningen närmast efter Koreakrisen. På samma sätt är prognosen för investeringsutvecklingen försiktigare i dag än under de sist förflutna åren. Jag är emellertid angelägen om att understryka osäkerheten i dylika prognoser, som bygger på enkäter hos industriföretagen, och där vi erfarenhetsmässigt vet hur framtidsbedömningen relativt snabbt skiftar. Som exempel kan nämnas att bara den omständigheten, att innevarande års budget i oppositionspressen betecknats som till ytterlighet svag, under den senaste veckan har satt fart på aktiekurserna. Det behövs således inte mer än att oppositionspressens politiska ledarskribenter finner det nöjsamt att häckla finansministern på grund av att han inte lyckats totalbalansera budgeten för att affärslivets barometer på nytt skall börja stiga mot inflationsmärkta gradtal. Att det sedan inte finns något sak-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ligt underlag för temperaturstegringen är ett ting för sig. Utslagen baseras långtifrån på rationella grunder, och just mot bakgrunden härav är det erforderligt att ta prognoserna med en stor nypa salt. Det är alldeles uppenbart, att skulle en känsla av att vi på nytt sladdar in i en inflationskonjunktur bli bestående — personligen hoppas jag att dagens debatt skall kyla ned atmosfären i det avseendet — så kommer som en följd av eventuella inflationsförväntningar med all säkerhet en extra pådrivare i fråga om investeringsaktiviteten. Att vi nu på längre sikt räknar med en lugnare investeringsutveckling är alltså en logisk följd av att de målmedvetna insatser på såväl finans- som penningpolitikens område, som kännetecknat de två sista åren, rimligtvis bör verka i den riktningen. Vi betraktar arbetsmarknaden som mera balanserad i dag än tidigare, utan att vi i något avseende kan tala om arbetslöshetsproblem i allmän bemärkelse. I den mån sysselsättningssvårigheter har uppstått är dessa lokalt och branschmässigt betingade och uppträder jämsides med att vissa andra områden inom vårt produktiva liv fortfarande saknar tillgång på erforderlig arbetskraft, däribland inom viktiga valutasäkapande basindustrier. Arbetsförmedlingarnas funktionsduglighet kommer här in i blickfältet och får självfallet ses om.

Den ekonomiska politiken sådan den förts under senare år har lett till en avsackning av expansionstakten bland annat på investeringsområdet. Jag har tillåtit mig att i finansplanen utgå från att detta är en tillfällig företeelse, en nödvändig eftergift åt våra strävanden att genom en konjunkturdämpning stabilisera det ekonomiska livet och utifrån denna bättre balanserade ekonomi få ett utgångsläge för en ökad framstegstakt i fortsättningen. På längre sikt har vi allesammans ett odisputabelt intresse av att investeringsverksamheten i samhället hålls på en hög nivå, att in-

vesteringskvoten ökar, även om det skall ske på bekostnad av konsumtionen, d. v. s. vår naturliga och mänskliga önskan att omedelbart — helst i dag och utan att vänta på morgondagen — snabbt och radikalt höja vår levnadsstandard.

Den här omnämnda dämpningen av konjunkturen har dessutom haft sin positiva återverkan på vår betalningsbalans. I absoluta tal har valutareserven under 1956 ökat med 214 miljoner, tyvärr som ett resultat av vissa förskjutningar i de internationella betalningarna och inte som ett uttryck för vår utrikeshandels utveckling. Fortfarande lever vi vad utrikeshandeln beträffar över våra tillgångar. Vår import på 11 400 miljoner betalar vi inte helt genom vår export och genom vårt sjöfartsnetto. En förlust på 175 miljoner redovisas för det gångna året. Denna förlust var ju emellertid för år 1955 icke mindre än 414 miljoner, varför en förbättring i samma takt som kännetecknat 1956 bör ge oss en rimlig anledning att förmoda, att vi skall kunna uppnå balans i vår utrikeshandel. För min egen del betraktar jag detta som så värdefullt mot bakgrunden av valutareservens betydelse som avgörande säkerhets- och beredskapsfaktor i händelse av sämre tider, att jag till och med accepterar en försiktigare både produktions- och investeringsutveckling än tidigare, därest denna kompenseras av en klar förbättring i valutareserven.

Vid en bedömning av investeringsutvecklingen på den privata sidan ger ansökningarna om byggnadstillstånd också en indikation på framtidsförväntningarna inom det svenska näringslivet. Trots den lugnare takt vi tror oss kunna avläsa, ligger det fortfarande i mitten på januari 1957 inne ansökningar om byggnadstillstånd för industriell verksamhet på cirka 380 miljoner, d. v. s. ett belopp som väsentligt överstiger vad som kvotmässigt tilldelats det industriella avsnittet för hela den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tolvmånadersperiod vi nu har framför oss.

Vad beträffar investeringskvotens fördelning i vårt samhälle kan det ha sitt intresse att notera, att den kommunala hushållningen för närvarande framstår som den mest expansiva sektorn. I fråga om den statliga investeringssidan visar utvecklingen under 50-talet otvetydigt på att de militära investeringarna representerar den mest expansiva delen. Jag nämnde nyss att vi allesammans är intresserade av en utökad investeringskvot inom den nationalekonomiska hushållningen, och jag är medveten om att det är en populär propaganda att här framställa de offentliga investeringarna som den gökunge, som tränger de privata ur boet.

Om vi då först ser på de statliga investeringarna och där avläser att den starkaste uppgången ligger på de militära avsnitten och därefter på väginvesteringarna, två områden där jag skulle bli till ytterlighet förvånad om någon under dagens debatt yrkade på reduktioner, så kvarstår affärsverken och övriga investeringar i statliga aktiebolag och administrativa byggnader. Kraftverkens utbyggnad, SJ:s och telekommunikationernas utbyggnad är sådana integrerande avsnitt av samhällets produktiva liv, att en eftersläpning på dessa områden omedelbart hämmar hela vår industriella utbyggnad.

I fråga om de statliga aktiebolagen och de administrativa investeringarna ligger utvecklingstakten under de senaste sex åren lägre än vad som motsvaras av den privata investeringstakten. De kommunala investeringarnas snabba ökningstakt, som ligger avgjort före både den statliga och den privata sektorn, har sin väsentliga förklaring i bostadsbyggandets omfattning och den snabba urbaniseringsprocess som samhället för närvarande genomgår. Gator, ledningar, skolor, gemensamhetslokaler, reningsverk och bilismens följdinvesteringar, allt detta ställer de kommunala

myndigheterna i tvångslägen som kräver investeringsansträngningar av väldiga mått. Personligen tror jag inte på några möjligheter att gynna näringslivets industrianläggningar på bekostnad av de offentliga investeringarna, och ofrånkomligen möter vi följaktligen problemet: investering contra konsumtion. Vill vi inom ramen för en bibehållen fast samhällsekonomi och utan inflation satsa mera på investeringarna, bör vi vara djärva nog att se sanningen i vitögat, eller med andra ord: det måste ske på konsumtionens bekostnad. Ifrån denna problemställning kommer den gamla och alltid lika aktuella frågan om sparandet in i brännpunkten.

Jag är väl medveten om att oppositionen här har patentröslösningen till hands. Skattesänkningar har hittills från det hållet varit universalmedlet på hyllan i oppositionens apotek, det medel som botar emot sjukan för stor konsumtion och för liten investering. Skattelättnader till de enskilda skall enligt oppositionens recept innebära att man avstår från mycket av det som livet lockar och bjuder med samt lägger skärv till skärv för framtida behov. Skattesänkning till företagen skulle fortfarande enligt detta traditionella recept ge möjligheter till en sådan snabb nyinvestering och produktionsökning, att människornas otillfredsställda förväntningar och deras benägenhet att tillfredsställa dessa behov icke skulle behöva ta sig uttryck i en prisstegrande efterfrågan utan elegant balanseras genom ett oavbrutet stigande varuflöde till billiga priser.

Tyvärr är allt det där för bra för att vara sant. Vi människor är inte så beskaffade, att vi i det moderna trygghetssamhället är beredda att avstå från det extra som vi anser gör livet värt att leva. Och trots all standardutveckling är ändå den ekonomiska situationen för det ojämförligt stora flertalet av vårt folk sådant, att ingen kan moralisera över om folk använder sina pengar för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att tillfredsställa och höja sin dagliga konsumtion. Fortfarande har vi den uppfattningen att eventuella skattesänkningar bör komma dem till del som bäst behöver dem. Därav följer också att skattesänkningen som efterfrågestimulerande faktor är ett ofrånkomligt faktum.

Hur ställer det sig då med en stark stimulans till företagssparandet? Det torde vara ofrånkomligt att ett sådant är liktydigt med stora vinstmarginaler, ett incitament till stora investeringar, vilka erfarenhetsmässigt alltid aktualiseras i tider av högkonjunktur och överkonjunktur, då samhällets strävan måste vara att i den ekonomiska balansens intresse hålla tillbaka alltför stark investeringsbenägenhet. Det starka företags-sparandet — eller använd gärna uttrycket de goda vinstmarginalerna — innebär ofrånkomligen en god jordmån för krav på betydande lönehöjningar och ger också möjligheter för organisationer att driva dem igenom.

I dagens hundra procentigt intresseorganiserade samhälle, där varje grupp bevakar sin plats, inte bara på startlinjen utan också under loppet, väcker denna utveckling anspråk på jämförliga inkomsthöjningar på praktiskt taget alla områden, hos folk i allmän förvaltnings-tjänst, hos jordbrukare; över huvud taget alla intresseområden vill ta andras framsteg som norm för sina egna. Slutresultatet av denna kedjereaktion uppenbarar sig i en i förhållande till våra resurser för stor höjning av konsumtionsefterfrågan.

Jag kommer således, herr talman, fram till att vid ett realistiskt betraktelsesätt är den enkla patentröslösningen att allt skall ordnas genom skattesänkningar, denna populära medicin av sockerpiller och honungsvatten, helt utan verkan då vi vill komma till rätta med problemet investering contra konsumtion. En medicinering, vars effektivitet ingen behöver betvivla, är om statsverkets egen budget präglas av en

sådan stramhet och återhållsamhet, att det väsentliga av statens egna investeringar kan direktfinansieras. Den synpunkten blir ännu mera angelägen i en tid, då det allmänna konjunkturläget säger oss att en sådan linje också har en på samhällsekonomin stabiliserande inverkan. Detta har varit målsättningen för budgetarbetet även under innevarande år. Att det inte helt har lyckats tror jag mig i mitt anförande ha givit förklaringen till. Det väsentliga av själva principen har ändå genomförts, det vågar jag vidhålla. Jag är medveten om att totalbudgetens brist — 282 miljoner kronor — förmodligen inte är det definitiva utslaget av räkenskaperna för det budgetår, som ligger framför oss. Huruvida utvecklingen kommer att kräva ytterligare ingrepp i inflationsbekämpande riktning har jag för dagen inte möjlighet att göra uttalanden om.

Jag har tillåtit mig att beteckna den ekonomiska redovisning, som nu presenteras riksdagen, som delvis preliminär. På sina håll har jag häcklats för detta. De viktiga avsnitt i den samhällsekonomiska ekvationen, som 1957 års lönerörelse utgör, är dock än så länge en okänd faktor. Jag har också som grund för denna preliminära karaktär hänvisat till de internationella händelser, som under de senaste månaderna påverkat och stört vår ekonomiska utveckling och planering. Ingen kan för dagen säga, att den faran är helt eliminerad. Däremot tror jag mig om att kunna försäkra riksdagen, att därest regeringen kommer till den slutsatsen, att ytterligare åtgärder blir erforderliga, kommer riksdagen också att få ta ställning till erforderliga förslag. Jag är på det klara med att många är beredda att hasta fram och ivrigt ställa frågan: »Vad är det för medicin finansministern nu tänker på? Är det något av de av de sex nationalekonomiska professorerna utfärdade beska recept, som är i görningen?» Jag tillåter mig för dagen endast att göra det enkla konstate-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

randet: Låt oss först se hur det hela utvecklar sig. Diagnosen i dag pekar inte på något egentligt sjukdomstillstånd. En medicin, som ju alltid har den olustiga benägenheten att smaka illa, är det inte nödvändigt att ta in i förskott. Det väsentliga är att den konsumeras, om det en dag uppstår ett behov att medicinera.

Härefter anförde:

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Riksdagen har från Kungl. Maj:t fått en proposition på cirka 5 000 sidor. Från finansministern har vi fått en utförlig inkomstberäkning med lång motivering. Finansministern har haft tillfälle att lägga fram alla sina synpunkter och har också gjort det. Så vitt jag har kunnat fatta är de desamma, som han nu framlagt muntligen. Finansministern säger, att han har den känslan, att propositionen behöver en muntlig kommentar. Man frågar: »Varför det?» Finansministern har ju haft möjlighet att skriva allt vad han önskar skriva. Tror herr finansministern, att han skriver så tråkigt, att riksdagen inte läser det? Det är ett misstag. Inkomstberäkningen med kommentar läses mycket omsorgsfullt av riksdagens ledamöter.

Det måste finnas en känsla hos finansministern att han inte har kunnat klargöra grunderna för regeringens politik. Detta att man samtidigt både lyckas och misslyckas med balanseringen sätter myror i huvudet på folk och tar var ständigt nya förklaringar. Jag måste — även med risk att finansministern inte riktigt uppskattar vad jag säger — hävda att det vore bra, om statsrådet Sträng som andra finansministrar försökte att lägga fram sin syn på dessa ting i statsverkspropositionen och sedan ha kurage nog att låta debatten i riksdagen gälla denna utan att här hålla en ny föreläsning, vars syfte ingen människa kan begripa. Om herr finansministern själv inte förstår detta, hoppas

jag, att regeringschefen och regeringskollegerna förklarar det för honom.

Det verkar som om herr finansministern trodde, att det var tidningspressen och dess skrivelser om propositionen, som vi skulle diskutera här i kammaren. Det var egentligen det enda nya han kom med i sitt anförande. Men, herr finansminister, det är statsverkspropositionen som remissdebatten gäller. Finansministern påstår, att man har uttryckt så olika meningar i oppositionspressen om statsverkspropositionen. Får jag lov att peka på vad två socialdemokratiska tidningar har uttalat? En regeringen närstående tidning säger, att »också årets budget är stark». En annan — jag tror att den har en riksdagsman som redaktör — skriver: »Slutomdömet om budgeten blir att den är svag och att det av allt att döma behövs hårdare tag.» Det är alltså raka motsatsen. Har finansministern observerat, att regeringspressen uttalar sig på så motstridigt sätt? Vad kan det bero på att finansministern i så fall inte talar om den saken här i kammaren?

Viktigare är emellertid att det tydligen har rätt brister i den upplysningsverksamhet, som finansministern berömmar sig av att ha utfört. Jag tror — och jag skall för resten återkomma till den saken — att finansministern har huvudansvaret för den oklarhet i debatten den senaste veckan, som tagit sig uttryck även i de rubriksättningar, som han anspelade på.

Det är dock inte detta vi skall tala om i denna kammare i dag. Herr finansministern är tydligen ängslig att debatten från början skall skjuta in sig för mycket på hans prestationer, och han försöker därför en sådan liten undanglidande manöver, som han gjort i sitt anförande här.

Jag skall i motsats till en stor del av pressen inom de olika meningsriktningarna börja med att lyckönska herr finansministern till att han presenterat en stark budget. Den visar ett överskott

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på närmare 1 000 miljoner kronor, och då har ändå kostnaderna för stora lån till bostadsbyggandet bokförts som löpande utgifter. Vi vanliga människor brukar inte ha råd att betala kostnaderna för nya bostadshus av våra inkomster, men herr Sträng låter staten, d. v. s. skattebetalarna, erlægga, låt mig säga ungefär 300 miljoner kronor för andra människors bostäder och får ändå nära 1 000 miljoner kronor över i budgeten sedan alla löpande utgifter har täckts. Ja, nog är det en stark budget. Statens ekonomi är god.

Tyvärr är inte det svenska folkushållets ekonomi lika god, och folkets ekonomi är viktigare än statens, herr finansminister. Varorna blir dyrare, levnadskostnaderna stiger, utrymmet för en fortsatt höjning av reallönerna blir mindre och mindre och bostadsbristen i städerna består. Kort sagt, folkets ekonomi utvecklas på ett otillfredsställande sätt, och det beror till stor del på att finansministern mera tänker på statens ekonomi än på folkets. Jag lyckönskar herr Sträng till överskottet på statens affärer, men hur mycket bättre vore det inte om jag kunde lyckönska honom till att han väl hade skött landets affärer, skattebetalarnas ekonomi. Med bästa vilja i världen kan jag emellertid inte göra det, utan måste tvärtom konstatera hans misslyckande. Herr Sträng är högskattepolitikens man. Även om han av oppositionen har tvingats till vissa skattesänkningar, så är det uppenbart att han beklagar detta. Det finns också tecken som tyder på att han umgås med planer på nya skatter och skattehöjningar. Herr Sträng tycks tro att om staten tar nya hundratals miljoner från enskilda och företag, har han gjort en behaglig och nyttig gärning. I verkligheten skadar han på detta sätt ofta landets ekonomi. Hans väldiga budgetöverskott beror till stor del på en skattepolitik som minskar sparandet hos enskilda och företag, håller till-

baka produktionsutvecklingen och försämrar våra levnadsförhållanden.

Det väldiga överskottet i årets budget är trots allt några hundra miljoner kronor mindre än summan av alla de statliga kapitalinvesteringarna. Därför talar finansministern om ett underskott i totalbudgeten. Genom denna terminologi tror sig högskattepolitikens anhängare vara mycket listiga. De många människor som inte närmare sysslar med dessa ting måste ju få det intrycket, att när det finns ett underskott i statens finanser borde väl skatterna höjas eller nya skatter påläggas. Den finurlige finansministern väljer därför att kalla ett överskott i gammal god mening för ett underskott. Det suggereerar som sagt intrycket att skatterna snarare behöver höjas än sänkas och är avsett att försvåra argumenteringen för oppositionens skattesänkingsförslag.

Det knepet är, herr finansminister, alltför enkelt. Edra egna tabeller visar att det i budgeten finns ett väldigt överskott i den mening vi här i landet brukar använda det ordet. Det finns ingen rationell grund till att överskottet på driftbudgeten år efter år skulle göras så stort att det täcker alla offentliga investeringar och krediter. Att uppnå detta torde för övrigt överstiga t. o. m. vad en kraftkarl på högskattepolitikens område som herr Sträng kan åstadkomma.

Budgeten kommer alltså att år efter år av herr Sträng och hans eftersägare kallas för underbalanserad, även om den varje år i verkligheten uppvisar ett stort överskott på hundratals miljoner kronor. Vad skall sådant tjäna till, herr finansminister?

Hur tokigt det vore att göra totalbalanseringen till en norm framgår väl tydligast därav, att väldiga överskott på driftbudgeten då skulle behövas i länder med stora offentliga investeringar och många offentligt ägda företag, medan överbalanseringen skulle bli mindre i länder som saknar offentliga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

företag av större betydelse. De konjunkturpolitiska skälen för en överbalansering kan ju vara lika starka i det ena landet som det andra. Och än värre: om man överför till exempel statens vattenfallsverk till bolagsform, skulle enligt herr Strängs tankegång behovet av överbalansering av vår budget minskas. De statliga bolagens investeringar uppföres ju inte i vanliga fall på kapitalbudgeten och skall alltså inte belasta skattebetalarna. Kan någon säga vad det skall vara för mening i att förfara på detta sätt med den statliga budgetbalanseringen?

Nej, frågan om hur stort budgetöverskottet lämpligen bör vara eller om man eventuellt bör nöja sig med en balanserad driftbudget och i depressionslägen rent av med ett underskott beror naturligtvis på konjunkturläget. För övrigt bör man inte bara ta hänsyn till storleken av överskottet utan även till använda skatters karaktär och höjd. En del av dem kan vara sådana att de försvagar landets ekonomi. Herr Sträng tycks tro att ju större överskottet är, dess bättre. Han betygade detta nyss från denna talarstol utan, såsom det föreföll, någon tanke på att använda skattemetoder kunde vara skadliga för den ekonomiska utvecklingen. Att han ser på saken på detta sätt beror på att han, som sagt, mera tänker på statens finanser än på folkets ekonomi. Men att på lång sikt främja alla svenska medborgares ekonomi är viktigare än att staten samlar upp stora överskott.

Finansministern har genom talet om en totalbalansering velat ersätta en sådan realistisk och praktisk bedömning med en schablon. Han drar detta kritstreck som om han trodde att Sveriges folk skulle reagera såsom en höna som inte vågar gå över kritstrecket. Det är säkert oriktigt. Finansministern underskattar folkets tankeförmåga och trampar för övrigt själv på sina streck.

Han har ju misslyckats med totalbalanseringen. Det han lyckats med är att

skapa en viss förvirring i den offentliga debatten. Man trasslar till denna när man med budgetbalans ibland menar en sak och ibland en annan.

Vi i folkpartiet kommer att föreslå att en del skadliga och överdrivna pålagor avskaffas eller reduceras. Till den saken blir det tillfälle att återkomma, när dessa förslag framlagts här i kammaren och behandlats i utskott — eller gärna innan de behandlats i utskott, om någon så önskar.

Låt mig därför nu kort kommentera några sidor av det statsfinansiella läget och av den nya budgeten. En nyhet som herr Sträng införde i fjol var att ett belopp på 375 miljoner kronor, som staten erhåller genom extra företagskatter, skulle insättas i riksbanken. Han kallade det att sterilisera pengarna. Nu vill han göra likadant om igen. I fjol var emellertid tanken, att staten skulle ha skatteinkomster disponibla för denna transaktion, pengar som inte behövdes vare sig för löpande utgifter eller för investeringar. Men i år måste staten låna för att täcka en del av investeringsutgifterna. Varför skall då staten på marknaden låna upp ytterligare 375 miljoner för att sedan sätta in dem i riksbanken? Verkan härav blir minskning av tillgången på betalningsmedel i allmänna rörelsen. Affärsbankerna kommer att se sig tvungna att sälja en del skattkammarväxlar eller att inte omsätta dem när de förfaller. Staten får då placera nya växlar i riksbanken. Under alla förhållanden ökas den statliga skuldsättningen i riksbanken. Staten tar på det sättet tillbaka de pengar, som nyss satts in i riksbanken. Vad blir det av steriliseringen, herr finansminister? Ingenting. Antag att staten lånar upp de 375 miljonerna genom att sälja obligationslån på marknaden. Då minskar man därigenom utrymmet för långa lån för andra låntagare, bl. a. stadshypotekskassan och hypoteksbanken. Dessa institutioner kan då inte bevilja lån till bostadsbyggen, och de som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bygger kan inte avlyfta byggnadskrediter i affärsbankerna. Det nya bostadsbyggandet kommer i svårigheter, kan inte planeras i god tid och utvecklas ryckigt. Är det detta herr Sträng avser med sin sterilisering?

Jag nämnde inledningsvis, att vårt ekonomiska läge och framtidsutsikterna det senaste året ändrats i ogynnsam riktning. Långtidsutredningen räknar med ett vida långsammare framåtskridande än man tidigare ansåg sannolikt. Vi har på två år haft en höjning av levnadskostnaderna med ett tiotal procent utan att därvidlag kunna skylla på nämnvärd inverkan från utlandet. Detta att inflationen fortsätter med den tredje engångsinflationen under ett årtionde är verkligen en ytterst allvarlig sak. Det framstår nu som uppenbart berättigat, att oppositionspartierna redan under 1954 ville tillgripa åtstramande åtgärder. Det är ju mycket lättare att stämma i bäcken än i ån. Förgäves letar man i finansministerns yttrande i propositionen efter ett erkännande att den statliga politiken här satts in för sent. Vilket misstag var det inte att sänka räntan på hösten 1954 från 4 till 3,6 procent för långa lån. Vill finansministern bestrida detta? Kastar vi blicken framåt, måste det erkännas att det finns risker inte bara för fortsatt prisstegring utan även för en försvagning av betalningsbalansen och en minskning av valutareserven, varmed skulle följa risk för importrestriktioner och andra för det svenska folkhushållet föga önskvärda ting. Vem bär ansvaret för att Sverige, som undgått världskrig och haft förmånen av gynnsamma utlandskonjunkturer, likväl har kommit i detta läge? Regeringen vet svaret men talar inte om det.

Riskerna för fortsatt prisstegring sammanhänger med flera olika faktorer, vilka alla jag inte här kan diskutera eller ens vidröra. Det vore ett misstag att tro att en enda faktor är den allena avgörande. I den offentliga de-

batten de senaste månaderna har man mest fäst sig vid svårigheterna att hålla balansen mellan sparande och investering på den svenska kapitalmarknaden och vid risken för inflation från utlandet. Men det finns en riskfaktor av ett tredje slag som är allvarlig nog och som jag vill säga något om därför att den i många inlägg föga beaktats.

Om i vårt land löner och andra inkomster fortsätter att stiga i snabbare takt än produktiviteten tillväxer så betyder detta en stigande kostnadsnivå för produktionen. Höjes kostnaderna mera i Sverige än i utlandet, minskas vår konkurrensförmåga, exporten ökas inte så som eljest möjligt vore och importen tenderar att växa. Betalningsbalansen blir försvagad, och vi kan komma i ett läge, där vi har att välja mellan importrestriktioner och devalvering av kronan — båda sakerna föga önskvärda. Riskerna för en utveckling av detta slag kan inte avlägsnas genom tvångssparande, omsättningsskatter och andra ting, som regeringen nu anstränger sig för att popularisera.

Det verkar för övrigt som om man i debatten har tappat bort det faktum, att den svenska staten och kommunerna efter kriget har tagit i anspråk mer än hälften av den reella inkomststegringen för Sveriges folk, den inkomststegring som Sveriges skattebetalare har arbetat ihop. Den beslutade sänkningen av inkomstskatten och den kommande sänkningen av den kommunala skatten kan inte väsentligt ändra detta. Skall man då tillgripa nya skatter eller skattehöjningar för att ytterligare öka den andel av nationalinkomstens tillväxt, som stat och kommun disponerar över? Hur långt vill man egentligen gå när det gäller att minska vad folk kan fritt disponera över av resultatet av deras egna ansträngningar att skaffa sig inkomster? Tänker man stanna när det allmänna tar två tredjedelar av inkomsthöjningen, eller finns det över huvud

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

taget ingen gräns här som finansministern vill erkänna?

Härmed får det vara hur som helst. Olika former av konsumtionsskatter och tvångssparande kommer, om de inte skall framkalla arbetslöshet, ingalunda att hindra en kostnadsstegring, som höjer priserna och försvagar vår betalningsbalans. Med spänning har man motsett herr Strängs kommentarer till denna problemställning. Hur kan en från kostnadssidan kommande inflation förhindras? Det är ju staten som i främsta rummet har ansvaret för penningvärdet, och det är finansministern som framför andra har att ta ledningen i den fria ekonomiska debatt som i en demokrati med självständiga organisationer kan leda till en lösning av sådana problem som de här berörda.

Vad har då finansministern att säga med tanke på att en fortsatt kostnadsökning och prisstegring i samma takt som de två senaste årens skulle vara ödesdiger för det svenska folkhushålls ekonomi? Vilka slutsatser drar han av experternas förutsägelser, att utrymmet för konsumtionsökning det närmaste året inte blir mer än en procent och knappt det? Jo, finansministern svarar: »Den förbättrade balans i samhällsekonomin som grundlagts genom den förda stabiliseringspolitiken ger fog för förhoppningen, att lönerörelserna inte behöver spränga resursernas ram och påkalla en ytterligare skärpning av den ekonomiska politiken.» Herr Sträng väntar alltså, att lönerörelserna inte skall behöva leda till en större ökning av konsumtionen än en procent. Så har ju resursernas ram fixerats av experterna utan någon invändning från hans sida. Man frågar sig om finansministern verkligen kan mena allvar med detta yttrande. Är det inte snarare ett försök att undvika debatt kring hela frågan? Herr Sträng hänvisar också till att man om några månader bättre kan bedöma vilken ekonomisk politik som tarvas. Om några månader kan

emellertid en kostnadsinflation redan vara ett faktum, och då hjälper det föga att man kan bedöma vad som kanske borde ha gjorts tidigare. Man kan inte vänta med den fria och upplysande debatt som här skall till för att olika instanser skall kunna handla på ett med en gynnsam och acceptabel utveckling förenligt sätt.

Ibland talar herr Sträng om den ekonomiska politikens kyliga vindar, som om den saken skulle hindra nominella inkomststegringar utöver vad som svarar mot produktivitetstillväxten. I så fall måste han dock räkna med betydande arbetslöshet som resultat av den ekonomiska politiken. Detta vill i varje fall inte jag vara med om att framkalla. Inte heller tror jag att löntagarnas organisationer genom herr Strängs allmänna tal kan förmås att nöja sig med så obetydliga lönehöjningar som de, vilka motsvarar det genom en produktionsstegring skapade utrymmet. De fackliga organisationernas ledningar kan näppeligen se som sin huvuduppgift att hålla tillbaka lönekraven, även om de väl inser att stora allmänna lönehöjningar är efter år ofelbart leder till inflation eller förstärker en av andra skäl framkallad inflation.

Problemet är alltså svårt. På ett eller annat sätt måste det dock lösas om vi skall undgå prisstegring. Valet står mellan tre saker: inflation, arbetslöshet eller en anpassning av inkomststegringens nominella siffror efter produktivitetens tillväxt. Det är inte fråga om att löntagarna genom en sådan anpassning skulle offra någonting av den reella standardstegring som på lång sikt är möjlig. Riktlinjen för organisationernas politik skulle vara att trygga den möjliga standardhöjningen åt medlemmarna, men utan inflation. Det är inflationen man skall avstå från — inte möjligheten till en förbättring av de reella levnadsförhållandena.

I vad mån en lösning av dessa spörsmål förutsätter en institutionell föränd-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ring på den svenska arbetsmarknaden — naturligtvis genom fria förhandlingar — skall jag inte här närmare diskutera. Uppenbart är att regeringen med sitt ansvar för penningvärdet inte kan skjuta frågan ifrån sig utan måste ta ledningen i det fria meningsutbytet. Till en början tror jag att ett ekonomiskt och socialt råd, med representanter för politik, näringsliv och organisationer och oberoende av sakkunskap, skulle kunna göra god nytta även på detta fält. Vad säger finansministern om denna tanke? Hittills har regeringen inte vågat svara vare sig ja eller nej.

En läsare av statsverkspropositionen frågar sig naturligtvis vilken slutsats finansministern drar av det förhållandet att den industriella produktionen hotar att stagnera. Man skulle kunna vänta sig att han då förordade en skattepolitik som främjade produktionen mer än den nuvarande gör. Men finansministern drar ingen annan slutsats än den, att investeringarnas beskärning tydligen fått avsedd effekt. Detta tal verkar något mystifierande. Är det verkligen nödvändigt att en uppbromsning av inflationstrycket sker i sådana former, att en *väsentlig* minskning av det industriella framåtskridandet blir ofrånkomligt? Det är ju fråga om en minskning till hälften eller mindre. Detta kan jag för min del inte tro. Finansministern hoppas att nedbromsningen av framstegstakten skall vara ett övergående fenomen, men han ger inte några närmare skäl för denna uppfattning. Tänk om det är regeringens utformning av politiken som är olämplig, så att framstegstakten nedbromsas mera varaktigt om man inte lägger om politiken! Den saken är finansministern inte intresserad av att diskutera. För honom är det bara fråga om en politik som är mer eller mindre restriktiv. Att politiken kan vara *annorlunda* och ändå i längden lika jämviktsskapande, det tycks han förbise.

Låt mig med ett exempel visa vad

2 — *Andra kammarens protokoll 1957. Nr 2*

jag avser. Längre höll regeringen fast vid en fastlåst räntenivå. Man spådde allehanda olyckor i form av jättelik arbetslöshet, om räntan blev rörlig.

Finansministern talar här i dag om oppositionens politik som den tokigaste man kan föreställa sig — precis på samma sätt som vi kritiserades för några år sedan när vi föreslog en rörlig ränta. Kritiken var nästan kraftigare då. Man vägrade då som nu att sakligt diskutera en alternativ politik, där en lång rad åtgärder sammanfogas till en mera produktionsvänlig inställning från samhällets sida. Men i dag, herr talman, vill väl ingen bestrida, att läget varit bättre, om regeringen på sommaren 1954 lagt om sin politik och då med ett kraftigt grepp infört en rad åtgärder, som man sedan tillgripit dröjande och tveksamt, och om man kompletterat dem med andra åtgärder av sparfrämjande slag. Det skulle då ha varit möjligt att förebygga eller i varje fall begränsa de senaste årens tioprocentiga inflation. Bör vi inte dra någon slutsats för framtiden av denna iakttagelse?

Herr Sträng leker tydligen i tankarna med planer på en allmän konsumtionsbeskattning genom ett slags omsättnings-skatt. Går den saken inte att ordna, fäster han uppmärksamheten på kapitalbildning genom obligatorisk tjänstepensionering. Enligt föreliggande förslag och tidsschema kan den saken inte börja förrän tidigast 1960. Inte vill väl herr Sträng skjuta hela frågan om vår ekonomiska politik tre år fram i tiden? Nej, finansministern kan inte undkomma ett klart uttalande om sin ställning till omsättningsskatten på det sättet. Jag tillåter mig därför fråga finansministern, om han verkligen menar att en omsättningsskatt skulle vara en metod att öka utsikterna till återhållsamhet på arbetsmarknaden och därigenom trygga en sådan kostnadsutveckling, som är en av de viktigaste förutsättningarna för att inflationen skall kunna undgås. Kommer inte en omsättnings-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skatt snarare att få motsatt verkan? Personligen tror jag inte att vare sig en skärpning av skattetrycket eller ett tvångssparande är rätta sättet att undgå inflation. En annan sak är att vårt skattesystem inte är idealiskt och att det kan behöva reformeras.

I vårt nuvarande statsfinansiella läge är det viktigare än någonsin att staten har en långtidsplan även för sina egna finanser. Såvitt jag kan se blir nämligen statskassans läge eljest mycket skiftande från ett år till ett annat. Vi vill inte ha någon statsfinansiell berg- och dalbana här i landet de närmaste åren. Låt oss därför få en långtidsplan, herr finansminister!

Innan jag lämnar de ekonomiska frågorna måste jag påtala det sätt, på vilket handelsministern och finansministern handlägger frågan om AB Statens skogsindustriers finansiering.

Detta företag beslutar om sina nyinvesteringar utan hänsyn till om man har kapital eller inte. Borde inte de som skall släppa till det långfristiga kapital, som här erfordras, acceptera detta, innan bolaget planerar och påbörjar dessa investeringar? Från bolagets sida säger man, att det är nödvändigt att ägaren-staten ställer kapital till förfogande — därefter skrider man utan vidare till att sätta i gång investeringarna. Men det är väl staten, närmare bestämt riksdagen, som skall bestämma detta och inte ställas inför något fullbordat eller till hälften fullbordat faktum. Här har ett statligt företag använt kortfristiga krediter från domänstyrelsen i sådan utsträckning, att läget blivit ohållbart. Sedan kommer man bara och säger, att det är nödvändigt att staten tillhandahåller långfristigt kapital; eftersom det inte är möjligt att upplåna medel på kapitalmarknaden, måste man ha kredit av riksgäldskontoret, d. v. s. av staten. Att regeringen låter ett sådant förfaringssätt fortgå, tycker jag är obegripligt. Det måste betecknas som slapphet

och slöhet från de ansvariga statsrådets sida. Man begär att bankväsendet skall reducera krediterna till enskilda företag, som har välmotiverade investeringsbehov. Men samtidigt tillåter man en utveckling, där ett statligt företag kan expandera utan vidare och bara komma i efterhand och presentera räkningen. Statens löfte om konkurrens på lika villkor för statlig och enskild företagsamhet är tydligen i det här fallet inte mycket värt. Jag kan inte neka mig nöjet att citera Jordbrukarnas Föreningsblad, ett organ som väl står några av regeringsmedlemmarna närmare än det står mig. Där skrevs den 19 januari om Statens skogsindustrier: »Om dessa väldiga anspråk bleve tillgodosedda skulle det givetvis sätta den inte statsägda skogsindustrien i efterhand. Ur skogsägarnas synpunkt måste det betraktas som utmanande, om så skulle ske.» Litet längre fram heter det: »Men om ett statsägt företag bara behöver be om pengar från staten i nästan vilken utsträckning som helst blir ju konkurrensmöjligheterna totalt snedvridna.» Ja, det är så sant som det är sagt.

Herr talman! I en politisk debatt i dag är det omöjligt att inte framföra några reflexioner kring koalitionsregeringen. Det har den själv sört för. Meningskiljaktigheterna mellan socialdemokratien och bondeförbundet har kritiskt kommenterats i bägge partiernas press, ehuru finansministern inte hade tid att citera något härav, när han i dag läste upp citat ur pressen. Det är synd att säga att förbindelsen är populär, och oenigheten inom regeringen synes tillta. Naturligtvis kommer det alltid att finnas en del meningsbrytningar mellan olika partiers företrädare, även om de sitter i samma regering. Men nu går meningsskiljaktigheterna så långt, att det verkar som »djup och varaktig söndring i äktenskapet», även om herrar Erlander och Hedlund gör sitt bästa för att uppehålla skenet. Regeringens hand-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lingskraft försvagas uppenbart. Det ser man på dess fögderi. En anda av kraftlöshet utbreder sig. Se på justitieministern, vars förslag till bättre fångvård tas tillbaka, ändras eller stannar på papperet den ena gången efter den andra. Ingen bestrider att vår fångvård hamnat i ett läge med så osunda förhållanden, att det strider mot enkla humanitära krav och allvarligt försämrar resultaten av samhällets insatser — ett faktum som inte borde föranleda det glada leende jag ser på justitieministerns läppar; han borde snarare fälla en och annan tår i sin kammare.

När man läst justitieministerns förslag rörande fångvården skulle man faktiskt kunna anordna en gissningstävling om hur det sedan kommer att gå, hur det kommer att vara inom fångvården tolv månader senare. Det enda man vet är att den, som gissar att det går som justitieministern föreslår, kommer att förlora. Jag förmodar att senare talare får tillfälle att utförligare uppehålla sig vid detta sorgliga faktum.

Man måste också beklaga att försvarsministern uppskjuter och åter uppskjuter de ställningstaganden till försvarets utveckling de närmaste åren, utan vilka rationella dispositioner inte är möjliga. Man får intrycket att statsrådet Nilsson inte vågar ta ett fast grepp om de politiska nässlorna. Sannolikt får han erfara att det bränns mer om man försöker en serie av lösare handtag.

Visst är det sant att man knappast kan uppgöra en preciserad tioårsplan, men å andra sidan kan vi inte klara oss med att bara ta ett år i sänder. Försvarsberedningen bör enligt min mening under våren och sommaren söka enas om huvudriktlinjerna för försvarets utveckling under t. ex. de närmaste fem åren på grundval av de från militärt håll angivna förutsättningarna. Alla vet att de moderna vapnen är kostnadskrävande och att därför en fortgående stegring av försvarskostnaderna inte

kan undgås, om inte det utrikespolitiska läget skulle undergå en radikal förändring. Men jag tror inte att politiska förutsättningar finns här i landet för den ursprungliga ÖB-planens förverkligande på avsedd tid. Försvarets ledning måste emellertid någon gång få besked om de stora dragen av de villkor, under vilka försvarets organisation och utrustning skall bestämmas.

Försvarsministern är illa berörd av oppositionens skattesänkingsförslag. Fortsätter sådant hotar han med att utnyttja försvarsfrågan i partistriderna — inte i försvarets eller landets intresse utan för att befria det socialdemokratiska partiet från ur dess synpunkt besvärande ståndpunkter från oppositionen i andra frågor än de militära. Jag är mest benägen att beteckna detta som en tillfällig sinnesförvirring från försvarsministerns sida. Skulle inte oppositionen få ha en annan uppfattning än regeringen om hur stort budgetöverskottet bör vara av konjunkturpolitiska skäl eller om fördelningen av vissa statliga utgifter? Skall detta »bestraffas» med en ur allmänna synpunkter skadlig politisering av försvarsfrågan? Nej, så kan försvarsministern inte mena. Att han alls kunnat framföra tanken får väl fattas som ett uttryck för att han blivit lätt chockskadad av valutgången och av den kritik som han utsatts för från partivänner, som tror sig kunna rädda socialdemokratiens maktställning genom underbud i fråga om landets försvar. Men av landets försvarsminister har Sveriges folk rätt att vänta att han är försvarsminister och glömmer bort att han varit partisekretärare. Vi som känner statsrådet hyser ingen ängslan på den punkten. Inom den meningsriktning jag företräder är vi ytterst intresserade av att söka tillsammans med honom komma fram till en hållbar saklig lösning av vårt lands försvarsproblem — en lösning kring vilken den överväldigande delen av vårt folk kan samlas.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Jag kommer inte att uppehålla mig vid övriga regeringsledamöters större eller mindre syndaregister — även om det är en oppositionstales plikt att någon gång, särskilt i remissdebatten, kritiskt nagelfara deras fögderi. Följande talare har säkert mycket att tillägga därvidlag. Jag skulle emellertid vilja säga ett ord till statsrådet Lange. Handelsministern har haft en svår uppgift att sköta oljeförsörjningen och särskilt besparingsåtgärdernas utformning under vintermånaderna. En väsentlig konsumtionsbegränsning var ofrånkomlig, och jag vill inte anmärka på dess hårdhet. Däremot vill jag i fråga om söndagskörningsförbudet som besparingsmetod säga, att det verkar så orättvist — inte minst mot landsbygdens folk — att det inte kan få fortsätta länge till. Antingen är läget sådant, att man vågar försöket att upphäva söndagsförbudet och lita till en frivillig minskning av bensinförbrukningen, eller också får andra metoder tillgripas. Det har sagts på sakkunnigt håll att tillgången på bensin i Förenta staterna är riklig och att det finns och funnits vissa möjligheter till disposition av tanktonnage som inte står till förfogande för de viktigaste av industriens och bostädernas brännoljor. I så fall skulle bensintillgången kunna något ökas utan inskränkning av tillgången på de viktiga brännoljorna. Jag efterlyser besked från handelsministern på denna punkt. Då kan vi också få veta varför lagringsmöjligheterna här i landet är så begränsade och varför staten fortsätter att ta ut investeringsavgift på en stor del av de enskilda lagringsanläggningarna. En sådan bestraffning av t. ex. industriföretag, som vill trygga sitt oljebehov, framstår för mig som stridande mot samhällsintresset.

Jag saknar anledning att nu närmare diskutera avtalet om de statsanställdas löner och därvid överenskommen avvägning, men jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att man nu äntligen

tagit ett ordentligt steg för att avhjälpa uppenbara orättvisor mot stora grupper i offentlig tjänst. En sådan åtgärd står helt i överensstämmelse med den anda, i vilken man från vårt håll uttalat sig i detta spörsmål. En revision av den statliga lönepolitiken var ofrånkomlig, inte blott av hänsyn till de anställda, utan även med hänsyn till statens eget intresse.

Den viktigaste av regeringens i år kommande propositioner är väl ur flera synpunkter den som rör utformningen av folkpension och tjänstepension. Medan enighet i allt väsentligt råder om folkpensionens förbättring, varigenom en bottenrygghet skapas för alla, råder det delade meningar, om huruvida en obligatorisk eller en frivillig tjänstepension är att föredra. Frågan gäller även utformningen av annan tilläggspension än tjänstepension och berör på olika sätt hela nationen.

Vad kan då vara naturligare än att dessa spörsmål underställs en rådgivande folkomröstning, sedan konkreta alternativ nu har utarbetats och under våren remissbehandlats? Jag hoppas att den svenska socialdemokratiens ledning inte av ängslan att folkmajoritetens önskemål skall avvika från dess egen uppfattning föranleds att motsätta sig en så naturlig åtgärd som att låta folket självt uttala sig. Personligen är jag övertygad om att löntagarnas flertal inte är tilltalade av att i skatter och avgifter offra 16 till 20 procent av sin möjliga inkomst för att få en hög tilläggspension ovanpå folkpensionen efter 67 års ålder. Många föredrar att få en pension t. ex. mellan 63 och 67 år. Till alla dessa ting får vi återkomma, men principen att folket bör få yttra sig vill vi med kraft hävda redan nu.

Låt mig, herr talman, tillfoga en principiell synpunkt på den svenska socialpolitikens nuvarande läge och framtidsutsikter. Vi vet alla att det finns en rad otillräckligt försedda vårdområden. Det gäller inte minst åldringsvården

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och framför allt ungdomsvården, som jag strax skall säga några ord om. Men den sociala försäkring och understödspolitik, som avser att flytta över pengar från skattebetalarna i gemen till de av vissa svårigheter drabbade, får anses vara i huvudsak utbyggd för en bra tid framöver, när riktlinjerna för pensionerna fastlagts och barnbidragen höjts. Kompletteringar behövs på speciella punkter, men det gäller inga jättebe-
lopp.

När inkomsterna stiger för alla och samhället skapat en bottenrygghet, ankommer det på människorna själva att genom kompletterande åtgärder — försäkringar, sparande o. d. — sörja för en komplettering i den form de själva finner lämpligt. Med en stigande levnadsstandard blir också behovet av subventioner från samhället mindre. Människorna får råd utan subventioner att betala priser på varor och tjänster som svarar mot kostnaderna. Genom en sådan utveckling minskas behovet av nya dyrbara reformer, som blott innebär att statskassan betalar, betalar i vissa gruppers ställe. Flertalet människor kan eljest komma i det läget, att staten höjer deras skatter lika mycket som staten betalar i subventioner för deras förbrukning på olika punkter. Att låta pengar passera ut och in i statskassan kan inte få vara något självändamål. Om levnadsstandarden här i landet fortsätter att stiga, minskas kort sagt behovet av direkta och indirekta kontanta bidrag — som vederbörande själva får betala på skattsedeln. Tyngdpunkten i fråga om socialpolitiska åtgärder förskjuts till vårdområdena, där av samhället ordnad verksamhet behöver utvidgas länge än men där bristen på personliga resurser sörjer för en utveckling i långsammare takt — ej sällan alltför långsam takt.

Enligt min mening är det hög tid att vi här i Sverige påbörjar ett nytt kapitel, sedan det som främst gällde socialförsäkringen i stort sett slutförts om

något år. Långt mer än hittills bör det nu bli fråga om att sätta in både samhällets ansträngningar och individuella krafter på stöd och hjälp åt det upp-
växande släktet. Vad hjälper en bil eller en höjd inkomst den familj, vars barn kommer på sned i livet och aldrig kan samla sig för en personlig insats i arbetslivet eller en sund och utvecklande gemenskap med andra människor? Och vad betyder samhällets stöd längre fram åt en vilsegången mot en hjälpende hand i hans unga år, som kunnat rädda honom till ett sunt mänskligt liv?

För många ungdomar — även de som har speciella anpassningssvårigheter — kan den vanliga yrkesundervisningens utbyggnad betyda mycket. Fritidslokaler, yrkesrådgivning, motionsidrott, lättare tillgång till bostäder är ord som visar var insatser behövs. För den sociala ungdomsvården i egentlig mening reser sig massor av olösta problem. Goda fosterhem, tillräckligt med frivilliga övervakare, riktig vård av unga brottslingar och mycket annat pockar på uppmärksamhet lika väl som vetenskapliga undersökningar av betingelserna för de allvarliga anpassningssvårigheternas uppkomst och avhjälpande.

Ungdomen vantrivs med stadskulturen, där stimulerande kamratgäng lätt blir ligor i konflikt med samhället och dess beteendemönster, säger många människor. Befinner vi oss — mer än det alltid är fallet — i en kulturell och andlig brytningsperiod, där skolans vägledande verksamhet bör intensifieras, men i nya former, så att de normer och idéer, på vilka vår kultur vilar, blir bärande även för vår tids ungdom? Jag kan här, herr talman, endast fråga, inte svara. Men *en* sak vet jag: långt viktigare än det mesta vi sysslar med i denna byggnad är att vårt svenska samhälle så utvecklas, att det blir en god miljö för ungdomen. Det finns en rad förslag från olika utredningar som ännu inte genomförts eller endast i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mindre grad förverkligats. Ibland undrar jag om vi inte här i landet borde ha en särskild regeringsmedlem, som i främsta rummet sysslade med och höll samman frågor rörande ungdomsvården. Då skulle vi ha större trygghet för att tillräckligt intresse från det allmännas sida ägnades dessa frågor. I varje fall borde det finnas någon instans som bättre än hittills bevakar, att dessa oerhört centrala spörsmål får den uppmärksamhet från statsmakternas sida som de förtjänar. Den meningsriktning jag företräder vill framdeles som hittills arbeta härför så gott vi kan.

Jag berörde nyss de djupgående meningsskiljaktigheterna inom koalitionen och den kraftlöshet inom regeringen som till stor del sammanhänger därmed. Vi har i regeringen fått en förbindelse mellan två partier, som manövrerar för att skapa bästa möjliga partitaktiska läge den dag regeringen spricker. Bondeförbundet intar ståndpunkter och framlägger förslag, vilkas uppgift uppenbarligen är att förse partiet med ammunition mot socialdemokratien vid nästa val. Inom socialdemokratien växer missnöjet med de kompromisser som koalitionen föranleder. På socialdemokratiskt håll, som står partiledningen nära, arbetar man emellertid frenetiskt på att göra koalitionen mera smaklig för de egna partivännerne. »Oppositionen söker med all kraft bryta upp koalitionen», så skriver vissa socialdemokratiska tidningar var och varannan dag. Meningen är att läsarna skall säga sig att det som är förkastligt ur oppositionssynpunkt måste vara bra ur socialdemokratisk synvinkel sett.

Inför sådana naiva försök räcker det att konstatera, att det inte är oppositionen som framkallat oenigheten mellan regeringspartierna. Det har de gjort alldeles själva — med en handlingskraft som de eljest sällan utvisar. Bilaccisens användning, den statliga lönepolitiken, dyrortsregleringen av skatteavdragen, jordbrukens komplettering med skog

och tjänstepensioneringen är exempel på frågor där det finns djupgående meningskiljaktigheter mellan koalitionspartierna, såvitt man kan förstå av ståndpunkter i offentlig debatt. Vi i folkpartiet måste avstå från äran att här ha spelat en roll. Faktiskt har varken herr Erlander eller herr Hedlund frågat mig vad de skall tycka i dessa frågor — det har de kommit på alldeles själva.

Inom en del ledande bondeförbundskretsar tror man sig kunna skrämma de mot koalitionen skeptiska partivännerna genom viskade meddelanden, att »om vi i bondeförbundet går ur regeringen, så träder folkpartiet till». Man talar här mot bättre vetande! Det besked som från vårt håll givits — senast under valkampanjen — är så klart det kan vara.

Låt mig emellertid begagna tillfället att något utveckla hur vi i folkpartiet sett och ser på förhållandet mellan de demokratiska partierna och konsekvenserna därav för regeringsproblemets lösning. Under senare delen av kriget hade den svenska socialdemokratien en betydande majoritet i riksdagens båda kamrar och betraktade bevarandet av en dominerande politisk ställning som någonting självklart, som ett led i en naturlig världsordning. En majoritet av socialdemokrater över de tre icke socialistiska partierna på 14 mandat i första kammaren och 41 mandat i andra kammaren hade försatt många socialdemokrater i ett sådant sinnestillstånd, att det betraktades som någonting nästan otillbörligt, när jag i ett föredrag förklarade att ett av de närmaste målen för folkpartiets politiska arbete var att försätta socialdemokratien i minoritet i andra kammaren och genom en borgerlig majoritet där trygga att ingen väsentlig socialisering av det svenska samhället kunde ske. Sedan dess har socialdemokratien steg för steg pressats tillbaka, men har likväl under de gångna tolv efterkrigsåren intagit en täm-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ligen dominerande ställning i vårt politiska liv. Inom andra kammaren har majoriteten på 41 mandat förbytt i en borgerlig majoritet över socialdemokratien på 13 mandat. Den orättvisa mandatfördelningen i första kammaren ger dock socialdemokratien, som redan vid 1954 års val hade färre röster än de tre icke socialistiska partierna, 11 mandat mera och därmed majoritet i kammaren. Kommunisterna utgör tungan på vågskålen vid gemensamma voteringar där socialdemokratien eventuellt står mot de tre andra demokratiska partierna.

För att få slut på den socialdemokratiska dominansen kräves uppenbarligen en ändring av mandatfördelningen i första kammaren så att den bättre avspeglar väljaropinionen. Detta kan ske efter 1958 års val och kan ske desto säkrare om riksdagen accepterar en ordning som minskar orättvisorna i mandatfördelningen. Vi har i folkpartiet alltid varit anhängare av ökad rättvisa i mandatfördelningen, vare sig detta gynnat eller missgynnat vårt eget parti. För socialdemokratien är det naturligtvis frestande att slå vakt om sin överrepresentation i första kammaren och därigenom trygga en maktställning, som inte motsvaras av partiets ställning ute bland väljarna. Därmed skulle man kunna hindra en hel del i och för sig naturliga lösningar av regeringsproblemet under de närmaste fem åren.

Nu vill jag gärna medge att sådana reformer som ändring av landstingsvalkretsarnas storlek inte skulle betyda någon större ändring i första kammarens sammansättning. Men dels är även denna ändring inte utan betydelse, då majoriteten i första kammaren kan komma att hänga på en eller annan röst, och dels skulle landstingen få en rättvisare sammansättning. En verklig lösning på riksdagsproblemet måste emellertid förutsätta grundlagsändring av ett eller annat slag.

För den som erinrar sig socialdemo-

kratiens arbete för demokratien tillsammans med liberalismen under detta århundrades första kvartsekel är det svårt att tänka sig att socialdemokratien i längden skulle slå vakt om nuvarande tvåkammerssystem

Jag vädjade under höstriksdagen till statsminister Erlander att i år acceptera en sådan ändring av de regler, efter vilka 1958 års val skall ske, att första kammaren därefter erhåller en sammansättning som något bättre än den nuvarande motsvarar väljaropinionen. Statsminister Erlander svarade med att polemisera mot någon för mig okänd person, som skulle ha sagt att första kammarens orättvisa sammansättning berodde på eftersläpning allena, ordet tydligen fattat i inskränkt betydelse. Detta är fel, sade statsministern, ty vid en upplösning av första kammaren i dag skulle socialdemokraterna bevara en — visserligen reducerad — majoritet. Med detta påpekande ville statsministern tydligen komma ifrån hela problemet.

Men så lätt går det inte! Som jag redan då påpekade, beror avvikelserna mellan första kammarens och väljaropinionens sammansättning till största delen på den indirekta valmetoden, de små valkretsarna och dylika faktorer. Frågan är alltså, om man vill pröva sådana modifikationer häri, som skulle göra, att 1958 års valutslag fick något litet bättre slå igenom i landstingen och första kammarens sammansättning.

Tyvärr blev intrycket av den socialdemokratiska partichefens yttranden, att han är ointresserad av hela frågan. Socialdemokraternas överrepresentation i första kammaren anses tydligen vara bra att ha, bland annat därför att den ger herr Hedlund ett argument mot koalitionsröta bondeförbundare. Så länge en minoritet av socialdemokratiska väljare kan ge partiet majoritet i första kammaren, kan herr Erlander sticka en käpp i hjulet för alternativa regeringskombinationer — särskilt med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hjälp av kommunisternas utslagsröster vid gemensamma voteringar.

Jag nämnde nyss, att vi i folkpartiet sett och ser det som en uppgift att få bort den socialdemokratiska dominansen i vårt politiska liv. Det är naturligt i en demokrati, att partierna skiftar vid makten. Långvarigt regeringsinnehav för ett enda regeringsparti medför allahanda olägenheter. Genom att avlägsna risken för en socialistisk utveckling av det svenska samhället skulle skapandet av en stabil icke-socialistisk majoritet i riksdagens båda kamrar vara en garanti för en sund utveckling på den grundval som uppburit det sista århundradets enastående ekonomiska, sociala och kulturella framsteg här i landet. Därför är det angeläget att den icke-socialistiska majoriteten bland väljarna ökas och att den får slå igenom vid sammansättningen även av riksdagens första kammare så länge vi har tvåkammerssystem. Därmed skulle följa en naturlig maktbalans i vårt politiska liv och trygghet för en politik som bättre än den hittillsvarande beaktade olika folkgruppers intressen och önskemål.

Betraktad mot denna bakgrund framstår bondeförbundets engagemang i en av socialdemokraterna dominerad koalition som egendomlig. Bondeförbundet har ju därigenom hindrats att delta i den politiska debatten på det mot socialdemokratisk maktutövning kritiska sätt, som vore naturligt med hänsyn till bondeförbundets grundläggande åskådning och som bondeförbundet tidigare gjort. Partiet har kommit att framstå som ett stöd åt den socialdemokrati, som kämpar för att med snart sagt alla medel bevarar sin dominerande politiska maktställning. Men denna borde det vara ett intresse för bondeförbundet likaväl som för andra partier att definitivt avlägsna, varigenom bondeförbundets inflytande skulle ökas. Vi i folkpartiet kan under inga omständigheter tänka oss att spela en sådan roll som bondeförbundet här gjort och gör.

För att ett parlamentariskt regerings-system skall fungera väl är det viktigt, att det finns alternativ till den sittande regeringen. I vårt land måste skapas politiska förutsättningar för ett alternativ till en av socialdemokratien dominerad politik. Ett folk, som ogillar den socialistiska tvångspolitik, som det socialdemokratiska principprogrammet företräder, och som tröttnat på att styras av självtillräckliga män, som länge suttit vid makten, skall ha möjlighet att genom röstning vid ett val åstadkomma en regeringsförändring. Det åligger de demokratiska partierna att tillse, att författning och valsysteem inte hindrar en sådan naturlig respekt för folkets önskemål. Det synes mig också vara naturligt att de partier som tillsammans kan forma ett politiskt alternativ lägger sitt arbete så till rätta, att detta inte omöjliggöres. Härom är man säkert i bondeförbundet numera väl medveten — även om man i dagens läge inte gärna diskuterar det inför öppen ridå.

Herr talman! Understundom invändes det, att vad landet främst behöver en är samlingsregering. Det är klart att läget kan bli sådant, att en samlingsregering är det enda naturliga. Men även då är maktbalans mellan partierna en ofrånkomlig förutsättning för att bästa resultat skall uppnås. Även då bör det finnas i bakgrunden olika lösningar på regeringsproblemet som är möjliga den dag samlingsregeringen upphör. Därför blir det under alla omständigheter en huvuduppgift här i landet de närmaste åren att göra slut på den socialdemokratiska dominansen, trygga en demokratisk maktfördelning och skapa förutsättningar för det parlamentariska systemets naturliga arbetssätt. Därigenom skulle också bättre villkor skapas för en lösning av dagens många allvarliga praktiska samhällsproblem, som framkallats eller försvårats genom socialdemokratiens misstag och ensidighet under det senaste årtiondet. En politik med benägenhet för statligt tvång

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och dirigering av människorna skulle avbrytas. I stället skulle komma trygghet för en politik med tonvikt på den enskilda människans frihet under ansvar i ett samhälle, som förvärvat den gode vännens handlag, sedan man definitivt uppgivit förmyndarstatens hårda grepp.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! I brev till påven den 6 april 1320 skriver det skotska parlamentet, som just då stod inför det dubbla hotet att underkuvas av Englands konung och att lysas i bann: »Vi kämpar icke för ära, gods eller utmärkelse utan allenast för den frihet, utan vilken ingen ärlig man kan fortsätta att leva.»

Det är med bävan och avsky vi sett och ser den storm som går fram över Ungerns folk. Vi har fått skönja Sovjets verkliga ansikte. Vad som sker har tagit ett våldsamt tag i människorna också i vårt land. De ryska försöken att visa upp en ny fasad för världen är nu definitivt avslöjade. Måtte människorna icke glömma. Vi stod dock samlade och gav genom vår utrikesminister klart besked.

Vi har så lätt här i landet att liksom Per Gynt känna oss så separat beskyddade. Vi vill gärna inbilla oss att vi är ett egendomsfolk, som intet ont kan hända. Den föreställningen har ingen grund. Det finns ingenting som säger, att vad som nu drabbat Ungerns folk icke lika gärna skulle ha kunnat gå ut över oss. En hastig blick på kartan visar, att avståndet från Moskva till Budapest är väsentligt längre än från Moskva till Stockholm.

I Eisenhower-doktrinen slår den amerikanske presidenten fast att varje nation, som är föremål för sovjetiska lockelser, som en elementär åtgärd av klokhets borde titta bakom masken. Det

är sant i dag, och många är nog de som nu inser att det var lika sant för ett år sedan.

Det var under sitt arbete i mänsklighetens tjänst just i Ungern som Raoul Wallenberg togs till fånga. Vi har alla stått bakom de ansträngningar, som från utrikesdepartementets och regeringens sida gjorts för att få klarhet i hans öde. Det har nu äntligen utlovats, att resultatet av de ryska undersökningarna snart skall tillkännages. Vad vi väntar är fakta, inte formuleringar som döljer fakta.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig vid de utrikespolitiska frågorna och inte heller ta upp försvaret. Dessa båda problem kommer att behandlas av förste vice talmannen herr Skoglund.

Koalitionen började 1951 på hösten. Sedan budgetåret 1951/52 har driftbudgetens utgifter stigit från 5 449 miljoner till 10 890 miljoner, det vill säga fördubblats. Man kan invända, att det är inte samma penningvärde, men det är en annan sak. Statsskulden som 1951 var cirka 12,5 miljarder passerade här- omdagen 18 miljarder-strecket. Vid årsskiftet låg 3 900 miljoner av denna statsskuld placerade i riksbanken. Två tredjedelar av våra utelöpande sedlar var alltså täckta med statliga skuldbesvis. Den enorma ansvällning av den statliga verksamheten, som här ligger bakom och som även i den nu framlagda budgeten tar sig uttryck i en utgiftsökning på minst 900 miljoner kronor, måste, såvitt en lekman kan bedöma, vara något av det centrala i debatten kring vårt ekonomiska läge. Liksom alla andra organisationer är staten underkastad den lag, som så värtaligt skildrades i Economist förra året, och som kallades Parkinsons lag — lagen om den obönhörliga tillväxten, där arbetsuppgift föder arbetsuppgift och där ökningen av förvaltningsapparaten skriker framåt som en lavaström. Precis samma lag gäller naturligtvis ett enskilt företag, men det måste kalkylera in

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kostnaderna för hela apparaten i priserna på sina produkter och har därmed ett naturligt hinder mot en tillväxt över alla gränser. Statens elefantsjuka kan däremot härja rätt ohämmad. Där finns nämligen inte tillräckligt som tar emot. Staten kan alltid tvinga sig fram. Vi inbjuds inte att välja, om vi vill ha de statliga tjänsterna eller inte till det åsatta priset. Vi tvingas att ta dem och tvingas att betala vad de kostar. Denna expansionspolitik har nu drivits så långt, att ett tryck uppkommit, som uppenbarligen verkar hämmande både från den enskildes och från helhetens synpunkt. Därför måste vi, det är min fasta övertygelse, nu och i framtiden ta en helt annan hänsyn än hittills till dem som skall betala räkningen, skattebetalarna.

Några av de mest vägledande sidorna i finansplanen är de, där riksräkenskapsverkets beräkning av statsinkomsternas utveckling på längre sikt redovisas. Beräkningarna avser budgetåren 1955/56 till 1959/60. Dessa beräkningar måste säkerligen kännas som en kalldusch för alla dem som drömmer om och planerar en stor och omedelbar utvidgning av statens verksamhet. Beräkningarna, som är gjorda med utgångspunkt från nuvarande alltför hårda skattetryck och under förutsättningar i övrigt som måste bedömas som optimistiska, visar på stigande statsinkomster från år 1957/58 och framöver på i genomsnitt ungefär 500 miljoner kronor årligen. Och då är, märk väl, skattekraften redan tagen i anspråk över det rimliga. Det finns alltså inga reserver. Samtidigt vet vi av bister erfarenhet, att redan den s. k. automatiken brukar pressa upp statsutgifterna med närmare en halv miljard om året. Uppenbarligen betyder detta, att om vi vill hålla oss inom ramen för statens inkomster, så finns det bara en väg att skapa utrymme för nya ofrånkomliga utgifter, och det är att sänka de utgifter som vi redan har.

1955 års långtidsutredning säger sig ha måst acceptera det faktum, att redan fattade principbeslut driver fram en relativt snabb stegring i de offentliga konsumtionsutgifterna — det gäller både för staten och särskilt för kommunerna — troligen med omkring 20 procent på en femårsperiod, trots att utrymme för offentlig och privat konsumtion kan väntas öka väsentligt mindre. Jag citerar: »Just på det offentliga området är köproblemen allvarliga och kan bli det i än högre grad, om inte takten i investeringarna ökas. Måste man då inte se till att de principer för standardhöjning, som redan fastslagits, förverkligas, innan man tar nya steg mot en högre standard. Borde inte detta vara utgångspunkten för utgiftsbegränsningen på det offentliga konsumtionsområdet? Att skapa nya köproblem vid sidan av de gamla framstår som meningslöst.»

Enligt min mening borde det vara regeringen ytterligt angeläget att verkligen slå fast detta och bryta sin egen och allmänhetens föreställning om outsinliga tillgångar, som bara ligger och väntar. Den nyktra verkligheten är, att om vi vill ha rättsida på statens affärer och den s. k. samhällsekonomin, så är det ofrånkomligen nödvändigt med en utgiftspaus på några år. Det borde vara ett gemensamt intresse och en gemensam uppgift för de demokratiska partierna att konsolidera statens ställning för att få kraft att lösa nya samhällsproblem ordentligt, inte med urvattnade pengar. Låt näringslivet fortsätta att arbeta och skapa en hållbar grund för växande realinkomster åt enskilda, så får ju staten också, även om den nöjer sig med måttliga skattesatser, in mer pengar. På det sättet skapas ett verkligt utrymme för reformer.

Vem lastar den husfar, som när familjen stormar på och ber honom köpa bil eller televisionsapparat svarar: »Nej, inte i år. I år har vi inte råd, men vänta bara två å tre år, så har vi hunnit för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bättra vår ställning och skaffa oss så pass mycket bättre inkomster att de räcker.» Det är så vi vill att förnuftiga medborgare skall handla. Varför skall då inte staten handla på samma sätt?

Den budget, som vi nu har fått att studera, utgör ett skrämmande monument över den socialistiska hushållningens misslyckande. Vi har fått se hur i en högkonjunktur med ständigt stigande inkomster och full sysselsättning, då pengar flödat in i statskassan i en utsträckning som aldrig förr, det likväl icke har varit möjligt att mer än nått och jämnt balansera driftbudgeten. Nu vet jag att både finansministern och herr Ohlin har förklarat att vi i stort sett har total balansering, men då räknar de på ett annat sätt än jag. De räknar in 800 miljoner kronor, som egentligen icke hör till skattebudgeten. Därav utgör 125 miljoner kronor pengar som skall betalas ut igen till kommunerna, 375 miljoner kronor bolagsskatt, som skall fonderas i riksbanken, och slutligen 321 miljoner kronor, som egentligen hör till bilskattemedlen och som skall gå till en fond, ur vilken vägunderhållet skall betalas.

Felet måste ligga i den iver, som regeringen och riksdagsmajoriteten visar, när det gäller att fatta vittgående beslut som kan synas oskyldiga, men som efter någon tid värker ut på budgeten. Men, ärade kammarledamöter, om läget är sådant i en högkonjunktur, vad händer då i det ögonblick då ett omslag inträffar? Sunda statsfinanser, en fungerande kapitalmarknad och tillräcklig valutareseerv är omistliga förutsättningar för en sysselsättningsskapande politik. Om staten inte själv har några pengar och inte kan låna på marknaden, och om staten dessutom lider brist på främmande valutor, så står vi där utan motståndskraft i en arbetslöshetskris. Hur tänker sig regeringen att med sinande statsinkomster bemästra en situation, som dock kan uppkomma, karakteriserad av växande arbets-

löshet men möjligen samtidigt av en fortlöpande inflation?

Men, säger finansministern nu, herr Cassel begriper inte detta. De höga skatterna är inte till bara för att täcka statens utgifter. De är ett finanspolitiskt medel att hålla ett fast penningvärde. Förra året vid det här laget stod herr Sträng i kammaren och slog sig för sitt ärliga bröst så att det ekade och gav till känna att nu skulle man få se på helt andra tag. I fortsättningen skulle budgeten totalbalanseras, och man skulle dessutom få pengar över till att amortera statsskulden med. Men hur gick det? I stället för att staten, som det så vackert hette, genom totalbalansering skulle kunna avstå från att låna på kapitalmarknaden och därmed göra det lättare för jordbrukare, hantverkare och andra småföretagare samt för kommuner att låna, blev det så, att när halva året har gått ett lånebehov på 686 miljoner kronor måste anmälas. Trots att finansministern ännu i valrörelsen i hård polemik mot högerpartiet med styrka försäkrade att det inte skulle bli någon ökad upplåning i riksbanken, kan vi nu konstatera att statens skuld till riksbanken under 1956 har ökat med 415 miljoner kronor netto. Om staten inte hade tvingat en viss grupp medborgare, nämligen den som använder motorfordon, att betala skatter för fordon och drivmedel, som går långt utöver de motprestationer staten förbundit sig till, så hade upplåningen behövt bli mer än 150 miljoner kronor större.

Vid bedömningen av det säregna utfallet av årets budget måste vi också hålla i minnet att finansministern lyckats öka inkomsterna genom att införa en omsättningsskatt på fordon, vilken under budgetåret tillför den allmänna budgeten 70 miljoner kronor samt, genom att räkna sig till godo avkastningen av de höjningar i spritskatten som genomfördes under åberopande av utslutande nykterhetspolitiska skäl, upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skattningsvis 80 miljoner kronor. Hade dessa två inkomstkällor — av vilka ursprungligen ingen motiverades av det statsfinansiella läget — inte kommit till, så hade underskottet i förhållande till totalbalanseringen blivit 850 miljoner kronor. Det gick alltså inte. Finansministern har med avväpnande öppenhet konstaterat sitt misslyckande. Drömmen om totalbalansering är kvar, men hoppet om dess genomförande har slocknat. Herr Sträng, som dansade en sommar, får nu sjunga Snusmumrikens visa: »Villerivallare natten blir kallare.» Nu skall vi i stället stabilisera genom att låna pengar — säkerligen i riksbanken — för att sedan sterilisera dem genom att sätta in dem i riksbanken. Låt mig genast säga ifrån, att vi i högerpartiet tror mycket litet på den sortens balansnummer.

Finansministern för ett resonemang, som går ut på att underkänna företagssparande och demonstrera djup pessimism om möjligheten att öka det enskilda sparandet. Sin lit sätter han i stället till det offentliga sparandet. Det resonemanget klingar i det närmaste groteskt mot bakgrunden av den budget, som läggs fram i år, och av det öde som drabbat den budget, som finansministern presenterade förra året. Vår gamla tro att staten är mindre ägnad att klara sparandet än någon annan har fått ett starkt stöd. Herr Sträng krävde förra året höga skatter och lovade att klara sparandet åt oss. Nu kräver han lika höga, i själva verket ännu högre skatter, därför att han inte har lyckats spara vad han lovade spara.

Varje tillfälligt skatteingripande som görs — som det heter — för att öka det offentliga sparandet och för att överbalansera budgeten verkar i praktiken som en vällingklocka, som kallar hela riksdagen till smörgåsbordet. Då samlas alla och framför högröstade krav på utgiftsökningar i olika riktningar och vårdens protester drunknar i sorlet. Så dröjer det inte länge, innan finansmi-

nistern under trycket av allt detta tvingas släppa till sina pengar — över-skottet är borta, men den tillfälliga skatten står kvar, nu som permanent, och nya skatteingripanden för att skapa ett nytt offentligt sparande blir nödvändiga.

I motsats till regeringen tror vi inte på tvångssparande, mot vem det än riktar sig och vad man än kallar det, men däremot tror vi på ett enskilt sparande, där den som gör uppoffringen själv får valuta för den, får en egen besparing som han själv får disponera över. Det är inställningen till sparandets problem som utgör skiljelinjen i svensk politik. Vi är alla överens om nödvändigheten av att få ett starkt ökat sparande till stånd, men medan den socialistiska sparsamheten går ut på att samla resurserna i samhällets hand går vårt program ut på att göra de enskilda medborgarna till ägare. Det är genom skattesänkning och sparstimulans i påtagliga former som vi vill åstadkomma ett vidgat personligt — frivilligt — sparande.

I den nyårshälsning, med vilken herr Erlander ringde in det nya året, förklarade också han sig ha ett stort och glödande intresse för personligt sparande. Låt mig emellertid ställa frågan rent ut: »Kan regeringen Erlander över huvud taget åstadkomma någonting för att öka det frivilliga sparandet?» Märk väl, jag säger inte en regering vilken som helst utan jag frågar om regeringen Erlander kan göra någonting. Själv är jag benägen besvara den frågan med nej. Vilka åtgärder den sittande regeringen än kommer med så är de synbarligen dömda att misslyckas. Det hjälper inte ens med tombolapolitik. Orsaken till dessa misslyckanden måste vara att regeringen Erlander en gång för alla oåterkalleligen har förlorat de svenska spararnas förtroende. Den förlusten går inte att reparera. Så står då för denna regering ingan annan väg öppen till det ökade sparande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som oavvisligen behövs, än tvångets. Tvångssparande är en del av den socialistiska politiken. Vill man socialism så får man acceptera tvångssparande, vill man inte tvångssparande, så får man avstå från socialismen.

Av finansplanen tycker man sig kunna utläsa att regeringen gärna vill tro att den s. k. stabiliseringspolitiken har lyckats. Ja, man kan ju ha olika anspråk på succéer. Det förtjänar dock hållas i minnet, att under 1956 den faktiska lönekostnaden i industrien steg med 7 procent, medan produktionsökningen stannade vid 2 och att finansministern för nästa budgetår räknar med ökade statsutgifter på 12 procent, medan industriens produktion väntas stiga under 1957 med 1 procent. Det är alldeles uppenbart att detta inte går ihop. Den stabilitet, som regeringen fröjdas åt, är korthusets stabilitet, som kräver att ingen andas i rummet eller går i dörarna. Finansministern talar om att det i dagens situation behövs en restriktiv politik av oförminskad styrka och lär väl därmed mena att vi under 1957 skall bedriva samma ekonomiska politik som under 1956. Det skulle innebära, att vi även under 1957 skall finansiera stigande framför allt offentlig konsumtion genom att på samma sätt som vi har gjort under det gångna året låta bli att företa den upprustning av vår produktionsapparat, som skulle lägga grund för framtidens välbefinnande och genom att underlåta att göra den förstärkning av vår valutasäkerhet, som borde blivit resultatet av de goda åren.

Om ett företag, stort eller litet, driver en sådan politik, att det använder alla tillgängliga medel för att göra utdelningar till delägarna, så att pengarna inte räcker att förnya företagets produktionsapparat, så är vi alla överens om att det företaget behöver ny styrelse eller ny verkställande direktör, kanske bägge delarna. Herr Sträng talar i finansplanen med värme och uppskattning om enskilda företag, som utnyttjar

möjligheterna till konsolidering och ökad beredskap inför framtida konjunkturpåfrestningar. Borde det inte ligga nära till hands för finansministern att dra en parallell mellan dessa företag och sitt eget?

Om man vill genomföra vad finansministern kallar »åtskilliga konsumtionsstegrande reformer och kapitalslukande samhällseliga investeringar» är det nödvändigt att lägga en fast grund för dessa genom att ladda upp ett starkt, framåtskridande och konkurrenskraftigt näringsliv, som har förmågan att bära upp allt detta. Regeringen har så bråttom i sitt reformarbete att den vill göra reformerna nu på bekostnad av de framtida resurserna. Vi däremot vill skapa resurserna först och reformera sedan. På andra håll i Västeuropa expanderar investeringarna och stiger produktionen. Sedan 1952 — koalitionsens första regeringsår — har den svenska industriproduktionens stegringstakt endast varit 25 procent av den västtyska och inte fullt 39 procent av den holländska. Det lär inte gå att förneka, att detta betyder att vi sackat efter i konkurrensen. Under år 1956 var genomsnittet för produktionsökningarna i OEEC-länderna 5 procent — vi ligger klart i botten med 2 procent.

Ändå räknar regeringen med att under år 1957 industriinvesteringarna kommer att drivas tillbaka ännu hårdare. Låt mig ge ett exempel på vart en sådan politik leder. Klarar vi inte uppgiften att konkurrera med den snabbt växande cellulosaindustrien i Nordamerika, måste vi räkna med att utbytet av vår cellulosaexport — cellulosan är ju vår viktigaste exportartikel — går tillbaka och att den nu högt upptaxerade svenska skogen förlorar inte så litet av sitt värde. Kan det vara vettig politik att i en sådan situation tvinga den svenska cellulosaindustrien att avstå från alla investeringar under ett helt år, medan amerikanska och kanadensiska industrier byggs ut i forcerad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

takt? Naturligtvis inte. Men det är just vad som sker: genom uppskrivning av lagervärderna tas under 1957 och 1959 ur cellulosaindustrien extra skatter, som för flera ledande företag inom branschen motsvarar ett helt års investeringsprogram.

Under år 1956 har, frånsett tre kraftverkslån, den svenska industrien varit helt utestängd från obligationsmarknaden. Kreditrestriktionerna i bankerna har därjämte pressat näringslivets lån tillbaka med stora belopp. Den åtstramningseffekt, som man velat åstadkomma genom kreditrestriktionerna, har emellertid i högsta grad motverkats genom att staten i stället ökat sin upplåning i riksbanken. Herr Ohlin har redan talat om den irritation som uppstått på grund av Statens skogsindustriers transaktioner i våras, och jag skall inte gå in närmare på det. Företaget har nu kommit med nya krav. Men skall det vara någon mening med kreditrestriktionerna måste de väl gälla även för företag som staten äger, och rätteligen borde de gälla även för staten själv.

Förhandlingarna om en europeisk marknad tycks nu ha kommit in i ett avgörande skede. Det är omöjligt för oss att stå utanför. Vi är tvungna att gå med, eljest är våra exportmöjligheter hotade. Man frågar sig då hur vi står rustade för att motsvara de krav, som en anslutning till denna marknad kommer att ställa på vår ekonomi. Att anslutningen inte kan ske utan stora omställningssvårigheter för näringslivet är uppenbart, och lika klart måste det vara, att vår industri i den konkurrens, som kommer att uppstå på en sådan fri marknad, inte kan klara sig om den har sämre tillgång på kapital än konkurrenterna och om den hindrats att göra de investeringar som behövs för att nå ett jämbördigt utgångsläge.

Om herr Erlander som vägvisare för sina vänner i tassemarkerna ute vid Harpsund plötsligt upptäcker att säll-

skapet råkat komma in på fel väg, vägen söderut mot Flen, när det egentligen skulle norrut till Julita, så vänder man väl i rimlighetens namn om och går i motsatt riktning och fortsätter inte till Nyköping. Det är just en sådan helomvändning som regeringen nu borde göra, om den kunde. Vi behöver en helt annan politik — en politik som går ut på att stoppa statsutgifternas tillväxt, att sänka skatterna, att stimulera det enskilda sparandet och skapa förutsättningar för tillräckliga investeringar i näringslivet för att ge det den styrka som skall lägga grunden för fortsatt framåtskridande. Högerpartiet kommer att konsekvent fullfölja sin linje att skära ned statsutgifterna för att tvinga ned skatterna till en nivå, som det svenska folket orkar och vill bära. Vi kommer även i år att lägga fram vår egen skatteskala och vårt eget budgetförslag.

Paradoxalt nog tycks det ofta irritera finansministern, att vi vill åstadkomma större nedprutning på olika huvudtitlar än dem de själva lyckats prestera. Möjligen anser de det vara illojal konkurrens. Men varför det? Borde inte det gamla snåla högerpartiet för varje finansminister uppfattas som den verkligt gode och trogne bundsförvanten eller, om man så vill, som den elake kompanjonen, som enligt Charles Dickens är outhärlig för varje framåtsträvande affärsman. Visst kan vi förutsättningslöst diskutera det tekniska problemet om skattebördans fördelning på direkta och indirekta skatter och i det sammanhanget också systemet för en indirekt beskattning. Men vad vi under inga förhållanden kommer att medverka till är en ökning av den totala skattebördan på medborgare och företag. Det hjälper därvidlag inte vilka motiveringar som än förebringas (jag utesluter naturligtvis det vi brukar kalla krig eller krigsfara). Skattebelastningen måste lättas. Detta är en nödvändighet ur samhällsekonomisk och samhällsmo-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ralisk synpunkt och ur skattebetalarnas synpunkt.

Om bostadspolitiken innehåller statsverkspropositionen ingenting, utan här har vi att vänta en särskild proposition. Emellertid kan man väl med rätt stor tillfredsställelse konstatera, att de djupgående skiljaktigheter mellan regeringens och högerpartiets linjer, som givit upphov till så många och långa debatter, numera i väsentlig mån utjämnats genom de direktiv, som socialministern lämnat 1956 års bostadspolitiska utredning, och genom det i stort sett enhälliga betänkande, som denna utredning presterat under lika kraftig som insiktsfull ledning av ledamoten av denna kammare herr Erik Severin. Jag förutsätter att det utredningsresultat som kommittén — helt i direktivens anda — lagt fram läggs till grund för den proposition, som socialministern längre fram i vår skall lämna. Förslagen kommer att medföra både ökat tryck på kostnadssidan och ett vidgat bostadssparande i olika former. Detta är tacknämligt, och det behövs innerligen väl, om vi vill öka bostadsproduktionen för att någon gång komma ur nuvarande bristsituation. Men det räcker inte. Vill vi på allvar lösa bostadsproblemet för hela den väldiga skara av människor som nu står utan lägenhet, måste vi angripa sparandets problem och verkligen se till att få fram en kapitalbildning som räcker till ökade investeringar, där bostadsproduktionen kan få väsentligt större resurser, utan att detta sker på bekostnad av de omedelbart produktiva investeringarna.

Hemma i Karlstad brukar Lions Club forsla ut en stor sten på Klarälvens is och anordna tippningstävling om vilken dag och vilket klockslag älven skall gå upp, så att stenen sjunker till botten. Enligt vad jag har erfarit pågår liknande tippningstävlingar landet runt angående dagen och klockslaget när koalitionen spricker. Det finns folk inom alla läger, inte minst inom bondeför-

bundet, som längtar efter den islossningen. Vad har det blivit av den starka, sammansvetsade regering, som var meningen med koalitionen? Det har blivit en janusstatyett med två åt motsatt håll vända ansikten — en sprucken janusbild, kunde man säga — med Tacitus' ord på sockeln: »I maktgemenskap råder sällan endräkt.»

Till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har jag en liten fråga att ställa. I sin propaganda nu och i tidigare valrörelser har bondeförbundet med all kraft låtit oss veta, att ingenting ligger partiet närmare om hjärtat än att lösa frågan om ofullständiga jordbruks komplettering med skog. Längst upp i Klarälvsdalen ägde en enskild skogsägare 4 600 hektar skogsmark, och den fastigheten bjöd han ut till försäljning. Lantbruksnämnden i Värmlands län med landshövdingen i spetsen ivrade mycket för att Mölnbacka Trysils AB skulle få förvärva fastigheten mot att bolaget i stället lämnade ifrån sig skogsfastigheter i mellersta Värmland. Dessa skogar tänkte sig lantbruksnämnden överlåta till jordbrukare i trakten som var i behov av en förstärkning av sina skogsinnehav. Nämnden var enhällig och hade lagt ned ett betydande intresse för att få igenom denna sak, som ansågs vara av stort värde för jordbruksnäringen i trakten.

Vad som nu förvånat och upprört opinionen bland jordbrukare är att jordbruksministern, visserligen med stöd av lantbruksstyrelsen, har gått emot nämndens mening och i stället låtit domänverket förvärva hela komplexet. Härigenom har det allmännas skogsinnehav ökat med ett värde av närmare 5 miljoner kronor, medan de ofullständiga jordbruken förblev lika skoglösa som de var förut. Domänverket gör inga utfästelser om att släppa skog på annat håll till jordbrukare, vilket ligger helt i linje med den ståndpunkt som socialdemokraterna intar i 1951 års jord-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bruksrationaliseringsutredning. Hur detta rimmar med bondeförbundets skogs politik, sådan den har tagit sig uttryck i propagandan och här i riksdagen, hemställer jag att jordbruksministern ville förklara.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Det är vissa uttalanden i regeringsfrågan som har gjort att jag mot traditionen tar till orda så tidigt i debatten i andra kammaren. Men innan jag ger mig in på den saken skall jag be att få göra ett par reflexioner kring de två senaste anförandena.

Jag vill då först göra ett oreserverat instämmande i några ord som herr Ohlin avslutade sitt anförande med, då han talade om socialpolitikens och socialvårdens ändrade läge och samtidigt gav ett kraftigt förord för en fortsatt utbyggnad av en rad vårdområden liksom av den institutionella socialpolitiken. Vad herr Ohlin där sade överensstämmer praktiskt taget ordagrant med de riktlinjer, som den socialdemokratiska partikongressen drog upp 1956, och det är nu min förhoppning att herr Ohlin och folkpartiet skall följa med oss när vi går att fullfölja reformarbetet på dessa områden i enlighet med de principer som drogs upp av partikongressen. Ibland uttrycker sig faktiskt herr Ohlin så, att man skulle kunna tro, att han har givit vika för det sociala nejsägeri som otvivelaktigt också rymmes på vissa håll inom folkpartiet. Men desto bättre om hans mening av i dag är den verkliga.

Herr Ohlin vill skapa ett alternativ till regeringspolitiken, och det förstår jag gott — han har haft god tid på sig att fundera på det problemet. Men vilket alternativ har han då? Jag föreställer mig att när han lyssnat till herr Cassel har han blivit ganska betänk-

sam. Herr Cassel kräver utgiftsstopp, obönhörligt, ett brett streck över den socialpolitiska reformoffensiv, som herr Ohlin i slutet av sitt anförande startade. »So oder so» skall skatterna ner! Ingen motivering — utom en försvarspolitisk och utrikespolitisk — kan övertyga högern om annat än att skattesänkning är det mest aktuella. Det skall som sagt bli mycket intressant att få se hur herr Ohlins regeringsalternativ ser ut. Han har tidigare förklarat att han är ointresserad av en samverkan med oss. Han kan inte gärna tycka att det program, som herr Cassel här presenterar, duger för en samverkan mellan höger och folkparti i regeringsställning.

Denna avgörande skillnad mellan höger och folkparti präglar också deras bedömning av årets budget. »En ohyggligt stark budget», säger herr Ohlin. »Ett kapitalt misslyckande», säger herr Cassel. Har herr Hedlund och jag några meningsskiljaktigheter, och förekommer det diskussioner i statsrådskretsen, så skulle nog diskussionerna bli betydligt stormigare i en regeringskrets, där herr Ohlin och herr Cassel båda var med.

Inledningsvis vill jag ytterligare ta upp något av vad herr Ohlin här sade. Han framhåller att en av de stora frågorna vid årets riksdag blir tryggandet av de gamlas försörjning. Det är riktigt. Och så säger han: »Vi är överens om folkpensionerna» — det är också riktigt, hoppas jag — »men när det gäller tjänstepensionens utformning är vi inte överens, utan den frågan bör rimligen skickas ut till en folkomröstning.» Jag anser att vi tills vidare borde spara diskussionerna i tjänstepensionsfrågan, men för att det inte skall bli några missförstånd vill jag säga att det finns väl få ärenden som skulle vara mindre lämpade för en folkomröstning än frågan om tjänstepensionering. Denna fråga har varit föremål för mycket ingående diskussioner bland sakkunniga, och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Ohlin har också visat oss hur invecklad den är genom den mängd av ställningstaganden som han under år 1956 överraskade oss med. Men herr Ohlin, själv icke helt okunnig i ekonomiska och politiska ting, finner det vara en naturlig tanke att denna fråga, som varit så besvärlig att ta ställning till, skickas ut till folkomröstning och att svenska folket alltså skall besvara den med ja eller nej. Förslaget om en tjänstepensionering rymmer många intressanta problem — frågan om grundpensionens och tillägspensionens utformning, fördelningen på skattefinansiering och avgiftsfinansieringen, finansieringen av tillägspensionerna, frågan om fondering, om nu en fondering över huvud taget skall förekomma, frågan om förvaltningen av fonderna och annat — som den enskilde riksdagsmannen nog får rätt besvärligt att ta ställning till, när problemen kommer att presenteras var för sig. Enligt herr Ohlins mening skulle alla dessa problem kunna jämkas ihop till en propositionsordning, på vilken det svenska folket skall inbjudas att svara ja eller nej.

Vi på vårt håll är visst villiga att resonera om alla möjliga ting, men få frågor kan väl ha den invecklade karaktär som frågan om en tjänstepensionering. Jag tror därför inte mycket på möjligheterna att ordna en folkomröstning i denna fråga.

Det är inte min avsikt att i detta anförande ta upp de ekonomiska problemen till behandling, men i den mån jag tvingas göra det sammanhänger det därmed, att man kanske inte förstår regeringsfrågan med mindre än att man ägnar uppmärksamhet åt de ekonomiska spörsmålen.

Oberoende av politiskt ställningstagande är vi väl överens om att utvecklingen i vårt land under efterkrigstiden har varit sällsynt lyckosam. Det är klart att många omständigheter medverkat härtill. Sverige har haft fred under lång tid, och vårt land äger utomordent-

liga naturaresurser. Men vi vågar väl säga att alla grupper inom det svenska folket — arbetare, företagare, tjänstemän, tekniker, bönder — har utnyttjat de goda förutsättningarna till att ge Sverige och dess folk en obestridd tätplats bland världens nationer. Det har inte heller varit betydelselöst vilken politik som förts. Det har inte varit betydelselöst att atmosfären präglats av viljan att upprätthålla den fulla sysselsättningen, med allt vad detta har betytt av uppmuntran för de skapande krafterna i landet. Jag skulle särskilt vilja peka på kommunalpolitikens betydelse när det gäller att skapa en framstegsvänlig atmosfär. Hur mycket av den stora standardhöjningen på bostadsområdet, när det gäller sjukhusen, kraftförsörjningen o. s. v. är icke en direkt följd av den kraftfulla och framåtsiktande kommunalpolitik som förts? Vi är väl också, oberoende av partifärg, överens om att en stor del av det växande välståndet skall användas till en inkomstutjämning, som i första rummet skall syfta till att hjälpa de sämre ställda i samhället. Det är medvetandet om denna enighet som gör att regeringen för sin del är övertygad om att vi kommer att möta en välvillig riksdag, när vi i år föreslår en sänkning av kommunalskatterna, en höjning av barnbidragen och ett nedbrytande av den klassgräns som alltså finns när det gäller tryggheten av ålderdomen. De framsteg vi har bakom oss är betydande, men vi är väl överens om att det är mycket lätt att visa, att inte minst den stigande standarden hos nya medborgargrupper har skapat köpvilja och köpkraft för att än mer höja sin standard. Vi har massor av otillfredsställda behov. Det finns ingen riksdagsman, som inte är i stånd att sätta upp en lång önskelista på sådana, i stor utsträckning av den stigande standarden framkallade behov. Dessa ökade behov, bättre skolutbildning, bättre bostäder o. s. v., är alla av den karaktären, att de kräver ökade in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

satser från samhällets sida i form av en ökad kapitalbildning för att de skall kunna tillfredsställas. Här möter vi det dilemma, som borde sysselsätta varje ansvarig politiker, och kanske också gör det. Hur skall man höja standarden för de nu levande medborgarna i största möjliga utsträckning, samtidigt som man vill skapa en ökad kapitalförsörjning, så att framstegstakten i fortsättningen kan bli ännu snabbare än hittills? Det är den problematiken, som socialdemokratien tidigare än något annat politiskt parti har tagit upp till allvarlig diskussion. Hur mycket har vi råd att konsumera nu, och hur mycket bör vi spara för framtiden? Vi gläder oss åt att denna problematik nu tycks helt dominera den politiska debatten.

Om vi emellertid börjar nå ett slags enighet om att vi här har kärnpunkten i den politiskt ekonomiska debatten, borde det verkligen gå att resonera om en del av de ekonomiska frågorna litet sakligare än vad som är fallet i denna kammare och framför allt i agitationen utanför riksdagshuset. Det borde väl inte vara så särskilt besvärligt för oppositionen att kosta på sig det erkännandet, att ett samhälle med vår målsättning — höjd standard, full sysselsättning, ökat sparande för framtiden — är känsligt för inflatoriska störningar, och att ett sådant samhälle lätt överanstränger sina resurser och överskattar sina möjligheter. Inte heller borde det vara så påkostande för oppositionen att medge, att det i välfärdssamhället inte räcker med kreditbegränsning och högränta för att hålla priserna i styr. Jag tar det såsom ett uttryck för en tillnyktring i den politiska debatten, att folkpartiets största tidning, Dagens Nyheter, i lördags skrev vad vi sagt från regeringsbanken många gånger: Det behövs många instrument, det behövs många åtgärder för att i den situation, som vi för närvarande befinner oss i, kunna komma till rätta med prisstegrings- och inflationstendenser-

na. Det är möjligt, att en förutsättningslös diskussion är på väg. Det mottagande, som de sex professorernas recept mot inflationen fått, ger mig vissa förhoppningar om en nyktrare ekonomisk diskussion än den som präglade oppositionssidan under valrörelsen.

En stram ekonomisk politik är emellertid nödvändig för att fullfölja denna målsättning. Den kommer icke av sig själv utan är i allt väsentligt ett politiskt problem. Den måste bäras upp av en parlamentarisk majoritet. När jag har talat om behovet av en stark regering — och jag har ingenting att ändra på i dessa uttalanden — har inte min tanke varit, att det skulle finnas översåtar, utrustade med stora befogenheter, utan att en regering i en besvärlig situation skall ha ett tillräckligt parlamentariskt underlag för att kunna föra en så stram ekonomisk politik som krävs framför allt i ett samhälle med full sysselsättning och inneboende inflationsrisker. Detta var orsaken till koalitionen år 1951. Jag vill erinra herr Ohlin om att denna koalition föregicks av årslånga försök att skapa ett gemensamt ekonomiskt handlingsprogram. I överläggningarna deltog också representanter för folkpartiet och högern. Försöken misslyckades, och koalitionen bildades år 1951. Vi har emellertid aldrig gjort gällande, att bondeförbundet och socialdemokraterna skulle vara på något sätt identiska eller eniga på alla punkter. Det avgörande har på den fundamentala punkten varit behovet av en stram ekonomisk politik. Därvidlag nådde vi enighet. Under dessa fem år har vi genomfört en mängd åtgärder, som sannerligen icke tyder på någon popularitetsjakt hos någotdera av dessa partier. Vi har mot den borgerliga oppositionen drivit igenom bilaccisen, investeringsavgiften och den höjda bolagsskatten. Kreditstramningen har skärpts, räntan har höjts, byggnadsregleringen har bibehållits, de statliga investeringarna har hål-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lits tillbaka och en effektiv priskontroll har flera gånger satts in. Vi har behållit ett skatteuttag som möjliggjort, att en större del av statens utgifter betalats med verkliga inkomster. Jag säger ännu en gång att allt detta är impopulära ting. De hade icke varit möjliga att genomföra om man icke haft en riksdagsmajoritet som varit övertygad om dessa åtgärders riktighet och berättigande.

Ärade kammarledamöter! Det är tack vare dessa beska mediciner som det främsta kännetecknet under de gångna fem åren varit en rad snabba ekonomiska framsteg. Det är tack vare denna strama ekonomiska politik som det varit möjligt att genomföra ett kraftfullt reformarbete på samhällslivets olika områden.

Vid höstens regeringsförhandlingar var återigen den ekonomiska politiken huvudfrågan. Det är ingen tillfällighet. Låt oss ett ögonblick se hur det ligger till runt om i världen. I de stora demokratierna, Förenta staterna och England, skapas ett fast regeringsunderlag genom det valsystem som möjliggör att hälften plus en eller ofta en minoritet bland väljarna har regeringsmakten och har makten i parlament eller kongress och därigenom har möjlighet att föra en fast och hård ekonomisk politik. Ingen kan väl komma på den idén att kalla världens två största demokratier för odemokratiska därför att de har ett valsystem som ger dessa klara och tydliga utslag!

Men hur är det i andra länder? Se er omkring! Finland, Österrike, Västtyskland, Frankrike och Holland — alla dessa länder har koalitionsregeringar. Dessa regeringar är sannerligen inte eniga på så värst många punkter utom på denna enda — den ekonomiska politiken. Det går inte en vecka utan att vi även i den svenska pressen kan läsa om de våldsamma slitningar som två eller tre med varandra i regeringsställning arbetande partier har att kämpa

med, slitningar som de inte ett ögonblick drar sig för att redovisa.

Oppositionen här i Sverige försöker nu göra storpolitik av att socialdemokratien och bondeförbundet har olika meningar om hur det utrymme, som beretts för en höjning av statstjänstemännens löner, kan fördelas mellan olika dyrorter. Ni letar ivrigt efter nyanser och skiftningar i partiledarnas uttalanden. Jag tror att man i alla de länder jag nämnde skulle tycka det vara ganska häpnadsväckande att så små divergenser kan anses ha en storpolitisk betydelse.

Men herr Ohlin trivs bäst hemma. Herr Ohlin har ju också tillhört en regering — visserligen endast en kortare tid men i alla fall. Det var en samlingsregering. Denna var sannerligen icke enig på alla punkter. Den var dock samlad omkring en stor och väsentlig sak nämligen att hålla Sverige utanför kriget. Annars fanns det — det erinrar sig säkert både herrar Ohlin, Sköld och Rubbestad, vilka jag ser här i kammaren — djupgående meningsdivergenser i fråga efter fråga. Jag tjänstgjorde som biträdande socialminister under den senare delen av den tid samlingsregeringen satt. Jag kommer ihåg att varje fråga, som jag förde fram och som gällde en social reform, föranledde mycken kritik och betänksamhet från den nuvarande folkpartiledarens sida. Då var inte herr Ohlin lika övertygad om socialliberalismen som han blivit senare.

På en punkt ledde meningsskiljaktigheterna till en öppen reservation. Det gällde frågan om det var riktigt, att de metallarbetare som tog skogsarbete under den pågående strejken skulle få hyresunderstöd. Herr Ohlin betraktade frågan som viktig ur principiell synpunkt. De kammarledamöter som var med då erinrar sig den långa debatt vi hade då. Herr Ohlin lyckades få med sig alla de borgerliga ledamöterna i regeringen om att denna fråga var stor och viktig. Tänk om herr Ohlin hade

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

varit lika renlärig då som nu när det gäller nödvändigheten av att regeringen skall vara enig i alla punkter. Då hade herr Ohlin gått ur regeringen. Det var emellertid en väldig skillnad i betydelse mellan den fråga vi då var oense om och den fråga vi var ense om, nämligen att Sverige icke skulle delta i kriget.

Den budget som här föreligger till bedömning innebär ett ställningstagande till de stora principerna efter vilka samhällets ekonomi skall handhas. Den innebär emellertid också ett ställningstagande till tusentals stora och små frågor. Budgeten är ett resultat av ett samarbete mellan de två regeringspartierna. Om man jämför denna budget med det som oppositionen skulle ha haft att bjuda, då förstår man hur värdefull koalitionen varit under den höst då budgetarbetet bedrivits. Skulle högerns och folkpartiets meningar fått prägla budgetbehandlingen, då hade vi haft ett ytterligare behov av upplåning på måhända någon miljard.

Högern vann vissa valpolitiska framgångar genom att, oberoende av ansvaret för en stram politik, locka med långt gående skattesänkningar.

Men, herr Cassel och även herr Ohlin, om ni på allvar skulle vilja vidmakthålla och kanske öka bostadsbyggnandet, inte eftersätta försvarsberedskapen och inte hejda reformarbetet på utbildningens, sjukvårdens och familjepolitikens områden, skulle inte ni också ha varit tvingade att föra en lika stram ekonomisk politik som den som nu presenteras? Jag tror att ni skulle ha blivit tvingade att göra detta, och denna min tro eller rättare sagt vetskap måste också påverka bedömandet av regeringsfrågan. Herr Ohlins alternativ utesluter socialdemokratien, det har han gjort klart tidigare och det är ju hans sak. Men alternativet samverkan med ett högerparti, som på avgörande punkter har en annan uppfattning, deklarerad senast här i dag från talarstolen, är det

verkligen ett alternativ till den nu sittande regeringen?

Högern har fört fram en annan tanke, inte här i dag men tidigare, nämligen tanken på en samlingsregering. Jag tillåter mig att ta upp det förslaget, ty det är onekligen intressant. Den första verkligt klara signalen till en samlingsregering kom från högerns ideologiska tidskrift Svensk Tidskrift. Tanken har sedan förts vidare av en rad tidningar och tidskrifter, bland dem Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter.

När Svensk Tidskrift förde fram kravet på samlingsregering, skedde detta i just det nummer, där en av vårt lands nationalekonomer Carsten Welinder resonerade om ekonomi mot bakgrunden av det nyss förrättade valet. Man kan väl kort och gott säga att Carsten Welinder skrev så, att det finns mycket att anmärka på i regeringens politik men att det som regeringen förlorade valet på var vad som var riktigt i regeringens politik och att det som regeringen gjort fel förlorade den inga röster på. De ting som var en politisk belastning för regeringen var enligt Carsten Welinder de ting som var riktiga: att inte avskaffa bilaccisen, inte gå med på oppositionens överbud i skattesänkingsfrågan och på vissa utgiftsposter. Alla de krav som fördes fram av oppositionen var, fortfarande enligt nationalekonomens mening, väl i och för sig lätta att motivera men innebar tillsammans risk för en stark ökning av utgifterna eller en minskning av inkomsterna. Svensk Tidskrift ger också en kommentar till valet, där tidskriften konstaterar att högern vann valet genom att frejdigt gå till storms mot de höga skatterna. Men sedan lägger redaktionen pannan i bekymrade veck och konstaterar att den svenska ekonomin är utsatt för betydande risker. Konsumtionen får göra sig för bred på investeringarnas bekostnad, den statliga upplåningen i riksbanken är för stor, allt förhållanden, som uppenbart skulle ha blivit mycket

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

värre om högern hade försökt realisera sina vallöften. Redaktionen slutsats blir att det nu måste komma en samlingsregering. »Statsskeppet saknar den fasta bemanning som krävs, om storm kan väntas.» Ja, jag kan inte begära en bättre anslutning från högerens sida till kravet på en stark regering. Dessa tankar möter på många andra håll. Professor Håstad var inne på dem i höstens remissdebatt, och de går igen exempelvis i en del av de artiklar som återfinns i den nyssnämnda skriften »Sex professors recept mot inflationen». Dagens Nyheter skrev häromdagen, att »inflationshotet nödvändiggör åtgärder, som på en gång är långtgående och för att helt lyckas kräver auktoritet och bred anslutning». Därför bör man nu acceptera en samlingsregering.

Ärade kammarledamöter! Kravet på en samlingsregering motiveras här icke med utrikespolitiskt krisläge, det motiveras icke med att vi befinner oss i en utomordentligt allvarlig krissituation, utan det motiveras kallt och rått med att Sveriges näringsliv icke har råd att ha en så ovederhäftig opposition, som vi har i dag. Den behöver tas in i regeringen därför att den driver en överbudspolitik, som förvirrar väljarnas medvetande och som gör det svårt för regeringen att föra en tillräckligt fast politik. Detta är naturligtvis en motivering, men nog är det ett fruktansvärt underkännande av den upplysningsverksamhet, som herrarna och damerna ägnar sig åt under den fria tävlan mellan partierna, som den politiska debatten skall utgöra. Vår ställning är här mycket klar. Vi tror trots erfarenheterna från 1956 års valrörelse, att politikerna kan anförtros att i fri tävlan lägga fram olika alternativ. Vi tror att i det långa loppet kommer icke iveren att förvärva en och annan grupps röster att leda till att svensk politik förfaller till en löftespolitik, vars avbrytande inte kan ske på något annat sätt än att vi i regeringsställning stöttar upp var-

andra, så att vi vågar ta ett politiskt ansvar. Jag tror att det är klokt att vi spar tanken på en samlingsregering till en krissituation, vare sig det gäller den utrikespolitiska eller den inrikespolitiska fronten. Vi tillåter oss säga, att vi inte tror på högerpolitikernas pessimistiska syn på människornas förmåga att se till resultat i stället för till överbud.

Under hela efterkrigstiden har socialdemokratien suttit i regeringsställning. Vi har praktiskt taget varenda vecka ställts inför ytterligt besvärliga problem, problem, som den ekonomiska politiken i den fulla sysselsättningens samhälle ställer oss inför. Vi har fått utstå all den politiska belastning som inflationsbekämpningen för med sig för varje regering som strävar efter full sysselsättning, och vi har haft en opposition som sannnerligen inte sparat på krutet.

Men har resultatet blivit en katastrof för socialdemokratien? Ja, den föreställningen kan man få när man lyssnar till herr Ohlin, som envisas med att vid varje jämförelse med dagens situation utgå från krigsvalet 1940 och icke, som herr Ohlin läste in i kammarens protokoll, valet i slutet av kriget. Det val, som förrättades 1944, var ett val, då vi förlorade 19 mandat. Det passar icke att ta valet 1944 som utgångspunkt för betraktelserna. Vid det första efterkrigsvalet samlade socialdemokratien 1 470 000 väljare. Vid det senaste valet samlade socialdemokratien 1 720 000 väljare. Det betyder att den i och för sig impopulära politik, som man fört under efterkrigstiden, har medfört en ökning av antalet socialdemokratiska väljare med 250 000. Vi hade 1946 och 1956 nästan exakt samma procentuella andel av väljarkåren.

Jag tror att vi kan säga, att det svenska folket har visat sig vara så omdömesgillt, att överbuden icke rubbat förtroendet till det parti, som under hela denna tid haft det i och för sig besvärliga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppgdraget att företräda landet. Vi vill inte alls förneka, att vi sedan 1944 har förlorat 9 mandat i andra kammaren. Det är i och för sig ledsamt, och vi skall väl försöka ta dem tillbaka, så att herr Ohlin inte skall behöva gå och oroa sig för dem. Men vad som är avgörande är inte denna förlust på 9 mandat. Visa mig något annat land i världen, där en sådan stabilitet har kommit det regerande stora partiet till del! Jag tror att en sådan granskning skulle visa, att det svenska folket har en mycket stor motståndskraft även mot en övermäktig propaganda, så att det kan stå emot lockande överbud och löften och förmår att se till konkreta resultat.

Det finns utsikter, att årets riksdag kommer att framstå som en av de största reformriksdagar, som vi någonsin upplevat. Arbetstidsförkortning skall genomföras, barnbidraget kommer att höjas, riksdagen inbjuds att fatta beslut om en genomgripande förbättring av de gamlas försörjning och kommunalskatterna skall sänkas högst väsentligt. Vid sidan därav kommer riksdagen att behandla nödvändiga förbättringar och förstärkningar på många områden av det samhällseliga verksamhetsfältet. Allt detta är viktiga steg mot ett bättre samhälle, mot förbättrade villkor för människorna. Förutsättningen är, att vi hårt och envetet håller fast vid en stram ekonomisk politik för att värna jämvikten och för att säkra ett tillräckligt utrymme för byggande för framtiden. Den parlamentariska situationen kan synas inbjuda till partitaktiska manövrer och kortfristiga spekulationer. Får de impulserna ta överhand, är vi snart tillbaka till 1920-talets situation. Jag tror, att människorna runt om i vårt land är mycket litet intresserade av det partitaktiska spelet. Vad de är intresserade av är de resultat, som 1957 års riksdag kommer att medföra.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort kommen-

tar till statsministerns anförande på de minuter jag har till mitt förfogande.

Statsministern talade om att koalitionen kom till 1951 efter långvariga försök att skapa ett för de demokratiska partierna gemensamt program. Men han glömde att tala om, att det som han själv och herr Hedlund angav som stötestenen, vilken hindrade enigheten, var att de båda regeringspartierna absolut ville hålla fast vid lågräntepolitiken, hålla fast vid den låsta räntan på den låga nivån. Det var den fundamentala punkten för Eder, herr finansminister! Men den har Ni nu övergivit. Hur kan det komma sig att när statsministern talar om detta han glömmer bort att tala om, att regeringen på den fundamentala punkten har övergivit den ståndpunkt, som han sade var avgörande, när han den gången diskuterade med oppositionen?

Jag måste sedan gå vidare till den socialpolitiska offensiv, som statsministern sade att jag hade föreslagit. Ja, vad statsministern än passar till numera, så inte är det till att referera — han som var en så skicklig statssekreterare för ett dussin år sedan. Herr statsminister! Jag sade två saker. Jag sade, att det på vårdområdena finns mycket att göra, t. ex. när det gäller sjukvården, åldringsvården och ungdomsvården. Men jag sade också, att däremot kommer inte kontantpolitiken, subventionspolitiken, att behöva utbyggas. Ett mindre antal människor kommer att behöva kontant hjälp från statskassan, när levnadsstandarden stiger. Ett växande antal människor får råd att betala vad varor och tjänster kostar. Det behövs alltså i viss mån en omorientering i den sociala politiken med tonvikten lagd inte på kontantbidrag och dylikt utan på vård.

Beträffande folkomröstningen vill jag bara nämna att professor Wahlund, framstående medlem av bondeförbundet, förklarade att han stödde tanken på folkomröstning och skulle verka för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den i sitt parti. Avsikten är inte att deltagarna i den rådgivande folkomröstningen skall ta ställning till den långa rad tekniska frågor som statsministern berört, det vet han mycket väl. Det gäller att låta folket uttala sig om en enkel huvudprincip, huruvida man ovanpå den för alla gemensamma folkpensionen, som skapar bottenrygghet, vill lägga en obligatorisk tilläggs pension eller en frivillig. Det är att underskatta svenska folket att tro, att det inte kan klart fatta den principiella innebörden av denna skillnad och uttala sig på ett sätt, som skulle bli för den svenska riksdagen vägledande. Sedan får riksdagen klara upp de olika tekniska problemen; det ligger i sakens natur.

Statsministern talar om att man i utlandet alltid strävat efter ett enigt, fast regeringsunderlag, och han återoppar därvid Förenta staterna. Han tycks ha glömt bort, att man där haft en republikansk president och en demokratisk majoritet i kongressen. Vi har inte sagt, herr statsminister, att man aldrig skall ha en koalitionsregering. Om man kritiserar den bristande sammanhållningen hos den nuvarande koalitionsregeringen, så innebär det väl inte att man bryter staven över *alla* koalitionsregeringar. Och om man erkänner att det i vissa lägen kan behövas en koalitionsregering, är det väl inte något försvar för den *nuvarande* koalitionsregeringen. Statsministern finner ingen bättre metod än att gå tillbaka till samlingsregeringen under kriget med dess speciella förutsättningar, och jämföra sin nuvarande koalitionsregering med samlingsregeringen. Det är en obegriplig parallell, då statsministern själv framhåller att det nu inte finns förutsättningar för eller anledning till att bilda en samlingsregering.

Statsministern går emellertid vidare och säger, att det är så små divergenser mellan herrarna i bondeförbundet och inom socialdemokratien. Statsministern är verkligen blygsam när det gäller an-

språk på divergenser. Att större delen av bondeförbundet röstar emot regeringen i viktiga frågor gör ingenting. Att de har en annan uppfattning i den ena efter den andra av de frågor, som jag räknade upp i mitt första anförande, gör ingenting. Det är så små divergenser. Det är oppositionen, säger statsministern, som söker blåsa upp dessa divergenser. Nej, herr statsminister, om även jag får hänvisa till pressen, skall jag fast tiden för mig är kort, be att få läsa upp några citat.

Den socialdemokratiska Västgöta-Demokraten, som ofta brukar sägas stå regeringen nära, skriver: »Det naturliga vore förstås att missnöjet tog sig uttryck i att bönderna tågade ut ur regeringen, men det befarar vi på goda grunder att de inte kommer att göra trots att det onekligen börjar bli på hög tid.» En bondeförbundetidning, Skånska Dagbladet, säger: »Att koalitionen råkar in i en kris kan inte bestridas.» I Smålands Folkblad heter det: »Det mest angelägna för socialdemokratien blir övervägandet, huruvida man skall låta det gå till skilsmässa nu eller ta ett uppskov till höstriktsdagen. Vi kan inte inse att det finns något att vinna på ett uppskov.»

Det finns flera sådana yttranden. Så tolkar regeringspressen dessa divergenser, som statsministern säger är så små men som den elaka oppositionen gör sitt bästa för att blåsa upp. Nog sagt om den saken.

Statsministern talar sedan om regeringsfrågan. Jag hinner bara med en kort kommentar. Ur vår synpunkt framstår det som angeläget att man, när socialdemokratien har dominerat så länge, får ett politiskt alternativ, som stödes i huvudsak av dem som inte vill ha en socialistisk politik. Förutsättningar härför finns inte i dag, men det är dem vi vill skapa, alltså ett parlamentariskt system där partier och grupper av partier växlar vid makten. Visst kan man behöva samlingsregeringar i spe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ciella lägen — det är vi överens om — men det naturliga är att man dessemellan har just en sådan partiernas växling vid makten. Det skulle väl också statsministern kunna kosta på sig att erkänna.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att statsministern som talesman för sin regering och sitt parti måste stå här och tala om att allt är så utmärkt, att vi har gjort så enorma framsteg på alla områden och att vi har skapat så stora fördelar för hela svenska folket. Givetvis måste han göra det, men så förhåller det sig ju inte i realiteten. Ser vi på realiteten har vår balans, om vi kan kalla den så, åstadkommits därigenom, att vi låtit bli att göra de investeringar vi borde göra i industrien och att vi inte har byggt upp den valuta-reserv som skulle utgöra vårt skydd mot framtida påfrestningar. Vi lever ungefär som om man tänker sig att en verkstadsägare skulle säga: »Visst befinner jag mig i ett underläge gentemot min konkurrent på andra sidan gatan. Han har kunnat förnya sin maskinpark medan jag måste klara mig med mina gamla och utslitna maskiner. Men jag har inte råd att skaffa mig nya maskiner, ty jag skall bygga om stugan och sätta upp ett staket.» Så ungefär ligger det till med den svenska ekonomien. Men detta kan väl inte skapa välfärd för det svenska folket eller grunda en fast välståndsutveckling för det svenska folket i framtiden.

Då jag talade om att vi skulle göra en utgiftspaus, så menade jag att vi borde hålla igen både de enskilda och statliga utgifterna för att i stället kunna ladda upp. Vi skall göra investeringar för näringslivet, inom industrien och jordbruket och på alla andra områden där det behövs, för att bli en dynamisk nation och inte en nation, som håller på att sacka efter de andra i utvecklingen.

Vi skall naturligtvis inte göra investeringar för investeringarnas egen skull utan för att bygga upp, för att skapa en bättre försörjning för hela svenska folket och inte minst för att kunna lägga en ordentlig grund för alla de stora sociala uppgifter, som även jag anser behöva genomföras i vårt samhälle, både när det gäller barnfamiljerna och de gamla m. m. Det skall vi göra, men vi skall bestrida kostnaderna med riktiga pengar. En sådan ståndpunkt anser jag inte innebära någon brist på social ansvarskänsla utan tvärtom.

Regeringen talar om att den har uppmuntrat de dynamiska, skapande krafterna i samhället. Men hur har det blivit med sparandet, hur har det blivit med företagandet?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall bara ta upp några av herr Ohlins anmärkningar — jag är övertygad om att finansministern kommer att ta hand om herr Cassel och hans erinringar.

Herr Ohlin säger att det borde vara lämpligt att låta frågan om tjänstepensionering gå ut till folkomröstning — det är en enkel frågeställning, säger han. Men, herr Ohlin, är den så enkel? Läs Dagens Nyheter, som väl inte tillhör folkpartiet men som kanske kan sägas vara folkpartiet närstående! Läs den och konstatera hur grundligt Dagens Nyheter slår sönder herr Ohlins frivilligbegrepp. Tidningen säger att det väl inte är större frivillighet för den enskilde, om han av sin fackförening skall tvingas betala en avgift till en försäkring, än om han på vanlig demokratisk väg genom sina valda riksdagsmän är med om att införa en försäkring som omfattar hela folket. Redan frivillighetsbegreppet såsom herr Ohlin tolkat det, att det skall överlåtas åt fackorganisationerna att kanske med knapp majoritet bestämma för alla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

medlemmar, kommer att leda till precis samma kränkningar — om det nu är någon kränkning — av den enskildes frihet som någonsin det statliga systemet. Kan för övrigt någon människa begripa, att det är i full överensstämmelse med liberalismens principer att ha en folkpension, som kanske går upp till 40 procent av inkomsten, men att det, om man därutöver inför möjlighet till en statlig pension på 20 procent för de grupper som är intresserade av saken, strax blir en fråga om tvång?

Jag tror att herr Ohlins eget anförande här visar hur invecklad denna fråga är. Framför allt anser jag att han, innan han går till anfall, bör övertyga Dagens Nyheter om att hans frivilligbegrepp är så utomordentligt liberalt som han själv inbillar sig.

Nej, tryggheten på ålderdomen får vi nog ordna genom kollektiva anordningar. Jag tror det är klokast att de kollektiva anordningarna tillskapas genom statens försorg — det leder till större inflytande för den enskilde medborgaren än om man går andra vägar.

Herr Ohlin tycker att jag är en dålig referent, och det är jag kanske — jag vill inte ta upp någon tävlan med herr Ohlin på den punkten. Han har en underlig förmåga att missförstå även om man refererar rätt. När jag talade om erfarenheterna från utlandet och sade att det överallt, där icke valsyste­met självt tvingar fram parlamentariska majoriteter, har visat sig behövt med koalitionsregeringar men att dessa koalitionsregeringar många gånger kan vara oense i en mängd frågor, bara de håller ihop kring den stora frågan, ville jag bara belysa just det problem jag tog upp och ingenting därutöver. Jag ville inte diskutera huruvida det kan tänkas någon bättre koalitionsregering än den nuvarande — herr Ohlin kan försöka skapa en sådan, så får vi diskutera saken. Det väsentliga är, att om det finns två eller flera partier som är överens

om en stor fråga — frågan om krig eller fred eller frågan om den ekonomiska politiken — så är det naturligt att man tillåter divergenser i frågor, som icke berör den livsviktiga angelägenhet, för vilken man har åstadkommit samverkan. Så är det i Finland, Italien, Västtyskland och Holland. Konstigare var det inte. Någon värdering av vår koalition eller någon jämförelse med andra koalitioner eller någon jämförelse mellan koalition och samlingsregering har jag självfallet inte velat göra.

Jag delar emellertid den uppfattning, som herr Ohlin gjorde sig till talesman för i slutorden i anförandet: även jag har otaliga gånger efterlyst ett alternativ till regeringspolitiken. Det vore väl utomordentligt, om herr Ohlin nu började det nya året med föresatsen att skapa ett alternativ till regeringens politik. Lycka till!

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi byggde valkampanjen på ett utformat alternativ till regeringens politik. Om verkligheten statsministern är den ende politiker här i landet som inte vet om det, så får jag tala om det nu något post festum och beklaga, att han ägnat så litet intresse åt vad som kommer från folkpartiet. Programmet finns tryckt i olika skrifter. Nu gäller det emellertid dessutom att skapa de *politiska* förutsättningarna för en regering, som kan *förverkliga* ett alternativ till den socialistiska politik, som den svenska socialdemokratien skulle vilja genomföra om den hade makten.

Statsministern är förargad över att jag talar om socialdemokratiens ställning i riksdagen under kriget. När han jämför med samlingsregeringen under kriget, då är det relevant, men när jag talar om hur det var under kriget, får jag veta att det rådde speciella förhål-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

landen. All right, låt oss jämföra 1944 och 1956! År 1944 hade socialdemokraterna 130 000 röster mer än de tre andra demokratiska partierna; år 1956 fick socialdemokraterna nära en kvarts miljon röster mindre än de tre andra demokratiska partierna. Är statsministern nöjd med det, så vill jag bara säga: fortsätt i den riktningen! Det behövs egentligen ingenting annat än att röstfördelningen blir ungefär densamma 1958 som 1956 — helst vill jag naturligtvis att vi skall få litet fler röster och socialdemokraterna litet färre — för att den socialdemokratiska majoriteten i första kammaren skall försvinna vid en upplösning av första kammaren. Är statsministern verkligen nöjd med att ha 13 mandat mindre än de tre borgerliga partierna i andra kammaren och en röstsiffra som betyder, att socialdemokraternas majoritet i första kammaren går förlorad om inte siffrorna ändras? Statsministern går från klarhet till klarhet, från blygsamhet till ännu större blygsamhet! Att jag tycker det är en bra utveckling, eftersom den banar väg för en alternativ regeringskonstruktion här i landet, kan väl statsministern ogilla men inte vara förvånad över.

Beträffande folkomröstningen får jag bara säga, att det såvitt jag förstår kommer att föreligga två huvudalternativ. Jag tror att svenska folket mycket bra förstår skillnaden mellan å ena sidan att staten skall ordna pensionsfrågan åt alla löntagare på så sätt, att de skall betala eller avstå från lönehöjningar på t. ex. tio procent av inkomsten utöver de fem å sex procent som går till folkpensionen och dessutom betala skatter till statskassan, allt för att få en pension *efter* 67 års ålder och å andra sidan att man skall överlåta bestämmandet av pensionernas utformning till fackliga förhandlingar och annan frivillighet. Jag tror att den enskilde känner sig mera fri i hägnet av sin fackliga organisation än när staten dikterar hur han skall ha det.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Vi går från klarhet till klarhet, det är tydligt. Det är ett väldigt framsteg om herr Ohlin börjar jämföra efterkrigstidens utveckling för socialdemokratien med 1944 och inte envisas att jämföra med 1940. En stor del av herr Ohlins propaganda till väljarna kommer då att te sig högst besynnerlig. Han säger att socialdemokraterna hade 134 mandat, men under Erlanders tid har vi gått ned till 106. Och sen har han sett så ledsen ut att han påmint om en riktig krokodil. Nu vet vi att det inte var herr Ohlins mening utan ett förbiseende att han använde 1940 som jämförelseår, 1944 skall det vara. Då är det inte så farligt, då är det nio mandat som har förlorats.

Då vill jag bara uppmana herr Ohlin att visa mig ett regeringsparti, som sedan 1944 oavbrutet haft ansvaret för sitt lands utveckling och som har klarat sig med en sådan stabilitet, att röstförlusten från 1944 till nu endast motsvarar nio mandat. Det ger väl ett intryck av en utomordentlig stabilitet, och det är endast och allenast mot detta trick med 1940 års siffror som jag har vänt mig. Kommer herr Ohlin att ta bort det, så har vi vunnit en väsentlig förbättring i den politiska diskussionen.

Sedan, herr Ohlin, hade jag nog reda på att folkpartiet gick till val för att bakom sig samla väljare för att åstadkomma ett alternativ till den socialdemokratiska politiken. Men här har vi återigen denna glidning i herr Ohlins framställning. Lyckades folkpartiet få något förtroende hos väljarna för detta nya alternativ? Inte alls. Väljarna skickade tillbaka folkpartiet med 58 mandat, precis lika många mandat som folkpartiet gick ut att försvara. Menar herr Ohlin att vi med detta stillastående folkpartis program skall kunna bygga upp ett alternativ till den nuvarande regeringspolitiken, ja, då får han väl

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ta kontakt bl. a. med det segrande högerpartiet. Det är högst besynnerligt om de två partiernas program nu skall utgöra ett alternativ till regeringspolitiken, när dessa partier på punkt efter punkt redan vid riksdagens start avslöjar hur djupt skiljaktiga deras program i själva verket är. Det gäller att skapa ett alternativ till regeringspolitiken, och det skulle vara mycket intressant att få höra hur det låter. Hur folkpartiets ser ut vet ju Sveriges folk, och det har visat sig djupt ointresserat.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern är så orolig för hur det skall bli med samarbetet mellan folkpartiet och högern. Det skall han inte vara. Jag skall ge exempel på gott samarbete mellan folkpartiet och högern.

Herr Ohlin har ingen replikrätt kvar, men det har jag. Herr Ohlin bad mig i viskande ton — om jag skall säga som det är, och man bör ju vara ärlig även i detta hus — tala om för statsministern att det är just därför att ni har suttit så länge som vi vill ha ett byte. Vi tycker det börjar bli litet tråkigt, och vi behöver litet omväxling här i landet. Jag är övertygad om att vi inte är ensamma på den punkten.

Sedan undrade statsministern hur vi skulle kunna samarbeta i regeringsställning. Det vet inte jag, men det skulle nog gå rätt bra. Jag tror inte att vi skulle behöva något sådant kontrakt som herrarna i regeringen nu har sinsemellan. Jag tror framför allt inte, att vi i ett sådant kontrakt skulle behöva skriva in en särskild klausul om att alla principskiljande frågor skulle uppskjutas tills det hela var över. Så stora principskiljande frågor har vi inte. Vi inom högerpartiet och folkpartiet står ju i långa stycken på gemensam grund. Vi är båda icke-socialistiska partier och lever båda på något sorts arv från den liberala inställningen. Men något motsvarande förhållande finns ju inte rent

ideologiskt, såvitt jag förstår, i samarbetet mellan herrar Hedlund och Erlander.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på att för ledaren av högerpartiet är det väsentliga att få en ändring till stånd. Det påminner om den gamla historien om drängen som ville ha påökt. Husbonden sade: »Du skulle egentligen ha sänkt lön.» — »Det gör detsamma, bara det blir ändring», svarade drängen. Precis så resonerar herr Cassel. Det är möjligt att man skulle få en fysiskt snyggare regering att se på, men jag trodde inte det var innebörden i herr Ohlins alternativ. I den konkurrensen ger jag mig helt och hållet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG:**

Herr talman! Den inledande knivkastningen har ju dragit ut så långt på tiden, att jag tror att jag kan inskränka mig till ett ganska kort bemötande av vad oppositionens talesmän har anfört i fråga om det ekonomiska avsnittet av debatten.

Jag var beredd på att herr Ohlin skulle ta illa upp, att jag inledde dagens debatt. Det är nu inte något ovanligt, om jag ser det ur internationell utgångspunkt. Det är tvärtom mycket vanligt, att finansministern öppnar budgetdebatten med att presentera sin budget. Jag skall emellertid trösta herr Ohlin med att jag inte har tänkt att introducera det som en permanent metod, men jag har i år haft ett behov av att göra det, vilket varit betingat framför allt av att presskommentarerna varit så vitt skilda i sina omdömen om budgeten.

Herr Ohlin betecknade i sitt anförande min framställning såsom så rörig, förvirrad och tilltrasslad, att pressen över huvud taget måste få en så

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skiftande uppfattning av det hela. Samtidigt konstaterade han, att det var helt överflödigt, att finansministern tog tiden i anspråk för att klara ut det inför kammarens ledamöter, eftersom de hade möjlighet att läsa sig till finansministerns uppfattning. Om jag fattade herr Ohlin rätt, var således mitt inledningsanförande relativt överflödigt. Även om det självfallet är mycket smickrande för kammarens ledamöter, att de utan någon som helst kommentar från finansministern på varje punkt kan avläsa vad finansministern menar, tycker och tänker, betyder ju också en sådan deklaration, som herr Ohlin nyss avgav, en ganska ärerörig betygssättning på våra vänner på pressläktaren och deras möjligheter att förstå det skrivna. Nu tror jag emellertid den riktiga slutsatsen är, att förmågan att förstå väl är ungefär lika stor på bägge hållen. Jag hade den känslan och av den anledningen kom mitt inledningsanförande till, men om något har ansetts dunkelt beklagar jag det.

Nu har vi emellertid fått herr Ohlins besked om att budgeten är stark, och jag tror, att han var vänlig nog att säga, att herr Sträng var en kraftkarl. Samtidigt fortsatte han emellertid med att säga, att fråga är, om vi inte har en tredje engångsinflation under detta sista årtionde under uppsegling. Det rimmar ju illa att tala om en stark budget och samtidigt insistera på att vi nu börjar se den tredje engångsinflationen framför oss. Vad jag framför allt vill slå fast är, att det ur många synpunkter vore önskvärt, att man inte i defaitistisk anda presenterar läget såsom en inflationsfaran hängde över oss, att vi på nytt är på väg att sladda in i en ofrånkomlig inflationistisk utveckling. Det är nämligen så, att om en inflationstendens skall bli konkret, så är detta i de flesta fall ett resultat av de förväntningar man har i fråga om framtiden och hur man bedömer den framtida utvecklingen. Nu kan det hända, att herr Ohlin

som samhällsekonomet orakel har sett sin bästa tid, så att det därför inte behöver vara så farligt, när han här står och diskuterar och skisserar upp en utveckling emot en tredje engångsinflation. Det kanske är så, att man i första hand betraktar herr Ohlin som partipolitikern och i andra hand som ekonomen, men nog vore det önskvärt, om man inte predikade alltför löst något slags uppgivelsens evangelium, ty situationen är inte sådan. Den behöver inte framställas på det sättet, och det är ur många synpunkter önskvärt, att man inte framställer utvecklingen så.

Vad tänker regeringen göra på lönesidan för att förhindra en kostnadsinflation, frågar herr Ohlin. Ja, finansministern kommer inte att ställa ut några pinnar utefter den vägkant, där fackföreningsrörelsen har att gå, och som den inte får kliva över. Jag råkar ha så pass mycket kvar av mitt föregående såsom fackföreningsman, att jag fortfarande vidhåller den uppfattningen, att fackföreningsrörelsen mår bäst av att handla utan pekpinnar från regeringen, vilket inte utesluter, att fackföreningsrörelsen och regeringen kan ha mycket ingående samtal om läget. Regeringen kan inte göra något annat än att kyla ned det klimat, under vilket löneförhandlingarna föres, att åstadkomma den nödvändiga temperatursänkning som innebär, att vi har chansen att slippa den kostnadsinflation, som herr Ohlin här var orolig för.

Det finns ytterligare en sak, som gör, att jag inte är beredd att dra upp några riktlinjer för hur den självständiga fackföreningsrörelsen skall sköta sina angelägenheter i pågående lönerörelse, och det är den gamla erfarenheten, att den som går obedd till går otackad ifrån. Jag förlitar mig på att det finns tillräckligt med klokt, sansat och omdömesgillt folk inom vår fackföreningsrörelse. Jag hoppas vi skall ha ett sådant klimat på grund av regeringens ekonomiska politik att man här skall kun-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na få en syntes, som bär vidare utan att några större olyckor behöver hända.

Herr Ohlin tog upp tanken på ett ekonomiskt socialt råd, som skulle vara lösningen i det här predikamentet. Jag tror inte mycket på det. En fri och öppen diskussion är alltid hälsosam, men tanken på ett ekonomiskt socialt råd är säkerligen en relativt dålig frälsarkrans, och utan att ha sagt något absolut nej tror jag inte ett sådant råd är någon generellösning på det problem herr Ohlin skisserat upp.

Skall vi då komma fram till arbetslösheten som det ofrånkomliga korrelatet för att inte kliva över gränsen och få en kostnadsinflation från lönesidan? Hitintills har vi inte haft någon arbetslöshet, och vi sätter pris på att slippa undan den. Jag har vid flera tillfällen och senast i min radiokommentar till årets budget slagit fast, att det är regeringens mål att driva en sådan politik, att vi undgår arbetslöshet. Trots allt är det ändå så, att när vi har den fulla sysselsättningen — självfallet icke den överfulla men den fulla sysselsättningen — så tar vi ut det mesta möjliga av den värdefullaste produktionsfaktor vi har, nämligen den mänskliga arbetskraften, och vi bör inte så här utan vidare skriva under på den inkompetensförklaring, som det innebär att vi icke skulle kunna hålla en ekonomisk stabilitet i vårt land förutan arbetslöshetens elände.

I sin historieskrivning kom herr Ohlin in på vad som hände 1954 och tidigare, det vill säga den låsta räntan, som skulle vara en av de väsentliga orsakerna till att vi ändå här år efter år behöver diskutera faran för en inflationistisk utveckling.

Ja, kan det vara något nöje att repetera, vad som hände för tre—fyra år sedan, så visst må man göra det, men i dag är det ju inga delade meningar om penningpolitiken såsom instrument i kampen mot inflationen. Vi arbetar med en rörlig ränta, hittills en stigande ränta. Anser man, att vi fortfarande är för-

siktiga i fråga om de penningpolitiska spärrhakarna, så får man väl tala om, att man där önskar hårdare ingrepp. Sedan vi nu under ett par års tid har använt även det vapnet i vår arsenal, förmenar jag att det är en tvist om påvens skägg att diskutera, vad man gjorde och inte gjorde för tre år sedan. Det förändrar inte förhållandet i dagens läge.

Räntan har ju ändå sin begränsade funktion, även om den inte är oviktig. För de industrier som är självfinansierande och för det bostadsbyggande, som genom ett vattentätt skott hålls avskilt från räntefluktuationserna på marknaden, betyder ju räntejusteringar ingenting. På andra avsnitt har de sin betydelse, och därför har vi inte heller tvekat under senare tid att använda räntan, men det är ju inte den generalmedicin som botar sjukan utan vidare.

Vi vill inte ha någon berg- och dalbana, slutar herr Ohlin sin ekonomiska kommentar. Tillåt mig att försäkra kammarerna, att skulle herr Ohlin ha konstruerat berg- och dalbanan, så hade det varit mycket mera hissnande och halsbrytande kurvor, dalar och toppar, som vi skulle inbjudits till, än när vi nu beträder den berg- och dalbana, som regeringens politik har konstruerat. Det är väl ändå riktigt att understryka detta.

Det var naturligtvis med ett visst intresse som vi från regeringsbanken avlyssnade herr Cassel som vice verkställande partiledare i den remissdebatt, där han för första gången uppträdde. Tillåt mig först att konstatera, att högerens partikansli arbetar tydligen oförtrutet och med oförminskad effektivitet. Även om kanske inte de klatschiga klyschorna hade samma karaktär som när herr Hjalmarson framför dem, så var det ändå ungefär samma teknik i herr Cassels anförande. Jag skulle kunna ge herr Cassel det lilla erkännandet, att han kanske i det avseendet lutede mera åt den värmäländska poesien än herr Hjalmarson med sin mera upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ländska och stockholmska prosa. När han talade om vällinglockorna i sitt anförande, fick man ju associationen av Gustaf Frödings dikt om grevinnan på Apertin. När han talade om snusmumrik, hade jag inte lika lätt att placera denna figur i vår svenska poesi, men de allra senaste historieforskningarna lär ha kommit fram till att det uttrycket kanske inte var alldeles obefogat i fråga om Gösta Berling.

När herr Cassel vidare konstaterade, att finansministern dansade en sommar, så var väl bakgrunden härtill

»Här dansar Fridolin.

Han är full av det söta vin,
av sina åkrars guld, sina bärmarkers
saft,

av den vinande valsmelodin.»

Där har herr Cassel kommit att botanisera i poesiens örtagård utanför de värmländska gränserna, eftersom det är Erik Axel Karlfeldt som står för det dansanta inslaget i herr Cassels inlägg.

När herr Cassel sedan kommer in på de mera allvarliga tingen, tar han upp frågan om statsskuldens ökning. Han redovisar där för kammaren en felaktig siffra, som jag är angelägen om att rätta till.

Den faktiska statsskulden var under 1955/56 ungefär 15 $\frac{1}{2}$ miljarder, men man ser inte detta problem korrekt, om man bara säger att statsskulden är så och så stor. Statsskulden bör rimligtvis ses i sitt sammanhang med statens förmögenhetsökning. Om jag då skulle ta samma period, som herr Cassel gjorde, nämligen från år 1950/51, när koalitionen började, så redovisade staten då ett minus i fråga om nettoförmögenhet på 2 079 miljoner. I år redovisar vi ett plus på 942 miljoner.

Statsskulden är ju ett av resultaten av att man lånar pengar för investeringar för utbyggnaden av vattenfall, järnvägar och liknande produktiva ting — och därmed stiger också samhällets och folkhushållets förmögenhet. Statsskul-

den isolerad är icke något uttryck för om vi lever över eller under våra tillgångar. Tillåt mig därför konstatera, herr Cassel, att under den tid koalitionen arbetat har folkhushållets ekonomi blivit avgjort bättre, även om den isolerade bilden av statsskulden företer en ökning från 12 $\frac{1}{2}$ till 15 $\frac{1}{2}$ miljarder.

Herr Cassel förklarar att vi nu måste har en utgiftspaus på ett par år, och sedan säger han att finansministern stod här för ett år sedan och slog sig för bröstet så att det ekade, när jag talade om att det inte skulle bli någon upplåning under nu innevarande budgetår. Ja, även om jag av naturen har blivit ganska väl utrustad i fråga om bröstomfång, tror jag ändå att det var en liten överdrift av herr Cassel att tala om de dånande och ekande bröstslagen. Det var inte så. Men rätt skall vara rätt. Jag trodde för ett år sedan, att vi skulle slippa ifrån en upplåning under detta budgetår. Jag har blivit besviken på den punkten. Men besvikelsen har inte den omfattning som herr Cassel tydligen inbillar sig. När man funderar på dessa saker, finns det nämligen en del naturliga förklaringar till att utslaget inte har blivit vad det borde vara. Det har visat sig, att till exempel inbetalningarna av preliminär skatt har gått sämre än vad vi hade räknat med. Men detta måste å andra sidan innebära, att inbetalningarna av kvarskatt blir större än vad vi hade räknat med, och det kan sålunda där bli fråga om en förskjutning i tiden. Det behöver inte ses som någon försämring absolut taget.

Om vi ser på budgetåret 1956/57 — och om vi bortser från de säsongmässiga variationerna i upplåningen — så har man anledning räkna med att statens reella upplåningsbehov för innevarande budgetår kommer att röra sig om cirka 225 miljoner kronor. Av denna summa har staten lånat 200 miljoner kronor ute på marknaden med det stora statslån, som presenterades allmänheten i slutet av föregående år. Det är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

väl ett relativt gott resultat. Det finns ingen anledning förklara, att våra förhoppningar om att vi under budgetåret 1956/57 inte skulle behöva inflationsmässigt spåda på likviditeten över den statliga verksamheten kommit på skam. Om man gör sig besvär med att studera akterna litet mera noggrant, så vågar jag säga att våra planer har hållit relativt bra.

Jag tillät mig också i mitt första anförande säga, att om man hade följt oppositionens krav föregående år, så hade det nu funnits anledning komma med jeremiader över upplåningen för innevarande år! Det skulle nämligen ha inneburit, att vi varit tvungna att låna 700 miljoner kronor mera innevarande år än vad vi nu behöver — och 800 miljoner kronor mera nästkommande budgetår. Då skulle det nu redovisade reella underskottet på 282 miljoner kronor ha uppgått till i runt tal 1 000 miljoner kronor. Då hade man haft grundad anledning tala om budgeten som en inflationsbefrämjande faktor i vårt ekonomiska liv.

När herr Cassel presenterar högerns ståndpunkt så, att vi nu skall se till att få slut på utgiftsökningarna, att det måste sättas stopp för den tidigare expansionen därvidlag, så vill jag avvakta och avge mitt omdöme till dess kammarens värderade förste vice talman Skoglund har haft ordet och redovisat högerpartiets synpunkter på försvarsbudgetens behandling innevarande år.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern försvarade sin långa föreläsning i debattens början med att säga, att om det råder förvirring och om det föreligger otydligheter, så är det ju bra med några kommentarer. Ja, om finansministern bara hade gjort något försök att avlägsna förvirringen, så hade det säkert varit bra — men det skulle i så fall gjorts redan i den tryckta framställningen. Nu

har så inte skett vare sig skriftligt eller muntligt.

Finansministern säger att min ståndpunkt innebär kritik mot pressen, som tydligen inte har förstått finansministern riktigt. Nej, herr finansminister, den press som till sitt förfogande får några korta sammandrag av Edra utläggningar och har att på några timmar försöka läsa ut innebörden av dem, den försätter Ni i ett hopplöst läge genom det sätt, på vilket Ni vispar runt med underskott och överskott i Er terminologi. Om Ni hade hållit Er till den enkla och klara terminologi, som vi har haft här i landet under årtionden, så hade det inte uppstått några missförstånd om att det nu föreligger ett betydande överskott i driftbudgeten enligt statsverkspropositionen.

I övrigt skall jag fatta mig kort.

Finansministern tror att ju större överbalansering man gör, desto effektivare bekämpar man inflationen. Men om staten genom en extra företagsbeskattning tar ut 375 miljoner kronor, så vet vi ju att det inte för den sakens skull blir någon mindre konsumtion. Det blir kanske en större förbrukning i stället, därför att en hög marginalskaft kan stimulera till förbrukning. Detta kan möjligen vara sant, säger finansministern, men litet bromsar det väl ändå företagets investeringar, säger han. Ja, herr finansminister, det gör det nog — nämligen när det gäller just sådana investeringar som snabbt skulle kunna leda till en produktionsökning, alltså en ökning av varutillgången, som väl även den måste anses vara en viktig förutsättning för att prisstegringstendenserna i längden skall kunna försvagas.

Till sist, det var verkligen roligt att höra finansministern förklara, att det i dag icke råder några delade meningar om penningpolitiken. Men vi skall inte nu tala om hur det varit tidigare, menar han. Nej visst, statsministern skall få tala så mycket han vill om hur det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har varit under de senaste tio åren. Men när vi i oppositionen tidigare i hårda ordalag kritiserades för den ståndpunkt vi intog, och när regeringen nu har gått över till vår ståndpunkt, då skall vi vara så finkänsliga, att vi inte nämner någonting om det.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att finansministern gjorde mig litet bekymrad. Han inledde sitt anförande emot mig med att lämna fyra felaktiga upplysningar. Han sade att snusmumriken var Gösta Berling, vilket hela värmlandsbanken som en man reser sig emot. Detta visar att finansministern inte följer med den moderna litteraturen. Denna figur hänger samman med Mumintrollet; det är en värdefull sak att veta. Vidare trodde han att det var Fridolin som var ute och dansade en sommar, men det var också fel. Dessutom påstod han att jag sagt att skattekulden vid årsskiftet passerat 18 miljarder kronor. Jag sade att det gjorde den härmdagen, och det är riktigt. Slutligen sade han, att ett självfinansierande industriföretag är oberoende av räntestegringar. Detta är alldeles fel: ett självfinansierande industriföretag måste hela tiden jämföra räntabiliteten hos de investeringar man överväger att göra med räntabiliteten hos de placeringar som kan göras på andra håll. Även detta hans påstående är alltså helt tokigt.

Nu säger finansministern till mig — och han gjorde det också i början av sitt första anförande liksom i finansplanen — att den stagnation i den privata investeringsverksamheten, som kommer till synes i nationalbudgeten, framstår som en övergångsföreteelse. Slår man upp finansplanen från förra året finner man att det står likadant där. Hur skall vi kunna hålla på med en övergångsföreteelse, som ju innebär att vår industri, vår handel och distribu-

tion och allt annat blir mindre konkurrenskraftiga i förhållande till utlandet, att utvecklingstakten blir sämre i vår ekonomi?

Vidare säger finansministern, att om den otäcka högern fått som den ville i fråga om skattesänkningar förra året, hade vi nu haft ett lånebehov av 1 000 miljoner — sist sade han 700 miljoner. Han sade även att högern ville sänka skatterna med 1 500 miljoner kronor, men vi ville sänka dem med 825 miljoner. Hur det övriga specificerades på olika punkter hinner jag inte ta upp tiden med; det vet finansministern lika väl som jag.

Sedan vill jag säga att jag inte tror att det medför någon stabiliserande effekt, om staten klarar sina egna investeringar eller något däröver med skattemedel. Det betyder i realiteten ingenting annat än att staten plockar ifrån de enskilda människorna pengar för att med någon miljard om året öka sin förmögenhet; skattebetalarna står där lika fattiga som förut. Vi inom högern har inte alls intresse av att öka statens förmögenhet. Vi vill öka den enskildes förmögenhet i stället, och därför finner vi det bättre att staten lånar pengar på den allmänna marknaden, så att enskilda människor får en obligation i stället och därmed en egen besparing.

Vi kan inte i dag redogöra för hur vi skall få täckning för de skattesänkningar vi kommer att föreslå även i år, därför att vi inte har annat än vad finansministern själv kallar en preliminär budget framför oss. Vi vet heller inte i detta ögonblick hur regeringens förslag på det bostadspolitiska området kommer att se ut, och det spelar en avgörande roll. Vad vi emellertid alldeles bestämt har klart för oss är, att om människorna får högre hyra genom att subventionerna faller bort, så skall de kompenseras genom att subventionerna förvandlas till skattesänkningar.

Det som har skapat dagens allvarliga statsfinansiella läge är två om-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ständigheter: för det första en överbeskattning som redan håller på att slå tillbaka genom sin inverkan på arbetsvilja och deklarationsmoral, för det andra en orimlig utgiftsutveckling, som mot bakgrunden av mer eller mindre fiktiva budgetöverskott synes ha varit nästan omöjlig att hålla tillbaka. Utgiftssituationen hade varit en radikalt annan, om var och en som föreslagit nya kostnadskrävande åtgärder också varit tvungen att tala om vilka skatter som skulle höjas för att åstadkomma de behövliga pengarna.

Att i nuvarande läge sänka statsutgifterna och i takt därmed sänka skatterna samt att för sparfrämjande åtgärder använda ett budgetöverskott, det är att stärka budgeten, inte att försvaga den, att stärka den samhällsekonomiskt och att stärka den statsfinansiellt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Den litterära tvisten mellan herr Cassel och mig rörande Gösta Berling och Snusmumriken kanske vi kan överlåta åt herr talmannen, som dels är litterär och dels värmlänning, att slita.

Men låt mig få informera herr Cassel ytterligare på en punkt. Om vi har ett lånebehov för nästkommande budgetår på 300 miljoner och lägger till de 700 miljoner, som skulle ha blivit ett resultat av högerens yrkande, så blir lånebehovet 1 000 miljoner. Svårare var det inte.

Vad statsskuldens storlek beträffar har herr Cassel en siffra, som är betingad av ett säsongsmässigt utslag i samband med skatteuppbörden och intet uttryck för normala förhållanden.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministerns bolande med siffrorna om lånebehovet förefaller mig ganska vilseledande. Man kan lätt få det intrycket, att staten genom att dra in pengar från företagen

ökar sparandet och utövar en inflationsbekämpande effekt. Jag har sagt det tidigare, men jag vill upprepa det, eftersom finansministern går förbi saken, att det är klart att om staten flyttar så och så många hundra miljoner över från företagen, där de inte blir konsumerade, till statskassan, där de heller inte blir konsumerade, så har detta *i och för sig* inte någon som helst inflationshämmande effekt. Höga skatteprocenter kan tvärtom föranleda att vissa utgifter, som inte är strängt nödvändiga, dock kommer till stånd inom företagen, och då har denna statliga beskattning en inflationsfrämjande effekt. En annan sida av saken är att om man genom extra beskattningar håller tillbaka vissa av de investeringar, som allra mest och allra snabbast ökar produktionen, så kommer ju det — efter en tid — att snarare främja än hämma inflationen.

Låt oss därför i en saklig debatt inte bolla med lånebehov på hundratals miljoner och dylikt, ty det ger ett komplett missvisande intryck av de extra företagsskatternas verkningar.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi måste väl i alla fall, herr finansminister, vara överens om att om vi inom högerpartiet föreslår — vilket vi kommer att göra — utgiftsminskningar på olika punkter och föreslår lika stora skattesänkningar som dessa utgiftsminskningar tillsammans utgör, då har vi väl inte gjort något för att »späda på» en inflatorisk utveckling. Risken för en sådan blir väl inte mindre om staten gör utgifterna än om den enskilde gör dem.

Vår mening är inte att sänka skatten för att göra det möjligt för folk att öka sin konsumtion — det är inte dit vi vill komma. Vi hoppas att människorna skall använda de ökade resurser de får genom de sänkta skatterna till att i mycket stor utsträckning öka sitt sparande. Vi förstår lika bra som finans-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ministern att utrymmet för ökad offentlig eller enskild konsumtion är utomordentligt begränsat under de närmaste åren. Det var detta som skulle vara bakgrunden till det krav på utgiftspaus som jag har velat framföra.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Bara ett par ord, herr talman! Det har varit en i alla ekonomiska kretsar vedertagen regel att ett statligt upplåningsbehov under en högkonjunktur är inflationsdrivande. Hur mycket herr Ohlin än försöker resonera bort detta, så framstår denna sanning som ofrånkomlig.

Beträffande herr Cassel vill jag understryka att han inbillar sig — i den blåögdhet som må vara hans egen — att om man serverar tillbaka pengarna till de enskilda människorna, så lägger de styver vid styver och sparar dem i stället för att konsumera dem. Jag har tidigare här i dag sagt, att jag har en annan uppfattning, helt enkelt därför att jag är medveten om att de stora, breda befolkningslagren i vårt land har ett behov av att öka sin dagliga konsumtion. Det är därför jag förmenar att en skattesänkning i första hand måste gå till de breda folklagen, till dem som behöver en skattesänkning, och då blir det absolut logiskt ofrånkomligt att en skattesänkning också är konsumtionsstimulerande. Den medför inte det sparande som herr Cassel tror. Jag har inte åberopat de sex professionella nationalekonomerna i denna debatt, men jag rekommenderar herr Cassel att studera publikationen, som har sitt intresse från dessa utgångspunkter.

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Det är två problem som pockar på uppmärksamhet, när man söker bedöma regeringens förslag och den närmaste framtiden. Problemen har ett samband med varandra, eftersom svaret på frågan om den försämrade

internationella situationens perspektiv även ger bidrag för att bedöma de inre problem, som yttre händelser aktualiserat eller tillspetsat.

Vi har intet behov av att polemisera mot trontalets konstaterande att det yttre läget försämrats; den avspänning, som väckte så stora förväntningar i somras, har våldsamt avbrutits. Det kalla kriget kyler åter den politiska atmosfären. Två gamla imperier har i ett misslyckat militärt äventyr bildligt talat störtats från världsmakternas tron, dragit skam och nesa över sig och ekonomiskt skadat hela Västeuropa. Britterna har därför bytt regeringschef — även om de skyller detta på en dålig mage. Symboliskt för Englands och Frankrikes degradering är att en av Hitlers tidigare stabschefer ersatt den tidigare franske befälhavaren såsom chef för bland annat de fransk-brittiska stridskrafterna i Centraleuropa. Tre gånger på sjuttio år har tyska trupper invaderat Frankrike. Nu kommenderar en Hitlergeneral den franska armén. Historien är verkligen ironisk. Steget från Nazi till Nato är kort i den anti-socialistiska yrans dimma.

Ett omfattande försök att slå sönder den ordning som skapats i Centraleuropa och bana vägen för ett tredje världskrig har ändat med ett likartat misslyckande. I Främre Asiens öknar gör den amerikanska regeringen sig beredd att överta det brittisk-franska konkursboet. Medan de engelsk-franska regeringscheferna talar om enigheten med USA, kastar amerikanerna ut England-Frankrike från dessa områden. Motiveringen — att bekämpa kommunismen — övertogs från det nazistiska konkursboet.

Amerikanernas nya doktrin, som för en stund sedan prisades av herr Cassel, är att när de anser detta vara i deras intresse, skall de intervensera i varje land och beskydda detsamma mot kommunismen, d. v. s. ockupera varje land i Främre Orienten, som behagar föra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en utrikespolitik, som inte behagar Washington. Medan amerikanerna varje år hämtar olja från dessa länder för nära två miljarder dollar, skall de nu generöst åta sig att ge samma länder *lån* vilka kan uppgå till 200 miljoner dollar. Att dessa folk inte vill veta av vare sig amerikaner, engelsmän eller fransmän, generar inte dem som upphöjt inblandningen i andra länder till sin politikens ledande princip.

Det har sitt intresse i sammanhanget att se, hur denna Eisenhowers doktrin för förmynderskap över andra folk applåderas i svensk radio och press, för att nu inte tala om första kammarens ålderspresident, som utnyttjade möjligheten till publicitet den 10 januari för att misskreditera arabfolkens kamp för nationell frihet. Lika lätt kunde han förvandla de länders kapitalister, som ville behålla de vinstgivande privilegierna att kontrollera och berika sig på Suezkanalen, till värnare av Sveriges vitala intressen. President Nasser, som stod i spetsen när det gällde att värna sitt överfallna fosterlands nationella intressen, blir i samma historieskrivning en mot Sveriges intressen fientlig diktator. I stil med denna vrångbild av Främre Orientens verklighet var det naturligtvis frihetens flagga som socialismens fiender hissade i Ungern. Men det var inte främst furst Esterházy, kardinal Mindszenty eller de tidigare kapitalisterna och Horthyofficerarna som krävde kapitalismens återupprättande — det var den ungerska ungdomen det gällde.

Ja, vi har läst i den borgerliga pressen om hur tolvåringar, som borde sitta på skolbänken, utrustades med skjutvapen och fick uppmaningen: Skjut bara! Vi har också läst om hur 12 000 kriminella förbrytare släpptes ut ur fängelser, beväpnades och infördes i s. k. frihetsstyrkor. Om organisatörerna härav har New York Times en annan version än första kammarens ålderspresident. Tidningen skriver: Det var res-

terna av de störtade klasserna på främsta plats, nämligen förmöget folk, före detta godsägare och storbönder.

Det politiska klimatet är alltså bistert, herr talman. Motsättningarna skärpes och inte bara motsättningarna mellan de båda världssystemen. Men för alla normala människor, även för dem som har motsatta uppfattningar om förra höstens händelser liksom för dem som vill vänta med sitt domslut tills ett tillräckligt material för bedömningen föreligger, kan det inträffade inte ha minskat fredens värde. Enligt vår mening har inte heller utsikterna för fredens bevarande försämrats. Detta skulle däremot ha blivit fallet om händelserna i Egypten och Ungern fått en annan utgång. Det finns därför ingen anledning att förfalla till panik. Däremot är det anledning att satsa på freden.

Förenta Nationernas insats för att göra slut på Englands-Frankrikes-Israels krig mot Egypten har stärkt fredssaken. Den svenske generalsekretären i FN, Dag Hammarskjöld, har därmed gjort mänskligheten en stor tjänst.

Det är bra att trontalet fastslår att Sveriges medlemskap i Förenta Nationernas säkerhetsråd inte får ändra den alliansfria linjen för utrikespolitiken. Det är inte minst av betydelse efter den svenska FN-representationens sidosprång i Ungern-frågan. Det är också viktigt med tanke på den svenska radions informationstjänst i utrikesfrågorna, som ofta är mer amerikansk än amerikanerna själva.

Nu föreslår regeringen att vi skall börja betala till något som man kallar Suez-trafikanternas organisation. Varför? För att dess ledande makter använde den som skytt för att förbereda angreppet på Egypten? För att dessa makter korkade igen Suezkanalen och ställde oss inför stora ekonomiska svårigheter? Så mycket är säkert: Det kan inte befordra en politik för att åstadkomma korrekta relationer till Suez-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kanalens rätta ägare och enda rättmätiga kontrollanter, det egyptiska folket. Det borde inte vara mera frestande att tillhöra denna organisation sedan amerikanerna förklarat, att de skall ta hand om hela området och att detta skall göras samtidigt som England och Frankrike ställes utanför ett inflytande. Ja, här rör vi oss verkligen på eldfarlig mark, dubbelt eldfarlig därför att den är oljedränkt. Den svenska alliansfriheten borde göra det uteslutet för Sverige att blanda sig i dessa affärer.

Det är ett märkligt tidens tecken att krigsmaktens högsta ledning i dessa dagar utvecklar en politisk aktivitet för militariseringskraven, som framkallar idéassociationer till statskuppen och bondetågsspektaklet 1914. Regeringen ökar på fjolårets militärbudget med 172 miljoner kronor, men i stället för att lojalt registrera detta tillmötesgående och göra det bästa av detsamma skri-över ÖB till Konungen och utvecklar en kampanj som kan bibringa folk den uppfattningen, att det svenska försvaret är på väg att nedskrotas. Att framstötarna synkroniserats med högerns ökade aktivitet i militärfrågan är lika påtagligt som det framkallar jämförelser med den motsvarande militära aktiviteten år 1914. ÖB:s huvudkrav är som bekant starkare flyg samt atomvapen.

Försvarspolitikens var tidigare det stora stridsämnet i svensk politik. Den skilde vänster och höger, framsteg och reaktion i två fientliga läger. När den liberala Staaff-regeringen, som hade riksdagens majoritet bakom sig, år 1914 störtades av alliansen militärledningskungamakt och höger, var det därför att den företrädde vänsterns åsikter om en försvarsmakt, som inte tilläts spränga ramarna för den utrikespolitiska målsättningen.

Liberalernas och den socialdemokratiska partiledningens kapitulation för det militära tänkandet och dess krav har under lång tid ställt försvarsfrågan ovan partistriderna. Under denna tid

har också försvarsutgifterna 20-dubblats och är i dag betydligt större än under det andra världskrigets år. När världskriget började, utgjorde den svenska militärbudgeten med tilläggsanslag 200 miljoner kronor, och då sades vår beredskap vara god. Nu tangerar siffran 2,5 miljarder, d. v. s. mer än det 12-dubbla, och om detta inte tillfredsställer våra militärer under fred — vad skall de då behöva i ett nytt storkrig?

Frågan gäller ju inte om vi skall ha ett försvar eller ej — därom är alla partier eniga, även vi, och denna enighet uttrycker också känslorna hos folket. Frågan är i stället: Hur stor del av resurserna skall avstås för militära ändamål, hur skall man få bästa valuta för pengar och ansträngningar, och vilken huvuduppgift är det som skall lösas? När det gäller anslagsfrågorna anmäler i dag det största regeringspartiet invändningar mot militaristerna. Vi anser också, att mer än 60 procent av statens direkta skatteinkomster, som militärbudgeten nu slukar, är för mycket. Därjämte ökar snabbt antalet svenskar, som ifrågasätter om underordnandet av den levande försvarskraften till förmån för de allt dyrare tekniska vapnen, särskilt flyget, och ÖB-kraven på atombomber, gaser och biologiska stridsmedel ger ett riktigt utbyte för pengarna.

ÖB gör nu gällande, att hans plan är själva grundvillkoret för att vi med framgång skall kunna försvara varje del av landet. Han åberopar även ett tanklöst yttrande, som riksdagen mot militärernas inrådan gjorde 1948 i denna fråga, en fadäs kort sagt, som vederbörande borde hålla sig för god att utnyttja. Något liknande vågar i vart fall inte någon stormakts försvarsledning göra gällande. Dels visade ju andra världskriget, att inte ens det starkaste av alla länder kunde undgå att uppgge stora delar av det egna territoriet under ganska lång tid, dels innebär utvecklingen av robot- och andra vapen att varje krigsdeltagande land måste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

räkna med krigshandlingar på det egna området. Men om ÖB får 100 miljoner mer, skulle ett mirakel vara möjligt. 4 procent mer än regeringen föreslagit skulle enligt hans framställning lösa uppgifter, som all militär expertis i världen anser olösliga!

Som redan framhållits, erhåller militärerna 172 miljoner kr. mer än vad som anvisades föregående år. Våra grannländer i väster och söder ökar inte militärutgifterna. De socialistiska länderna har genomfört stora nedskärningar av stridskrafterna. Häromdagen meddelades, att England inställer nästa års repetitionsmöten, upplöser 20 jaktflottiljer jämte annat stridsflyg, avbeställer 100 Hunterplan och upplöser flottans reservflygkår, vilket skall vara verkställt till den 9 mars. Men Sverige, som lägger ner en och en halv gång mera än grannlandet Norge för militärt bruk och åtminstone 6—7 gånger mer än Finland, fortsätter upprustningen och gör detta på grundvalen av en fiktion.

Det är för att upprätthålla fiktioner som ÖB nu övergått till krigföring på den inre politikens fält. 1914 var militärernas sista ord F-båtar — men hur meningslösa och militärt betydelselösa ter sig inte dessa pansarskepp i historiens belysning. Nu har deras roll åtminstone i propagandan övertagits av stridsflyg och atombomber, men alla erfarenheter visar, att flyget inte kan avgöra ett krig. Vad atomvapnen beträffar, är problemet inte att anskaffa sådana utan att kriminalisera deras användning. Tanken därpå är inte orimligare än det under andra världskriget respekterade förbudet mot gas- och bakterievapen.

Naturligtvis har alla spekulanter i krig vädrat morgonluft, men trots detta är det god grund för antagandet, att slutet av 1957 inte kommer att vara början lik. Om 1957 startade i det kalla krigets tecken kan det mycket väl sluta i avspänningens. Det är därom kampen

går, och det är det enda som är värt att kämpa för.

Avspänning, nedrustning och atomvapenförbud har blivit folkens livsfrågor. De förblir sådana, även om militariseringens anhängare tycker bättre om kallt krig, stora rustningar och utomordentligt hanterliga atomvapen, taktiska naturligtvis. Skillnaden i mentalitet komprometterar upprustarna och försvagar deras positioner.

Vill man avspänning, nedrustning och atomvapenförbud, måste man även ge en egen insats. Man kan alltså inte bara sätta sig att vänta på internationella överenskommelser, som militaristerna kommer att göra allt för att omöjliggöra eller kringgå. Man måste i varje land, alltså också i vårt, med gärningar bevisa, att man vill åtgärder som minskar krigshotet, spänningen och krigsförberedelserna.

Vi har även ekonomiskt fått kännning av England-Frankrike-Israels angrepp mot Egypten. När oljan tryter, gnisslar det i maskinerna, och så gör det nu: bilarna stannar, temperaturen sjunker i bostäderna, priserna går i höjden och arbetslösheten växer. Detta har vållat bekymmer för arbetare, bönder och tjänstemän, för hemmen och motorfolket.

Därför blir man förbluffad, när man tar del av regeringens betraktelser kring den ekonomiska politikens resultat och framtida uppgifter. Finansministern säger att regeringens åtgärder har begränsat produktionsökningen till 2 procent, som är mindre än tredjedelen jämfört med vissa efterkrigsår — gör man en jämförelse med ett sådant kapitalistiskt land som Västtyskland, är det måhända bara sjundedelen. Även arbetslösheten har ökat och bostadsnöden blir bara värre. Stagnationstendenser i industrien, avsaknade investeringar, minskad konsumtionsandel — allt detta framhålles som resultat av den skärpta kreditpolitiken och det be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kräftar för regeringen att de statliga åtgärderna »har fått avsedd effekt»!

Finansministerns stolthet häröver är lika förbryllande som obegriplig, såvida han inte anser en statisk produktion, minskad sysselsättning respektive konsumtion och minskade statsinkomster vara det idealiska. I så fall vore bostadsnöden i storstäderna precis vad regeringen önskar. Men detta är i vart fall inte ett arbetarintresse, naturligtvis inte heller ett hyresgästintresse, och det är omöjligt att begripa, hur det kan vara ett landsintresse.

I stället för att ta varning av vad som sålunda inträffat under det gångna året säger regeringen att den vill fortsätta den bromsande ekonomiska politiken.

Regeringen motiverar inskränkningen i det produktiva arbetet och i konsumtionen med behovet att stävja prisstegringen. Men denna fortsätter ju — förra året ökade konsumtionspriserna med 5 procent. Och tempot i prisstegringen är inte mindre än tidigare högkonjunkturår, när produktionsökningen var tre gånger så stor som 1956.

Vi är naturligtvis också oroad av den fortgående prisstegringen, som reducerar värdet av löneökningarna, sociala och kulturella reformer och som minskar småspararnas tillgångar. Men finns det i längden en bättre politik mot inflationen än att upprätthålla en livaktig och dynamisk produktion, som tillfredsställer folkets behov? Och finns det en bättre hävstång för en sådan produktion än en stigande konsumtion? Mot detta försöker man ställa de stora investeringsbehoven — de är verkligen mycket stora — men dessa behov får som bekant en mycket större andel av produktionsresultatet nu än någon gång tidigare.

En annan viktig roll för att försvara penningvärdet kan de statliga åtgärderna spela. Minskade militärutgifter som minskar den improduktiva delen av det skapande arbetet, minskade indirekta skatter som håller nere priserna och sti-

mulerar konsumtionen av livsmedel, skor, textilier och bostäder skulle få både stabiliserande och stimulerande effekt. Låga räntor skulle uppmuntra produktionen och bostadsbyggandet. Endast storbankerna och deras huvudintressenter skulle kunna förlora på en sådan politik. Om staten därtill genomför en effektiv priskontroll och håller importen inom den ram som export- och andra valutainkomster skapar, skulle man kunna göra slut på den tröstlösa inflationsprocessen.

I sitt sökande efter en utväg ur inflationslabrynten har finansministern vänt sig till ett halvt dussin kloka gubbar, vilka alla givit i sak likalydande motiveringar för att fortsätta inflationspolitiken. Hitler anlidade ju astrologer när han skulle företa sig något viktigt, men så blev det också därefter. Finansministerns sex professorer i national ekonomi, som säkert har stora kunskaper på sina områden, ger i sina rekommendationer närmast intrycket av en samling ekonomiska astrologer. Deras gemensamma recept är att minska konsumtionen; det som skiljer dem är att den ene vill tvångsspara, den andre vill ha omsättningsskatt och den tredje vill förbjuda kapitalisterna att höja lönerna i en viss situation — för resten samme professor som för ett par år sedan lovade våra barnbarn direktörsöner, om vi bara ville sänka vår standard med 15 procent.

Även om rekommendationen att inskränka konsumtionen är verklighetsfrämmande — så ter den sig i varje fall för oss — har dessa herrar en del vettiga saker att säga. Jag vill t. ex. peka på konjunkturinstitutets chef, professor Bent Hansen, som helt riktigt varnar mot den ansvarslösa leken med växelkurserna, där ju högern och folkpartiet tillskriver sig äran av att ha varit Johannes Döparen som gått före regeringen. Den uppskrivning av dollarn med 40 procent jämfört med kronan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som skedde år 1949 har spelat den största roll för 1950-talets inflation.

Hansen skriver i den av herr Sträng begärda skriften att »ansvaret för penningvärdeförsämringen borde delas solidariskt av alla som godkänt växelkurspolitiken», alltså av alla partier utom kommunistiska partiet som bekämpade åtgärden.

Han tillägger också att »med den växelkurspolitik som faktiskt förts kunde resultatet inte gärna på något radikalt sätt skilja sig från den utveckling som vi upplevt». Jag tror att detta borde begrundas av både regering och riksdag, när man i framtiden skall dryfta åtgärder för att försvara penningvärdet.

Nu har även statssekreteraren i finansdepartementet varslat om en ny omsättningsskatt — efter statsministerns bestämda löfte i höstas att en sådan skall avvisas!

I finansplanen heter det uppriktigt och sanningsenligt, att sådana åtgärder, särskilt återhållsamheten med löner och konsumtion, ger företagen, d. v. s. kapitalisterna, ännu större vinster. Är det illvilja att påstå, att det är detta som ter sig såsom den nu kritiserade ekonomiska politikens mål? Finns det inte anledning till självvrannsakan och omvärderingar?

Men regeringens budget har också uppmuntrande drag. Den visar en reformvänlig linje i sociala frågor och skattefrågor. Barnbidragen skall höjas, låt vara inte så mycket som väntats, förslag om arbetstid och tjänstepensionering skall framläggas och de kommunala ortsavdragen skall föras upp till de statliga avdragens nivå. Detta är inte ett dåligt reformprogram, låt vara att det slutliga omdömet får vänta tills förslagen i sin helhet framlagts. Att döma av vad som redan bekantgjorts finns det nog många i denna kammare som skulle vilja ta betydligt större krafttag.

Den viktigaste av dessa utlovade reformer gäller trots allt arbetstidsför-

kortningen, frågan om ökad fritid. Sanningen är ju den, att tätorternas utbyggnad och det ökade övertidsarbetet urholkat åttatimmarsdagen så, att talet om åtta timmars arbete, åtta timmars fritid och åtta timmars vila förlorat sin tidigare mening för massor av anställda i industrien. Hetsen och jäktet sliter ner människorna fysiskt och psykiskt. I många industrier har arbetarna på grund härav individuellt förkortad arbetsvecka. Om regeringen stannar på utredningens linje kommer Sverige, trots framsteget, att fortfarande ha den längsta arbetstiden av jämförliga industriländer.

Man behöver inte önska att bondeförbundet skall lämna regeringen för att konstatera, att ecklesiastikministern dåligt visar sin förståelse för de krav på skolans demokratisering och den högre utbildningens omfattning, vilka inträdet i atomåldern och automationen ställer. De som hoppas på verkliga stipendier för att inte säga studielön har slutat vänta på Skabersjö. Mindre än en tjugondel av vad England årligen utbetalar per student har vårt land hittills orkat med. Vi måste nästan sexdubbla antalet studerande på tekniska högskolor för att nå exempelvis Sovjetunionens standard. Skall Sverige, som tidigare hade en framskjuten position när det gäller den tekniska utvecklingen, inte stappla in som jumbo bland nationerna i automationens nära framtid, måste en verklig förändring åstadkommas.

Den nuvarande vägministern, tyvärr också han bondeförbundare, skulle ha ansetts som en föregångsman i hästdroskornas tid. I motorismens tidsålder med dess berättigade krav på vägar och broar verkar han som vita plåstret. Nästa år beräknas bilskatterna ge 1 005 miljoner kronor, men väg- och brobyggen får nöja sig med 295, alltså styvt fjärdedelen. 750 miljoner kronor i väganslag ligger upplagrade; att se men inte röra för vägmyndigheterna. Den blygsamma långtidsplanen för vägarbe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tet nedprutas med 35 procent. Inte minst anmärkningsvärd är den stadsfientlighet som framträder i anslagsgivningen, illustrerad av att städerna bara kunnat klara 55 procent av vägbyggnadsplanen.

Nu har justitieministern tydligen beslutat ta ett krafttag på ett publikt område och skall undersöka den s. k. ungdomsbrottsligheten. Vad menas egentligen? Är det bara en ovarsam terminologi eller en kapitulation för den inskränkta pietistiska propagandan? Att det finns brottslingar bland ungdom bestrider ingen, även om vi har skilda uppfattningar om orsakerna därtill. Men dessas relativa andel av ungdomen är ringa, inte större i dag än tidigare. Att det också finns fylleri bland unga människor är lika sant som sorgligt, men sådant är långt värre bland äldre människor. Men ingen talar om medelålderns brottslighet eller våra vördade äldres fyllaktighet. Däremot anser man sig ha rätt att tala om ungdomsbrottsligheten och ungdomsfylleriet som om det gällde ungdomen i allmänhet i stället för en ganska obetydlig del av ungdomen. Sådant ger en dålig utgångspunkt för undersökningar som jag i övrigt gärna erkänner har fullt respektabla motiv.

Låt mig emellertid säga en sak! Ungdomen är bra, kanske bättre än tidigare generationer. Sverige kan vara stolt över sin ungdom. Ungdomen har sina problem, sina svårigheter och begår sina misstag liksom äldre generationer, men det har alltid varit ungdomens öde. Om en del ungdomar i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Örebro och annorstädes bar sig illa åt på nyårsnatten, är det bättre att vi söker orsakerna hos vår generation, hos vårt sätt att sköta landet än hos ungdomen. Inte minst ansvar har radion och den hyenepress, som i samband med de tragiska händelserna i Ungern framställde beväpnade barn och lynchningar av polismän och oliktankande som hjältar och hjältedåd. Vem kan utan skada till sin själ

motstå månaders ideologisk korvstoppning av sådant slag? Kanske borde herrar och damer undersökare försöka tänka sig in i vad som kunnat ske om de våldsamma ungdomsskarorna på nyårsnatten hade varit beväpnade med annat än några bensinflaskor.

I statsverkspropositionen upptäcker man det märkliga fenomenet, att de fyra bondeförbundarna i regeringen anmält en reservation mot ett beslut rörande statstjänarlönerna. I annat sammanhang vid riksdagens öppnande har bondeförbundets ledare, herr Hedlund, krävt, att det skall bli slut på dyrortsgrupperingen i fråga om skatterna. Det finns uttolkare — de har även hörts här i dag — som gjort gällande, att detta sistnämnda krav skall bli regeringens ättestupa.

Det är ett faktum, att dyrortsgrupperingen har missgynnat landsbygden. En viss sammanpressning av prisnivån har numera skett och det var ett steg i rätt riktning, när riksdagen biföll vårt gamla förslag om att slopa dyrortsgrupp 1 och reducera antalet dyrortsgrupper till fyra. Vi anser att riksdagen skall gå vidare på samma väg och vi föreslog som bekant i fjol, att även dyrortsgrupp 2 skulle slopas, varefter det bara skulle återstå tre grupper. Detta skulle ha fört oss ännu ett steg närmare dyrortsgrupperingens avskaffande. Tyvärr avslogs förslaget.

Jag anser inte regeringsmajoritetens åtgärd att splittra statstjänarna och tillfredsställa dem, som protesterat mest mot eftersläpningen, genom att införa s. k. marknadslöner vara riktig. Det betyder att man för samma jobb skall betalas olika, att det skall mätas med olika mått, att det på en plats skall betalas relativt bättre än på andra, inte på grund av att arbetet är annorlunda utan bara därför att det är svårare att erhålla arbetskraft på de större platserna. Att detta skapat förbittring bland statstjänarna i större delen av landet är bekant. Än värre är att om riksdagen slår

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

in på denna linje kommer spänningen mellan dyrorterna att skärpas. Det är därför bättre att uppgörelsen justeras och avståndet fylls igen, så att stats-tjänarna i lägre dyrortsgrupper inte sättes i efterhand. Det är skäligt att man tar ett ytterligare steg framåt på vägen att avveckla dyrortsgrupperingen i stället för att göra motsatsen. Den kompromiss som vi i fjol föreslog i frågan anvisar en lösning som rent sakligt borde tilltala bondeförbundet, därest detta inte till varje pris skall spränga regeringen.

Vi anser alltså fortfarande, att bönderna bör vara med i regeringen. Vi tror att detta är till nytta både för alliansfriheten och för att schacka den inre reaktionen. Tyvärr har — så verkar det åtminstone — storbönderna inom bondeförbundet fått ett alltför stort inflytande på den senaste tidens överväganden i vissa viktiga frågor.

Vi anser också, att om koalitionen spricker, bör socialdemokraterna själva överta regeringen. Vår hållning gentemot en sådan regering är lätt att precisera. Vi ser som en huvuduppgift att förhindra en borgerlig samling mot arbetarrörelsen. Kommer en sådan ändå tillstånd, då ämnar vi stödja en socialdemokratisk regering mot densamma. Vi är naturligtvis inte överens med den socialdemokratiska partiledningen i åtskilliga viktiga frågor; det är därför vi har skilda partier. Men vi är ännu mindre överens med de borgerliga partierna i dessa frågor. Vi skulle inte stödja en socialdemokratisk regering därför att vi exempelvis betraktar den som ett mindre ont än en borgerlig samlingsregering. Den är det naturligtvis rent allmänt sett, men det är en annan sak. Vår politik härvidlag bestämmes ytterst av att våra uppdragsgivare tillhör samma klass och samma folkgrupper. Vi kan inte låta bli att betrakta oss och socialdemokratiska arbetarpartiet som delar av samma armé, som ännu

marscherar åtskils men i de avgörande striderna måste slåss gemensamt.

Kommunistiska partiet räknas inte till de stora partierna i vårt land, men vårt land räknas inte heller till de stora nationernas krets. Kvar står det faktum, att kommunistiska partiet representerar tidens mäktigaste idé, som på kortast tänkbara tid — historiskt sett — blivit en världsrörelse, som formar utvecklingen för 35 procent av jordens befolkning. Vår riktning inom socialismen kan begå fel och göra svåra misstag, sådant är mänskligt för att inte säga oundvikligt, men det är ändå den enda riktning som funnit framkomliga vägar ur den kapitalistiska tillvarons otrygghet och katastrofer. Därför är dess slutliga seger också oundviklig.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Det är ju inte länge sedan riksdagen hade en remissdebatt. Det var den 31 oktober förra året, alltså för inte fullt tre månader sedan, och det har inte skett så förfärligt mycket sedan dess. Man kanske kan säga att en nyvald andra kammare är den största förändring som inträffat sedan vi åtskildes i höstas.

Läget ute i världen är praktiskt taget oförändrat. Det ungerska folket kämpar alltså fortfarande för sin frihet. Förhållandena i Mellersta Östern har kanske stabiliserats något. Resultatet av suez-äventyret har bland annat blivit att den engelska Edenregimen fått lämna scenen. Om Englands nya högerregering kommer att innebära någon förändring i det utrikespolitiska läget kan ännu inte bedömas. En annan konsekvens av suezkonflikten är att man inte minst i vårt land får brottas med en besvärlig oljebrist. Det är kanske naturligt att vi klagat över detta, men sådana problem

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ter sig dock små mot bakgrunden av allt det lidande som bland annat det ungerska folket får utstå. Händelserna där visar emellertid med all tydlighet att det ingalunda går att förkväva ett folks frihetslängtan. Vi har ju den stora förmånen att leva i ett fritt land. Det är väl inte någon överraskning att våra hemmakommunister, eller snarare ledningen av det kommunistiska partiet, inte delar de demokratiska partiernas reaktion mot den våldsregim, som söker trycka ner ett folks frihetslängtan. Den olust vi känner inför detta har blivit allt starkare, men vi kan väl hoppas att terrordåden mot de ungerska arbetarna och bönderna överallt öppnat folks ögon.

Här i vårt land har det inte varit några sensationer — utöver dem som oppositionspressen med jämna mellanrum själv fabricerar. Nyårskravallerna i Stockholm har dock varit föremål för stor uppmärksamhet, och det med all rätt. Man frågar sig vad som är orsaken till sådana oroligheter och sådan meningslös förstörelse. De senaste dagarnas pyromanbränder, mutprocesser m. m. ger oss också anledning att undra hur det egentligen är ställt med vårt Välfärdssverige. Nedbusningen bland ungdomen tilltar alltmer, säger man. Det är ytterst svåra problem vi här ställs inför. Vilken roll spelar den fria spriten i sammanhanget? Har ungdomen för mycket pengar till förfogande eller är det över huvud taget ett överlevnadsproblem? Det är frågor som tarvar en grundlig undersökning från samhällets sida, frågor som ger anledning till allvarlig eftertanke. Ingen tror väl att ungdomen i och för sig är sämre nu än tidigare, men alltför många kommer lätt utanför känslan av samhällsgemenskap, och det är ett mycket allvarligt problem som vi måste lösa. Det är sant att detta till stor del är ett storstadsproblem. Den alltmer fortgående storstadskoncentrationen är en olycklig företeelse. För hela samhället är det angeläget att vi

så snart som möjligt kan hejda denna utveckling.

Den nu framlagda statsverkspropositionen presenterar en totalbudget som är underbalanserad med nära 300 miljoner kronor. Finansministern säger själv i finansplanen, att den nya budgeten är svagare än fjolårets, och jag har ingen anledning att motsäga honom. Förra årets statsverksproposition pekade ju på en total överbalansering på i det närmaste 500 miljoner kronor, vilket oppositionsledarna herrar Ohlin och Hjalmarson skarpt kritiserade, senast i den ovannämnda remissdebatten den 31 oktober förra året. De frågade mig då vad jag hade för uppfattning om denna överbalansering. Herr Hjalmarson ville i det sammanhanget till och med tala om ett tvångssparande. Under valrörelsen hävdade ju oppositionen att över-skottet var så stort att det fanns utrymme för mycket stora skattesänkningar. Herr Hjalmarson och högern ansåg en skattesänkning på 825 miljoner kronor vara möjlig, alltså mer än dubbelt så mycket som den skattesänkning på 375 miljoner kronor som regeringen föreslog och riksdagen beslutade. Herr Ohlin och folkpartiet var något blygsammare med sitt förslag om en skattesänkning på 525 miljoner kronor. Högerns partisekreterare herr Svärd räknade till och med fram att det skulle gå att sänka skatterna med 1 500 miljoner kronor. Jag förstår av herr Cassels anförande här i dag att han inte var med på herr Svärds uttalande i broschyren: »Högern — att lita på», men denna spelade som vi vet en mycket stor roll i valrörelsen.

Jag har aldrig varit och kommer aldrig att bli någon större beundrare av sådana räknemästare. Nu står det ändå klart, att om den nu föreliggande budgeten är svag så var oppositionens bud förra året ofantligt mycket svagare, ty nu är hela dess väldiga skattesänkingsöverbud borta med vinden. Det vore intressant att få höra — och det har vi faktiskt fått höra i dag — om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

högern fortfarande har sitt stora skattesänkingsprojekt i sin ränsl. Vi hörde av herr Cassel att högern verkligen kommer att gå på i ullstrumporna på samma sätt som förut. Herr Cassel har ju sagt att högern skall presentera en ny budget och en egen finansplan, och där skall det tydligen bli skattesänkningar som verkligen upptäcks, som herr Hjalmarson enligt tidningarna yttrade när han hälsade högergruppen välkommen. Ja, nog låter det, sa' han som trampade i klaveret. Men högern skall ju vara ett parti att lita på, och den är tydligen lika fördomsfri i år som den varit tidigare.

I finansplanen räknar man med att statsinkomsterna under det nya budgetåret skall stiga med 5 procent, men utgifterna skulle stiga med mer än dubbelt så mycket eller med cirka 12 procent. Produktionsökningen avsågades under fjolåret — den beräknas till cirka 2 procent — och även i år räknar man med att produktionsökningstakten skall bli lägre än normalt. Industriens produktionsökning förutsattes bli svag, medan man för jordbruket räknar med en ökning på 10 procent vid normal skörd. Skogsavverkningen beräknas bli av mindre omfattning än under föregående år. För utrikeshandeln räknar man i nationalbudgeten med att importpriserna skall stiga, varigenom bytesförhållandena skulle försämrast med 3 procent, vilket i sin tur skulle innebära en förlust för folkhushållet på cirka 300 miljoner kronor. Ovedersägligt är, heter det i finansplanen, att den ekonomiska politiken lett till större avsaktningsområde än beträffande konsumtionen. Detta kan ju inte sägas vara en tillfredsställande utveckling.

Jag har i tidigare remissdebatter och ekonomiska debatter i vissa avseenden varit kritisk mot det sätt, varpå den ekonomiska politiken sköts här i landet. Den ekonomiska politiken har inte gynnat produktionen; man kan snarare

säga, att den rent av är produktionsfientlig. Jag tycker mig märka, att finansministern är inne på samma tankegång, när han i finansplanen säger att den frågan kan ställas, huruvida tidpunkten inte nu är inne att något lätta på de hårt åttdragna bromsarna. Han säger vidare, att den meningen ej sällan framförts, att åtstramningen i sin hårdhet lagt grunden till en försvagad produktionsutveckling men att detta kommer att framträda på allvar först i framtiden. Finansministern menar, att vi alla är ense om att investeringarna bör ökas. Jag hoppas, att han har rätt i det och att det också är riktigt att statens medverkan till avsaktningen i investeringstakten endast är ett tillfälligt avsteg från statsmakternas mål för utvecklingen på längre sikt.

Det skall ju medges, att den kreditlättning på 80 miljoner kronor, som jordbruk och småföretagsamhet fått enligt regeringsöverenskommelsen i höstas, är till god nytta, men om inte snara lättnader i kredit- och räntepolitiken sker, så kommer skadeverkningarna i framtiden att bli obotliga. Den nuvarande kreditpolitiken kommer, om den fortsättes, att medföra oöverkomliga svårigheter för produktion och framför allt för småföretagsamheten. Dessutom kommer våra konkurrensmöjligheter på utlandsmarknaden att bli sämre och sämre.

Man kan fråga sig vad som är orsakerna till de uppkomna svårigheterna. Trots spänningen i det utrikespolitiska läget har vi ju dock haft fred. Vad är det då som föranlett de inflationistiska störningarna, kreditstoppet och de betungande restriktioner, som pålagts den enskilde? Jag har vid tidigare tillfällen understrukit nödvändigheten av större moderation vid avtalsförhandlingarna på arbetsmarknaden. Jag har sagt, att pris- och lönestopp borde ha tillämpats under de senaste åren. Hur var det hösten 1954, då man från regeringshåll vidtog vissa åtgärder i syfte att dämpa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

överkonjunkturen och då man försökte förmå de avtalsslutande parterna att visa moderation? Resultatet blev någon-ting helt annat än vad man hoppats. Man släppte via avtalen ut inte mindre än 2,5 miljarder kronor på marknaden 1955. Det var något större moderation under fjolåret. Men hur blir det i år? Man kan befara att det inte blir bättre än under 1955. Såsom det konstaterats i nationalbudgeten och finansplanen är utrymmet för konsumtionsökning mycket begränsat. Finansministern ger uttryck för förhoppningen, att lönerörelserna inte skall behöva spränga resursernas ram. Jag hoppas verkligen, att inte den förhoppningen kommer på skam. Det bör med kraft sägas ifrån att återhållsamhet i lönerörelsen är nödvändig, om den samhällsekonomiska balansen skall kunna upprätthållas. Lönerörelsen kan inte tillåtas att än en gång bli den stora boven i inflationsdramat.

Jordbrukets inkomster är fastbundna för en treårsperiod enligt det nya pris-sättningssystemet. Såsom vi från bondeförbundshåll underströk när den frågan behandlades i riksdagen, skulle det vara riktigt och rättvist, om samma metod tillämpades för andra grupper. På det sättet skulle man kunna trygga en lugn samhällsekonomisk utveckling. Ettåriga avtal måste vara av ondo.

I finansplanen säger finansministern att ökningen av statstjänstemännens löner medför en utgiftsökning på 200 miljoner kronor. Om jag hörde rätt, nämnde han här siffran 230 miljoner kronor. Herr Ohlin ansåg att detta var en obetydlig löneförhöjning. Uppfattningarna är tydligen mycket delade, huruvida det är obetydligt eller mycket betydligt med en utgiftsökning på 230 à 240 miljoner kronor. Detta är ju för övrigt inkörsporten till andra löneökningar och kommer sålunda att föra mycket med sig. Sedan är det väl också så, som det såges i finansplanen, att det är mycket tveksamt, huruvida man skall kunna

öka produktionen så mycket, att det blir möjligt att täcka detta inkomstbep-
lopp.

Jag är fullt medveten om att det är föga realistiskt att nu efteråt diskutera, hur det skulle ha varit, om vi inte haft de stora inkomstökningarna nominellt sett genom lönerörelserna 1955, 1956 och även innevarande år, utan i stället endast haft några smärre justeringar. Man kan dock inte komma ifrån, att det samhällsekonomiska läget då skulle ha varit åtskilligt ljusare och att vår konkurrenskraft gentemot utlandet skulle ha varit betydligt bättre. Det är ju ingen mening med löneökningar, som ätes upp av prisstegringar. Intressant i detta sammanhang är den undersökning, som SIFO för någon tid sedan företog för att utröna, vilken uppfattning man har angående denna kapplöpning mellan löner och priser. Därav framgick att inte mindre än 68 procent av de tillfrågade var villiga att avstå från löneförhöjningar, om ett prisstopp nu kunde genomföras. Endast 11 procent föredrog en fortsatt allmän kapplöpning mellan löner och priser, och resten — 21 procent — hade ingen åsikt i frågan.

Jag förstår att finansministern har funderat åtskilligt på dessa problem. Han har även bett sex professorer i nationalekonomi att hjälpa till med det. Dessa ha nu i en bok levererat recept mot inflationen. Men det är som man kunde vänta sex olika recept. Alla har olika uppfattning om metoderna. Jag vet inte om finansministern blivit klokare av de sex vise männens råd.

En av de sex professorerna rekommenderar skärpt konsumtionsbeskattning, återhållsam kreditgivning och vetiga anspråk på investeringar samt föreslår att ett ekonomiskt råd skall bildas med representanter för förvaltning, vetenskaplig expertis och de stora organisationerna. För att klara detta bör man enligt hans mening ha samlingsregering.

En annan rekommenderar skärpt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skattetryck på de enskilda hushållen, d. v. s. ökad konsumtionsbeskattning, men anser att höjd punktskatt på bensin är att föredra framför en allmän omsättningsskatt.

En tredje rekommenderar en radikal omställning av den ekonomiska politiken efter gammalt recept, en penningpolitik som bygger på väsentligt friare räntebildning. Han vill bromsa nöjesbilismen och yrkar dessutom på obligatoriskt sparande, vilket skulle innebära att större delen av de lönehöjningar som kommer till stånd efter avtalsrörelsen skulle steriliseras på en kortare tid. Härvid förordas också ett helt nytt lönesystem.

Alternativet tvångssparande eller lönekontroll har också för några dagar sedan diskuterats i en radiodebatt, där två av professorerna deltog tillsammans med två representanter för de stora löntagarorganisationerna. Det är för mig glädjande att kunna konstatera, att någon av dessa nationalekonomer kommit fram till ett förslag som egentligen är min käpphäst, nämligen stabilisering genom pris- och lönestopp. Det var också intressant att även ett par representanter för löntagarorganisationerna i denna radiodebatt sade sig under vissa villkor kunna ansluta sig till denna uppfattning.

Intressant är också det förslag som statssekreterare Westerlind häromdagen framlade om ett obligatoriskt ungdomssparande. Det är ju nödvändigt att sparandet, inte minst det privata sparandet ökas. Jag har tidigare vid upprepade tillfällen sagt och kan säga det än en gång, att det inte bara är sparande genom insättning på bank som har sin stora betydelse, utan också att avbetalning på skulder, konsolidering av företag o. s. v. är ändå bättre.

Det framlagda budgetförslaget präglas av mycket stark restriktivitet. Det är naturligtvis i och för sig riktigt i nuvarande läge, men både som representant för näringslivet och som poli-

tisk bedömare måste jag finna det berättigat, för att inte säga nödvändigt med ökningar på en del anslagsposter. Såväl samhället som näringslivet i allmänhet skulle bättre gagnas med mindre hård behandling på vissa områden. Jag vet att det går emot högerns linje, men det kan inte hjälpas. Glädjande är att genom statsverkspropositionen utlovas en reform som möjliggör en effektiv sänkning av kommunalskatten. För det stora flertalet inkomsttagare och särskilt för landsbygdens folk är ju kommunalskatten en betydligt hårdare börda än statsskatten, och vi har ju från bondeförbundets sida särskilt understrukt vikten av att en verklig kommunalskattesänkning kommer till stånd.

Någon förtjusning kan jag dock helt naturligt inte visa inför det i statsverkspropositionen ingående förslaget om statstjänstemännens löner. Enligt denna löneuppgörelse skulle spännvidden mellan högsta och lägsta dyrort öka från 12 till 16 procent för de flesta och främst för de lägre befattningshavarna. Det är verkligen ett högst egendomligt förslag. Dyrortsundersökningarna har ju i själva verket visat, att en sammankrampning av levnadskostnadsskillnaderna ägt rum. Vi inom bondeförbundet har aldrig accepterat dyrortsgrupperingens system, ty vi anser det vara orättvist mot landsbygden och de mindre tätorterna. Det är inte riktigt att tala om olikhet i dyrhet när det i själva verket är fråga om olikhet i standard. Utvecklingen har givit oss rätt. Höstrikdagen begärde, att frågan om dyrortsgrupperingen skulle bli föremål för en översyn, och nu inträffar det att man trots detta lägger fram förslag om ökad spännvidd i lönegrupperingen. Man talar om marknadslöner och om att statstjänstemännens löner måste anpassas till det privata näringslivets. Ja, vad är egentligen begreppet marknadslön? Detta måste väl innebära, att man på vissa orter inte följt gällande avtal utan i stället betalat mer. Det har väl

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

särskilt varit förhållandet i Stockholm och kanske i Göteborg. På detta sätt har man faktiskt gått ifrån ett gällande avtal, och genom den nu träffade överenskommelsen legaliseras denna löneglidning vid sidan om. Vart har den solidariska lönepolitiken tagit vägen som man talade så mycket om för några år sedan?

Förslaget till tjänstemannalöner innebär också att man uppgivit sambandet med skattegrupperingen. Då kan inte längre något hindra att man i ett sammanhang inför lika skatteavdrag för hela landet.

Bondeförbundets statsråd har reserverat sig mot förslaget till ökad spännvidd i lönegrupperingen. Det tycker man på vissa håll är egendomligt. Nej, det är inte egendomligt — det är löneförslaget i och för sig som är egendomligt. Ingen kan säga annat än att här en orättvisa begås mot landsbygden, och det kan bondeförbundet givetvis inte vara med om.

Det sista som har hänt i denna sak är väl att alla riksdagens landsbygdsrepresentanter har fått en skrivelse från en, som det heter, sampolitisk aktion i Malung för bättre villkor åt landsbygden. Såväl arbetarekommunen som ortens höger- och folkpartiorganisationer tar bestämt avstånd från den preliminära uppgörelsen om statstjänstemännens löner. De uppehåller sig särskilt vid spännvidden mellan dyrorterna och nämner i samband därmed andra åtgärder som skulle hjälpa till att minska skillnaderna mellan olika dyrortsgrupper. Man talar om att uttunnningen av landsbygdsbefolkningen har förvärrats genom vissa statliga åtgärder och rekommenderar att man gemensamt skall sträva efter att göra landsbygden mera lockande. Man slutar med att säga: »Riktigare vore att minska bostadsbyggandet i storstäderna för att bromsa inflyttningen.» Jag ber, herr talman, att få ge min fulla anslutning till denna resolution från Malung, och jag hop-

pas att regeringen observerar densamma.

Nu spekulerar ju oppositionen i att detta skulle ge parlamentariskt utslag på så sätt att koalitionen skulle sprängas. Det har ju talats mycket om regeringens svårigheter och regeringens ombildning i denna remissdebatt. Oppositionspressen tävlar för övrigt i att leta fram ättestupor för regeringen. Man påstår att regeringen är nervös, att bondeförbundet är nervöst. Jag har emellertid inte besvärats av någon nervositet. Men hur är det egentligen med oppositionen? Jag har läst i någon oppositionstidning, att nu måste oppositionspartierna börja tänka på att ändra argumenteringen så att de kan bli regeringsdugliga. Den argumentering de förde under valkampanjen duger alltså inte, om de skall bilda regering. Det sade vi ju redan under valrörelsen, och nu måste oppositionen kanske själv medge det. Man kan alltså vänta, att oppositionen skall undergå en genomgripande ansiktsoperation, och hur skall man då kunna känna igen herrar Hjalmarson och Ohlin?

Herr Cassel har deklarerat här i dag, att huvudsaken är att det blir någon ändring. Han sade själv, om jag förstod honom rätt, att det skulle vara möjligt för högern och folkpartiet att samarbeta, i regeringsställning eller eljest. Herr Cassel menar att högern är ett liberalt parti, och om det hade något avtal om samverkan med folkpartiet så behövdes inte något kontrakt. Om jag skulle karakterisera herr Cassels programförklaring på den punkten, så är det alldeles otänkbart att säga att det var liberalt. Enligt min uppfattning var det egentligen ett urkonservativt program som han presenterade här. Men det är tydligen oppositionens hastaste önskan att koalitionsregeringen skall gå, och skulle det hända så, blir väl herrar Hjalmarson och Ohlin lika lyckliga om fötterna som Rasmus på sommarfesten. Sedan är det en annan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sak om svenska folket blir lika lyckligt då.

En av de sex professorerna förordade, som jag nämnt, en samlingsregering. Detta har även berörts här i dag. Det förefaller mig mycket orealistiskt att i nuvarande läge tala om en sådan linje. Men vill vi vara ärliga måste vi medge, att läget såväl ute i världen som här hemma är långt ifrån tillfredsställande. Den utrikespolitiska spänningen är kanske så explosiv, att det när som helst kan bli en urladdning. I ett sådant läge borde alla goda krafter kunna enas i samverkan. Och tarvar inte även läget här hemma en samverkan? Går det över huvud taget att trygga en stabil utveckling, när en så stor del av det parlamentariska underlaget, d. v. s. oppositionen, driver en politik av det slag som den drivit? Vore det inte värdefullt om samtliga demokratiska partier på ett eller annat sätt skulle kunna samarbeta?

Den linjen är, som jag sade, orealistisk, men den är också tämligen otänkbar. Herr Cassel har ju sagt, att högern skall driva en politik, som skall präglas av sänkta skatter, men man skall ändå öka produktionen, det skall vara fullständigt utgiftsstopp. De skall lägga fram en egen skatteskala och en egen finansplan. Det är väl efter den deklarationen otänkbart med en samverkan över hela linjen. »Här skall bli sänkta utgifter», säger herr Cassel. Därmed menar högern att man skall kunna sänka skatterna, men man skall inte ändra någonting i produktionen. Det får man ju tro om man vill. Jag har tidigare givit uttryck för min uppfattning, att genom sänkning på en del utgiftsposter kan uppstå produktionsminskning.

Vi hörde när herr Ohlin kritiserade regeringen, att den politik som regeringen nu har fört skulle ha varit omlagd 1954. Regeringen hade ju då vissa varningar till arbetsmarknadens parter, men vi kanske inte har glömt att vid

remissdebatten 1955 sade både herr Ohlin och andra folkpartister vid upprepade tillfällen att det inte fanns någon risk för inflation, att alltså de åtgärder som regeringen då föreslog var obehövliga, nu har man en annan relation. När det nu gällde denna regering och framtiden, sade herr Ohlin att bondeförbundet inte ville diskutera för öppen ridå. Ja, vilka partier vill diskutera inre angelägenheter för öppen ridå? Det är klart att partierna sinsemellan överlägger.

Herr Ohlin sade också att det kan bli nödvändigt med samlingsregering. Det är möjligt, det är — upprepar jag — nog för tidigt att diskutera det nu i alla fall. Men herr Ohlin deklarerar också att han inte skulle vilja ha den ställning som bondeförbundet nu har, samarbete med socialdemokraterna. Svenska folket har dock haft den uppfattningen att herr Ohlin gärna skulle vilja ha den ställningen.

Herr talman! Jag skall sluta med att säga, att i detta läge, när högern vill praktiskt taget vrida klockan helt tillbaka, tror jag att vi kan vara tacksamma att högern inte har plats i denna regering.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Ett utmärkande drag i en remissdebatt i den svenska riksdagen brukar vara, att oppositionen talar om hur felaktig regeringens politik är och hur mycket bättre allt skulle vara, om oppositionen sutte vid makten. För dagen har emellertid herrar Ohlin och Cassel gjort ett avsteg från det traditionella och vinnlagt sig om att tala med mindre bokstäver än vanligt. Statsminister Erlander har fått rätt i sin förmodan vid vår riksdagsgrupps första sammanträde för året, att det labilare politiska läget haft en tillnyktrande effekt på oppositionens traditionella överbudspolitik och självsäkra uppträdande. Men i gengäld har så många flera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

goda råd men också mästrande förmaningar riktats till oss riksdagmän från folk utanför Helgeandsholmen.

På uppdrag av finansministern har sex nationalekonomer samlat sig omkring lika många recept mot inflationsfaran. Utan tvivel hör de sex herrarna till gräddan av nationalekonomisk expertis, och de har säkerligen också gjort sitt bästa för att effektuera finansministerns beställning av livgivande injektioner till den samhällsekonomiska debatten. För den som läser boken i akt och mening att där finna ett »Sesam öppna dig» i fråga om de ekonomiska balansproblem, som under efterkrigstiden mött alla länder med full sysselsättning och snabbt stegrad levnadsstandard för folkets breda massa, är den dock något av en besvikelse. Någon säker förlösare ur sådana bekymmer har herr Sträng dessvärre inte funnit bland fackekonomerna. En sak är emellertid intressant. Oppositionsledarnas romantiska drömmar om en lösning av svårigheterna genom minskat offentligt sparande och genom långtgående skattesänkningar har inte någon som helst tilltro hos expertisen. Sextettens rekommendationer är, som Morgon-Tidningen redan påpekat, tvångssparande och planhushållning av det mest drastiska slag. Vad säger herr Ohlin om detta? Så mycket är säkert, att hans tidigare orationer i denna kammare inte tycks passa in i den s. k. »Stora klockboken» av våra nationalekonomer. En annan reflexion som man gör i sammanhanget är, att de åtgärder, som fackekonomerna rekommenderar, riktar sig tämligen ensidigt mot löntagarnas inkomster. För min del finner jag det därför ganska naturligt, att förbundsordföranden Yngve Persson reagerade mot detta, då förslagen diskuterades i radio häromsistens. Man får nämligen inte heller glömma bort den inflationshård, som de höga företagsvinsterna utgör.

Förutom fackekonomerna har också

en rad företagarrepresentanter ägnat sig åt ekonomisk rådgivning. Till dem hör bland andra direktören Bertil Kugelberg, som uppträtt med den verkliga pekpinnen mot dem, som är verksamma i politiska sammanhang. Politikerna är så ängsliga för vad väljarna kan komma att tycka och tänka, menar herr Kugelberg. Är då detta fel från deras sida? Säkerligen inte. Med herr Henriksson i Stockholm, som tagit upp denna sak i tidskriften Tiden, kan man väl snarast säga, att det är politikernas skyldighet »att föra en politik, som är gångbar bland väljarna, även om den inte överensstämmer med vad olika experter kan uppfatta som den mest rationella». Men det måste också sägas, att politikerna inte så sällan är nödsakade — och de gör det också — att framlägga förslag, som är föga gångbara eller populära men som anses ofrånkomliga med hänsyn till det helas bästa. De båda regeringspartierna har gjort det åtskilliga gånger under de mer än fem år som vi haft koalitionsregering.

Frågan om den ekonomiska politiken har redan varit föremål för en längre debatt, och jag skall därför inskränka mig till att understryka att de restriktiva åtgärder, som regeringspartierna medverkat till under 1956 i kamp mot den popularitetsjagande oppositionen, framstår som ofrånkomliga bromsar för att skapa det mått av balans i ekonomin som vi för närvarande har. Det är sant att företagarna fått beskära sina investeringar och produktionsprogram, och så till vida haft skäl för sina klagomål. Men utan den ekonomiska politikens bromsar hade de enskilda företagens optimistiska nybyggnadsplaner lett till en inflationistisk utveckling. Lika motiverade framstår också finansminister Strängs strävanden att totalbalansera den nu löpande budgeten. Ett betydande offentligt sparande måste till för att skapa underlag för fortsatt expansion inom den offentliga sektorn. Jag delar därför finansministerns be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svikelse över att han inte helt lyckats förverkliga sina intentioner innevarande budgetår och måst överge målsättningen för det nästa. Det har dock varit en betydande tillgång att en regering, som kunnat grunda sig på ett tillräckligt starkt underlag i riksdagen, haft möjlighet att utarbeta det föreliggande budgetförslaget med den styrka, som det trots allt ändå har. Detta har underlättats genom höstens överenskommelse om fortsatt regeringssamverkan mellan arbetare och bönder.

När man läser oppositionspressen, får man ett intryck av att den numera delar finansministerns uppfattning om vad som skall vara målsättningen för en budget i dagens läge, nämligen en totalbalansering. Ett flertal av oppositionens tidningar har nämligen skyndat sig att instämma i herr Strängs beklagande av att han inte helt lyckats fullfölja sina intentioner. Såväl Svenska Dagbladet som Dagens Nyheter kan anföras som exempel härpå. Ja, detta låter höra sig som ett ytterligare tecken på tillnyktrat ekonomiskt tänkande hos oppositionen. Men förlåt en något oförsynt fråga. Om herr Sträng haft svårt att hålla balansen, då hade det väl blivit rena kullerbyttan för herrar Hjalmarson och Ohlin, om de fått genomföra de skattesänkningar, som de lovade det svenska folket i höstens valrörelse.

Vid förra årets remissdebatt tyckte vi oss kunna skönja en ljusning i det internationella läget. Utvecklingen har sedan dess blivit något av en lång dags färd mot natt. De ljusa förhoppningarna har under årets lopp grusats av den världskris som blev följden av Suezkonflikten och händelserna i Ungern, där Kadarregimens folkförtryck gett en lektion i kommunistiska våldsmetoder, som borde försämra konjunkturen för herr Hagberg i Stockholm och hans parti. Herr Hagberg har väl uppmärksammat, hur det gått för hans partikolleger i Paris?

Även om man i viss mån kan tala om en stabilisering av det internationella läget i dag jämfört med situationen vid tidpunkten för höstens generaldebatt, finns det dock anledning för oss att ytterligare understryka betydelsen av att slå vakt om vår alliansfria utrikespolitik och att bibehålla en god beredskap på försvarets område.

För min del anser jag att årets fjärde huvudtitel väl fyller de anspråk som man i detta avseende kan ställa på den. Försvarsministern har kritiserats för att han inte ställt ändå större krav på ekonomiska resurser för försvaret och här har också anspelats på överbefälhavarens skrivelse till Kungl. Maj:t angående de avvikelser, som skett från den s. k. ÖB-planen. Det är emellertid ingen nyhet, att anslagsäskande myndigheter får sina framställningar nedprutade under budgetberedningen. Här kan sålunda erinras om de beskrifningar, som har skett i skolöverstyrelsens yrkanden om högst angelägna skolbyggen. De som svarar för de olika behovsområdena måste finna sig i att utrymmet är begränsat och att inte alla önskemål kan tillfredsställas utan att vi spränger ramen för våra resurser. I det avseendet kan inte det militära verksamhetsområdet få utgöra något undantag. Försvarsministern betonar i något sammanhang angelägenheten av fortsatta rationaliseringar inom försvaret. Med tanke på att repetitionsövningarna kommer igen nästa budgetår finner jag anledning erinra om den ofta framförda uppfattningen, att dessa övningar måste utnyttjas bättre genom effektivare utbildningsmetoder. Jag tycker nog, att den frågan borde övervägas i god tid före nästa repetitionsövning.

Ett närmare studium av vissa huvudtitlar visar, att regeringen, trots ålagd restriktivitet, kommer med en rad viktiga reformförslag. Under socialdepartementet faller de största utgiftsökningarna på de familjepolitiska åtgärderna, folkpensionerna, bostadssubventionerna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och nykterhetsvården. Barnbidragshöjningen är säkert efterlängtat av barnfamiljerna, även om det finns anledning beklaga att de nya beloppen inte utgår förrän den 1 januari nästa år. En angeläsam nyhet för barnfamiljerna är barnbidragets förvandling till grundstipendier för de 16- och 17-åringar, som fortsätter sin utbildning. Föräldrar med barn i skolan kan intyga, att de pengarna kommer väl till pass för skolungdom i de åldrarna. Jag erinrade i remissdebatten i fjol om att vid 16-årsåldern faller barnbidraget bort, oftast också förmånen av fria skolmåltider och skolmateriel. Den nu föreslagna stipendiegivningen kommer här som ett gott stöd för de begåvade barnens möjligheter att efter folkskola eller enhetskola fortsätta sina studier.

Nu föreligger också ett utredningsförslag om viss skatteeftergift för föräldrars och målsmäns kostnader för sina barns skolgång. Hur behjärtansvärt ett sådant förslag än ser ut, måste dess tillämpning ge de smärre inkomsttagarna betydligt sämre skattelättnad än vad meningen torde ha varit och är sålunda ägnat att vidmakthålla svårigheten för de bredaste befolkningsskikten att trygga sina barns utbildning efter folkskolestadiet. Jag föreställer mig, att man här skulle kunna gå så till väga, att dessa medel, som det allmänna i alla fall kommer att gå miste om, finge direkt användas för stipendiegivning. Det är så mycket större anledning att befrämja ungdomarnas tillgång till högre utbildning som behovet av folk med sådan utbildning ökar från år till år. I det nya samhälle, som vi ser utvecklas inför våra ögon uppenbarar sig mycket stora behov av teknisk och administrativ personal, av läkare, lärare o. s. v. Med tanke på detta är det alldeles i sin ordning att vi kunnat tillgodose de breda folklagrens ungdom med ökad tillgång till bl. a. läroverksstudier.

Vi har under de senaste årtiondena starkt ökat antalet gymnasier och än

starkare antalet undervisningsplatser i dessa. Vi har vidare genom inackorderings-, resekostnads- och andra stipendier kunnat fördubbla antalet av dem som avlägger studentexamen. Det är en sak att observera. Universitetsberedningen räknar emellertid med att antalet årligen avlagda studentamina fram till 1965 skall öka till omkring 40 000. I den situationen, herr talman, måste vi fråga oss vad det skall bli av dessa ungdomar. Deras studentexamen är i och för sig bra men inte värd så mycket, om inte dessa ungdomar också får i ökad omfattning ägna sig åt högskolestudier av olika slag. Jag har redan sagt att vårt samhälle oundgängligen är i behov av mera högskoleutbildat folk. Men här uppenbarar sig bristen på utbildningsplatser. Åtskilliga av våra lärosäten är redan överbefolkade; de hotar nästan bokstavligen att sprängas. I ett sådant läge, då högskoleundervisningen tydligen *måste* utvidgas, uppstår frågan om denna utvidgning skall ske *enbart* genom att de gamla lärosätena skall ytterligare byggas ut med svåra komplikationer i fråga om administration, lärare och elevers bostadsproblem o. s. v. *eller* om det *också* skall ske *genom* att man inrättar helt *nya* läroanstalter för högskoleundervisningen.

Från kommunalt håll har man framfört kritik mot statens sätt att sköta nykterhetsvården. Med tillfredsställelse måste man därför notera den kraftiga uppräknings av anslagen för detta ändamål som socialminister Ericsson nu föreslår. Hittills har platsantalet vid de statliga och icke statliga anstalterna ökat med 28 procent sedan dagen för den stora nykterhetsreformen, den 1 oktober 1955, och ökningen fortgår. Kommunerna kommer nu att få ett avsevärt förbättrat statsanslag. Föreliggande förslag innebär nämligen att nykterhetsnämnderna i fortsättningen får 75 procent av sina kostnader täckta av statsmedel mot för närvarande 60 procent. Detta borde ge möjligheter att i tid sätta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

in de förebyggande åtgärderna och effektivisera den öppna vården.

Glädjande nog kan man räkna med att många av de reformer som jag här omnämnt kommer att beslutas av en enhällig riksdag. Så lär dock inte komma att ske i fråga om regeringens förslag om höjning av barnbidraget. Där har herr Hjalmarson låtit förstå att hans parti avser att yrka, att de medel anslagshöjningen kräver i stället skall användas till en allmän skattesänkning. Jag finner det anmärkningsvärt att högern på detta sätt ämnar svika de mest behövande barnfamiljerna. Det utgör faktiskt en tankeställare för svenska folket om vad som skulle kunna hända om en borgerlig regering kommer till makten. Resultatet av de dramatiska nattmanglingarna i riksdagshuset mellan civildepartementet och statstjänstemännens huvudorganisationer anmäls i årets statsverksproposition av civilministern. Jag tycker för min del att det är en hyfsad överenskommelse som parterna förhandlat sig fram till. Den innebär en nödvändig anpassning av statstjänarlönerna till läget på den privata arbetsmarknaden och bör medverka till att reparera statens på sistone något skamfilade anseende som arbetsgivare. Bondeförbundets statsrådsledamöter har i en reservation till statsrådsprotokollet anmält, att de inte kunnat biträda den överenskommelsen. Jag förutsätter dock att en stor majoritet i riksdagen kommer att godkänna löneplansrevisionen. Det är mot praxis att riksdagen rubbar på en förhandlingsöverenskommelse.

Socialministern anmäler att han hoppas kunna presentera vårriksdagen en proposition på grundval av pensionsutredningens snart väntade betänkande. Från socialdemokratiskt håll har det tillkännagivits, att vi utöver en påbyggnad av folkpensionen vill införa en lagfäst tilläggspension. Samtidigt har vi uttalat förhoppningar om största möjliga samling kring ett sådant förslag om en ökning av människornas trygghet på

äldre dar. Folkpartiledaren herr Ohlin har i ett uttalande bestämt tagit avstånd från den obligatoriska linjen i pensionsfrågan. I stället förordar folkpartiet enligt honom en gruppvis eller individuellt utformad tilläggspension. Det har från folkpartihåll eller i varje fall folkpartiet närstående press såsom Upsala Nya Tidning och Dagens Nyheter uttalats förvåning över att herr Ohlin på ett så tidigt stadium låst sig för en bestämd lösning av pensionsfrågan. Än mer överraskande är att han inför sin riksdagsgrupp sökt ge en uppenbart tendentiös framställning av det s. k. obligatoriet. Enligt herr Ohlin skulle nämligen detta innebära en smygsocialisering. Folkpartiledaren borde nog uttrycka sig med större omsorg. Förmodligen förstår löntagarorganisationernas folk denna sak själva utan herr Ohlins försök till översättning. Eller beror måhända det uppskruvade röstläget på svårigheter att piska samman den egna gruppen? Herr Königson kanske kan ge besked om den saken. Är arbetarliberalerna med på att säga nej till en lagfäst tjänstepension?

Till slut, herr talman, ett par saker, som måhända ligger något utanför den egentliga statsverkspropositionen. Jag syftar därvid bland annat på den mycket omfattande folkomflyttning som äger rum i vårt land och som skapar allvarliga bekymmer. Bekymren avser inte blott de svårigheter som stora delar av vår landsbygd får genom avfolkningen, utan också i betydande grad de problem, som uppstår för tätorterna på grund av inflyttningen. Det är fara värt att svårigheterna på bägge hållen till sist blir oss övermäktiga. Problemet är i hög grad en fråga om en bättre och aktivare lokaliseringspolitik. Ungdomskullarna i olika landsbygdsområden är i kraftigt växande. Men man skall inte vänta sig att dessa ungdomar, sedan de blivit vuxna stannar kvar, om inte rimliga försörjningsmöjligheter står dem till buds i deras hemorter. Och man skall heller icke vänta sig att de stora

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tätorternas ungdomar skall söka sig till tomrummen på landsbygden, om där inte finns chanser att ta, möjligheter att gripa fast i, framtidsutsikter att inrikta sig på. Alla dessa spörsmål måste fångas upp i den aktuella debatten och sättas in i ett samhällspolitiskt sammanhang. En sådan debatt är på gång inom socialdemokratien, kanske främst på grund av frågan om hur politiken skall utformas i ett samhälle, som står inför sin omdaning genom den nya tekniken. För vår del är vi medvetna om att samhället måste ta ansvaret för den väldiga kapitalbildning som fordras för de på lång sikt ständigt växande behoven av utbyggnad på olika områden. Den fackliga och politiska arbetarrörelsen är säkerligen också beredd att ta konsekvenserna av en sådan inställning genom att den nödvändiga ökningen av investeringsvolymen får sin motsvarighet i en återhållsamhet beträffande konsumtionens tillväxt. Men, herr talman, den kapitalbildningen måste ske under samhällets ledning. Den nya tekniska utvecklingen får inte leda till att det ges ökad makt åt ett privilegierat fåtal. Det måste vara angeläget att finna formerna för en utbyggnad av den ekonomiska demokratin.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KÖNIGSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Skoglund i Umeå riktade en direkt fråga till mig skall jag redan nu försöka ge honom en mycket kort förklaring på hur jag ser på pensionsfrågan. Jag hade annars tänkt ta upp den saken senare när jag får ordet, eftersom jag står på talarlistan. Jag undrar samtidigt om inte någon partivän till herr Skoglund kunnat upplysa honom om att jag många gånger deklarerat, att jag ansluter mig till linjen med frivillig försäkring. Jag vill emellertid samtidigt tillägga, att för mig det förnämsta är att man får en effektiv

och snabb lösning. Och jag har också sagt, att jag föredrar en överenskomelse på avtalsmässig väg, om den är möjlig att genomföra — jag tror att den är möjlig — så att man får tillfälle att ta hänsyn till olika gruppers intressen. Jag tror också att det på den vägen är möjligt att mera än på den obligatoriska vägen ta hänsyn till de grupper som redan har sin pensionsfråga ordnad.

När det gäller att lösa denna fråga är det också väsentligt för mig att vi får en lösning, som verkligen gör skäl för namnet tjänstepension även för arbetare. Ty som jag uppfattat ordet tjänstepension så ansluter det sig nämligen till den tjänst vederbörande haft, och en obligatorisk statlig påbyggnad av folkpensionskaraktär kan, som jag ser saken, aldrig göra skäl för namnet tjänstepension. När man talat om tjänstepensionsfrågan har det dessutom ofta sagts, att pensionen ingenting annat är än uppskjuten lön. Jag skulle då vilja fråga: Vart tar det talet vägen, om man löser denna fråga så att man får en obligatorisk påbyggnad av folkpensionen som är av ungefär samma karaktär?

Herr SKOGLUND i Umeå (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Königson sade, att han inte är riktigt övertygad om möjligheten att gå den frivilliga vägen, men att han är anhängare av den, under förutsättning att den går att genomföra. Ja, det var verkligen en betydande reservation, herr Königson! Redan det är en glidning mot folkpartiets kända tvenne ståndpunkter i samma fråga.

Det verkligen intressanta var emellertid att få veta att herr Königson i denna fråga är beredd att följa sitt parti, inte sin huvudorganisation LO.

Herr KÖNIGSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Skoglund i Umeå påstår att det fanns en glidning i mitt resonemang, men i varje förslag till lösning av en fråga ligger givetvis tanken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och förutsättningen att det är möjligt att genomföra.

Vidare konstaterar herr Skoglund att jag här ansluter mig till en annan linje än min huvudorganisation, LO. Ja, jag beklagar att så är, ty jag anser att det borde vara ytterst angeläget för arbetarnas fackliga centralorganisation här i landet att allvarligt undersöka möjligheterna att ordna pensionsfrågan på frivillig väg.

Jag hade också tänkt att här bemöta en del av vad statsministern tidigare anförde, men tiden tillåter inte detta. Jag vill emellertid uttrycka min förvåning över förklaringen att det inte är möjligt att gå frivillighetens väg. Det största hindret härför som jag ser det nu — och där vill jag göra den reservationen att förslaget och betänkandet ännu inte är klart — är såvitt jag förstår att man på LO-håll över huvud taget inte är villig att ens diskutera en lösning på frivillighetens väg.

Herr SKOGLUND i Umeå (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Königson nu har ett behov av att få denna replikväxling avslutad, ty nu trasslar han in sig i frivillighetens snårskog, så att han har vissa besvär att finna sin partiledare, som är mycket mera bestämd i denna fråga.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Låt mig först säga några ord om det utrikespolitiska läget.

Det gångna året har i utrikespolitiskt avseende varit ett orons år. Redan på sommaren kom det första stormtecknet, Egyptens beslut att nationalisera Suezkanalen, och under hösten skärptes den internationella spänningen i högsta grad genom två allvarliga kriser, revolutionen i Ungern och angreppet mot Egypten. Efter den föregående tidens relativa stilltje — som man kanske

tyckte rent av ansatser till en avspänning i världspolitiken — kom dessa kriser utan tvivel som en chock för de flesta. Med tillfredsställelse har vi alla konstaterat, att krisen kring Suezkanalen nu synes på väg att avvecklas. Men den glädjen dämpas av att ungrarnas kamp inte kunnat ge dem deras frihet utan de kommit att få utstå fasansfulla lidanden. Sveriges folk har på mångahanda sätt givit uttryck för sin medkänsla och sympati för det ungerska folkets frihetskamp. Vår alliansfrihet har självfallet inte hindrat och får inte hindra oss att ta ställning till förman för det ungerska folket i dess strävan efter självständighet.

Även den som inte anser det internationella läget oroande utan ungefär så labilt som det varit rätt länge, genövidskan till trots, är naturligtvis på det klara med att situationen kräver ständig vaksamhet. En anpassning av vårt försvar efter teknikens utveckling bör ske i samma takt som hos jämförbara nationer. Självfallet måste vi också efter måttet av våra krafter sträva efter att stärka det internationella samarbetet för fred och samförstånd mellan folken i den förhoppningen, att detta arbete en gång i framtiden skall utveckla det embryo till fredsinstrument, som Förenta Nationerna alltjämt är, till ett mäktigt organ i fredens tjänst. Det är säkert en lång väg dit, men det är ofrånkomligt att vi vandrar den.

Jag övergår så till att säga några ord om budgeten och samhällsekonomin.

Meningarna tycks ha varit delade i frågan, huruvida budgeten skall anses svag eller stark. Är årets budget svagare än den som presenterades 1956? Ja, den frågan kan man inte besvara utan att redogöra för vad man menar med budget i detta sammanhang. Bortsett från fjolåret har man vid behandlingen av statsverkspropositionen brukat avse driftbudgeten, när man talat om budgetens balansering. Årets driftbudget är inte svagare än fjolårets. Även i år räk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ker inkomsterna mer än väl till statens löpande utgifter — ja, inkomsterna lämnar ett överskott. Driftbudgeten är alltså överbalanserad, och dess överskott är väl så stort som i fjol.

I sitt inlägg för en stund sedan nämnde herr Ohlin ett par alternativ i fråga om budgetbalanseringen. Antingen, sade han, kunde budgeten balansera jämnt eller också kunde den, vilket var lämpligt i depressionstider, vara underbalanserad. Jag kunde inte undgå att sakna det tredje alternativet, nämligen överbalansering i en högkonjunktur, ty jag antar att herr Ohlin är överens med mig om att detta är lämpligt. Jag ser att herr Ohlin pekar på ett papper, och det betyder väl att han har den meningen, att det är lämpligt med en överbalanserad budget i en högkonjunktur. Och i dag har vi väl ändå en högkonjunktur.

Efter denna utveckling återgår jag till budgetresonemanget.

Räknar man in kapitalbudgetens alla utgifter för byggande av kraftverk etc., blir förhållandet ett annat än det man får om man tittar på driftbudgeten för sig. Då måste man låna. Det har man vanligtvis brukat göra för sådana ändamål, men i fjolårets budget utgick man från att, tvärtemot vad som varit vanligt, staten skulle slippa gå ut på låne marknaden. Nu blev det emellertid inte som man beräknat i det avseendet. Med hänsyn till läget, främst på kreditmarknaden, hade det också i år varit önskvärt att slippa låna, men den sammanlagda drift- och kapitalbudgeten visar, att vi inte kan undgå detta. I så måtto är årets budget svagare än fjolårets.

Sedan många år tillbaka har den ekonomiska politiken varit ett ständigt återkommande debattämne här i riksdagen och på andra håll. Vi har ofta resonerat om penningvärdet, om riskerna för dess försämring och om möjligheterna att motverka en sådan försämring. Det förvånar inte om allmänheten börjar finna detta litet enformigt. Skall vi

inte komma bort från detta ständiga inflationsresonemang? frågar man sig. Ändå måste konstateras, att det i dag är lika nödvändigt som någonsin tidigare att ta upp dessa frågor till överläggning och bedömning.

Enformigheten härvidlag blir självfallet inte mindre genom att vi då och då i tidningarna får veta, att så gott som alla länder i den fria världen har samma svårigheter att brottas med. Kampen mot inflationen är aktuell i alla demokratiska länder, oavsett om man har en högerregering, en socialdemokratisk regering eller en regering av koalitionstyp. Se på England, se på Norge och Finland etc. Ja, förhållandena i Amerikas förenta stater förtjänar också att uppmärksammas i detta sammanhang.

Hur var det förr i världen då? Låt oss kasta en blick på penningvärdet under t. ex. perioden 1896—1913, alltså under bland annat den del av detta århundrade som ligger före första världskriget. Penningvärdeförsämringen för denna period uppges ha varit så gott som 2 procent årligen, närmare bestämt 1,85 procent. Detta under en period som infaller under den s. k. gamla goda tiden och en period som vi vant oss vid att betrakta som normal.

Låt oss jämföra dessa förhållanden med den senaste femårsperioden, 1952—56, de år då koalitionsregeringen varit verksam. Hur stor har penningvärdeförsämringen då varit? Visserligen något större men inte så förfärligt mycket ändå. Det rör sig om 2 à 2½ procent om året i genomsnitt under dessa fem år.

Även under s. k. normala tider har vi alltså haft mångåriga perioder med en inte obetydlig penningvärdeförsämring. I våra dagar är emellertid risken för inflation långt större än på den tiden. De förhållanden som kan hota penningvärdet har vuxit i styrka högst avsevärt. Vi är i vissa avseenden mycket mer sårbara nu. Handeln med utlandet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är mycket större, och prisstegringar på varor som vi importerar höjer prisnivån här i landet, och även stegringar av priserna på varor som vi säljer till andra länder medför som regel motsvarande ökning av priset på varan på vår hemmamarknad.

När man vet att importen uppgår till omkring $\frac{1}{5}$ av allt vi producerar här i landet och exporten till ungefär lika mycket, står det klart att vår handel med utlandet kan innefatta stora risker för prisstegringar här hemma. En annan omständighet som gör inflationsrisken så stor i dag är, att vi numera lever i vad man kallar ett genomorganiserat samhälle. Vi har synnerligen starka intresseorganisationer. Fackföreningarna och andra intresseorganisationer kan — erfarenheten visar också att detta sker — förhandla sig till inkomsthöjningar som ligger en bra bit ovanför vad samhällets samlade resurser kan bära. Och resultatet härav blir, som vi väl vet, att en stor del av inkomstökningen äts upp av prisstegringar.

Om man har dessa två förhållanden i minnet, vårt tämligen stora beroende av prisstegringar i utlandet och organisationernas möjlighet att ta ut inkomsthöjningar som inte kan bäras vid oförändrad prisnivå, är det helt naturligt att inflationsfaran lurar och att man ständigt måste vara beredd på motåtgärder. Någon större oenighet om vilka motåtgärder som finns att tillgripa synes inte föreligga. Detta intryck får man i varje fall när man läser de sex recepten mot inflationen. Ett framträdande drag hos de åtgärder som kan användas mot inflationen är emellertid att alla måste betraktas som en besk medicin. Vilken eller vilka medicinflaskor man helst bör ta ur, är däremot föremål för delade meningar. Somliga sakkunniga håller på tvångssparande, andra på omsättningsskatt, men alla tycks mena att den hårda finans- och penningpolitiken måste fortsätta med kreditåstramning och hög ränta. Ja,

flera experter menar att räntan bör höjas ytterligare.

Två saker bör vara uppenbara för oss alla. Eftersom ännu ingen kan rekommendera någon användbar väg för att göra slut på riskerna för inflation, måste vi här i Sverige, liksom man måste i andra länder, vara beredda på att i en högkonjunktur besväras av inflationsrisker. Det är den ena saken. Den andra är att de som försöker få svenska folket att tro, att inflationsrisker kan hejdas med sockerpiller i stället för med besk medicin, i allra bästa fall inte vet vad de talar om.

Granskar man oppositionens verksamhet kan man inte komma ifrån att den försöker få svenska folket att tro, att det bara är sockerpiller som behövs för att klara samhällsekonomin. Så här låter propagandan: Höj inkomsterna för statstjänarna och andra ordentligt! Rusta upp på alla områden och helst på en gång! Ge oss flera skolor, sjukhus, vägar, bostäder o. s. v. och dessutom s. k. rejäla skattesänkningar! Och sedan kommer kronan på verket: om det allmänna bara vill följa dessa recept, då behövs ingen bilaccis, ingen investeringsavgift etc., utan då ordnar sig allting av sig självt.

Vad skulle man egentligen säga om den som gav en bilist i en besvärlig utförbacke, där farten hotar att bli för hög, det här rådet: »Släpp bromsen och trampa på gaspedalen så minskar farten!» Ja, det är ungefär vad oppositionen säger till svenska folket, och saken blir inte bättre av att det tycks gå till så även i en del andra länder.

Helt säkert är det en lycklig form för ett lands styrelse, när regeringens åtgärder ständigt och oupphörligt nagelfars av en vaken opposition. Ingen regering har rätt att vara missnöjd med att oppositionen är hård, inte heller med att oppositionen påpassligt utnyttjar alla de tillfällen då regeringen är särskilt trängd. Men det är en helt annan sak än att till exempel rekommendera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dera sockerpiller, när det är uppenbart att en besk medicin behövs. Då kan man med skäl fråga sig om inte demokratiens akilleshäl tangeras.

I dag skulle säkerligen en samling, i varje fall en saklig diskussion om vad som bör göras för att hindra penningvärdets försämring, vara av stort värde, låt vara att delade meningar kan yppa sig om vad som är mest lämpligt att göra, eftersom olika åtgärder har olika verkningar för skilda grupper i samhället. De flesta vill nog vara med om åtgärder mot inflationen men bara under en mycket bestämd förutsättning, nämligen att det väljes sådana inflationsbekämpande medel, som riktar sig mot andra och som inte får någon besvärande effekt för en själv eller den grupp man företräder.

För min del hoppas jag att de politiska partierna så småningom skall kunna nå en relativ enighet även i samhällsekonomiska frågor. De demokratiska partierna har ju kunnat komma överens om huvuddragen i den politik som gällt försvar, skola och de flesta väsentliga sociala frågor. Den ekonomiska politiken berör kanske ännu mer varje samhällsgrupps materiella intressen, och det är därför måhända svårare att lyfta upp den över partierna. Men man vill ändå hoppas och tro att vår demokrati tämligen snart skall ha nått den mognaden tack vare en ökad samstämmighet i värderingarna partierna emellan. Stora klyftor i ekonomiska villkor för olika folkgrupper har tidigare skapat klyftor också i samhällssyn och politiska värderingar. Under de senaste årtiondena har dessa skillnader i stor utsträckning försvunnit. De eftersatta folkgrupperna har lyckats förbättra sina villkor. Vi har nått ganska långt i arbetet för samhällsekonomisk och social rättvisa, och därmed har följt att de olika folkgrupperna har fått en mer ensartad samhällssyn. Skillnaderna och motsättningsarna mellan olika grupper i samhället

har blivit allt mindre framträdande. För min del skulle jag vilja uttrycka saken så, att partiernas handlande på många områden har alltmer kännetecknats av en ideologiskt obunden centerpolitik.

Det är till stor del tack vare samarbete som den sociala utjämningen har åstadkommit — samarbete på det fackliga och det ekonomiska området och inom det politiska livet. Olika grupper i samhället, arbetare, tjänstemän, bönder och andra företagare, har lärt sig att samverka i sina organisationer och att inse vad samverkan betyder. Det kan hända att den lärdomen skulle kunna främja ett samarbete mellan organisationerna inbördes och i förhållande till statsmakterna liksom inom det politiska livet när det gäller att lösa bland annat morgondagens ekonomiska problem.

Möjligheten att komma fram till ett så fördjupat samarbete inom vårt offentliga liv är emellertid kanske en fråga på något längre sikt. Ett sådant samarbete uppnår man måhända inte — fränsett tillfällen då vi riskerar svåra prövningar för landet — genom en tvär omkastning som när man vänder en hand. Nej, ett sådant samarbete måste nog föregås av ett successivt närmande bland annat de olika politiska partierna emellan.

Låt oss i dag ta upp ett par konkreta frågeställningar som berör samhällsekonomin. Finns det skäl att överflytta en del av begränsningarna på det ekonomiska området från investeringssidan till konsumtionssidan för att på det sättet bereda större utrymme för produktiva insatser? Näringslivet begär detta. Om jag inte missuppfattade herr Cassel uttalade han här sin sympati för en sådan utveckling. Hur herr Ohlin ställer sig har, såvitt jag förstår, ännu inte kommit fram. För min del är jag beredd att medge att det finns goda skäl för näringslivets ståndpunkt i denna fråga. Men om man nu skulle anse att närings-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

livets uppfattning är riktig, så bör ju nästa steg bli att avgöra hur konsumtionen skall kunna begränsas. hur man skall kunna undvika att vi i dag spenderar för mycket, till nackdel för dem som kommer efter oss — det är ju detta som det i själva verket gäller. För att åstadkomma en sådan begränsning kan som bekant olika vägar väljas. Låt oss nu bara redovisa dem. Sedan får var och en förorda den väg han anser bäst.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga några ord om det s. k. ungdomssparandet. Det bör hälsas med tillfredsställelse att denna fråga åter tagits upp till diskussion. För egen del vill jag erinra om att jag här i kammaren både år 1951 och år 1955 framhöll att det finns anledning att ställa sig välvillig till förslaget om ett ungdomssparande, detta främst med hänsyn till ungdomen själv och de ungas intresse av att ha en sparad slant till bosättningen. Ett ungdomssparande är naturligtvis också av betydelse för samhällsekonomin och därmed för hela landet. Skulle man komma till den slutsatsen, att man kan förverkliga tanken på ett ungdomssparande bör det emellertid övervägas, om inte en garanti för penningvärdet bör lämnas.

Det nya systemet för prissättningen på jordbruksprodukter har varit i funktion sedan den 1 september i fjol, och vi kan konstatera, att övergången skett på ett smidigt sätt. Självfallet är det efter denna korta tids erfarenhet inte möjligt, vare sig för producenter, konsumenter eller myndigheter, att slutgiltigt bedöma systemet, men hittills synes det i stort sett ha fungerat någorlunda hyggligt. Hur systemet kan komma att verka i framtiden beror naturligtvis på vilka påfrestningar det kan komma att utsättas för.

Vad så angår skogsbrukets ställning i årets budget vill jag bara nämna ett par saker. Anslaget till skogsbrukskurser — skogsvården är ju nu högaktuell — har väsentligt ökat. Årets anslag in-

nebär nära nog en femdubbling sedan år 1951. Vidare har i år anslaget till skogsbilvägarna höjts avsevärt, samtidigt som regeringen förordar användning av bilskattemedel därtill. Detta är motiverat med att transporter på skogsbilvägarna sker med olje- och bensindrivna fordon, för vilka sedvanlig skatt utgår. Skogsbruket och hela vårt land kommer att ha nytta av att vi utbygger dessa vägar. Med hänsyn till dessa förhållanden kom man vid höstens regeringsöverläggningar överens om att bilskattemedel borde användas även för dem. Sammanlagt innebär regeringens förslag, att anslagen till skogsbilvägar blir tre gånger så stora som i fjol.

Ett par talare har berört frågan om Statens skogsindustriers kreditförhållanden. Hur ligger det till med den saken? I fjol var detta spörsmål uppe i riksdagen. Denna beviljade då ingen kredit men ställde sig som garant och tecknade borgen för ett belopp på 35 miljoner kronor. Det var fem miljoner kronor mer än vad herr Ohlins närmaste man inom folkpartiet, herr Waldemar Svensson i Ljungskile, hade varit med om att tillstyrka i riksgäldsfullmäktige. Som jag nämnde fick Statens skogsindustrier inte något lån av staten. Det sades ifrån — jordbruksministern underströk det särskilt — att Statens skogsindustrier som andra låntagare får ställa sig i kö och vänta tills det blir deras tur. Så långt jag är underlättad, hade Statens skogsindustrier i varje fall för ett par, tre månader sedan inte lyckats låna upp hela detta belopp utan bara en del av det. Vad är det då man förfasar sig över? Jo, att Statens skogsindustrier har kommit och begärt mera pengar. Jag hoppas, att det inte var de ärade talarnas avsikt att klandra regeringen för att Statens skogsindustrier vågade ställa ett sådant krav. Jag har nämligen ingen anledning att tro, att någon av herrarna skulle vara beredd att föreslå, att vi skulle sätta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

munkavle på Statens skogsindustrier i detta avseende. En annan sak är hur framställningen kommer att behandlas och vad den kommer att leda till. Det blir bl. a. beroende på vad damerna och herrarna i denna kammare säger, ty skall det bli något av, får det lov att ske genom riksdagen.

Frivilligheten i fråga om den tänkta tjänstepensionen och tilläggspensionen är ett intressant kapitel. Jag undrar, om lantbrukare Pettersson eller fabrikör Andersson tycker att det är frivilligt för honom, om organisationerna på arbetsmarknaden har bestämt, att Andersson eller Pettersson skall lämna så och så mycket till pensioneringsfonden. Det är inte vad vi menar med frivilligt inom bondeförbundet i varje fall. Frihet är något helt annat i vår terminologi. Vi menar, att varje människa skall själv avgöra hur hon skall ha det, om man skall kunna tala om frihet och frivillighet i detta sammanhang. Så långt jag kunnat se av pressdebatten hittills är den enda fria linjen företrädd av bondeförbundsrepresentanten herr Carlsson i Arla. Han tycks alltjämt, efter tidningsreferaten att döma, vara inne på den enda väg som kan kallas frivillig i detta avseende. Jag finner det ganska viktigt, att vi klarar ut dessa förhållanden, så att folk får orden begagnade på ett sådant sätt, som de förr brukat användas.

Det har talats mycket om motsättningarna emellan bondeförbundet och socialdemokratien. »Hur skall det komma att gå med skogskompletteringen? Titta hur oeniga de är! Hur skall det komma att ta sig ut med skattegrupperingen?» — Är det inte bäst att vänta och se? Varför skall man ta ut dessa fröjder i förskott? Vänta till den dag, då dessa frågor skall behandlas i riksdagen, så får vi se, hur stor fröjden blir då. Jag vill inte därmed säga, att den kommer att utebli, men den kan göra det.

Herr Skoglund i Umeå var ju inne

på frågorna om folkflykten från landsbygden. Jag kan i långa stycken instämma med honom. Jag antar att vi så småningom under denna riksdag får tillfälle att mera ingående debattera dessa problem här i kammaren.

Efter valet i höstas kom ju — som vi vet — bondeförbundarna och socialdemokraterna överens om att fortsätta med regeringssamverkan. Vi knåpade också ihop ett program. Nu vet jag inte om jag fattade herr Cassel rätt — han sade någonting om att om högern och folkpartiet skulle samverka så behövdes det inget program. Skulle de då ta varannan rad ur folkpartiets program och varannan ur högerns program eller kanske den ena veckan arbeta efter högerns och den andra veckan efter folkpartiets program, eller hur har man tänkt sig detta samarbete? Det är väl inte aktuellt, så vi får väl ge oss till tåls på den punkten också.

Jag skall peka på några av punkterna i detta regeringsprogram, som vi inom bondeförbundet satt ett särskilt värde på. Kreditrestriktionerna är hårda, framför allt för småföretagarna. Dessa 80 miljoner kronor i ökade krediter till jordbrukare och andra småföretagare, som riksdagen — kanske enhälligt — välvilligt gav sin anslutning till, är vi mycket glada åt. Jag tror att även jordbrukarna och småföretagarna är det. Åtskilliga saker är nu under förberedande, t. ex. sänkning av repartitionstalet vid fastighetsbeskattningen, ändringen av schablonbeskattningen på villor o. s. v. i anslutning till de höjda taxeringsvärdena och det skattefria beloppet vid förmögenhetsbeskattningen som ju skall höjas. Frågan om en s. k. resultatutjämning vid beskattning av jordbruk och andra småföretag är föremål för utredning, och ett förslag till skogskomplettering är att vänta.

Vid flera tillfällen har jag som min mening uttalat, att samarbetet mellan bondeförbundet och socialdemokraterna, som har pågått i mer än 14 av de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sista 20 åren, har varit till gagn för vårt land och folk, inte minst för jordbruket och landsbygden. Jag har fortfarande den uppfattningen. Över huvud taget ser jag en lycka i att olika folkgrupper kan samverka och samarbeta — ju fler grupper som kan göra det dess bättre.

Det skulle vara mycket egendomligt om inte två politiska partier som har samarbetat i ganska många år någon gång skulle ha nödgats konstatera, att uppfattningarna i en fråga är så pass olika, att det föreligger svårigheter att sammanjämka meningarna. På oppositionshåll uttrycker man ibland en förundran över att meningarna ändå kunnat jämkas ihop så pass bra. De som vill komma bondeförbundet till livs — det finns som bekant sådana — brukar tala om bondeförbundets följsamhet. Det är särskilt på landsbygden man spelar på de strängarna. I städerna säger man ofta det rakt motsatta i samma fråga, nämligen att bondeförbundet bestämmer och socialdemokraterna följer bara med. När det så kommer en fråga, där meningarna hos bondeförbundet och socialdemokraterna inte kan jämkas ihop utan olika uppfattningar redovisas, då heter det på en del håll så här: Se hur illa bondeförbundet bär sig åt mot socialdemokraterna. På andra håll heter det: Här ser ni hur socialdemokraterna kan tillåta sig uppträda mot bondeförbundet. När man jämför dylika mot varandra stridande påståenden från oppositionshåll så kan slutsatsen egentligen inte bli mer än en, nämligen att om man låter det ena uttalandet jämnas ut det andra så kan man ha anledning att betrakta samarbetet som ganska gott.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av statsrådet Hedlunds senaste reflexion tillåter jag mig fråga honom om han finner det onaturligt och oberättigat att regeringspressen, även bondeförbundets press, talar om en kris för koalitionen.

Vidare skulle jag gärna vilja fråga inrikesministern följande. Om 1958 års val skulle ge samma röstsiffror som 1956 års val och därefter första kammaren upplösas, försvinner den socialdemokratiska förstakammarmajoriteten, ehuru det kanske är något ovissit i vad mån kommunisterna därvid kan komma att spela en roll. Anser bondeförbundets ledare det önskvärt med en sådan politisk utveckling här i landet, att socialdemokraterna, som har förlorat majoriteten i andra kammaren och har förlorat majoriteten inom Sveriges folk för länge, länge sedan, också blir av med majoriteten i första kammaren såsom en konsekvens av att de inte längre representerar folkets flertal? Om herr Hedlund anser detta önskvärt, tillåter jag mig att fullfölja med ännu ett spörsmål: Vill bondeförbundet medverka till en sådan politisk utveckling under 1957 och 1958, att det demokratiskt tilltalande resultat jag nämnde också kommer till stånd? Vill bondeförbundet inrikta sin politik på att åstadkomma en sådan utveckling, som, förmodar jag, vore tilltalande även ur den synpunkten att bondeförbundet därmed skulle öka sitt inflytande?

I fråga om Statens skogsindustrier gick herr Hedlund förbi den springande punkten. Han sade att bolaget begär mera pengar och att ingen väl kan hindra dem från detta. Han var diskret och sade inte att det rörde sig om belopp av storleksordningen 160 miljoner kronor, delvis för återbetalning av kortfristiga skulder. Men, herr statsråd, det gäller ju att se till att inte dessa pengar är använda i förväg, så att riksdagen ställs inför ett fullbordat faktum. Statsrådet Hedlund har inte fattat att här pågår en mycket betydande investering, trots att bolaget inte har de pengar som alla anser att man måste ha för sådana långvariga investeringar. Jag tror att det hade varit tillfälle för regeringen när kreditgarantien föreslogs och beviljades i följ att göra ett uttalande om att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

riksdagen inte finge av bolaget ställas inför något fullbordat faktum.

Till sist några ord om pensioneringen och frivilligheten. När vi från vårt håll framhåller möjligheten att parterna på arbetsmarknaden gör upp kollektiva överenskommelser om pensioner för stora grupper anpassade efter varje grupps egna önskemål och behov och med individuella tilläggsförsäkringar, svarar herr Hedlund att bondeförbundet menar något helt annat med frihet än att en grupp gör upp om hur hela gruppen skall ha det. Vill herr Hedlund verkligen förbjuda de fackliga organisationerna att ta ut en del av framåtskridandets frukter inte genom höjda löner utan delvis genom bättre pensionsförmåner? Det verkar så, märkligt nog. Men, ännu märkligare, statsrådet vill tydligen förbjuda jordbrukets kooperativa föreningar att använda leveranstvång, där minoriteten får foga sig i majoritetens beslut. Här stundar, herr talman, revolution i landets politiska liv, när herr Hedlund skall genomföra en tillämpning av sina nya frihetsbegrepp.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet Hedlund ställde en direkt fråga om vi inom oppositionen ansåg att det fanns skäl att överflytta en del av trycket från investeringssidan till konsumtionssidan. På den frågan vill jag uppriktigt svara ja. Jag tror att det vore mycket värdefullt om man kunde göra detta. Jag vill dock inte vara med om det därest det skall genomföras genom ökade skatter. Om man hoppas på enighet i en konsumtionsbegränsande politik genom att lägga på en omsättningsskatt utöver alla de skatter vi redan har, då vill jag bestämt svara nej. Då kan regeringen räkna med bråk.

Under dagens lopp har det uppkommit ett nytt diskussionsämne som regeringspartierna tar upp sinsemellan.

Bondeförbundsledaren talar här i kammaren om att han vill ha en sänkt ränta. Hur detta passar in i finansministerns skisser just nu vet jag inte.

Vi har inte sagt att vi har några särskilda önskemål om att se koalitionen gå sönder eller att se herr Hedlund lämna kanslihuset. Är det så att herr Hedlund vill sitta där över 1958 års val, så kan ingenting vara oss kärare.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Herr Ohlin talade om Statens skogsindustriens önskemål att få nya krediter — jag tror han nämnde ett belopp på 160 miljoner kronor. Litet får vi genast pruta på detta belopp, ty det lär vara 100 miljoner kronor, men det är en sak för sig. En annan sak är att jag är fullt överens med herr Ohlin om att Statens skogsindustrier inte skall börja investera förrän man vet att man har pengar att klara det hela med. Inte heller några andra industrier skall förhastas sig på detta område.

Nu har ingenting annat kommit fram än att Statens skogsindustrier begärt ett belopp. Sedan får vi titta på den framställningen. Denna kammare får säga ifrån om den vill vara med på att ställa någon garanti i detta fall. Mig veterligt är det ingenting mer som skett här.

Herr Ohlin frågade vidare om bondeförbundet ansåg det önskvärt att sammansättningen i de båda kamrarna var ungefär densamma. Jag tycker nog att den politiska sammansättningen i första och andra kammaren bör stämma överens så långt det är möjligt, och jag vill också säga att jag skulle vara mycket belåten om vi i bondeförbundet vid nästa val kunde vinna så mycket från herr Ohlin och herr Hjalmarson, ja, även från socialdemokraterna, att det komme att innebära att kamrarnas sammansättning, av socialdemokrater och andra, skulle i stort sett sammanfalla.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Men i övrigt, herr Ohlin, undrar jag om vi inte skall uppskjuta den där försäljningen av björnens skinn tills han är skjuten. Vi har honom inte inom skott-håll än, och då är det litet väl tidigt att börja tala om skinnförsäljningen.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först konstatera att statsrådet Hedlund här slagit fast, att enligt hans mening skall Statens skogsindustrier först ordna finansieringen och sedan investera. Med överraskning konstaterar jag sedan att statsrådet tydligen inte vet om — vilket dock framgått av diverse inlagor — att Statens skogsindustrier förfar på ett annat sätt och till stor del redan använt de medel som bolaget nu i efterhand vill ha mera långfristigt ordnade. Jag påräknar att få statsrådets stöd för uppfattningen att ett sådant förfaringsätt icke kan få lov att tillämpas i fortsättningen, att kreditrestriktionerna alltså skall gälla någorlunda rättvist för näringslivet i dess helhet och att staten inte skall ålägga enskilda företag att minska sina krediter och samtidigt tillåta en släpphänt politik beträffande ett statligt företag.

Jag frågade emellertid, herr statsråd, om Ni ansåg det önskvärt att man fick bort den socialdemokratiska majoriteten i första kammaren och om Ni ville verka för detta. Ni svarade: Ja, vi försöker vinna röster från alla partier. Men, herr statsråd, frågan är: Anser Ni det ha någon särskild betydelse att få en majoritet i riksdagens båda kamrar för de icke-socialistiska partierna. Det är viktigt om bondeförbundet, som säger sig ha en icke-socialistisk åskådning, här vill bekänna kort eller om Ni vill trycka i buskarna, som statsrådet ju gjorde i sitt sista anförande.

Det är, herr statsråd, inte fråga om att sälja något skinn innan björnen är skjuten, utan det är en liten smula fråga om hur vi skall ordna den jakt som måste till innan man alls kan skjuta

någon björn. Där får jag ju lov att säga att det spelar en viss roll om en i jakt-sällskapet mera gör sällskap med villebrådet än med de andra jägarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Jag hoppas att herr Ohlin i ett sådant fall inte förfar som en del älgjägare brukar göra och tar miste på villebrådet och jägarna.

Om Statens skogsindustrier har handlat så som herr Ohlin påstår, är det oriktigt, och när frågan kommer upp här i riksdagen och vi kan få gå igenom ärendet ordentligt skall jag därest herr Ohlins uppgifter står sig hjälpa herr Ohlin att klandra Statens skogsindustrier.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Cassel har tidigare i ett anförande frågat mig hur det rimmar med bondeförbundets ståndpunkt, att man bör tillgodose de ofullständiga jordbruken med skog, att domänverket tillåtit köpa skog i Värmland, det s. k. värmlandsskogfallet. I Värmland har denna fråga väckt en del uppmärksamhet och skapat en viss oro på grund av gjorda uttalanden. Det skall vara mig angeläget att här redogöra för dels den motivering, som ligger till grund för mitt ställningstagande, dels hur det står till med skogsägan det när det gäller domänverket, bolagen och jordbruken i Värmland, dels hur vi i fortsättningen kommer att behandla frågor om försäljning av dylik mark, och dels bondeförbundets ställning i dessa frågor.

Domänverket har ända sedan 1800-talet haft sig ålagt att köpa in skogs-egendomar med anlitande av medel från domänverkets s. k. jordfond. Det har skett under olika regeringar, det må ha varit högerregeringar, liberala regeringar, socialdemokratiska regeringar eller koalitionsregeringar. Man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har ansett att staten för de pengar, som inflyter genom jordförsäljningar, bör återköpa i form av jord och skog.

Den 1 januari 1955 uppgick domänverkets s. k. markfond till något mer än 37 miljoner kronor. Det skedde en del försäljningar under 1955, och vid årets utgång uppgick behållningen till inte mindre än 43,5 miljoner kronor. Under de senare åren har domänverket sålt betydligt mera jord än det inköpt.

I det nu aktuella fallet rör det sig om en egendom i nordvästra Värmland utmed norska gränsen. Den äges av en privatman. Den omfattar 7 hektar åker, 4 624 hektar produktiv skogsmark och 1 500 hektar impediment. Egendomen har mig veterligt erbjudits till en enda köpare, nämligen domänverket. Det kom en skrivelse med erbjudande redan den 13 mars 1956 och därefter en den 27 oktober och nu senast en den 8 december.

Vid ett sådant här köp skall ju olika myndigheter yttra sig. Lantbruksnämnden i Värmland har haft detta ärende för undersökning och har konstaterat, att det i de trakter där egendomen är belägen inte föreligger något som helst behov av att komplettera jordbruk med skog. Lantbruksnämndens majoritet har emellertid sagt, att det här föreligger ett visst intresse från vissa skogsbolags i Värmland sida. Herr Cassel nämnde också, om jag hörde rätt, att Mölnbacka-Trysil skulle vara intresserat av att köpa egendomen.

Nu hindrar emellertid bolagsförbuds-lagen bolag att förvärva skog. Man frågar sig då om det ur jordbrukets synpunkt är bäst att — när det nu inte kan bli fråga om komplettering av jordbruk — bolag förvärvar skogen eller om staten gör det.

Lantbruksnämnden har sagt att man borde undersöka möjligheterna för ett bolag att få köpa denna skogsegendom mot att bolaget sedan lämnar mark i trakter, där den skulle kunna användas till komplettering av ofullständiga jord-

bruk. Under den tid jag varit chef för jordbruksdepartementet och handlagt sådana här ärenden, har jag fått den erfarenheten, att bolagen gärna köper mark men att det är mycket svårt att få dem att avstå från mark. I detta fall har domänverket lika stora möjligheter att avstå från jord eller skog som något bolag har. Det skulle alltså inte bli någon förändring i de principiella möjligheterna att komplettera ofullständiga jordbruk med skog, om staten eller bolag var köpare.

Sedan är det klart att det kommer in olika synpunkter för säljaren. Jag måste säga att affärer med bolagen, där dessa skulle avstå från skog, ingalunda har varit lätta att genomföra.

Vidare har lantbruksnämnden befarat, att om domänverket köpte egendomen, så skulle avverkningen från skogen inte komma att förädlas av värmlandsindustrierna, utan virket skulle komma att föras ut ur länet och förädlas av Statens skogsindustrier. Enligt vad jag erfarit föreligger inte någon som helst anledning att göra det antagandet.

Jag märker att herr Cassels synpunkter ungefär sammanfaller med lantbruksnämndens. Jag tvivlar inte på att herr Cassel ser objektivt på denna fråga, men herr Cassel är, om jag inte är felaktigt underrättad, ledamot av något skogsbolag i Värmland, som eventuellt skulle vara spekulant på denna mark.

Beträffande det förslag till byte som lantbruksnämnden framlagt har lantbruksstyrelsen yttrat sig ävensom beträffande domänverkets begäran att få köpa denna mark. Lantbruksstyrelsen har behandlat domänverkets begäran två gånger, och båda gångerna har lantbruksstyrelsen enhälligt — senast i plenum — tillstyrkt domänstyrelsens begäran.

Beträffande bytet säger lantbruksstyrelsen att detta skulle ta alldeles för lång tid. Därtill har inte lantbruksnämnderna för närvarande möjlighet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att finansiera en dylik affär; det kommer att innebära ett alltför djupt grepp i lantbruksnämndernas markfond. Inte heller har lantbruksnämnden någon organisation, som skulle kunna ta hand om en sådan här stor affär.

Det uppträdde en annan köpare strax innan domänverket fick rätt att köpa denna mark, nämligen Norrfinnskoga kommun. Det gäller ett skogskomplex på något över 4,5 miljoner kronor. Finnskoga kommun äger tidigare 1 073 hektar skog, och ingen kan väl påstå att den kommunen har behov av att få köpa mera skog. Skogsindustribolagen har redan mellan 30 och 40 procent av Värmlands skogar, staten 5 procent; och cirka 60 procent är bondeskog. Det har sagts att domänverket inte har sådan organisation, att man kan sköta skogen i Värmland, men man har revir i Örebro, och domänverket menar att det bör gå att klara upp saken.

Domänverket har alltsedan 1800-talet företagit inköp av skogsmark, och varken högerregeringar, folkpartiregeringar eller samlingsregeringar har ändrat på denna praxis. Inte heller synes riksdagen vid något tillfälle ha motsatt sig ett dylikt förfaringsätt. Följaktligen har handläggningen av detta ärende skett i samma ordning som dylika frågor har behandlats under de senaste årtiondena, och jag skulle ha gjort ett anmärkningsvärt avsteg från praxis om jag inte tillåtit domänverket att köpa egendomen. Den ligger så till, att det behövs en stor organisation för att man skall kunna sköta skogen på ett riktigt sätt.

I frågan vilket som är bäst för bönderna, om staten äger skogen eller om bolagen gör det, vill jag säga att det kvittar ungefär lika. Om domänverket här har fått köpa denna egendom, har vi inom bondeförbundet därmed ingalunda avstått från vårt krav att ofullständiga jordbruk skall kompletteras med skog. Vi intar därvidlag precis samma ståndpunkt som tidigare. Vi inom

bondeförbundet hoppas att den dag skall komma, då vi får möjlighet att komplettera ofullständiga jordbruk med skog, och jag vill säga till herr Cassel, att varken de värmländska skogsbolagen eller andra skogsbolag eller staten då kommer att gå helt fria. Vi har dock genom detta ställningstagande inte på något sätt ändrat vår inställning beträffande kompletteringen av ofullständiga jordbruk med skog.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag hör jordbruksministern tala på detta sätt om de värmländska skogarna, måste jag säga att de krav som tidigare har framförts, att man skulle dela jordbruksdepartementet och tillsätta en särskild skogsminister, får allt större aktualitet. Det är uppenbart att jordbruksministern inte alls har satt sig in i detta ärende när han talar om att bolagen skulle ha intresse av att öka sitt skogsinnehav i Värmland och rent av insinuerar, att jag såsom styrelseledamot i ett konkurrerande bolag skulle ha särskilt intresse av att gynna Mölnbacka-Trysil. Jag vill tala om att ärendet inte alls gick ut på att Mölnbacka-Trysils skogsinnehav skulle öka, utan det gick ut på att man skulle utnyttja möjligheten till byte, så att den skog som låg långt uppe i Klarälvsdalen och där inte behövdes för komplettering av några jordbruk skulle komma till användning för komplettering av en rad ofullständiga jordbruk i mellersta Värmland som har behov av skog. Mölnbacka-Trysil skulle genom detta inte alls få mera skog än företaget haft förut, utan affären gick ut på att man skulle vidga det enskilda skogsinnehavet i böndernas hand tack vare att man fick tillgång till denna skogs-post i norr. Nu har detta helt gått om intet på grund av jordbruksministerns ställningstagande. Det blev inte möjligt för lantbruksnämnden att göra den komplettering, som var avsedd. Det var

Interpellation ang. av Statens skogsindustrier bedriven rederirörelse

klart mellan Mölnbacka-Trysil och lantbruksnämnden att Mölnbacka-Trysil skulle lämna ifrån sig motsvarande skogsinnehav i mellersta Värmland. Det fanns ingen risk för att Mölnbacka-Trysil skulle sätta sig på tvären och inte lämna från sig skogen.

Då måste jag säga, att ett tillfälle att komplettera ofullständigt jordbruk, som är ganska sällsynt, blivit försuttet. När nu statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet säger att det ligger 43 miljoner i domänverkets fond, och att det här bara gällde 5 miljoner, så betyder detta uppenbarligen att chefen för jordbruksdepartementet som anser denna princip riktig kommer att använda den åtta gånger till på samma sätt, om liknande situationer uppkommer. Jag kan inte se att detta på något sätt rimmar med den politik, som bondeförbundet både ute i landet och här i riksdagen säger sig föra och som skulle gå ut på att tillvarata varje möjlighet att komplettera ofullständiga jordbruk.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**:

Herr talman! Herr Cassel säger att vid handläggandet av detta ärende blir frågan mer och mer aktuell om en särskild skogsminister, som skulle handlägga skogsärenden. Jag har mycket svårt att förstå detta. Jag skulle tro att det var helt andra problem som föranledde skogsindustrierna att göra en uppvaktning om denna sak. Jag tillät mig då att tala om ungefär hur många skogsärenden som förekommer i jordbruksdepartementet. Jag skall här inte upprepa detta. Sedan skogsindustrien och domänverket hade fått det svar som statsministern och jag lämnade, avstod de ifrån sitt krav.

Vad gäller bedömningen av detta köp så har väl herr Cassel inte någon som helst möjlighet att här garantera att Mölnbacka-Trysil, om de fått köpa skogen, hade avstått lika många hektar

som de fått köpa. I varje fall har jag gjort den erfarenheten under de år som gått, att det är oerhört svårt att få både bolag och staten att avstå någon mark för att fullständiga jordbruk.

Beträffande påståendet att jag här skulle ha handlat så, att jag omöjliggjort komplettering av ofullständiga jordbruk kan jag ju medge det när det gäller Värmland, därför att staten inte har så mycket skog i Värmland, så det kan vara svårt i sådana fall. Men på andra håll finns det ju stora möjligheter för staten att avstå skog. Lantbruksstyrelsen har emellertid också yttrat sig över detta ärende, och jag har varit så noggrann att jag låtit den yttra sig först en gång då inte hela lantbruksstyrelsen var närvarande och sedan en gång i plenum, då även skoglig sakkunskap var representerad. Lantbruksstyrelsen har ändå avstyrkt att bolaget skulle få köpa skogen och tillstyrkt att domänverket skulle få köpa den. Följaktligen har jag inte helt underlåtit att rådfråga sakkunskapen.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4**Interpellation ang. av Statens skogsindustrier bedriven rederirörelse**

Fru **SANDSTRÖM** (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Under de senare åren har från Statens skogsindustriers sida gång på gång ställts krav på statsmedel i form av lån och ökat aktiekapital. Senast i fjol begärdes tillstånd till upptagande av ett långfristigt lån på 60 miljoner kronor. I detta sammanhang omnämndes bland annat att Statens skogsindustrier hade omfattande planer på

Interpellation ang. av Statens skogsindustrier bedriven rederirörelse

nyinvesteringar i ett större industri-företag i södra Sverige. Vissa dispositioner hade också redan vidtagits. I samband med den i fjol ingivna ansökan om tillstånd till upptagande av det långfristiga lånet avgav remissinstanserna, däribland riksgäldskontoret, en viss kritik mot Statens skogsindustriers dispositioner och den av dessa dispositioner framtvingade nödvändigheten av att statsmakterna ställs i efterhand. Vidare betonades att den allmänna åtstramningspolitiken borde beaktas även av det statliga företaget i fråga.

Från folkpartiet begärdes i fjol att företagets ekonomiska ställning och framtida utbyggnadsprogram skulle bli föremål för en utredning, varvid då självfallet bolagets investeringsprogram skulle sättas i samband med den allmänna ekonomiska politiken. Detta krav avvisades i fjol. I år har från remissinstansernas sida levererats en än starkare kritik mot de krav, som från det statliga bolagets sida framställts. Vad som i år begärts är dels en ytterligare kredit av 50 miljoner kronor och en nyteckning av aktier för nominellt 50 miljoner kronor men som det begärs 60 miljoner kronor för, då aktierna avses redan vid nyteckningen åsättas överkurs. I detta sammanhang har bolaget presenterat resultatet av den i fjol förutsatta utredningen, företagen av bolaget självt. Denna utredning synes vara endast en katalog på vad bolaget ämnar investera eller redan påbörjat investeringar för, och en kostnadsberäkning av de planerade investeringarna.

Riksgäldskontoret konstaterar i sitt till dessa krav avgivna remissyttrande att bolaget tydligen inte dragit de nödvändiga konsekvenserna av kreditåtstramningen, som jämväl måste omfatta även de statliga bolagen. Bolagets finanspolitik, som präglas av att man lutar till kortfristiga lån och andra tillfälliga utvägar, såsom förskottsinbetalningar till bolaget från dess kunder, eftersläpning beträffande likvider till

bolagets leverantörer etc., har lett till att staten försatts i ett tvångsläge. I detta sammanhang anser riksräkenskapsverket att det är önskvärt att bolaget i fortsättningen inte engagerar sig i sådana kapitalkrävande utbyggnader, som bolaget inte självt kan finansiera, utan att statsmakterna på förhand får ta ställning till desamma.

Då hela denna fråga för närvarande är föremål för behandling i departementet och proposition ännu inte framlagts för riksdagen kan det tyckas vara opåkallat att redan nu fästa departementschefens uppmärksamhet på dessa förhållanden. Det finns emellertid en post i den av bolaget presenterade investeringskatalogen, som intar en särställning och vars principiella innebörd torde kunna behandlas alldeles fristående från övriga frågekomplex i detta sammanhang.

Bland de miljonbelopp, som redovisas såsom nödvändiga för bolagets fortsatta expansion, upptas en post på 8,7 miljoner kronor för fartygsbyggnader. Enligt uppgifter, som varit synliga i pressen, har bolaget påbörjat byggande av en fartygsflotta vid ett norrländskt varv. Enligt meddelanden från företrädare för bolaget, som lämnats pressen, har Statens skogsindustrier nu startat en rederirörelse. För detta ändamål har bolaget en nytillkommen rederiavdelning. Hittills har enligt uppgifter i pressen fyra lastfartyg beställts, varav det första redan levererats. Det lär emellertid vara meningen att flottan skall byggas ut i framtiden och sättas in i fraktfart på europeiska hamnar.

I detta sammanhang anmäler sig osökt en del frågor av intresse för den svenska sjöfarten. Kan man i nuvarande läge konstatera tonnagebrist inom den allmänna fraktfarten? Föreligger det svårigheter för de svenska industrierna inom skogsförädlingens område att skeppa ut sina produkter? Vad är anledningen till att staten i nuvarande läge går in på detta nya område inom

Interpellation ang. av Statens skogsindustrier bedriven rederirörelse

näringslivet? Vilka kalkyler har gjorts för denna statliga rederiavdelning, som tillkommit helt och hållet efter bolagets egen bedömning utifrån utgångspunkter, som inte öppet redovisats och heller inte ställts i relation till sjöfarten i övrigt?

Samtidigt som ett statligt företag med redan i fjol konstaterad ytterst ansträngd ekonomi plötsligt beslutar sig för att starta verksamhet på ett helt nytt område kan konstateras att skeppsfarten i övrigt fått vidkännas den hårda åtstramning, som statsmakterna anser nödvändig. Skeppshypotekskassan, som sorterar under handelsdepartementet, har stora låneansökningar liggande, vilka på grund av brist på medel inte kunnat bifallas. Vid slutet av innevarande år beräknas ansökningar om lån uppgå till omkring 30 miljoner kronor. Vad lånefonden för den mindre sjöfarten beträffar är förhållandet enahanda. Inneliggande ansökningar torde i slutet av detta år uppgå till omkring 20 miljoner. Eftersom den statliga exportflotta det här är fråga om inom Statens skogsindustrier innefattar fartyg under 500 ton är den skeppsfart innan här startat att hänföra till »den mindre skeppsfarten». Statens lånefond för den mindre skeppsfarten inrättades 1939. I ett utredningsbetänkande avgivet 1954 föreslogs att fonden för lån till den mindre skeppsfarten skulle få en förstärkning med 25 milj. kronor. Det ansågs då nödvändigt att förbättra de ekonomiska betingelserna för den mindre och medelstora skeppsfarten. Tyngdpunkten i det statliga stödet borde läggas på ekonomisk hjälp vid nybyggnad av fartyg. Flertalet av hörda remissinstanser tillstyrkte de av utredningen föreslagna åtgärderna.

Nämnden för statens lånefond för den mindre skeppsfarten har i skrivelse i november 1956 hemställt om att fondens kapital måtte ökas med minst 25 miljoner kronor. I motiveringen till denna hemställan sägs att fondens ka-

pital, som för närvarande uppgår till drygt 15 miljoner kronor, praktiskt taget helt disponerats. Hos nämnden föreligger nu ansökningar för 15,5 miljoner kronor, som inte kunnat behandlas. Av den här angivna summan utgör 11 miljoner kronor låneansökningar för fartyg, som redan är levererade eller kommer att levereras under innevarande år. För att fondens syfte skall kunna tillgodoses är det nödvändigt, framhålls i skrivelsen, att nämnden förfogar över medel som icke oväsentligt överstiger det aktuella behovet. Det föreligger nämligen ofta förfrågningar om lån från redare, som icke kan beställa fartyg utan att ha fått garanti för att lån kan utbetalas vid leveransen. Då nämnden i sådana fall måste reservera sig beträffande möjligheterna att ställa medel till förfogande, nödgas sökanden i regel avstå från det planerade bygget.

Chefen för handelsdepartementet finner i årets statsverksproposition att förhållandena för det mindre tonnaget nu är ogynnsamma men anser det under nuvarande förhållanden inte möjligt att tillföra fonden större belopp än 3 miljoner kronor, alltså endast en bråkdel av vad som begärts och ansetts nödvändigt. Innebörden av detta torde stå fullt klar. Medan svenska näringsidkare på detta område får vidkännas stora inskränkningar i sin näring, då de icke kan erhålla de statslån, som de principiellt och i anslutning till lånefondernas syften skulle ha rätt till, kan ett statligt bolag utan någons hörande sätta igång med byggandet av en hel fartygsflotta i förlitande på att staten i efterhand skall känna sig förpliktad att betala den.

Man torde också kunna sätta ett frågetecken inför den plötsliga tillkomsten av en rederiavdelning inom bolaget ifråga. Därest fartygen avses att utslutande gå med bolagets produkter till europeiska hamnar uppkommer frågan om huruvida de kommer att gå med barlast tillbaka till Sverige eller om man ämnar gå in på den allmänna frakt-

Interpellation ang. av Statens skogsindustrier bedriven rederirörelse

marknaden. Vilka lönsamhetskalkyler har uppgjorts inför denna nya verksamhet? Vilka erfarenheter har bolaget på detta område?

Inom den väldiga expansion, som bolaget helt efter eget skön fått utveckla, finns i dag många påbörjade och halvfärdiga projekt. Man kan endast erinra om projektet Otterbäcken, som påbörjades utan att några planer på kapitalanskaffning uppgjorts och som nu tycks ha avstannat efter att en del byggnader uppförts. Den nya verksamhetsgren som nu tillkommit i och med den startade rederirörelsen kan förmodas ha skett på samma hugskottsartade sätt och utan ekonomisk planering.

Med hänvisning till vad som här anförts och på grund av att denna fråga kan särskiljas från bolagets verksamhet i övrigt anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att det under nuvarande förhållanden, med hänsyn till de restriktioner, som åvilar den mindre och medelstora skeppsfarten i lånehänseende från såväl den statliga fonden som på den allmänna lånemarknaden, är nödvändigt och önskvärt att staten själv går in på detta nya verksamhetsområde?

2. Vilka skäl föreligger från bolagets sida för dessa nya dispositioner och vilka lönsamhetskalkyler har uppgjorts för verksamheten i fråga?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 21, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan m. m.,

nr 27, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande

fande skatter å inkomst och förmögenhet,

nr 28, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap,

nr 30, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § och 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.,

nr 31, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 2 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469),

nr 32, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 320) om införande av landstingslagen,

nr 33, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, och

nr 35, med förslag till lag om ändring i konkurslagen m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 20, av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vattendomstolarna: Avlöningar,

nr 21, av fru *Boman m. fl.*, om tillsättande av andliga rådgivare vid ungdomsvårdsskolorna,

nr 22, av herrar *Adamsson och Bräconier*, om inrättande av en professur i ekonomisk historia vid universitetet i Lund,

nr 23, av herr *Rimmerfors m. fl.*, ang. en central forsknings- och experimentverkstad för konstruktion av protoser m. m. åt invalider,

nr 24, av herr *Hagberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 12, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag, och

nr 25, av fröken *Karlsson m. fl.*, om åtgärder för att förhindra sexualförbrytelser mot kvinnor och barn.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.56.

In fidem
Gunnar Britth

Måndagen den 21 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen
m. m. (Forts.)

Herr talmannen anmälde, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1957/58, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr WEDÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag hade tänkt säga några ord till socialministern och till försvarsministern, och eftersom socialministern har varit vänlig nog att komma till kammaren redan nu efter mid-dagspausen passar det ju bra, att jag börjar med hans verksamhetsområde.

Får jag bara först knyta några reflexioner till debatten förut i dag. Herr Sträng sade, att det inte är onormalt, att staten lånar pengar till investeringar; det får bero på konjunkturbe-dömningen, i vilken utsträckning det skall ske. Ungefär så uttryckte han sig. Samma sak har herr Ohlin sagt tidi-gare. Javisst, det är klart, men skillna-den är ju bara den, att då herr Ohlin sagt det under flera förflutna år, har vi fått emot oss mycket våldsamma an-

klagelser för att vi velat låna pengar till skattesänkning. Om detta orimliga resonemang skall fullföljas, kan man säga, att det just är det — lånar pengar till skattesänkning — som finansminis-tern nu gör. Men hela denna tankegång är ju en konstruktion.

Även högern gav för övrigt för ett par tre år sedan uttryck för en viss oro beträffande statens förmögenhetsställ-ning, när diskussionen rörde våra för-slag om en mer rättvisande redovisning i statsbudgeten av bostadslånen. När jag i dag hörde herr Cassel säga, att högern nu inte är så angelägen om att statens förmögenhetsställning skall stär-kas, så vill jag bara notera, att även på den sidan har tydligen en glidning skett mot centrum, kan man säga, när det gäller uppfattningen om ekono-miska frågor av denna karaktär.

Sedan vill jag utan att i övrigt pole-misera, herr talman, säga, att jag verk-ligen ryckte till, när herr Pettersson i Dahl mycket enfatiskt gav uttryck för den meningen, att bostadsproduktionen borde minskas just på de orter, där bo-stadsbristen är störst. Jag vill inte kom-mentera detta uttalande på annat sätt än att jag säger, att jag tror, att man måste vara utan förmåga att inse de hänsynslösa och omänskliga verkning-ar, som åtgärder av den karaktären skulle få, för att kunna säga något sådant.

I övrigt redovisas bostadsfrågan i år

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mycket kortfattat och preliminärt i statsverkspropositionen, och den egentliga bostadsdebatten kanske man därför skall vänta med, tills regeringens definitiva och utförliga förslag kommer i mars månad eller så. Får jag emellertid i detta sammanhang säga, att när socialministern låter dyster i tonen beträffande flerfamiljshusens kreditförsörjning, har man naturligtvis skäl att genmäla, att det är väl inte så mycket annat att vänta, när man dröjer till den elfte timmens femtionionde minut med att låta bostadskreditinrättningarna släppa ut nya obligationslån och då för övrigt gör det vid en tidpunkt, som ur flera synpunkter är ogynnsam. Så är också igångsättningsplanen för flerfamiljshus för första halvåret i år den minsta på länge. Den är i själva verket så liten, att man ute i kommunerna på många håll frågar sig, om den är allvarligt menad. Det får vi väl se, när socialministerns definitiva proposition för nästa budgetår kommer, då det vidare framtidsperspektivet bättre kan överblickas och man bättre kan se var det hela pekar. Då kan vi också säkrare bedöma läget för egnahemsbyggandet, som socialministern tydligen knyter vissa förhoppningar till. Jag hoppas att de förväntningarna skall infrias, även om jag måste konstatera, att de knappast har stöd i den belysning av egnahemsbyggandets situation, som ges i bostadsstyrelsens remissyttrande över bostadspolitiska utredningens betänkande.

Jag vill emellertid begagna tillfället att här rent allmänt beröra ett viktigt problem, som enligt min mening borde beaktas så tidigt som möjligt just i samband med bostadspolitiska utredningens förslag. Jag tänker på den ofta diskuterade frågan om skillnaden mellan hyrorna i nya hus och tidigare byggda hus. Det kanske vore onödigt att särskilt framhålla, att även under en brist- och regleringsepok, som den vi haft och nu har, finns det mycket starka skäl att söka hålla samma hyresnivå för lik-

värdiga lägenheter i hus byggda vid olika tidpunkter, men jag tror inte det kan skada att upprepa några av dessa skäl.

För det första är det naturligtvis angeläget, att den hyresstruktur, som utbildas under en regleringsperiod, blir sådan, att den smidigt kan övertas av en fri marknad. I varje fall måste var och en, som siktar till att vi så småningom skall komma fram till en normalt fungerande bostads- och hyresmarknad med tillräcklig behovstäckning, ha den meningen. Om det finns olika, mycket splittrade hyresnivåer för samma slags lägenheter inom bostadsbeståndet medför det mycket stora anpassningssvårigheter och kan i och för sig framkalla ett onödigt motstånd mot och kanske rent av förhindra en övergång till friare former.

För det andra är det klart, att om hyrorna i hus som nybyggs kommer att ligga avsevärt över hyrorna i något äldre hus och äldre hus av likvärdig standard, så kommer det att dämpa lusten till nybyggnadsinitiativ. Det måste förefalla, tror jag, mer eller mindre vågsamt att producera hus med hyror, som ligger mycket ovanför hyrorna i det stora flertalet tidigare byggda hus. Den nackdel, som detta innebär i en situation med stor bostadsbrist, behöver jag inte närmare utveckla.

För det tredje kan det knappast vara i överensstämmelse med allmänna rättvisesynpunkter, att två lägenheter, som har i huvudsak samma standard och läge, skall betinga avsevärt olika priser.

Det skulle kunna anföras flera skäl, men det får räcka med dessa. Jag vill bara tillägga, att erfarenheten från andra länder visar, att där man inte lyckats hålla hyresnivån för likvärdiga lägenheter något så när jämn har det medfört mycket betydande svårigheter av det slag som jag här principiellt exemplifierat.

Om man nu frågar sig, vilken grad av hyressplittring vi i dag har i Sverige,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är det efter vad jag kan se så — trots de allmänna föreställningar om motsatsen som finns i detta fall — att läget är relativt gott. Jag understryker att det här gäller och måste gälla en jämförelse mellan likvärdiga lägenheter, byggda vid olika tidpunkter. Det är klart att lokala exempel, som kan jäva detta allmänna omdöme om det relativt goda läget, kan anföras, men i stort sett och som ett genomsnitt tror jag att det står sig.

Genomsnittligt torde en modern tvårumslägenhet i dag i Mellansverige betinga en grundhyra, alltså utan bränslekostnad, som ligger mellan 28 och 30 kronor per m², oberoende av om den är byggd 1945 eller 1955. Olika orter har ofta olika hyresnivåer, och lokalt kanske man inte känner igen siffrorna, men som ett genomsnitt tror jag de duger. För 1956 finns det ännu inte någon möjlighet att säga, hur utvecklingen varit. Och det är klart att om man å andra sidan går tillbaka till förkrigstidens moderna lägenheter, blir bedömningen mera osäker. Avvikelserna är där större men knappast katastrofalt stora, om jag undantar vissa speciella lokala förhållanden.

Hur kommer bilden nu att te sig, om vi på detta relativt gynnsamma utgångsläge komponerar in effekten av bostadspolitiska utredningens förslag fullt genomförda? Jag skall inte trötta med detaljerade siffror. Men effekten skulle i stort sett bli den, att för hus byggda mellan åren 1945 och 1950 kommer grundhyrorna att stiga med ett par tre kronor per m², och i hus, som byggs hittills på 1950-talet, med 7 å 8 kronor per m². Förkrigshusen påverkas naturligtvis inte alls.

Redan i de hittills byggda husen kommer alltså en viss, ehuru icke särskilt starkt ökad hyressplittring att framträda. Det rör sig beträffande 1940- och 50-talets hus om en splittring av storleksordningen 10—15 procent.

Allvarligare blir emellertid bilden,

om man går till de hus, som framdeles skall byggas på de nya, föreslagna villkoren. Det har visserligen skett vissa rationaliseringsframsteg, och ännu större står säkert för dörren — det är min övertygelse — och de kommer att successivt verka. Själva konstruktionen av den statliga bostadspolitiken, oavsett dess innehåll, har för övrigt efter framstötat inte minst från liberalt håll långsamt börjat vridas i rationaliseringsfrämjande riktning, vilket jag noterar med tillfredsställelse. Ändå är det nog tyvärr orealistiskt att räkna med att rationaliseringen under den närmast framförliggande tiden skall kunna hålla alldeles jämna steg med faktorer, som verkar i prishöjande riktning för från och med nu producerade bostäder. Även en del av riksdagen tidigare fattade beslut inverkar i detta fall. Tyvärr måste man därför, alldeles oavsett de nya förslag som nu framlagts, antaga att någon dragning uppåt för hyrorna i 1957 och 1958 års hus kommer att ske i jämförelse med lägenheter från 1954 och 1955.

Om vi nu för in de nya förslagen även på 1957 och 1958 års hus, får vi, såvitt jag kan se, en hyressplittring mellan dem och 1940-talshusen av försiktigt räknat mellan 20 och 30 procent. I jämförelse med förkrigshusen blir hyressplittringen naturligtvis mestadels större. Generella hyreshöjningar enligt den nuvarande ordningen i redan uppförda hus eller en mycket kraftig rationalisering vid nybyggnad av hus kan naturligtvis reducera men knappast mer än till en mindre del avlägsna denna hyressplittring.

Min enda avsikt är att teckna läget sådant som det i verkligheten ter sig. Jag tar inte någon ställning till bostadspolitiska utredningens förslag, men jag vill nog gärna säga, att skall man fullfölja en linje av den karaktären, så tror jag att man också måste ha mod, som utredningen själv för övrigt rekommenderar, att anpassa hyrorna i de redan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppförda husen så, att en hyresutjämning återigen inträder.

Nu visar emellertid erfarenheten, att det kan vara ganska lätt och till och med populärt att vinna gehör för krav på att subventioner skall avskaffas, när det gäller hus som ännu inte har byggts och där det följaktligen inte heller bor några människor, men att det är betydligt svårare att höja hyrorna i hus, där svenska folket i dag lever och bor. På något längre sikt tror jag emellertid att det vore värdefullt om vi kunde komma överens åtminstone så långt, att vill vi göra det första, så måste vi också göra något åt det andra, och vill vi inte göra något åt det andra, så får vi vara väldigt försiktiga med det första. Annars är jag rädd för att det blir ännu mera otillräckligt med hus att bo i för framtiden.

Att risker för en snedvridning hotar här är väl alldeles klart, en snedvridning, som desorganiserar eller låser fast hyres- och bostadsmarknaden och som trycker bostadsproduktionen nedåt. Jag tycker därför inte alls att det är märkvärdigt, att ett par remissinstanser, bland dem Landsorganisationen, har tagit upp hyressplittringens problem i sina remissutlåtanden. Jag har för min del ingenting alls till övers för ett eller annat hugskott, som Landsorganisationen i sammanhanget för fram, och jag är väl medveten om den djungel av svåra avvägningsfrågor som är förknippade med detta problem. Där är t. ex. frågan om de eftersatta reparationsbehovens storleksordning. Att hyreshöjningar som täcker reparations- och underhållskostnaderna måste släppas fram, är väl alla i princip ense om. Där är också frågorna om avskrivningsprinciperna för bostadshus och om reduceringen, på grund av låsta hyror och fallande penningvärde av olika bostadsförvaltares insatser av eget kapital i sina fastigheter. Det finns också en hel del andra problem, som delvis samman-

hänger med vidare ekonomiska spörsmål.

Men ändå tror jag att vi inte kommer förbi dessa svårigheter. Vi måste ta oss igenom dem, och angelägenheten därav har skärpts efter den bostadspolitiska utredningen. Jag vill därför fråga socialministern, i anslutning till de funderingar jag här framfört och de tankar som kommit till uttryck i ett par betydelsefulla remissyttranden, om han vill låta göra en helt förutsättningslös undersökning av hyressplittringsproblemet, en undersökning som klarlägger de nuvarande och blivande skillnaderna mellan hyrorna för likvärdiga lägenheter i hus byggda vid olika tidpunkter, vilka faktorer som måste och bör få verka i utjämnande riktning och vilka tänkbara praktiska åtgärder som i övrigt kan vidtagas för att hålla samman den allmänna hyresnivån. Jag tror, herr talman, att dessa problems angelägenhetsgrad hittills har underskattats i den bostadspolitiska debatten.

Får jag sedan föra över diskussionen till försvarshuvudtiteln. Försvarsminister Torsten Nilsson framhåller att han alltså vill »med skärpa understryka den militära och psykologiska betydelsen av gällande operativa målsättning, som bland annat innebär att ingen del av landet skall från början uppges utan motstånd». Vidare säger försvarsministern att hans nu framlämnade förslag inte får tolkas så, att de i princip syftar till en organisation av endast den omfattning som kan rymmas inom den kostnadsram han framlägger. »Därest så bleve fallet», säger försvarsministern, »skulle det leda till en beskärning av försvarsgrenarna, som knappast skulle undgå att få konsekvenser för den operativa målsättningen.» Och han tillägger: »För en dylik omprövning av vår försvarsorganisation utgör det aktuella utrikespolitiska läget ingen grundval.»

Jag vill uttala min tacksamhet för de sista realistiska och frimodliga orden,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en tacksamhet som jag för övrigt tror säkert delas av t. ex. invånarna i Skåne och Blekinge, Norrbotten och Västerbotten, vilka måhända har skäl att känna sig särskilt utlämnade, om någon ändring sker i det som kallas försvarets operativa målsättning.

Redan av det som jag nu sagt framgår, att det finns en dubbeltydighet i försvarsministrarnas resonemang, som väcker tvivel och undran. Det är givetvis bra att försvarsministern förklarar, att han vill hålla fast vid att hela Sverige skall segt försvaras, men med hans egna bekännelser och överbefälhavarens inlägg som resonansbotten får hans deklaration i det avseendet en betänkligt sprucken och ihålig klang.

Jag får kanske här inskjuta ett par ord med anledning av att det i den offentliga debatten har antytts, att general Swedlund hort avgå som överbefälhavare, när han inte ens fick sina minimianspråk beaktade. Detta är ett egendomligt resonemang. Konsekvensen av tankegångar av den typen måste väl bli, att ingen ledande militär kunde acceptera att träda in som ÖB. Regeringen kanske fick ge sig ut och leta bland generalmajorer i reserven eller så. Konsekvenserna av ett sådant resonemang blir med andra ord orimliga. Försvarets ledare, liksom cheferna för andra allmänna organ måste naturligtvis finna sig i att verka inom de ramar, som regering och riksdag fastställer. Generaler bör inte gärna avgå på samma sätt som regeringar eller enskilda politiker, om de inte får sin vilja fram. Sker det, så blir de nära nog politiska generaler, och det har vi som väl är sedan rätt länge vant oss av med i Sverige.

Men därav följer naturligtvis också, att det är *den politiska ledningen* som har och måste bära det tyngsta ansvaret. Regering och riksdag fastställer försvarsmaktens omfattning och anger dess huvuduppgifter. Naturligtvis måste det finnas ett rimligt samband mellan

de resurser statsmakterna ger försvaret och de uppgifter som försvaret ålägges att lösa. Det skulle leda till ett horribelt förhållande, om riksdag och regering håller fast vid att hela landet skall försvaras om man samtidigt reducerar försvarets styrka, så att grundvalen för en sådan operativ målsättning rycks undan. Därigenom skulle militärerna tvingas till en vettlös disposition av för uppgiften otillräckliga förband. Om vi politiker försöker oss på någonting sådant, så är det såvitt jag förstår generalernas inte bara rätt utan också skyldighet att tydligt och klart tala om att detta, om kriget kommer, innebär slaktande av människor och uppoffring av materiel utan att något för försvaret praktiskt syfte nås. Om försvaret skall inskränkas, har den militära sidan naturligtvis all rätt att ställa det mycket rimliga anspråket, att *den politiska ledningen* också tar ansvaret för att ge försvaret en mera begränsad målsättning, en målsättning som står i rimlig proportion till försvarets resurser, även om detta får sådana konsekvenser, att vissa landområden planmässigt lämnas utan egentligt försvar.

Nog är det lätt att förstå, att försvarsministern ryggat tillbaka för att ta ett sådant ansvar. Hans ord om att det aktuella utrikespolitiska läget inte ger någon motivering för att vika från föresatsen att hela landet skall försvaras har ytterligare understrukits av fredagens rysk-kinesiska kommuniké med dess begravningstal över Genèveandan och ivriga hejarop till den egyptiske diktatorn och den feodala arabiska nationalismen.

Men försvarsministern förefaller å andra sidan också vara mycket betänksam inför att ta ansvaret för att ge försvaret tillräcklig styrka för att nu gällande målsättning — att försvara hela landet — skall kunna upprätthållas. Försvarsministern tycks vackla fram och tillbaka mellan dessa båda ansvars-taganden utan att riktigt kunna bestäm-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ma sig för något. Men länge till kan han givetvis inte stanna i denna mitt-emellanposition. Han kan naturligtvis lämna sin nuvarande post eller ta någon annan post, eller räkna med att den nuvarande regeringen rent av skall ersättas av en annan, men sådana spekulationer om att han skulle gå, när situationen börjar bli besvärlig stämmer inte med den bild, som nog de flesta av oss har fått av statsrådet Torsten Nilsson.

Vi är ju alla medvetna om att han har sina besvärligheter. Det finns krafter inom hans egen politiska meningsriktning, som har svårt att frigöra sig från de värderingar, som strider omkring försvaret skapat under andra förutsättningar i det förflutna, värderingar som då hade mera relevans men som nu har ett mycket svagare underlag i verkligheten. Där finns naturligtvis också den olust, som en rad av för det största regeringspartiet dåliga andrakammarval framkallat inom den svenska socialdemokratien. Det är inte svårt att se, hur en stor frestelse här kan komma allt närmare i försvarsministerns väg. Tanken att söka göra försvarsfrågan till en räddningsplanka för ett regeringsparti i nöd ligger på något sätt i luften. Jag tror inte att försvarsministern leker med den tanken. Tvärtom, ur *försvarsministerns* ansvarssynpunkt borde den väl te sig som ett hotande moln. Men jag är rädd för dem av hans socialdemokratiska vänner, som vill föra honom upp på frestelsernas berg och genom att där visa honom härliga hägringar försöka förvandla statsrådet och chefen för försvarsdepartementet Torsten Nilsson till partimannen Torsten Nilsson. Jag tror inte att de hägringarna kommer att visa sig mera hållbara än andra.

Får jag, herr talman, sluta dessa av oro framkallade reflexioner om försvaret med att allvarligt och varmt tillönska försvarsministern en god motståndskraft. Jag har förståelse för hans

svårigheter, men jag är övertygad, att om han styr ut ur sin vacklan, om han — så länge världsläget är i huvudsak sådant som det nuvarande — håller fast vid grundsatsen att hela landet skall försvaras, vilket han uppenbarligen själv önskar, om han tar de därmed förknippade konsekvenserna, så kommer en stor och stabil majoritet inom riksdagen att följa den kursen.

Varför vill inte herr Torsten Nilsson på allvar använda den så auktoritativt sammansatta försvarsberedningen för att inom denna söka nå en samlande lösning av *alla* väsentliga försvarsfrågor? Det finns en omständighet i hans tillvägagångssätt, som kan väcka föreställningen, att partimannen Torsten Nilsson alltför mycket infiltrerat försvarsministern, och det är naturligtvis just hans tvekan att driva arbetet inom försvarsberedningen. Om vi i dag kan få ett klart besked från försvarsministern, att det är hans avsikt att låta försvarsberedningen fortsätta sitt arbete så, att där kan komma fram ett användbart resultat att läggas till grund för nästa års regeringsförslag, skulle detta vara i hög grad lugnande.

Vidare anförde:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Herr Wedén överraskade mig i dagens debatt. Han började med att göra ett påstående som gick ut på att det börjar ske en glidning i de andra partiernas tankegångar hän emot den mening folkpartiet företrätt. Detta skulle väl översättas så, att det visar på nytt att folkpartiet haft rätt. Den trafiken är ju inte främmande för kammarens ledamöter. Det är ofta man använt den. Men överraskningen låg inte i detta utan i det förhållandet, att herr Wedén inte i dag upprepade, att regeringen bara skär ned bostadsbyggandet. Vi har ju annars varit vana vid att man börjar sina anföranden på oppositionens sida

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med det påståendet, men märkligt nog blev det inget resonemang om den saken nu. Herr Wedén kan säga, att det dröjer han med till dess regeringen lagt fram sin bostadsproposition. Jag vill emellertid ta tillfället i akt att säga, att redan statsverkspropositionen ger besked om att det minimiprogram i fråga om bostadsbyggandet, som regeringen tidigare har fastställt och som riksdagen har godkänt, nu har ändrats så, att vi skall per år igångsätta byggandet av 58 000 lägenheter. Ett program avseende byggandet av 58 000 lägenheter är som jag ser saken ett betydande program för bostadsbyggandet. Jag har anledning erinra om att det bostadsbyggande, som ägt rum under hela den tid man här talar om att bostadsbyggandet skurits ned, ser ut så här siffermässigt sett. När Korea-krisen kom fick vi minskat bostadsbyggandet. Vi färdigställde år 1951 41 000 lägenheter och år 1952 45 000 lägenheter, men 1953 blev det 52 000, 1954 58 000 och 1955 57 000 och 1956 likaledes 57 000. Jag har velat erinra om detta därför att regelmässigt brukar man tala om dessa saker så, att man inger människorna den uppfattningen, att det byggs väldigt litet i detta land, medan förhållandet är det rakt motsatta. Vår bostadsproduktion är tvärtom bland de högsta i världen.

Herr Wedén erinrade om svårigheten att finansiera bostadsbyggandet, och det kan vara berättigt att erinra om att när det gäller flerfamiljshusen är det otvivelaktigt så, att besvärigheterna varit betydande under det gångna året, men det finns ingen anledning säga, att vi definitivt kört fast när det gäller finansieringen. Det är inte så.

Jag har lovat herr talmannen att inte bli långgrandig. Jag vill därför kort och gott säga, att de summor som satts in för att finansiera nya bostäder är större år 1956 än under föregående år. De åtgärder, som vidtagits från statens sida för att få en smidigare handläggning av låneärendena, börjar nu att ge prak-

tiska resultat, vilket i sin tur skall bidra till att underlätta finansieringen av bostadsbyggande.

När det gäller småhusen är läget anorlunda, och jag vill gärna tro, att man genom sådana skall kunna åstadkomma en väsentlig ökning av byggandet. Det är så mycket mer glädjande om så kan ske, som jag tror att dessa hus representerar framtidens bostadsform i mycket högre grad än flerfamiljshusen.

Vad herr Wedén i övrigt förde fram här skulle kunna sammanfattas så, att han uppmanade regeringen att observera den hyressplitrning som redan råder, och att han varnade för konsekvenserna av bostadspolitiska kommitténs förslag, därför att det skulle ytterligare splittra vår hyresnivå. Jag vill inte bestrida, att förhållandet på hyresmarknaden i vissa avseenden inte är tillfredsställande. Men jag tycker det är rättvist att från början slå fast, att jämförelser skall gälla mellan i standardhänseende likvärdiga bostäder. Jag vågar nog påstå, att inte alltför många av de lägenheter som byggdes före 1942 i standardhänseende är likvärdiga med de bostäder, som producerats låt oss säga i mitten på 50-talet. Detta är alltså en första och som jag tror betydelsefull skillnad.

Herr Wedén borde vidare ha klargjort, att i det äldre bostadsbeståndet har hyresgästerna tyvärr genom räntehöjningen redan fått vidkännas en hyreshöjning. Staten garanterar ingen ränta i de gamla husen och därför fick dessa hyresgäster som konsekvens av räntehöjningen en kostnadsstegring lika med hyreshöjning av icke alltför blygsam storlek. Detta har de hus som byggdes med statlig räntegaranti undgått och hyresgästerna där har alltså sluppit ifrån denna hyreshöjning. Men effekten härav blir inte en ökad splittning av hyresnivån — tvärtom.

Det hör alltså med i bilden när man diskuterar hyressplitrningen, därför att det är två väsentliga ting att beakta.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Om herr Wedén hyser den meningen, att alla nytillkommande bostadsfastigheter skall bli mycket dyrare, är det klart att han kommer fram till en mycket pessimistisk prognos och befarar en kanske markant hyressplittring. Jag har emellertid vågat tro, att man skall kunna hålla nere byggnadskostnaderna någorlunda och därmed också hålla nere hyrorna. Sedan kan man diskutera detaljer om hur man skall förfara för att nå ett sådant mål, men det får vi göra vid ett senare tillfälle, när regeringen lämnar sina förslag i bostadsfrågan till riksdagen.

Jag känner, herr talman, ett behov av att beröra bara en sak till. Det har under senare år vid åtskilliga tillfällen drivits den meningen i bostadsdebatten, att våra största städer får ett alltför ringa tillskott av nya bostäder och att det är därför som bostadsbristen är så stor där. Man har t. ex. sagt, att bostadsproduktionen i Storstockholm kännetecknas av en så stor »ryckighet», att man inte kan utnyttja hela effekten av byggnadsapparaten. Jag har därför roat mig med att studera bostadsproduktionen i Storstockholm — ty det är detta område man skall räkna med när man undersöker Stockholms försörjning med bostäder — och har då fått fram en sifferserie när det gäller lägenheter under byggnad den 1 januari respektive år och som ser ut så här: år 1954 höll man på att bygga 11 800 lägenheter, 1955 11 900, 1956 11 700 och 1957 13 000 lägenheter.

Jag frågar: Var finner man någon ryckighet i denna bostadsproduktion? Jag ställer frågan därför att det skulle vara intressant att få ett besked på den punkten. Man måste nämligen ta hänsyn till bostadsproduktionen under ett antal år, och ur den synpunkten vågar jag påstå att här förekommer inte någon ryckighet. Att det hade varit önskvärt att vi kunnat bygga ännu mera håller jag med om, men det är en annan sak.

Vidare vill jag slå fast, att Storstockholm har ungefär 13,6 procent av rikets folkmängd. För Storgöteborg är motsvarande siffra 5,9 procent. Beträffande lägenheter under byggnad hade Storstockholm emellertid år 1955 15,6 procent av alla påbörjade lägenheter — befolkningstalet var alltså 13,6 och bostadsproduktionen 15,6 procent. För Göteborg var motsvarande siffror 5,9 resp. 7,4 procent. I fråga om färdigställda lägenheter 1955 hade Stockholm 16,4 procent och i fråga om pågående lägenhetsbyggen inte mindre än 18,6 procent. Av lägenheter under byggnad hade Göteborg inte mindre än 10 procent av alla pågående byggen av bostadslägenheter.

Dessa siffror kan diskuteras ur olika synpunkter, men jag tror det är angeläget att slå fast, att det är inte så, att statsmakterna medvetet försöker försämra bostadsproduktionen och dess villkor i Stockholm eller Göteborg, de orter beträffande vilka man i första hand sagt att de fått för liten tilldelning av bostäder.

Det är i syfte att om möjligt få debatten att föras utifrån fakta, som jag har tagit detta tillfälle i akt, herr talman, att redovisa dessa siffror.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern förväntar mig i tre avseenden.

För det första måtte socialministern ha fattat vad jag sade om hyressplittringsproblemet som något av polemik. Jag försäkrar att det inte var ämnat som sådan utan som en redogörelse för min syn på läget, som jag betraktar som allvarligt — en uppfattning som såvitt jag kunnat finna i varje fall i princip delas av t. ex. Landsorganisationen, bostadsstyrelsen och konjunkturinstitutet. Jag tycker därför inte att man så lättvindigt som socialministern gjorde skall avfärda problemet, och jag betonade ju — som kammarens ledamöter säkert

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hörde — att vi måste utgå från att det skall vara en jämförelse mellan i huvudsak likvärdiga lägenheter. Jag beklagar sålunda, att socialministern inte ville ge mig något uttryckligt svar på den fråga jag ställde — en fråga som inte bara är min utan vilken som sagt kommit också från andra håll.

För det andra förvånade mig socialministern med vad han sade om bostadsbyggandet på de orter, där mycket stor brist råder. Jag fick ett tag intrycket att socialministern nästan ville rycka herr Pettersson i Dahl till undsättning, men jag förstod sedan att det inte kunde vara meningen. Men man kan ju inte bara räkna med dessa siffror som socialministern gjorde, utan man måste också ta hänsyn och stor hänsyn till omfattningen av den faktiska bristen på de olika orterna.

För det tredje var det verkligen inte, herr socialminister, något försök från min sida att undfly en diskussion om hur bostadsproduktionen och igångsättningen har utvecklat sig, som gjorde att jag inte gick närmare in på denna sak i mitt första anförande. Om socialministern vill ha en sådan diskussion skall jag med stort nöje stå till tjänst mot slutet av denna remissdebatt, när den långa talarlistan avverkats. Men får jag bara påminna socialministern om att vad vår diskussion tidigare gällt har varit: Hurudan kommer igångsättningen att bli under innevarande budgetår, som är det första socialministern har svarat för?

Vad vet vi nu om det innevarande budgetåret? Jo, vi vet att vi kom i gång med ungefär 24 000 lägenheter i flerbilshus under andra halvåret 1956. — Ursäkt mig, herr talman, får jag bara fullfölja denna mening. — Vi vet att kvoten för första halvåret 1957 är 12 000 lägenheter. Det gör tillsammans 36 000 lägenheter. Sannolikt kommer den summan att ökas. Och så är det egnahemsbyggandet. Men nog har man användning för mycken optimism, om

man skall komma fram till det resultat som socialministern gjorde.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Efter detta lilla bostadspolitiska mellanspel skall jag be att få anknyta till försvarsspörsmålet.

Det är uppenbart, att den internationella freds- och säkerhetsorganisationen under höstens hektiska utrikespolitiska förlopp i viss mån stärkt sin ställning. På ett nästan självklart sätt koncentreras nu diskussionen till Förenta Nationerna. Dag Hammarskjöld synes ha blivit ett slags internationell utrikesminister, som får ta på sig både svåra och mångskiftande förhandlingsuppdrag. Förenta Nationerna lyckades förmå de båda stormakterna England och Frankrike att avbryta sina militära operationer i Mellersta Östern och uppnådde kanske inte en fred men väl ett vapenstillestånd i denna hård för ständigt oro.

Å andra sidan måste utan omsvep konstateras, att försöken att via världsorganisationen hejda det brutala ryska ingripandet i Ungern misslyckades. Världsopinionen stod maktlös inför den ryska våldspolitiken. De många och ordrika bortförklaringarna från öststaternas sida av det som höll på att hända kunde inte dölja, att i Ungern det nakna våldet triumferade.

En av de väsentligaste orsakerna till Förenta Nationernas förmåga att handskas med parterna i Mellersta Östernkonflikten och därmed till dess växande prestige var utan tvekan, att den amerikanska statsledningen valde att driva sin politik för bevarad fred i världen genom säkerhetsorganisationen. Detta tillförde organisationen styrka i både moraliskt, ekonomiskt och maktmässigt hänseende. Den amerikanska presidenten har sedan fullföljt denna linje och kompletterat den med sitt besked, att Förenta staterna icke utan att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ingripa — direkt eller indirekt — tänker låta situationen förvärras i krutdurken vid borte delen av Medelhavet. Detta innebär självfallet ur fredens synpunkt en fördel, men man skall inte blunda för att det härigenom också uppstår en friktionsyta mellan Sovjetryssland och Förenta staterna. Hur detta förhållande kommer att verka i längden vet vi inte, men det kan i många hänseenden bli ett farligt läge. Den ryska reaktionen har också i detta avseende givit klart besked.

Försöker man sammanfatta vad Förenta Nationerna under hösten förmått uträtta, skulle man väl kunna anse sig ha grund för förhoppningen, att om en konflikt uppkommer, i vilken parterna själva erkänner den internationella rättens okränkbarhet, så kommer organisationen till resultat. Vägrar å andra sidan — framför allt en stormakt — att finna sig i de rättsregler, som måste gälla för en fredlig samlevnad folken emellan, står också säkerhetsorganisationen maktlös.

Jag tror, att denna skillnad ur svensk synpunkt är ytterst väsentlig. Den omedelbara risken för oss här uppe på vår kant är inte ett fredsbrott av en vad jag skulle vilja kalla — jag sätter då stora citationstecken kring ordet — en »hygglig» fredsbrytare utan helt enkelt en fredsbrytare av typen Sovjetryssland, som i ett spant läge finner det med sina verkliga eller förmenta intressen förenligt att gå till öppen konflikt. Den ryska statsledningen anser ju, att den s. k. Warszawa-pakten ger den traktatsenlig rätt att ingripa med stridskrafter för den händelse den kommunistiska regimen i någon av satellitstaterna kommer i avgörande inrikespolitiska svårigheter. Denna rätt förmenar sig nog också den ryska ledningen ha, om den själv installerat en skuggregering i något underkuvat land och denna regering inte har kraft att själv gripa makten. Det kan erinras om att till de områden, där ryssarna anser sig berättigade till mi-

litära aktioner, tydligen även hör Östtyskland. En konflikt av Ungern-typen där skapar ju omedelbara, ofrånkomliga risker för en större konflikt alldeles i närheten av våra gränser.

Det finns alltså ingen som helst grund för förhoppningen, att den internationella spänning, som rått sedan åtskilliga år, skulle ha försvunnit. Jag skulle inte ens vilja säga att den lättat. Tvärtom tyder alla tecken på att den har skärpts, att med andra ord den ryska ledningen på intet sätt har givit efter på sitt krav på världsherravälde. Det finns inte heller någon grund för förhoppningen, att en internationell spänning inte längre skulle kunna slå igenom i öppet krig, eller någon garanti för att detta icke skulle kunna hända i vår del av världen.

När jag tagit upp detta, herr försvarsminister, är det därför att jag tror, att det är mot denna utrikespolitiska bakgrund som vi måste bedöma vår försvarsfråga. Det är mot den vi måste se anspråken på samhällsekonomin och den enskildes ekonomi som nödvändigheten att hålla ett tillfredsställande försvar ställer. Därav följer, att våra försvarsutgifter inte utan vidare kan jämföras med vilka andra statsutgifter som helst. Det är i själva verket till slut inte vi själva, som bestämmer deras höjd, utan det är händelseutvecklingen, på vilken vi äger ganska ringa möjligheter att inverka, som i stället har det verkliga inflytandet. Ingen vill ha högre försvarskostnader än nödvändigt, men jag vågar också tro, att ingen medvetet vill eftersätta skyddet för vår frihet och vår fred för att nå kortfristiga minskningar i anspråken på ekonomin. Denna min övertygelse är särskilt stark, eftersom jag utgår ifrån att var och en inser omöjligheten att under nu rådande förhållanden i en krissituation genomföra någon blixtpupprustning på försvarets område. Försvarsministern tror nog inte heller på någon sådan. Jag vill bara erinra om vad som upplysts i oli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ka sammanhang, nämligen att det kan ta omkring sju år, kanske mera, från det ett nytt vapen börjat projekteras till dess det blir färdigt.

Försvarsministern håller — om jag får ge honom det erkännandet — ofta, jag skulle vilja säga oftast, mycket kraftiga och bra tal om nödvändigheten av ett svenskt försvar, och han skriver också ganska goda saker i de olika försvarets tidskrifter, som jag haft tillfälle att läsa. Jag kunde inte undgå att känna uppskattning och kanske en viss beundran, när jag läste referatet av det tal som försvarsministern höll när han häromdagen glädde göteborgarna med sin närvaro vid sjösättningen av en ny jagare, och jag tillåter mig att inför kammaren citera en del av vad försvarsministern i detta anförande sade. Sedan han varnat för en överdriven fredsoptimism fortsatte han: »Följaktligen måste vi i denna de hårda och obevekliga realiteternas värld i första hand se om vårt eget hus. Ett effektivt försvar är ett av de medel med vilka vi vill inge respekt för vilja till frihet och oberoende. Samtidigt vill vi därmed ge tyngd åt vår utrikespolitik i samförståndets tecken.» Jag tycker att detta är lika sant som det är sagt.

Sedan jag läst referatet av statsrådets tal i Göteborg var det med dubbelt så stort intresse som jag började studera den försvarsproposition, som riksdagen ett par dagar tidigare fått på sitt bord. Men jag kunde inte — för att komma med ännu en bekännelse — med bästa vilja i världen hos försvarsministern i försvarspropositionen återfinna samma kraft och samma kända beslutsamhet som när han uppträdde i Göteborg. Snarare fick man av uttalandena i propositionen intryck av en försvarsminister på reträtt, av en på något underligt sätt mycket litet personligt engagerad försvarsminister, som visserligen håller fast vid samma realistiska syn på det försvars- och utrikespolitiska läget men som har resignerat beträffande möjlig-

heterna att ge sina uttalanden täckning i faktiska åtgärder för att bibehålla ett försvar av den styrka som han själv anser nödvändig.

Att få se Torsten Nilsson resignerad var faktiskt det sista som jag hade väntat. Han har ju i de allra flesta fall visat ett ganska frejdigt humör. Vad som hänt vet jag inte. Herr Ohlin var här inne på den frågan och han trodde att det var partisekreteraren Torsten Nilsson som tagit kommandot över försvarsministern Torsten Nilsson. Nu är det ju rätt länge sedan Torsten Nilsson var partisekreterare, men han har väl fortfarande kvar en annan funktion, nämligen ordförandeskapet i Stockholms arbetarekommun. Det är möjligt, att han därifrån fått med sig någonting som kan ha inverkat i kanslihuset.

I slutet av senaste världskriget, för snart tolv år sedan, hade vi här i landet till skydd för vårt oberoende skaffat oss ett försvar, som var rätt starkt i jämförelse med övriga europeiska stater. Det var uppbyggnaden under krigsåren av försvaret som givit detta resultat, vilket också gjort att vi under den gångna tiden för jämförelsevis låga kostnader kunnat vidmakthålla ett organisatoriskt och materiellt sett tillfredsställande försvar. Kapprustningen ute i världen har emellertid fortgått i allt snabbare takt och allt mer tagit sig uttryck däri, att de olika stormakternas både industriella och tekniska resurser redan i fredstid mobiliserats i syfte att redan i utgångsläget vid en konflikt skapa överlägsenhet i snabbhet och slagkraft. Vad krigsmakten kostar exempelvis det ryska folket vet vi ingenting om, men det rör sig tydligen om mycket stora belopp. Att militärledningens krav bestämmer hela inriktningen av näringslivet i Ryssland är ett faktum. Av den federala statsbudgeten i Amerika lär omkring 63 procent gå till försvarsändamål.

Den intensiva forskningen och den snabba tekniska utvecklingen skapar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

snabbare och kraftigare flygplan, större eldkraft och större rörlighet hos artilleriet, effektivare stridsvagnar, möjligheter att smidigt och överraskande flytta förband, bättre personlig utrustning för soldaterna. Nya och fruktansvärda vapen kommer successivt fram, både vapen för massförstörelse och vapen för användning på krigsskådeplatserna. Atomvapnet kan redan sägas vara ett faktum och robotvapnet håller på att bli det.

Vi i vårt land kan inte stå oberörda av denna utveckling, även om vi skulle vilja det. Vi måste — jag citerar för andra gången försvarsministern — »se om vårt eget hus» och vi måste göra det med öppen blick för de faror som hotar. Vi kan inte nöja oss med att räkna med de risker, som var aktuella för tio år sedan. Allt detta måste leda till nya överväganden på det organisatoriska planet och även vad försvarsmaterielen angår. Vi kan beklaga denna nödvändighet, men vi kommer inte ifrån den.

Det är medvetandet härom som ligger bakom de långtidsplaner för försvarets materielanskaffning, som riksdagen på regeringens förslag utan egentlig opposition godtagit. Dessa planer — arméns tygmaterielplan, marinens fartygsbyggnadsplan och dess vapenmaterielplan samt flygvapnets sjuårsplan — är uttryck för behovet av en successiv förnyelse och modernisering av det materiella underlaget för våra försvarskrafters verkningsförmåga inom en fixerad kostnadsram. Planerna är inte stela i sin utformning utan möjliggör för vederbörande myndighet att följa med i den tekniska utvecklingen. År 1954 framlade överbefälhavaren sina riktlinjer för försvarets framtida utveckling med utgångspunkt från att vårt försvar skulle byggas upp på sådant sätt att hela landet kunde försvaras. Därvid underströk överbefälhavaren nödvändigheten av en långtidsplanering såväl beträffande materielanskaffningen som

i organisatoriskt hänseende och framhöll att de nya vapnen, atom- och robotvapnen, var i antågande och att han såg fram mot den tidpunkt då de kunde tillföras även vårt försvar. Han påpekade att i kronor räknat måste kostnaderna stiga, dock inte mer än att de samlade försvarskostnaderna kunde beräknas hålla sig inom ramen för en förhållandevis stabil andel av nationalinkomsten.

Statsutskottet, som behandlade planen 1955 på vårriksdagen, godtog mycket av detta resonemang och återgav överbefälhavarens konstaterande, att en fastläsning av försvarskostnaderna måste leda till en successiv beskärning av de samlade försvarsstyrkorna, vilken 1964 kunde beräknas uppgå till omkring en tredjedel av försvarets nuvarande omfattning. En parlamentarisk beredning under försvarsministerns ordförandeskap är som bekant sysselsatt med en prövning och överarbetning av denna s. k. ÖB-plan. Statsutskottet förutsatte om jag minns rätt att denna prövning skulle kunna gå så snabbt, att vi redan fram på hösten kunde tänka oss börja ta ställning till densamma. Detta var 1955 och i dag är vi framme vid 1957. Jag avslöjar säkert ingen hemlighet om jag säger att denna beredning dock nu har kommit fram till en diskussion om en kostnadsram för försvaret. Egendomligt nog förefaller detta meningsutbyte ha tagit den formen att beredningsordföranden å ena sidan inte önskar ge något besked om sitt och sitt partis ståndpunktstagande, å andra sidan väntar besked från oppositionen. Ärligt talat har jag litet svårt att förstå denna uppläggning av saken. Det måste finnas några speciella skäl till att regeringens företrädare kräver rätt att få hålla sig i efterhand, och jag är inte alldeles säker på att de skälen kan betraktas som sakligt betingade. Jag ställer detta ännu mera i tvivelsmål sedan jag läst statsrådet Nilssons statsmannavisdom i årets statsverksproposition.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Försvarsministern antyder att ett samförstånd i försvarsfrågan skulle förutsätta att övriga partier håller tyst med talet om skattesänkning. Herr försvarsminister, att det finns ett visst samband mellan försvarsutgifter och skatter har de år, som jag tillbragt i statsutskottet, lärt mig, och detta samband är nog heller ingen annan i kammaren okunnig om, även om det inte skulle bli utskrivet på detta sätt. Herr Ohlin var oerhört förvånad över försvarsministerns beteende i detta fall och talade om hastigt påkommen sinnesförvirring. Det vore nog svårt att skaffa läkarintyg på detta. Snarare är det en noga övervägd åtgärd, och en sådan kan ju många gånger, om den visar sig vara felaktig, icke få en sådan ursäkt som ett läkarintyg skulle innebära. Jag tror att vi kan lova att vi inom högern gärna skall diskutera förutsättningarna för ett förslag, som det går att enas om på bred front. Herr Ohlin var inne på detta. Men jag vill tillägga att vi inte samtidigt tar emot order om att hålla tyst i en central politisk fråga.

Det framstår emellertid i dag som angelägnast att man prövar framkomliga vägar, angelägnare än att söka återge vad den ene eller andre sade. Kvar står att vi måste försöka i försvarsberedningen finna en verklig plattform för fortsatt arbete, och den plattformen måste byggas upp på en klar analys av de konsekvenser till vilka en målsättning för vårt försvar leder och på fortsatt beredvillighet att ge verkligt innehåll åt en långtidsplanering.

Vi är också i det läget nu att vi inte kan planera ett framtida svenskt försvar utan att ge klart besked om hur taktiska atomvapen skall kunna inordnas i vårt försvar och om vi avser att sådana vapen skall ingå i detta försvar. Att gå runt denna frågeställning, därför att den skulle ligga så långt fram i tiden att vi inte skulle behöva diskutera den nu, är enligt min uppfattning fullkomligt verklighetsfrämmande. Det

kanske låg litet mera i det argumentet när vi började dessa lektioner i försvarsberedningen 1955. Men både försvarsministern och jag vet att det har hänt åtskilligt på detta område och att vi har fått lära oss en hel del sedan dess. Det blir säkerligen nödvändigt att med de utgångspunkter försvarsberedningen kan komma till göra en delvis ny planering, och det är angeläget att denna inte försenas. Vi måste knyta an till den tekniska utvecklingen. Årets försvarsbudget gör en sådan anknytning ganska svår, ty den hårda begränsningen av anslagen minskar förutsättningarna härför. Inte nog med detta — budgeten har också urholkat innehållet i materielplanen. Detta gäller alla försvarsgrenarna. I nuvarande spända internationella läge minskar vi faktiskt våra resurser både för ögonblicket och för framtiden.

Försvarsutgifterna har under fyra budgetår hållits vid ungefär oförändrad nivå i kronor räknat. Samtidigt har kronorna, särskilt för försvaret, minskat i värde kraftigt. Den rent anslagsmässiga höjning på cirka 100 miljoner kronor, som försvarsministern föreslår för nästa budgetår, täcker inte de automatiska utgiftsökningarna och lägger därför nya brister till redan förut hop-samlade. Den reella nedskärningen — om vi får använda ett sådant ord — slår förmodligen snabbast igenom för flygvapnets del, alltså inom den vapengren som, med hänsyn till utvecklingen, framför andra måste stärkas. Verkningarna kommer emellertid förr eller senare att göra sig gällande även på andra områden. Förutom förlusterna i materiella resurser riskerar vi att förlora planmässigheten samt möjligheten till successiv förnyelse, vilket varit den inte minst påtagliga vinningen av den försvarspolitik som vi tidigare varit överens om. Fortsätter urholkningen både beträffande materielplanerna och beträffande det expertisen anser oundgängligen nödvändigt, då tror jag att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vi kommer i ett ganska besvärligt läge. Då måste vi nog — vilket även herr Wedén var inne på — helt enkelt ompröva den operativa målsättningen, vilken försvarsministern dock säger sig vilja hålla fast vid. Vi måste alltså på allvar fråga oss om det är rationellt att fortsätta att planera för ett försvar av hela riket. Om vi inte får ett helt annat grepp på denna fråga måste vi dra de slutsatser i utrikespolitiskt avseende som det inte går att komma ifrån.

Nu citerar jag för tredje gången försvarsministern. Han säger: »Ett effektivt försvar är nödvändigt för att ge tyngd åt vår utrikespolitik i samförståndets tecken.» Man skulle kunna tillägga: Ett effektivt försvar är en nödvändig förutsättning för vår utrikespolitiska handlingsfrihet.

Den under krigsåren sittande regeringens erfarenheter ger säkerligen belägg för vad det svenska försvaret betydde under dessa år vid de utrikespolitiska ställningstagandena och när det gällde att klara den svenska friheten under de farliga situationer som då uppstod.

Självfallet är vi beredda — jag talar nu å den grups vägnar som jag tillhör — till öppna och uppriktiga överläggningar i försvarsfrågan, både när det gäller försvaret i dagens läge och försvaret i framtiden. Vi är beredda till att — om detta befinns riktigt — vara med om att ge ett förnyat uppdrag åt överbefälhavaren och hans försvarsexpertis att göra nya överarbetningar av ÖB-planen som bättre knyter an till dagens läge. Vi är klara över att de tre år som gått sedan ÖB-planen framlagts förändrat en hel del. Såvitt vi kan förstå finns det nämligen inte några möjligheter att utan vidare fylla de brister som uppkommit under de senaste tre åren.

Jag skulle vilja, herr talman, sluta med att säga, att förutsättningarna för vår del dock är en oförändrad målsättning för vårt försvar samt att det som

måste göras blir gjort innan det är för sent.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Den ärade förste vice talmannen har ju i sitt anförande citerat mig så ofta och så ingående, att många kanske tycker att jag egentligen inte har någonting mer att säga. Jag var själv fundersam över detta ett tag. Trots att herr Skoglund i så många avseenden instämt i vad jag sagt, anser jag dock att hans reflexioner tarvar ett visst bemötande.

Beträffande det utrikespolitiska läget har redan i statsverkspropositionen deklarerats, att detta är sådant att vi fortfarande anser att vi bör påtaga oss ganska tunga bördor. Detta är också ett av skälen till att vi i dag, enligt regeringens förslag, är beredda betala 2 350 miljoner kronor per år till skydd för vår frihet och fred. Givet är att — som herr Skoglund påpekar — vi gör detta i medvetandet om att vi inte kan företa någon blixtpupprustning därest läget på ett väsentligt sätt skulle skärpas, alldenstund vi då inte skulle få möjligheter att utifrån köpa de vapen vi önskade.

Jag skall be att få citera herr Skoglund då han citerade mig. Vi lever i de hårda och oberäknliga realiteternas värld, inte bara när det gäller utrikespolitik utan även i fråga om ekonomi och inrikespolitik. Herr Skoglund sade att han saknade den kraft, som han hade väntat av mig, i den proposition som nu ligger på riksdagens bord, och han ansåg att jag hade resignerat inför uppgiften. Han ifrågasatte i likhet med herr Wedén om det möjligen inte var partisekreteraren som tagit kommandet över försvarsministern. Det kan hända att det finns litet av partisekreterare kvar. Jag tror det skulle smaka honung för oppositionspartierna om det bara vore högern och folkpartiet som finge driva partipolitik.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vad jag dristat mig till i statsverkspropositionen är helt enkelt att påtala vissa ting, som hör till de obevekliga ekonomiska realiteter man egentligen inte kan komma förbi. Herr Ohlin tyckte att det var uttryck för en tillfällig sinnesförvirring när jag påpekade detta. Vad är det jag har gjort? Jo, jag har helt enkelt slagit fast att det moderna samhällets räkenskaper inte kan isoleras från den enskilde medborgarens. Som alla andra räkenskaper har de en inkomst- och en utgiftssida. För staten utgöres inkomstsidan i allt väsentligt av skatter och avgifter medan utgiftsidan domineras av samhällets mångfaldiga utbetalningar för skilda ting. Den enskilde står inför precis samma problem fastän i omvänd ordning. Inkomstsidan utgöres av bidrag och tjänster han får från samhället och utgiftsidan av de skatter och avgifter han erlägger till stat och kommun. Vad vi betalar in försvinner med andra ord inte från allt mänskligt liv eller från samhällets ekonomiska blodomlopp. Genom det offentligas utbetalningar flyter det åter ut i form av löner, pensioner, bidrag och tjänster till familjer, företag och institutioner, av vilka försvaret utgör en i raden av många andra.

Nu har emellertid, det känner vi alla till, de flesta människor en inneboende motvilja mot att sätta in den enskildes ekonomiska problem i dess vidare sammanhang. Sådana bekymmer överlåter man med varm hand åt regeringen, som inte kan krångla sig förbi dem. Men som alla vet är det här i landet mycket populärt att leverera ett helt patronbälte med förslag som kräver ökade utgifter för staten. Det kan gälla exempelvis kommunikationsväsendet, vägar, pensioner, undervisning, forskning, civila och militära förhållanden. Å andra sidan gör man allt för att framkalla en levande motvilja mot att företag och enskilda skall betala de avgifter och skatter som behövs för att det offentliga skall få täckning för dessa sina

utgifter. Det är detta som jag har påpekat, om än i andra ordalag, i statsverkspropositionen. Det är det som kallas ett utslag av lätt sinnesförvirring. Jag tror att också herr Ohlin i sina bästa ögonblick vill medge att skatterna inte kan isoleras från försvarsutgifterna. Det är med utgångspunkt från dessa mina resonemang som jag vill slå fast vissa enkla ting. När dessa önskemål och krav på samhället ständigt vidgas — och vi kan väl erkänna att det råder en höggradig enighet härom mellan de demokratiska partierna — och därtill lägges kravet på skattelättnader med betydande inkomstbortfall för staten som följd, så måste ju något ställas i kylskåp för att det hela skall gå ihop.

Jag har tidigare påpekat att försvaret sammanlagt drar en kostnad av 2 350 miljoner kronor. Det är en femtedel av driftbudgeten. Man kan också uttrycka det så, att det är 38,5 procent av de direkta skatterna som går till försvaret, kapitalutgifterna medräknade. Det innebär att av varje inbetald krona på skattsedeln avsättes, inte som herr Hagberg sade 60 öre, utan 38,5 öre till värbudet av vårt land. Jag medger att redan denna summa är rätt betydande. Som jämförelse kan nämnas att våra socialutgifter tar 55 öre av samma krona. Jag har med detta inte velat säga att försvarsutgifterna är onödigt höga. Jag kan icke göra det på grund av den allmänna uppfattning jag har om försvarets betydelse, eftersom vi anser att landet skall skyddas och då vi lever i en värld — jag har sagt det tidigare och understryker det än en gång — som alltför ofta kan bjuda på obehagliga överraskningar. Jag anser tvärtom att det även rent materiellt kan löna sig att satsa på ett relativt starkt försvar. Men att därför hävda att skatter och försvarsutgifter är två av varandra oberoende storheter, det är, mina damer och herrar, att lämna den ekonomiska konsekvensen och logiken åt sitt öde.

Hur skall man gå till väga? Om jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för att ta ett exempel utgår från det förslag högern lagt fram om skattelättnader, som innebär inkomstbortfall för statskassan, och därifrån drar de förslag till direkta besparingar som samtidigt framlagts, får jag ändå ett underskott på en miljard kronor per år.

Jag frågar: När man nu anmäler sin beredvillighet att satsa pengar på försvaret, innebär då detta, att man är beredd att resonera om andra förslag än det skatteförslag, som lagts fram tidigare och på vilket man red högt i den senaste valrörelsen. Jag kan mycket väl medge, herr Skoglund, att jag inför dessa perspektiv inte kunnat undgå att ta intryck. Ty enligt min uppfattning kan man — jag sade det tidigare i dag i första kammaren — inte tillåta oppositionen att i alla sammanhang träda in i den politiska hjältetenorens roll. Så mycket har jag av gammal partisekreterare i mig att jag tycker, att när ni kritiserar regeringens politik och ställer edra förslag i medvetandet om att ni skall slippa ta ansvaret för dem, så skall ni inte förmäna oss rätten att vid något tillfälle kröka morrhåren på er.

Försvarets styrka var betydande vid krigsslutet, säger herr Skoglund. Men han tycks tvivla på att så skulle vara förhållandet nu. Han ser i varje fall en framtid, där vi kan stå inför risken av en allmän försvagnig. Jag har i statsverkspropositionen målat den osminkade verkligheten. Men å andra sidan vill jag slå fast, att materielplanerna har tillkommit under de senaste åren, om man bortser från flygets materielplan, som fanns tidigare. Detta är ett uttryck för den vilja till planering på lång sikt så långt detta är möjligt, vilken jag själv är anhängare av. Jag vill lugnt påpeka att såväl armén, marinen som flygvapnet undergår en ständig kvalitetsförbättring. Jag kallar det inte upprustning — så kan det ingalunda rubriceras — men en kvalitetsförbättring är ostridig. Jag vågar påståendet, att försva-

ret i vårt land i dag är betydligt starkare än det var 1950.

Då säger man: Vi borde få möjligheter att över försvarsberedningen söka oss fram till en överenskommelse; detta var ju avsikten. När man klagat på arbetstakten, vill jag, liksom jag tidigare gjort i medkammaren, understryka att en av de främsta anledningarna till att det dröjt är, att beredningens ledamöter i enlighet med den svenska riksdagens gamla traditioner såvitt möjligt velat sätta sig in i vad man skulle ta ståndpunkt till både när det gäller försvarets nuvarande organisation och när det gäller det förslag som överbefälhavaren framlagt. Om vi inte förfarit som nu skett utan låtit överbefälhavarens förslag gå direkt till regeringen, skulle handläggningen troligen gått snabbare. Då skulle väl regeringen ha framlagt ett förslag, som riksdagen i vanlig ordning kunnat ta ställning till. Hur det förslaget skulle ha sett ut, kan jag inte uttala mig om. Men det var riksdagen som begärde, att övriga partiers representanter skulle få göra sin mening gällande. Det är därför ganska naturligt, att regeringens representanter i försvarsberedningen gärna velat lyssna till de synpunkter som de övriga partiernas representanter kan hysa. Men just i det ögonblicket anser man, i motsats till vad man uttryckte önskemål om när försvarsberedningen kom till stånd, att det är regeringen som skall ta ledningen. Om man utgick från detta, kunde man ju ha låtit förslaget gå direkt till regeringen. Regeringen hade då tagit ledningen och framlagt ett förslag för riksdagen, som kunnat behandla det på sedvanligt sätt.

Det har sagts här, att materielplanerna inte har genomförts i den takt, som man hade förutsatt. Det är riktigt. Det föreligger en viss eftersläpning. För arméns tygmateriel är det en eftersläpning under loppet av fem år på 7 å 7,5 procent. När det gäller marinens fartygsplan är eftersläpningen mindre.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vapenmaterielplanens eftersläpning är något större än för arméns tygmaterielplan. Vad slutligen flyget beträffar, är eftersläpningen minst; hittills ligger den på i runt tal 43 miljoner kronor. Jag medger dock att det är en eftersläpning med vad den kan föra med sig. Men jag kan inte acceptera den ståndpunkten, att försvaret på grund av denna eftersläpning hittills skulle ha undergått en mera betydande försvagning. Det har sagts i annat sammanhang, att försvarets utformning endast bör betingas av det utrikespolitiska läget. Och dock tvingas man att kompromissa med den doktrinen även i länder, som på ett mera påtagligt sätt än vi erinrats om det skärpta utrikespolitiska läget. Jag har i medkammaren hänvisat till den konservativa regeringen i England. Vad gör den i dag?

Krigsministeriet talade häromdagen om att man beslutat att i år inte inkalla reservisterna till de sedvanliga repetitionsövningarna. En kraftig nedskärning göres inom flyget, som skall upplösa större delen av sina reservförband, däribland tjugotalet flottiljer. Som följd härav har en order om 100 Hunter-rea jaktplan till flygvapnet avbeställts, och slutligen tillkännagavs från marinministeriet att flottans reservflygkår kommer att fullständigt avskaffas så snart som möjligt.

Tror herr Skoglund att Mr Macmillan gör detta därför att han bedömer det utrikespolitiska läget väsentligt annorlunda än herr Skoglund? Nej, han tvingas att också ta hänsyn till de ekonomiska realiteterna för sitt eget lands vidkommande på samma sätt som jag har velat erinra om i årets statsverksproposition.

Så kom herr Skoglund kanske mera i förbigående in på atomvapnet, och han önskade att ett om möjligt snabbt ställningstagande skulle göras, eftersom han anser att det har en stor betydelse för vårt försvars framtida utformning.

Jag har vid tidigare tillfällen här i riksdagen påpekat, att de nya mass-

förstörelsevapnen och det framtida krigets utseende måste sysselsätta vår tankeverksamhet. Och jag medger — det sade jag i Göteborg — att man stundom har anledning att fråga sig om man skall satsa på redan kända konstruktioner eller spara pengarna för att använda dem på vapen som håller på att mogna i vetenskapsmännens hjärnor. Men även här, mina damer och herrar, gäller det att med fattning bedöma läget. Det finns nämligen en tendens att vilja stämpla alla andra stridsmedel inom vårt försvar än atomvapnet som tämligen meningslösa. Jag vågar påståendet än en gång, att detta resonemang är ensidigt och överdrivet. Jag kan gå herr Skoglund så långt till mötes att jag inte vill bestrida att tillgång till exempelvis atomstridsmedel skulle förbättra det svenska försvarets tekniska möjligheter. Men frågan har också andra, ej överblickbara aspekter, som vi har anledning att fundera över, och därtill kommer att vi inte förfogar över ett sådant vapen och att ingenting tyder på att vi kommer att göra det inom de närmaste åren.

Här har under de allra senaste dagarna uppstått en diskussion om när vi skulle kunna tillverka sådana vapen för egen del, och det slogs fast en tidpunkt som bara skulle ligga sju år fram i tiden, d. v. s. 1964. Men intill dess vet vi att vi inte har sådana vapen, och jag vill säga att uppgifterna om möjligheterna att inom kort framställa atomvapen i vårt land tills vidare ingenting annat är än teoretiska spekulationer. Det förslag om atomanläggningar, som framlagts i statsverkspropositionen, har rent kommersiell inriktning, vilket för resten har påpekats av en av våra främsta atomforskare i en av dagens tidningar. Värmeverket i Farsta har projekterats för enbart fredliga syften, och några anordningar för att utvinna material för atomvapen har icke planerats. I den mån utländskt atombränsle kommer till användning i svenska reaktorer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommer vi av internationella avtal att vara förhindrade att använda detta till annat än frädliga ändamål. Till och med vid inköp av tungt vatten kan vi bindas av liknande föreskrifter. Detta visar ju att spekulationerna kring dessa frågor tills vidare endast är konstruktioner. Jag tycker att det är på sin plats att man ordentligt säger ifrån om detta, alldestund det finns de som gör gällande att det inlägg som skedde häromdagen var den verkliga atombomben i den nu pågående debatten. Jag vill i så fall använda detta motmedel, för att använda försvarsspråket, i avsikt att lägga till rätta för den kalla och oemotsägliga verkligheten.

Därtill kommer emellertid — jag vill göra det påpekandet — att ett sådant stridsmedel endast kan tjäna som komplement till annan utrustning som vi förfogar över. Jag vill bara med ett par ord söka förklara vad jag menar. En eventuell fiende, som skulle vilja gå till attack på en mycket bred front, skulle inte kunna mötas enbart med atomvapen, även om vi hade det. Målen skulle bli alltför utspridda och alltför många. De ensidiga betraktarna av det nya massförorelsevapnet borde ett ögonblick lyssna till vad den nya överbefälhavaren för de allierade styrkorna i Europa, flyggeneralen Lauritz Norstad, hade att berätta för ministrarna i atlantpaksstaterna för någon tid sedan. Han varnade för att sätta alltför stor tillit till atombomben som försvar mot angrepp. Utvecklandet av atombomben till ett alltmör förödande vapen har snarare ökat än minskat behovet av en mänsklig barriär för att försvara Västeuropa, yttrade han bl. a.

Om man nu skall resonera om dessa ting trots att de för vårt vidkommande är rätt avlägsna, så vill jag säga att atomstridsmedlen inte, som en röst yttrade för några dagar sedan i radio, bör betraktas som ett oerhört billigt vapen, utan jag anser att det är en oerhört dyr ammunition men med en oerhört för-

ödande verkan, som inte kan ersätta men väl komplettera de ammunitions typer som vi tidigare har sett prov på.

Herr Skoglund deklarerade för en stund sedan, om jag inte missuppfattade honom, att vi efter överbefälhavarens skrivelse borde ompröva vårt försvarspolitiska läge och dra nya slutsatser. Jag fäste mig också tidigare i dag vid att herr Ohlin yttrade, att det enligt hans mening inte var politiskt möjligt att genomföra ÖB-planen i den utsträckning som överbefälhavaren hade tänkt sig. Jag utgår från att herr Ohlin i det sammanhanget särskilt tänkte på kostnaden. Det är ting som regeringen givetvis kommer att ta fasta på.

För att sedan återknyta till herr Skoglunds mera utrikes- och allmänt försvarspolitiska reflexioner skulle jag vilja understryka, att det enda säkra i den framtida utformningen av försvaret — inte bara vårt lands, utan alla nationers försvar — är osäkerheten. Det gäller inte bara den internationella utvecklingen; det gäller också försvarets tekniska utformning. Man behöver bara påminna sig hur västmakterna år 1950 i princip ansåg det nödvändigt med västtyska divisioner, vilka nära sju år senare alltför jämt lyser med sin fränvaro.

Möjligheterna till en långsiktig planering av försvaret blir alltmer begränsade både av politiska och av tekniska skäl. Jag tror med andra ord att de långtidsplaner som görs upp får ha kortare räckvidd än de har som man förut följde. Sedan nu Västtyskland slutligen har bestämt sig för sina divisioner har den militärtekniska utvecklingen aktualiserat en diskussion, om landet verkligen behöver en värnpliktsarmé. Vi ser i dag att den engelska regeringen gör antydningar om att den skall avskaffa värnplikten.

Vi kan inte dra några slutsatser av detta, eftersom våra förhållanden är annorlunda beskaffade än tyskarnas och engelsmännens, och framför allt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är vår tillgång på folk mera begränsad. När det gäller de nya vapnen kan det dock finnas anledning till försiktighet i en tid då hela den militära strategien befinner sig i omvälvning. Jag frågar mig exempelvis, vad det innebär att Macmillan drar in just jaktflottiljerna. Tror han att jaktflyget snabbt kommer att omformas till obemannade plan, robotar? Jag frågar mig vidare vad det är som gör att tyskarna tövar med sin flygupprustning. Beror det möjligen, såsom deras chef för flyget redan har antytt, på att man till följd av den snabba tekniska utvecklingen inte är riktigt säker, huruvida det kan vara rätt att satsa så mycket på flyget just i närvarande stund?

Dessa och andra problem kan man inte undgå att fundera över, och det är detta som gör att jag inte kan känna mig lika tvärsäker om försvarets framtida utformning som jag ofta får ett intryck av att andra är. När man på allvar börjar sätta sig in i en fråga, blir man mera tveksam än om man bara skådat den på ytan. När jag läser de tvärsäkra men inte alltid träffsäkra ledarna om försvaret i en del tidningar, avundas jag stundom skribenterna deras självsäkerhet. De fastslår att försvaret just nu, sedan det på allvar har börjat arbeta efter långtidsplaner, har blivit sällsynt planlöst och efterblivet. De vet också exakt hur det skall omformas för att komma ikapp med tiden. De har tydligen anammat Clemenceaus gamla tes, att kriget är för invecklat för att överlåtas åt militärerna. Jag vill inte bestrida att det kan ligga något i detta påstående — i alla händelser är yrkesmilitärerna världen över mera tveksamma om den framtida utvecklingen än dessa skrivbordsstrateger.

I det sammanhanget sänder jag dock en förståelsens tanke till den brittiske sjöofficer som en dag mötte en civilklädd man på sitt fartyg. Denne presenterade sig som författare och sade att han ville insupa lokalatmosfären i

Hennes Majestäts flotta. Officeren frågade, när han påbörjat dessa studier. »I går», sade författaren. »Och när tänker Ni avsluta dem?» — »I morgon.» — »Vad skall boken heta?» — »Brittiska flottan av i går, i dag och i morgon.»

Ja, så enkelt kan det vara. Jag medger att jag själv är mindre säker när det gäller både vapnen och den politiska utvecklingen. Vi kan väl hoppas att de moderna massförstörelsevapnen skall visa sig så fruktansvärda, att de förr eller senare framtvingar en allmän ned- och avrustning. Egentligen skulle detta vara det bästa försvaret mot hotande död och förstörelse.

Utrikespolitiskt hoppas vi för den närmaste tiden, att uppdykande konflikter skall lösas på fredlig väg, men vi hänger oss inte åt några illusioner. Dock skall vi notera att Förenta Nationerna förhindrat eller uppskjutit annalkande olyckor även om det skall erkännas att det politiska tillståndet ännu inte nämnvärt förändrats i vår värld. Förnuftet med sin lugna betänksamma röst förefaller ofta svagt inför det organiserade våldet. Det ligger för övrigt i förnuftets väsen att sällan framkalla ögonblickliga verkningar. Eftersom vi inte kan hoppas på sunda, snabba och snara avgöranden måste vår generation, som har sett krigets vanvett och efterkrigstidens dårskap vara beredd till offer för att slå vakt om friheten och freden — jag står fortfarande fast vid denna för mig självklara ståndpunkt — men inte hur stora som helst. Vi tvingas att göra en avvägning mellan försvaret och utgifterna för andra nödvändiga och önskvärda ting. Men, och där kommer jag än en gång till kärnpunkten, herr Skoglund, säger man sig vara beredvillig att betala mera för försvaret och anser, att regeringen har varit för njugg, kräver hedern, att man tar ansvaret också för hur pengarna skall anskaffas.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Mina små inpass måste bli mycket kortfattade med hänsyn till att det är fråga om en replik.

Försvarsministern säger, och det föreföll som om han inte hade något emot det, att jag i mycket stor utsträckning instämde med vad han hade sagt. Det är alldeles riktigt. Det gjorde jag. Men jag instämde inte i allt vad han har gjort. Det vill jag bestämt understryka.

Försvarsministern slutade sitt anförande med att säga, att hedern kräver, att vi tar ansvaret i ekonomiskt hänseende även beträffande skatter. Vad jag har reagerat emot är, att försvarsministern sätter upp ungefär som ett villkor, att vi skall vara tyska med talet om skatter, om vi skall bli överens om försvaret. Det är precis som om vi skulle tänka oss, att statsråden skulle börja med detta på löpande band, så att t. ex. inrikesministern skulle säga att vill ni få sjukhus och lasarett får ni vara tysta med att tala om skatterna, och att ecklesiastikministern skulle säga detsamma om universiteten. Det finns ju en rad allmänna frågor, som dock är gemensamma för hela folket lika väl som försvaret, och man kan väl inte komma med detta hot över hela linjen. Jag utgår ifrån att regeringen inte vill säga att försvaret är mindre viktigt än andra områden och att det skulle kunna ställas särskilda krav just när det gäller försvaret.

När vi har talat om utgifterna och även skatterna har det gällt en avvägningsfråga inom en given ram, som vi har att räkna med inom ekonomin. Vi har att göra en avvägning mellan angelägna frågor och mindre angelägna frågor. Jag skulle kunna ytterligare säga, att det kan också bli en avvägning inom den grupp som kallas angelägna frågor, där man får gradera vilket man anser vara det mest angelägna. Jag tillåter mig säga att försvaret i det läge vi nu befinner oss hör till de högst

angelägna frågorna. Vad högern beträffar tror jag inte försvarsministern kan vinna något gehör för påståendet att högern inte skulle vara beredd att ta det ansvar till vilket vår ståndpunkt i försvarsfrågan för. När världskriget utbröt, skrev även den press, som stod försvarsministern mycket nära, att det måste man i varje fall säga till högers försvar, att den både i onda och goda tider, även när det varit ogynnsamt med hänsyn till väljarunderlaget, dock vidhållit sin uppfattning om nödvändigheten av militärt försvar.

Sedan vill jag säga att det förefaller mig som om försvarsministern, när han talar om att man i detta fall borde titta på vad som sker i England, inte riktigt följt med och läst tidningarna sista dagen. Jag har läst, att, om jag har fattat det rätt, den konservativa högerregeringens nye försvarsminister har rest till Amerika just för att få del av de nya kärnvapnen, och jag skulle tro, att han inte kommer objuden och att han kanske också har någonting med sig hem. Därmed vill jag inte säga, att herr Torsten Nilsson omedelbart skall försöka göra samma resa. Men om han skulle ha några förbindelser där, tycker jag han kan använda dem för att informera sig. Den engelska regeringen kanske har vidare planer än vi.

När det gäller atomvapnen ställer försvarsministern dessa emot de konventionella vapnen. Jag tycker han använder större kraft än nöden kräver. Jag vet ingen inom försvarsberedningen som har ansett, att de konventionella vapnen på något sätt skulle vara onödiga eller att man ens skulle kunna göra några större nedskärningar i fråga om dem. Jag tror vi delar försvarsministerns uppfattning, att vi behöver dem i mycket hög grad. Men om vi avser att bygga en ny försvarsorganisation och inte tänker på de nya vapnen, tror jag vi räknar fel, och det är detta jag har velat påpeka.

Det var en hel del av det som för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svarsministern framförde, som jag kanske inte får tillfälle att gå in på nu. Det var bland annat om försvarsberedningen och dess arbete. Han menar, att om regeringen tagit hand om denna fråga själv och riksdagen inte hade begärt att den skulle överlämnas till beredningen, skulle riksdagen ha fått se snabbare resultat. Det är möjligt. Men utan att direkt klandra försvarsberedningens ordförande måste jag nog säga, att med den energi han har är det möjligt att han också kunnat skynda på parlamentarikerna i något större utsträckning än som skett. Det håller jag inte för omöjligt.

Försvarsministern slutade med en önskan att det skulle komma en tid, då vi inte behöver försvarsanordningar av den fruktansvärda typ som nu diskuteras. Det vill jag livligt instämma med honom i. Men tänk om försvarsministern, när han kommer i tvivelsmål, skulle konferera med sin statssekreterare, som enligt ett uttalande jag har framför mig har sagt följande: »Prutar man en del av försvarsprogrammet, måste man vara beredd att ge upp en motsvarande del av sitt land under krig.»

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern gjorde ett försök att försvara sitt märkvärdiga yttrande i statsverkspropositionen om att försvarsfrågan skulle komma att dras in i partistriderna, om inte oppositionen visade sig mera ense med regeringen, när det gäller skatterna. Försvaret gick ut på att det finns ett samband mellan skatter och utgifter. De kan inte isoleras från varandra.

Nej, naturligtvis inte, herr försvarsminister. Detta har väl ingen människa heller sagt. Men det är ju så, att vi har ett budgetöverskott här i landet, tillkommet av konjunkturpolitiska skäl, och frågan är, hur stort detta bör vara. Vi har att välja mellan offentligt spa-

rande eller enskilt sparande, där man kan ha olika meningar om man skall ha mera av det ena eller det andra. Har vi inte lov att ha en annan mening än regeringen på den punkten utan att försvarsministern skall komma och hota oss med att om vi där intar ståndpunkter, som han inte gillar, då får vi räkna med att försvarsfrågan kommer att dras in i partistriderna, då går det inte längre att hålla den ovanför partierna! Det är och förblir, herr försvarsminister, omöjligt att försvara ett sådant uttalande. Försvarsfrågan är alltför viktig för att det skall ens kunna antydvas, att den skall dras in i partistriderna, därför att det råder meningsskiljaktigheter i en konjunkturpolitisk fråga, som det här i verkligheten gäller.

Herr förste vice talmannen Skoglund påtalade med rätta, att det har blivit en viss tendens hos försvarsministern att hålla sig tillbaka i beredningen och begära att oppositionen skall ta ståndpunkt, och försvarsministern försvarar sig med att det är riksdagen själv som begärt att få vara med. Ja, men herr försvarsminister, det finns väl inte bara den regeln, att antingen är riksdagen inte med och regeringen bestämmer sig på egen hand och lägger fram en färdig proposition, eller den regeln att oppositionen gör i förväg sina bud och sedan får regeringen säga vad den tycker om dem. Det finns väl en tredje regel, som man brukar beträda i parlamentariska utredningar, inte minst i försvarsfrågan, där man försöker genom en förhandling undersöka, om man kan komma fram till enighet, där man har ett tankeutbyte, där man undersöker om ståndpunkterna i vissa frågor kan närma sig varandra, där man inte har det på det sättet att herr A bestämmer sig först och sedan får herr B göra detta efteråt, utan där man försöker komma överens om målsättning och metoder och därigenom komma fram till enighet.

Jag delar försvarsministerns mening,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att det inte går att precisera någon tioårsplan, men jag tror man måste ha, låt vara med en viss elasticitet, riktlinjer för låt mig säga en femårsperiod.

Det må vara riktigt som försvarsministern säger, att när man börjar sätta sig in i dessa frågor blir man mer och mer tveksam, och ingalunda vill jag på något sätt tävla med försvarsministern i sakkunskap i de här frågorna, långt därifrån. Men det är väl ändå också så, herr försvarsminister, att man kan inte bara uppskjuta och uppskjuta, därför att det ständigt finns anledning till tveksamhet. I viss mån måste man också handla, och det är väl det som frågan gäller, om inte tiden är inne att åstadkomma några fastare riktlinjer än vad som hittills varit, i varje fall inom försvarsberedningen, och undersöka, om det inte vore möjligt. Jag är inte beredd i dag att säga, att erfarenheten visat att det är omöjligt. Jag tycker vi skall fortsätta att undersöka, om vi inte där kan komma fram till en lösning.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag med anledning av det försvarsministern citerade av mig säga, att jag tror inte det finns politiska förutsättningar för ÖB-planens förverkligande på avsedd tid. Vi är nämligen så långt efter ÖB-planen att vi inte kan ta igen och utföra på sju år det som var avsett på tio år. Det tror jag inte är praktisk politik. Men å andra sidan måste riktlinjer skapas som är litet fastare än dagens, om försvaret skall kunna utvecklas på ett sätt som innebär, att vi får bästa möjliga användning av de begränsade resurser som kan ställas till förfogande.

Herr talman! Den meningsriktning jag representerar vill inte blanda in meningsskiljaktigheter med regeringen på ena eller andra punkten i frågor, som har med försvaret att göra. Vi vill fortsätta som hittills att hålla försvarsfrågan över partistriderna och helt oberoende av de meningsskiljaktigheter som uppkommit här i kammaren i dag

med anledning av försvarsministerns yttrande i denna punkt. Det spelar dock relativt liten roll. Vi har, som jag sade tidigare, så mycket förtroende för försvarsministerns vilja att åstadkomma en sakligt tillfredsställande lösning, att vi är angelägna att ge vår medverkan i denna strävan att finna en sådan lösning som kan samla — jag tror jag sade det tidigare — det överväldigande antalet av Sveriges folk. Det är viktigt för försvaret att man kommer fram till samlande lösningar och att inte resultatet bär präglet av häftiga partistrider.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON:

Herr talman! Herr Skoglund i Dovers-
torp började sitt anförande med att göra sig skyldig till en felsägning, då han drog den slutsatsen av vad jag skrivit i statsverkspropositionen att jag önskade, att man skulle hålla tyst om skatterna. Detta kan delvis ha berott på herr Skoglunds dåliga samvete, eftersom det väl är just vad herr Skoglund vill att man skall göra, när man talar om försvarsutgifterna, men avsikten med min skrivning i statsverkspropositionen var ingalunda att övriga partier skall hålla tyst i alla andra politiska frågor. Vad jag velat framtvinga har helt enkelt varit en diskussion, som klarlägger att försvaret och försvarskostnaderna icke får isoleras från statens möjligheter att skaffa sig inkomster för kostnadernas bestridande.

Herr Skoglund frågade hur det går, om man gör så över hela linjen, om alltså socialministern tar upp sina frågor och inrikesministern och ecklesiastikministern sina frågor och börjar resonera om hur vi skall få pengar till allting. Ja, men det är ju just vad man i själva verket tvingas göra, i varje fall om man sitter i regeringen. Då måste man fråga sig hur mycket man kan lägga ut på forskning, hur mycket undervisningen får kosta och hur mycket vi kan satsa på vår sociala utbyggnad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och vårt civilförsvaret, med tanke på de inkomster staten samtidigt kan skaffa sig. Det är i det sammanhanget jag säger, att när folkpartiet och högern lägger fram sina förslag — folkpartiet förslag om större utgifter, högern förslag till besparingar och längre gående skattesänkningar — så kommer båda partierna fram till ett underskott på i runt tal en miljard kronor, sett från totalbalansens synpunkt. Jag frågar då: är man beredd att utöver denna miljard för att tillmötesgå försvaret gå än längre och skapa ett än större underskott, eller är man till äventyrs beredd att ta tillbaka några av de tidigare skattesänkingsförslagen för att kunna satsa de därigenom inflytande medlen till ökade försvarsutgifter?

Nu säger herr Ohlin att vi har en starkt överbalanserad budget, och han vill egentligen minska överbalanseringen genom skattesänkningar. Men han vill kanske också göra det genom ökade försvarsutgifter. Jag ber då att få erinra om vad herr Ohlin frågade mig den 4 november 1953. Han frågade då om jag kunde garantera att försvarsutgifterna framdeles icke skulle komma att överstiga 2 000 miljoner kronor. Orsaken till att han frågade så var, att han tvivlade på de ekonomiska kalkyler jag hade gjort upp beträffande materialplanerna. Men eftersom herr Ohlin särskilt underströk det, tog jag fasta på att han talade å svenska folkets, d. v. s. skattebetalarnas vägnar. I dag har emellertid herr Ohlin slagit om och förklarat att försvaret bör stå höjt över den diskussionen. Försvaret skall vi inte resonera om i samband med övriga kostnader och inkomster. Han är tydligen inte nu lika beredd att tala å skattebetalarnas vägnar som han var den 4 november 1953. Där ser man hur saker och ting kan ändras. Hur man vänder sig, har man herr Ohlin bak, och det gör naturligtvis att man kan känna en viss osäkerhet i varje fall beträffande honom.

Vad försvarsberedningen beträffar tar jag fasta på vad såväl herr Ohlin som herr Skoglund anförde. Som jag framhållit i statsverkspropositionen betraktar även jag det som en fördel att försvarsfrågan har kunnat höjas över parti-striderna. Jag tror också att det finns förutsättningar härför även framdeles, om man är beredd att ta ett resonemang, som kan resultera i en allmän skiss för försvarets framtida utseende, och om man samtidigt är beredd att rent sakligt göra upp en plan för hur vi skall skaffa fram de inkomster som skall täcka försvarsutgifterna. Jag vet inte om man här tänker sig att avdela en viss summa. I så fall kan vi ju alltid resonera om det. Men bara det att man förklarar sig beredd att på allvar resonera om dessa frågor under denna debatt, gör att man i varje fall med en viss hoppfullhet kan se framtiden an.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Jag måtte ha uttryckt mig så otydligt i mitt förra anförande, att försvarsministern missuppfattade mig. När jag talade om skatterna, menade jag skattesänkningarna, och det är ju den frågan försvarsministern vill resonera om. Jag anser det vara felaktigt att i den form som försvarsministern använt sig av i proposition knyta ihop frågan om skattesänkningarna med försvarsfrågan. Det är lika felaktigt som att säga, t. ex. när det gäller uppförandet av ett nytt sjukhus eller liknande, att om herrarna vill ha den eller den nyttigheten, så får ni låta bli att tala om skattesänkningar. Det är ett alldeles för enkelt sätt att argumentera på, och jag tycker inte att försvarsministern skall använda sig av det i diskussionen om försvaret.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern hänvisade till diskussionen 1953. Får jag erinra försvarsministern om att me-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ningsutbytet då gällde framför allt, att jag tyckte försvarsministerns redovisning vid en tidigare tidpunkt inte varit till fyllest. Det var alltså det saken då närmast gällde.

Nu säger försvarsministern: »Nu tycks herr Ohlin anse, att försvaret står över all ekonomisk diskussion.» Men försvarsministern har ju själv bara för en liten stund sedan refererat vad jag här sagt om ÖB-planen, tydligen med tanke på kostnaderna. Försvarsministern har själv särskilt tagit fasta på det yttrandet av mig, vilket innebar, att jag i hög grad ville ta hänsyn till kostnaderna. Nu, ställd i ett hörn, där försvarsministern inte vet vad han skall svara, säger han en sådan klyscha som att man från folkpartiets sida inte alls bryr sig om kostnaderna.

Nej, herr försvarsminister, det är faktiskt så, när det gäller försvaret, att man alltid måste ta hänsyn till kostnaderna. Men det förhåller sig inte på det sättet, att man för att kunna enas om försvaret, dess utveckling och dess kostnader också måste ha samma mening t. ex. om hur stort det statliga tvångssparandet skall vara eller i vad mån man i konjunkturpolitiken skall lita till enskilt sparande.

Det är synd för försvarsministern att vi inte har en driftbudget där utgifter och inkomster skall stämma på kronan, vilket man hade förr i tiden. Då skulle försvarsministern lättare kunna föra ett sådant resonemang som han här prövat. Nu förhåller det sig i stället så, att vi i oppositionen har en annan mening än regeringen om det enskilda sparandets och det statliga sparandets roll i konjunkturpolitiken. Det får försvarsministern finna sig i att vi har. Försvarsministern kan inte finna någon som helst ursäkt för sitt yttrande, att om ni vidhåller denna mening skall vi politisera försvarsfrågan.

Låt oss sträva efter att, såsom vi länge har gjort, hålla försvarsfrågan över partistriderna. Jag vill gärna säga,

att försvarsministern verkat i god riktning under de år han varit försvarsminister. Vi har haft vissa meningsskilligheter, men det har varit mindre sådana. Låt oss fortsätta med att försöka finna en samlande lösning i försvarsfrågan. Jag tror faktiskt, att försvarsministern själv i grund och botten håller med mig om att det är det och ingenting annat vi bör göra.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Av det herr Ohlin senast sade vill jag bara med tillfredsställelse ta fasta på att om man tränger igenom de allmänna politiska rökridåer, som han lade ut framför kärnan i vad han sade, så erkände han, att det finns ett samband mellan försvarsutgifter, skatter och eventuella skattesänkingsförslag. För det erkännandet är jag herr Ohlin tacksam.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! I anledning av det förslag, som framlagts under andra huvudtiteln om fångvården, vill jag yttra några ord.

År 1950 fattade riksdagen ett principbeslut om en fullständig omdaning av hela fångvårdens anstaltsbestånd. Denna reform skulle ske i etapper. Först skulle ungdomsklientelet tillgodoses, i andra hand abnormbrottslingarna och i den tredje etappen det ordinära fångklientelet. Det framhölls vid principbeslutets fattande, att en sådan reform med nödvändighet måste utsträckas under en lång följd av år.

När detta principprogram för fångvården fastställdes av riksdagen i enlighet med regeringens förslag, hade mer än hundra år förflutit sedan en liknande omdaning av fångvården igångsattes. Ännu så sent som när strafflagberedningen år 1944 lade fram sitt stora förslag om nya former för straffverkställigheten, utgick beredningen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

från att man i allt väsentligt skulle nöja sig med att rusta upp ett antal av de gamla cellfängelserna. Förutom s. k. kolonier och dylikt föreslogs endast nybyggnad av två större slutna anstalter. Detta sammanhänge bland annat med strafflagberedningens långtidsprognos beträffande fängeläggningen. Antalet intagna i våra fängelser har undergått stora växlingar, men strafflagberedningen ansåg att man inte behövde räkna med platser för ett större antal fångar än i genomsnitt 2 000 och en maximisiffra av 2 300. I dag har vi ungefär 4 000 intagna, och siffran kan ytterligare ökas. Det har alltså uppkommit en fördubbling av det antal intagna som vår främsta sakkunskap ansåg sig böra räkna med. Ökningen skedde först mindre kraftigt och successivt. Men för något mera än ett år sedan, på senhösten 1955, inträdde plötsligt en kolossal stegring av fångantalet, och denna har sedan fortskridit. Orsaken härtill är fortfarande inte känd, trots att vissa undersökningar av problemet har verkställts. Men på den korta tiden av något mer än ett år har fångantalet ökat med nära 30 procent. Det är uppenbart, att intet vårdområde kan möta en så plötslig ansvällning utan mycket stora svårigheter. Sådana har också i hög grad drabbat fångvården. Men svårigheterna har faktiskt kunnat bemästras bättre än man vågat hoppas. Detta har säkerligen i främsta rummet berott på ett intensivt arbete av fångvårdens tjänstemän i alla grader, och de har därvid haft stor hjälp av den omorganisation av fångvårdens inre arbete som enligt riksdagens beslut genomfördes för ett par år sedan.

För att möta den hastiga stegringen har nu särskilda åtgärder vidtagits. En provisorisk fångvårdsanstalt har inrättats i friställda kaserner i Hälsingborg och en annan i ett krigssjukhus i Lärbro på Gotland. De har båda redan börjat tas i anspråk och skall successivt beläggas under denna vår. Anstalten i

Hälsingborg är beräknad för tillhoppa 170 intagna och anstalten i Lärbro för 116. På den blivande kvinnoanstalten i Hinseberg i Frövi kommun har tills vidare förlagts en fångkoloni på 80 manliga fångar, som bland annat sysslar med ombyggnadsarbetena. Fångvårdsstyrelsen anskaffade i höstas inte mindre än fyra nya kolonier för tillhoppa nära 100 intagna. En stor fabriksanläggning i Ulriksfors i Jämtland är dessutom tills vidare förhyrd som koloni i avbidan på ett eventuellt förslag om inköp. En hel rad provisoriska åtgärder har alltså redan vidtagits för att möta överbeläggningens svårigheter.

Under tiden fullföljs emellertid det stora nybyggnadsprogrammet i enlighet med 1950 års principbeslut om inrättande av ett helt nytt anstaltsbestånd för fångvården. Konstruerandet och uppförandet av sådana byggnader tar med nödvändighet ganska lång tid. Det gäller att tillskapa anstalter av helt nya typer. De blir inrättade enligt moderna vårdprinciper och efter ingående studier, bland annat utomlands av Europas och Amerikas modernaste fångvårdsanstalter.

Det är en hel rad sådana anstalter som nu är under byggnad inom alla de tre etapper, som avsågs i 1950 års principprogram. För ungdomsklientelet görs nu en genomgripande ombyggnad av Skenäsanstalten enligt den s. k. lilla gruppens princip. Inom abnormvården, som är av den största betydelse för återfallsbrottsligheten, sker en stor ombyggnad av centralanstalten på Hall, och för samma vårdområde byggs ytterligare två nya anstalter i Mariefred och Hällby. För det ordinära fångklientelet pågår byggnad av en ny centralanstalt utanför Göteborg. I Tidaholm skall det enligt riksdagens önskan uppföras en ny anstalt med hög säkerhetsgrad. Långholmen skall ersättas med tre nya anstalter, ett rannsakningsfängelse, som Stockholms stad har åtagit sig att uppföra, och två nya centralanstalter. För

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dessas har markområden inköpts i Österåker norr om Stockholm och i Kumla. Förslag till de nya centralanstalterna har utarbetats och är nu under remissbehandling. För det kvinnliga fångklientelet har kronan inköpt Hinsebergs egendom. Där skall efter erforderliga byggnadsarbeten inrättas en modern och differentierad kvinnoanstalt.

Denna omfattande byggnadsverksamhet, som nu är i gång inom fångvården, har inte haft någon motsvarighet i vårt land under ett århundrade, om ens någonsin. Den har möjliggjorts genom det omfattande planeringsarbete, som på grundval av 1950 års riksdagsbeslut har utförts av olika sakkunniga instanser och nu senast med stor skicklighet har bedrivits av fångvårdens byggnadskommitté.

När herr Ohlin polemiserade mot finansministern, framhöll han inledningsvis med stort eftertryck att dagens debatt var en remissdebatt, den måste gälla statsverkspropositionen. Men litet senare, när han riktade sig mot mig, tycktes han ha glömt bort denna sin utgångspunkt. Ty det var ju uppenbart att han uttalade sig utan att ha läst vad andra huvudtiteln innehåller om anslagen till fångvården. Där redovisas närmare alla de fångvårdsbyggnader, som jag nyss har antytt. Där föreslås nära 23 miljoner för fullföljande av den omfattande byggnadsverksamheten, och där beräknas medel för anställande av omkring 400 nya tjänstemän i olika grader inom fångvården. Detta är säkerligen den ojämförligt största fångvårdsbudget som någonsin har framlagts.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Nej, herr justitieminister, det är just därför att jag läst statsverkspropositionen som jag påpekar, att det aldrig går som justitieministern säger i riksdagen på våren. Jag skall nöja mig med att framhålla en enda sak, fastän mycket vore att anföra.

Inte bara i januari utan så sent som i slutet av maj i fjol förklarade justitieministern, att de två anstalterna med 150 platser vardera skulle, om riksdagen fattade beslut, kunna vara färdiga till årsskiftet, då de behövdes. Men hur har det gått enligt upplysningarna i statsverkspropositionen? Jo, den 16 november beslöt man att uppdra åt den ifrågavarande kommittén att låta igångsätta den ena av dessa anstalter, d. v. s. man hade ännu den 16 november inte börjat med den. Vad den andra anstalten beträffar förklarade justitieministern, att det är nog bäst att riksdagen får se på frågan en gång till. I detta fall hade justitieministern alltså inte gjort någonting åt saken.

Detta är resultatet. Det är något helt annat än vad justitieministern ställde i utsikt i slutet av maj. Jag tror att detta exempel är tillräckligt belysande, och sedan kan jag kanske överlåta åt andra att i en senare debatt vidare ta upp dessa spörsmål.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag förstår att herr Ohlin inte vill tala om det stora fångvårdsbyggnadsprogram som nu är under genomförande utan endast vill uppehålla sig vid den i och för sig viktiga detalj som rör frågan om provisoriska anstalter. Får jag då erinra om vad som förekom i den delen förra året.

Ännu under hösten 1955 fanns inga tecken som tydde på att den stora stegring av fångantalet skulle inträda, som plötsligt satte in under sista kvartalet. Varken från fångvårdsstyrelsen eller från annan expertis hade några föranstaltningar gjorts för att möta denna händelseutveckling, av det naturliga skälet, att ingen kunde förutse den märkliga ökning, vilken som sagt inträdde med början under det sista kvartalet 1955, alltså för något mer än ett år sedan.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Detta inträffade samtidigt som den förra budgeten skulle avslutas, och det fanns således inga förslag till provisoriska åtgärder. Då gällde det att hastigt kunna möta de uppkomna svårigheterna på det ena eller andra sättet. Åtgärder vidtogs också. Fångvården fick på grund av de plötsliga förändringarna i beläggningen brytas ut ur budgeten och förslag skisserades i all hast för att beläggningen skulle kunna mötas. Det är riktigt att därvid till att börja med ställdes i förgrunden förslag om uppförande av en anstalt i Tidaholm och eventuellt en liknande i Norrtälje. Att jag ansåg att anstalter av den typen skulle kunna färdigställas på ett halvår, berodde på försäkringar, som jag hade fått från företrädare för en av landets största privata firmor med erfarenhet av uppförande av stora byggnadsföretag. Emellertid skedde successivt förändringar i förslagen, bland annat genom riksdagens uttryckligen uttalade önskemål om byggnadssättet. Anstalten förändrades härigenom från att ha varit en provisorisk anstalt till att bli en permanent anläggning med hög säkerhetsgrad. Denna förändring medförde en mycket längre byggnadstid. Detta stod kanske inte omedelbart klart vid det tillfälle, då innebörden av förslaget successivt förändrades, men det visade sig vid de fortsatta överväganden som måste göras i departementet.

Om herr Ohlin också har läst förra årets riksdagstryck, vet herr Ohlin att däri diskuterades inte bara detta projekt, för Tidaholm och eventuellt Norrtälje, som under utvecklingens gång ändrade karaktär, utan där diskuterades också en rad andra förslag som under arbetet kom fram successivt. Eftersom beläggningen vid fångvårdsanstalterna ökades så snabbt, är det klart att man inte kunde göra så omsorgsfulla förberedelser som eljest är brukligt, utan man måste lägga fram en rad olika projekt och av riksdagen begära anslag för att på ena eller andra

sättet kunna möta den föreliggande och hastigt uppkomna situationen. Och om herr Ohlin har läst årets statsverksproposition bör han ha funnit, att samtliga de olika projekt, som riksdagen uttalade sig för, av Kungl. Maj:t överlämnades till den nyinrättade fångvårdens byggnadskommitté för fortsatt behandling samt vidare att denna kommitté — i vilken flera ledamöter av riksdagen har verksamt deltagit — på kort tid åstadkommit ett imponerande utrednings- och planeringsarbete.

Detta har också lett till, såsom jag i mitt första anförande påpekade, att en ganska lång rad av provisoriska anstalter redan nu är tillkomna vid sidan av det ordinarie programmet för en fullständig omdaning på längre sikt av fångvårdens anstaltsbestånd.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara säga till justitieministern, som nu sade att det gällde provisoriska anstalter, att när fångvårdens byggnadskommitté lade fram förslag gällde det permanenta anstalter. Nu försöker justitieministern att skylla på två saker. Han säger att han fått upplysningar från någon privat byggnadsfirma. Det är med beklagande jag konstaterar att vi inte har så mycket av anglosaxisk parlamentarisk tradition här i landet, att ett statsråd tar ansvar för de uppgifter som lämnar riksdagen utan skyller ifrån sig på alla möjliga andra, som inte har tillfälle att delta i debatten.

Vidare skyller statsrådet på att riksdagen skrev en del i saken, vilket försenade anstalternas tillkomst. Får jag påpeka att justitieministern gjorde sitt uttalande, att anstalterna skulle vara färdiga vid nyår, den 28 maj — alltså efter det att riksdagen gjort sina uttalanden! Då kan justitieministern inte anföra riksdagens uttalanden som skäl till att anstalterna inte blev färdiga. Allt vad statsutskottet skrev härom var ju

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

känt för justitieministern, då han gjorde detta sitt uttalande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Det är alldeles självklart att jag tar ansvaret för vad jag sagt om byggnadstiden. Jag berättade endast varifrån jag fått min uppgift, och den är givetvis alldeles riktig. Den angivna byggnadstiden avsåg emellertid anläggningar av en mindre komplicerad typ än den som senare blev beslutad. Bl. a. gällde det byggnadsdelar i färdigställda block. Det har också visat sig vid uppförandet av den nya anstalten i Skogome utanför Göteborg, att tiderna håller mycket bra där. Jag understryker alltså att den av mig lämnade uppgiften var fullkomligt riktig. Jag har inte den ringaste anledning att försöka skylla på någon annan, och jag har inte heller försökt göra det. Jag vill bara berätta att jag fått uppgiften från sakkunnigt håll och att den är riktig.

Herr **SKÖLD** (s):

Herr talman! Man kan inte säga annat än att den svenska riksdagens remissdebatt är omväxlande. För min del tänker jag börja med att säga några ord om dyrortsgrupperingen.

På riksdagens bord ligger nu ett förslag från regeringen om godkännande av en löneplansrevision, varom överenskommelse har träffats mellan staten och löntagarorganisationerna. Denna löneplansrevision, som har väckt mycken debatt och också omnämnts här i dag i olika sammanhang, berör själva principerna för dyrortsgrupperingen. Civilministern har inte i sin framställning till riksdagen sagt någonting om dessa principer, men de fyra bondeförbundsstatsråd som reserverat sig mot regeringens förslag har snuddat vid dem. Deras mening är att spännvidden mellan de olika dyrorterna icke får öka, utan att den skall minska och detta därhän, att statens löner inom de olika

lönegraderna så småningom är lika i hela riket.

Jag skall gärna medge att jag bland många andra har haft den förhoppningen att vi en vacker dag skulle kunna slippa dyrortsgrupperingen, som sannerligen inte enbart är någonting av godo. Men är det i dagens läge verkligen realistiskt att tänka sig att en sådan utveckling skall äga rum? Medan staten under den tid som förflutit sedan kriget har minskat spännvidden mellan de statliga lönerna på olika orter — den utgör för närvarande högst 12 procent — har på den enskilda arbetsmarknaden spännvidden vuxit till mer än 25 procent. Följden har blivit att staten, framför allt på de högre dyrorterna, saknar möjlighet att konkurrera med den enskilda företagsamheten om arbetskraften. Det är ett faktum som det inte går att komma ifrån.

Man kan naturligtvis säga att då bör väl staten höja sina löner över lag på de högre dyrorterna på ett sådant sätt, att det blir möjligt för staten att konkurrera om arbetskraften. Men detta kommer å andra sidan att medföra en snedvridning av löne marknaden i förhållande till andra delar av riket, samtidigt som det också kommer att skapa mycket iögonenfallande orättvisor.

Teoretiskt vore det ju tänkbart att staten målmedvetet flyttade bort sin verksamhet från områden, där det råder knapphet på arbetskraft, och förlade den till orter där det finns mer gott om arbetskraft. Därigenom skulle det ske en utjämning på arbetsmarknaden och av arbetsvillkoren, som även skulle kunna medverka till att hejda den stora folkflykten från landsbygden till tätorterna. Men på detta sätt löser man inte dagens problem. Staten är skyldig att i hela riket tillhandahålla service av visst slag, järnväg, post och telefon, och detta gäller alltså även Stockholm. För det ändamålet behöver staten arbetskraft, och staten måste konkurrera med den enskilda arbetsmarknaden om den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na arbetskraft. Inga principer i världen kan förändra detta konkurrensförhållande och ställa oss i en situation som är annorlunda än den vi tidigare räknat med.

Jag vill därför i dag väcka den frågan, om vi inte på allvar bör överväga att för statens del ta bort nu gällande dyrortsgruppering i fråga om lönerna. Som det nu är, handlar den enskilda arbetsmarknaden och den allmänna arbetsmarknaden stick i stäv mot varandra, och den enskilda arbetsmarknaden förhindrar genom sitt tillstånd staten att tillämpa det bestående dyrortssystemet. Någon kanske säger att då får väl den enskilda arbetsmarknaden ändra sig. Men vi har ju i detta land en fri arbetsmarknad, och vi varken vill eller kan ingripa i dess avtalsbildning. Vad återstår då annat än att staten anpassar sitt lönesystem efter den enskilda arbetsmarknadens system?

Jag kan inte se att det finns mycket annat att göra, men jag kan naturligtvis inte heller påstå att det är självklart, att vi skall förfara på detta sätt. Det är något som man inte på rak arm kan bedöma, utan frågan måste först grundligt övervägas. Om vi kommer till den uppfattningen, att ingenting annat är att göra än att även staten går över till marknadslöner, d. v. s. att också de statliga lönerna för tjänstemännen mera fritt avtalas mellan staten som arbetsgivare och löntagarorganisationerna, då skall man väl också fråga om vi över huvud taget skall ha dyrortssystemet kvar, detta kineseri, som vi har dragits med sedan första världskrigets dagar. Skulle vi i så fall verkligen vilja ha kvar dyrortsgrupperingen på beskattningens område, d. v. s. ha olika stora ortsavdrag i olika orter? Jag förstår väl att någon kan säga: »Men det skulle ju vara orättvist, om man hade alldeles samma avdrag vid beskattningen på dyra orter som på mindre dyra orter.» Jag vågar nästan hävda, att det är en hädelse att tala om rättvisa när det gäller dyr-

ortssystemet. Jag vill påstå, att känslan för rättvisa är mycket, mycket litet förekommande vad detta system beträffar, och det är ganska naturligt. Här gör vi invecklade beräkningar om dyrligheten, och det blir ofta små, härfina skillnader som avgör, om en ort skall höra till den ena gruppen eller till den andra. Dessa skillnader kanske i själva verket inte existerar utan helt enkelt ligger inom felmarginalerna. Ändå måste vi ju i många fall låta dessa små siffror skilja. Vi kan inte göra det helt över, ty gjorde vi det, skulle detta land bli ett lapptäcke av dyrortsgruppering med ortsavdrag och lönesättning som varierade nästan från den ena kvadratkilometern till den andra.

Det är väl klart, att man med visst fog kan säga, att om vi kan ha samma folkpension och samma barnbidrag i hela landet, varför skulle vi då inte kunna ha samma ortsavdrag? Även detta skulle verka befolkningspolitiskt fördelaktigt genom att i någon mån upphäva lockelsen för folk att flytta från vad man nu kallar de billigare orterna in till de större städerna.

Om man på detta sätt vill, som jag här i korthet gjort, ifrågasätta dyrortssystemet både när det gäller lönesättningen och när det gäller ortsavdragen, är det i själva verket hela dyrortssystemet som kommer upp till avgörande. Det är givet, att det måste ske i ett sammanhang. Man kan inte göra det på rak arm — det har jag fullkomligt klart för mig — utan det behövs naturligtvis en utredning. Jag måste emellertid säga till regeringen: Jag begriper inte varför inte denna utredning redan är igångsatt. Riksdagen begärde den i höstas. Det betyder inte så mycket, det vill jag gärna medge. Regeringen får göra en utredning, när det blir mest angeläget, men har det inte i detta fall verkligen blivit angeläget för regeringen i den akuta situation, som den har kommit i just vid förarbetena under och på regeringsplanet angående löneplans-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

revisionen? Jag tycker, att regeringen här borde slå till och sätta i gång en utredning.

Alla mina kamrater i denna kammare förstår ju, att om man skulle gå över till ensartade ortsavdrag i hela riket komme det att betyda ett stort skattebortfall för både stat och kommun. Det komme att röra sig om niosiffriga tal, man kan gott säga hundratals miljoner kronor. Vi kan givetvis inte våga oss på att sänka några ortsavdrag, utan vi får höja dem, så att de högsta blir avgörande. Det hela är alltså en icke obetydlig skattefråga. I år är det ju annonserat, att vi skall få förslag till andra höjningar av ortsavdragen, höjningar, som kommer att medföra ett ännu större skattebortfall och dränerna statskassan på ännu många fler miljoner kronor. Så vitt jag förstår, är det väl inte någon inom regeringen, som har den uppfattningen, att det går att genomföra en större skattesänkning än vad detta aktuella ortsavdragsförslag kan innebära. Det finns i varje fall inte på den punkten någon reservation inom regeringen.

Dyrortsgrupperingen är alltså en fråga som inte kan komma upp till avgörande förrän längre fram efter utredning. Jag är fullkomligt överens med regeringen om detta. Som jag nämnde, behöver en utredning komma till stånd snarast möjligt, men jag har för min del ingenting emot att man sätter denna skattesänkning närmast i raden efter den som man tror sig kunna genomföra. Det är en skattesänkning som i högsta grad kommer att gälla de smärre inkomsttagarna i landet.

Den budget som i dag debatteras har ju fått olika omdömen. Somliga säger att den är för stark, andra att den är för svag. Jag skall inte tillåta mig att ta ståndpunkt i frågan. Jag vill bara säga att jag inte kan tänka mig att denna budget kan försvagas, om den skall fylla sin uppgift att vara ett bidrag till

bevarandet av samhällsekonomisk balans.

Framför allt är det ju utvecklingen i fråga om de förestående nya arbetsavtalen som skapat oro. Man kan nog säga att redan uppställda krav går längre än vad konsumtionsutrymmet medger. Går dessa krav igenom, då blir det ju en prisstegring. Nog är det olustigt om någonting sådant skulle inträffa i ett läge då det, enligt mitt förmenande, i övrigt råder ett tillstånd som ligger ganska nära balans. Vi har väl inte varit närmare en balans i samhällsekonomin sedan åren 1952—1953, och det får man väl säga är rätt hyggligt. Att i det läget få det hela kastat över ända genom avtalsrörelsen, det är inte roligt.

Trots detta skulle det emellertid inte falla mig in att i dag råda löntagarorganisationerna till att avstå från att begära löneförhöjning. Erfarenheten säger oss nämligen att detta kommer att påverka företagsvinsterna. Det skulle komma att blåsa under löneglidningen, och detta skulle man ha lika liten glädje av. Lönehöjningen skulle då komma igen i en annan form. Trots att jag för min del inte vill rikta en sådan uppmaning menar jag dock att denna fråga bör diskuteras. Jag måste säga att det inte finns någon möjlighet att i ett fullsysselsättningsamhälle upprätthålla samhällsekonomisk balans, om icke löntagarorganisationerna gör en effektiv insats för att hålla konsumtionen inom ramen för det tillgängliga utrymmet. Det kan i längden inte vara rimligt att statsmakterna skall sitta i en ständig beredskap, vara beredda att göra motåtgärder praktiskt taget varje gång en avtalsrörelse har slutförts. Det är någonting hos mig som säger att det tillståndet i grund och botten inte passar ihop med vår rättsordning.

När jag tänkte över denna fråga kom jag på ett exempel från ett helt annat område. Låt oss säga att ett bolag äger en sjö. Bolaget vill sänka vattenståndet genom en avtappning. Detta vatten skall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rinna bort genom en dalgång. Där tänker nu bolaget släppa ut vattnet, vilket ställer till skada för enskilda. Bolaget säger att det inte är dess sak att ersätta skadorna. Det får staten klara. Staten äger en annan sjö som avrinner genom samma dalgång. Om staten vill hindra skada, kan den dämma upp sin sjö och minska vattenavrinningen tills vidare. Vi säger oss genast att så vill vi inte ha det. Var och en måste bära ansvaret för sina handlingar och för sin makt. Därför kan man inte moraliskt komma ifrån, att det inte kan vara rimligt att ha det på detta sätt.

Man skulle också kunna illustrera denna situation med ett yttrande, som Landsorganisationen tämligen nyligen har gjort. Såvitt jag vet har Landsorganisationen för sin del sagt, att man inte borde höja ortsavdragen så mycket som de sakkunniga har föreslagit. Varför skulle vi inte göra det? Jag svarar, att meningen bakom detta yttrande måste väl vara, att vi inte har råd att öka köpkraften så mycket som skulle bli följden om man höjde ortsavdragen i den utsträckning som är föreslaget. Varför har vi inte råd med detta? Jo, helt enkelt därför att man räknar med att avtalsrörelsen tar i anspråk en så stor del av konsumtionsutrymmet att det inte blir någon plats kvar. Då vill jag säga: En sänkning av ortsavdraget är väl socialt sett en minst lika rättvis åtgärd som löneförhöjningarna. Varför skall man stå i ett val här? Hade det inte varit mera konsekvent om LO fäst uppmärksamheten på denna sak genom att säga: med hänsyn till detta läge har vi inte råd att nu minska arbetstiden. Då hade löntagarna haft att välja mellan olika förmåner och inte dragit in andra grupper, som i grund och botten inte har något med detta att göra.

Lönerörelserna har en benägenhet att rubba den samhällsekonomiska balansen. Också i år har vi oro för att detta skall ske, trots att man väl kan säga att regeringen har fört en politik som

har varit så stram att praktiskt taget ingen har vågat yrka på att den skall ytterligare skärpas. När denna risk finns även i detta läge, måste, som jag nyss yttrade, löntagarorganisationerna göra en aktiv insats för att den del av löneökningen sparas som inte kan rymmas inom konsumtionsutrymmets ram.

Vad har nu oppositionen för inställning till frågan om förhållandet mellan priser och löner? Regeringen gör så gott den kan med en stram kreditpolitik och en stram finanspolitik. Särskilt finanspolitiken vill ju icke herr Ohlin veta av. Han vill göra den betydligt mindre stram. Vad vill herr Ohlin ha i stället? Jag lyssnade till honom med intresse i dag. Han vill ha ett ekonomiskt råd. I detta skulle det också ingå representanter för politisk sakkunskap. Jag får säga att herr Ohlins ekonomiska anförande i dag var knappast något specimen för en plats i något ekonomiskt råd, ty så mycket halvsanningar som herr Ohlin förde fram — när jag säger halvsanningar är det för skönt, men man får vara försiktig — har jag sällan lyssnat till. Men det föreföll mig också som om herr Ohlin hade den meningen, att löntagarna borde iakttå återhållsamhet. Han gav sitt yttrande den formen, att löntagarorganisationerna borde begränsa sina lönekrav inom produktiviteten. Detta är återhållsamhet. Det utesluter möjligheten att knappa in på företagsvinsterna. Men hur skall det gå till? Vi har ju en fri arbetsmarknad, och herr Ohlin vill lika litet som vi rubba den. Jag tror inte att en sådan återhållsamhet är nyttig att lägga in i ett långsiktigt handlingsprogram.

Hur skall det gå till, herr Ohlin, att hålla den samhällsekonomiska balansen? Det är statens sak, det skall staten ta ansvaret för, menar han. Men om det då t. ex. blir en lönerörelse som stiger över bräddarna, vad skall staten då göra? Såvitt jag vet är det herr Ohlins mening, att sådana lägen skall man klara genom att den enskilde fri-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

villigt sparas. Detta skulle kunna locka till många betraktelser om ansvarsfördelningen. Hur skall staten bära sig åt för att få den enskilde att spara? Jo, den enskilde skall lockas till det genom sparvänliga åtgärder. Men nu finns det ju knappast någon ekonom i hela världen utom möjligen herr Ohlin som vågar säga att det lyckas att locka folk att spara. Folk sparas inte därför att de lockas, de sparas av andra anledningar. Om det då inte går att locka dem att spara, vad skall då hända? Jo, då skall staten fortfarande ha ansvaret. Det där tycker jag är ett oerhört lättsinnigt resonemang. Om oppositionen på allvar vill att man skall öka sparandet i samhället, skall man väl inte vara kallsinnig mot de verkliga sparmöjligheter som föreligger. Jag tar som exempel frågan om tjänstepensionering. Jag är fullt medveten om att den inte kan lösa dagens problem utan kommer in i ett mera långsiktigt sammanhang, men när herr Ohlin uppmanar oss till långtidsplanering, kan det ju passa att dra in denna sak i resonemanget. Det finns knappast någon som inte säger: Det är rättvist och nödvändigt att vi får ett starkare och för alla likvärdigt ålderdomsskydd i landet. Alla förklarar sig eniga om att möjlighet till ett sådant ökat skydd bör skaffas snarast möjligt. Men det finns säkert ingen möjlighet att förneka, att om man snabbt vill ha ett rättvist ålderdomsskydd, så finns det ingen annan väg att gå än den som vi kallar den obligatoriska. Jag tror inte att det lönar sig att förneka, att man på det sättet snabbast kommer fram och att man kommer till ett mera rättvist resultat. Men det vill man inte vara med om. Och varför vill man inte vara med om det? Ja, det är kanske svårt att veta. Men det var ännu svårare före den 10 januari. Den 10 januari höll nämligen herr Ohlin ett tal, där han med skärpa redovisade två skäl emot en obligatorisk tjänstepensionering. Det ena skälet var, att den skulle leda till

en smygsocialisering. Det andra skälet var, att en obligatorisk tjänstepensionering skulle slå sönder vår nuvarande försäkringsrörelse.

Tillåt mig att ett ögonblick plocka i bladen på dessa två blommor!

Varför innebär enligt herr Ohlins mening en obligatorisk tjänstepensionering en smygsocialisering? Jo, säger herr Ohlin, en del av de avgifter, som arbetsgivarna skulle betala för sina anställda, skulle gå till en statlig fond, de skulle fränhändas företagen, och de skulle komma under statens förvaltning. Det är det som är socialisering. Låt mig nu först fråga: Varför skulle dessa pengar stanna kvar i företagen? Vems pengar är det? Jo, det är de anställdas pengar. Det är deras lönesparande, som skall avsättas till deras ålderdomsskydd. Vad finns det för skäl för att dessa pengar skall stanna i företagen; det är ju inte företagens pengar utan de anställdas. Det kan väl inte finnas någon vare sig juridisk eller moralisk rätt för företagen att ha dessa pengar kvar. Så är den saken principiellt beskaffad. Men om nu dessa avgifter skall gå till en fond, är det då nödvändigt att den fonden skall förvaltas av regeringen eller riksdagen? Om regeringen och riksdagen vill ställa sig utanför förvaltningen av dessa pengar, kan det ordnas, och då blir det hela en rent praktisk fråga, som inte har någonting med ideologiska principer att skaffa. Den frågan bör kunna lösas utan att man råker ut för de farligheter, som enligt herr Ohlins mening skulle uppstå, om staten förvaltade pengarna.

Jag skulle för min del vilja säga, att detta tal om smygsocialisering är ett skenargument, som herr Ohlin använder för att väcka antipati på vissa håll mot tjänstepensioneringen. Men kärnan i herr Ohlins resonemang måste vara intresset att bevara dessa pengar, som inte är företagens, under företagens förvaltning.

Jag tar det andra argumentet. En

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

obligatorisk tjänstepensionering skulle slå sönder den nuvarande försäkringsrörelsen. Varför skulle den göra det? Ja, jag kan föreställa mig att herr Ohlin menar, att sedan det blivit ett så starkt ålderdomsskydd, som man skulle få genom en förbättrad folkpension och en tilläggspension, så kommer folk att sakna intresse för ytterligare försäkringar, och därigenom skulle försäkringsrörelsen få mindre att göra. Man kan också säga, att sedan avgifterna till den obligatoriska försäkringen betalats — även om de betalats av företagen, så medför de en minskning av de anställdas möjligheter att få en förhöjning av sina kontanta löner — så har man inte råd att ta så mycket andra försäkringar. Jag kan medge allt detta. Men vad är det härvidlag för skillnad på den obligatoriska försäkringen och den försäkringsform, som herr Ohlin är anhängare av, nämligen — jag hade så när sagt — den frivilliga, men det kan man ju inte säga sedan inrikesministern talat. Man får väl i stället säga, att det jag kallar för en obligatorisk försäkring är en ställig försäkring, det herr Ohlin tänker sig är en facklig försäkring, och det herr Hedlund tänker sig en individuell. Herr Ohlin kan ju ett ögonblick fundera över hur han skall formulera de frågorna i den folkomröstning som han vill ha. Detta alldeles vid sidan av vad jag tänkte säga.

Jag går tillbaka till den form av tjänstepensionering, som herr Ohlin räknar med, och frågar: Kommer inte den försäkringsformen lika effektivt att slå sönder den nu existerande försäkringsrörelsen? Även denna försäkring avser ju ett ålderdomsskydd. Pengar skall betalas in till försäkringen, och fonder skall väl bildas. Varför skulle inte den försäkringen slå sönder försäkringsrörelsen? Ja, det kan naturligtvis vara en viss skillnad. Det kan ju hända att herr Ohlin räknar med att den försäkringen är trögare att få i gång, att den får mindre anslutning, att den ger sämre

förmåner och att vissa grupper ställs utanför. Det kan tänkas att det blir så, och att denna försäkring därför inte blir lika svår för den nuvarande försäkringsrörelsen. Men vems intresse är detta? Inte är det väl löntagarnas intresse, möjligen företagarnas. Jag måste därför säga att dessa två av herr Ohlin framförda argument verkligen är talande, och jag hoppas sannerligen att Sveriges löntagare fäster sig vid dem, ty de visar ju en del som man kanske förut har försökt att dölja.

Genom att man försöker sätta en käpp i hjulet för en obligatorisk tilläggspensionering, som skall skapa ett hållbart ålderdomsskydd, motverkar man en betydande sparmöjlighet och en stabiliseringsfaktor. Som jag tidigare antydde kommer en del av dessa avgifter, under en relativt lång övergångsperiod, att fonderas. De blir sparmedel, minskar hetsen på lönemarknaden, minskar påfrestningen på konsumtionen och skapar ökade resurser för investeringsverksamheten. Hur pengarna skall fördelas till räntebärande investeringar är, som jag tidigare nämnde, en rent praktisk fråga, och om man vill kan det också bli en förhandlingsfråga, därom är icke någon tvekan. Jag kan inte finna annat än att en överväldigande majoritet av löntagarna ansluter sig till detta system med en obligatorisk tilläggspension. Från organisationerna kommer bud härom varje dag, och när herr Königson i denna debatt insinuerade, att LO:s inställning i denna fråga är beklaglig och att medlemmarna kanske inte var med på denna linje, vill jag säga att jag skulle tro att varken LO eller någon annan löntagarorganisation vågar gå in för något som ett betydande antal medlemmar inte vill. Den anslutning organisationerna ger är ett tecken på medlemmarnas vilja att ha det på detta sätt, men den är också ett tecken på att löntagarorganisationerna vill sluta upp bakom detta mycket betydande målsparande. Enligt min mening tar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

man dåligt sitt ansvar för den ekonomiska utvecklingen i vårt land om man icke tillvaratar den möjlighet som här föreligger att få de väldiga löntagargrupperna med på att skapa ett system som leder till ett mycket utbrett målsparande.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är säker på att kammaren ursäktar mig om jag inte tar upp herr Skölds många kritiska anmärkningar till debatt här, jag har redan haft så många repliker i dag.

Utom att jag måste hänvisa herr Sköld till att i protokollet läsa vad jag sade om löntagarorganisationerna i stället för vad han här angav, vill jag säga en sak rörande frågan om pensioneringen. Vi får ju tillfälle att återkomma till den när utredningens förslag är offentligt. Det är tydligt att herr Sköld har en ganska ofullständig kännedom om förslaget, annars skulle han uppenbarligen inte ha kunnat yttra sig så som han gjort här i dag. Jag har emellertid själv i dag liksom tidigare rest frågan om en rådgivande folkomröstning, och därför vill jag inte underlåta att här just beträffande detta spørsmål litet avkyla herr Skölds förtjusning över att han, tydligen under anförandets gång, upptäckte att det fanns tre linjer och undrade hur jag skulle formulera dem om det blev en folkomröstning. Ja, herr Sköld, huvudsaken är väl om man vill ha en obligatorisk, av staten bestämd ordning efter en viss schablon, eller om man vill överlämna det som ligger ovanpå folkpensionen åt frivilligheten. Om svaret blir att man vill välja den frivilliga, valfritt utformade pensionen, är ju det väsentliga klarlagt. Sedan förmodar jag verkligen att herr Sköld inte förmenar de svenska fackliga organisationerna att försöka förhandla sig till

så goda pensioner som möjligt, och inte vill väl herr Sköld heller förmena enskilda individer här i landet att skaffa sig tilläggspensioner. Med detta faller ju, såvitt jag kan förstå, hela herr Skölds reflexion på denna punkt.

Vad sedan beträffar sparandet får jag erinra herr Sköld om att det i själva verket är så, att den frivilliga pensioneringen är ett rent premiereservsystem, som i och för sig alltså har en starkare fondbildningstendens än konkurrerande system. Jag tror därför att det, om detta handlägges rätt, kommer att bli väl så stort sparande den vägen som det skulle bli den obligatoriska vägen.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom vi talar så mycket om frivillighet här, så kan väl herr Ohlin gå med på att hur många repliker han tar här i kammaren beror på hans egen fria vilja.

Jag tror inte att jag på något sätt har misstolkat vad herr Ohlin yttrade om löntagarorganisationerna. Jag skall med stor tillfredsställelse ta del av protokollet, ty jag tror att vad jag här har sagt kommer att stå sig. Herr Ohlin säger att han inte vill diskutera tjänstepensioneringen här i dag, utan att vi kan vänta tills förslaget kommer. Nu var det emellertid så, att herr Ohlin inte väntade. Han var framme elva dagar före mig och talade om detta förslag, som han tydligen anser sig känna till men som jag inte skulle känna till. Jag tror inte att det där är så mycket att resonera om. Herr Ohlin har en förhoppning, att hans form av försäkring skall leda till större sparande än ett obligatoriskt system. Det vet han ingenting om. Han säger att jag väl inte vill hindra de fackliga organisationerna att förhandla om bästa möjliga pension. Nej, det vill jag inte, men herr Ohlin vill tvinga dem att förhandla genom att utesluta möjligheten för dem att gå den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

väg som de önskar gå. Herr Ohlin vill vägra införande av en obligatorisk tjänstepension, vilket är det som löntagarorganisationerna önskar.

Så kommer jag till talet om folkomröstning. Det är klart att herr Ohlin vill försöka komma från det verkliga läget. Han vill ha en propositionsordning för en folkomröstning som blir så dunkel och inhöljd i dimma som möjligt. Skall vi bara resonera om obligatorisk tjänstepensionering eller frivillig, vill jag säga att det svenska folket röstade om den saken i förra valet. Närmare kommer inte herr Ohlin. Sedan blir det riksdagens sak att avgöra, ty även den omröstningen var konsultativ.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Riksdagens debatter — och det gäller givetvis även remissdebatten — domineras av de ekonomiska spörsmålen, och dessa i sin tur hör ju i högsta grad samman med vårt folks trevnad, lycka och trygghet. Alla vet vi att prispolitik och kronvärde, skatter och folkförsörjning, sysselsättning och löner, dyrortsgruppering och ålderdomstrygghet hör till de stora frågorna. Det finns ingen anledning för oss att söka spela sådan frigjordhet i fråga om det materiella, som vi varken äger eller ens kan äga. Om jag därför genom mitt anförande låter kammaren få en andhämtningspaus i den ekonomiska debatten, så beror det inte på bristande intresse när det gäller ekonomiska frågor utan därpå, att andra har talat så mycket om dem och gör det bättre än jag skulle kunna.

Det skulle vara underligt om i denna remissdebatt inte ungdomsfrågorna fördes allvarligt på tal, och det är vad jag vill göra en liten stund.

En av riksdagens talmän ställde dessa problem i blickpunkten vid riksdagens högtidliga öppnande i Rikssalen. Jag tänker att denna riksdag kommer att få syssla mycket med ungdomsvårdens

speciella problem. Hem- och familjeliv kommer att belysas, och vi får så småningom se vad riksdagen kommer att göra för att få fram en bättre tingens ordning.

Jag för min del, herr talman, motser med det allra största intresse och med stor förväntan resultatet av den konferens som på justitieministerns anmodan kommer att hållas mellan representanter för justitie-, inrikes-, social- och kommunikationsdepartementen samt ledamöter av denna riksdag. Det är män med erkänd insikt i lagfrågor, medicin, psykologi, sociologi och pedagogik. Jag vill dock deklarera, att jag gärna skulle ha sett att den religiösa faktorn hade kommit med. Vi har ju dock här i landet en kristen kyrka och en omfattande kristen och ideell barn- och ungdomsverksamhet. Varför kunde man inte låta någon sakkunnig teolog eller expert på kristen moral och livsåskådning vara med bland utredarna i denna samordningskonferens; med andra ord: Varför skall man vara så generad för tio Guds bud?

Man saknar kännedom om orsaksfaktorerna till ungdomskriminaliteten, sägs det i motiveringen för den nu tillsatta samordningen. Det är sant, men det är sant bara till en del. Det föreligger t. ex. ett negativt samband mellan medlemskap i kristna ungdomsrörelser och kriminalitet. Det föreligger däremot ett positivt samband mellan splittrade hem och alkoholbruk och kriminalitet hos ungdomen. Likaså torde det kunna påvisas ett positivt samband mellan vissa nöjesformer, viss litteratur, vissa bedövningsgifter m. m. och kriminaliteten. Dessa företeelser är i sin tur bannlysta eller betraktas i varje fall som fördärvsmakter inom kristna hem och församlingar och ideell verksamhet. Vill man söka få reda på vad som hämmar livet och vad som befrämjar det så tror jag att de kristna folkrörelserna och även de ideella borde ha kommit med i bedömningen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Kan nu de utvalda, som arbetar med dessa frågor, komma med realiserbara förslag för en kanalisering av vad jag ville kalla ungdomens energi i sunda banor, så bör de mötas med förståelse, även om det skulle kosta en hel del. Detta gäller även i fråga om effektivisering av ungdomsvårdsskolorna, som är ett stort och allvarligt problem. Jag skall inte röra vid det, eftersom jag har talat om det många gånger förut i denna kammare.

Ungdomsbrottslighetens ökning är ett beklagligt faktum. Den som vill ha lättillgänglig statistik i ämnet kan ta del av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22 förra året. Denna ökning är ingen storstadsföreteelse. Landsortstidningar rapporterar i sjuspaltssrubriker om skrämmande barnbrottslighet. Brotten är nära fördubblade, heter det. I siffrornas kalla men klara ljus ser man nu att brottnas antal, på en del håll, ökats med 100 procent mot 1955, som ändock angav en ganska hög brottsfrekvens. Vad myndigheterna särskilt aviserar är, att brottslingar under 15 år blir vanligare och redovisar rårare och djärvare brott. Inbrott, stöld, snatterier, bränder, rån, misshandel och inte minst sexualbrotten står i förgrunden. Den nakna sanningen är alltså den, att ungdomsbrottsligheten gräver sig nedåt i årgångarna och uppåt i socialgrupperna, med andra ord man möter dessa brottslingar bland tonårens yngsta, och fina hem och namn figurerar hos polisen. Och hade vi inte åttalseftergift för ungdomsbrottslingar så skulle straffregistrets statistik bli mycket mörkare än vad som nu är fallet.

Jag tror, herr talman, att det är klokt att både i pressen och i andra sammanhang inte göra alltför stort väsen av företeelser sådana som de s. k. nyårskravallerna. Men en nykter bedömning är tillbörlig, och samhället har all anledning att fråga efter nedbusningens orsaker och efter reaktionsformerna. Ty nedbusning är det när ysterheten, som

jag tycker nog kan i viss mån vara berättigad hos unga människor, tar sig sådana uttryck som har skett inte bara i form av nidingsdåd på gator utan såsom skedde t. ex. i Katarina kyrka, där ett tiotal ungdomar med skrän och svordomar störde gudstjänsten och sedan störtade ut under högljudda tjut. När barn i 12-årsåldern och därtill flickor flockvis samlas för att slå ut kyrkfönster och man tänder upp eldar mot gravstenar och uppför dansuppvisningar på kyrkogården, då tror man sig förflyttad till ett samhälle där vettet är borta. Och sådant sker i landets huvudstad enligt en kyrkoherdes uttalande i Svenska Dagbladet. Om dylikt skedde i en svensk församling i utlandet, så undrar jag stilla om inte detta rent av skulle föranleda en demarche från svenska regeringens sida, där man skulle begära skydd för svensk egendom.

Jag tror att vi på senare år kommit in på sundare linjer när vi börjat fråga: Varför sker detta? Varför detta beteende? Vi söker med andra ord komma underfund med orsak och verkan. Den sociologiska undersökningen av de 111 ungdomar, som greps av polisen nyårsnatten på Kungsgatan, visar, att 51 av dessa ungdomar har förvärvsarbete, 12 studerar i högre och lägre skolor, och man skall söka få fram en så fullständig bild som möjligt av ungdomarnas levnads-, familje- och arbetsförhållanden, deras ideella intressen, fritid, alkoholvanor och medlemskap i föreningar. Till detta skulle jag bara vilja tillägga: Men hur vet man att de 111 antecknade var de verkligt skyldiga? Jag tror att om man skall vinna någonting väsentligt måste man gå till botten och söka få fram vad som är grundlinjen, livsprincipen för handlandet, normerna för livet eller frånvaron av normer, som man vill uttrycka det så.

Den som knäsatte t. ex. H. D. Lawrence's livsdoktrin och säger: »Följer man sin primitiva instinkt så gör man också det rätta, ty då handlar man i en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lighet med Livet, och Livet är alltid det rätta», då måste man givetvis reagera emot alla etiska bud och livslinjer av universell eller allmänmänsklig karaktär. Då anser man det riktigt att styra efter lampan som man har i fören på sin egen båt. Har man, herr talman, denna grundsyn, då kan jag förstå en skribent i ungdomsdebatten, som i en stockholmsidning den 18 dennes skrev, att föräldrar och uppfostrare inte skall ställa krav på barnets beteende, utan det är bara barnet som får ställa krav på föräldrar och samhälle. Denna enligt min mening rent asociala åsikt är knappast nyttig för de missanpassade och hjälper dem inte ett skvatt till en bättre anpassning till samhället.

Vill man åter följa Nya testamentets ord »Allt vad i viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem», eller jag kan ta Kants tes: »Handla så att ditt handlande kan upphöjas till allmän maxim eller regel», då, herr talman, rycker ansvaret, gemenskapen, solidariteten in i problemställningen. Frågan blir till sist: Vilka ideal, normer, livslinjer, rättsbegrepp ger vi den ungdom som är vår, ger den i undervisning och i praktiska exempel? Det går inte att bluffa nutidens ungdom, den genomskådar oss vasst och logiskt. Påvisar vi faror och risker och vådor, så tar denna ungdom oss inte på allvar om vi låter allt fortgå bara vi tjänar pengar.

Jag tror på en forskning som djuplodar människans väsen, biologiskt och psykologiskt, som tar med alla livssammanhangen. Den torde vara ytterst nödvändig. Arvsanlag och miljöfaktorer bör få sin rätta belysning, så att vi får ett sakligt och tillförlitligt grepp om ungdomsbrottslighetens problematik, men vi får dock aldrig glömma att hos varje människa finns det ett »jag» och ett »du», som kan och måste ställas till ansvar, men vi får lika litet glömma att i vårt kultursamhälle med dess visserligen rika men även så komplicerade

tillvaro är det mer de äldre som bör ställas till ansvar. Den ungdom i tusental som kommit på sned och i konflikt med rättvisan är en olycklig ungdom. Den är klandervärd, visst är den det, men den är mer beklagansvärd och mer i behov av mänsklig värme än sammanbitna tänder. Detta utesluter inte att den unge brottslingen, kanske tyngre än som ofta sker, bör från samhällets sida få känna sammanhanget mellan brott och straff.

Vi har alla varit med om att frilägga spriten och har ansvar för detta. Det tillkommer oss i riksdagen att vidtaga alla de åtgärder, som ligger inom rimlighetens gränser för att hindra spritens ödeläggande verkan inte minst bland ungdomen. Vi kan inte handlingslöst åse, att ungdomen super ner sig och blir alkoholiserad, så att vi riskerar att efter tio års inkubationstid möta många av dessa unga människor på alkoholistanstalterna. Vi vet nu att 70—80 procent av alla brott har alkohol som en drivande faktor, som akut kraft, eller med alkoholskador som bakgrund.

Alla är vi väl överens om att skall något kunna göras till förbättring i ungdomsvärlden, så måste hemmen mer ta sitt ansvar. Många föräldrar står rådvilla inför den moderna uppfostrans doktriner om frihet och synes nära nog tro att fri uppfostran innebär frihet från uppfostran i stället för uppfostran till frihet. Detta tar sig uttryck t. ex. i en så trivial men allvarlig företeelse som barnens uteliv på kvällar och nätter. På gator och kring nöjesparker springer barn till klockan 10, 11 och 12 och ännu längre utan tillsyn. Somliga föräldrar låter med teoretisk motivering barnen få denna frihet, andra vill inte »ta i» och andra tycker, att det är skönt att vara av med ungarna. Cykeln, mopeden eller bilen ställer man under tak och skyddar, men med barnen är det inte så noga.

Jag vill peka på att ungdomsvårds-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skolechefen har krävt förbud för minderåriga att vistas ute efter mörkrets inbrott eller efter visst klockslag. Jag såg i en tidning häromdagen, att Solna barnavårdsnämnd sökt ordna saken så, att polisen skall se till att barnen i hygglig tid går hem och lägger sig. Det är väl ändå hemmen och föräldrarna, som skall sköta om sådana saker. Från barnavårdsnämnderna omvittnas, att de sena kvällsvanorna kan få ödesdigra verkningar. Från skolhåll klagas ofta över att barnen är trötta och irriterade. Barnläkare framhåller att barn behöver 10—12 timmars sömn och avkoppling före själva sömntiden. Om vi inte här får uppleva en hemmens och föräldraansvarets renässans tror jag inte mycket på vare sig kvällspolis eller andra åtgärder från myndigheternas sida.

I orsakskedjan till ungdomsbrottsligheten rycker, enligt min mening, in även den påverkan som ges de unga genom film, den sämre deckarlitteraturen och kriminal-, gangster- och våldsserierna. Jag kan inte agera expert på amerikanska gangsterfilmer, men sakkunniga har sagt mig, att det sämsta i den vägen, som inte går i Amerika, vräks in på vår marknad. Om filmen är svenska folkets bottenskola, så är det ju underligt, att inte samhället bättre vakar över vad som bjuds tonåringarna på schemat. Här borde en sanering vara sakligt motiverad från alla synpunkter. Om importen av s. k. pocket books med skrikande omslag och där morden staplas på varandra högvis, sade landets justitieminister i en debatt i denna kammare för ett par år sedan, att han för sin del ansåg, att denna art av litteratur torde vara till större skada än seriemagasinen. Jag kan gärna hålla med honom om det.

Vad vill man då göra för att hejda denna import? Litteratur vore en förolämpning att kalla denna art av tryckalster. Det räcker med att bara erinra om en del av boktillarna. Här är några:

Mord på julafton, Mord efter önskan, Mördaren väntar inte, Mord ombord, Mord utan minne, Mord i varuhus, Två mord och ett i minne, Möte med död blondin, Oskuld och narkotika.

Böckerna, säger doktor Lorenz Larsson i Svensk Skoltidning nr 1—2 1957, överträffar ens värsta föreställning om litterärt lågmärke och dylik litteratur måste betraktas som sjuk, pervers. Om Svenska Pressbyrån kände sitt ansvar, skulle den inte skylta med dessa alster.

Konsumtionen av seriemagasin av gangster- och kriminaltyp synes ha minskat tack vare den insats som gjorts av Seriekommittén i samarbete med kristna och ideella folkrörelser och då inte minst ABF:s arbete, lärare och kommitténs kunnige ordförande.

Jag tror även att första lagutskottets uttalande förra året var av stor betydelse och nöjer mig med att bara omnämna detta. Riksdagen godtog utskottets uttalande, och jag vill gärna uttala en from önskan, att åtgärder vidtas som en konsekvens av detta godkännande. Det blottar en betänklighetsfullt logisk, om man å ena sidan mottar alarmerande rapporter från auktoritativa myndigheter om en stigande brottsfrekvens inom ungdomsvärlden och spårar orsakerna men samtidigt låter den andliga förgiftningsprocessen fortgå.

När ecklesiastikministern på s. 699 i åttonde huvudtiteln upptar ett anslag på 5 000 kronor till Seriekommittén, så är det en vänlighet och ett erkännande, men jag skulle nog gärna vilja fråga: Fanns det inte någon möjlighet att i en budget på bortåt 12 miljarder gå så långt, som skolöverstyrelsen bett om och bevilja 10 000 kronor för att ge kommittén luft under vingarna?

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang föra på tal en annan sak, som jag menar inte alldeles ligger vid sidan om ungdomsproblemen. Det är radioprogrammen.

»Radion skall stimulera lyssnarintresset utan att göra avkall på sin ideella

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

målsättning. Först och främst måste kravet på kvalitet vidmakthållas och skärpas, kvalitet både konstnärligt och tekniskt. Det som bjuds skall om möjligt i sitt slag vara det bästa, som står att få ...» Så uttalade sig radiochefen någon gång förra året, och vem kan inte på det varmaste instämma i det uttalandet?

Jag vill gärna säga att mycket av det som bjuds i radio är av hög kvalitet. Personer från livets alla områden ger åt lyssnare kunskap avpassad på ett pedagogiskt tillgängligt sätt. Låt mig tillägga att det ges även populära underhållningsprogram som alla väl kan lyssna på. Jag vill ge dessa erkännanden, innan jag går vidare.

Därför blir man så mycket mer bekymrad och harmsen, när övertramp sker. Det är naturligtvis inte lätt för en halvstatlig institution som Radiotjänst att göra program som gillas av alla. Jag tror dock inte, att någon skulle ta illa vid sig, om svordomarna försvunne ur radion. Svordomarna är en utarmning av vårt språk och fyller ingen som helst uppgift. »Hav aktning för vårt svenska språk. Förfula det icke genom svordomar», stod det på 1930-talet i vagnar och väntsalar. Man kan diskutera det pedagogiskt riktiga i att sätta upp sådana anslag, men jag vill erinra om att det var ecklesiastikminister Arthur Engberg, som författat texten, och lagade, att anslagen kom upp. Radiotjänst borde kunna ta under omprövning att rensa ut svordomar ur programmen. Jag vet, att man här ställer mot varandra litterär och konstnärlig realism å ena sidan och å den andra språklig kultur och moraliskt ansvar. Jag anser att radions ansvar bör accentueras i alldeles särskild grad i fråga om det sistnämnda. Den som brukar svordomar inför rätta eller i ett offentligt tal skulle dömas hårt, och om någon här i riksdagen bemängde sitt anförande med eder skulle han mycket snart bli avbruten av herr talmannen. Men så stor är be-

greppsförvirringen, att svordomar kan serveras rätt bastant i radio och når ut till miljoner lyssnare, bland vilka många är barn och ungdom, som håller på att forma sin livsstil och sitt beteendemönster efter de äldre.

Ännu allvarigare anser jag dock gycklet i radio med religiösa värden vara. Jag är inte särskilt ömskint — det har jag fått lära mig under åren att inte vara — men jag måste starkt reagera och säga ifrån med harm, när etiska och religiösa värden dras ner till att bli varietématerial. Jag syftar, för att konkretisera, på »Hallelujavisan», framförd i augusti, och revyvisan »Sodom och Gomorra» i oktober förra året. Dessa s. k. visor var direkt kränkande för alla dem som har någon respekt för kristna värden. Jag har fått en massa brev från människor, som inte har samma kristna uppfattning som jag, som frågat: Tänker ni inte säga någonting utan bara tiga med allting? Programinslag av denna typ i svenska radion är ovärdigt den svenska radioledningen. Jag vet väl att det är inte lätt att tillfredsställa alla smakriktningar, men rena tarvligheter, plumpheter, svordomar och gyckel med bibliska gestalter, som av stora folkgrupper uppfattas som hån, borde inte få förekomma. Jag menar inte att radion skall bli varken en träklåda eller tandlös, men vi ställer kravet, att de som får förtroendet att uppträda skall göra det på rätt sätt. De skall inte vara av den sorten som strör vad man brukar kalla attiskt salt utan att ha en aning om den himmelsvida skillnaden mellan frisk och hälsosam ironi och humor, å ena sidan, samt plumphet och smaklöshet å den andra. Enbart plumpt och enbart smaklöst är det, när den stackars hustrun till bibelns Lot i 1:a Mosebok görs till en varietéflabbets glädjeficka, som skrytsamt sjunger om sin otrohet och om hur hon begär äktenskapsbrott minst en gång om dagen och prisar det syndiga livet i Sodom och Gomorra. Att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

människor i vårt land, för vilka kristen kultur och moraluppfattning är angelägna värden, känner sig illa berörda av dylik osmaklig drift är väl inte så underligt. Det är nog inte långsökt att sätta in sådant även i det sammanhang, där ungdomsproblemen behandlas. Eller tror någon, att dylikt gyckel är en positiv insats för att hjälpa ungdom på glid? När t. ex. Tolstoy och Flaubert på 1800-talet beskrev mörka passioner, kom alltid sådd och skörd in i dramat. Nu beskrives otroheten i familjelivet som ett angenämt äventyr i människors monotona tillvaro, och under tiden får vi splittrade hem och tiotusentals unga människor, som hatar själva tillvaron och som vi nu möter cyniska på våra ungdomsvårdsskolor och straffanstalter.

De åtgärder som justitieministern redovisar under andra huvudtiteln till fängvårdens upprustning med nya planerade anstalter för inalles cirka 24 miljoner är betingade av den hårda nödvändigheten och får väl betraktas som en första etapp. Planeringarna kan man kanske ha något olika uppfattning om, men i stort får åtgärderna hälsas med tillfredsställelse.

Jag är övertygad om, herr talman, att det i längden blir nödvändigt med en djuplodande forskning, som undersöker de omständigheter i det svenska samhället som kan antas ha orsakat den ökade ungdomsbrottsligheten och det förvärrade kriminalpolitiska läget. Vi måste vetenskapligt komma underfund med orsakssammanhanget mellan brottslighetens omfattning och de stora förändringar som skett i samhällsmiljön. Dit hör ändrade strafformer, ekonomiska förskjutningar, sekulariseringen eller fjärmandet från kristen livssyn, fritidssysselsättning, hem och familj och ungdomens tillgång på pengar, nöjesliv etc. Men medan vi väntar på att detta nödvändiga fundament byggs för en debatt i yttersta saklighet bör dock, som förut nämnts, det utredningsmaterial som

finns göras fruktbart i handling mycket snabbt.

Till sist blir det dock på människan själv det beror i vilken strömfåra hennes liv skall flyta fram: som positiv eller negativ samhällsmedlem. Välfärds-samhället kan göra en hel del, men det innersta hos människan är inte tillgängligt för lagparagrafer efter sakkunnigutlåtanden — och väl är det!

Det finns dock tidlösa bud, som inte är fiender till sant liv utan är livets vänner. Vi ställer dem inte åt sidan utan påföljd. Vi planerar för vårt försvar med en budget som håller på att glida iväg till bortåt 2½ miljard, men låt mig här säga att den moraliska upprustningen är inte mindre angelägen. USA:s president Eisenhower, som väl bör ha ett visst perspektiv på tillvaron, kommer nog sanningen ganska nära då han säger, att den moraliska upprustningen är viktigare än någonting annat. Människorna måste ha något fast att tro på och leva för. Därför bör alla positiva krafter i samhället känna, att de har samhällets stöd och gillande. De må kalla sig för kristna och ideella folkrörelser eller Allkristen offensiv med Stockholms biskop i ledningen eller Moralisk upprustning med sin starka accentuering av att vad vi behöver är en ideologi med fasta moralbud under Guds ledning. Är det kanske till sist inte så, att det är något av detta som så många av vår tids unga människor saknar men så väl behöver i sin kamp för tillvaron?

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Vi har under de senaste åren i den ekonomiska debatten många gånger talat om engångsinflationen, vilken från regeringens sida motiverades av Koreakrisen. Vi har i dag i stort sett motsvarande inflationstendenser, och när man läser finansplanen, får man det bestämda intrycket att den så småningom kommer att motiveras av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Suezkrisen. Gång på gång återkommer nämligen finansministern till vilken inverkan Suezkonflikten haft och har på vårt ekonomiska läge. Det är naturligtvis riktigt att Koreakonflikten på sin tid inverkade på våra ekonomiska förhållanden, men att helt skylla försämringen av vårt penningvärde på denna konflikt är inte riktigt. Innerst inne måste vi nog erkänna att det är de socialistiska försöken att sätta de ekonomiska lagarna, jag vill säga de ekonomiska naturlagarna, ur funktion, som varit och är huvudanledningen till misslyckandet i den ekonomiska politiken.

På socialdemokratiskt håll ville man exempelvis under en mycket lång tid inte erkänna den rörliga räntans betydelse för ett stabilt penningvärde. Nu, ungefär tio år för sent, har man emellertid fått acceptera räntevapnet i kampen mot inflationen. Jag vill dock inte enbart lasta socialdemokraterna för underlåtenheten att tillämpa den rörliga räntan i kampen mot inflationen, utan där har också bondeförbundet sin stora andel i skulden. Den försyndelse regeringspartierna här begått drabbar hela vårt folk hårt. Inte minst har den drabbat och drabbar alltjämt jordbrukarungdomen, d. v. s. den jordbrukarungdom som under de sista åren tagit vid eller nu står färdig att taga vid där fädren slutat. Detta tycker jag har på ett utmärkt sätt tolkats i en ledare i Jordbrukarnas Föreningsblad av den 1 december 1956. I denna ledare framhålles hur den låsta lågräntepolitiken har medfört starka höjningar av fastighetsvärdena, och tidningens ledareskribent framhåller hur tendensen att betala för mycket för jordbruksfastigheterna har varit olycklig för den unga generationen.

Även Skånska Dagbladet erkänner numera den rörliga räntans betydelse. Tidningen skrev den 16 januari i år: »Den låsta räntan har varit ett fundamentalt misstag i svensk efterkrigsekonomi. Det är lika gott att erkänna det.»

Underlåtenheten att låta räntans höjd följa det aktuella ekonomiska tidsläget har framför allt återspeglats på fastighetsmarknaden på jordbrukets område — som det av mig refererade ledareavsnittet från Jordbrukarnas Föreningsblad anger. Att detta är den krassa verkligheten inte bara för nystartande jordbrukare utan för alla jordbrukare, har dessa strax före jul fått visshet om. Jag syftar här på de meddelanden från fastighetsberedningsnämnderna, som utsändes i mitten av december, och som anger hur mycket »rikare» jordbrukarna i en hast blivit genom de höjda taxeringsvärdena. Mången tycker kanske att det måste vara behagligt att genom ett enkelt penndrag bli rikare på en natt. Ja, det kan vara så, om en person t. ex. får ett meddelande om att han har vunnit en stor vinst på herr Strängs skattelotteri. Vederbörande får då likvida medel till sitt förfogande, som kanske varar några år. Men bättre vore om vederbörande hade förtroende för kronans värde och därför sparade pengarna och lyfte en årlig avkastning på den nyvunna förmögenheten, som han då hade glädje av under hela sitt liv. Men hur är det om man hastigt blir rikare genom en skrivelse från beredningsnämnden? Får man då mera likvida medel till sitt förfogande, eller får man en större avkastning från jordbruksfastigheten att leva av? Nej, ingalunda. Man får inga nya likvida medel, och avkastningen från jordbruket eller skogen stiger inte det minsta. Däremot får man i många fall högre skatt. Den på papperet nyvunna förmögenheten, som uppstått genom att taxeringsvärdet har ökat, skapar bara nya utgifter för vederbörande, inga nya inkomster.

Vid förra vårriksdagen väckte jag tillsammans med herr Spetz i första kammaren förslag om ett uppskov med fastighetstaxeringen. Högern och folkpartiet anslöt sig till detta förslag, men det vann inte gehör från regeringspartiernas sida. Under valrörelsen kritise-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rade framför allt herr Hedlund förslaget om uppskov med fastighetstaxeringen. Han framhöll hur fördelaktigt det skulle vara med en fastighetstaxering 1957, framför allt då det gäller taxering av växande skog, eftersom priserna på skogsprodukter enligt kommande proposition endast skulle medtagas från år 1950 och sedan från år 1952 fram till och med år 1954 samt att dessa priser voro relativt låga. Jag vill fråga herr Hedlund: Hur är det med skogspriserna i år? Enligt de uppgifter jag erhållit har de sjunkit väsentligt.

I det sammanhanget vill jag också fråga, om vi inte hade fått riktigare taxeringsvärden, om årets priser hade fått ingå i den serie som ligger till grund för taxeringen av växande skog? Enligt min mening hade så blivit fallet.

Det höjda ränteläget, de ökade driftskostnaderna inom jordbruket och de till en viss del bundna priserna på jordbrukets produkter har också under sista tiden medfört en viss sänkning av priserna på de rena jordbruksfastigheterna. Även för dessa hade ett uppskov med taxeringen säkerligen kommit att ge ett riktigare resultat. Jag tror jag vågar påstå att årets fastighetstaxering i stort sett kommer att ge för höga värden, såvida vi inte får ytterligare en stark penningvärdeförsämring under den kommande femårsperioden. Däremot kommer taxeringen att vara till fördel för landets finansminister på grund av att den skapar ett större underlag för förmögenhetsskatt, kvarlåtenskapsskatt och arvsskatt.

I sitt första anförande här i dag framhöll herr Cassel att inställningen till sparandets problem var en vattendelare i svensk politik. Detta är riktigt. En höger tror vi att en ökning av det frivilliga personliga sparandet är ett naturligt medel för ekonomisk stabilitet. Inom socialdemokratien däremot sätter man ett stalligt tvångssparande i främsta rummet, detta visserligen med den motiveringen, att man inte tror på att

ett personligt sparande i praktiken kommer till stånd vilket här nyss framhållits av herr Sköld. Jag frågar: Varför har man denna misstro mot enskilt sparande? Under den tid då vi hade borgerliga regeringar i vårt land fanns inte denna misstro. Misstron måste bottna däri, att man på socialdemokratiskt håll erkänner, att spararna inte har förtroende för den ekonomiska politik som föres, eller också låtsas man sig icke tro på enskilt sparande för att få motiv att överföra sparandet till staten.

Inom högerpartiet har vi den uppfattningen, att det personliga sparandet och företagssparandet skall vara grundvalen i en stabil ekonomi. Inte minst företagssparandet anser vi ha mycket stor betydelse. Genom den förda skattepolitiken har detta sistnämnda sparande under de senaste åren försvårats. Många företag måste t. o. m. på grund av skattebestämmelserna »leva» av förut gjorda besparingar. Det är de nya avskrivningsreglerna och värderingsreglerna för lager, som undergräver företagens ekonomiska stabilitet och sparmöjligheter. Vi får ingen ny kapitalbildning inom företagen som motsvarar dessas behov, så länge de företagsfientliga beskattningsreglerna behålls. Inte heller tror jag att vi får denna kapitalbildning inom företagen, om de nappat på den krok som finansministern lagt ut i finansplanen, nämligen att han kan tänka sig en förmånligare företagsbeskattning, om företagen accepterar en obligatorisk tjänstepensionering. Kapitalbildningen kommer i sådant fall icke att ske i företagen utan i den statliga pensionsfonden. Här skyntar i högsta grad regeringens mål, nämligen att föra sparandet över till staten.

Sparandet och kapitalbildningen inom jordbruket kräver för närvarande en speciell uppmärksamhet. Jordbruket befinner sig i en intensiv omdaningsperiod, varvid produktiviteten starkt ökar. Samtidigt med denna produktivitetsslegning övergår årligen flera tusen-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tal arbetsföra från jordbruket till andra näringsgrenar. För att hålla produktivitetsökningen och för att kompensera den minskade mänskliga arbetskraften måste en omfattande investering till inom jordbruket, såväl i maskiner och redskap som i form av dräneringar och dylikt samt i en modernisering av jordbrukets byggnadsbestånd, anläggande av skogsvägar etc.

Långtidsutredningen beräknar det samlade ny- och reinvesteringsbehovet för jordbrukets vidkommande under perioden 1956—60 till över två och en halv miljarder kronor. Jordbruket ställes här inför kapitalknapphetens problem. Med hänsyn till den ringa produktionsomsättningen i förhållande till nedlagt kapital och den relativt låga förräntningen på investerat kapital riskerar jordbruket att komma i ett sämre läge än industrien när det gäller konkurrens om det tillgängliga kapitalet. Därtill kommer, att den statliga och kommunala verksamhetens ansvällning tenderar att allt mera krympa den privata sektorn. Det nya prissättnings-systemet för jordbrukets produkter medför, att jordbruket för sin inkomstutveckling är helt beroende av rationaliseringstakten och denna är i sin tur helt beroende av kapitaltillgången.

Under gångna tider var jordbruket till mycket stor del självförsörjande med kapital. Jordbrukarna hade sina s. k. botteninteckningar, men för övrigt skedde investeringarna och finansieringen till stor del med privata medel, hopsparade av gångna generationer, vilka medel sedan ökades undan för undan genom förnyat sparande. En analys av dagens läge ger en annan bild. Inte minst slående är hur jordbrukarna mer och mer blivit beroende av statlig långivning och hur självfinansieringen framför allt hos yngre jordbrukare minskat undan för undan. För att återföra jordbrukets finansiering till jordbrukarna själva måste åtgärder vidtagas. Dessa åtgärder ligger i mycket hög

grad på det beskattningsmässiga planet, och jag skall bara i allra största korthet beröra vissa problem, som i det sammanhanget framför allt kommer in i bilden.

Redan hösten 1951 framförde riksdagen önskemål om en utredning rörande utökning av avskrivningsrätten för jordbrukets byggnader. Trots att fem år sedan dess har gått har ingenting från finansministerns sida åtgjorts i denna sak. Skall emellertid jordbrukarna kunna vidmakthålla sitt byggnadsbestånd utan en för stor ytterligare skuldsättning, måste avskrivningsreglerna för jordbrukets byggnader uppmjukas. Det är därför att hoppas, att finansministern tar upp denna fråga till behandling, och om han inte själv tänker på detta så hoppas jag att jordbruksministern — som jag nu ser i kammaren — skall stöta på i denna fråga.

Avskrivningsrätten i fråga om kostnaderna för utförda dräneringar är en annan fråga som tarvar sin lösning. Vad det skånska jordbruket beträffar så nydränerades detta till stora delar för 60 à 70 år sedan. Denna dränering har nu i stor utsträckning upphört att fungera. Avdragsrätt vid självdeklaration föreligger visserligen för kostnaderna för en omdränering, men eftersom skattereglerna är sådana, att avdraget skall ske på en gång, när dräneringskostnaderna betalas, blir avdragsrätten många gånger illusorisk, eftersom jordbrukarna inte har så stora inkomster, att de kan utnyttja avdraget.

Vid förra årets riksdag aktualiserade vi från högerhåll frågan om avdragsrätt för kostnaderna enligt bunden avskrivningsplan, då jordbrukarna anskaffar nödiga maskiner och redskap. Motionen avslogs av riksdagen, men frågan måste lösas, om jordbrukarnas kapitalförsörjning inte skall äventyras. Avdragsrätten för kostnader för anläggning av skogsvägar är en annan skattefråga, som tarvar sin snara lösning, om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skogsägarnas kapitalförsörjning skall kunna ske på ett tillfredsställande sätt.

Att kvarlåtenskapsskattens omedelbara avskaffande också har inverkan på jordbrukarnas egen kapitalbildning har vi från högerhåll så ofta berört, att jag inte på nytt skall ta upp denna sak. Jag vill bara helt kort säga, att vi från högerens sida kräver kvarlåtenskapsskattens omedelbara slopande utan att någon annan skatt höjes, bland annat som ett led i strävandena att göra jordbrukarna självförsörjande med kapital i så stor utsträckning som möjligt.

Vid 1956 års höstriksdag beslutades, att förordningen om investeringsavgift skulle gälla även för investeringar verkställda under 1957. Då frågan behandlades ställde jag en fråga till finansministern, huruvida vi sedan verkligt kunde räkna med att investeringsavgiften skulle avskaffas i och med 1957 års utgång. Jag fick aldrig något klart besked i frågan, och inte heller i årets finansplan lämnas någon upplysning på denna punkt. Det är dock av vikt för det svenska näringslivet — för industrien, för jordbruket och för handeln — att ett besked erhålles. Ges icke från regeringens sida ett klart besked om hur det skall bli, kommer investeringsavgiften att betraktas som en ren omsättningsskatt med alla de negativa verkningar detta har för det näringsliv, som skall bilda det ekonomiska underlaget för ett framåtskridande såväl ekonomiskt som socialt och rent kulturellt. Investeringsavgiften som en långsiktig företeelse gynnar inflationen i stället för att bidra till en minskning av densamma. Den är och förblir för de producerande företagen en kostnadsfördyrande faktor, som sätter spår i prishöjningen. För jordbrukets förädlingsindustrier, såsom mejerier, slakterier och massafabriker, verkar investeringsavgiften sänkande på de priser, som jordbrukarna får ut på sina produkter, utan att konsumenterna får billigare livsmedel o. dyl. Låt oss därför få ett besked

om hur det i fortsättningen skall bli med investeringsavgiften!

Herr talman! Innan jag slutar är det en detalj inom ett annat område, som jag vill säga några få ord om.

Det är ganska vanligt att man i olika sammanhang jämför utvecklingen i vårt land med den utveckling som skett och sker i USA. Så har man gjort när det gällt exempelvis vägfrågor och bilism. Jag ser ingen anledning att inte göra det också för handeln och andra servicevärdnadsgrenars del.

Vi vill gärna anse, att vårt samhälle är expansivt i likhet med Förenta staterna. Ett utmärkande drag för ett sådant samhälle är bland annat, att en växande del av resurserna tas i anspråk för distributions- och andra serviceändamål. I Amerikas förenta stater är för närvarande inte mindre än cirka 55 procent av de yrkesverksamma medborgarna sysselsatta inom distributions- och servicetjänsterna. Jag tror att vi i vårt land inte uppskattat detta slag av verksamhet efter förtjänst. Vi har helt enkelt ansett den vara för litet produktiv, men i verkligheten förbises då de stora samhällsekonomiska vinster, som följer av ett väl utbyggt och funktionsdugligt distributionssystem.

Karakteristiskt för dagens situation, här liksom på de flesta andra områden, är att det föreligger stora investeringsbehov. Hur stora behoven — eller låt oss använda långtidsutredningens vokabulär och kalla dem önskemål — i verkligheten är kan uttryckas på följande sätt.

Vi behöver enligt långtidsutredningen tio atomkraftverk, som kostar cirka 50 miljoner per styck under de närmaste tjugo åren. Det blir 500 miljoner kronor. Men vi behöver också lägga om 25 000 butiker här i landet till självbetjäningssystem, och investeringsbehovet kan beräknas till 20 000 kronor per butik. Vi får då för denna sak ett lika stort investeringsbehov inom handeln som för byggandet av atomkraftverk,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och ingen tror naturligtvis, att detta belopp på något sätt täcker de investeringskrav, som en utveckling i automationens tecken kommer att ställa på handeln. Denna måste alltmera gå in för mekanisering. Mycket är redan gjort, och ännu så länge räknar man med att den svenska distributionen är främst i Europa. I andra länder arbetar man emellertid febrilt på att bygga upp än modernare distributionsapparater. Under tiden hämmas utvecklingen hos oss av byggnadsreglering, kreditrestriktioner och allmänt bristande förståelse från myndigheternas sida för den stora betydelse, som handeln har i dagens samhälle.

Varudistributionsutredningen räknar med ett ytterligare behov av 100 000 anställda redan under det närmaste decenniet, om en normal produktivitetsökning skall säkerställas. Det är en mycket stor siffra. Då man jämför detta personella behov med tillgången måste det stå klart för var och en, att det är ett första rangens samhällsintresse att kunna bygga ut och modernisera handeln, så att den effektivt kan ta hand om en ökande varuvolym med minsta möjliga ökning av mänsklig arbetskraftsinsats.

Även inom handels och varudistributionsområde skulle nog en stor del av det kapital, som behövs för upprustningen, kunna anskaffas av vederbörande själva, om vi hade en näringsvänligare och sparvänligare beskattning i vårt land. Såväl industriens och jordbrukets som handelsrepresentanter hyser därför den förhoppningen, att våra regeringspartier får upp ögonen för detta fortast möjligt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Vi har snart hållit på i 14 timmar med denna remissdebatt. Under ungefär hälften av den tiden eller

litet mer har regeringens ledamöter talat om för oss, hur bra allting är. Låt mig göra en liten reflexion. I likhet med många andra har jag varit här några år. Regeringen har ju nu firat tioårsjubileum, dock inte alldeles oförändrad. Vi fick aldrig riktigt klart för oss, om det var en ny regering eller bara en något ommöblerad, som trädde till på hösten 1951. Den socialdemokratiska regeringsledningen har i varje fall hållit på i mer än tio år. År för år och nästan dag för dag har vi fått höra, att vad regeringen har gjort har varit alldeles riktigt. Den har alltid bedömt saken rätt, från apprecieringen av valutatan på sommaren 1946 och ryssavtalet till den handelspolitiska kollapsen år 1947 och inköpet av statspapper för 3 miljarder kronor för att hålla räntan nere vid 3 procent. Även det var väl alldeles riktigt! Man har sedan fortsatt att handla absolut rätt år efter år, att ställa de absolut riktiga diagnoserna och välja de riktiga medicinerna. Hela tiden har man bekämpat inflationen och klarat kriserna. Nu har sex nationalekonomer talat om, hur man skall handla. De lär visst ha mer eller mindre olika meningar allesamman. Det enda de är överens om är, att det inte är bra som det är, vad det nu kan bero på.

Jag skall emellertid inte ta upp tiden med att spinna vidare på denna tråd. Detta må vara en liten fristående reflexion, som får gå till kungen fram i den mån den så förmår.

I valrörelsen i somras förekom en ideologisk debatt i radio, som jag hade det tvelaktiga nöjet att deltaga i. Därvid ställde jag bland annat en fråga till försvarsminister Torsten Nilsson, vilken gällde inte rikets försvar utan kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet, som diskuterades rätt livligt en tid under sommaren. Jag frågade, hur det kunde komma sig, att man inte kunde reservera sig kollektivt, när man fick ansluta sig kollektivt. Varför blev man, sedan man fått medlem-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

marna kollektivt anslutna, så oerhört individualistisk, att man krävde att medlemmarna skulle marschera upp en i sänder och tala om att de inte ville vara med? På detta svarade herr Nilsson: »Vad reservationen beträffar så finns det möjlighet att också kollektivt reservera sig. Man kan samla ett antal namn och de kan på det sättet få sin reservationsrätt tillgodosedd.»

Jag har senare efterlyst något praktiskt och faktiskt exempel på att det åtminstone någon gång har gått till så, som försvarsministern påstod att det kan göra. Nu har för någon tid sedan i pressen återgivits ett fall, där en del kollektivt anslutna medlemmar i Svenska kommunalarbetsareförbundets avdelning 205 hade begärt att gemensamt få reservera sig mot kollektivanslutningen. I anledning härav fick de följande besked: »Enligt de bestämmelser, som är fastställda för det praktiska förfarandet i fråga om reservation mot kollektivanslutningen, kan sådan reservation ej framföras kollektivt såsom skett i berörda fall. Reservationen måste ske på särskild blankett och anmälas personligen till avdelningens kassör med företeende av medlemsbok, som skall förses med anteckning om reservationen. Anmälan skall göras före december månads utgång det år som föregår reservationsåret och gäller reservationen under ett år, varefter den måste förnyas.» Av detta framgår att åtminstone i det aktuella fallet är det mycket värre att komma ut ur än att komma in i det socialdemokratiska partiet. Man kan här verkligen tala om den trånga porten, där det inte får marscheras i mer än ett led.

Jag skulle kanske inte ha berört denna sak, om det inte vore så, att försvarsministern är ordförande i den arbetarkommun det här gäller. Jag tycker nog att försvarsministern, som i radio inför allt Sveriges folk talade om att man kunde få reservera sig gemensamt mot kollektivanslutningen, är skyldig svens-

ka folket åtminstone *ett* exempel på att så faktiskt får ske, gärna hämtat från hans egen arbetarkommun.

Nu gick statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet just som jag tänkte börja tala litet grand om jordbruket.

Genom de beslut, som riksdagen fattade på hösten 1955 och våren 1956, fick vi en ny ordning för prissättningen på jordbrukets produkter, avsedd att gälla under de närmast följande tre åren. Vid fattandet av dessa beslut rådde det enighet om det mesta — jag har flera gånger understrukit det tillfredsställande däri. Från det partis sida, som jordbruksministern representerar, föreföll man emellertid att vara rätt ängslig för hur denna liberalisering av jordbrukspolitiken skulle utfalla; tydligen var man rädd för att samtliga priser skulle ramla ned i närheten av den undre prisgränsen och att jordbrukarna i genomsnitt inte skulle få ut mitt-priser.

Vi har nu fyra månaders erfarenhet av det nya prissystemet. Naturligtvis är denna tid för kort för att man skulle kunna dra några generella och säkra slutsatser, men det kan i alla fall vara anledning att något kommentera vad som förekommit.

En av de erfarenheter, som man gjort, är att det skett en sådan spridning av priserna, att dessa hållit på att slå igenom både den övre och den nedre prisgränsen. Vidare kan konstateras att prissättningen i stort sett utvecklat sig ganska fördelaktigt ur jordbrukets synpunkt. Priserna har i genomsnitt legat mellan mittpriserna och den övre prisgränsen. Detta visar — om man vill uttrycka sig försiktigt och det skall jag gärna göra — att den nya ordningen inte bara medför risker utan även chanser för jordbruket. Det var ju också meningen, att det skulle finnas bägge delarna.

Från folkpartiets sida var vi — förutom att vi hade en del anmärkningar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

beträffande foderpriset — egentligen bara missbelåtna på en enda punkt i fråga om prissättningen på avsaluprodukter och det gällde producentpriset på ägg. Medan de animaliska produkterna i genomsnitt höjdes med 36 procent i jämförelse med 1950/51 års nivå, så lades mittpriset på äggen bara 18 procent över denna nivå. Äggen ställdes alltså i särklass. Vi sade inte så mycket om mittpriset, ty vi vet att det inte är så lätt att hålla äggpriset uppe. Vi sade emellertid, att det skulle behövas mera medel för att klara äggexporten i kritiska situationer. Därför motionerade vi om att man ur clearingkassan för fettråvaror skulle få ta 5 miljoner kronor om året för att stödja äggexporten. I jordbruksutskottet ändrade vi detta yrkande så, att vi hemställde, att 5 miljoner kronor om året skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för detta ändamål, dels därför att vi i någon mån ville trubba av den formella anmärkningen, att man inte får använda andra medel än de som hör produktionsgrenen till för en sådan subvention, dels därför att vi trodde att man från bondeförbundets sida i alla fall inte skulle ha någonting emot att ställa dessa medel till jordbruksministerns förfogande. Men det gick inte det heller. Vi fick bara en blank reservation av herr Pettersson i Dahl, en röst från bondeförbundet och en från socialdemokraterna samt alla folkpartiets röster.

Hur har det gått nu? Jo, priset har slagit igenom den nedre prisgränsen och ligger utan jämförelse sämst till. Det skulle oerhört väl behövas mera pengar för att stödja priset. Jag kan hälsa herr statsrådet från äggproducenterna i Bohuslän. De är inte särskilt nöjda med denna utveckling, och det var inte nödvändigt att den skulle bli så dålig som den blev. Det finns fortfarande 15,5 miljoner kronor i den nämnda clearingkassan den 30/6 1957 enligt framlagda beräkningar. Därav

skall nu 5 miljoner kronor gå till spånadsväxter och 5 miljoner till forskning. Förut har man tagit pengar till socker och oljeväxter och mjölk. Man tar ur denna kassa till nästan allting utom för att stödja äggpriset. Jordbruksministern vill väl ha det på det sättet, tyvärr. Jag skall inte säga mer om detta. Jag har velat lämna denna lilla kommentar till dagens läge.

Jag har sedan sett i nionde huvudtiteln, att vi fortfarande skall lägga ut 1 884 900 kronor till hästavelns främjande. Jag har tillåtit mig att säga förr, att jag egentligen inte tror att vi behöver några pengar till hästavelns främjande. Dummare är inte Sveriges bönder än att de — om de får hållas — kan skaffa sig de hästar som behövs; det är inte så förfärligt många numera. Det är ju rätt underligt, att man skall behöva 1,9 miljoner kronor för hästavelns främjande när man bara får 1 miljon kronor för nötkreatursskötseln. Det är emellertid inte all hästavel som främjas. Det finns någonting som kallas norsk fjordhäst. Hästbyråkratien används för att hindra att det kommer in några sådana hästar i landet.

Jag skall be att för jordbruksministern få läsa upp en liten rar sak. Det var en bonde för en tid sedan uppe i Jämtland, som ville köpa två norska fjordhästar. Han fick då ett formulär, där man bl. a. frågade 1) Driver Ni jord- eller skogsbruk? 2) Därest Ni ej driver jord- eller skogsbruk, har Ni skogskörning för annans räkning? 3) Har Ni f. n. arbetshäst? 4) Om så är fallet, varför anser Ni Er behöva ytterligare två hästar? 5) Vad är orsaken till att Ni inte köper arbetshästar i Sverige? 6) Vad är det ungefärliga sammanlagda priset i svensk valuta, som Ni avser att betala för hästarna? 7) Sysslar Ni med hästhandel? 8) Har Ni möjlighet att under karantänstiden hysa hästarna i isolerad byggnad? 9) På vilket avstånd från norska gränsen är Ni bosatt?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sedan han själv på heder och samvete besvarat detta skall han söka upp en i orten boende nämndeman, en ägodelningsnämndeman, en polisman eller en landsfiskal i distriktet som skall bestyrka uppgifterna. Denne skall intyga att ovanstående uppgifter »mig veterligt är överensstämmande med de verkliga förhållandena samt att jag saknar anledning att misstänka, att införsel sker i spekulationssyfte».

En bonde här i landet kan fortfarande inte själv få bestämma om han skall köpa en häst eller inte, även om man inte alltid skickar polisen att bedöma om han behöver en häst till, som man gjorde i norra Bohuslän. Skulle det inte gå, herr jordbruksminister, att få bort litet grand av detta förmynderskap över de svenska bönderna, som är fullständigt onödigt. Statsrådet var ju nere i Bohuslän och tittade på fjordhästarna där nere. Några stycken har ju faktiskt kilat över gränsen, men det är en särskild historia som jag inte skall diskutera.

Sedan skall jag be att få säga några ord i anslutning till sjätte huvudtiteln, närmare bestämt punkten 21. Den handlar om vatten och avlopp. Regeringen har i sin senaste uppenbarelseform suttit sedan 1951 på hösten. När den kom till fanns det en balans på 39 miljoner kronor. Sedan dess har de kommunala bidragsberättigade arbetena ökat från 31 till 43, till 79, till 120, till 121 och 101 miljoner kronor om året. För det löpande året räknar man med 120 och för nästa budgetår med 140 miljoner kronor. Man beräknar att vid utgången av det budgetår som denna budget gäller ha en balans av 450 miljoner kronor och en väntetid för kommunerna på fyra och ett halvt år. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger: »Styrelsen anser sig i detta sammanhang böra framhålla de alltmer markanta olägenheter, som den hittills oavbrutet och hastigt växande väntetiden innebär såväl för bidragstagarna

som för väg- och vattenbyggnadsverket. Enligt styrelsen talar vägande skäl för att åtgärder snarast vidtages för att nedbringa väntetiden.» Sedan styrelsen sagt detta, som låter ganska förnuftigt, förklarar den att med mera än fem miljoner kronor vågar den med hänsyn till arbetsmarknadsläget inte föreslå att anslaget höjes. Detta tycker jag är ett rätt underligt argument. Skall man alltså vänta med att betala ut pengar i någon större utsträckning till dess att arbetsmarknadsläget blivit anorlunda, vilket ju ingår i regeringens program att det inte får bli?

Sedan säger statsrådet sitt, och det låter bl. a. så: »Enbart en mindre höjning av bidragsanslaget är inte ägnad att märkbart påverka vare sig balansen av bidragsärenden eller väntetiden för de bidragssökande. För att få någon effekt bör en anslagshöjning ingå som ett led i en större plan för åstadkommande av överensstämmelse mellan anslags- och medelsbehov.» Några restriktiva ändringar av redan beviljade bidrag har riksdagen sagt ifrån att den inte vill ha, men statsrådet Hjalmar Nilson tycker att fem miljoner gör så litet, att det är bättre att inte ta någonting alls. Men man kan väl inte honorera de anslagssökande med en stor plan. Vad som behövs är anslag för att att klara av den eftersläpande anslagssumman på 450 miljoner kronor. Det behövs inga nya planer, ty riksdagen har redan sagt ifrån, att anslagen skall utgå efter den plan som redan finns. Jag tycker det hela är en ganska bedrövlig tillställning.

Vad blir nu konsekvensen? Den kan bli denna: Först ålägger bostadsmyndigheterna en kommun att genomföra kollektiva anordningar för vatten och avlopp. I avvaktan på att detta blir gjort förbjuder man bostadsbyggande inom vissa områden. Men om så kommunen skall försöka ställa sig myndigheternas ålägganden till efterrättelse och genomföra dessa vatten- och av-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

loppsanläggningar, får den statsbidrag efter fem eller sex år enligt detta system. Om kommunen vill låna pengar någon annanstans är bankerna förbjudna att ge dem lån. Så styrs Sveriges rike just nu! Resultatet av detta blir att folk, när de inte kan få bygga där de annars vill bygga får ge sig i väg någon annanstans, d. v. s. man skärper folkvandringen från småsamhällen och från landsorten. Låt mig, herr talman, även i det här sammanhanget beklaga denna utveckling.

Nu börjar ju de flesta vara överens om att den här staden håller på att växa på ett ogynnsamt sätt. Stor-Stockholm hade, om man räknar med de yttre förortsområdena, vid årsskiftet 1 081 000 invånare. Staden har på ett år vuxit med omkring 15 000 personer. Om det skall fortsätta så, dröjer det inte så förfärligt många år, förrän vi får en tätortsbebyggelse från Södertälje till Uppsala. Det dröjer väl inte heller så länge, förrän det området har bortåt ett par miljoner invånare. Det är möjligt att området hinner fram till två miljoner invånare, innan landet i dess helhet kommer upp till tio miljoner. Jag tror inte att man befrämjar en sund samhällsutveckling genom att låta det fortgå på det sättet. Men vad man från regeringens sida framför allt tycks vara intresserad av, när dessa saker kommer på tal, är en direkt dirigering och lokalisering av företagen. Men allt vad en kringsynt och framsynt styrelse skulle göra för att avleda åtskilligt av denna utveckling i andra riktningar, det görs inte. Vad jag här nyss nämnt är ett av de typiska exemplen just på den saken.

I eftermiddags berättade en kamrat i kammaren för mig, att vägförvaltningen i Älvsborgs län skall bygga en reparationsverkstad som sysselsätter ett tjugotal arbetare. Den har erbjudits plats i ett stationssamhälle i mitten av länet, som ingalunda är någon avkrok, men vägförvaltningen vill naturligtvis

ha den i Vänersborg. 50 personer till Vänersborg i stället för 50 personer till Sollebrunn, det är typen av den utveckling vi är inne i.

Finansministern har här i dag givit en repetitionskurs angående vad pressen skriver, men urvalet var ju, som professor Ohlin anmärkte, en smula ensidigt. Finansministern tog inte med något av vad koalitionspressen skriver om koalitionen. Det har stått en del sådant också. Bland annat läste jag för några dagar sedan i en inbördes polemik bondeförbundare emellan, att det väl ändå var värt att sitta kvar i regeringen för att stoppa flykten från landsbygden. Javisst, men vad gör ni för att åstadkomma detta? Aldrig har väl flykten från landsbygden gått med våldsammare fart än under dessa år, och jag märker inga krafttag för att ändra något i det fallet.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum kl. 10.00.

§ 2

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen angående val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

§ 3

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens andra kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kansli-personal, den 15 januari 1957.

Sedan kammarens plenum denna dag avslutats, sammanträdde med herr tal-

mannen och herrar vice talmän de ledamöter av kammaren, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal.

Därvid beslöts till en början, att kanslitjänstemännen vid innevarande riksdag skulle utgöras av en notarie, fyra förste stenografer, fjorton stenografer, en förste kanslist, fem kanslister, därav en tillika registrator och en kansliskrivare, samt två reservstenografer.

Herrar deputerade antogo för tjänstgöring tills vidare såsom

notarie:

hovrättsarkivarien, jur. kand. Nils G. H. Liliequist;

förste stenografer:

f. d. tullkontrollören Agnar Michal,
f. d. förste byråsekreteraren Erland N. Dahlén,
byråchefen, fil. kand. Hans A. Heim-
bürger samt
sekreteraren och ombudsmannen, jur.
kand. Anders Norrman;

stenografer:

jur. kand. Göte Fahlin,
byråsekreteraren, jur. kand. John W. Löf,
redaktören C. O. Bertil Arborén,
e. o. förste byråsekreteraren, jur.
kand. Gustaf A. H. Titz,
fru Signhild Elfner,
Stig A. L. Ekermann,
pol. mag. Lars A. Nilsson,
Knut Nilson,
Bengt E. Lundin,
fil. mag. Bertil R. Palmquist,
fil. stud. Hans A. Karlgren,
sekreteraren, jur. kand. Sune K. Johansson,¹
fil. stud. Gunnar Ljusterdal och
A. Göte Schenning;

förste kanslist:

fru Ebba Ihrman;

kanslist tillika registrator:

f. d. överkontrollören A. Helmer Gärdin;

kanslister:

kanslisten Curt C. C. Berggrén,
amanuensen, jur. kand. Per Stenberg
och
förste revisorn, jur. kand. Hans G. Ehrén;

kanslist (kansliskrivare):

fru Eva Särnmark; samt

reservstenograf:

sekreteraren Ingvar Olsson.

Med tillsättandet av den återstående reservstenografbefattningen skulle anstå till dess stenografprov blivit anställda.

Här skulle antecknas, att fru Eva Särnmark beviljades tjänstledighet på grund av sjukdom till och med den 26 januari och förordnades fru Irma Vanner att under tiden 7—26 januari uppehålla hennes befattning på kansliet. Av övriga befattningshavare hade på särskild anmodan följande tjänstemän redan tidigare inträtt i tjänstgöring hos kammaren, nämligen den 2 januari förste kanslisten fru Ihrman, och kanslisten Gärdin, den 8 januari kanslisten Berggrén, den 10 januari notarien Liliequist, stenograferna Fahlin och Löf, samt övriga här avsedda befattningshavare den 12 januari.

Det skulle åligga de antagna tjänstemännen att vid behov och i den mån så ske kunde utföra jämväl annan tjänstgöring hos riksdagen.

In fidem

Gunnar Britth

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.21 på natten.

In fidem

Gunnar Britth

¹ Utsedd av talmannen att vid förfall för sekreteraren bestrida sekreterargöromålen inom kammaren m.m.

Tisdagen den 22 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 innevarande januari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsgöromålen från och med fredagen den 25 januari till och med lördagen den 2 februari, med anledning av en med Kungl. Maj:ts tillstånd företagen studieresa till Holland och England för familjerådgivningskommitténs räkning.

Stockholm den 22 januari 1957

Inga Thorsson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 3

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.), tillika svar på interpellation ang. den aktuella bränslesituationen och fråga ang. ytterligare hjälpåtgärder för ungerska flyktingar

Herr talmannen anmälde, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1957/58, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, nu komme att fortsättas.

Hans excellens herr statsministern Erlander hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med remissen av förenämnda propositioner besvara fröken Wallerius' fråga angående ytter-

ligare hjälpåtgärder för ungerska flyktingar.

Vidare hade chefen för handelsdepartementet herr statsrådet Lange tillkännagivit sig hava för avsikt att i samband med remissen av samma propositioner besvara herr Svenssons i Stenkyrka interpellation angående den aktuella bränslesituationen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Stenkyrka har i en interpellation frågat mig, om jag vill lämna en redogörelse för den aktuella bränslesituationen och om jag avser att inom en snar framtid vidta åtgärder för att upphäva det nuvarande s. k. söndagsförbudet. Han har vidare velat veta, när förslag kan väntas i syfte att öka lagerhållningen av flytande bränslen.

Jag kanske, herr talman, får inskjuta, att flera talare i debatten i går också varit inne på dessa spörsmål.

Till svar på interpellationen vill jag meddela följande.

Vad till en början angår den internationella oljesituationen råder som framgått av dagspressen alltjämt en betydande oklarhet. Samarbetet i Paris mellan de västeuropeiska länderna inbördes och med de stora internationella oljebolagen har visserligen nu tagit fastare form men man är alltjämt hänvisad till bedömningar på mycket kort sikt. Arbetet har därför i första hand inriktats på att lösa de mest trängande akuta svårigheterna. Vid det senaste mötet i förra veckan har vissa beräkningar framlagts rörande Västeuropas försörj-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning under första kvartalet. Dessa indikerar en brist på ungefär 25 procent för bensin, omkring 15 procent för motorbrännolja och lätta eldningsoljor samt inte mindre än 40 procent för tunga eldningsoljor. Det bör emellertid understrykas att stor osäkerhet vidlåder även dessa beräkningar. Situationen kan förbättras om produktionen i Amerika ökas, om Suezkanalen kan öppnas för viss trafik eller om reparationsarbetena på oljeledningarna från Mellersta Östern till Medelhavet kommer igång på allvar. Enligt uppgift torde det — om de politiska förutsättningarna vore för handen — tekniskt vara möjligt att på någon vecka reparera den största av dessa ledningar så att den kan utnyttjas för halv kapacitet. Enbart därigenom skulle tillförseln till Europa öka i omfattning och därjämte besparingar kunna göras i fråga om tonnaget. Den allmänna målsättningen i Paris-samarbetet är att fördela nedskärningen för varje produkt jämnt på olika länder och att genom utdelning var tionde dag av reservkvoter tillgodose de länder som drabbas särskilt hårt av bristen. Vid den första utdelningen erhöll Sverige en extratilldelning på 37 000 ton eldningsolja för tiden 1—10 februari.

Tillförseln till Sverige av oljeprodukter har hittills varit efter omständigheterna tillfredsställande. Även under januari månad räknar vi med att importen kommer att ligga på en relativt hög nivå. Tack vare den begränsning av konsumtionen som ägt rum har det därför varit möjligt att åstadkomma en sådan uppbyggnad av lagren som är nödvändig för att inte försörjningen skall bryta samman under de återstående vintermånaderna. I fråga om den fortsatta importen är läget dock allttjämt ovisst. Utvecklingen blir härvidlag beroende av å ena sidan den internationella tillgången på olja, å andra sidan vilka mottagningssvårigheter som för vårt land kan uppkomma på grund av isförhållandena. Om importen av ena el-

ler andra skälet går ned kraftigt — samtidigt som vi befinner oss i en högsäsong i förbrukningen av eldningsolja — får man räkna med att de nuvarande lagerreserverna snabbt dras ner till den nivå, som av beredskapsskäl icke får underskridas. Det vore därför inte försvarligt att i detta läge lätta på konsumtionen med risk för att längre fram behöva vidta betydligt längre gående restriktioner.

I fråga om bensin ter sig den internationella tillgången f. n. bättre än för övriga oljeprodukter. De nuvarande inskränkningarna i motorfordonstrafiken måste emellertid bedömas mot bakgrunden av läget beträffande oljeförsörjningen i dess helhet. Som känt är den nuvarande bristsituationen främst beroenda på att tillgången på tanktonnage är begränsad. Om tonnaget i ökad utsträckning tas i anspråk för import av bensin måste detta med nödvändighet leda till minskad tillförsel av tyngre oljor, varigenom den redan nu besvärande bristen inom denna sektor skulle knuna allvarligt tillspetsas. Det är av dessa skäl nödvändigt att bibehålla även restriktionerna i bensinförbrukningen ännu någon tid. Om — som jag hoppas — tillförselläget förbättras redan till våren är det kanske möjligt att undvika längre gående inskränkningar än som nu gäller. Jag delar interpellantens uppfattning, att söndagsförbudet särskilt för landsbygdens befolkning innebär betydande olägenheter och att det inte är lämpligt att under en lång period bibehålla ett sådant system. Å andra sidan måste beaktas att varje ransonerings-system, som verkligen skall medföra en besparing, med nödvändighet leder till kännbara inskränkningar även på ur samhällssynpunkt viktiga områden. Under vintermånaderna då trafikbehoven av naturliga orsaker är mindre än eljest, torde olägenheterna av det nuvarande söndagsförbudet i varje fall inte vara svårare än av något annat tänkbart system. Givet är emellertid att, om kri-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sen blir mera långvarig, det blir nödvändigt att överväga någon annan typ av trafikreglering. Beredskapsplanerna på detta område är f. n. föremål för översyn. Jag vill tillägga, att restriktionerna på trafiken inte kommer att bibehållas längre än som är oundgängligen nödvändigt för att inte beredskapen skall äventyras. Frågan om möjligheterna att släppa eller inskränka på söndagsförbudet kommer att i samverkan med motororganisationerna övervägas allteftersom läget efterhand kan bättra överblickas.

Vad slutligen beträffar interpellantens fråga om åtgärder för att förbättra lagerhållningen av flytande bränslen delar jag uppfattningen att den nuvarande lagringskapaciteten är otillräcklig. Utbyggnaden av oljelagren har inte skett i den utsträckning som med hänsyn till konsumtionsutvecklingen hade varit önskvärt. Detta sammanhänger främst med det begränsade investeringsutrymmet och den avvägning som måst ske i förhållande till andra angelägna investeringsbehov. En betydande utbyggnad har likväl kommit till stånd under senare år, särskilt i fråga om bombskyddade lagringsutrymmen. 1955 års oljelagringskommitté har nu framlagt en konkret utbyggnadsplan för femårsperioden 1958—62. Jag anser det angeläget både med hänsyn till risken för störningar på den internationella oljemarknaden och på grund av de svårigheter som kan uppkomma vid långvarig isavspärrning runt våra kuster att en betydande utbyggnad av lagerhållningen nu genomföres. Betänkandet är på remiss och avsikten är att frågan skall kunna föreläggas riksdagen redan i vår. Den nya lagstiftningen och upplagringsprogrammet skulle därigenom kunna träda i tillämpning från och med årsskiftet 1957—58.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf)
kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för det snabba och utförliga svaret på min interpellation.

Den redogörelse statsrådet lämnat klargör den aktuella oljesituationen så långt detta nu är möjligt med hänsyn till de många ovissa faktorer som är med i bilden. Det är självklart att vi i en bristsituation som den nuvarande måste underkasta oss vissa restriktioner. Då vi emellertid nu genom konsumtionsbegränsningen lyckats i viss omfattning bygga upp lagren, så att vi inte behöver riskera att försörjningen skall bryta samman under vintern, är det givetvis ett tillfredsställande resultat.

Det s. k. söndagsförbudet medför olägenheter särskilt för landsbygdens folk, och jag framhöll i min interpellation att ett sådant system inte kan bibehållas under någon längre tid. Statsrådet understryker detsamma i sitt svar, och jag vill notera statsrådets löfte om att överväga andra åtgärder, om oljekrisen skulle bli mera långvarig. Enligt de senaste uppgifterna i pressen synes en omedelbar lättnad i förbudet kunna företagas.

Den uppkomna bristsituationen visar på ett handgripligt sätt, att vår nuvarande lagringskapacitet inte är tillräcklig. Utbyggnaden av oljelagren har, såsom statsrådet också uttalar i svaret, inte skett i den utsträckning som hade varit önskvärd med hänsyn till konsumtionsutvecklingen. Statsrådet framhåller härvid att detta sammanhänger med att investeringsutrymmet är begränsat och att det måste ske en avvägning i förhållande till andra angelägna investeringsbehov. Visst finns det många angelägna investeringsuppgifter, men det kan allvarligt ifrågasättas, om avvägningen varit den bästa när ett investeringsbehov av så avgörande betydelse som oljelagringen fått släpa efter på det sätt som skett.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vi har blivit alltmer beroende av de importerade bränslena, vilka nu torde täcka nära tre fjärdedelar av vårt energibehov. Oljeförbrukningen har ju stigit mycket kraftigt under senare år och utgör nu ungefär hälften av vår energiförbrukning. Särskilt har konsumtionen av eldningsolja stigit för såväl industridrift som bostadsuppvärmning. Man har för den närmast överskådliga framtiden endast att vänta en fortsättning av denna utveckling, men detta kommer att medföra att vårt näringsliv och hela vårt samhälle kommer att bli än mer sårbara.

Jag skall inte ge mig in på någon bedömning av huruvida vi har möjlighet att med denna utveckling hålla en tillfredsställande energiberedskap i framtiden. Statsrådet har lovat att redan under innevarande riksdag söka lägga fram förslag till utbyggnadsplan beträffande oljelagren för den närmaste femårsperioden, sedan oljelagringskommitténs förslag remissbehandlats. Detta femårsprogram syftar ju till en sådan utbyggnad, att lagerhållningen skall mer än fördubblas — om nu ens det kan vara tillräckligt.

Man frågar sig emellertid om det kan vara tillräckligt, att vi gör oss så beroende av oljeimporten. Det kan ifrågasättas om det inte blir nödvändigt med en sådan avvägning, att vi får bättre möjligheter att klara oss på egen hand vid en avspärrning. Det är särskilt den snabbt ökade förbrukningen av eldningsolja, som måste uppmärksammas, varvid bostadsuppvärmningen borde i större utsträckning kunna baseras på inhemska bränslen.

Bränsleutredningen har ju kartlagt hela vår försörjningsläge på detta område och betonar att snabba åtgärder måste vidtagas. Jag skall bara citera sista meningen i slutorden: »Det är alltså inte en minut att förlora.»

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Endast några ord i anledning av herr Svenssons i Stenkyrka senaste anförande. Ingen skulle vara gladare än jag, herr Svensson, om de uppgifter, som allt som oftast förekommer i pressen om en ljusning i läget, också bekräftades i verkligheten. Men tyvärr har det varit så, att uppgifter, som stått att läsa i dagstidningarna, många gånger fått dementeras av aftontidningarna, och uppgifter som förekommit i aftontidningarna har återigen vid andra tillfällen fått mötas av dementier i dagstidningarna redan dagen därpå. I varje fall kan man inte bygga några som helst omdömen på de uppgifter som pressen allt som oftast i dessa sammanhang tillhandahåller.

Sedan kanske jag får säga, att jag är fullt överens med herr Svensson i Stenkyrka om att det är mycket angeläget att lagerkapaciteten för oljor och bensin ökas här i landet. Det framgick ju också av mitt svar, att jag har den meningen. Men en del har också skett; det bör framhållas. En uppskattning visar, att under de sju åren sedan 1950 har de cisternutrymmen som finns hos de enskilda oljebolagen och hos industrin och de som tillkommit i bergrum på statligt och ibland kommunalt initiativ ungefär tredubblats. Det är inte tillräckligt, det erkänner jag gärna, med hänsyn till den ökade roll som oljan spelar för vår energi- och bränsleförsörjning, men det visar att utvecklingen på detta område gått i rätt riktning.

Herr von SETH (h):

Herr talman! Dalaskalden Karlfeldt talade vid ett tillfälle om fem farliga F. För min del har jag gjort den reflexionen inför de svårigheter, som vår nuvarande regering ställts inför, att med bokstaven B börjar en hel del ord, som är farliga för regeringen. Jag tänker på bostäder, budgetsårigheter, bilar, bilskattemedel, brist på olika områden etc.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

För min del skall jag på grund av det stora antal talare, som är anmälda, bara uppehålla mig vid bilar och bilskattemedel, då jag haft en hel del att göra med vägar och vägväsen. Jag vill redan från början slå fast, att i ett demokratiskt styrt modernt samhälle under utveckling går det inte att hejda bilismen vare sig med tvångsåtgärder eller andra hinder. Bilbeståndet i vårt land har ökat mer än som förutsetts i de djärvaste prognoser, och därmed har också behovet av förbättring och upprustning av vårt vägväsende skärpts. Vägar och gator i vårt land från norr till söder befinner sig i dag inte i det skick som man kan önska, och skulle jag vilja tillägga, fordra.

Jag skall inte gå in på någon längre statistik, men jag vill bara understryka, att lastbilstrafiken ökar för varje år. Den svarade 1955 för en årlig ökning av transportarbetet med inte mindre än sju procent, mot en ökning av endast fyra procent av transportmedlen över lag. Samtidigt som vägtrafiken ökar, eftersättes, kan man säga utan att på något sätt överdriva, vägarnas nödvändiga både underhåll och upprustning. Vägnetet nedslites med andra ord för varje dag som går, utan att regeringen tagit tillbörlig hänsyn till de varningar, som under flera år framställts från det ansvariga verket, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som med skärpa framhållit nödvändigheten av ökade anslag för vägväsendet. Jag skulle nog vilja säga, att när väg- och vattenbyggnadsstyrelsen äskat sina anslag för budgetåret 1957/58, kan man beteckna det skrivsätt som användes i petitan som ett nödrop.

Statsmakterna har också betonat, att vägväsendet är viktigt, genom att tillätta en särskild vägminister. Jag skulle vilja fråga vad vägministern har gjort under framför allt det senaste året för att tillgodose vägväsendets upprustning. Jag tvivlar dock inte ett ögonblick på statsrådet Hjalmar Nilsons goda vilja.

När koalitionsregeringen bildades 1951 upptogs en särskild programpunkt, där man lovade att i större omfattning tillgodose vägbehovet. Det hände inte så mycket på detta område under 1952 och 1953. Men 1954 höjdes bilskatterna. Enligt mångas uppfattning skärptes bilskatterna inte minst för bussar och lastbilar över hövan, men bilisterna fann sig i detta inför löftet av regeringen och de finansministrar vi har haft, att dessa bilskattemedel förr eller senare skulle komma vägväsendet till godo. Sedan bilskatterna var höjda, beslöt 1954 års riksdag en femårsplan för vägnarnas upprustning, som avsåg inte mindre än två miljarder kronor.

I början av 1956 och även i mitten av detta år inträffade en hel del glädjande händelser åtminstone i vad avser löften om ett förbättrat vägväsende. Delegationen för översiktlig vägplanering framlade i mars förslag om en tjugoårsplan för vägväsendets rationella upprustning. Och när statsutskottet behandlade sjätte huvudtiteln gjorde det ett enhälligt uttalande, vari framhölls »behovet av effektiv och framsynt upprustning av vägnätet».

Under valrörelsen diskuterade man ganska mycket om vägar. Kommunikationsministern lovade i valrörelsen 1956 i augusti och september månader, att vägarna skulle upprustas mera. Sedan företog statsrådet Hjalmar Nilson, som ju kallas för vägministern, i slutet av valrörelsen en studieresa till Amerikas förenta stater. Både finansminister Wigforss och hans efterföljare gjorde vid upprepade tillfällen både inom och utom riksdagen uttalanden om att de pengar som togs ut i bilskattemedel för fordon och drivmedel och såsom investeringsavgift och omsättningsskatt på bilar skulle, i den mån de icke årligen förbrukades, läggas åt sidan och bokföras som en fond, som skulle komma vägväsendet till godo.

Men vad har nu hänt på detta område? Jo, 1954 års riksdagsbeslut om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ökade anslag till vägarna sattes ganska snart ur kraft genom regeringens s. k. investeringsramar. Riksdagen hade 1954, 1955 och 1956 beslutat om höjda anslag till vägarna, men så har regeringen strax efteråt kommit med sina investeringsramar och inskränkt anslagen till såväl underhåll som byggande av vägar.

För det budgetår som vi nu talar om och som remissdebatten omfattar, nämligen budgetåret 1957/58, har man gått en annan väg. Det beräknas att bilskattemedel skall inflyta med i det närmaste 1 010 miljoner kronor, alltså bilskattemedlen uppgår nu till över en miljard. Av dem anslås endast 689 miljoner kronor till vägarna, under det att de återstående 321 miljonerna av finansministern inte läggs i någon vägskattemedelsfond utan förs direkt över till budgetutjämningsfonden. Då är det ju inte underligt, herr talman, att bilismens företrädare frågar sig: Vad har hänt nu? Var har bilskattemedlen blivit av?

I början på 1900-talet hade vi en kåsör, som hette Jörgen. Han klagade ofta och frågade: Vem stjal trottoarsanden, som skall användas mot halkan? Jag skulle i dag, 1957, vilja fråga: Vem är det som stjal bilskattemedlen, tar dem och använder dem till andra ändamål? Jo, mina damer och herrar, det är finansministern, som nu har funnit att bilskattemedlen har blivit högst bra att ha till hands att användas för att minska den hastighet, med vilken sedelpressarna går i Tumba. Finansministern har nämligen använt bilskattemedlen i sin stora budget, och det har faktiskt blivit en inbringande affär för finansministern genom att de pålagor, som läggs på motortrafiken, kommer andra ändamål till godo.

Räknar man även med det budgetår som kommer, så har det från bilismen tagits över en miljard kronor. 1 200 miljoner kronor har gått vägarna förbi! Man behöver bara göra enkla räkne-

exempel för att förstå, att detta belopp skulle kunna räcka till många kilometer förbättrade vägar. Det skulle kunna bli inte mindre än 1 200 kilometer förstklassig motorväg, för att inte tala om de många kilometer förbättrade vägar det skulle kunnat bli, om beloppet använts till att förbättra landsbygdens dåliga, mindre vägar.

Nu säger regeringen: Men detta är ju förfärliga överdrifter! Man får inte ensidigt inskränka sig till vägarna. Vi har ju bostadsbekymmer, vi har budgetbekymmer, vi har angelägna investeringar i skolor, sjukhus etc.

Ja, det är riktigt att vi har detta, men samhällets resurser måste ju sättas in på alla sektorer, och jag skulle vilja säga att billiga och effektiva transporter gagnar hela vår produktion. Det är till samhällelig skada att inte vägväsendet upprustas, och det är till samhällets nytta att vi håller oss med goda transportleder. Det moderna samhället kan inte undvara goda transportleder, det kan varken den svenska landsbygden eller de svenska städerna och samhällena.

Man har sagt när väghuvudtiteln behandlades på våren 1956, att man hade brist på arbetskraft. Det är en sanning med viss modifikation, ty medelsförbrukningen per årsarbetare har stigit för varje år. 1951 kostade en årsarbetare ungefär 32 000 kronor. Då har man således räknat med den maskinkostnad som han drar. Nu har arbetet här liksom på andra områden mekaniserats och rationaliserats. 1955 var vi uppe i den dubbla kostnaden för en årsarbetare, d. v. s. över 60 000 kronor, och för 1958 närmar vi oss med snabba steg 100 000 kronor för en årsarbetare. Samtidigt står maskinparken med eller mindre stilla hos våra entreprenörfirmor.

Vi har för närvarande endast belagt 9 000 kilometer av våra vägar. Grusunderhållet har i dag blivit så dyrt och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vägarna är så nedslitna, att såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som dess överrevisorer framhållit hur dyrt och oekonomiskt det nuvarande grusunderhållet är på vägar med stark trafik. Där vore det ekonomiskt lönande att i dag ha belagt en sträcka på ungefär 25 000 å 30 000 kilometer.

Grusunderhållet är som sagt mycket dyrt. Det är slöseri med statens och skattebetalarnas medel att i dag driva en sådan vägpolicy som tvingar de ansvariga myndigheterna och tjänstemännen att fortsätta med grusunderhållet på de vägar, där kalkylerna visar att det är oekonomiskt och alltför dyrbart.

Dessutom skulle jag inom parentes vilja peka på att vårt land inte har sådana grustillgångar, att de räcker i evighet. Redan nu är det svårigheter vid byggnation av olika slag, inte bara för vägarna, att skaffa grus, och transportavståndet från grustagen till de platser, där gruset skall användas, blir allt längre.

Slutligen är det en sak till, som jag vill peka på, och som jag anser att man bör ta mycket stor hänsyn till. Jag tänker här på trafikolyckorna och på vad de kostar landet i form av dödade människor, sjukhusvistelser, materielskador etc. Självklart beror inte alla trafikolyckor på dåliga vägar. Man kan inte undvika alla olyckor genom att anlägga bättre vägar och avskaffa alla trafikfällor. Kvar står emellertid att våra trafikolyckor årligen kostar landet i det närmaste 400 miljoner kronor — och det är mer än vad som lägges ned på vägbyggnader.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat peka på att den vägbudget som föreligger i årets statsverksproposition är så nedbantad att den innebär faror för vårt vägväsende och åstadkommer skador på våra vägar, som det blir allt svårare att reparera för varje år som anläggandet och underhållet av vägarna eftersättes.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Talmannen har givit mig tillstånd att besvara en enkel fråga, som har riktats till mig av fröken Stina Wallerius. Hon har frågat mig, om jag vill lämna upplysningar om de åtgärder man från svenskt håll ämnar vidtaga för att ytterligare ungerska flyktingar skall kunna mottagas i Sverige samt för att i övrigt underlätta de österrikiska ansträngningarna att omhänderta flyktingar från Ungern.

Det är för oss alla mycket glädjande att svenska folket har manifesterat så stor enighet som fallet är, när det gäller att lindra nöden i Ungern och att hjälpa de ungerska flyktingarna. Regeringen har i sitt handlande känt stödet av denna opinion. Vi har grundat våra åtgärder på de erfarenheter Sverige har förvärvat under de många år vi tidigare haft att handlägga flyktingärenden. Det har funnits en ledande princip för den svenska flyktingpolitiken, en princip vars tillämpning har skapat betydande respekt för Sveriges sätt att handlägga flyktingärendena. Principen har varit att vi velat ge de flyktingar som kommit hit en chans till en ny start i livet efter det liv de lämnade, när de bröt upp från sitt gamla hemland. Vi har med andra ord velat så snabbt som möjligt placera ut nykomlingarna på den svenska arbetsmarknaden och därigenom få in dem på ett normalt sätt i det svenska samhället. Jag vågar också påstå att vi i stort sett har lyckats med att tillämpa denna princip, som jag tror är ganska unik för vårt land.

Vad de ungerska flyktingarna beträffar vet emellertid statsrådet fru Lindström mera om den aktuella situationen än jag, och jag har därför bett henne lämna en redogörelse för läget. Låt mig emellertid som ett direkt svar på fröken Wallerius' fråga endast anföra att vi i Sverige för närvarande har ungerska flyktingar till ett antal av 3 984. Samtliga dessa anlände före jul. Här-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

utöver har inresetillstånd givits för cirka 500 anhöriga till tidigare till Sverige överförda flyktingar. Ytterligare sådana tillstånd kommer att givas för att ge möjligheter för anhöriga att förenas. Antalet ungerska flyktingar i Sverige uppgår därför nu till betydligt över de 4 000 som kollektivt överförts.

Regeringen har för avsikt att besluta om mottagande av ytterligare ett antal flyktingar från Österrike. Med hänsyn till de tillfälliga svårigheter som under vintermånaderna föreligger att snabbt bereda arbete åt ett större antal flyktingar, bör de nya flyktingkontingenterna börja anlända tidigast i mars månad.

Vad gäller frågan om att underlätta de österrikiska ansträngningarna att omhänderta flyktingar från Ungern får jag erinra om att hjälpen till Österrike huvudsakligen sker genom de internationella organisationerna, Förenta Nationernas flyktingkommissariat och Mellanstatliga kommittén för europeisk migration (ICEM). Genom hjälp till dessa organisationer lämnar Sverige också sitt bidrag för att lätta Österrikes svårigheter. Det förtjänar särskilt omnämnas att svenska staten betalar hela reskostnaden för flyktingarna från Österrike till Sverige, till skillnad från en hel del andra länder, som härför erhåller finansiellt bidrag från Mellanstatliga kommittén för europeisk migration.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! I anledning av fröken Wallerius' fråga vill jag bara i korthet redovisa några erfarenheter som belyser vad statsministern nyss anförde om arbetsmarknaden och de ungerska flyktingarna.

I förra veckan hade jag tillfälle att besöka sju flyktingläger i Skåne, vilka tillsammans omfattade omkring 1 000 flyktingar, dessutom ett par folkskoleklasser utökade med grupper av unger-

ska barn. Jag samtalade med lägerledarna — erfaret arbetsförmedlingsfolk — och jag träffade flyktingar som samlats för att ställa frågor och framföra önskemål. Dessa frågestunder gav mig en mycket tydlig anvisning om vad det är som främst sysselsätter ungerflyktingarnas tankar och som bekymrar dem mest.

Detta kan kort och gott anges med två korta ord: arbete och familj. Överallt frågar man efter arbetsmöjligheter och man var otålig över att det dröjde med arbetsanställningar. De hade svårt att förstå att Sverige med sitt goda rykte för full sysselsättning inte kunnat ordna jobb åt dem ännu efter en, i vissa fall två månader. Besvikelsen låg på lur; oron för en hemmavarande splittrad familj har gjort nerverna spända, och symptom på lagersjuka har kunnat iakttagas. Med lagersjuka menas här en håglöshet som kommer den angripne att ligga kvar i sängen, när han inte tycker det är någon mening med att stiga upp, att driva omkring i stället för att läsa språkläxor o. s. v. Jag säger inte att lagersjukan fått någon utbredning i ungerlägren ännu, men den finns där som ett hot bakom och som en hård sporre på de svenska arbetsmarknadsmyndigheterna att göra sitt yttersta med arbetsanskaffningen. Mitt intryck är också att de verkligen gör sitt yttersta. Men det vore ansvarslost att blunda för att här föreligger svårigheter — låt vara temporära svårigheter — som måste övervinnas för att vi skall kunna behålla flyktingarnas förtroende, och det vore oklokt att ladda in nya stora grupper flyktingar utifrån, innan vi övervunnit en del av dessa svårigheter.

Arbetsmarknaden är ju också just nu ganska kärv, beroende delvis på årstiden med dess säsongarbetslöshet även bland svenska arbetare. Olje- och bensinappheten återspeglas även i andra branscher än bilindustrin och närbesläktade serviceyrken. Fram på vårkan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ten blir det bättre. Det är nu och under den närmaste månaden det är som värst. Till svårigheterna hör å andra sidan att endast en bråkdel — i Skåne cirka 5 procent av flyktingarna — talar något annat språk än ungerska, vanligen tyska eller ryska. Flertalet är födda efter 1930, unga friska människor, av vilka dock många befinner sig i tonåren och inte hunnit skaffa sig någon yrkesutbildning i hemlandet utan måste få en sådan ordnad för sig här. Därvid är språkisoleringen återigen ett hinder. En del av de unga flyktingarna inser väl inte heller riktigt, hur nödvändigt svenskkunnandet är som inträdesbiljett till mer kvalificerade yrken. Endast 50 procent av cirka 300 flyktingar i ett stort läger deltog med någon regelbundenhet i lektionerna i svenska.

På litet sikt finns dock ingen som helst anledning till pessimism enligt min mening. Säkert är ambitionen lika väl företrädd bland ungrarna som inom en på måfå sammansatt grupp svenskar av motsvarande antal. Det övervägande intrycket är att Sverige fått mottaga en samling genomsnittligt sett fysiskt och psykiskt högtstående representanter för det ungerska folket, som vi får anledning att känna oss tacksamma för i framtiden. Det är endast de närliggande svårigheterna vi måste förstå, och vi måste acceptera att och när de uppkommer. De arbeten där instruktionerna kan ske med pekmetoden är inte alltför många. Arbetsanskaffningen måste därför ske individuellt, och detta tar tid, även när arbetsförmedlarna arbetar för högttryck. Bostadsfrågorna måste lösas samtidigt. Utrustning och kontanta startbidrag skall också ordnas liksom hopknytningen igen av de familjeband som avslitits i den allmänna villervallan kring händelserna i Ungern.

Många män har flytt direkt från arbetsplatserna utan att kunna underätta sina hustrur. Nu vill de ha hit dem och barnen. Sverige beviljar inresetillstånd för alla sådana anhöriga

som tagit sig ut ur Ungern, och vi tar hand om dem vid ankomsten. Våra 4 000 härvarande flyktingar får därmed en idelig påfyllning, vilken enbart den kommer att öka det totala antalet avsevärt. Det är önskvärt och nödvändigt att familjerna återförenas; innan så skett kan man inte begära att flyktingarna skall finna rotfäste i det för dem främmande land som är en vardaglighet för oss. Och det är vår skyldighet att göra allt för att de skall känna sig hemma hos oss — inte bara i det av medkänsla översvallande mottagningsögonblicket, utan långt framöver under långa, svåra anpassningsår.

Fröken WALLERIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har dristat mig att till hans excellens herr statsministern ställa en enkel fråga, vilken i dag har besvarats genom de upplysningar som statsministern lämnat här i kammaren och för vilka jag ber att få tacka. Jag vill också uttrycka min tacksamhet för den skildring som statsrådet Ulla Lindström här lämnat av intrycken från flyktinglägren i Skåne och problemen där. Det var värdefulla upplysningar; det är nämligen sällan som vi vardagsmänniskor kommer i kontakt med lägermänniskornas tillvaro.

Herr statsministern har även tidigare med glädje konstaterat den medkänsla för Ungerns folk, som gripit oss här i Sverige. Statsministern och regeringen har i det läget känt sig burna av ett mäktigt stöd från det svenska folkets sida. För denna medkänsla har vi ju kunnat få ge vårt uttryck genom att lämna hjälp och skänka en fristad åt flyktingar. Här har i dag meddelats några konkreta uppgifter om den nuvarande omfattningen av denna hjälp. En utförligare redogörelse lämnades i sitt sammanhang i förra veckan av socialministern som svar på en fråga av herr Braconier.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag vill understryka, att med den vetenskap vi haft om förhållandena ute i Europa har vi även från vårt håll kunnat konstatera, att den svenska flyktingpolitiken i stort motsvarat vad som kunnat betraktas som vår skyldighet. Men under den allra senaste tiden har alarmerande underrättelser nått oss om situationen för de ungerska flyktingarna i Österrike, och dessa underrättelser var, herr statsminister, anledningen till min fråga. Jag behöver inte i många ord beskriva den tragedi som utspelas. Jag vill bara eninra om följande fakta.

Omkring 75 000 flyktingar vistas i de österrikiska lägren. Siffran stiger för varje dag. Större delen av dessa människor har för närvarande intet hopp om att få komma ut till ett ordnat arbetsliv, intet hopp om att ånyo kunna få slå rot. Det är naturligt om lägersjuka, för att använda statsrådet Lindströms ord, sprider sig och misströstan och besvikelse slår djupa rötter hos dessa människor. Därtill kommer det faktum som jag tror är särskilt viktigt att observera i detta sammanhang, och det är att de österrikiska resurserna är ansträngda till bristningsgränsen.

Jag vill uttala min glädje över att statsministern meddelar regeringens avsikt att besluta om mottagandet av ytterligare flyktingar från Österrike. Det är naturligt att man därvid måste ta i betraktande de tillfälliga svårigheter som föreligger att bereda sysselsättning åt ett ytterligare antal flyktingar under vintermånaderna. Det är också naturligt, om det föreligger svårigheter att nu signalera åtgärder, som skulle ha en omedelbar verkan. Jag vill bara säga att det gläder mig att regeringen vill fatta beslut i positiv riktning. Jag förbiser inte nödvändigheten av att vi avväger våra åtaganden efter landets praktiska möjligheter, men jag vill gärna uttrycka den förhoppningen, att avvägningarna får ske i en anda av generositet, i medvetandet om att snar hjälp är dubbel hjälp.

Med tanke på önskemålet att underlätta de österrikiska ansträngningarna erinrade statsministern om de internationella hjälporganisationernas verksamhet, till vilken Sverige ju lämnar sitt bidrag. Statsministern nämnde därvid Mellanstatliga kommittén för europeisk migration. Denna kommitté fick nyligen från den österrikiska inrikesministern motta ett budskap, som närmast kan sägas ha karaktären av ett nödrop, i vilket han skildrade den katastrofartade situationen i Österrike med avseende på flyktingarnas tillvaro. I det sammanhanget uttalade en representant för den nämnda kommittén, att den europeiska flyktinghjälpen står inför sammanbrott, om inte snarligen medel tillskjutes. Han betecknade flyktinghjälpens finansiella läge med ordet desperat.

Jag har bara velat göra dessa erinringar, och det angelägna i detta ärende behöver jag inte ägna flera ord. Jag vill sluta med att säga, att ytterligare insatser från svensk sida kommer att väcka tacksam tillfredsställelse överallt, där man har klart för sig att vårt lyckliga land har förpliktelser mot de människor, som oförskyllt blivit offer för förtryck och förföljelse. I förvisningen att statsministern delar denna inställning ber jag att än en gång få uttrycka mitt tack för det svar som lämnats på min fråga såväl av herr statsministern som av statsrådet Lindström.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill bara ge några korta kommentarer till vad fröken Wallerius sade om Österrikes ekonomiska situation som följd av de påfrestningar flyktingströmmen har medfört. Fröken Wallerius använde ord som att ekonomin var »på bristningsgränsen», att situationen var »desperat» och att »nödrop» uppgivits. Utan att på något sätt vilja underskatta de praktiska svårig-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

heterna för och den psykiska press på Österrike, som den ungerska flyktingströmmen medfört — de är mycket stora och betydande — vågar jag ändå säga, att de ekonomiska förpliktelserna är ett mindre bekymmer i alla Österrikes bekymmer. Fröken Wallerius nämnde att det finns 75 000 ungerska flyktingar i Österrikes läger just nu och att detta antal håller på att öka. Cirka 100 000 flyktingar har emellertid vidarebefordrats till andra länder än Österrike och av dessa har halvtannat tusental kommit tillbaka för att via Österrike återvända till Ungern, sedan de blivit missräknade på arbetsförhållandena i länder de hamnat i.

FN:s flyktingkommissariat har beräknat att det kommer att kosta 23 miljoner dollar att omhänderta ungefär 70 000 flyktingar i läger i Österrike under en period av sex månader från den 1 januari 1957. Flyktingkommissariatet förfogar över 17,5 miljoner dollar som är tillgängliga för denna hjälp. Av denna summa svarar FN-staterna för drygt 5 miljoner och för resten står de frivilliga organisationerna. Internationella röda korset och de frivilliga organisationerna svarar för närvarande helt för underhållet av 45 000 flyktingar i Österrike. Det är klart, att det inte finns någon anledning till att Österrike skulle betala skillnaden mellan de faktiska kostnaderna och de insamlade icke-österrikiska medlen. I svenska kronor utgör denna skillnad nu cirka 25 miljoner. Men att Österrikes ekonomi skulle direkt raseras av ett underskott på 25 miljoner kronor är nog en smula överdrivet.

Därmed är inte sagt, att Österrike inte behöver allas vårt deltagande och helhjärtade bistånd eller att FN-staterna inte skall satsa mera på denna hjälp. De praktiska svårigheterna är säkerligen enorma och den lägerpsykos, som vi fruktar i våra svenska läger, har givetvis ännu större groningsmöjligheter i Österrike.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! En stram utgiftspolitik är ju ett gammalt högerönskemål, men det utesluter ingalunda diskussionen om fördelningen inom en mera begränsad ram av statsinkomsterna. Jag tänker då på hur under en blomstrande högkonjunktur viktiga kulturområden har skjutits åt sidan. Jag tänker på den fråga som brukar sammanfattas under benämningen pastoratsindelningen. Det är sant att en lösning, som ger kyrkan de arbetsmöjligheter den behöver för att fylla sin för många livsavgörande uppgift, kostar pengar. Men jag tycker att den ekonomiska synpunkten varken får eller kan vara ensambestämmande, i synnerhet som det ju i grunden är kyrkans pengar man diskuterar. Men, herr talman, jag skall inte uppehålla mig vid mera allmänna betraktelser utan direkt gå in på en av de centrala frågorna i dagsdiskussionen, nämligen barnfamiljerna.

Barnfamiljerna har på ett alldeles särskilt sätt drabbats av svårigheter i dagens samhälle. Det är inte bara barnbidragens minskade realvärde utan framför allt skattetryckets automatiska skärpning som gjort, att barnfamiljernas försörjningsbörda har ökat. Man räknar i familjeberedningen med att barnfamiljernas andel av statsskatten har ökat från 14,1 procent 1948 till 22,4 procent 1954. Vi kan också fastslå ett enkelt faktum nämligen att det föreligger en standardskillnad mellan hushåll med barn och hushåll utan barn. Nu hör jag till dem som inte tror att man kan lösa svårigheter i en befolkningspolitisk situation med enbart praktiska ekonomiska åtgärder. Människors längtan efter att bilda familj och att leva vidare genom barnen bottnar säkerligen i mycket mera djupt liggande orsaker. Men här föreligger en orättvisa och det är den vi måste se till att komma till rätta med.

Hur skall vi nu råda bot på detta? Ja, det kan man ha olika meningar om.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Från regeringens sida har i årets statsverksproposition lagts fram förslag om att de nuvarande barnbidragen skall höjas från 290 kronor per barn och år till 400 kronor. Men inte ens genom denna höjning återger man barnbidraget dess ursprungliga värde, utan fortfarande kommer det i förhållande till exempelvis folkpensionen att släpa efter. Vi har alla klart för oss att barnfamiljernas börda bör lättas, och jag skulle vara glad, herr talman, om jag inte på grund av den argumentering jag nu för vårt vidkommande ämnar föra fram kommer att bedömas som en motståndare till barnfamiljerna.

Inom högern tycker vi inte att höjningen av de kontanta bidragen är den rätta vägen. Den betyder ökade statsutgifter, och ökade statsutgifter betyder fortsatt starkt skattetryck. Vi anser att vi måste bygga upp i stället för att bara bygga vidare på en grund av provisorier. Det står klart för oss inom högern, att skall vi få en hållbar grund för vidare utveckling, måste vi hålla igen på statsutgifterna och ge människorna själva ökade möjligheter. För det är ju ändå människorna själva som skapar de resurser, som regeringen så länge och till så stor del har disponerat över.

En skattesänkning, finansierad genom en minskning av statsutgifterna, framstår då som det riktiga. Den ändring av beskattningen, som vi lade fram förslag om vid förra årets riksdag, men som avslogs, var så uppbyggd, att den i hög grad kom barnfamiljerna till godo. Räkna vi med att vi har ungefär 835 000 barnfamiljer, skulle vårt skattesänkingsförslag ha gett dem en sammanlagd skattelättnad på 185 miljoner kronor utöver regeringens förslag. Jämför man en höjning av barnbidragen, som ger barnfamiljerna en total inkomstökning med 210 miljoner kronor och bibehåller skattetryck med en skattelättnad på totalt 185 miljoner kronor, tycks det mig, som om skattesänkningen

linjen vore att föredra. Visserligen finns det alltså familjer i de lägsta inkomstskikten, åt vilka vårt skatteförslag inte ger kompensation för barnbidragens minskade realvärde, men enligt min personliga åsikt borde man höja barnbidragen för de lägsta inkomsttagarna och samtidigt återinföra barnavdragen.

När jag talar om barnfamiljerna, herr talman, syftar jag inte bara på gifta personer. De ogifta mödrarna, de fränskilda kvinnorna, änkorna — och detsamma gäller männen — har problem, minst lika svåra som de, vilka de gifta har att brottas med. Rent psykologiskt kommer de i en svårare situation, därför att de har att ensamma fostra sina barn. Men även ekonomiskt befinner sig vederbörande i svårigheter. Ensamstående måste ju ha ett förvärvsarbete utom hemmet, och då måste de för att klara situationen, om de har minderåriga barn, antingen ha en hjälp i hemmet eller också lämna bort barnen. Om de nu har denna hemhjälp — husföreståndarinnan kallas det så ståtligt — har de rätt till ett med ytterligare 50 procent höjt avdrag. Detta genomfördes år 1952. De får således här i Stockholm 3 000 kronor i ortsavdrag i stället för de 2 000 kronor, som tillkommer helt ensamstående, men de får inte som en familj 4 000 kronor i avdrag. Jag kan inte förstå annat än att det riktiga vore — jag tror att fru Eriksson i Stockholm och jag har förfäktat detta gemensamt en föregående riksdag — att en ensamstående man eller kvinna med minderåriga barn borde ha samma skatteavdrag som gifta skattskyldiga. Det är barockt att hänga upp avdragsrätten på förekomsten av husföreståndarinnan i stället för på att man har hemmavarande barn, som behöver vård och tillsyn.

Herr talman! Jag är fullt medveten om att det är en gammal käpphäst jag bestiger, när jag för in sambeskattningen i diskussionen. Den hör faktiskt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

också till barnfamiljernas problem. Jag kan inte underlåta att påtala det oriktiga i att gift kvinnas förvärvsarbete medför straffskatt för henne och hennes familj. Kanske låter det sig sägas, att familjer, som drabbas av sambeskattningen, har råd att betala denna extra skatt, men det är ett dåligt skäl för att bevara en orättvisa. Det är dessutom dålig sparsamhet, dålig ekonomi ur samhällets egen synpunkt. Bland de gifta yrkeskvinnor, som nu drabbas av sambeskattningen, finns ett stort antal högt kvalificerade yrkesutövare. Deras utbildning har dragit dryga kostnader, inte bara för dem utan också för staten. Den yrkeskunskap, som de på det viset förvärvat, är en kapitalinvestering ur enskild och allmän synpunkt. Om skattesystemet nu är sådant, att man försvårar eller kanske rent av hindrar dessa personer från att utöva sitt yrke, blir kapitalet räntelöst och dött. Särskilt i en situation, då samhället ropar på kvalificerad arbetskraft, är ett sådant skattesystem från samhällets synpunkt rent ut sagt, herr talman, dumt.

Till barnfamiljernas problem hör även frågan om förvärvsavdrag för gift kvinna. Samma bestämmelser vid kommunalbeskattningen som vid statsbeskattningen med 1 000 kronors avdrag för utom hemmet förvärvsarbetande kvinna med minderåriga barn i stället för nu gällande 300 kronor vore alltid något. Vore det förresten inte på tiden, herr finansminister, att en utredning i denna fråga komme till stånd? Och då, herr talman, får vi inte heller glömma bort de ensamstående mödrarna, de ogifta, de fränskilda och änkorna.

När jag nu till slut, herr talman, ger mig in på ungdomsfrågan är jag djupt och till och med nästan hjälplöst medveten om hur svårt det är att på den begränsade tid, som jag här vill tillmätta mig själv, kunna få fram mer än några få synpunkter på denna stora fråga. Vi har väl alla kunnat konsta-

tera, att när de här frågorna debatteras i riksdagen, blir det lätt ord och ord, men hur blir det med resultaten? Nej, det är nog, som Winston Churchill säger: »Words are easy and many, deeds are difficult and rare. — Ord är lätta och många, dåd är svåra och få.»

Det är så lätt att konstatera att fastän brottslighetsprocenten i förhållande till de stora årskullarna är ungefär konstant, så har ändå kriminaliteten ätit sig ned i allt yngre årsklasser, och brotten har blivit grövre. Men hur svårt är det inte att komma till rätta med förhållandena. Ibland har jag förresten en känsla av att vi mera sysslar med frågan om vad allt detta kan bero på, än med frågan om vad vi skall göra.

Visst har den nuvarande situationen i vårt samhälle ett djupt inre sammanhang, inte bara med förändringarna i samhället utan också med de stora omvärderingar som skett i det moderna samhället. Den gamla tiden var väl inte alltid god, men den erkände och respekterade kristna normer. De trasiga hemmen var nog färre, i alla händelser var skilsmässorna det. Äktenskapen höll inte bara i lust utan också i nöd. Hemmen var en fastare punkt i barnens tillvaro än nu, skolan var en auktoritet, religionen ett rättesnöre. Nu har man övergått från normer till värderingar, och värderingar är ju personliga och relativa, i motsats till normer som är fasta. Detta ställer mycket stora krav på såväl ungdomen som de äldre och samhället.

Kanske finns det också en liten benägenhet hos de olika instanserna i samhället att lita på och skylla på varandra. Den ena skall göra vad den andra inte hinner eller mäktar göra. Man jämför t. ex. vår skola med den engelska skolan och talar om den karaktärsdanande betydelse som den engelska skolan har. Den har ju också fostrat gentlemannationen framför andra. Men med de stora klasser och den poängjakt, som vi har i våra sven-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ska skolor, kan inte lärarfolket hinna fylla den i de engelska skolorna så naturliga uppgiften.

Om jag, herr talman, nu använder ordet »ett ungdomsvänligt klimat», så tänker jag varken på det s. k. daltet eller på ständigt ökande statsbidrag. Jag tänker på ett samhälle, där de enskilda och det allmänna förenas i en ständigt aktiv kulturkamp. Den kan föras på olika avsnitt i hemmet, i skolan, genom kyrkorna, överallt ute i vårt gemensamhetsliv, men den förutsätter resurser, inte bara och kanske inte ens främst men dock även materiella resurser. Den förutsätter utrymmen, där ungdomarna kan hålla till, den förutsätter ungdomsledare med idealitet och förmåga att få de många med sig, den förutsätter goda skol- och folkbibliotek — för att nu ta några exempel. De starka ungdomarna kan bära sin frihet under ansvar, men för de svaga är det gott, ja, kanske nödvändigt att tillhöra en grupp med positiva intressen, och i dessa sammanhang behövs det generositet, mänsklig och ekonomisk.

Den nya given när det gäller värden om människorna, vare sig de nu är unga eller gamla, innebär ju att man vill ha en vård i frihet. Men det paradisska tillstånd, då det inte längre behövs slutna anstalter, är ju inte ens en vision. Jag kommer inte, herr talman, att yrka på ökade anslag till ungdomsvårdsskolorna, men jag skulle vilja till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta en bön om att han har sin uppmärksamhet riktad på önskvärdheten av att frivilliga krafter i ökad omfattning sättes in på och tas i anspråk i dessa sammanhang. Låt mig, herr talman, också säga några ord om övervakarnas verksamhet. Antalet villkorligt dömda under övervakning var i mitten av 1950-talet omkring 10 000, antalet villkorligt frigivna 1 100. Under år 1954 hade en person 150 övervakningsuppdrag, 7 personer hade över 100 uppdrag och 11 hade 50 uppdrag. Det

säger sig självt att ett sådant övervakningssystem är orimligt och inte kan fylla sin uppgift. Det övervakningsarvode som nu utgår — 10 kronor per vårdfall och år eller samma arvode som inom nykterhetsvården — har aldrig avsetts vara en ersättning för arbetet som sådant. Man har inte menat att det skulle täcka annat än direkta utlägg för spårvagnsresor och sådana småsaker.

Jag tänker inte, herr talman, yrka på någon höjning av detta i och för sig löjligt låga arvode, men jag vädjar till justitieministern att ha sin uppmärksamhet fäst även på denna sak. Justitieministern säger i årets statsverksproposition: »Självfallet är det inte en tanke på, att en verklig kriminalvård i frihet skall helt kunna vila på en tjänstemannaorganisation. Frivilliga krafter måste anlitas för den omedelbara övervakningen, men utan ledning från rutinerade tjänstemän skulle en sådan övervakning genom frivilliga krafter oftast bli verkningslös.» Hur skall denna avvägning mellan resurserna för den slutna och öppna värden kunna ske?

Herr talman! Riksdagen kommer i år att få sig förelagd ett förslag om lösande av det svenska folkets pensionsfråga. Meningarna går isär när det gäller tilläggspensionen, men i fråga om den för alla lika grundpensionen tycks enighet råda. Detta betyder, att vi nu är beredda att engagera kommande generationer i mycket stor utsträckning för att skapa människovärdig minimitrygghet för alla på äldre dar. Att det kan ske i enighet är ett glädjande och uppmuntrande faktum. Uppenbart är emellertid, att de anspråk vår generation ställer på kommande generationer förpliktigar oss att ge dessa bästa möjliga förutsättningar att lösa sina uppgifter. Vi måste göra de investeringar både i människor och materiel, som kan ge en allt starkare grund för snabba ekonomiska framsteg. Vi måste satsa på utbildning och vi måste satsa på åtgärder

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för att förbättra arbetsinsatsernas avkastning. Vi måste över hela linjen hålla framtidens krav levande när vi disponerar dagens resurser. Detta ställer oss inför en lång rad svåra avvägningsproblem, inte bara i fråga om pengar utan också i fråga om människor.

Det var någon i går — jag minns inte vem det var — som uttryckte denna sak så, att vi har ett köproblem av mycket stora dimensioner i vårt samhälle. I den situationen förefaller det mig naturligt, att vi fortlöpande prövar om vad vi tidigare beslutat och att vi låter denna prövning gå över hela fältet. Vad som bara för några årtionden sedan föreföll självfallet och föreföll vara i takt med tiden kan redan nu vara passerat. Utvecklingen har gått oerhört snabbt, och den kommer nog att gå ännu snabbare. Ett nytt samhälle växer fram med sina problem men också med sina förutsättningar att lösa dessa problem. Vad som därvidlag särskilt faller i ögonen är, att utvecklingen mot högre och jämnare inkomster är en oavslutad process. Mot den bakgrunden förefaller det mig som om hela socialpolitiken vore mogen för en översyn. Alltjämt måste målsättningen vara att ge dem vård som behöver vård och kanske en snabbare hjälp och en större hjälp än vad de kan få nu. Men det gäller också att driva en förebyggande och uppbyggande socialpolitik, som hela tiden utgår från att ge så många människor som möjligt förmånen att själva lösa sina problem.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Under debatten i går tog såväl statsministern som finansministern kommunalskatten som exempel på områden, där det är angeläget att åstadkomma förändringar. Över huvud taget börjar nu kommunalskatterna antligen att få en mera framskjuten plats i den ekonomiska debatten. I årets budgetförslag kommer den frågan upp bl. a. på grund av den förestående höjningen

av de kommunala ortsavdragen. I finansplanen diskuteras kommunalekonomien i samband med ett par av inrikespolitikens viktigaste frågor: bostadsförsörjning och skolväsen. Slutligen har utredningsförslaget om nya statsbidragsbestämmelser satt ny fart på debatten om relationerna mellan staten och kommunerna, en fråga som ju för övrigt figurerar litet varstans i statsverkspropositionen, framför allt i skolans huvudtitel.

Men låt oss nu också hoppas att denna uppladdning på diskussions- och utredningssidan snabbt föranleder sådana regeringsåtgärder, att kommunalskatterna kan sänkas och kommunerna över huvud taget får bättre förhållanden. Det är en mycket stark och berättigad opinion som statsmakterna dragit på sig från kommunalt håll under de senaste tio åren. Löftena om en rättvisare och bättre ordning började ju nämligen redan i samband med 1947 års skattereform. Sedan dess har det visserligen förekommit en del ansatser till förbättringar, men dels har det mest blivit små utanverk, dels har sådana förbättringar på ett håll ofta motvägts av försämringar på ett annat håll.

Som exempel kan lämpligen nämnas vad som skett i fråga om de kommunala ortsavdragen, därför att finansministern angav den frågan som bevis för att regeringen inlöser växlar som utställts på skattebetalarna. Inte ens 1947 gick man så långt, att det reella värdet av tidigare förmåner återställdes. Vid höjningen av ortsavdraget 1950 blev ökningen inte heller sådan, att den gav kompensation för penningvärdets försämring. Dessutom blev resultatet som bekant mycket betydande skattehöjningar för samtliga kommuner och landsting därför att dessa bara till en viss del fick ersättning för minskat skatteunderlag.

När det kommunala ortsavdraget nu höjs från den 1 januari 1958 är det för såväl kommuner som skattebetalare

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med små inkomster en utomordentligt viktig fråga hur det blir med kompensationen åt kommuner och landsting för skatteunderlagets minskning. Om denna sak skall det visserligen komma en särskild proposition, och vi får väl då anledning att återkomma, men i vissa grundläggande frågor kan en bedömning ske redan nu.

Ortsavdragets höjning är en framgång för en mycket utbredd opinion, som vi kommunister för vår del markerade i den senaste valrörelsen och tidigare genom riksdagsmotioner med kravet, att den första hundralappen av varje veckoinkomst skall vara skattefri.

Det är enligt vår mening orimligt, att folk med så små inkomster över huvud taget skall betala skatt. Genom höjningen av de kommunala ortsavdragen tas ju åtminstone ett steg i rätt riktning, ett ganska betydande steg. Detta är vi självfallet mycket glada över. Det blir nu bättre i första hand för dem som har inkomster i närheten av gränsen till existensminimum. Hur det blir för de övriga skattebetalarna, det beror i mycket hög grad på hur statsmakternas åtgärder kommer att påverka den kommunala skattesatsen. Jag har redan erinrat om att den förra höjningen av ortsavdraget fick till resultat en mycket kraftig höjning av de kommunala skattesatserna. Om det skall bli en minskning av kommunalskatten nu i samband med en höjning av de kommunala ortsavdragen, då måste för det första kommunerna få full kompensation, inte bara omedelbart utan också på längre sikt, för minskningen av skatteunderlaget. För det andra måste det över huvud taget bli en radikal förändring av statens ekonomiska relationer till kommunerna.

De ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna är nämligen i hög grad en fråga om den demokratiska skattepolitikens grundprincip: en ur demokratisk synpunkt lämplig avväg-

ning av den sammanlagda skattebördan med hänsyn till vederbörande skattebetalares bärkraft.

I samband med 1947 års skattereform angav dåvarande finansministern — det var som bekant herr Wigforss — den kurs som regeringen och arbetarpartierna borde följa. Det gäller, sade han, att »förskjuta skattebelastningens tyngdpunkt i riktning mot de högre inkomsterna». Reformen 1947 var också en lovande start i den riktningen, men sedan dess har regeringen fallit ur kursen. Detta är särskilt påtagligt i fråga om utvecklingen av de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna.

Det väsentliga i skattereformen för tio år sedan var ju att statsmakterna från och med då skulle eftersträva att i högsta möjliga grad skaffa de pengar som behövdes för samhälleliga ändamål genom en progressiv i stället för en proportionell skattemetod. Och herr Wigforss lyckade friskt med högerns och folkpartiets talesmän som motsatte sig denna kurs. — Dessa herrar ställer sig på en standpunkt som gick an för 100 år sedan, men numera är fullständigt otidsenlig, sade herr Wigforss. Men i fråga om förhållandet till kommunerna har regeringen och riksdagsmajoriteten nu i många år intagit en standpunkt som har åtskilligt mera gemensamt med högern och folkpartiet än med Wigforss och 1947 års skatteprinciper.

Även årets budgetförslag visar för övrigt att den skatteandel som tas ut genom kommunalskatter ökar i förhållande till statsskattens andel. Eller, för att använda finansministerns egna ord: »Stegringstakten inom den kommunala hushållningen är väsentligt större än inom statsverket.» Detta innebär också att de sammanlagda utgifterna för olika samhälleliga ändamål mer och mer flyttas över på folk med mindre inkomster.

Hur går detta till? Bland annat sker

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det därigenom att statsmakterna ålägger kommunerna att svara för utgifter av allehanda slag, som statskassan antingen har svarat för tidigare eller rätteligen borde svara för. Ett typiskt exempel är den anordning som tillgreps när inskrivnings- och terminsavgifterna vid de allmänna läroverken slopades. Det är, det vill jag understryka, en reform som är betydelsefull, och vi hälsar den med tillfredsställelse därför att den slår ytterligare en bräsch i det borgerliga bildningsmonopolet. Men här är just ett exempel på metoden att ge med den ena handen och ta tillbaka med den andra. Det framsteg som vanns för en demokratisk skolpolitik motvägs av en antidemokratisk skattepolitisk metod. Kostnaderna för reformen lades nämligen på kommunerna. Som exempel kan jag nämna att Göteborgs stad enbart genom denna sak fick en merutgift på 340 000 kronor i år. För Stockholms stad rör sig kostnadsökningen om drygt en miljon kronor, och man kan ta ytterligare exempel från vilken kommun som helst. Detta kan utgöra en illustration till finansministerns ideligen upprepade förklaring i årets statsverksproposition, att kommunerna måste visa större sparsamhet.

På liknande sätt har också förutvarande statsutgifter i stigande grad övervälrats på landstingen. Jag har i en radiointervju med inrikesministern frågat honom hur han ur demokratisk synpunkt kunde försvara sitt initiativ att pålägga landstingen en så betydande del av de kostnader som staten tidigare betalat för statssjukhusens drift. Inrikesministern föredrog vid det tillfället att helt förneka varje kännedom om saken. Jag tror mig veta, att herr Hedlund numera funnit bevisningen så klar, att han inte längre vill förneka saken. För att visa mera konkret vilka summor skatteövervälringen gäller vill jag anföra verkningarna för Norrbottens landsting. Före herr Hedlunds nya pålagor uppgick landstingets utgifter för

detta ändamål till 12 000 kronor per år. I årets stat är motsvarande poster upptagna till sammanlagt 400 000 kronor. Under de fem år som gått sedan denna art av ökad kommunalbeskattning inleddes har norrbottningarna fått betala drygt en miljon kronor mer i kommunalskatter enbart på dessa poster. På liknande sätt är det naturligtvis i alla landstingsområden, och det finns även för landstingens del en mycket rikhaltig provkarta på en sådan fortgående övervälring av skattebördan från den progressiva statsskatten till proportionella skatteformer.

Det har inte saknats bemödanden att åstadkomma en rättvisare fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun. I likhet med många andra riksdagsledamöter har den kommunistiska gruppen vid upprepade tillfällen motionerat i detta syfte. I några fall har vi lyckats åstadkomma små justeringar, men det har sörjts för att utvecklingen på detta område i stort blivit till kommunernas nackdel.

I en riksdagsmotion för några år sedan gav vi exempel på vad som skett i fråga om utgifterna för den fria skolmaterielen. Den ursprungliga fördelningen av kostnaderna var sådan att staten betalade 83 procent och kommunerna 17 procent av kostnaderna. Redan år 1952, när den ifrågavarande motionen väcktes, hade relationerna förändrats så, att staten då svarade för 40 procent — i stället för tidigare 83 — och kommunerna för 60 procent — i stället för tidigare 17. Sedan dess har det fortsatt i denna riktning — till nackdel för kommunerna och därmed till nackdel för skattebetalare med små inkomster.

Det kan i detta sammanhang erinras om att statsbidrag för fri skolmateriel utbetalas endast till folkskolorna, fast det naturligtvis är minst lika berättigat med sådan vid läroverken och därmed jämförliga högre skolor. Det finns kommuner som utgör föredömen i frå-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ga om en demokratisk skolpolitik genom att de infört fri skolmateriel över hela linjen, men de får ingen uppmuntran för detta av statsmakterna utan tycks snarare betraktas som störande element, mot vilka de skattepolitiska straffen skall tillgripas utan misskund.

Ännu allvarligare verkningar för kommunernas ekonomi har den typ av statsbidrag som används i fråga om skolmåltiderna. I likhet med vad fallet är med den fria skolmaterielen får kommunerna vidkännas en allt större andel av kostnaderna allteftersom priserna stiger, då det ju också därvidlag finns ett fastställt bidragsunderlag. Men dessutom påverkas kommunernas ekonomi av penningvärdeförsämringen på ett annat sätt, nämligen därigenom att bidragen kopplats ihop med utvecklingen i fråga om antalet skattekronor per invånare. I betydande grad är ju emellertid sådana förändringar av skatteunderlaget bara ett uttryck för att pengarna blivit mindre värda och följaktligen inte ett uttryck för att kommunerna fått bättre ekonomi.

Kostnaderna för skolmåltiderna stiger med varje år — mycket kraftigt för övrigt — på grund av prishöjningar och ett tilltagande antal elever som deltar i skolmåltiderna. Men de ökade kostnaderna får kommunerna nästan helt svara för. För statskassan motvägs nämligen de s. k. automatiska ökningarna av en motsvarande minskning av anslagen till följd av penningvärdeförsämringen, som återspeglas i ett ökat antal skattekronor. I årets stat har ecklesiastikministern funnit en möjlighet att pruta på anslaget med icke mindre än 3,5 miljoner kronor enbart av denna anledning, vilket belopp alltså avlastas statskassan och påföres kommunerna.

Hur det ställer sig för kommunerna skall jag åskådliggöra med ett par exempel.

På några år har man i Nederkalix kommun i Norrbotten genomfört en-

hetsskola. Det är väl det mest utvecklade enhetsskoledistriktet i landet. Detta har medfört en fördubbling av skolkostnaderna, en ökning som staten inte bidragit till i rimlig grad. Vad beträffar skolmåltiderna, som jag nu tar som exempel, har kostnaderna för Kalix distrikt från i fjol till i år ökat med 100 000 kronor, men statsbidraget ökade under samma tid bara med 5 000 kronor.

I Göteborg har statsbidraget till skolmåltiderna för stadens egna elever helt upphört. Där har man också utvidgat skolmåltiderna till realskolor och statliga läroverk, vilket är berömvärt, och det hela går löst på åtskilligt över 7 miljoner kronor per år. Bland dem som deltar i skolmåltiderna finns emellertid också elever från andra kommuner, och för dem får staden ett visst bidrag. Men i detta sammanhang vill jag erinra om en belysande detalj i årets statsverksproposition just beträffande denna sak. I fråga om skolmåltiderna för elever från andra kommuner har statsmakterna bestämt att värdkommunen skall ha betalt bara för en del av kostnaderna, och detta har för länge sedan i alla kommuner åstadkommit ett så starkt missnöje, att statsutskottet i fjol skrev en ganska bestämd anmodan till regeringen att åstadkomma rättelse. Ökat anslag hade också tillstyrkts av skolöverstyrelsen och statskontoret, men regeringen har, i klar motsats till riksdagens intentioner, dragit ett streck över hela den ifrågasatta förbättringen.

Men — för att återgå till exemplet från Göteborg — staden fick ursprungligen ersättning för skolmåltiderna till 35 procent av kostnaderna. Nu har staden för de egna eleverna en årskostnad av 7 085 100 kronor men får inte ett öre i statsbidrag. I Stockholm utgör stadens kostnader för egna elever i runt tal 16 miljoner kronor, och där har statsbidraget minskat från tidigare 30 procent till ingenting alls. Inte ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

öre av de 16 miljoner kronorna får Stockholms stad ut i statsbidrag.

Tendensen är överallt densamma; en systematisk övervältring av kostnaderna från staten till kommunerna. Jag skulle naturligtvis kunna ta exempel från en rad andra områden, där förhållandena är kända för var och en som är kommunalt aktiv. Att jag väsentligen håller mig till skolområdet beror bl. a. på att det därvidlag egentligen gäller en statlig angelägenhet, som i varje fall enligt vår uppfattning helt borde bekostas av staten. Denna övervältring framgår särskilt tydligt om man, i likhet med vad jag gjort i fallet Kalix, undersöker hur mycket staten bidrager med till den *utökning* av verksamheten som automatiskt sker. Det årliga tillskottet av deltagare i skolmåltiderna beräknas till 50 000. För detta föreslås i årets budget en anslagshöjning till kommunerna motsvarande ungefär åtta öre per måltid. Det är alltså vad kommunerna genomsnittligt får för ökningen av antalet skolmåltider.

De framstötter som gjorts i riksdagen för att utverka en rättvisare behandling av kommunerna och därmed av lägre inkomsttagare har som regel avslagits med en hänvisning till att utredning pågått om statsbidragsbestämmelserna. Nu är emellertid den utredningen äntligen klar, och så långt det beror på den vet vi alltså vad kommunerna har att vänta sig. De sakkunniga föreslår en förenkling av själva metoden för rekvisition, prövning och utbetalning av statsbidrag till kommunerna. Detta är i och för sig värdefullt. 110 000 blanketter och bilagor, som nu årligen behövs för att rekvirera 35 olika statsbidrag, kan genom den föreslagna anordningen reduceras till 4 000 sådana dokument. Det innebär naturligtvis också besparing av tid och kostnader för kommunerna.

Men förslaget berör inte *huvudfrågan*, nämligen hur man skall åstadkomma en ur demokratisk synpunkt bättre eko-

nomisk relation mellan staten och kommunerna. Detta skall inte utredningen lastas för. Den har nämligen varit bunden av finansministerns direktiv — det var vid den tidpunkten herr Sköld — som föreskrev att det primära syftet med utredningen skulle vara att åstadkomma förenkling och att skatteutjämningsynpunkten endast fick tillmätas sekundär vikt. Det är den utredningen man hänvisat till i många år, när vid upprepade tillfällen i riksdagen framställts anspråk på att man skulle åstadkomma en rättvisare anordning i kommunerna. Den har man sett fram emot. Nu vet vi vad den utredningen innehåller.

Jag hoppas att den nuvarande finansministern skall återgå till den skattepolitiska princip som bland andra herr Wigforss förfäktade gentemot högers och folkpartiets talesmän. De borgerliga partierna ville ju nämligen då och eftersträvar fortfarande, att det skall ske en förskjutning av skattebelastningen, inte på det sätt som lades till grund för 1947 års skattereform utan i riktning mot de lägre inkomsterna, och det är vad som sker bl. a. genom övervältringen av allt flera och större utgifter på kommunerna.

Till slut, herr talman, vill jag också understryka att den vanliga invändningen mot demokratiska reformförslag, nämligen att de kostar för mycket, icke kan användas i detta fall. I huvudsak handlar det inte om någon sammanlagd ökning av det allmännas utgifter. Det handlar om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. I vissa fall kommer väl en del kommuner, som på grund av hård skattebelastning bromsat i fråga om skolmåltider och fri skolmateriel m. m., att kosta på sig litet mer, om statens bidrag blir bättre. Men detta är i så fall en önskvärd utveckling. Det är inte något demokratiskt önskemål att standarden därvidlag skall vara väsentligt olika i olika kommuner. I det hela skulle det med visshet komma

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att röra sig om ganska små förändringar. Sammanlagt blir det allmännas utgifter i huvudsak lika stora oavsett vilken kostnadsfördelning det är mellan stat och kommun. Men från synpunkten hur skatterna skall fördelas mellan stora och små inkomsttagare spelar denna fråga en mycket stor roll.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! När jag antecknade mig på talarlistan för remissdebatten var det inte min avsikt att få hålla ett anförande till protokollet, som eventuellt skulle kunna uppmärksammas av hembygdens tidning, utan jag tänkte mig att man under denna remissdebatt skulle kunna få i gång ett litet meningsutbyte i speciellt skogsfrågorna. De får ju dag för dag ökad aktualitet genom att de värden, som ligger i skogsmark och skogsbestånd, undan för undan representerar ett allt större kapital. Detta har ju tydligt framkommit som resultatet av beredningsnämndernas förslag till nya värden för både skogsmark och skogsbestånd, och för många jordbrukare är det nog så att enbart skogsmarkens värde blir taxerat väsentligt högre än åkerjordens värde. Det är därmed klart att det är ett mycket betydande kapital som de jordägande människorna här i landet förvaltar.

Såvitt jag förstår är frågan om skogens framtid ungefär parallell med den fråga om jordbrukets framtid, som vi 1947 sökte komma till rätta med. Vi behöver en yttre rationalisering och vi behöver en inre rationalisering. Den yttre rationaliseringen gäller dels arronderingsfrågor, dels och framför allt att tillföra skog till de jordbruk, som för närvarande inte har tillräckligt med åkerjord och skog för att vara ekonomiskt bäriga. Särskilt denna fråga har ju varit föremål för kontroversiella ståndpunkter i den jordbruksrationaliseringskommitté som nu efter sju sorger och åtta bedrövelser börjat slutföra sitt arbete.

När jag begärde ordet hade jag den speciella avsikten att få plocka en liten gås med herr Hedlund, som i fråga om ett förslag, som jag framställde för några år sedan i en remissdebatt, har yttrat sig på ett sätt som jag anser vara oanständigt. De som lyssnade till radiodebatten mellan partiledarna kommer ihåg att herr Hedlunds gälla stämma inte mindre än tre gånger efterlyste vad herr Hjalmarson tyckte om ett förslag, som jag skulle ha framställt. Om herr Hedlund hade stannat vid att bara nämna mitt namn, skulle jag inte ha gjort någon invändning, men när han dessutom tog sig före att beskriva mitt förslag på ett sätt som ej var med sanningen överensstämmande, så måste jag be att till protokollet få anföras, att jag finner det oanständigt att en partiledare vänder upp och ned på ett förslag av en riksdagsman, som är framfört i en remissdebatt där saken kunde diskuteras, och så drar fram detta i en debatt där inte den påtalade kan yttra sig. Avsikten kan inte ha varit annan än att för mina väljare där nere i Kalmar län framställa mig som en fullkomlig idiot, som man inte borde ge några röster åt, utan i stället rösta på bondeförbundets riksdagsmän, som hade en bättre uppfattning. Nu lyckades inte detta, ty bondeförbundet fortsatte sin kräftgång i Kalmar län, men jag tycker i alla fall att detta bör påtalas.

Vad jag sade för två eller tre år sedan i denna fråga var, att sådan mark, som människor i obygderna inte ville ha kvar som jordbruk, borde lantbruksnämnderna ta hand om och försöka göra skogsmark av för att överlämna till sådana mindre jordbruk som behövde komplettering med skog. I bondeförbundets propaganda blev detta omedelbart ett förslag att småbruken skulle skogsplanteras och överlämnas åt skogsbolagen. Även herr Hedlund har spelat på den strängen, och i hans sista version hette det att vi skulle slå samman ett par tre jordbruk, plantera skog på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dem och sitta och titta på. Det var inte så, utan förslaget gick ut på att sådan mark, som en gång blivit odlad i detta land av flitiga och trogna odlare men som ingen i den nuvarande generationen vill ta hand om som åkerjord, skulle omhändertas för en ordentlig skogsvård. Med ordentlig skogsvård på förut odlad mark bör man kunna nå goda resultat, och därmed skulle vi också kunna komma fram till möjlighet att åtminstone i några fall överföra dylik skogsmark till de mindre jordbruk, som behöver kompletteras med skog.

Jag underströk då, och vi är på det klara med det nu, att vid försäljning av mark med avverkningsbar skog blir det så pass stora kapitalutlägg för köparen att det inte är stora utsikter att komma fram till en verklig skogskomplettering på det sättet, även om vi nu tycks kunna enas om att ställa pengar till förfogande med lång amorteringsfri tid och lång amorteringstid till dem som vill köpa skogsbruk. Avverkningsbar skog ligger i sådant prisläge att en betydande mängd av de mindre jordbrukarna inte vill riskera att satsa pengar på den, utan vi får se oss om efter även andra utvägar. Här fattas ju inte skogsmark till komplettering av de mindre jordbruken. Lantbruksnämnderna har 60 000 hektar skog, som inköpts för sådant ändamål men som man ännu inte har kunnat placera.

Detta om den yttre rationaliseringen. Om den inre rationaliseringen, herr talman, är ju alltså diskussionen sådan, att det litet då och då dyker upp anklagelser mot bondeskogsbruket för att inte rätt sköta sin vård av skogen. Där ber jag att få peka på att det ingalunda är uteslutande skogsägarnas fel om så är fallet, utan riksdagen och statsmakterna har ett betydande ansvar för att situationen är sådan den är, ty det skogsprogram som fastställdes här år 1946 har varit så knappt utformat att det inte på ett betydande antal år kan beräknas leda fram till en tillfredsstäl-

lande skogsvård överallt på de svenska skogsmarkerna.

Jag ber att få erinra kammaren om — de som eventuellt inte känner till det kan ta det som en ny lärdom — att vi hade en utredning om hur landets skogsvård skulle ordnas, och den utredningen gjorde upp ett förslag om att sådana åtgärder skulle vidtas beträffande skogsvårdsstyrelsernas upprustning, att man inom en tid av 50 år skulle ha planterat kalmarkerna, dikat sumpmarkerna, huggit igenom stavaskogarna i Norrland, gjort gallringar i det skogsbestånd som behövde gallras och för övrigt överfört södra Sveriges hagmarker till ordentlig skogskultur. Programmet syftade vidare till att inom en tid av 20 år genomföra sådana åtgärder som skogsägarna blivit ålagda av skogsvårdsstyrelserna men som det skulle ta en betydande tid att genomföra. Det ursprungliga förslaget var att på det sättet under en period av 50 år få fram en rationalisering av skogsmarken i allmänhet och under en tid av 20 år av de speciella områden av skogsmark, där förbättringsåtgärder var anbefallda.

Men när man sedan skulle behandla detta förslag, stannade man vid att förorda att bara 65 procent av programmet skulle förverkligas genom den utbyggnad av skogsvårdsstyrelserna som man förordade. Det var penningfrågor som var i vägen igen. Hela programmet skulle ha kostat 12 miljoner att genomföra, och man ville inte satsa mer än 8. Men i utredningen var det två riksdagsmän, högermannen Sundberg i första kammaren och socialdemokraten Hellbacken i denna kammare, som påpekade att detta betyder att upprustningen som enligt programmet skulle vara färdig på 50 år i vad gäller den allmänna förbättringen, förskjutes till 77 år, och upprustningen av de speciella områdena, som skulle ske på 20 år, förskjutes till 31 år.

Bondeförbundets representant hade

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte sinne för att ställa sig på dessa reservanternas sida. I riksdagen fullföljdes reservationen från högerhåll med stöd även av socialdemokraterna, men riksdagen stannade för att godkänna, att skogsvårdsstyrelserna arbetade med 65 procent av normalprogrammet. Därmed har riksdagen tagit på sig ansvaret för att inte ställa expertis till förfogande för att skogsmarkerna skall kunna vara i fullgott skick förrän 77 år har förflutit från år 1946. Då tycker jag sannerligen att åtminstone de politiker som nu kritiserar skogsägarna för att inte ha hunnit göra mer bör besinna, att de har sitt ansvar för att detta normalprogram inte följts på bättre sätt. Jordbruksministern, som år efter år håller sig vid att även nästa års arbete inom skogsvården skall gälla 65 procent av normalprogrammet, får väl också upplysa dem som kritiserar om att det i betydande grad är staten som har angivit takten i förbättringsarbetet.

Jag läste att förre statsrådet Sköld i ett föredrag för skogshögskolans elever pekat på att det finns förutsättningar för en god skogsvård, om forskningen på skogsområdet blir utbyggd och vi får stora skogskomplex, men — sade herr Sköld — vi har 250 000 enskilda skogsägare med i medeltal 50 hektar skog, och de har inte råd att anställa tillräckligt med arbetskraft.

Jag tror att det inte fattas arbetare som håller i yxan, ty ägarna sköter i allmänhet själva det arbetet, men vad de inte har råd till är att anställa jägmästare och skogsvaktare med fackutbildning som storskogsbruket kan göra. Jag anser att skogsvårdsstyrelserna bör rustas upp så att inte den anmärkningen behöver framställas. Nu kan det i år tyvärr inte bli fråga om några åtgärder från riksdagens sida, då det ju sitter en utredning som arbetar med denna fråga.

När jag nu kommit in på utredningskapitlet kan jag inte underlåta att peka på ett oroande inslag i nionde huvud-

titeln, som ju också skall remitteras efter denna remissdebatt. Jordbruksministern har skapat en sådan kommittéflora, att han på praktiskt taget alla betydelsefulla punkter kan hänvisa till att utredning pågår. Till följd härav kan inte några åtgärder vidtas av de slag som skulle vara av största betydelse för jordbruket. Jag har räknat efter att jordbruksministern på 25 punkter av de omkring 225 som huvudtiteln omfattar anfört detta skäl för att över huvud taget inte diskutera förslag som lagts fram av vederbörande institutionsstyrelser och institutionsledningar. Jag tycker det är litet för mycket av statistiskt tänkande i denna expansiva period av det svenska jordbrukets utveckling.

Man kan över huvud taget inte vara tillfredsställd med det sätt på vilket jordbruksministern har skött utredningsväsendet inom nionde huvudtitelns område. Det har i allmänhet gått ofantligt lång tid innan begärda eller av jordbruksministern själv förebådade utredningar har blivit tillsatta. Jag erinrar om den begäran som riksdagen en gång framförde till jordbruksministern på grund av en högermotion, att vi skulle få en utredning om växtförädlingen. Jordbruksutskottet fick efter ett års tid påminna om detta, eftersom jordbruksministern inte hade gjort någonting. Så kom utredningen till stånd och avlämnade sedermera i våras sitt förslag i så god tid, att det kunde ha blivit föremål för handläggning och förslag till årets riksdag. Nu får vi veta att utredningen på grund av remissutlåtandena skall utsättas för ny granskning och att jordbruksministern därför inte nu kan ta ställning till frågan.

På en punkt har emellertid jordbruksministern inte ansett sig hindrad att ta ställning till en sådan fråga, nämligen när det gäller anslag till de bägge växtförädlingsanstalterna Svalöv och Weibullsholm. Jordbruksministern uppträder som den givmilde farbrodern

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gentemot Svalöv och som den motvil- lige gåvogivaren gentemot Weibullsholm. Institutionen i Svalöv föreslås få ett anslag på 50 000 kronor till resistensförädling, och det är den väl un- nat, men när Weibullsholm vill bear- beta sitt material för att genomföra en effektivare resistensförädling, får Wei- bullsholm nöja sig med oförändrat an- slag.

Jag är en av de många jordbrukare som använder de höstvetes-, vårvetes- och kornsorter som förädlas på Wei- bullsholm och som utan tvivel upptar den större delen av den svenska are- alen av höstvete, vårvete och korn. Jag tycker det är oanständigt att inte också det materialet får bilda underlag för en resistensförädling, omhändertagen av de förädlare som frambringat sorterna på Weibullsholm.

Någon logik måste vi nog fordra. Om man på en punkt avvisar begäran om anslag, därför att en utredning skall överarbetas, bör man inte när det gäl- ler anslag till en annan institution dra ett streck över den principen. I detta fall bör man vara positiv och giva åt Stål en penning även; om så skedde tror jag jordbruksministern skulle kun- na känna sig mer tillfreds.

När det gäller — för att exemplifiera det långhalande som skett — utredning om den förbättring av hushållningssäl- lskapens undervisningsverksamhet, som jordbruksministern själv förebådat i förra årets proposition och som då för- orsakade, att ingen just kunde göra några framställningar på den punkten, så tillsattes den utredningen så sent att den först detta år har konstituerat sig, och så står även den sidan av utveck- lingen stilla. Detta är en sida av sköt- seln av jordbruksdepartementet, som i varje fall jag anser att det är berättigat att rikta strålkastarna på.

Att sedan anslaget har höjts till skogsvägar, där dock ursprungsbeteck- ningen inte är jordbruksdepartemen- tets utan de motionärers från högerns

och bondeförbundets sida, som förra året förde fram saken, är tacknämligt. Vidare har jordbruksministern givit ett ökat anslag till jordbrukets forsknings- råd, och det är tacknämligt. Men jag måste nog ändå säga, att när samtidigt rekryteringen av forskare, som sysslar med jordbruksforskningsfrågor, sker på ett så valhänt sätt, att nya professorer vid lantbrukshögskolan inte blir till- satta och att assistenterna vid lant- brukshögskolans institutioner har så dålig befordringsgång, att de sällan fin- ner förenligt med sina intressen att stanna kvar och utbilda sig till forska- re, så kan det nog ifrågasättas om det inte varit bättre användning för den ökning av anslaget till jordbruksforsk- ningen, som jordbruksministern lyckats åstadkomma, att lägga den på en för- bättring framför allt av de unga for- skarnas befordringsmöjligheter i stäl- let för att ge den i form av forsknings- anslag som oftast kommer sådana per- soner till del, som redan sitter i sina professurer och har sin avlönade ställ- ning och sin arbetsuppgift. Jag tror att basen för jordbruksforskningen i detta land håller på att bli så liten beträf- fande det mänskliga materialet, att det viktigaste nog ändå är att börja där och inte att först hjälpa dem, som redan kommit fram till en ställning.

Därmed skulle jag, herr talman, kun- na sluta, men bara en liten sak till.

Jag observerade i går, att det var ett så pass gott samspel mellan finansmi- nistern å ena och bondeförbundsledaren herr Hedlund å andra sidan, att bägge två, när de kritiserade oppositionen, talade om sockerpiller, som oppositi- onen använde för att påverka valmän- nen. Herr Sträng var till och med litet mera generös än herr Hedlund. Han ta- lade om både sockerpiller och ho- nungsdricka.

Jag har mycket svårt att förstå, att oppositionens krav på en rörlig ränta, som hittills tyvärr bara gått i stigande riktning, har känts som något av oppo-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sitionen bakat sockerpiller för de mäniskor, som drabbats av den. Jag har också mycket svårt att förstå, att de krav på anslagsprutningar, som högern förra året gjorde för att få täckning för sitt skattesänkingsförslag och som i valrörelsen ingalunda utmålades som några sockerpiller utan som oerhört farliga åtgärder, skulle kunna ha någon sötma för väljarna.

Däremot, herr talman — och det är det jag skulle vilja säga — kan jag nog inte hjälpa att när jag tittar något på den medicin, varmed regeringen söker bevara den försvinnande popularitet, som den älskar så brinnande hett, för att nu hålla mig till citat av värmlands-skalderna, som både herr Sträng och andra tycks kunna utan och innan, så har man nog hållit sig till sådant som i själva verket har mycket litet verkligt värde bakom sig. Jag pekar på att regeringen i fjol viftade med att på grund av att barnbidragens höjning inte kom förrän den 1 juli, så hade man träffat avtal om att jordbruket inte skulle höja priset på mjölk förrän den 1 juli, och nu får vi veta, att man försökt att få jordbrukets organisationer att uppskjuta mjölkprishöjningen till den 1 januari mot kompensation.

Den mjölk som förbrukas av ett barn är 150 liter om året, och 3 öre per liter gör kronor 4:50. För ett halvår är det kronor 2:25. Man har alltså försökt inbilla den svenska allmänheten att regeringen genom det uppskov med prishöjningen som den genomfört och som den velat genomföra har skapat någon sorts kompensation för att barnbidragen inte höjs nu och inte blir höjda enligt det löfte som gavs av riksdagsmajoriteten förra året och som utnyttjades mycket kraftigt i valrörelsen mot högern, som röstade emot.

Nu sade herr Sträng, att har man ställt ut en växel i riksdagen, så skall den inlösas. Herr Sträng tycks personligen vara i den lyckliga situationen, att han inte känner till att när en växel

förfaller har man inte mer än tre dagar på sig för att lösa den. Den växel, som herr Sträng säger sig skola lösa, förfaller den sista juli, men han kommer inte att lösa in den förrän den 1 januari. Det är ju inte det vanliga sättet, när man tar en bild från växelaffärer, som herr Sträng i det fallet följt, och detta har jag velat, herr talman, påpeka.

Herr förste vice talmannen övertog under detta anförande ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hæggbloom återkom med sin gamla käpphäst, att när det gäller att komplettera mindre jordbruk skall man göra på det sättet, att man lägger ned vissa jordbruk och planterar dem med skog, och sedan skulle dessa gårdar användas som komplement för att göra andra jordbruk mera bärkraftiga. Det är inte första gången herr Hæggbloom kommer med detta.

Jag skulle då vilja fråga herr Hæggbloom, på vilket sätt man skall hjälpa upp ekonomin på dessa jordbruk?

Det är självklart att de jordbruk som läggs ned inte är de bästa, men de kostar väl i alla fall en del. Då är det väl också så, att det finns ingen avkastning att räkna med från dessa jordbruk. Alltså blir det bara utgifter.

Såvitt man kan bedöma är tillväxttiden för skogen minst 25 till 40 år. Det tar alltså lång tid innan det blir någon avverkningsbar skog på området, och dessförinnan finns det ingen möjlighet till några inkomster därifrån, bara utgifter. Tror verkligen herr Hæggbloom, att detta är ett sätt att komplettera ofullständiga jordbruk?

Sedan säger herr Hæggbloom i samma andedrag, att om man skall komplettera mindre jordbruk med redan färdig skog blir det för dyrt att köpa, det be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

talat sig inte. Vi har faktiskt i jordbruksutskottet varit med om detta. Den gången gällde det skog från domänverket. Det var för resten nere i Halland. Jag tror jag vågar säga, att erfarenheterna från detta — det är nu fyra år sedan — varit mycket goda.

Till sist talade herr Hæggbloom om sockerpiller, varvid han refererade till gårdagens debatt. Jag trodde att han kanske själv skulle komma med några sockerpiller. Det var första gången jag hörde av herr Hæggbloom, att räntan skulle sänkas, vilket jag för övrigt inte heller hört från någon annan talare från högern. Tidigare har det alltid från högern talats om att räntan skulle stiga och stiga mycket kraftigt. Jag förmodar att detta skulle vara herr Hæggblooms sockerpiller åt hans egna väljare.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är två saker som herr Pettersson i Dahl inte kan fatta. Vi har aldrig från vår sida föreslagit, att man skall lägga ner jordbruk. Det är inte fråga om att staten skall kräva av enskilda människor, att de skall lägga ner sitt jordbruk. Vad jag talat om gäller sådana jordbruk, som lagts ner av sina ägare och där det inte finns någon köpare. Dem skall staten ta hand om. Jag trodde det var illvilja från bondeförbundets sida, när man från det hållet alltid misstolkat detta. Men nu när herr Pettersson i Dahl yttrar sig på detta sätt, är jag inte längre säker på att det är fråga om illvilja, utan jag förmodar, att det är bristande förmåga att göra denna distinktion. Vi har från vår sida aldrig velat, att rationaliseringslagarna skulle innebära, att det skulle vara möjligt att hindra människor att köpa ett jordbruk, än mindre att man skulle med stöd av dessa lagar kunna få människor att lägga ner jordbruk som de vill leva på. Vad jag avser är alltså sådana jordbruk, som ingen vill köpa, när den gamle äga-

ren vill sluta. Det skulle vara intressant att höra vad vi skall göra med dessa. Skall de ligga för fåfot? Är det inte rimligt, att man försöker göra dem skogbärande och överföra dem till en ny ägare? Även om de inte har så stort värde i början, måste de väl i alla fall få något värde så småningom, och det är bättre att de kommer i enskild ägo än att de kommer i statens ägo.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju mycket intressant att höra detta uttalande av herr Hæggbloom. Det stora problemet är ju, hur vi skall kunna på ett eller annat sätt komplettera mindre jordbruk med skog. Nu reducerar herr Hæggbloom denna fråga och säger, att han endast avser de jordbruk, som ägarna själva springer ifrån. Hur stort antal jordbruk gäller detta, herr Hæggbloom? I det stora sammanhanget är det ju då fråga om en sparv i tranedansen. Jag vet att det lär förekomma i Dalarna. Jag känner inte till ett enda dylikt jordbruk i mitt län, där ägaren springer ifrån, och jag tror inet det är så många i Dalarna heller.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! I en passus i herr Hæggblooms anförande klandrade han mig för att jag tillsatt för många utredningar och att det inte kommer fram några förslag från dessa. Jag får säga, att när det sker en så stark utveckling på jordbrukets område, som det ofta talas om, är det nödvändigt att undersöka hur man skall kunna lösa de frågor, som står i samband härmed, så att man kan dirigera utvecklingen. Herr Hæggbloom sade, att av 230 ärenden var det 25 som man fick uppskjuta på grund av sittande utredningar. Flera av de utredningar som nu arbetar är beställda av riksdagen. Andra har till-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommit på mitt initiativ. Tyvärr har departementschefen inte möjlighet att påverka utredningarnas gång. Man kan många gånger tycka, att de tar lång tid, men man får finna sig i att vänta.

Att man inte kan få genomfört vad en utredning föreslår sammanhänger med vårt ekonomiska läge. De förslag en utredning kommer med innebär i regel ökade utgifter för staten, och då får man givetvis göra en avvägning mellan olika ting. Jag har också önskat, att man skulle kunna få mera medel till jordbruket vid den avvägning som sker. Men det har inte varit möjligt på grund av de krav som ställs på andra områden. Sedan kan man naturligtvis bedöma detta olika, men jag skulle ändå tro, att, om man gör en jämförelse, så skall man finna, att jordbruket även har fått ökade anslag.

Herr Hæggbloom berörde även jordbrukets forskningsråd. Man har i år enligt förslag under nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen fått en ökning på 200 000 kronor. När jag på hösten 1951 tillträdde chefskapet för jordbruksdepartementet var det anslag som forskningsrådet hade att disponera 350 000 kronor. Jag tycker nog att ökningen skett i en sådan takt att man inte har någon anledning att anmärka på saken. Forskningsrådet har visserligen begärt en större ökning, men en sådan har inte varit möjlig att genomföra vid den ekonomiska avvägningen de olika anslagen emellan.

Vad sedan gäller förhållandet mellan våra växtförädlingsanstalter tycker jag nog, att den saken kan tas upp till diskussion senare när riksdagen får att behandla jordbruksutskottets utlåtande i det ärendet. Jag vill dock nu liksom jag gjort ett par gånger förut säga, att vi skall ändå komma ihåg att det är skillnad på en växtförädlingsanstalt, som i stor utsträckning är hänvisad till statsanslag såsom Svalöv, låt vara att utsädesföreningen får vissa avgifter från Allm. Svenska Utsädesaktiebolaget och

Weibullsholm, som har möjlighet att driva sin rörelse ekonomiskt. Nu är det ju så att Svalöv har fått till uppgift att verka mera allsidigt över hela landet och har svårt att bedriva en mera konjunkturbetonad växtförädling. Jag har inte något anledning att ge annat än det allra bästa beröm åt den verksamhet som bedrivs av Weibullsholm, och detta rimmar väl helt med herr Hæggblooms grundåskådning, nämligen att i den mån den privata företagsamheten kan ta sig fram och verkligen hävda sig är det det bästa. Jag tror emellertid att det kommer att finnas möjligheter att under riksdagens lopp närmare diskutera dessa ekonomiska förhållanden mellan växtförädlingsanstalterna.

Vad sedan beträffar frågan om att hushållningssällskapens undervisningsverksamhet fortfarande är föremål för utredning har man sagt, att det dröjt för länge innan utredningen tillsattes. Ja, man kan ju ha olika meningar här om. Jag tror också att det spørsmålet är aktuellt att klaras upp, och det är min förhoppning att den utredningen snart skall vara klar.

På frågan om befordringsgången vid lantbrukshögskolan kan man naturligtvis anlägga samma synpunkter som herr Hæggbloom. Det är emellertid faktiskt så, att när en lärarbefattning blir ledig vid våra högskolor finner man av de sakkunnigas utlåtanden, att både den och den kompetentförklaras, ibland med tvekan, men att tillströmning av kompetenta sökande blivit mer eller mindre beroende av att det är så små befordringsmöjligheter eller på andra orsaker. Det är då inte lätt att omedelbart säga något bestämt och att komma till något resultat utan att det först är nödvändigt att höra olika personer, och detta tar ju sin tid. Vid utnämningarna har jag emellertid försökt åstadkomma det för det svenska jordbruket bästa resultatet. Sedan kan det ju råda olika meningar om huruvida ärendet skall behandlas mycket snabbt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag hävdar den meningen att utnämningar bör föregås av så noggranna undersökningar som möjligt.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall råda någon oklarhet om vad jag sagt ber jag att få påpeka, att jordbruksminister Norup gjorde en undanmanöver. Jag talade inte om att man skulle ha tillsatt för många utredningar, utan vad jag klandrade var att utredningarna satts i gång för långsamt, när de väl aviserats och beslutats, och att när vederbörande förslag väl framlagts jordbruksministern tagit alltför lång tid på sig att fatta ståndpunkt till desamma. Nu säger jordbruksministern, att utredningar tar lång tid. Ja, men man kan väl inte komma med förslag förrän jordbruksministern givit sina direktiv åt den utredning som tillsatts. Att utredningen om hushållningssällskapets verksamhet ännu inte kommit i gång fastän jordbruksministern direkt skrev om detta under nionde huvudtiteln i fjol beror på att jordbruksministern inte tillsatt utredningen, och vi vet ju inte hur lång tid den kan ta på sig.

Sedan ber jag att till herr Pettersson i Dahl, som talade något om sockerpiller och räntesänkning, få säga, att när vi talar om rörlig ränta så avser vi därmed en ränta, som är rörlig både uppåt och nedåt. Detta har emellertid alltid av bondeförbundet tolkats som om det varit fråga om en räntehöjning. Nu hoppas jag bara att herr Pettersson i Dahl även därvidlag kommit till klarhet om vad som legat bakom högerns förslag.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Efter denna mycket spännande och intressanta »gässplockning» rörande problem inom vår modernäring skall jag be att få övergå till en helt annan fråga.

Mitt anförande till protokollet kommer att röra sig om vår allmänna social-

politik, och jag kommer även att säga några ord om eftersatta grupper. Jag har animerats till detta inpass av den berättelse, som statsrevisorerna lämnat och där de tar upp socialvården till ingående granskning. Revisorerna föreslår där en omfattande översyn av hela vår sociallagstiftning, och jag skall tillåta mig en respektlös kommentar till revisorernas berättelse.

Den som har följt med utvecklingen på det socialpolitiska området, sett alla beslut som riksdagen fattat och haft tillfälle att läsa en del socialpolitiska skrifter, måste nog ändå göra det konstaterandet att det finns lämpligare läroböcker i socialpolitik än det aktstycke revisorerna här har lagt i våra händer. Det är inte småsaker revisorerna föreslår att vi skall utreda. Man skall utreda hur socialpolitiken och inkomstförskjutningen i övrigt har verkat, man skall ompröva innehållet och utformningen av socialpolitiken o. s. v. Det är givetvis inget fel att göra en översyn. Jag har ingenting emot att så sker. Alla åtgärder som kan förbättra och effektivisera socialpolitiken skall naturligtvis vidtagas.

Anledningen till att jag allvarligt har begrundat vad revisorerna skrivit är de motiveringar de anfört för sina förslag. Det är gamla bekanta som revisorerna för fram — det är en kavalkad av gamla spöken som träder läsaren till mötes. Det första revisorerna tar upp är vad de kallar splittringen inom socialpolitiken. De fäster uppmärksamheten på att olika former av socialpolitik har tillkommit vid skilda tidpunkter, och att detta har åstadkommit splittring.

Jag frågar emellertid vad revisorerna menar med det. Är det en beskyllning mot riksdagen för planlöshet? Har riksdagen genomfört en rad reformer och förbättringar av reformer utan att ägna uppmärksamhet åt samordningen med tidigare beslut? Man måste väl ändå hålla i minnet att de olika refor-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

merna tillkommit för att tillgodose olika hjälpbehov. Detta är alltså orsaken till vad revisorerna kallar för splittring. Det socialpolitiska nätet har gjorts alltmera finmaskigt för att man skall kunna fånga in de många skiftande hjälpbehov som kan uppstå. Detta har revisorerna fattat som splittring.

Det skall inte förnekas att socialpolitiken är mycket mångskiftande och, det medger jag gärna, svåröverskådlig. Det finns säkert utrymme för upplysningsverksamhet på det området. Men i själva verket speglar socialpolitiken i våra dagar de många skiftande hjälpbehov som kan uppstå under ett människoliv. En gammal ledamot av andra lagutskottet, den numera avlidne Hemming Sten, brukade alltid säga, när denna sak diskuterades, att livet ju ändå inte är enfaldigt. Jag tror att behov av en differentierad socialpolitik föreligger i våra dagars samhälle; den är sålunda ingenting annat än en anpassning till behoven, och detta har av revisorerna uppfattats som »splittring».

Sedan kör revisorerna fram med *tröskelproblemet*. Som kammarans ledamöter kommer ihåg var det begreppet på modet för några år sedan. Nu har riksdagen genom en serie åtgärder reducerat problemet, så att det i dag saknar praktiskt taget aktualitet.

Det skadar kanske inte heller att erinra om att revisorerna föreslår att denna oerhört stora översyn skall företagas av experter. Om en sådan översyn är nödvändig, så skall självfallet riksdagen vara representerad.

Det är väl ingen tvekan om att vi skulle kunna göra en del besparingar genom administrativa förenklingar, t. ex. vid utbetalning av bidragen. Det är tänkbart att vi skulle kunna använda mera personalbesparande kontorsmaskiner o. s. v. Men om vi ser på de olika sociala utgifterna och räknar ut hur stora summor som går ut i bidrag och hur mycket som går till administration, så skall vi säkert finna att det

är rätt litet att spara på den kanten. Se på folkpensionerna. Det betalas ut nära 2 miljarder kronor. Och se hur liten del som går till administrationen! Detsamma gäller beträffande barnbidragen.

Om man emellertid kan göra några besparingar inom området för utbetalningar, så är detta svårt på de viktiga avsnitt av socialpolitiken som kan betecknas som socialvård, alltså då man försöker hjälpa, bistå och vårda människor. Den verksamheten kräver oerhört stora personalresurser. För att klara barnvården, ungdomsvården, åldringsvården och nykterhetsvården effektivt kräves en stor personalstyrka. Jag har svårt att förstå hur de generösa bidragen till kommunernas nykterhetsvård — socialministern föreslår en höjning från 60 till 75 procent av de godkända kostnaderna för nykterhetsvården — skall göra verklig effekt, om det inte finns människor med tid och förmåga att ägna sig åt den verksamheten. Man kan inte rationalisera och tidsstudera den förebyggande nykterhetsvården. Det är likadant med all vård. Det är områden som är mycket svåra att rationalisera.

Det finns de som menar att den ekonomiska utvecklingen nu har gått så långt och att lönerna höjts på ett sätt, som gör att man nu kan minska de sociala utläggerna. Herr Ohlin gjorde sig i går till tolk för denna uppfattning, då han sade att inkomsterna nu har nått en sådan nivå att man bara behöver en social bottenrygghet. Resten skall den enskilda människan klara själv genom sparande, frivillig försäkring och dylikt. Man skall inte längre, sade herr Ohlin, lägga tonvikten på de kontanta bidragen ur statskassan, utan i stället skall det ske en förskjutning mot vårdområdena. En sådan förskjutning är väl just vad som pågår genom den upprustning av vårdområdena som nu är i gång på håll, där det hittills har brusat. Men vad som är av intresse här och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vad jag har velat ta upp till diskussion, är huruvida den förskjutning som herr Ohlin efterlyste verkligen kan innebära några besparingar, när det gäller de kontanta bidragen. Skall det kunna innebära besparingar på de kontanta bidragen, så måste man alltså säga att folkpensionerna nu nått en sådan nivå att de ger den bottenrygghet som han talade om, och att de därför inte skall höjas mera. Och sjukförsäkrings- och arbetslöshetsförsäkringsersättningarna skall då också stanna där de nu är. Men i själva verket förhåller det sig väl tvärtom, att de höjda lönerna just har gjort att socialutgifterna blivit höga.

De stora reformerna har skapat trygghet, och de har gjort det möjligt för oss att ägna oss åt vården. Sedan de stora reformerna genomförts kan man ägna sig åt vad man skulle kunna kalla kvalificerad socialpolitik. Kontanta bidrag kan dock inte undvaras utan de utgör en del av själva vården.

Det förhåller sig alltså enligt min mening tvärtom så, att de höjda inkomsterna förutsätter högre sociala utgifter. Om man accepterar tanken att understöd vid arbetslöshet skall utgöra ersättning för den inkomst som faller bort och om man har samma uppfattning visavi sjukförsäkringen, då är det nödvändigt att gå med på en höjning i takt med löneutvecklingen. Först tillämpade vi vad man kallade minimiprincipen, att människorna fick vad de behövde till livets nödtorft, men så gick utvecklingen vidare mot inkomstbortfallsprincipen inom socialpolitiken, d. v. s. att den som tvingas att leva på bidrag från någon gren av socialvården också skall ha del av den standardhöjning som skett i samhället. Riksdagen har beträffande folkpensionärerna beslutat att dessa skall ha andel av standardhöjningen.

Den socialpolitiska verksamheten skall inte bara ge trygghet från nöd, utan den skall utgöra ett instrument, genom vilket alla såvitt möjligt skall få

behålla den materiella standard som ernåtts. Accepterar man den uppfattningen får man också vara beredd att bära de erforderliga kostnaderna.

Så några ord om eftersatta grupper, herr talman. De generella reformerna har åstadkommit trygghet för flertalet. Nu finns det emellertid vissa grupper med speciella hjälpbehov, som inte kan tillgodoses genom de generella reformerna. En del av dessa grupper är måhända så små, att de inte kan göra sin stämma hörd, men man får fördenskull inte nonchalera dem. Vi kan inte tolerera att det i vårt samhälle finns eftersatta minoriteter. Det har signalerats upprustning för en del sådana grupper, och detta är glädjande. Det är emellertid inte säkert att den enskilde gruppmedlemmens hjälpbehov blir tillgodosett genom en allmän reform, och det föreligger inte heller alltid ett ekonomiskt hjälpbehov. En grupp kan vara eftersatt på annat sätt än ekonomiskt, även om de ekonomiska problemen kan vara en del av orsaken till gruppens belägenhet.

Jag skall ge ett exempel för att visa vad jag menar. Vi är överens om att alla människor skall ha möjlighet att utveckla sina studieanlag och inte av ekonomiska skäl hindras. Men hur är det möjligt för en svårt rörelsehandikappad medborgare att utnyttja sina studieanlag? Är det så ordnat i samhället, att denna grupp kan utnyttja samhällets resurser på bildningens område? Detta är ett mycket allvarligt problem, som jag vill fästa skolministerns uppmärksamhet på.

Riksdagen har på förslag av regeringen uttalat sig för en omläggning av hela vanförevården och därvid uttalat att alla barn såvitt möjligt skall gå i de vanliga skolorna — detta gäller framför allt de handikappade barnen — även om vi säkerligen inte kan avvara särskolor. Samhället har emellertid inte tagit konsekvensen av det principbeslut som fattats. Man planerar inte skolorna med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tanke på de svårt vanföra ungdomarna. Detta är en viktig fråga, och det är viktigt att både kommunerna och samhället som helhet i praktiskt handlande ser till, att denna grupp inte i detta avseende blir eftersatt. Jag tror inte att det tarvar så dyrbara anordningar för att göra det möjligt för en rullstolselev att genomgå en vanlig skola. Finns den goda viljan skulle detta säkert vara möjligt att ordna. Vad jag här sagt gäller hela utbildningsfältet, alltså även yrkesutbildningen och folkhögskoleutbildningen.

Herr talman! Jag sammanfattar min uppfattning så, att jag är imponerad av de stora summor som går till sociala ändamål, men man får inte låta dessa stora belopp till de sociala reformerna blanda sig så, att man inte ser de små gruppernas och de enskilda människornas speciella hjälp- och vårdbehov.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Vid riksdagens öppnande uttalade ålderspresidenten i andra kammaren den förhoppningen, att den nya kammaren skulle försöka fatta sig kort och koncentrera anförandena. Jag hade önskat att denna hans förhoppning kunnat realiseras, men efter de anföranden som hållits i går och i dag finner man, att kammarens ledamöter alltför jämt går in för den där »långdragningen» — man har stora färdigskrivna anföranden som man står här och rabblar upp. Jag önskar att det kunde bli en annan ordning i det hänseendet och att man gick direkt på sak och utan så långa omskrivningar.

Jag skall försöka att fatta mig kort, som jag alltid brukar göra, och gå rakt på sak. Jag har i statsverkspropositionen lagt märke till finansministerns försök att framställa åtskilliga företeelser såsom beroende på inflation. Jag tror ändå inte att någon inflation förefinnes i den mening som han vill inlägga i detta ord. En inflation som

jag däremot tror att vi har att vänta är den som kommer att visa sig, om de lönekrav som framställs under förhandlingarna blir mycket stora. Hittills har regeringens åtgärder vid bekämpandet av inflationen inte haft den inriktning, som de borde ha haft. De har varit riktade mot producentsidan, under det att konsumentensidan, som är den mest avgörande, utan vidare fått vara fri. Här är enligt min mening en omläggning behövlig. Produktionen utgör ju underlaget för hela samhällets välfärd, och vi skall vara försiktiga och inte i för stor utsträckning lägga band på den. Däremot kunde det vara på sin plats med ett återhållande moment för konsumtionen.

Det kan naturligtvis diskuteras, vilka åtgärder som skall vidtagas. Jag vill inte direkt rekommendera några särskilda, men jag tror att regeringen är inne på rätt väg, när den lägger fram förslag av den innebörden, att statsbudgeten i största möjliga utsträckning skall vara balanserad. Kritiken från höger- och folkpartihåll, att regeringen härigenom drar undan ett visst sparande, skulle vara riktigt, om folk i allmänhet hade den mentaliteten, att de ville försöka spara. Men tyvärr är inte detta fallet, utan de flesta gör slut på sina pengar så snart de får möjlighet, och då är frågan, om det inte är riktigare att ta ut en del genom skatter. Framför allt hör man lägga märke till den väldiga ökning av statsskulden som skett under senare tid: Trots att vi hade en överbalanserad budget under fjolåret har ju statsskulden under det året ökat med ungefär 900 miljoner kronor.

En sak som jag för min del inte gillar i statsverkspropositionens uttalanden är detta tal om att det skall vara kreditrestriktivitet i fortsättningen. Huruvida regeringen därmed menar, att den höga räntan alltför jämt skall äga bestånd eller om den menar andra åtgärder vet jag inte. Vi från lantbrukshåll önskar snarast möjligt få till stånd en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lättnad i ränteläget, och även i kreditrestriktionerna anser vi det nödvändigt att få till stånd en lättnad för näringslivet. Under fjolåret var det många företag som inte ens hade möjlighet att betala sina skatter på grund av de restriktioner som ålagts dem. Det skulle därför vara önskvärt, att regeringen tog sig en ny funderare på kreditrestriktionerna, så att vi kunde få fram en ändring.

Jag har lagt märke till att finansministern gång på gång talat om de risker som de höjda lönerna för med sig. Men det förvånar mig, att regeringen då kommit med en löneproposition, som går ut på betydande ökningar. Om jag inte hörde fel gjorde finansministern gällande, att det framlagda förslaget för statstjänarna belöper sig till 240 miljoner kronor, och det är ju bara en början för att hämta in den eftersläpning som man vill göra gällande har förekommit för statstjänarna.

Har då statstjänarna råkat ut för någon eftersläpning? Enligt min mening har de inte alls gjort det, utan de är minst lika tillgodosedda som några andra grupper i samhället. Det får man en klar bild av, när man läser riksräkenskapsverkets inkomstberäkningar. Där står tydligt och klart hur mycket de olika grupperna i samhället har i inkomst. De anställda i allmän tjänst hade i genomsnitt 10 190 kronor vid den senaste taxeringen. De inom industrien anställda hade 8 838 kronor i genomsnitt, medan företagen inom jordbruket hade 7 696 kronor. Av alla dessa stora grupper ligger statstjänstemännen alltså betydligt över de andra i genomsnitt. De som verkligen hör till de eftersatta i samhället är företagen inom jordbruket, som ju också framgår av riksräkenskapsverkets inkomstberäkning. Mellan åren 1951 och 1956 har ökningen för dem som sysslar med jordbruk varit 38,3 procent. Men hur mycket har det varit för statstjänstemännen? Jo, 58,3 procent, alltså 20 pro-

cent mer. Det är alltså ett oriktigt tal, att statstjänstemännen varit utsatta för någon eftersläpning som nu behöver tillgodoses genom den proposition som framlagts — en proposition, som jag tycker är synnerligen anmärkningsvärd.

I går diskuterades den ändrade dyrtidsgrupperingen, där man helt och hållet slopat själva grupperingen och i stället gått in för en anslutning till lönerna på den allmänna marknaden. Det är rätt underliga resultat man här kommit till. Hur har det gått till vid dessa förhandlingar om kompensation åt statstjänstemännen? Jo, en beredning har varit tillsatt, som till största delen består av statstjänstemän och andra tjänstemän, vilka alltså fått överenskomma om riktlinjerna för det nya systemet. Men därvid har man inte, när man skulle göra jämförelser med andra grupper, tagit hänsyn till de fördelar som tjänstemännen åtnjuter. Sålunda har inte den stora förmånen av pension vid viss ålder tagits med i beräkningen, trots att kostnaderna för en sådan pension vilka helt betalas av staten motsvarar minst 20 procent av lönesumman. Att man på detta sätt utan vidare slopar en jämförelsegrund bör inte få förekomma, och därför är det min bestämda mening att riksdagen inte kan acceptera detta löneförslag. Riksdagen bör i stället tillsätta en parlamentarisk kommitté — där det inte finns några som helst tjänstemän utan bara ledamöter som objektivt kan ta ställning till saken — med uppdrag att överväga vilka jämförelsegrunder som skall användas när man jämför lönerna till statens befattningshavare och andra. Då kommer man säkert fram till helt andra siffror än detta stora belopp på 240 miljoner kronor i eftersläpning.

Resultatet av beredningens arbete har blivit så underligt, att jag är förvånad över att statstjänstemännen själva kan acceptera det. En byråchef i ortsgrupp 3, som nu står i lönegrad 37: 1, får en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ligt förslaget en lönehöjning på inte mindre än 5 928 kronor om året. Men hur mycket får en stationskarl eller en vaktmästare i lönegrad 11? Jo, i ortsgrupp 2 får han bara 10 kronor i månaden eller 120 kronor om året. En landshövding får enligt förslaget en lönehöjning på omkr. 4 300 kronor, och så är det undan för undan. Ortsgrupp 2, alltså den nuvarande lägsta ortsgruppen, är den som blivit sämst behandlad. I Stockholm och Göteborg är däremot lönstilläggen i vissa fall fem gånger så stora som på lägsta ort. Jag hoppas att ingen i denna kammare tycker att detta är med rättvisa överensstämmande, utan att man inser nödvändigheten att få till stånd en parlamentarisk utredning som gör en grundlig översyn av det hela.

Vi inom bondeförbundet kan under inga omständigheter vara med om att dyrortsgrupperingen utökas på det sätt som skulle ske genom det nya förslaget, och våra representanter i regeringen har ju också reserverat sig på denna punkt. Det diskuterades här i går vad som kan bli följden av denna bondeförbundsstatsrådets avvikande mening i förhållande till andra regeringsledamöter. Jag skall inte profetera, men det förefaller mig underligt om bondeförbundet, därest riksdagen accepterade regeringens löneförslag, skulle kunna fortsätta att samverka med ett parti, som så direkt gått emot ett av bondeförbundets allra varmaste önskemål, nämligen att få till stånd en utredning till det bättre mellan olika orter, och som i stället föreslår en skärpning därvidlag.

Jag skall inte närmare gå in på lönefrågorna. Jag vill bara påpeka att en av de mest bidragande orsakerna till den kraftiga höjningen av storstadslönerna är den forcerade byggenskap som bedrives i Stockholm och i Göteborg, en byggenskap som slukar alla våra kapitaltillgångar för detta ändamål, medan andra nödvändiga byggnadsföretag inte kunnat komma till utförande på grund av brist på kapital.

Jag tror att det är ett alldeles riktigt uttalande som göres av en kommun i Dalarna, Malung — jag hoppas att de flesta i denna kammare fått taga del av detta uttalande — när man framhåller att det är på sin plats med en uppbromsning av bostadsbyggandet i storstäderna, Stockholm, Göteborg och Malmö, och att regeringen i stället försöker bedriva en litet mera landsbygdsvänlig politik med lika höga skattefria avdrag för alla och annat sådant, som skulle göra att folk stannade kvar ute på landsbygden. Det är helt enkelt en tvingande nödvändighet att landsbygden tillgodoses på ett helt annat sätt än hittills varit fallet.

Litet var har kanske lagt märke till ett betänkande som framlagts av statens byggnadsbesparingsutredning, en utredning som tillsattes av regeringen år 1954. I detta betänkande visar utredningen att de statliga byggnaderna ofta förses med en massa finheter som inte alls är nödvändiga för den praktiska användningen av byggnaderna men som gör att dessa blir betydligt dyrare. Kommittén konstaterar att det i vissa fall har skett en fördyring på minst 10 procent på detta sätt. I sin sammanfattning understryker kommittén att det måste skapas en allmän opinion mot onödig försköning och dylikt som fördyrar byggnaderna, och man vädjar till radio och press att medverka till att inskräpa behovet av försiktighet i detta hänseende.

Jag vill också framhålla nödvändigheten av att de som har hand om anskaffande av konstverk och dylikt ser till att det som inköpes verkligen liknar någonting och inte bara utgör konstigheter som ingen begriper sig på. I detta sammanhang kan jag inte låta bli att peka på det beläte som är placerat på kanslihusets gård. Det skall väl föreställa en kvinna, men jag har aldrig i mitt liv sett en fulare skapelse. Jag skulle vilja vädja till regeringen att försöka få den placerad någon annanstans. Om det inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

går, så kasta den hellre direkt i Strömmen!

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Det finns ingen anledning att närmare gå in på en detaljdiskussion om den överenskommelse, som har träffats med statstjänarorganisationerna. Ett par yttranden i herr Rubbestads anförande föranledde mig dock att begära ordet.

Det har varit ett allmänt talesätt på alla möjliga håll, att statstjänstemännen har varit eftersatta i löneutvecklingen. Det statliga lönesystemet har varit stelt och inneburit att om man gjort upp om 4 procents löneökning har det varit 4 procents ökning hela året, under det att en uppgörelse om 4 procent i den enskilda sektorn vid årets slut kan innebära 8 procents löneökning. Denna faktor har spelat en betydande roll, då man haft att bedöma löneutvecklingen, och den har också påverkat beredningens sätt att arbeta. Då herr Rubbestad skulle ge sin beskrivning av den löneberedning som varit, var hans tal nog litet för kort, även om han lovat att vara kortfattad. Löneberedningen var nämligen inte bara en tjänstemannaberedning utan var sammansatt av löneexperter hos samtliga offentliga arbetsgivare, alltså inte bara staten utan även landstingen, städerna, de stadsliknande samhällena och landskommunerna, som gemensamt bearbetade den statistik, som fanns tillgänglig. Det har också visat sig, att det rätt fullkomlig enighet mellan de offentliga arbetsgivarna om den arbetsprodukt, som denna beredning har åstadkommit. Den har sedermera också godkänts av de i offentlig tjänst anställdas organisationer. Det är väl ändå något som talar för att det hela inte kan vara fullt så tokigt, som herr Rubbestad vill göra gällande.

I den lönepolitiska diskussion, som förts, har man vidare från organisatio-

nernas sida krävt en mera marknadsmässig anpassning av lönerna. I den statliga sektorn har vi haft en lönespännvidd på 12 procent i botten och 6,7 procent i toppen av löneplanen. Den löneplan, som nu har genomförts, har vidgats i botten, det är riktigt, men den har också krympts i toppen. Vi har 16 procent i botten, sedan blir det en avfasning vid ungefär den gamla adertonde löneklassen, och redan vid tjugufemte löneklassen är spännvidden i den nya löneplanen mindre än i den gamla. Varför har man gjort dessa spännviddsförändringar? Jo, herr Rubbestad, det är bland annat för att tillgodose ett landsbygdsintresse, för att vissa mera kvalificerade krafter som man har smått om nu — lärare, läkare och en del andra likartade befattningshavare — i större utsträckning än för närvarande skulle söka sig just till den landsbygd, som saknar dem i dag. Löneplanens konstruktion är sådan, att den försöker tillgodose de berättigade krav, som kan resas i olika orter i landet på att få den uppsättning av sådana tjänstemän, som fordras.

Att sedan utfallet blir ojämnt i de enskilda fallen är riktigt, men det har samband med att man eftersträvat att få en systematisk löneplan, som rullar någorlunda jämnt. Den gamla löneplanen var inte systematisk. Om jag skulle ta en bild från djurvärlden — den nyttjades flitigt i går — skulle jag kunna likna den gamla löneplanen vid en dubbelpucklig kamel, garnerad med igelkottar. Det fanns åtskilliga svackor i den samma, och det gör, att utfallet blir något olikartat. Om man då tar hänsyn till spännvidden i den enskilda sektorn, vilken allttjämt är väsentligt större än i den uppgörelse, som träffats med statstjänarorganisationerna, tror jag inte, att det ur rent sakliga synpunkter finns så särdeles mycket att erinra mot denna. Detaljerna får vi väl närmare diskutera, när frågan varit föremål för utskottsbehandling.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr Rubbestad började med att yttra sig om karaktären på överläggningarna i kammaren. Han har rätt till det som gammal i gården, men när han brutit isen kanske jag, som är åtskilligt yngre, ändå skulle våga säga ett par ord, inte så mycket till oss ledamöter utan om statsråden.

På andra kammarens föredragningslista i dag anmäles, att det skall bli svar på en enkel fråga och på en interpellation. Detta är redan avklarat. Genom att statsråden besvarar interpellationer och enkla frågor under en så här lång remissdebatt förhindras vad som är avsett i varje fall när det gäller interpellationer, nämligen att alla de kammarens ledamöter, som är intresserade av en fråga, skall få möjlighet att delta i diskussionen därom. Visserligen kan man påpeka, att det går att anmäla sig i slutet av talarlistan — jag tror att det är trettio talare kvar — men meningen med en interpellationsdebatt är att det skall bli en koncentrerad debatt kring ämnet. Det måste väl ändå hävdas, att med den praxis, som statsråden i rätt stor utsträckning börjat begagna sig av, finns inte någon sådan möjlighet.

Interpellationsinstitutet är inskrivet i riksdagsstadgan, och där avses att alla ledamöter får delta. Vid enkla frågor är så inte fallet. Vid sådana måste man begära kammarens tillstånd att få delta i diskussionen. Talmannen kan ju under en sådan sillsalladdebatt som remissdebatten är inte vägra ett statsråd att ta till orda. Enligt riksdagsstadgan har statsråden rätt till detta. Talmannen är generös och låter den som interPELLERAT eller frågat få tillfälle till replik, om svaret inte ges omedelbart före dennes anförande. Detta är vi ju tacksamma för. Men nog skulle det vara bra, om statsråden försökte i den mån det går låta bli att kringgå riksdagsstadgans bestämmelser och anda när de besvarar interpellationer och enkla frågor. Ett statsråd är ju inte ens skyldig

att lämna något svar, men om ett statsråd gör detta tycker jag att statsrådet bör söka följa de bestämmelser, som riksdagen dragit upp och lämna svaren på den plats i föredragningslistan som är avsedd, d. v. s. före andra ärenden.

Den interpellation och den fråga som behandlades i dag var ju båda av betydande allmänt och aktuellt intresse. Jag skall be att få anknyta till behandlingen av problemen i samband med de ungerska flyktingarna. Tyvärr tyckte jag i motsats till fröken Wallerius inte att statsministerns och statsrådet fru Lindströms svar var särskilt glädjande. Visst är det bra, att vi har kunnat ta emot ungefär 4 000 flyktingar och 500 anhöriga till dessa och att vi kan ta emot något flera anhöriga till dessa flyktingar och så småningom ytterligare en grupp flyktingar. Men när denna ytterligare möjlighet att få in ungerska flyktingar i Sverige av statsministern, om jag inte minns fel, angavs till »tidigast i mars», förefaller det mig som om regeringen har en annan inställning än den statsrådet fru Lindström hade, när vi diskuterade denna sak för någon månad sedan. Då förklarade statsrådet, att det inte var arbetsmarknadsskäl som skulle avgöra hur många flyktingar vi skulle ta emot. Vi var båda överens om att flyktingarna så snart som möjligt bör lämna lägren. Att vi inte trots detta skulle kunna öka det antal flyktingar som finns i lägren, vilket ju måste vara innebörden av regeringens besked, tycker jag är beklagligt. Statsrådet talar med rätta om faran för lägerpsykos och sådana olägenheter, som är mycket bedrövliga, men man frågar sig om inte den lägerpsykos, som uppstår bland de 70 000 flyktingarna i Österrike, är väsentligt värre än i våra läger, och om det därför ändå inte för dessa människor skulle innebära en avsevärd lättnad i den psykologiska pressen om de fick börja röra på sig.

Statsrådet fru Lindström sade, att de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ekonomiska svårigheterna för Österrike inte är så betungande. Det är nog troligt att så är fallet, men de praktiska svårigheterna är uppenbara. Läger man ihop dessa två faktorer, att Österrike behöver hjälp med de praktiska svårigheterna och flyktingarna behöver få bättre möjligheter att komma till andra förhållanden, blir det mycket starka skäl för regeringen att ompröva sin ståndpunkt. Att ta emot flyktingar »tidigast i mars» är en plan på alldeles för lång sikt.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om möjligheterna för ungerska och andra flyktingar att studera här i landet. Vi har visserligen fått i gång en folkskola och nere i Mölle finns en speciell skola, men jag tänker bl. a. på möjligheten till gymnasieutbildning. Olika organisationer har stött på hos regeringen i utbildningsfrågorna, inte minst eftertryckligt Sveriges förenade studentkårer. Kan statsrådet fru Lindström, som är här i kammaren, meddela om det finns möjligheter att inom rimlig tid få i gång gymnasieutbildning för de ungerska barn som vistas i Sverige? Vi har haft sådan utbildning tidigare i Sigtuna för polska flyktingar?

En annan fråga gäller de flyktingstudenter som finns i landet, inte bara de ungerska flyktingarna utan också andra som kommit tidigare. För att en student skall kunna få lån med statlig kreditgaranti måste han skriva under en förbindelse på heder och samvete, att han eller hon tänker stanna i Sverige. Det är uppenbart att en hel del av dessa, som blir på det sättet tvingade att skriva på en förbindelse, uppfattar detta som förnedrande. Man kan säga att de inte är tvingade, inte behöver studera och ta studielån. Jag antar att den argumentationen i varje fall inte kommer fram här i kammaren. Det är ett utslag av bristande generositet att tvinga de människor, som har möjlighet att utbilda sig, genom att säga: Ni får statlig kreditgaranti om det kommer

Sverige till godo. Det är det som är meningen. Alla flyktingar av olika kategorier här i landet går väl och hoppas på att deras egna länder skall befrias eller hur de nu uttrycker det. Om förhållandena t. ex. i Ungern förändras om någon tid, ett eller annat år eller vad det kan vara, är de studenter som fått statlig kreditgaranti bundna att — under viss tid, antar jag — vara kvar i Sverige.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om det verkligen är så, att denna bestämmelse upprätthålls i all sin restriktivitet eller om jag missuppfattat saken. Jag har senast i dag talat med två experter på området, och de säger att bestämmelsen verkligen finns. Om det nu inte finns någon dispensmöjlighet skulle jag vilja fråga statsrådet, om detta verkligen är någonting som vi bör fortsätta med. Det gäller inte bara ungerska flyktingar utan även andra.

Innan dessa flyktingar kan få ett studielån, måste de ha varit här en viss tid. Det beror på svårigheter med språket och sådant. De som kommit de senaste månaderna har inga möjligheter att få lån förrän tidigast till höstterminen. Under tiden skall de leva. Understöd utgår från arbetsmarknadsstyrelsen. Jag skulle gärna vilja få en försäkran från statsrådet, att studenter som väntar på att få möjligheter att visa att de har studielämplighet inte under tiden skall fräntas det understöd som på detta sätt utgår. Detta kan få ekonomiska konsekvenser. Skall vi göra allvar av den ofta uttalade medkänslan med de arma människor, som på detta sätt har flytt från sitt land, måste vi också vara villiga att ta konsekvenserna.

Jag tror att jag kan säga, att de uttalanden som statsrådet fru Lindström gjort i olika sammanhang vittnar om att hon verkligen har en stark ansvarskänsla och känner ett starkt behov att uträtta någonting på detta område. Den restriktivitet, som ännu i dag finns vid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

handläggningen av dessa ärenden, gör det emellertid angeläget att fråga, om regeringen icke ämnar ta dessa spörsmål under omprövning.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Dahlén började med att kritisera regeringen för att den svarade på enkla frågor under en remissdebatt. Regeringen är inte skyldig att besvara sådana frågor, säger han, och låter förstå att kammarledamöterna vore tacksamma om statsråden inte gjorde det när talarlistan är så lång. Men i samma andedrag ställer han en rad direkta frågor till mig, som han önskar få svar på.

Jag har här en fyllig skriftlig redogörelse för vad Sverige gör för flyktlingstudenterna. För att tillmötesgå herr Dahlén och övriga kammarledamöter, som är intresserade av att förkorta talarlistan, skall herr Dahlén få läsa den i stället för att höra mig läsa upp den.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste beteckna statsrådet fru Lindströms svar som egendomligt. Jag undrade om det inte fanns möjligheter för statsråden att försöka iakfta riksdagsstadgans bestämmelse och anda, när det gäller att besvara interpellationer och enkla frågor, så att kammarens ledamöter har möjligheter att delta i debatten på det sätt som denna stadga bestämmer att de skall få. Statsrådet fru Lindström säger att i så fall är det väldigt underligt att herr Dahlén ställer frågor under remissdebatten. Jag trodde att remissdebatten alltfört var oppositionens tillfälle att få ställa frågor till regeringen och också få dem besvarade. Det är möjligt att jag är fel underrättad på denna punkt och att regeringen från och med i dag tänker följa en annan praxis och bryta mot den praxis, som vi haft under snart ett sekel i den svens-

ka riksdagen. I så fall är ju statsrådets svar här utomordentligt intressant.

Nu tror jag inte att man tänker frångå den gamla ordningen. Jag vet inte vad som kan vara anledningen till statsrådets svar här. Jag ber dock att få notera, att det inte kommit något svar på de frågor som jag ställde i sammanhanget. Det är ju dock, herr talman, en folkrepresentation som vi sitter i!

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Herr Rubbestad luftade sina känslor i samband med frågan om statstjänstemännens löner. Han gjorde det på det gamla sedvanliga sättet. Vi får ju diskutera denna fråga senare, och då hoppas jag att få en ordentlig omgång med herr Rubbestad och framför allt få diskutera hans jämförelser mellan statstjänarna och övriga inkomsttagare i landet. Jag vill bara i detta sammanhang säga, att när herr Rubbestad kräver att man tillsätter en parlamentarisk kommission för att behandla statstjänstemännens lönefrågor, men att man skall utesluta tjänstemännen ur denna parlamentariska kommission, så förmodar jag att han är så pass principfast, att han också vill tillämpa samma tillvägagångssätt när det gäller utredningar i jordbruksfrågor, d. v. s. att han vill utesluta representanterna för jordbrukarna i sådana kommissioner.

För övrigt har frågan om statstjänarnas löner ägnats större intresse under denna remissdebatt än vid tidigare tillfällen. Den kommunistiska gruppen har praktiskt taget ensam år efter år fått föra de lägre statstjänstemännens talan under ett mer eller mindre förstrött intresse från de övriga riksdagspartiernas sida. Jag undantar givetvis härvidlag vissa enskilda kammarledamöter som visat ett positivt intresse, även om de böjt sig för de träffade preliminära uppgörelserna eller fallit för det bedrägliga talet om vådan av, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det heter, för stora lönehöjningar, att skära för stora bitar ur »kakan» o. s. v.

Det är bara att anteckna som ett glädjande framsteg, att intresset blivit större. Vi hoppas att detta intresse skall räcka så långt, att man består det nu föreliggande förslaget en grundlig granskning. Det är nämligen ett faktum, som inte låter sig bestridas, att förslaget inte fyller de anspråk på en rättvis behandling av statstjänarna, som dessa haft rätt att fordra efter de många åren av utmaningar och besvikelser. Jag vill bara erinra om att statstjänarna omedelbart — två och ett halvt år före andra löntagare — vid ikraftträdandet av 1947 års lönereglering fick vidkännas lönestopp, vilket medförde en kraftig eftersläpning i förhållande till den allmänna inkomststegringen. Eftersläpningen har sedan dess oavbrutet ökat.

Låt mig ta ett par siffror ur senaste numret av Konjunkturjournalen för att bevisa vad jag här påstått. Före löneregleringen för statstjänarna år 1947 var inkomstutvecklingen för dem och för vuxna manliga industriarbetare lika, men sedan lönestoppet samma år genomförts för statstjänarna gick kurvorna snabbt isär. År 1947 var löneindex enligt 1938 års serie för lägre statstjänstemän på högsta dyrt 177 medan industriarbetarnas siffra låg vid 181, sålunda en obetydlig skillnad. Men medan statstjänarnas index låg kvar vid 177 under åren 1947, 1948, 1949 och 1950, visade industriarbetarnas index för dessa år siffrorna 181, 197, 203 och 219. Åren 1951 och 1952 blev det någon bättring, men därefter vidgades klyftan så, att index för industriarbetarna år 1955 var 360 medan den för de lägre statstjänarna var 288, en skillnad alltså på 72 enheter. Man kan naturligtvis diskutera hur stor eftersläpningen i verkligheten är, men enligt vederhäftiga och hittills inte bestridda uppgifter utgör den snarare över än under 30 procent.

Det förslag som nu framlagts innebär genomsnittligt en kompensation för eftersläpningen med 6 å 7 procent för de lägregradsanställda. Till denna siffra har man kommit genom att endast räkna med eftersläpningen för åren 1954 och 1955. Eftersläpningen under sju tidigare år har man behändigt glidit förbi, den låtsas man inte om. Någon utjämning av eftersläpningen har inte skett genom vad som nu föreslås.

Redan av denna anledning finns det skäl till en kritisk hållning till förslaget. Men det finns även andra brister som vi anser omedelbart behöver avhjälpas. Dit räknar vi främst den ökade spännvidden mellan ortsgrupperna. Motiveringen för denna åtgärd är, att man därigenom velat ge de högre dyrorternas befattningshavare en större lönehöjning för att lätta på de rekryteringssvårigheter, som uppstått på de större orterna genom statens omdömeslösa lönepolitik mot sina anställda. Man söker med andra ord på en bakväg införa den s. k. marknads- eller storstadslönen, en avlöningsform som tidigare utdömts av en praktiskt taget enhällig statstjänaropinion. Oss förefaller det obegripligt, att utvägen med en ökad spännvidd mellan ortsgrupperna blivit den enda tänkbara för att minska rekryteringssvårigheterna i statstjänst. Den enklaste och rättvisaste vägen borde ha varit att höja lönerna för de lägre statstjänarna över lag, så att en riktig värdering av arbetet med hänsyn till dess kvalitet och ansvar och en godtagbar levnadsstandard åstadkommes. Att i stället för denna enda riktiga lönepolitik genomföra ett system, som utan hänsyn härtill höjer lönerna för vissa befattningshavare på andras bekostnad, måste i längden leda till en försämrad rekrytering över huvud taget.

I de två lägsta ortsgrupperna befinner sig icke mindre än 52 procent av cirka 220 000 befattningshavare. Befattningshavarna i ortsgrupp 2 i de nya

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lönegraderna 4—10 (nuvarande lönegraderna 1—15) erhåller i genomsnitt 3,8 procents löneförhöjning. Befattningshavarna i ortsgrupp 3 i samma lönegrader erhåller genomsnittligt 5,2 procent. Över hälften av statens 220 000 befattningshavare har sålunda fått en löneförhöjning, som måste betecknas som minimal i den mån den skall betraktas som kompensation för en eftersläpning av betydligt större omfattning.

Ökningen av spännvidden mellan ortsgrupperna har också en principiell betydelse. Genom prisutjämningen mellan de olika ortsgrupperna har kravet på en minskning av antalet ortsgrupper fram mot en avveckling av hela dyrortsgrupperingen vunnit anslutning från de bredaste lager. Kommunisterna har vid flera tillfällen motionerat i sådan riktning. Senast vid förra årets höstriksdag framfördes kravet av den kommunistiska gruppen. Riksdagen gick in för en utredning av frågan. Statsmakterna har för övrigt genom att tidigare slopa ortsgrupp 1 gett sin anslutning till principen. Genom vad som nu föreslås i anslutning till statstjänarnas löneplansrevision har man beträtt en väg i motsatt riktning. Praktiskt sett blir väl resultatet av förslaget detsamma som om ortsgruppernas antal ökats till fem med den nuvarande spännvidden. Det är uppenbart att förslaget står i motsättning till den hittills knänsatta principen om en minskning av antalet ortsgrupper.

Vi anser att den nuvarande spännvidden om 12 procent skall bibehållas och den nuvarande reduceringsregeln tillämpas, d. v. s. 100, 96, 92 och 88. Om så sker och de nu föreslagna lönerna i högsta ortsgrupp tjänar som grundval för beräkningen av lönerna i övriga ortsgrupper, skulle lönerna icke obehövt förbättras för de två lägsta ortsgrupperna. Även för ortsgrupp 4 skulle en mindre förbättring ske.

Den andra stora bristen i förslaget är missgynnandet av de kvinnliga be-

fattningshavarna. Kvinnorna i statstjänst har sedan lång tid tillbaka varit en eftersatt grupp. Trots alla deklamationer om kvinnans lika behörighet och jämställdhet med mannen har de kvinnliga befattningshavarnas arbetskraft utsatts för en systematisk undervärdering i jämförelse med männens.

Inte mindre än 68 000 kvinnor eller 31,4 procent har anställning i statstjänst. Det överväldigande flertalet är placerade å löneplan 1, som omfattar tjänstemän i allmänhet. Endast 6 kvinnor, säger och skriver sex, är placerade i löneplan 2, som omfattar chefstjänstemän. Dessas antal är nära 2 000. De kvinnliga chefstjänstemännen utgör alltså 3 promille.

Ser man till kvinnornas lönegradsplacering i övrigt, får man en klar bild av den kvinnliga arbetskraftens handikapp. Inte mindre än 54 procent av de kvinnliga befattningshavarna eller över 36 700 är placerade i de nuvarande lönegraderna 1—9. Av männen finns endast 4,4 procent eller cirka 6 500 i dessa lönegrader. I 20 lönegraden eller däröver befinner sig 20,5 procent av männen och 6 procent av kvinnorna eller över 30 000 män och 4 080 kvinnor.

Sådant är de kvinnliga befattningshavarnas läge i statstjänst. Man tycker att särskild hänsyn borde ha tagits till detta förhållande. Men bortsett från att en mindre utjämning skett i botten vid löneplansrevisionen kvarstår det väsentligaste av de kvinnliga befattningshavarnas eftersatta läge.

Löneförhöjningarna är i minsta laget. För de två lägsta grupperna kvinnliga befattningshavare, bland dem de stora grupperna kontorsbiträden och telefonister, varierar lönehöjningarna i ortsgrupp 2 mellan 2,2 och 7,4 procent. För samma grader i ortsgrupp 3 varierar höjningarna mellan 3,7 och 6,1 procent. I kronor räknat varierar höjningarna mellan 14 och 35 kronor i ortsgrupp 2 och mellan 24 och 27 kronor i ortsgrupp 3. Även i de två övre ortsgrupperna är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

löneökningarna i hög grad otillräckliga med hänsyn till det arbete och det ansvar som åvilar denna personal. Det borde vara en angelägen sak för regeringen att bringa detta spörsmål till en rättvis lösning. Jag skulle vilja fråga civilministern, om han kan tänkas komma med förslag till en förbättring av den dåligt avlönade kvinnliga statspersonalens läge. Som det nu är, har man rätt att tala om ett orimligt tillstånd, som dåligt harmonierar med talet om att kvinnorna i statstjänst har lika behörighet och samma rättigheter som de manliga befattningshavarna.

Sedan jag nu sagt detta till kritik av förslaget, vill jag dock framhålla att det — trots sina brister — kan noteras som ett framsteg. Förenklingen av löneplanerna och deras bättre systematisering är en god sak. Samma omdöme kan ges om vissa delar av förslagets materiella innehåll. Dit hör exempelvis nyheten med tjänstetidsbefordran, vilken innebär att en befattningshavare som stått 15 år i samma lönegrad kan flyttas upp i närmast högre. Dit hör också förbättringen av övertidsersättningen. I sin helhet kan förslaget räknas som en relativt god framgång för den starka fackliga aktivitet, som statstjänarna utvecklat, och det kan tjäna som en grund att bygga vidare på.

Vår kritik gäller sådana delar av uppgörelsen, som är i omedelbart behov av korrigerings. I övrigt utgår jag från att de kommande förhandlingarna om 1957 års löner skall föras med utgångspunkt från det faktum, att kompensationen för statstjänarlönernas eftersläpning är högst otillfredsställande. Dessa förhandlingar bör enligt vår mening föras oberoende av vilka uppgörelser som kan träffas på andra avtalsområden och med sikte på att gottgöra framför allt de lägre statstjänarna för de förluster de lidit på grund av statsmakternas restriktiva lönepolitik.

Herr talman! Jag vill också passa tillfället att säga några ord i en helt annan

fråga än den jag nyss behandlat. Den gäller radioledningens handhavande av sitt uppdrag.

Radion är utan tvivel ett av de allra förnämsta medel som kan ställas i folkupplysningens tjänst. Den är följaktligen ett instrument, som måste handhas med grannligheten och största möjliga grad av opartiskhet och objektivitet. När det gäller vårt land, som för en alliansfri och neutral utrikespolitik, borde radion skötas utifrån förutsättningen, att den skall främja denna utrikespolitiska linje. Varje försök att via radion uppamma folkhat eller medverka i krigshysteri borde vara bannlyst.

Den nuvarande radioledningen har icke mycket till övers för dessa enkla och naturliga principer. Den söker göra radion till ett monopol för högern och folkpartiet. Den sätter regeringspartierna i efterhand och utestänger ibland det kommunistiska partiet, även i de fall då det borde vara helt naturligt med ett deltagande från partiets sida.

Referaten från riksdagsdebatterna serveras ofta på ett infamt sätt med utslutande av väsentligheter och framhållande av mindre viktiga ting för att inge lyssnarna föreställningen, att de partier eller riksdagsledamöter, som inte faller radioledningen i smaken, spelar statistens roll. Högern och folkpartiet däremot är favoriserade. Herrar Hjalmarson och Ohlin vill man söka framställa som ett par jättar i politikens rike. Deras tal och repliker får en ytterst omsorgsfull behandling och inte sällan låter man någon av deras motståndare höras med endast några lösryckta ord för att herrar Hjalmarsons och Ohlins mer eller mindre snorkiga repliker skall få spridning genom radion. Vid ett tillfälle lät radioherrarna en talare få plats i riksdagsreferatet enbart för att få tillfälle att låta lyssnarna höra talmannens klubbslag.

Det är emellertid främst vid behand-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lingen av utrikespolitiska spörsmål och händelser som radioledningen visar partiskhet, omdömeslöshet och brist på objektivitet. De utrikespolitiska översikter som serveras andas hat och ovilja mot öststaterna, medan serviliteten mot västmakterna, enkannerligen USA, lyser fram ur varje mening. Därför är också dessa översikter inte sällan verkliga praktprov på massiv politisk okunnighet. Skulle det till äventyrs någon gång förekomma någonting som är någorlunda politiskt vettigt och vederhäftigt, så undrar man med Karl Gerhard, om inte en katt smugit sig in bland hermelinerna på Radiotjänst.

Den senaste tidens utrikespolitiska händelser har blottat radioledningens brist på känsla för sitt ansvar som ledning för ett av våra effektivaste medel i folkupplysningens tjänst. Svart har gjorts till vitt och vitt till svart. Frihetskämpar kallas för terrorister och terrorister för frihetskämpar. Allt beror på i vilket väderstreck de kämpar. Kolonialfolkens kamp för frigörelse från imperialismen är förkastlig enligt radioledningen, därför att den riktar sig mot sådana otadliga »västerländska demokratier» som USA, England och Frankrike. Följaktligen är de som kämpar mot deras herravälde inga frihetskämpar för sitt land utan terrorister och banditer. Men gamla Horthyfascister, godsägare, bankirer och ockrare som i Ungern med utländsk hjälp sökte återerövra sina privilegier och återupprätta fascismen betecknades som ädla frihetskämpar utan fruktan och tadel. För närvarande kan vi läsa i tidningarna om hur Barcelonas arbetare kämpar mot den spanska fascistdiktaturens poliser, men det har varit tyst om den saken i radion, och i varje fall har man inte betecknat dem som kämpar mot den fascistiska diktaturen i Spanien som frihetskämpar.

Englands och Frankrikes brutala angreppskrig mot Egypten gjordes till en »polisaktion», medan ungerska rege-

ringens försvarsåtgärder mot in- och utländska kuppförsök framställdes som »brutala övergrepp mot Ungerns frihetsälskande folk».

Det skulle kunna anföras en hel rad exempel på radions förvrängningar och vilseledande framställningar om utrikespolitiska förhållanden. Jag skall emellertid nöja mig med att i detta sammanhang anföras ett enda sådant, som visar hur fördomsfritt radioledningen handskas med sanningen. Det gäller Sven Jerstedts radioreportage från Sovjetunionen. Inom parentes vill jag säga, att Jerstedt vid upprepade tillfällen har visat en hög grad av objektivitet då han gjort sina reportage från industrier och annorstädes här i landet. Reportaget från Sovjetunionen var tydligen av sådan karaktär, att det måste omarbetas efter hemkomsten för att passa i stycke med Radiotjänsts hets i den ungerska frågan. Detta har också bekräftats av en av Radiotjänsts programchefer, Erik Bæhrendtz. I ett tal som han för en tid sedan höll på Publicistklubben förklarade han öppet, att Sven Jerstedt ursprungligen skickades till Sovjetunionen för att göra »avspänningsreportage». Under ungernhändelserna kallades han hem i förtid, och hela materialet arbetades om. Referatet blev enligt herr Bæhrendtz' uttryck »mycket lyckat».

Så går det till på denna institution, som skall sköta en mycket viktig del av den politiska upplysningen!

Det finns inga ursäkter för radioledningens skötsel av detta monopolföretag. Varje rättänkande människa måste reagera mot försöken att föra folket bakom ljuset. De många protesterna mot radioledningen visar att måttet nu är rågat. Det är inte bara vi kommunister som framställer protester mot radioledningen, utan många fackföreningar och socialdemokratiska organisationer förenar sig i kritiken och protesterna. I Morgon-Tidningen för i söndags återfann man ett mellanstick om den ra-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

diodiskussion som hölls i atombombfrågan. Där framställdes mycket skarpa angrepp mot radioledningen för arrangemanget och framhölls, att medan man släppte fram två atombombsvänner så lät man endast en motståndare komma till tals.

Om radioledningen inte i fortsättning- en visar större omdömesgillhet, objektivitet och opartiskhet, så blir det nödvändigt att till allvarlig prövning ta upp frågan om äganderätten till radion. Det tycks nämligen inte alls räcka med det inflytande från statens sida som redan finns.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KÖNIGSON (fp):

Herr talman! Eftersom herr Skoglund i Umeå i går var så intresserad av att få veta vilken uppfattning jag hade i pensionsfrågan, skall jag nu ta en något längre stund i anspråk för att lägga fram mina synpunkter därvidlag.

Jag kanske då först som hastigast kan få nämna något om det läge vi har. Vi väntar ju nu att ett betänkande snart skall komma, och vi vet inte hur det förslag kommer att se ut som den nu pågående beredningen kommer med. Vi har ju haft två Åkesson-utredningar, men man kan väl säga att båda dessa nu är borta ur debatten. Så har vi haft ett förslag från Arbetsgivareföreningen, som den överlämnat till LO för att LO skulle yttra sig över det. Men LO gjorde aldrig det, och jag kan kanske delvis förstå att LO inte gjorde det, ty detta förslag från Arbetsgivareföreningen var, skulle man kunna säga, något av en framsträckt hand men å andra sidan knappast tjänligt som diskussionsbas. När det gäller en lösning på den grund som jag anser vara den bästa, alltså en frivillig grund, är förutsättningen för att man skall kunna nå en uppgörelse självfallet först och främst, att Arbetsgivareföreningen visar god vilja. Vill

arbetsgivarna verkligen komma med ett förslag, som kan utgöra en diskussionsbas, då kan jag inte förstå varför man inte allvarligt skall diskutera detta.

Det gamla förslaget hade många brister, om man nu skall kalla det för ett förslag. Jag skulle vilja säga, att det är på åtminstone tre punkter, som man får ställa krav på bestämda besked från Arbetsgivareföreningen, om man skall kunna diskutera en, som jag vill kalla det, frivillig överenskommelse.

Det första är naturligtvis, att man verkligen får ange belopp. I det gamla arbetsgivarförslaget fanns ju egentligen bara en antydning om vissa belopp, men där fanns ingenting direkt om vilka belopp man kunde tänka sig som tjänstepensioner för arbetarna.

Det andra besvärliga problemet är hur det skall bli med dem som nu står nära pensionsåldern. Det är också en sak som man måste komma till rätta med.

Det tredje och det som kanske är det besvärligaste, där man absolut måste ställa krav på ordentligt besked, är frågan om värdebeständigheten. Vi är ju alla på det klara med att den förtroendekris gentemot kronan och penningvärdet, som vi har kommit in i, gör att alla människor vill ha någonting fast. Man är rädd att pengarna inte skall bli någonting värda, och därför är en av huvudsakerna att få en försäkran om att pensionerna skall vara värdebeständiga.

Det är detta man enligt min mening har rätt att ställa krav på, om Arbetsgivareföreningen skall visa god vilja. Om Arbetsgivareföreningen och arbetsgivarna verkligen vill visa denna goda vilja, så kan jag inte förstå varför man inte skall kunna verkligen diskutera igenom detta för att se om man som jag tror kan komma till resultat när det gäller möjligheten att ordna denna fråga direkt mellan företaget och de anställda. Skall man tala om tjänstepension, så skall det väl vara någonting som rör

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

företaget och den anställde. Och, som jag sade redan i går, vill man acceptera talet om att pension inte är annat än uppskjuten lön, får man väl också göra klart för sig, att detta tal endast kan få täckning om man löser denna sak direkt mellan företaget och de anställda.

Sedan har det ju anmärkts på att denna linje, den fackliga linjen eller hur man nu vill uttrycka det, egentligen inte är någon frivillig linje. Nej, det är klart att den inte är det, om man menar att en frivillig linje bara innebär, att man överlåter åt de enskilda medborgarna att själva ordna sin pensionsfråga. Men så har jag ju aldrig menat att det skulle gå till. Det är klart, att vi måste se till att vi verkligen får en effektiv och ordentlig pensionering, och därför menar jag att staten får se till att det blir löst på ett rätt sätt, så att det inte blir en så lös pensionering, att man egentligen inte vet vad den ger.

Jag kan inte se att det är något övergrepp på medborgarens egen rätt, att man säger att detta skall lösas på facklig väg. Men det är som jag ser det en väsentlig skillnad på att lösa det så och att lösa det på den statliga vägen. Jag har den uppfattningen, att man inte skall blanda in staten i detta, om det kan lösas och lösas effektivt direkt mellan företaget och de anställda. Då får vi en arbetarnas tjänstepensionering, som vi får en känsla av är någonting som vi själva har arbetat oss till.

Herr Sköld tog i går upp frågan om hur de pengar skall placeras, som skulle utgöra — om jag så får uttrycka det — själva garantien för att utfästelserna om pensioneringen verkligen skall fullföljas. Jag får säga att jag var litet förvånad över herr Skölds resonemang. Han sade, att vi vill att pengarna skall stå kvar i företagen, och så frågade han: »Varför skall de stå kvar där? Är det företagets pengar?» Ja, jag kan bara omformulera den frågan. När herr Sköld och andra tycks mena att peng-

arna skall löpa in i en statlig fond, vad skall de där att göra? Är det statens pengar? Ingalunda. Jag kan inte förstå vad det är för fel på den uppfattningen, att de anställda själva i förhandlingar med företaget skall få diskutera hur dessa pengar skall placeras.

Det är ju lätt att se vad man egentligen vill när man talar om en statlig fond, som skall ta hand om dessa pensionsmedel. Det är inte fråga om något annat än att man på det viset skall försöka åstadkomma ett sparande, som vi alla är på det klara med att vi behöver i vårt samhälle, om framåtskridandet skall fortsätta.

Till valrörelsen 1948 skrev Ernst Wigforss en liten skrift som hette: »Frihet för vem?». Jag tyckte det var en mycket intressant skrift. Det var mycket i den skriften som jag kunde instämma i. Herr Wigforss hade talat om en ny fördelningsprincip i samhället, och han sade i slutet av skriften, att denna nya fördelningsprincip vad beträffar de ekonomiska värdena i samhället innebär, att kapitalbildningen i framtiden inte kan ske på samma sätt som hittills. Man fördelar inkomsterna på ett större antal medborgare, och då kommer man in på frågan, om dessa medborgare är villiga att satsa de pengar som behövs för kapitalbildningen. Wigforss säger i det sammanhanget, att det vet man ingenting om. Det är självklart, att det är ett experiment och att man inte vet hur det går.

Nu i dag tycks man på socialdemokratiskt håll mena, att detta experiment är färdigt och att det har misslyckats. Därför måste man gå in för ett tvångssparande. Men vad har man egentligen gjort under de år som har gått för att få de enkla människorna, de som har fått mer genom den nya fördelningsprincipen, intresserade av att vara med om den kapitalbildning, som vi behöver för att vi skall kunna fortsätta att utveckla vårt samhällsliv? Jag kan inte se att man har gjort någonting. Man har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

visserligen gjort några jag skulle nästan vilja säga lustiga experiment med premielån o. s. v., men de löser på intet sätt denna fråga i det långa loppet. När det gäller sådana saker som ett ökat aktieäggande, aktieköpande från de breda folklagrens sida, har man egentligen inte gjort någonting alls.

Jag skulle kanske kunna säga, att man glimtvis har sett något om detta. Hans Hagnell, Metalls ekonomiske expert, hade för en tid sedan några artiklar i tidningen Metallarbetaren, som verkligen var intressanta. Han ville där visa hur mycket den enkla spararen, han som i allmänhet sparar i bank, förlorat genom inflationen och hur mycket han skulle ha vunnit på att i stället sätta in pengarna i aktiebolag genom att köpa aktier för pengarna. Han visade i bild, vad man vann på det — jag tyckte bilden var bra — för att man skulle få riktigt klart för sig hur mycket bankspararna förlorat gentemot aktiespararna. Han visade, att om man tagit pengar motsvarande värdet av en cykel och satt in dem på bank 1939, skulle man i dag bara kunna hämta ut en summa motsvarande värdet av en halv cykel. Om man i stället hade använt samma belopp till att köpa aktier, hade man inte bara fått ut pengar motsvarande värdet av en hel cykel utan också haft utdelning under tiden.

Jag tyckte som sagt, att Hagnells artiklar var mycket intressanta, och trodde, att de behådde något nytt på detta område. Men de tog mycket hastigt slut. Det fanns tydligen de som inte ville, att man skulle fortsätta med den diskussionen. Jag vet inte varför man på socialdemokratiskt håll är så rädd för ett bredare delägarskap. Varför vill man inte intressera de breda lagren att använda de pengar, som de annars sätter in på sparkasseräkning, till att köpa aktier antingen i det egna företaget eller i holding- eller investeringsbolag? Hagnells artiklar var som sagt enligt min mening mycket intressanta, och jag

beklagar, att det hela tog slut så fort. Det är emellertid tydligen så, att man från socialdemokratiskt håll fruktar en sak mer än någonting annat, nämligen att de anställda skall bli närmare bundna till sina företag, att de skall känna sig alltför mycket som ett med det företag, där de är anställda. Jag tycker att detta är mycket egendomligt.

Man talar i allmänna sammanhang så mycket om att vi skall vara solidariska, vi skall ha ett gemensamt sparande, ett gemensamt ägande, och att vi skall vara solidariska människor. Men om de anställda skulle närma sig företaget litet mer, börjar man omedelbart frukta, att de anställda i företaget skall tappa all känsla av solidaritet och försöka utnyttja sin ställning mot samhället. Tror man verkligen att det är så allvarligt? Jag tror det inte. Jag tror tvärtom, att här har vi ett sätt att ordna en del av det riskvilliga sparande, som vi behöver, om vi skall kunna fortsätta framåtskridandet. Jag tror också för min del, att detta är ett led i en ekonomisk demokratiseringsprocess, en väg till att nå en ekonomisk demokrati.

Sedan skulle jag innan jag slutar också vilja säga ett par ord om lönerna.

Herr Ohlin talade i går om att han tyckte att det skulle behövas något slags socialekonomiskt råd, som bl. a. skulle ta upp denna fråga. Jag tror att det var herr Sköld som sedan skämtade med detta och sade, att herr Ohlin hade ingenting annat att komma med i denna fråga än tanken på ett råd. Men jag vill fråga: Vad har regeringssidan att komma med? Jag tycker inte jag har sett någonting, när det gäller att verkligen försöka komma till rätta med hela detta stora löneproblem i det fullt sysselsatta samhället.

Man vill inte närma sig detta problem på annat sätt än från gamla invanda föreställningar. Jag tror för min del att det är riktigt som påpekats långt före mig — det är inte jag som har hittat på det — att det avtalssystem som vi har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är avpassat för ett samhälle, som har större utbud på arbetskraft än på arbetstillfällen. Men i ett samhälle, där det tvärtom blivit så, att vi har ett större utbud eller i varje fall lika stort utbud på arbetstillfällen som på arbetskraft, där hotas detta system att sprängas. Vi måste närma oss problemet från helt andra utgångspunkter än de förhållanden som vi hade på 1930-talet. Då kunde man närma sig problemet på detta sätt.

Det löser inte problemet att man sätter upp ett pekfinger för löntagarna och säger: Ni skall inte begära för höga löner, ni skall vara förståndiga nu, ty vi vet vad som är ert bästa. Begär därför inte för mycket!

Jag måste säga att i det sammanhanget blommar bara hyckleriet. Alla andra vill tjäna mera pengar i samhället. Företagen vill tjäna pengar, aktieägarna vill ha så stor utdelning som möjligt, de fria företagarna vill ha så stor betalning för sina tjänster som möjligt. Det är tydligen bara löntagarna som skall vara kloka och förståndiga och se till att det inte blir inflation. Det går inte. Vi borde alla vara på det klara med att på den vägen löser man inte löneproblemet i det fullt sysselsatta samhället. Det är därför nödvändigt att man här verkligen sätter sig ned och förutsättningslöst diskuterar igenom problemet. Det innebär inte att staten skulle förgripa sig på arbetsmarknadens frihet, om staten skulle säga till arbetsmarknadens parter: Låt oss ha en förutsättningslös diskussion här, låt oss resonera igenom problemet och låt oss fråga oss, om vi inte för att klara det måste gå fram på andra vägar. Från att ha varit inne på den gamla traditionella lönepolitiken skulle man komma över till något, som jag skulle vilja kalla en fördelningspolitik, där det blir fråga om hur man skall fördela de vinstresultat som företagen har.

Då kommer jag in på, det som herr Sköld så ofta varit inne på, att det blir fråga om att göra en avvägning mellan

vad som skall tas ut i löner och vad som skall stanna kvar i företagen. Men vi löser som sagt inte problemet bara genom att sätta upp ett pekfinger och säga till de anställda: Vi vet vad som är mest klokt och förståndigt, ni skall inte ta ut så höga löner.

Vi måste nalkas problemet på annat sätt, om vi skall kunna lösa frågan. Vill vi inte göra det nu, kan vi vara säkra på att den framtida utvecklingen tvingar oss till det, såvida vi inte skall ha en statlig reglering av lönemarknaderna.

Herr SKOGLUND i Umeå (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterade i går, att herr Königson till sin s. k. frivilliga linje i tjänstepensionsfrågan fogat ett antal reservationer. I dag har han plockat dit ytterligare ett stort antal, och därmed har han nästan suddat ut hela frågan om frivillighet och samtidigt också fått ett ännu större avstånd mellan sin uppfattning och sin partiledares.

Herr HANSSON (bf):

Herr talman! I gårdagens debatt lyckades hans excellens statsministern i få ord koncentrera vad som enligt min och säkert mångas mening är den allt över-skuggande frågan för dagen. Det var när han sade ungefär så här: »Problemet gäller hur mycket skall vi konsumera i dag, och hur mycket skall vi spara till framtiden? Det är just den kärnfråga som vi nu står inför.»

Jag instämmer helt i detta yttrande. Vad som här är det svåra är givetvis avvägningen mellan vad som nu bör tas ut och vad som bör sparas för framtiden.

Det är alldeles självklart, att nu som tidigare bör en rättvis fördelning av produktionens frukter vara rättesnöret. Det är endast när kravet på fördelning går utöver vad som rimligen kan anses vara tillbörligt, som man har rätt att rikta kritik mot de krafter som strider

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för en ojämn fördelning till egen förmån.

Orsaken till att det kanske i dagens läge ställs skärpta krav på en sådan fördelning i viss riktning får man kanhända se i den höga inkomst- och levnadsstandard, som vi har kommit fram till. Denna föder ständigt nya önskningsar och behov, vilka man annars icke skulle kunnat tillfredsställa.

För min del ser jag som det mest bekymmersamma i denna för all del väl-förståeliga men farliga jakt efter ökad behovstillfredsställelse, att vi lätt tenderar till att konsumera även det underlag och de resurser, som vi rätteligen i stället borde använda för att vidmakthålla, förstärka eller utbygga vår produktionsapparat för framtiden.

När man i statsverkspropositionen ser det där så ofta använda uttrycket, att det är nödvändigt att hålla tillbaka utgifterna, får man en känsla av att statsmakterna för att kunna balansera konsumtionsbegäret för dagen från medborgarnas sida måste inskränka på sådana investeringar, som är nödvändiga och även i hög grad önskvärda för att tillfredsställa kommande konsumtionsbehov.

Vi företer, tycker jag, en skrämmande likhet med den jordbrukare som visserligen kräver goda skördar men som inte ger sig råd till att ge tillbaka till jorden den växtnäring han berövar densamma. Drives detta för långt eller för länge, kommer det också att gå ut över kommande generationer. En för stor konsumtionsvilja i förhållande till tillgången på varor kan ju balanseras inte bara genom att den hålles tillbaka utan även genom att man försöker öka produktionen.

På samma gång som den redan nu starka köpkraften väntas komma att öka ytterligare genom krav på löneavtal, som går utöver vad produktionsökningen ger rum för, måste vi för att motverka effekten härav t. ex. utbygga atomkraften i en långsammare takt än

som skulle ha varit önskvärt eller annars möjligt. Vill man nämna flera sådana investeringar, som vi måste hålla tillbaka i samma syfte, så kan man nämna utbyggnaden av elkraftsförsörjningen, vägbyggandet, utbildningen av tekniker etc. Och vill man ta ett exempel på jordbrukets område, kan man peka på utbyggnaden av växtskyddet, som även om den gavs en snabbare upp-rustning skulle kunna leda till ökad produktion av livsmedel.

Jag vill med dessa exempel bara ha sagt att jag tror det hade varit klokt om vi satsat litet mer på långfristiga investeringar, även om det skulle kommit att betyda en viss inskränkning av dagens konsumtionsvanor.

Denna riksdag skall ju få mottaga förslag om begränsning av arbetstiden. Det är visserligen ett försiktigt förslag från utredningens sida, och det framlämnades också utan överdriven entusiasm därifrån. Det är mycket möjligt att vi nu har tekniska och praktiska möjligheter till att skaffa oss mera fritid. Hårdast tror jag det hela kommer att drabba jordbrukets animalieproduktion och den mera kvalificerade vegetabilieproduktionen. Jag vill emellertid inte uppträda som någon tvivlare på de praktiska möjligheterna att genomföra en förkortning av arbetstiden, men jag är en bestämd tvivlare på att det kan vara klokt ur samhällsekonomiska synpunkter att i ett läge som det nuvarande minska produktionen genom att införa kortare arbetstid, ty det är det som är den reella innebörden. Det skulle måhända vara klokt att i år stanna vid ett principbeslut och vänta med beslut om ikraftträdande av arbetstidsförkortningen tills vi finner att de samhällsekonomiska förhållandena bättre harmonierar med en minskad produktionsinsats. Den högre levnadsstandard som kan anses ligga i en ökad fritid blir en besvikelse, om samtidigt den växande konsumtionsefterfrågan inte kan fyllas, eller om den måste fyllas på bekostnad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av valutareserven eller ett minskat penningvärde.

Jag instämmer helt med finansministern när han manar de ekonomiska organisationerna till ansvar och förståelse för de ekonomiska sammanhangen inför den stundande lönerörelsen, så att den inte behöver spränga resursernas ram och påkalla en ytterligare skärpning av den ekonomiska politiken. Jag tror därför att det vore klokt om båda parterna vid förhandlingsbordet insåge faran för en ytterligare skärpning av den ekonomiska politiken. Skulle vi få en ny hemmatillverkad engångsinflation i stil med den vi fick 1955, måste det bli synnerligen motbjudande att här i riksdagen behöva besluta om ytterligare restriktioner. Enligt min mening vore det riktigast att det omedelbara ansvaret för en sådan politik finge bäras av de grupper som slår närmast dem som går in för och gör sådana åtgärder aktuella. Jag anser nämligen att det finns en bestämd skillnad mellan inflationstendenser som kommer till oss utifrån, som det gjorde i 1950-talets början, och sådant inflationshot, som enskilda grupper i vårt land, arbetsgivare eller arbetstagare, med vett och vilja och med öppna ögon utsätter oss för. Man kan inte bedöma ansvaret för bemästrandet av inflationsrisken lika, om förutsättningen är den ena eller andra.

Den vilja till stabiliseringspolitik som visats från jordbrukets sida genom det nya prissättningssystemet, som man bundit sig för i tre år, menar vi borde finnas också från andra grupper. Sker ej detta, kan vi nämligen komma i den situation som finansministern talar om i finansplanen, när han säger: »I det gamla samhället kunde alltför stora inkomstflyftningar på vissa avsnitt balanseras av oförändrade eller till och med reducerade inkomster på andra.» Jag tror för min del att den tiden inte är alldeles förbi ännu då en sådan situation kan inträffa.

Det är ännu för tidigt att bedöma huruvida den nya jordbruksgiven kommer att medge sådan inkomstförbättring för jordbrukets folk som svarar mot vad andra grupper har skaffat sig. Vad man däremot har kunnat märka är, att den friska tro på systemets förträfflighet som fanns vid beslutets genomförande, nu hos många har väsentligt dämpats.

Den belåtenhet, som herr Svensson i Ljungskile i går kväll gav uttryck för, delas inte av andra experter. De har i stället i offentliga uttalanden sagt, att om normala fredliga förhållanden varit rådande på världsmarknaden, så skulle våra jordbrukspriser i dag ha legat under mittprislinjen. När man — som skett både här och i första kammaren av LO:s ordförande herr Geijer — endast pekar på produktpriserna, så är man ute på fel vägar. Ty det är inte bara priserna som är avgörande, utan det är priserna jämförda med omkostnaderna och penningförändringen som skapar realinkomsten på jordbrukets område. Och enligt experterna går jordbrukets realinkomst i dag snarare i minskande än i ökande riktning. Beträffande det uttalande som herr Geijer gjorde i första kammaren i går och som i dag står refererat i tidningarna, varnade herr Geijer för de höga jordbrukspriserna. Jag vill då understryka att det icke finns något fog för att i dag tala om höga jordbrukspriser, ty det är realinkomsten som är det väsentliga — och den pekar som jag sade snarare nedåt.

De intressegrupper utanför riksdagen, som krävde ett prissättningssystem med svagare skydd än det som till sist beslöts, har all anledning att känna sitt medansvar i jordbruksfolkets möjligheter att hävda sig och nå inkomstlikstälighet, framför allt nu, när de själva står i begrepp att skära nya bitar ur den gemensamma kakan. Den senaste tiden tycks ha givit exempel på att det sannolikt blir svårare att bringa upp priset på en jordbruksprodukt, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommit under nedre prisgränsen, om det samtidigt är god tillgång på den samma, än vad det kan bli att bringa ned det pris, som råkat komma över den övre prisgränsen. Så mycket torde man bestämt kunna säga av de iakttagelser som hittills gjorts.

När det nya prissättningsystemet genomfördes, begärde vi från vårt håll att även andra grupper skulle låsas i längre avtalsperioder. Även om ett sådant förslag i dag icke är politiskt genomförbart, har därmed inte kravet blivit mindre berättigat. Det finns exempel som talar för att en sådan åtgärd hade varit riktig, att vi vid sidan om det treåriga avtalet för jordbrukare skulle haft längre avtalsperioder för löntagarna och åtminstone treåriga tjänsteförteckningsrevisioner för tjänstemännen. En sådan samordning skulle ha skapat en bättre stabilitet än den vi nu har.

Vad som än skall göras i framtiden för att bevara stabiliteten, bör vi se till att en så vattentät fördämning som möjligt bygges upp mot en eventuellt kommande inflationistisk vårflood. Därmed menar jag att också sådana områden, som tidigare har varit fridlysta eller föga utnyttjade, måste beträdas i större utsträckning. Jag tänker då närmast på bostadspolitiken. Den kan inte som hittills lämnas utanför de inflationsbekämpande åtgärderna. På det området har vi under senare år infört ständigt växande subventioner, som ingalunda har bidragit till återhållsamhet i konsumtionen. Tvärtom har de ökat möjligheterna till konsumtion på andra områden. I en situation där vi rekommenderar en allmän begränsning av konsumtionen för att bevara penningvärdet och för att förstärka hela produktionsapparaten, måste det vara fel att samtidigt lämna en så betydande köpkraftförstärkning som vi gör genom dessa subventioner på bostadspolitikens område. Jag menar därför att det är nödvändigt att inordna också bostadspolitiken i den allmänna inflationsbekämp-

pande politik vi för och som vi sannolikt kommer att få fortsätta med en tid framöver.

Min uppfattning är — och den tror jag delas av majoriteten inom det parti jag tillhör — att de förslag som lagts fram av bostadspolitiska utredningen bör utgöra ett minimum för de åtgärder som bör vidtagas. Jag vill därför uttala den förhoppningen att socialministern vid skrivningen av propositionen om bostadspolitiken kommer att visa samma självständighet och oräddhet som han gjorde, när det på sin tid gällde att genomföra en begränsning av lånevärdena. Den gången var det många olyckskorpar som kraxade om att resultatet skulle bli stagnation i bostadsbyggandet. Så har inte skett. Nu hör man åter samma kraxande, att därest bostadspolitiska utredningens förslag genomföres, kommer en stagnation att inträda. Jag tror att olyckskorparna inte heller denna gång kommer att bli sannspådda.

Jag vet mycket väl att härvidlag invändningar görs med hänvisning till de stora bostadsköerna framför allt i våra största städer och att man hävdar, att en räntehöjning skulle komma att leda till en inskränkning av bostadsbyggandet på dessa platser. Den redovisning vi fått av befolkningssiffrorna vid årsskiftet har ju givit ett nytt belägg för att de största orterna fortsätter att växa på de mindre tätorternas och landsbygdens bekostnad. På vårt håll menar vi, att en sådan utveckling är olycklig ur många synpunkter. Man kan därför rent av ifrågasätta, huruvida det bör tillåtas att en sådan koncentrerings av människor i fortsättningen skall få äga rum. Den är inte till fördel för någon, den är till direkt nackdel för såväl staten, samhället, som för de tätorter som växer sig för stora.

Jag är därför inte främmande för tanken att man från samhällets och statsmakternas sida skulle kunna vidta åtgärder för att styra befolkningsut-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vecklingen i den riktning som jag anser vara den rätta: bort från de stora befolkningskoncentrationerna, ut mot mindre tätorter! Dessa åtgärder kan bestå inte bara i att man underlåter att uppmuntra folkströmmen mot tätorterna, vilken man nu driver på genom dyrtortssystemet. Man kan även avsiktligt försvåra möjligheten till vidare inflyttning i dessa alltför stora tätorter. Den viktigaste åtgärden är emellertid att man stöder näringslivets differentiering och gör det möjligt för människor att flytta ut, bosätta sig och försörja sig i de mindre tätorterna och på den egentliga landsbygden. Därför hälsar jag det uppdrag, som för några dagar sedan gavs till fastighetsbildnings-sakkunniga, som ett steg i rätt riktning.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Låt mig få börja med att framföra ett varmt tack till regeringen för att man i FN:s politiska utskott i går genom delegaten herr Sandler bland annat yrkade på ett uppehåll i atom- och vätebombsexperimenten, tills den radioaktiva strålningens verkningar har klarlagts av den vetenskapliga kommitté, som FN:s generalförsamling tillsatt. För dem som i den ständigt ökade totala mängden radioaktiv strålning och de skador, som denna vållar nu levande och kommande generationer, ser det mest fasansfulla draget hos de fasansfulla vapen, som i går diskuterades i denna kammare, är den svenska regeringens initiativ glädjande. Även om ingen tror, att detta är det sista och avgörande ordet i denna utomordentligt komplicerade fråga, är vi tacksamma över att Sverige startar sin tvåårssejour i FN:s säkerhetsråd och dess nedrustningskommission med ett initiativ av detta slag. De s. k. realisterna må säga vad de vill. Vi har dock intet bättre sätt att göra den blygsamma insats vi kan för freden — denna för mänskligheten så utomordentligt viktiga fråga — än

genom en helhjärtad insats i FN:s arbete.

Det råder väl, herr talman, en ganska allmän enighet mellan olika meningsriktningar om att vårt land bland annat kännetecknas av att dess invånare lever på en högre och jämnare levnadsstandard än något annat land i den s. k. Gamla världen. Alarmsignalerna från utredare och specialister på det samhällsekonomiska området håller nog på att skapa förståelse för betydelsen av en något lugnare utveckling på konsumtionssidan under de närmaste åren för att genom en ökad andel investeringar åstadkomma större utdelning i framtiden. Men att den gynnsamma materiella utvecklingen bör drivas vidare, därom är väl också alla i stort sett ense.

Däremot blir enigheten omedelbart mindre, när man ger sig på att diskutera fördelningen inom konsumtionen under en tid av återhållsamhet i den totala konsumtionsökningen. Dilemmat, som många anser sig vara i, när man diskuterar kraven från den privata konsumtionen som inflationsdrivande faktor, åskådliggöres bland annat av det varnande finger som höjts mot önskemålen om ökad köpkraft åt barnfamiljerna. Är det klokt och rimligt, frågar man, att sätta ett ökat barnbidrag i handen på landets en miljon barnfamiljer i en tid, då den samhällsekonomiska balansen kräver en minskad takt i konsumtionsökningen? Jag skall kanske inte, herr talman, gentemot den frågan ställa upp motfrågan: Vad spelar 200 miljoner för roll inom en total ram för den privata konsumtionen på 30 miljarder? Samma motfråga kan ju alla ställa, som anser att återhållsamheten inte skall avse just dem som de anser sig tala för. I stället har väl den som talar för en utvidgad familjepolitik även i tider av stram återhållsamhet ett motiv för sitt krav av närmast ideologisk karaktär. Fördelningen av resurserna på konsumtionssidan måste också i perioder av skärpt inflationskamp ske ef-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ter principen rättvis fördelning av bördorna efter bärkraft. Det är inte de som redan halkat efter i standardutvecklingen som också i fortsättningen skall hållas tillbaka. Det är andra grupper som nu bör bära huvudansvaret för återhållsamheten.

Detta var ju bakgrunden till förra årets intensiva familjepolitiska debatt. Jag vill om den debatten säga, att även om av naturliga rättviseskäl det allmänna barnbidraget kom i centrum, var vi och är vi fortfarande på socialdemokratiskt kvinnohåll helt på det klara med, att andra familjesociala åtgärder inte kan få försummas för barnbidragets skull. Denna uppfattning kommer också till uttryck i den serie promemorior från familjeberedningen, som vi fick till studium i höstas.

Den utdelning, som två års utredande av familjepolitiken och den intensiva offentliga debatten givit i årets statsverksproposition, kan tyckas somliga av oss vara litet i klenaste laget. Ingen hade naturligtvis räknat med några storkliv framåt på en gång inom alla familjepolitikens områden i en tid, då stram hushållning för dagen allmänt accepteras. Vi välkomnar de framsteg, som tar sig uttryck i höjningen till 400 kronor av barnbidragen, införandet av de generella grundstipendierna till 16- och 17-åringarna, förstärkningen av den sociala hemhjälpen m. m. Tillsammans med bebadade förslag till stärkande av ålderstryggheten, förkortning av arbetstiden, förbättringar på fångvårdens, nykterhetsvårdens, utbildningens och forskningens områden visar dessa framsteg klart, att reformarbetet fortsätter.

Men det går ändå inte att dölja besvikelsen över framför allt två ting: att höjningen av barnbidraget har uppskjutits ett halvt år och att det ser ut att gå så långsamt med förbättringen av de ensamma mödrarnas situation. Man kan nog inte bortse från att barnfamiljerna har tagit uttalandena, att bidragshöjningen skulle träda i kraft

den 1 juli, som en utfästelse, framför allt därför att den 30 juni är den sista dag då överenskommelsen med jordbrukarna om mjölkpriset är gällande. Den 1 juli får vi en prishöjning på mjölken, och vetenskapen härom bidrar inte att lugna opinionen bland barnfamiljerna. De vet att standardklyftan temporärt ytterligare vidgas mellan barnförsörjare och icke barnförsörjare och att den därefter inte krymper så mycket som man tidigare räknat med. Å andra sidan räknar vi också med att framstegen på familjepolitikens område inte är slut i och med förslagen till denna riksdag utan att den nya familjepolitiska giv, som av regeringen utlovades vid konferensen »Familjen i centrum» i februari förra året, successivt blir förverkligad. Därvid utgår vi också ifrån såsom självklart att de ensamma mödrarna står först i kön.

Det är ju nu helt accepterat av alla att de ensamma mödrarna utgör en av samhällets mest eftersatta grupper. Genom socialstyrelsens s. k. mödraundersökning har bilden av deras situation, tecknad av dem själva, blivit klarare för oss, även om undersökningen av naturliga skäl inte kan fullständigt belysa den kanske svåraste komplikationen i deras tillvaro: det faktum att de är ensamma. Vi har från Socialdemokratiska kvinnoförbundets sida i vårt yttrande över familjeberedningens promemoria om stöd åt ofullständiga familjer yrkat på både en ordentlig generell uppskrivning av underhållsbidraget och en omedelbar höjning av maxibeloppen för de båda samhälleliga hjälpformer som riktar sig till de ensamma mödrarna, nämligen bidragsförsäskottet och de särskilda barnbidragen. Sådana yrkanden förutsätter vi kan bli föremål för allmän uppslutning efter de positiva deklarationerna tidigare från alla partier.

Tillåt mig, herr talman, att helt kort beröra ett speciellt avsnitt av familjepolitiken som uppvisar en utveckling

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ägnad att inge bekymmer. Det rådde förra året stor tillfredsställelse över att familjeministerns förslag om en 40-procentig höjning av statsbidragen till daghemmen vann riksdagens bifall. Med höjningen avsåg man att stimulera kommunerna till en ökad utbyggnad av daghemsplatserna. Att detta är önskvärt framgår av att socialstyrelsen beräknat ett utbyggnadsbehov under åren 1955—60 av 18 normalstora daghem per år. Effekten av statsbidragshöjningen kan väl ännu icke uppskattas, men att det behövs en sådan stimulans, kanske ännu kraftigare än fjolårets, framgår av några uppgifter som socialstyrelsen lämnade i sitt yttrande över betänkan- det Samhället och barnfamiljerna.

Medan under åren 1952—1954 byggnadstillstånd för daghem tillstyrktes för totalsummor, som växlade mellan 1,5 och 2,6 miljoner kronor per år, sjönk summan 1955 till 280 000. Som orsak till denna kraftiga minskning anges kommunernas kreditsvårigheter. När man vet hur eftersatt behovet av daghemsplatser är, när man känner de förvärvsarbetande mödrarnas, de ensamma mödrarnas berättigade krav på trygg omvårdnad om barnen under deras arbetstid, då blir man allvarligt bekymrad över att kommunerna tydligen anser, att daghemsbyggen är en uppgift av tämligen ringa intresse i en åtstramningstid.

De ensamma mödrarna är det kanske mest typiska exemplet på en eftersatt grupp i samhället. Men det finns åtskilliga andra, och det finns vådområden med alltfjämt höggradigt bristfällig standard. Bland dem är väl mentalsjukvården, eller sinnessjukvården som den ännu kallas officiellt, den mest omdebatterade. Eftersom syftet med den pågående moderniseringen och utbyggnaden av den stalliga sinnessjukvården anges vara att bringa dess standard i nivå med standarden inom kroppssjukvården, finns det anledning att påminna sig att allvarliga brister alltfjämt vid-

låder såväl själva vården som den materiella omgivning, i vilken patienterna tillbringar sjukdomstiden. Det har gjorts avsevärda framsteg sedan 1950. Detta erkännes, men trots den fortsatta anslagshöjning, som nu föreslås i statsverkspropositionen till sinnessjukvården, har det gjorts långtgående nedskärningar av vad som betraktats som ett minimiprogram för upprustningen, detta både på personalsidan och på omkostnadssidan.

I fråga om de redan befintliga platserna på sinnessjukhusen — det är dem man främst tänker på när man talar om sinnessjukvårdens dåliga standard — är upprustningen avsevärt mindre markerad än som framgår av anslagshöjningen som sådan.

Med de resurser som nu föreslås blir det inte möjligt vare sig att genomföra en rimlig dagordning på sjukhusen eller att genom en förstärkning av både personal och maskinutrustning i centralköken få till stånd en förbättring av kostförhållandena. Med hänvisning till att det på detta område just har väckts en motion från vårt håll med förslag om ytterligare anslag till avlöningar och omkostnader skall jag icke gå närmare in i detaljer utan endast hoppas på en sådan behandling av anslagsförslagen på denna punkt, att den långsiktiga upprustningsplanen inte äventyras.

Ett av de mest trängande önskemålen på personalsidan, nämligen att öka läkartätheten, är inte möjligt att genomföra annat än som ett program på lång sikt, allteftersom läkartillgången i landet ökar. Sveriges markanta läkarknapphet är av flera orsaker ett bekymmersamt kapitel och utgör en allvarlig svaghet i vår hälso- och sjukvårdsorganisation. Skulle man på andra vägar, och snabbare än genom den ökade intagningen av medicine studerande, kunna öka tillgången på läkare med betryggande kompetens, borde de åtgärderna också vidtagas. Men även förbättringen av den svenska utbildningens

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kapacitet är angelägen. Därför hoppas man på förslag från regeringen om utbyggnad av de kliniska utbildningsresurserna efter remissbehandlingen av läkarutbildningsutredningens förslag härom. Personligen är jag av den uppfattningen, att detta borde ske genom att en del av den kliniska utbildningen förlägges till Norrland för att så småningom där byggas ut till en fullständig medicinsk högskola.

Att behovet av ökade resurser åt undervisningen och utbildningen över huvud taget kommit alltmer i förgrunden för uppmärksamheten är glädjande, liksom de spår detta i år satt i åttonde huvudtiteln. Det bör väl vara klart — och av intresse i den aktuella diskussionen om avvägningen mellan konsumtion och investering — att de kostnader, som samhället påtar sig för en god praktisk och teoretisk utbildning av ungdomen, är kostnader av investeringskaraktär. Har vi då ett tillräckligt antal ungdomar att investera utbildning i, i förhållande till de krav, som det framtida samhället kommer att behöva ställa? Därom har pågått en livlig pressdiskussion de senaste veckorna, sedan undersökningen om den s. k. begåvningsreserven publicerats. Endast på en punkt — och det är den sista, herr talman, som jag här skall beröra — skulle jag vilja kommentera undersökningen. Det är litet märkligt, att försöken att klargöra, vilka personella resurser vi kan ha för att tillgodose det växande behovet av tekniker så gott som enbart baseras på uppskattning av de manliga elevernas studiemöjligheter. Det borde väl alldeles uppenbart vara så, att medan man redan nu rätt väl leder teknikerintresset bland pojkarna vidare till en yrkesutbildning på detta område, är det bland flickorna som vi har den stora, ännu outnyttjade reserven. Objektivt har man ju inte kunnat mäta och fastställa någon avgörande skillnad mellan männens och kvinnornas begåvningsstruktur. För alla dem, som vill befräm-

ja ett allsidigare yrkesval hos flickorna, är det ett streck i räkningen, att man i utredningsarbetet på detta område så litet synes ta denna strävan på allvar. Skall vi lösa vårt teknikerproblem, får man nog också utgå ifrån att det är nödvändigt att stimulera fram och utnyttja det nu i så stor utsträckning slumrande intresset och begåvningen i tekniskt avseende hos flickorna. Samhället har inte längre råd att låta gamla traditioner och fördomar på detta område leva vidare.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag har inte tagit till orda för att göra något inlägg i den försvarspolitiska debatten, även om jag kommer att tala om atomkraft. Som försvarsministern i gårdagens debatt meddelade, var ju uppgiften om en svensk atombomb ifrån Farsta förhastad.

Handelsministern har framlagt förslag om åstadkommande av landets första atomverk i Farsta. Jag hälsar detta med tillfredsställelse med tanke på den föreliggande situationen på bränslemarknaden. Atomenergien är nämligen av allt att döma den enda inhemska tillgång, som förmår täcka en uthålligt stegrad energiförbrukning i vårt land. Den våldsamma ökningen av energibehoven och den rådande knappheten på bränslen, som satt sin prägel på den senaste tioårsperioden, kommer sannolikt icke att lätta. Tvärtom synes allting tala för att energiförbrukningen kommer att kraftigt tilltaga. Expertisen räknar med en fördubbling fram till år 1975. Härtill medverkar inte endast den snabba befolkningskoncentrationen till städerna och tillkomsten av nya bostads- och industriområden utan också att vi väntar fortsatta högre inkomster och höjd levnadsstandard med åtföljande stegrad energiförbrukning. Denna utveckling skapar en rad nya problem för städernas energiförsörjning, inte minst på bostadsuppvärmningens om-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

råde. En aktiv energipolitik bör därför, såsom 1951 års bränsleutredning framhållit, inriktas på ett snabbt tillgodogörande av atomenergien, framför allt atomvärmnet, vilket har förutsättningar att från början avlasta bränsleimporten. Lyckligt nog intar vårt land en särställning i det avseendet att atomenergien redan från första utvecklingsskedet kan få en ekonomiskt motiverad användning, nämligen för bostadsuppvärmning genom fjärrvärmedistribution. Värmereaktorerna kan emellertid på teknikens nuvarande ståndpunkt konstrueras endast för mycket stora enheter, vilket förutsätter betydande lokala värmebehov. Där kommer de större städernas bostadsuppvärmning med in i bilden. I flera av våra större städer finns redan rörledningssystem för fjärrvärmedistribution nedlagda, vilka matas från kraftvärmeverk, eldade med konventionella bränslen.

I dessa städer är förutsättningarna gynnsamma för ett direkt utnyttjande av atomvärmnet. Såväl erforderligt distributionssystem som erforderlig reservanläggning vid fel på reaktorn är redan tillgängliga i dessa städer. Kostnaderna och bristande erfarenheter på reaktorteknikens område gör emellertid att vi för närvarande inte kan påräkna självständiga insatser på detta område från städernas sida. Jag hälsar därför med tillfredsställelse den överenskommen, som träffats mellan AB Atomenergi och Stockholms stad beträffande reaktorn i Farsta, liksom också det samarbete som inletts med vattenfallsstyrelsen och Västerås stad, ett samarbete som jag förväntar skall kunna utbyggas att omfatta jämväl andra städer, där möjligheter föreligger för en tillräckligt stor avsättning av värme och där man har visat intresse för en kommunal insats på detta område.

Den föreliggande bränslesituationen kräver aktiva insatser av statsmakterna på atomenergiens område. Därom synes inte heller några delade meningar råda.

Intet annat land av motsvarande storleksordning har heller hittills framlagt ett så omfattande atomkraftprogram som Sverige. Till dem, som eventuellt menar att vi bör avvakta utvecklingen i utlandet innan vi gör några större insatser på detta område, skulle jag vilja säga att även om våra resurser är små, så är de dock tillräckliga för en egen insats. För närvarande diskuteras frågan om reaktorer, avsedda för direkta uppvärmningsändamål, uteslutande i vårt land och vi har i detta avseende en chans att komma först. Vi skulle därigenom få möjlighet att på det tekniska området uppträda såsom givare när det gäller att utbyta erfarenheter och i gengäld kunna få del av stormakternas erfarenheter på atomenergiens område.

Då det gäller berganläggning av atomkraftverk har vi redan genom våra erfarenheter från utbyggnaderna av den norrländska vattenkraften ett gott försprång framför andra nationer. Vårt allmänna tekniska anseende ute i världen gör också att man i dessa sammanhang gärna lyssnar till våra tekniker. Det vore felaktigt att icke utnyttja dessa förhållanden.

Såsom ett ytterligare argument för en självständig svensk insats kan anföras att de metoder, som erfordras för att ekonomiskt utnyttja just våra lågvärdiga uranförekomster, sannolikt icke kan läras utifrån. Det är nödvändigt att vi i vårt land utvecklar just denna teknik.

Till slut vill jag särskilt understryka att de svenska atomverk, vilka är beroende av utländsk uran för att kunna arbeta, icke gör oss mindre beroende av tillfälliga svängningar på världsmarknaden än vad vi för närvarande är. Suezkonflikten har på ett synnerligen drastiskt sätt påmint oss om hur utomordentligt känslig vår bränsleförsörjning är för politiska kriser ute i världen. Även om atomåldern nalkas med stora steg och atomenergien är den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

enda inhemska energitillgång som för-
mår täcka en uthålligt stegrad efterfrå-
gan, är det ännu långt till dess den kan
räknas som en reserv för kol och olja.
Och även om våra inhemska energikäl-
lor såsom vattenkraft, skiffer, ved och
torv kommer att utnyttjas så långt det
är möjligt, synes det ofrånkomligt att
vi i vårt land under de närmaste decen-
nierna i allt högre grad blir beroende
av importerad energi. Det gäller därför
att åstadkomma större beredskap ge-
nom ökade lagringsmöjligheter för de
fossila bränslena.

Såsom den inom OEEC tillsatta spe-
cialkommittén, Commission for Energy,
franhåller i sin rekommendation till
medlemsstaterna, är det angeläget att
varje land, så långt det är tekniskt och
ekonomiskt möjligt, utnyttjar samtliga
befintliga energitillgångar, då Väst-
europa för sin försörjning i alltmer
stegrad omfattning kommer att bli be-
roende av import av i första hand kol
och olja.

Det kräves i dag en aktiv energipoli-
tik från statsmakternas sida, en politik
som inte endast sysslar med dagens
svårigheter på bränslemarknaden utan
som också syftar till att trygga morgon-
dagens energiförsörjning.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! I motsats till många
andra talare tänker jag inte falla för
frestelsen att ge mig in på ett resone-
mang om de stora ekonomiska frågor
som vi har att diskutera vid denna re-
missdebatt. Jag tror att den delen av
problemställningarna redan har blivit
ganska allsidigt belyst. Jag vill i stället
säga några ord om de många och kom-
plicerade problem som den ständigt på-
gående uttunnningen av befolkningen på
landsbygden och den alltmer markera-
de befolkningskoncentrationen till stor-
städerna medför. Dessa problem är på
intet sätt nya, utan de har många gång-
er diskuterats i denna kammare. Jag

tror emellertid att det finns all anled-
ning att hålla denna diskussion vid liv
och söka komma fram till lösningar
som gagnar både människorna och sam-
hället.

Om man försöker göra klart för sig
orsaken till befolkningsomflyttningen,
kommer man genast på det klara med
att detta fenomen säkerligen har många
orsaker. Förhållandena i de större tät-
orterna har sedan många år karakteri-
serats av en permanent brist på arbets-
kraft. Vår höga levnadsstandard har
skapat större möjligheter, speciellt kan-
ske för ungdomen, att ge sig ut på jakt
efter nya sysselsättningar. Landsbygds-
näringarna har på grund av rationali-
seringen inte behov av arbetskraft i
samma utsträckning som tidigare. Kan-
ske är också vår generation djärvare
än tidigare generationer när det gäller
att satsa på nya anställningar på nya
bostadsorter.

Jag vill dock i detta sammanhang
klart säga ifrån, att folkomflyttningar-
na inte enbart varit av ondo. Man kan
lätt få det intrycket av den debatt som
man ofta hör på detta plan. Friheten
att byta anställning och bostadsort ef-
ter eget skön är i dag väsentligt större
än den var tidigare. Bara detta faktum
att man i dag har större möjligheter att
välja arbetsanställning och bostadsort
måste ju också betyda ett värde i och
för sig. Omflyttningarna har också med
säkerhet verkat produktionsfrämjande
genom att arbetskraften lockats över
till högre betalda yrken, där vi i regel
har haft brist på arbetskraft. En över-
befolkad landsbygd med alltför stort
utbud av arbetskraft är väl heller ingen
önskedröm för den som på det fackliga
området har att bevaka de anställdas
löne- och anställningsvillkor. Fullprop-
pade storstäder med permanent bostads-
brist, trängsel och omättliga investe-
ringsbehov är väl å andra sidan inte
heller den ideala miljön för människor
att leva och utvecklas i.

Sedan har vi den andra sidan av sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ma problem, som tar sig uttryck i ständigt sjunkande befolkningssiffror för landsbygdskommunerna. Detta slår med en till synes ödesmättad precision undan möjligheterna att skapa en människovänlig miljö ute på landsbygden.

Jag är medveten om att det inte finns någon patentrösning när det gäller att komma till rätta med detta komplicerade problem. Här som på många andra områden måste det bli fråga om en hel serie åtgärder från statens, kommunernas och arbetsgivarnas sida, åtgärder som alla siktar till en aktiv och trivselbefrämjande miljöpolitik. Den statliga lokaliseringspolitikens bör i detta syfte också aktiviseras. Såvitt jag vet har man i många andra länder, exempelvis Norge, England och Frankrike, med gott resultat givit staten mera vittgående fullmakter att påverka industrilokaliseringen. Strävanden i den riktningen har också förekommit i vårt land. Helt naturligt måste också de företagsekonomiska faktorerna komma in i bilden. Jag tycker att man i större utsträckning än vad som nu sker bör väga dessa faktorer mot samhällsnyttan och de sociala intressena.

Det är främst ett par exempel från mitt eget län som jag haft i åtanke när jag nu tagit upp detta resonemang i kammarerna. Det första är den nedlagda textilfabriken i Ulriksfors. Möjligheterna att få en ersättningsindustri till denna plats verkar vara praktiskt taget obefintliga. Man siktar nu till att ändra om fabriken till fångvårdsanstalt. Men nog blev man ganska betänksam även på den punkten, herr talman, när man i dagarna läste fångvårdsstyrelsens yttrande i ärendet. Styrelsen säger bland annat i ett avsnitt, att internerna skulle betrakta det som en landsförvisning att bli deporterade till Ulriksfors. När ett statligt verk ger uttryck för sådana tankegångar om en plats, som geografiskt sett ligger i mitten av Sverige, då kan man verkligen fråga sig hur de oförvilliga medborgarna som gör sin

samhällsgärning där uppe skall betrakta sin egen livssituation. Fångvårdsstyrelsens yttrande i denna del kan man väl utan överdrift beteckna som illa övertänkt och ganska klumpigt formulerat.

Det finns också ett annat spörsmål som ligger bakom mitt resonemang. Man har anledning att befara, att nästa steg i industriavtappningen för vårt län blir nedläggandet av Tegefors' sulfittfabrik i Järpen. Om drygt två månader verkar detta vara ett bistert faktum. Visserligen har ägaren, Marma-Långrörs AB, satt i gång en utredning om en ersättningsindustri, och helt naturligt knyter människorna där uppe mycket stora förhoppningar till resultatet av denna utredning. Man önskar naturligtvis att utredningen skall leda till positivt resultat. Jag har haft tillfälle att tala med många anställda i tegeforsfabriken om denna fråga. Man hoppas givetvis att företaget skall vara berett att låta en ny industri komma till platsen. Det är inte bara de anställda som är intresserade av denna fråga. Även andra yrkesgrupper där uppe känner mycket djup oro inför framtiden. Affärsmän, småföretagare, skogsarbetare och många fler känner sig maktlösa inför vetskapen om att deras framtida existensvillkor ligger i händerna på en stor industrikoncern. De vet att om utredningen inte går i positiv riktning så har ett stort privat företag möjligheter att rycka undan grunden för deras framtida existens. Det är naturligt, ärade kammarledamöter, att man i en sådan situation inte prisar det fria näringslivet alltför mycket. Oavsett politiska åsikter understryker man det rättmätiga i att staten finge större möjligheter att säga ifrån på skarpen när privata företag börjar schackra med människor och mänsklig egendom på ett alltför upprörande sätt. Jag tycker också att det ur principiell synpunkt skulle vara riktigt att även privata företag, som handskas med våra knappa samhällsresurser, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

målsättning för sin verksamhet inte bara sätter vinstintresset utan även samhällsintresset.

Herr talman! Jag skall begränsa mig till detta korta resonemang. Jag har velat framföra dessa synpunkter och vill samtidigt uttrycka den förhoppningen, att statsmakterna i fortsättningen ägnar lokaliseringsfrågorna sitt intresse. Om så sker tror jag mig kunna försäkra, att det blir ett mycket kraftigt stöd från den breda opinionen i dessa frågor. En sådan opinion finns utan tvekan ute i landet.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Remissdebatten ger ju oss här i riksdagen en möjlighet att mera allmänt lufta våra politiska känslor och ge uttryck för vad vi tänker och tror om den utveckling, som riksdagen kan göras ansvarig för. Ur den synpunkten tror jag att remissdebatten kan ha en stor uppgift att fylla. Det skadar nog inte att vi någon gång liksom samlar oss och begrunder vårt verk, vad vi åstadkommer och vart vi tror att det hela kommer att bära hän. En lång följd av år har vi haft goda tider och en lugn och lycklig samhällsutveckling. Vi hoppas innerligt att den utvecklingen måtte få fortsätta. Men vi vet också att goda och onda tider brukar växla. För närvarande finns det mycket som tyder på att vi går hårdare tider till mötes. Är vi då rustade för de påfrestningar som eventuellt kommer? Den frågan bör vi kanske någon gång ställa oss.

Under de senaste årtiondena har vi bedrivit en så kallad välfärdspolitik. Vi har gjort det med mycket stor framgång, i varje fall vad det gäller den lekamliga välfärden. På relativt kort tid har vi kommit upp till en standard som är något enastående i världen. Vi har fått leva i fred, och vår produktion har

ständigt ökat. Detta i sin tur har fört med sig att samhället fått nya uppgifter och nya möjligheter. Det har gällt att på ett ändamålsenligt och rättvist sätt utnyttja de materiella resurserna, och därför har socialpolitiken helt naturligt kommit att spela en mycket stor roll i vårt politiska liv, inte minst i den partipolitiska maktkampen. Det största problemet för ett parti, och även för en enskild politiker, som velat hävda sig, har varit att kunna vara förutseende och uppfinningsrik när det gällt att föreslå och driva igenom nya sociala hjälpformer.

Mycket har otvivelaktigt åstadkommits på det sociala området till stor nytta och välsignelse. Därom råder väl numera ingen meningsskiljaktighet. Vi har nått upp till en social standard som vi har all anledning att vara glada och stolta över. Frågan gäller väl emellertid nu hur långt man kan och bör fortsätta på den inslagna vägen. Det finns många som börjar bli betänksamma inför utvecklingen. En del tycker till och med att vi redan gått för långt. Även statsrevisorerna har ju uppmärksammat saken i år. Jag erkänner gärna att jag tillhör dem som tycker att det börjat gå lite för långt med vår socialpolitik, ehuru jag vet att det alltjämt kan ha sina risker att deklarerat en sådan mening.

Välfärdspolitiken, så som den nu bedrivs, hotar enligt min mening att bli vårt folks olycka. Ett kultursamhälles förnämsta uppgift är ju att skydda de svaga och sörja för att detta livets goda blir så rättvist som möjligt fördelat, men samhället varken behöver eller kan fördenskull hjälpa alla. Och de som skall hjälpas behöver inte nödvändigtvis hjälpas på en mångfald olika sätt. Den sociala verksamheten har, beroende på att den blivit uppbyggd utan någon egentlig plan, blivit så invecklad och svåröverskådlig att numera ingen, inte ens regering och riksdag, vet vad som händer, och för den en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skilde är det en hel liten vetenskap att hålla reda på vilka möjligheter han i olika situationer har att erhålla samhällets stöd och hjälp. Det tillkrånglade systemet har dessutom fört med sig att förvaltningsapparaten har utvecklats på ett sätt som ger anledning till allvarlig oro. Att förenkla och rationalisera den sociala verksamheten är därför enligt min mening en av de mest angelägna uppgifter vi har framför oss. Kan vi åstadkomma någonting på den vägen, så löser vi också en del andra problem som eljest hotar att bli oss övermäktiga. Jag tänker i det sammanhanget bland annat på den ständigt tilltagande tätortsbildningen, framför allt då huvudstadens tillväxt.

Årets statsverksproposition går i återhållsamhetens tecken, och detta är nog synnerligen välmotiverat. Det oaktat är propositionen ingalunda fri från socialpolitiska nyskapelser. Bland annat har det under åttonde huvudtiteln smusslats in ett nytt barnbidrag. Enligt förslaget skall det betalas ut ett extra barnbidrag till ungdomar mellan 16 och 18 år, som befinner sig i någon form av skola. Bidraget skall utgå med 34 kronor per månad utan prövning av behov eller studielämplighet. Totalt beräknas reformen kosta staten 19 miljoner kronor per år.

Detta extra barnbidrag är i mitt tycke det mest befängda förslag som kommit fram, sedan jag kom hit till riksdagen, och det vill inte säga lite — jag har varit här i nu snart 20 år. Här skall det strös ut 19 miljoner kronor till en viss kategori ungdom, utan tanke på om pengarna gör nytta eller — skada. Guldets skall regna över onda och goda, över studielämpliga och icke studielämpliga, över fattiga och rika. De rika kommer att få mest dels på grund av bidragets konstruktion och dels på grund av att det i första hand är de rikas barn, som bevistar de högre skolorna. Det är ofattbart att finansministern har kunnat gå med på någon-

ting sådant, när han på en mångfald andra punkter ansett sig nödsakad att pruta och hålla igen, till och med när det gällt småbelopp som är högst nödvändiga för att maskineriet över huvud taget skall fungera. Jag skulle kunna peka på en lång rad sådana anslag, men att fästa uppmärksamheten på dem nu tror jag är onödigt, ty med all sannolikhet kommer årets motionärer att sörja för att det blir gjort. Jag kan likväl inte underlåta att i detta sammanhang ta ett exempel som jag tycker är belysande. Vi har en studiehjälpsform som enligt allas mening är bra. Den uppskattas mycket högt av de studerande, och den är billig för staten. Jag menar de statliga studielånen. Dessa lån har gjort det möjligt för många fattiga men begåvade och ambitiösa ungdomar att komma fram till en examen. Framstående vetenskapsmän har studielånen att tacka för att de blivit det. Studiehjälpsnämnden, som jag själv tillhör, har varje år försökt att få mera pengar att dela ut som lån, men det har ännu aldrig — inte ens i år — lyckats i full utsträckning. Motivet för regeringens återhållsamhet har städse varit det statsfinansiella läget, trots att pengarna i detta fall kommer igen, praktiskt taget vartenda öre. Då är det underligt att 19 miljoner kronor skall kunna betalas ut på så lösa grunder som det här är fråga om, utan hinder av några som helst statsfinansiella betänkligheter.

Att införa ett extra barnbidrag för en viss kategori ungdomar innebär givetvis också att man skapar en social orättvisa. Säkert är många andra ungdomar i lika stort behov av ett extra bidrag som de som sätter sig på en skolbänk. Därför dröjer det nog inte så värst länge innan de bidragsberättigades antal måste ökas, och till sist kommer vi kanske dithän att alla måste ha extra barnbidrag upp till 18 år. Då får ju frågan ännu större proportioner.

Hur utdelningen av det extra barnbi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

draget administrativt skall ordnas, förstår inte jag, och det lär inte finnas någon annan heller som förstår det. Så långt hade man tydligen inte tänkt då man beslutade om en utgift på 19 miljoner kronor.

Jag brukar aldrig använda starka ord här i riksdagen, men den här gången har jag inte kunnat låta bli att göra det, och jag hoppas att riksdagen, när frågan kommer upp till avgörande, för en gångs skull tar mod till sig och avslår Kungl. Maj:ts proposition i den del jag här berört eller i varje fall rättar till det hela så att det blir någon fason på förslaget.

Finansministerns redogörelse för budgetförslaget är inte någon uppmuntande läsning. Redogörelsen andas bekymmer för dagen och oro för framtiden. När finansministern förra året kom med sitt förslag om en totalbalanserad budget sympatiserade jag med det förslaget i mycket hög grad. Jag försvarade totalbalanseringen med verklig övertygelse i förra årets valrörelse. Men totalbalanseringen sprack, och skammen är stor för oss som trodde på den. Den enda tröst vi har är väl att skammen måste vara ännu större för dem som trodde på en rejäl skattesänkning. Utvecklingen är såvitt jag förstår allvarlig. Den är alldeles särskilt allvarlig därför att vi vet, att det gångna året var ett gott år. Näringslivet arbetade i stort sett utan störningar, och våra exportvaror hade en god marknad. Hur kommer det att bli om förhållandena blir ogynnsammare? Jag förstår finansministern om han är orolig för framtiden.

De som anses kloka påstår att det nu är ökad produktion och sparsamhet som i första hand behövs. Jag tror att de har rätt. I så fall är det emellertid svårt att förstå varför arbetstidsförkortningen just nu skall kunna räknas bland de mest angelägna reformerna. Förkortad arbetstid leder ofrånkomligen till minskad produktion, och ökad

fritid leder lika säkert till ett minskat sparande.

Företagsamheten, framför allt kanske den mindre företagsamheten inom jordbruk, hantverk och småindustri, lider svårt av höga skatter, höga räntor, kreditrestriktioner m. m. Detta är kanske nödvändigt. Men det är likväl omöjligt att få förståelse för svårigheterna så länge staten ideligen bygger ut förvaltningsapparaten, höjer lönerna och ökar statsutgifterna med bortåt en miljard vartenda år. En sådan politik är inte möjlig i längden.

Det påstås att vi har en stark regering, och det kanske är så, men det kan hända att den behövde vara ännu starkare. Det går nog inte i det långa loppet att föra en politik som är anpassad efter vad som ur partisynpunkt är lämpligt. Både regering och opposition behöver kanske ompröva sin inställning i det avseendet.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Remissdebatter brukar ju spänna över ett brett register och ingalunda begränsas till den proposition, till vilken de formellt är knutna. Årets debatt har inte utgjort något undantag härvidlag. Riksdagen anklagas understundom för att den i alltför hög grad låter de ekonomiska problemen dominera. Det är kanske inte så underligt, eftersom ju dessa intimt berör nära nog varje medborgare i landet. Det finns dock, som någon talare också tidigare påpekat, andra frågor som är lika betydelsefulla, ja än viktigare, och jag skulle vilja helt flyktigt beröra några av dem.

För att ändå ha en utgångspunkt vill jag citera finansministerns ord i bil. I till statsverkspropositionen, där det heter: »Sammanfattningsvis och som slutomdöme borde, objektivt sett, såväl dagens läge som framtidsperspektivet kunnat betraktas med lugn och förtröstan.» Uttalandet rör ju det ekonomiska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

läget i vårt land, och omdömet delas kanske inte helt av alla, vilket också debatten hittills gett prov på. Jag skall emellertid lämna detta område.

Om vi låter blicken glida ut över andra avsnitt av vårt folks liv, spårar vi vissa oroande tendenser. Är det inte underligt, att vi mitt i vårt beprisade folkhem, där vi dock har så många förmåner att vara tacksamma för, ser stigande siffror för alkoholkonsumtion och fylleriförseelser, skilsmässor, brottslighet, ungdomsförvillelser, neuroser och åtskilligt annat dystert.

Vad gäller alkoholfrågan så har ju en snabbutredning föreslagit vissa åtgärder, av vilka en del torde vara ägnade att åstadkomma förbättringar, medan andra enligt min mening är diskutabla. Då förslag i denna fråga ganska snart torde komma på riksdagens bord, skall jag nu inte uppehålla mig vid den. Vad som skall göras, bör emellertid göras snart.

Nyårskravallerna i Stockholm ger fortfarande eko i pressen. En veckotidning slog stort upp bilder från kravallerna med kullvräkt bilar, bensinbomber nedkastade på Kungsgatan och överfall på äldre nyårsfirare. Som paralleller härtill lämnades bilder från den ungerska huvudstaden, där man kämpade ända till döds mot en övermäktig motståndare för att möjligen få tillbaka sin förlorade frihet. Folkhemets tonåringar lekande krig här hemma, därför att, som de sade, det var så tråkigt hemma, är en bjärt kontrast till terrorlandets ungdom, som offrade livet för frihetens sak. Även om tanklöshet och masspsykos här spelat en stor roll, så är det dock i sanning en anklagande jämförelse.

En tidning har berättat, att hyresgästerna vid en viss gata här i huvudstaden samlat sig om en protestskrivelse mot det busliv, som berusade och ohyfsade tonåringar för kvällar och nätter — särskilt efter besök på en där belägen bar. Ofta är det klientel från ungdomsvårds-

skolor. Av föräldrarna säger sig polisen inte få mycket stöd. Vid ett tillfälle hade polisen ringt till en far och bett denne hämta sin trettonårige son, som tagits för sin nionde mopedstöld. »Tror ni inte att jag har annat att göra än att hämta honom varenda gång har tar en moped», svarade fadern, »skicka hem honom, vetja!»

För ett par veckor sedan stördes en musikgudstjänst i en fullsatt stockholmskyrka av ett gäng ligistungdomar, som mitt i predikan och på givet tecken upphävde riktiga indiantjut, så att hela församlingen ryckte till.

Dessa bilder från dagens ungdomsfront är undantagsfall, säger någon. Ja, som väl är! Vi har så mycken fin och duktig ungdom, som sannerligen inte skall klandras. Men undantagsfallen blir allt fler och de oroande tendenserna allt mer markerade. Vart bär det hän, om dessa element skall ta ledningen i ungdomsvärlden?

Jag kan inte neka mig att citera några ord, fällda av den kyrkoherde som blev avbruten i sin predikan. Innan han fortsatte predikan, sade han: »Det här intermezzot är en predikan för oss alla; det är en predikan till hela vårt svenska folk. Tar man bort den kristna fostran, så går det så här. Vi kan inte klandra ungdomarna för att de saknar respekt för denna helgedom. Domen faller på oss själva, som inte gett de unga en riktig fostran. Det är vi äldre som brustit», slutade kyrkoherden, innan han återgick till sin predikan.

Ärade kammarledamöter! Måste man inte ge denne prästman rätt? Vilken fostran har dessa unga fått? Vad slags ideal har vi gett dem att leva efter? Alla har vi här ett stort ansvar. Vårt folks framtid beror kanske på svaren på dessa frågor.

Ironiskt skrev Ivan Oljelund för någon tid sedan: »Vi har ju gjort så mycket för vår ungdom. Utbytt moralen mot psykologi, uppfosttran mot frihet och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

frihet mot självsvåld. Vad kan vi mer begära?»

Ett är säkert: vi måste nog börja tänka om i dessa avseenden. En av de främsta orsakerna till dagens läge på detta område torde vara den allmänna rotlösheten och hemmens minskade auktoritet. Familjebanden, som är av så stor betydelse för samhällets fortbestånd, har inte samma hållfasthet som tidigare. I denna av brådska och jäkt präglade tid, då båda makarna ofta nödgas ha förvärvsarbete och då kvinnorna oftast är upptagna av sammanträden, extraarbete och annat, måste familjegemenskapen bli lidande. Än mer är naturligtvis detta fallet i familjer där spritmissbruk och dylikt vunnit inträde. Och ändå: hur viktigt är det inte att sammanhållningen i familjen består för undanröjande av klyftorna mellan generationerna och för skapande av bättre förståelse för de ungas problem. I den gamla goda boken står det något om att »köpa tiden». Jag tror detta är nödvändigt också när det gäller att skapa fram dessa gemenskapsstunder i hemmet, där de unga kan få vägledning, finna förståelse för sina problem men också känna trivsel och trevnad. Sådant kan inte åstadkommas med lag och påbud. Genom fortsatt strävan att få fram fler och rymligare bostäder kan samhället visserligen lämna sitt bidrag. Men främst måste ansvarskänslan hos föräldrar och målsmän stärkas.

Det är sålunda inte rätt att ansvaret för fostran helt skall vältras över på skolan. Hem och skola måste i stället arbeta sida vid sida. I skolan betyder naturligtvis lärarens personlighet det allra mesta. Men för karaktärens fostran är enligt min mening inte minst kristendomsundervisningen och morgonbönen av utomordentlig vikt. Om den senare har ånyo en stor pressdiskussion blossat upp. Upprinnelsen denna gång var väl ett par gymnasisters skrivelse till regeringen, i vilken de anhöll om befrielse från de obligatoriska

morgonandakterna, som de ansåg vara »stötande mot demokratiska frihetsideal».

Jag ber, herr talman, att få anföra några synpunkter på denna fråga. Talet om tvång tror jag inte har så stor relevans. Om obligatorisk närvaro vid morgonsamlingarna skulle strida mot demokratiska frihetsideal, så blir väl förhållandet detsamma vid varje skoltimme, vilket ämne det än gäller. Kan man över huvud taget komma från ett visst obligatorium? Fråga är om inte många elever lika gärna skulle vilja komma ifrån den första lektionstimmen.

Oftare grundar man emellertid sina synpunkter på religionsfrihetsprincipen. Och visst skall den vidmakthållas! Inte skall någon tvingas att bli en kristen. Men sker detta om man nödgas närvara vid en morgonandakt med kristen innebörd? Näppeligen! Rektor har ju för övrigt möjlighet att ge befrielse från morgonbön på grundval av samvetsbetänkligheter. Att målsmans intyg härvid fordras, måste väl vara i sin ordning. Detsamma gäller ju vid befrielse från lektion.

För övrigt har företagna enkäter visat, att aversionen mot skolornas morgonbön är ganska ringa hos eleverna. Om man spørjer rektorer och kristendoms lärare, får man i stället känslan av att ungdomen är på väg mot en bättre förståelse för förkunnelsen och över huvud taget ett accepterande av fastare normer. »Ge oss klart besked och fastare regler», lyder ofta svaret från de unga.

Att sedan denna samlingsstund bör göras så givande, så tilldragande och så omväxlande som möjligt är klart. I allt större utsträckning söker man numera få förkunnare från olika läger och även från elevernas egen krets. Än mer kan säkert göras.

Inte heller från pedagogisk synpunkt förnekas värdet av en stilla stund innan dagens arbete börjar. Tyvärr lägger ju bristen på samlingslokaler numera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ofta hinder i vägen för att samla hela skolan på en gång. Man får dela upp den i grupper och får därför kanske deltagande bara två å tre gånger i veckan.

Låt oss alltså behålla skolans morgonsamling men göra den så innehållsrik och omväxlande som möjligt! Att den i huvudsak behåller sin kristna innebörd bör väl anses naturligt så länge vårt land över huvud taget vill söka motsvara en kristen statsbildning.

Säkert kan man inte överskatta värdet av att de unga får med sig ut i livet en god vägledning med klara moraliska normer. Inte minst gäller detta i det nuvarande läget på ungdomsfronten med de speciella frestelser och lockelser för ungdomen som nu finns.

Mitt i vårt så omskrivna välstånd och i vår höga levnadsstandard spåras ofta en andlig utarmning. Eftersom verklig lycka inte endast, ja kanske inte främst, är beroende av materiellt välstånd, så ligger det makt uppå att vi alla — enskilda och sammanslutningar såväl som det offentliga livets företrädare — ser till att också de andligt uppbyggande krafterna, de som ger ryggrad och bärande trygghet, får utrymme. Då skall vi också — såsom man ibland uttrycker det — inte bara ha något att leva *av*, utan också något att leva *för*.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Sedan riksdagen i höstas möttes till remissdebatt, synes läget ute i Europa i någon mån ha stabiliserats. Huruvida det är en stabilisering till det bättre eller till det sämre, kan i varje fall ännu icke jag avgöra. Alltjämt ger förhållandena i Ungern stor anledning till allvarliga bekymmer. Där emot synes läget kring Suezkanalen vara avgjort gynnsammare än för bara några månader sedan. En i dagarna från Egypten hemkommen svensk i jämförelsevis framskjuten ställning har meddelat tidningarna, att Suezkanalen torde

kunna öppnas igen om två månader. Arbetet med uppröjningen har nämligen kommit i gång på allvar och går nu utmärkt, säger sagesmannen. Två månader — det betyder att röjningen i stort sett skulle vara klar med utgången av mars månad. Givetvis återstår en hel del arbeten även i fortsättningen.

Huru som helst, meddelandet måste utgöra ett sannskyldigt glädjebudskap för bränslenämnden, som enligt uppgift räknat med att kanalpassagen i vidrigaste fall skulle vara klar först någon gång på hösten 1958, men ett glädjebudskap också för bilister och ägare till oljeuppvärmda fastigheter, som till meddelandet knutit vissa förhoppningar om lättnader i fråga om olje- och bensinrestriktionerna.

Om den framlagda budgeten har redan ordats så mycket, att jag förvisso inte behöver gå närmare in på hithörande spörsmål. Är det en stark eller svag budget, herr Sträng lagt fram? Meningarna härom går vitt isär i de budgetkommentarer vi har fått lyssna till i går och i dag. Budgeten är stark, kan man säga, om man nämligen betraktar den ur samma synvinkel, som man bedömde budgetförslagen före totalbalanseringens tid. Under inga omständigheter får talet om att man inte i år kunnat upprätthålla totalbalanseringen tjäna som något slags förevändning för ett inhiberande av nödvändiga reformkrav. Så illa är det ändå inte ställt med statens ekonomiska möjligheter! Driftbudgeten är ju överbalanserad med i runt tal en miljard kronor.

I sitt anförande på rikssalen berörde första kammarens talman en hel del betydelsefulla och svårlösta problem, som riksdagen har att ta itu med, ju förr dess bättre. Bland dessa frågor nämnde han inte minst ungdomsåldrarnas speciella problem, manifesterade vid nyårsnatens beklämmande händelser i Stockholm. Låt oss emellertid inte överdriva betydelsen och omfattningen av det inträffade. Gunnar Beskow har säkerli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gen rätt då han säger: »Vill man vara optimist, måste man se på ungdomen, och åtminstone här i landet har den en arbetsenergi, frasfri saklighet och illusionsfri levnadslust, som är ganska beundransvärd.» När man gör detta medgivande, kan man dock inte underlåta att också säga, att inte allt är så bra, som det borde vara. Tendenser yppar sig, som ger all anledning till allvarlig oro för framtiden.

Med tanke härpå kan jag inte annat än ge mitt erkännande åt förslaget till utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen, sådant som det mött oss i andra huvudtiteln. Man har eftersträvat att finna nya former för ingripanden mot lagöverträdare och därigenom anpassa samhällets åtgärder mot brottsligheten till vad som visat sig vara praktiskt ändamålsenligt. För att man skall kunna tala om en verklig kriminalvård i frihet, krävs emellertid en organisation av kvalificerade och erfarna tjänstemän, som kan bära upp verksamheten. Självfallet är det inte tanke på, säger departementschefen, att denna verksamhet skall kunna helt vila på en tjänstemannaorganisation. Frivilliga krafter måste anlitas för den omedelbara övervakningen. Men utan ledning från rutinerade tjänstemän skulle en sådan övervakning genom frivilliga krafter oftast bli verkningslös.

Nu skall en ny etapp genomföras i uppbyggnaden av skyddskonsulentorganisationen. Det är verkligen att hoppas, att justitieministerns intentioner härvidlag blir förverkligade. I detta synnerligen ömtåliga och krävande arbete hänger allt på skyddstjänstemännens personliga egenskaper. Det räcker ingalunda med formell kompetens, utan det fordras ett särskilt psykologiskt handlag och en förmåga till inlevelse i andra människors personliga förhållanden.

Åttonde huvudtiteln, ecklesiastikdepartementet, presenteras i en lunta på över 800 sidor. Att säga att kulturbudgeten i vårt land sättes helt på svältstat,

är synbarligen en överdrift. Tvärtom, det finns mycket i denna huvudtitel som gör en glad. Där har vi bland annat anslagshöjningar till stipendier åt studerande vid våra högre skolor, förstatligandet av ett antal kommunala gymnasier, anslagen till den fria och frivilliga bildningsverksamheten, utbildningen av ungdomsledare — här är anslaget höjt rätt kraftigt — ökade bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, höjt anslag till instruktörsverksamheten inom våra ungdomsorganisationer, så att ytterligare ett antal instruktörer skall kunna anställas o. s. v.

Vid en första genomgång av huvudtiteln tycker man sig finna de olika posterna ganska väl tillgodosedda. Först så småningom infinner sig eftertankens kränka blekhet. Här finns det sannerligen plats för en rad initiativ.

Låt oss t. ex. se litet på anslagsposten »Bidrag till nykterhetsorganisationerna m. m.» Skolöverstyrelsen framhåller, att det för närvarande är ytterst angeläget, att det föreliggande nykterhetsarbetet intensifieras. Man tänker då i första hand på den utåtriktade verksamhet, som bedrivs med stöd av de speciella bidragen. Departementschefen är emellertid inte beredd att tillstyrka mer än en del av den äskade anslagshöjningen. Grundbidraget till de olika nykterhetsorganisationerna kvarstår likaledes oförändrat. Utan att på något sätt vilja undervärdera betydelsen av de speciella bidragen vill jag ändå fästa uppmärksamheten vid grundbidragets värde. Av detta bidrag kan de olika nykterhetsorganisationerna bygga upp sin verksamhet, fast och enhetligt. I nykterhetsrörelsens ungdomsföreningar samlas de unga, där bedrivs ett målmedvetet, långsiktigt arbete, inte minst för att söka infånga den föreningslösa ungdomen. Här är således icke fråga om kortvariga, mer eller mindre tillfälliga engångsföreteelser, när det gäller verksamhetsmetoder. Här om någonsin borde också staten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ha varit generös och inte njugg med sina anslag.

Så några ord till sist om folkhögskolans plats i åttonde huvudtiteln. I sina anslagsäskanden för nästa budgetår har överstyrelsen ansett sig böra räkna med att 1946 års skolkommissions reformprogram för folkhögskolorna till huvudsaklig del kommer att antagas vid 1957 års riksdag, och överstyrelsen har därför också beräknat medelsbehovet enligt denna förutsättning. Bortsett från de förslag, som har samband med folkhögskolereformen, begär överstyrelsen dessutom anslag till fyra nya folkhögskolor, bidrag till en rektorskonferens m. m.

Vad svarar departementschefen på dessa skolöverstyrelsens äskanden? Han föreslår statsanslag till endast två nya skolor och vill inte släppa till några pengar till en rektorskonferens. Dessutom utlovar han under vårens lopp en proposition angående principerna för en i huvudsaklig anslutning till skolkommissionens förslag utformad folkhögskolereform, avsedd dock att träda i kraft först från och med 1958/59.

Innan propositionen ligger på bordet, är det icke lätt att yttra sig om förslaget. Jag avstår därför från det mesta av vad jag velat säga. Att ecklesiastikministern personligen är intresserad av att folkhögskolefrågan — denna tiotolvåriga fråga — omsider löses i positiv riktning, därom är jag fullt övertygad. Han har tidigare visat uppenbart intresse för folkhögskolans skilda problem och själv upprepade gånger motionerat i ärenden som på det angelägnaste berört skolan. Redan 1946 motionerade han för övrigt om en utredning om statsbidrag till folkhögskolornas byggnader. Så nog vågar man säga, att departementschefen ådagalagt iver, när det varit fråga om våra folkhögskolor. Kanske herr Persson dock ställt sig en aning mera positiv till folkhögskoleanslagen under sina båda första år än under detta senaste. Till detta kommer,

att folkhögskolereformens genomförande i praktiken förhalas halvtannat år eller fram till, som det föreslås, åren 1958/1959. Och då har ändå riksdagen så sent som i fjol vår i klara och otvetydiga ordalag gjort en beställning hos regeringen om snar proposition i ärendet.

Vid remissdebatten 1955 kom på tal skolöverstyrelsens uppläggning av diverse skolfrågor, som hade samband med de stora årskullarna. En talare i första kammaren yttrade därom bland annat följande:

»Till folkhögskolorna kommer sannolikt allt fler ungdomar att söka sig för att skaffa möjligheter att förverkliga sina yrkesplaner. Anspråken på folkhögskolans medverkan i det övriga fria folkbildningsarbetet särskilt i fråga om utbildning av lärare och ledare kommer förmodligen också att ökas. Frågan om på vilket sätt folkhögskolan skall kunna tillgodose dessa krav bör prövas.

För att närmare belysa dessa här berörda frågor har skolöverstyrelsen tillsatt en mindre kommitté, som fått i uppgift att successivt i särskilda promemorer belysa de föreliggande frågorna, framlägga förslag i ämnet samt till behandling uppta frågor i övrigt, vilka kan komma att bli aktuella under arbetets gång. Kommittén skall arbeta i nära samråd med det tidigare omnämnda samarbetsorganet (samarbetsnämnden för yrkesutbildning och arbetsförmedling).

Regeringen har sitt intresse starkt inriktat på de problem, som kan bli aktuella i samband med de stora årskullarnas utträde på arbetsmarknaden och i samhällslivet. Vi är fullt klara över att ett lösnande av dessa problem kommer att kräva stora insatser både från samhället, de enskilda företagarna och icke minst de unga själva för att inpassa dessa senare i arbetslivet och göra dem till fullödiga medborgare. Men vi tror samtidigt, att dessa insatser är nödvändiga, om vi vill behålla vår lev-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nadsstandard, om vi vill få möjligheter att konkurrera på världsmarknaden och om vi vill utveckla vårt samhälle socialt, kulturellt och ekonomiskt.

Det är sålunda ingen tvekan om att regeringen har uppmärksammat att det behövs en hel del åtgärder på detta område...»

Som synes, herr talman, har vi här klara och behjärtade ord om folkhögskolornas stora uppgifter och möjligheter. Med glädje instämmer jag i yttrandet, och jag skulle tänka, att varje folkhögskoleman gör det. Orden fölls den 19 januari 1955 i första kammaren, och talaren var chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson. De är väl värda att ihågkommas även i denna dag.

Riksdagen har således en viss rätt att inom en ej alltför avlägsen framtid vänta en kungl. proposition i fråga om folkhögskolans reformering i överensstämmelse med 1946 års skolkommissions betänkande. Säkerligen kan också statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i denna fråga påräkna stöd av den av regeringens egna medlemmar, som i egenskap av chef för ecklesiastikdepartementet en gång gav 1946 års skolkommision dess direktiv. Det var nämligen hans excellens herr statsministern Erlander.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Fru Thorsson tog upp frågan om begåvningsreserven. Jag är väldigt glad över att hon på den punkten var på samma linje som jag. Jag tog nämligen upp den vid fjolårets remissdebatt. Man tycker att det är mycket ensidigt, att man, när man skall försöka få fram realbegåvningarna, bara inriktar sig på pojkarna och inte tänker på att man kanske har den största delen av begåvningsreserven bland flickorna. Jag skall inte orda mer om detta.

Jag skulle i stället vilja ta upp denna fråga ur en annan synpunkt. Alla har ju här framhållit, att produktionen är un-

derlaget för hela vårt materiella välstånd. Vi måste till varje pris öka produktionen, och vi ser framför oss en utveckling av tekniken och talar om automation. Det är för att kunna klara automationen i framtiden som vi nu håller på med inventering av begåvningsreserven. Vi siktar till att föra över så många begåvningar som möjligt till det tekniska området. Vi vill få fram toppbegåvningarna, och de övriga begåvningar, som finns på detta område, för att vi skall kunna klara den framtida utvecklingen. De tekniska yrkena är ju också mer lockande än andra yrken. De är bättre betalda. Vi håller också på att få till stånd en ökad utbildning av tekniker.

Sverige har snabbt gått fram i den tekniska utvecklingen. Man kan säga att vi fort har svingat oss upp ifrån ställningen som ett underutvecklat land till ett tekniskt välutvecklat. Därigenom har det materiella välståndet snabbt ökat. Men man undrar, och det har andra talare gjort i flera olika sammanhang här förut, om det är så väl beställt i välfärdssamhället. Den rent tekniska sidan har vi klarat relativt bra, skulle jag vilja säga. Vi har haft en snabb produktionsökning, som ju är underlaget för vårt materiella välstånd. Men det finns andra frågor, som är svårare för oss att bemästra, nämligen samlevnadsproblemen, familjefrågorna och ungdomsfrågorna i dagens samhälle. Olika undersökningar visar, att med stigande välstånd följer ökad kriminalitet, vilket man tycker är ganska egendomligt. Nu försöker man på olika sätt förklara det, och en av de förklaringar som man alltid möter är, att vi har utvecklat den tekniska och materiella sidan kolossalt snabbt, under det att den humanistiska, kulturella och personlighetsutvecklande sidan tyvärr har kommit i efterhand. Vi har, kan man säga, alltför ensidigt satsat på den materiella utvecklingen och trott att allt annat sedan skulle lösa sig självt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Det är ju också så, att för många har arbetet i dag blivit urvattnat med den tekniska utvecklingen. Arbetsuppgifterna har flyttats från hemmen och ut i industrien. Arbetsuppgifterna inom hemmen var förut en sammanhållande faktor och var en gemenskapsbildande faktor i hemmen. Den har nu mer och mer plockats ut i industrien, och vi har inte satt in något annat i stället.

De nöjen som bjuds människorna i samhället blir också mer och mer mekaniserade och befrämjar passivitet hos individerna.

Vi har gått in för en skolreform, där vi skall kunna ge barnen något annat än i den gamla skolan. Vi skulle kunna ge dem mera av just personlighetsutveckling än vad de fick förut i skolan. Men så länge vi inte kan slå sönder klasserna, få mindre klasser, är det mycket svårt för lärarna att bemästra problemet att kunna hjälpa till att fostra barnen.

På det högre skolstadiet råder hets. Man försöker tränga samman studierna så mycket som möjligt. Man förkortar studietiden på det högre stadiet, på realstadiet och även i gymnasiet, och därmed ges det inte möjlighet och utrymme att plocka in sådana ämnen och sådan undervisning som kan vara personlighetsdanande för ungdomarna. Vad får de av etik, av familjefrågor, av familjeansvar, som kan för dem vara av stor betydelse för det fortsatta livet i samhället?

När man talar om detta — jag har haft möjlighet att tala med ungdomar om det — sägs det bara, att det finns inte plats på schemat. Det kanske allra väsentligaste i vårt samhälle, när det gäller samlevnad, det har vi inte tid att ge ungdomarna.

När vi i dag för att klara efterfrågan framdeles gör allt för att få in både toppbegåvningarna och begåvningsreserven på den tekniska banan, kan man fråga sig: Hur går det då med den humanistiska utbildningen i samhället?

Blir inte den uttunnad? Och är det inte egentligen där som vi behöver toppbegåvningarna? Är det inte humanismen som skall leda hela den tekniska utvecklingen?

Om vi fortsätter som vi gör i dag, är jag rädd för att vi bara förvärrar alla de problem, som på detta område nu är uppe till debatt. Det är risk för att vi då bygger upp ett teknokratiskt samhälle med ett andligt tomrum i.

Efter dessa reflexioner skall jag nu gå över till statsverkspropositionen. Försvarsministern sade i går att fördelningen av anslagen de olika huvudtitlarna emellan sker genom ett utomordentligt gott teamwork, där man gemensamt bestämmer hur mycket varje huvudtitel skall ha. Jag har emellertid en känsla av att man snarare spelar ishockey. Den som slår oftast och hårdast på det motstånd som möter från finansdepartementet klarar sig bäst. När man som jag under några år har följt anslagsfördelningen på de olika huvudtitlarna, tycker man sig märka att fördelningen sker rätt slumpartat — åtminstone är detta det intryck man får, om man ser saker och ting mera utifrån, som väl en riksdagsman får göra.

Jag gläder mig dock över att fångvården har fått så stora anslag som fallet är i årets budget. Där har man kämpat med oerhörda svårigheter, och fångvårdens problem har varje år varit uppe till debatt här i riksdagen. Fångvården är f. ö. alltför eftersatt. Som justitieministern sade i går, fick vi förra året en rusning till fångvårdsanstalterna, och därför blev det svårt att bemästra situationen. Det är glädjande att man nu lyckats skapa inte mindre än 400 nya platser — om jag inte tar fel. I samband med de ökade anslagen skulle man emellertid önska att projekteringar av byggnader o. d. gjordes i raskare takt än för närvarande. Kanske beror den långsamma takten på att byggnadsstyrelsen eller fångvårdsstyrelsen är överbelastade? Det är många

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gångar nästan skrämmande att se i vilken takt ärendena handlägges, och man önskar intensivt att få se bevis på större effektivitet när det gäller att färdigställa fångvårdsanstalter o. s. v.

Med detta för ögonen är man inom ungdomsvården långt ifrån glad över att dess byggnadsfrågor i fortsättningen skall sortera under byggnadsstyrelsen. Man skulle varit mycket gladare om ungdomsvårdens byggnadsfrågor framdeles som hittills hade fått handläggas inom socialstyrelsen.

Vad sedan angår familjepolitiken, så är ju den — sedd ur rent förebyggande synpunkter — det avgjort väsentligaste och mest grundläggande i hela politiken på den sociala sektorn. När statsrådet Ulla Lindström i begynnelsen av sin statsrådstid satte i gång en utredning om barnfamiljernas problem, blev vi mycket glada. Utredningen mynnade ju också ut i ett betänkande, vars förslag i vissa stycken diskuterades redan vid fjolårets remissdebatt, om jag minns rätt. Då förklarades det emellertid att man ännu inte var beredd att anta förslagen, utan frågorna skulle undergå ytterligare granskning i departementsberedning. Sedan dess har det skrivits inte mindre än åtta olika betänkanden med en hel del förslag av varierande angelägenhetsgrad.

Vid genomläsningen av femte huvudtiteln noterar man också att utredningens och beredningens resultat och förslag är mycket noggrant redovisade. Statsrådet Lindström som föredragande har också ådagalagt en mycket positiv inställning till frågorna. Man förstår att det är med stor sorg i hjärtat som hon förklarar, att hon icke haft någon möjlighet att genomföra mer än vad som skett. Vi är emellertid alla mycket glada över att barnbidragen har höjts. Ända sedan 1952 har vi talat om den urholkning, som dessa bidrag varit utsatta för, och även om deras realvärde inte fullt återställts nu, har dock en god förbättring skett.

Beredningens olika förslag beträffande samhällets serviceåtgärder är också utförligt redovisade. Jag vill där peka på att den snabba utveckling och förändring, som samhället undergått under senare tid, har försatt många barnfamiljer i en mycket svår situation. Det är därför nödvändigt att vidtaga allt fler och allt bättre serviceåtgärder för barnfamiljerna, för att dessa över huvud taget skall kunna fungera. Nu går det kanske med nöd och näppe så länge alla i en familj är friska, men när det inträffar sjukdomsfall, är det oerhört svårt för många barnfamiljer att klara sig.

Därför är naturligtvis en fråga som den sociala hemhjälpen av allra största betydelse. Vad vi är glada åt är att statsbidragsbestämmelserna ändrats så att befolkningsunderlaget tagits bort, varom det motionerats i flera sammanhang förut från folkpartiets sida. Men vidare har det vidtagits den förändringen i fråga om statsbidraget, nämligen dess höjande från 1 400 till 1 700 kronor. Men då de förut utgående ålderstilläggen, 3 å 150 kronor, slopas kommer det att verka därhän att den kommun som har en hemvårdarinna, vilken har mer än nio tjänsteår, förlorar 150 kronor i statsbidrag. Jag vet inte om det är avsett att det skall vara på det sättet att för dem som tjänstgjort flera år skall statsbidraget minskas. Vi på folkpartihåll anser emellertid detta felaktigt varför vi i enlighet med beredningens förslag begärt att man skall gå upp till 2 000 kronor i statsbidrag och att man ökar antalet tjänster. Ty i realiteten blir det annars inga nya tjänster. En hel del tjänster är nämligen tillsatta, som inte fått något statsbidrag, och det statsbidrag som kommer till kommer att gå till dem, och därigenom stimuleras inte inrättandet av nya tjänster. Vi ser statsbidraget som ett stimulansbidrag varför vi redan nu begärt statsbidrag till ett ökat antal hemvårdarinnor utöver statsverkspropositionen.

Daghem betyder kolossalt mycket för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de förvärvsarbetande mödrarna. För dessa blev det i föl en 40 procents ökning på statsbidraget. Därvidlag skulle man önska en utbyggnad alldenstund vi så många gånger erfarit hur svårt det är för de förvärvsarbetande mödrarna att klara barnfrågan.

Mödrarna kanske tvingas lämna barnen på ett daghem, som är avlägset beläget, en omständighet som försvårar situationen för både barn och moder. Därför önskar man att det bleve en ökning av antalet daghem.

I fråga om förskolorna har statsrådet i år lagt fram förslag om en ökning med 20 procent av statsbidraget, men vi tycker att de likaväl som daghemmen bör få den 40 procents ökning, som dessa hem fick i föl.

Vidare har det blivit en förbättring vad beträffar studiehjälpen genom barnbidrag åt dem som har barn som studerar och går i högre åldersklass. Det är ett område, när det nu skall avvägas, som är kolossalt viktigt för familjerna att få hjälp till studiekostnaderna för ungdomen.

Här finns också en grupp, som det talats mycket varmt för förut av fru Ewerlöf och fru Thorsson, nämligen de ofullständiga familjerna. Det är en grupp vars hjälpbehov skjutits upp undan för undan hela tiden och som det inte blir någon förbättring för. De ensamstående mödrarna är kanske en av de mest eftersatta grupperna i samhället. Skulle vi inte redan nu kunna finna tiden vara inne att omedelbart hjälpa dem, varför skall de behöva vänta? Jag förstår att när det gäller det särskilda barnbidraget måste man vänta på pensionsutredningens förslag, men när det gäller bidragsförskotten, en fördubbling av dem, bör vi kunna besluta där om nu så att vederbörande verkligen snarast får denna hjälp, ty deras situation är verkligen beklaglig. De utredningar som socialstyrelsen gjort i detta sammanhang visar, att de befinner sig i en mycket svår situation.

Fru Ewerlöf var också inne på de ensamståendes skattefråga, och jag behöver därför inte orda så mycket om den saken. I ämnet har tidigare motionerats om att ensamstående med barn skall ha rätt att tillgodogöra sig det andra ortsavdraget även om vederbörande inte har husföreståndarinna. Det skall nämligen vara till barnet och inte till husföreståndarinnan som ortsavdraget bör vara knutet. Vidare måste det anses rättvist och riktigt att ogifta med barn skall ha samma skatteprocent som gifta.

I fråga om barnfamiljerna har vi även att tänka på en omständighet, som fru Ewerlöf var inne på, nämligen sambeskattningseffekten, som är mycket besvärande. Det är en fråga som i alla sammanhang tas upp: Vad gör ni egentligen när det gäller sambeskattningsfrågorna? Man kan inte komma ifrån att den familj, där mannen ensam arbetar och hustrun satsar sitt arbete i hemmet och vederbörande har en inkomst på låt mig säga 15 000 kronor, har en bättre levnadsstandard än om båda makarna arbetar och deras sammanlagda inkomst är densamma som den nämnda. Man tycker därför att det vore riktigt att förvärvsavdraget höjdes och bleve rimligare i förhållande till de omkostnader som följer med inkomstens förvärvande.

Herr Ohlin tog i går upp frågan om de olika vårdformerna och menade att dem måste vi se till, så att de verkligen kommer upp i en nivå som är acceptabel. Vi känner alla till att det här förut talats om att sinnessjukvården varit mycket eftersatt. Fångvården, som jag talade om för en stund sedan, har fått större anslag och nu likaså sinnessjukvården. Därvidlag sker en upprustning. Vårdanstalterna för alkoholister har blivit överbelagda, men där pågår även en upprustning f. n. Vi har emellertid ett vårdområde, som har varit av god kvalitet, nämligen ungdomsvårdens och ungdomsvårdsskolornas. Men där

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

står man nu inför ett allvarligt hot. Med den nuvarande fördelningen av åldersgrupperna har vi ett kolossalt starkt tryck på ungdomsvårdsskolorna. En bidragande orsak till att fler och fler ungdomar måste tas in på dessa skolor är den s. k. spritlagstiftningsreformen. En fjärdedel av klientelet är nämligen alkoholister — av flickorna utgör alkoholisterna hela 40 procent. För närvarande väntar 144 ungdomar på att bli intagna på skolorna, därav 20 stycken katastroffall. På Lövsta och Ryagården tar det upp till sex månader, innan ungdomarna kan tas emot, på övriga skolor upp till fyra månader. Vad händer under väntetiden? Jo, ungdomarna belastar sig med ytterligare brott, och det blir svårare för ungdomsvården att behandla dem i fortsättningen.

När vi år 1952 beslöt att lagöverträdare under 18 år skulle omhändertas av ungdomsvården, bestämdes att beslutet inte skulle träda i kraft förrän 1954 för att vi skulle vara säkra på att verkligen ha resurser. Nu står vi där och har inte resurserna, och hur går det med reformen? Jo, den kommer kanske automatiskt att sättas ur kraft. Vad skall vi då göra med ungdomarna? Vi får måhända lov att ta in dem på de redan förut överfyllda fängelserna.

Detta kan inte vara riktigt. Socialstyrelsen har lagt fram förslag om vissa utbyggnader av ungdomsvården för att snabbt kunna få fram platser, men tyvärr har inte departementet gått med på förslaget i dess helhet utan endast på en del därav. Socialstyrelsen lade fram ett projekt att en skola på Visingsö skulle köpas in, vilken kunde ställa sig billig i förhållande till det antal ungdomar som kunde tas in. Departementet har tyvärr sagt nej. Vi har en skola som heter Gräskärrs ungdomsvårdsskola, som från början var ett skolhem. När ungdomsvårdsskoleutredningen behandlade hithörande frågor föreslog man att Gräskärr, som var i mycket dåligt skick, inte skulle fortsätta som skol-

hem utan läggas ned. Men vad har hänt? Skolhemmet är visserligen nedlagt, men Gräskärr fortsätter som yrkesskola, och man tar in ungdomar i något högre åldersgrupper utan att någon upprustning verkställts. Det finns inte verkstäder och inte lärare vid skolan. Lön har nu beviljats till en lärare men inte medel till någon verkstad. Vad skall man göra med läraren, när han inte har någonstans att undervisa? Jag skulle vilja ställa den frågan till socialministern — som inte befinner sig i kammaren — om man i fortsättningen verkligen tänker lägga ner Gräskärr och därmed minska det redan förut knappa platsantalet. Skall man fortsätta att driva Gräskärr, då måste man också se till att anstalten upprustas. Man har vid Sundbo planerat att köpa in Baggå herrgård för att där ordna en avdelning för ungdomar. Men där återigen har man inte fått anslag till någon lärare eller ledare. I Gräskärr har man alltså arbetsledare utan verkstad, och i Sundbo får man verkstad utan arbetsledare. Jag förstår inte riktigt vad departementet menar med detta.

Jag skall även be att få beröra en fråga som gäller yrkeslärarna vid dessa skolor. I jämförelse med yrkeslärarna vid de centrala verkstadsskolorna har dessa lärare ett oerhört tungt och påfrestande arbete. Under sådana förhållanden förstår man inte varför de i fortsättningen skall stå en lönegrad under övriga yrkeslärare. Detta har emellertid blivit utfallet även vid årets förhandlingar.

Detta var bara några avsnitt ur budgeten, men till slut skulle jag vilja ta upp ännu en fråga, som tränger sig på i samband med förhandlingarna med de statliga tjänstemännen, nämligen likalönsfrågan. Vi hade en likalönsdebatt här i slutet — jag tror det var sista dagen — av förra vårriksdagen och som för övrigt var ganska deprimerande i många avseenden. Vi har vidare, vilket man då också redovisade, haft en lika-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lönsutredning som föreslagit, att kvinnorna i statstjänst skulle flyttas upp i samma bottenlönegrad som männen; kvinnliga bottenlönegraden ligger nu väsentligt under den manliga. Likalönskommittén ansåg att man skulle genomföra lika lön över hela linjen, vilket innebar att man skulle lyfta upp kvinnliga tjänster i samma bottenlönegrad som de manliga.

Vad har hänt under årets förhandlingar? Jo, klyftan mellan manliga och kvinnliga befattningshavare i de lägre lönegraderna har vidgats. Jag vet inte om staten-arbetsgivaren helt kan svära sig fri i det fallet och säga: det beror på förhandlingarna. Skall inte arbetsgivaren också se till att det blir ett rättvist utfall av förhandlingarna och inte bara tänka på att försöka hålla igen och driva tillbaka, oavsett hurudant förhandlingsresultatet blir?

Jag tycker det är egendomligt att ungefär samtidigt som man fört dessa förhandlingar står Sveriges delegat i FN och säger, vid behandling av de mänskliga rättigheterna och likalönsfrågan, att i Sverige har vi antagit likalönsprincipen. Vad har vi, herr talman, för glädje av principen, när man i realiteten arbetar direkt emot den?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag har ansett det lämpligt att, innan vi går till den slutspurt i remissdebatten som jag föreställer mig kommer i natt, göra en liten summering från regeringsbänken av vad som hittills förevarit. Måhända kan detta underlätta de kommande resonemangen eller i varje fall göra frågeställningarna klarare än vad de brukar vara, när vi samlas till en improviserad slutdiskussion mellan partiledarna.

Riksdagen har haft att diskutera ett budgetförslag, som innehåller regeringens bedömning för nästa budgetår av statens utgifter och inkomster och hur

de skall balanseras. Jag tror att ett närmare studium av detta budgetförslag kommer att visa, att regeringen har förordat en upprustning och utbyggnad på många av samhällslivets väsentliga områden. Vi är emellertid fullt medvetna om att det finns en mängd i och för sig önskvärda ting, som vi också gärna velat ge högre statsbidrag till. Det anförande, som nyss hölls av fröken Elmén, pekade på några av dessa i och för sig ytterligt önskvärda ändamål. Man skulle kunna fortsätta: bättre utbildningsmöjligheter för ungdomen, större bidrag till den vetenskapliga forskningen, en förbättring av de sociala förhållandena i landet, trots att redan nu 11 procent av vår nationalinkomst går till socialpolitiken. Det finns ingen inom regeringspartierna som inte gärna skulle vilja ge ett ytterligare stöd åt byggnadsverksamheten, och vi är fullt införstådda med önskvärddheten av att anpassa vårt försvar efter den tekniska utvecklingen och den internationella situationens krav.

Just därför att vi själva är fullt medvetna om att det trots de krafttag som tas i år alltså finns mångahanda ting att rätta till har vi givetvis full förståelse för de krav som andra framställer om ökade bidrag från statens kassa. Men en regering måste hålla en sak i minnet: vi får inte bara glädja oss, när vi kan lämna bidrag till nödvändiga och önskvärda ändamål, vi måste också skaffa pengar för att täcka utgifterna. För oss är det omöjligt att föra det enkla resonemanget: inkomsterna ned, utgifterna upp. Det kan vara ett — måhända farligt — privilegium för oppositionen att få rekommendera lösningar av denna typ.

Ett intryck av denna debatt är, som jag tror, av bestående karaktär, nämligen att oppositionen är djupt splittrad på väsentliga punkter och att oppositionen icke har förmåga, kraft eller vilja att skapa ett alternativ till regeringens politik. Det är icke regeringen som un-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

der denna debatt har givit intryck av splittring och handfallenhet — det är oppositionen.

Högerledaren Cassel betecknar budgeten som svag. Folkpartiledaren Ohlin betecknar budgeten som mycket stark. Detta kan förefalla som en lek med ord som man gör sig lustig över, men här döljer sig i själva verket en djupt allvarlig meningsmotsättning. Anser man i likhet med herr Cassel att budgeten är svag, då lär man icke vilja medverka till att genom utgiftsökningar eller inkomstminskningar göra den ännu svagare. Anser man i likhet med herr Ohlin att den är onödigt stark, då kan man ju inte ha något i och för sig emot att både öka utgifterna och minska inkomsterna. Bedömningen av huruvida den framlagda budgeten är stark eller svag måste helt bestämma uppläggningsen och utformningen av den politik som man är beredd att föra.

Det har under denna debatt förefallit som om herr Ohlin numera skulle vara fullständigt okänslig inför det som en gång varit en stor insats från hans sida, nämligen att finanspolitiken bör och skall användas som ett konjunkturpolitiskt medel. Folkpartiet ämnar tydligen fortsätta sin taktik från valrörelsen. Då påstod folkpartiet att vi hade ett budgetöverskott på en miljard, som skulle kunna användas till att bygga — för att tala med herr Wedén — »mera bostäder» och till att sänka skatterna.

När vi påpekade att denna miljard ju redan användes i huvudsak för de statliga investeringarna och att den inte gärna kunde användas två eller tre gånger till, så föranledde detta från herrar folkpartisters sida endast ett överlägset småleende i medvetandet om att det skulle vara svårt för oss att under en valrörelse få medborgarna att lyssna till ett i och för sig besvärligt ekonomiskt resonemang.

I tidigare remissdebatter har herr Ohlin sökt bagatellisera inflationsriskerna för att därigenom få en bakgrund

till sin överbudspolitik. Nu ser han att det finns inflationsrisker, men det föreföll av hans anförande i går som om han trodde, att dessa främst låg i att det fanns möjlighet för att löntagarna skulle höja sina löner, så att de ökade kostnaderna skulle komma att driva priserna uppåt. Om jag uppfattade honom rätt, skisserade han tre alternativ i det nuvarande läget: 1) Vi får för stora lönestegringar med åtföljande inflation. 2) Vi får för stora lönestegringar men i stället för inflation arbetslöshet. 3) Vi får lönestegringar som motsvarar den faktiska produktivitetsstegringen. Då blir de varken orsak till prisstegring eller till arbetslöshet.

Antag, att herr Ohlin har rätt. Vad föreslår han då för åtgärder i detta läge? Jo, ärade kammarledamöter, vad han föreslår är att vi skulle tillsätta ett ekonomiskt råd, där man skulle diskutera fram lönerörelserna. Återigen denna rädsla för den offentliga debatten! Inom ett ekonomiskt råd skulle kanske till och med herr Ohlin våga ge en anvisning om hur man skall komma ur det dilemma, som antydtes med de tre alternativen, en anvisning som han inte vill ge inför offentligheten men som han måhända kan ge i en sluten krets. Metoden är — låt mig säga det — djupt odemokratisk. Den förutsätter att de i rådet deltagande skulle dirigera lönerörelsen utan att därvid försöka att övertyga löntagarna om det riktiga i den lönepolitik, till vilken expertisen har kommit fram.

Jag har redan antytt det tredje bestående intrycket av denna remissdebatt. Herr Ohlin har valt att konsekvent inta positioner som isolerat honom genom hans envisa fasthållande vid en inflationistisk politik. Att det därigenom uppstått spänningar mellan de båda regeringspartierna och folkpartiet är självklart, men han har också genom sitt ställningstagande isolerat sig från högern, det andra oppositionspartiet. Han står helt isolerad bland eko-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nomerna. Sex ekonomer har uttalat sig om den ekonomiska politiken i skriften »Recept mot inflation». Professor Carsten Welinder har varit inne på samma sak i den av mig i går citerade artikeln i Svensk Tidskrift. Vi har då sju fackekonomer, vilka sannerligen inte alla är eniga om vilket slags recept som skall föreskrivas, men diagnosen, den grundläggande bedömningen av det ekonomiska läget är i stort sett samstämmig. Alla sju utgår ifrån det inflationstryck, som finns i ett samhälle med full sysselsättning och snabb expansionstakt. Alla frambåller en hård finanspolitik som en oundgänglig del av den ekonomiska politiken. Ingen har något till övers för påståendet att budgeten skulle vara för stark. Jag tror, att ingen av dessa sju skulle komma på den idén att säga vad som var herr Ohlins stora slagord i går: »Statens finanser är starka, men folkets ekonomi är svag.» Alldeles betydelselöst kan det väl ändå inte vara ens för en så obestriddt skicklig politiker som herr Ohlin, att han har hela den ekonomiska sakkunskapen emot sig när det gäller bedömningen av den nuvarande situationen.

Mindre vikt behöver han kanske fästa vid att han har isolerat sig från stora delar av sin egen press. Dagens Nyheter, som verkligen inte är något regeringsorgan — det finns många klart redovisade meningsskiljaktigheter mellan oss och denna tidning — står på samma grund som regeringen och fackekonomerna i fråga om den allmänna bedömningen av det ekonomiska läget och behovet av en stram finanspolitik.

Om herr Ohlin går utanför landets gränser och där söker stöd för sin uppfattning, lär han icke kunna mobilisera en enda regering, villig att föra den politik, som han här skisserar som ett alternativ till socialdemokratiens och bondeförbundets politik. Att det är fallet när det gäller socialdemokratiska regeringar eller regeringar, i vilka so-

cialdemokratien har ett starkt inflytande, må vara hänt. Men ta de borgerliga regeringar som finns! I alla länder tvingas regeringarna att oavsett partifärg föra en hård finanspolitik. Butler, den engelske finansministern, gjorde ett avsteg i sin valbudget, men fråga MacMillan hur pass mycket besvär han har haft med att rätta till det misstaget! Den amerikanska budget, som framlades häromdagen, är t. ex. mer än totalbalanserad. Ändå avvisar den amerikanska regeringen bestämt varje tanke på skattesänkning med hänvisning till inflationstrycket. Kritiken från den ekonomiska expertisen i Förenta staterna går ut på att budgeten icke är tillräckligt stark trots en totalbalansering.

Om man får döma av uttalandena under denna remissdebatt har herr Ohlin lyckats isolera sig från alla övriga politiska partier i den svenska riksdagen, från fackekonomerna i vårt land, från företrädarna för näringslivet, från stora delar av sin egen partipress och från regeringsexpertisen i alla länder. Trots erfarenheterna från de tio efterkrigsåren med full sysselsättning, snabb framstegstakt och ständiga inflationsrisker förordar herr Ohlin envetet en klart inflationistisk politik.

Men hans isoleringssträvanden går ännu längre. Genom sitt ställningstagande i tjänstepensionsfrågan tar han avstånd från det som de stora löntagarorganisationerna betecknar som sin stora uppgift, nämligen att pensionsfrågan löses vid 1957 års riksdag. Varför har herr Ohlin försatt sig i denna situation? Jo, därför att han låtit taktikern besegra både den skicklige politikern och den framstående nationalekonomen.

Jag uttryckte i mitt första anförande en förhoppning om att vi skulle kunna komma fram till en förnuftig och sansad debatt kring det ekonomiska läget, som jag tror att vi bedömer ungefär likadant. Jag måste konstatera att herr Ohlin icke tillvaratagit denna chans.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Men just den isolering, som har präglat herr Ohlins ställningstagande, bådar enligt min mening gott för möjligheterna att trots allt komma fram till en lugn och sansad debatt kring de ekonomiska spörsmålen.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Statsminister Erlander har inte haft vänligheten att meddela mig att han tänkte gå upp och hålla ett polemiskt anförande, där han försökte summera ihop sina intryck av remissdebatten. Han räknade tydligen med att kunna utnyttja fördelen av att andra talare är oförberedda och bara har några minuters repliktid. Talarlistan är ju så lång att man inte, genom att begära ordet på vanligt sätt, kan komma till tals förrän sent på kvällen, och då är det knappast möjligt att dra upp en debatt. Jag skulle därför, herr talman, haft en naturlig anledning att uttrycka min tacksamhet gentemot statsministern, om han på förhand hade sagt ifrån att han nu skulle ta till orda på det sätt som här skett.

Nu råkar det emellertid vara så, att en av mina partivänner, som står närmast på talarlistan, har haft vänligheten att byta plats med mig — av försiktighetsskäl antecknar jag mig vanligen för att ha möjlighet att få ordet innan remissdebatten avslutas — och det ger mig möjlighet att något mera utförligt bemöta vad statsministern här sagt i sitt anförande. Statsministern uppträdde här inte såsom deltagare i en debatt utan såsom den som utifrån ser sig själv och andra debattörer och som talar om vad det är som har skett. Han uppträdde med andra ord här inte såsom partichef eller statsminister utan såsom någon utifrån kommande, högt uppsatt domare. Men det må ju vara hans ensak. Jag skall utan att göra an-

språk på någon sådan upphöjd ställning försöka att kommentera den remissdebatt som ägt rum.

Nog har statsministern rätt på en punkt, nämligen då han säger att omödena om budgeten har vållat förvirring. Finansminister Strängs sätt att envisas med att tala om en underbalanserad budget har vållat förvirring. Folk har så svårt att tänka sig in i att det kan finnas någon som på allvar menar att vi här i landet skall i vår finanspolitik framställa budgeten på det sättet, att det år efter år kommer att skrivas väldiga rubriker av ungefär följande innehåll: »Statsbudgeten är underbalanserad.» Jag tror inte att det här i kammaren finns någon som räknar med att det annat än i rena undantagsfall kommer att finnas så stort överskott på driftbudgeten att det täcker hela kapitalbudgeten. Vad blir då regeln? Jo, att vi har, såsom jag hoppas, en väl balanserad budget med ofta betydande överskott på driftbudgeten men dock icke så stort överskott att det täcker hela kapitalbudgeten. Men en bekymrad och förvillad allmänhet skall hela tiden läsa i sina tidningar: »Underskott i budgeten.»

Vad är egentligen meningen med detta? Varför använder man en så tokig metod, om inte i ett enda syfte: för att skaffa sig en god grund för att driva högskattepolitik här i landet. Ty det är klart att folk kommer att göra den reflexionen: »Jasså, det är underskott i budgeten. Då får vi väl uppge tanken på skattesänkningar, och det är väl i stället aktuellt med skattehöjningar.» Den förvirring, som har uppkommit genom att den ene använt uttrycket balans på det sätt man alltid förr gjort här i landet och en annan på herr Strängs sätt, får verkligen regeringen ta ansvar för. Vi har dock här i landet, herr statsminister, haft en kommitté med ett stort antal nationalekonomer och andra experter, en kommitté, vågar jag säga, vars sammansättning med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ett undantag när — jag var själv med — var kanske den mest auktoritativa som här i landet behandlat sådana frågor. Denna kommitté var enig om att klargöra de konjunkturpolitiska principerna — att man i vissa konjunkturpolitiska lägen skall ha överskott i driftbudgeten — principer som jag alltför bekänner mig till. Men nu kastas dess uttryckssätt över bord till förmån för metoder, som visar sig leda till en förvirring som sannerligen måste beklagas.

I en demokrati är det icke likgiltigt att folket självt har en känsla för vad diskussionen gäller. Folk bör få anknyta till sitt eget sätt att tänka, folk bör få veta om staten är som en människa, som gör stora besparingar och bygger hus, som han till en del betalar med en gång, eller som en människa som förbrukar långt mera än sina löpande inkomster. De som tagit ansvaret för att förvirra folk för att lättare kunna driva sitt spel med högskattepolitiken skall inte bagatellisera vad de därigenom åstadkommit. Det är verkligen, herr statsminister, djupt odemokratiskt att så litet intressera sig för att lägga den ekonomiska debatten så till rätta, att Sveriges folk, som skall betala vad det kostar, också kan förstå vad debatten gäller.

Statsminister Erlander försökte ge intryck av att vi i folkpartiet har övergivit tanken att man bör ha överskott vid högkonjunktur. Ärade kammarledamöter, är det inte beklagligt att landets statsminister — som har hört dusintals gånger att folkpartiet föreslagit överskott utöver driftbudgetens utgifter, överskott som till icke ringa del täcker kapitalbudgetens investeringar, fastän driftbudgeten själv innehåller anslag till betydande investeringar — när han skall summera debatten ändå finner för gott att söka ge sken av att vi övergivit tanken på en välbalanserad budget med överskott?

Vi här i kammaren vet alla vilken frågeställningen är beträffande budge-

ten och statsfinanserna: Hur stort överskott utöver det som går till löpande utgifter bör staten av konjunkturpolitiska skäl ha? Förrre finansministern Sköld, som väl herr Erlander inte plötsligt vill frångå alla ekonomiska saksakskunskap även om statsministern gör detta vad mig beträffar, uttalade i går att han trodde, att vi inte sedan 1953 varit så nära verklig samhällsekonomisk balans. Detta yttrande tyder väl i alla fall på att själva frågeställningen, hur stort budgetöverskott som kan anses nu vara konjunkturpolitiskt motiverat, inte är så solklar, som statsministern säger. Vi är överens om att här skall finnas ett visst överskott, vi diskuterar hur stort det skall vara.

Jag ansträngde mig i går att klargöra att det emellertid inte, som herr Sträng tycks tro, bara är fråga om storleken av de överskottssiffror som staten kan redovisa på driftbudgeten. Den konjunkturpolitiska utvecklingen påverkas också av det sätt, på vilket staten tar in dessa pengar. Det kan vara en mycket välmotiverad konjunkturpolitisk åtgärd att sänka vissa skatter, som kanske i huvudsak bara åstadkommer ett överförande av sparmedel från enskilda till staten men som indirekt har negativa verkningar. Det går därför inte att bara räkna med hur höga överskotten siffermässigt är. Men statsministern bekymrade sig inte om att offra en enda mening åt denna för en allvarlig konjunkturpolitisk debatt centrala synpunkt. Eller vill statsministern bestrida, att man när man diskuterar konjunkturpolitik också måste se på om skatterna är konstruerade så, att de innebär ökat sparande eller blott överflyttning av sparandet?

Vi kan inte här i dag precisera vår ståndpunkt om allt vad vi skall fatta beslut om under denna riksdag. Oppositionen har ännu inte framlagt sina ändringsförslag. Statsministern begär verkligen för mycket om han menar, att oppositionen nu, när regeringen efter

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

alla sina månadslånga förberedelser lagt fram sitt bud, redan efter några dagar skall vara färdig att precisera vår ekonomiska politik på varje punkt. Herr Sträng däremot trodde inte att vi hade läst ens inledningen till budgeten. Herrarna tycks i alla fall inte diskutera ekonomi, när Ni äter lunch tillsammans.

Det budgetöverskott vi i folkpartiet räknar med blir väsentligt. När jag sagt detta har jag därmed undanryckt all grund för den reflexion statsminister Erlander med tvivelaktigt patos framförde, då statsministern låtsades att vi hade övergått till en helt ny konjunkturpolitik.

Men, herr statsminister, det finns ingen expert som jag känner till som har sagt, att oberoende av hur konjunkturläget skiftar under de närmaste åderton månaderna skall man ha ett budgetöverskott som är precis så stort, att det motsvarar kapitalbudgeten. Inte ens herr Sträng uppnår ju detta. Man kan inte vara lika tvärsäker som statsministern när det gäller frågan om hur stort budgetöverskottet lämpligen skall vara för att uppnå samhällsekonomisk balans och avlägsna risken för inflation. Han menar tydligen att man skall ha exakt det överskott som regeringen nu kommit fram till. Det är visserligen något mindre än kapitalbudgeten, men har regeringen nu kommit fram till det — menar han — då skall det vara precis så.

Antag att regeringen hade framlagt ett förslag, där överskottet precis hade motsvarat siffran på kapitalbudgeten — d. v. s. totalbalans — och vi hade föreslagit ett underskott på totalbudgeten av den storleksordning som herr Sträng nu kommit fram till, d. v. s. ett betydande överskott på driftbudgeten. Då vet vi alla i denna kammare att statsminister Erlander skulle ha hållit precis samma anförande och talat om, hur oansvarigt det är av oppositionen att komma och föreslå ett par hundra mil-

joner mindre i överskott än regeringen. Vi kan bara hänvisa till vad som sades i fjol.

Sedan finns det emellertid en helt annan fråga, som bland annat diskuteras av flera av de sex ekonomerna men som statsministern tycktes blanda samman med frågan om att bevara samhällsekonomisk balans. Frågan gäller om vi här i landet önskar ha en väsentligt ökad investeringskvot och minskad konsumtionskvot. Önskar vi använda en mindre del av det som produceras till konsumtion och en större del till investeringar? Där kan man ställa upp olika önskemål. Det blir uppenbarligen ett klart politiskt ståndpunktstagande. Man får väga fördelar och nackdelar mot varandra. Hur mycket är det rimligt att den nuvarande generationen offrar för att nästa generation skall få det så och så mycket bättre? De nationalekonomer som uttalat sig här är naturligtvis väl medvetna om att det är ett politiskt ståndpunktstagande. Herr Erlander försöker emellertid det lilla knepet att låtsas, att det här är nationalekonomer som uttalat sin expertuppfattning om ett visst sammanhang. Men, herr statsminister, i den mån det gäller denna fråga ligger en politisk värdering till grund. Herr A tycker att vi i Sverige skall gå in för en mindre konsumtionskvot och en större investeringskvot, och skall vi göra det kan man överväga de och de medlen. Det står inte i strid med herr A:s analys av problemet att herr B säger följande: Jag tycker inte att vi här — särskilt inte genom sådana åtgärder som tvångssparande eller omsättningsskatt — skall tvinga dem som nu är i den arbetsföra åldern att avstå så mycket för att vi därigenom skall få ett snabbare framåtskridande.

Två politiska bedömningar står emot varandra här. Att inge det intrycket att det är fråga om en oenighet när det gäller själva analysen av sambandet, det är vilseledande. Jag förmodar att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vi får tillfälle någon gång att diskutera denna fråga som inte gäller kampen mot inflationen utan någonting helt annat. För dagen skall jag inte säga någonting annat än att det finns metoder av typen tvångssparande som kan förfalla vara instrument, med vilka man kan få en ökad investeringskvot, men vilka har den egenskapen att de försvagar vissa framstegsfrämjande krafter — den frivilliga sparlusten, lusten till initiativ och mycket annat. Metoderna motverkar således i längden sitt eget syfte — främjandet av produktionen — även om de på kort sikt skulle leda till ett ökat sparande. Därför skall man ta mycket försiktigt på detta innan man accepterar allehanda tvångsåtgärder, ty man kan inte ändra hur mycket som helst på väsentliga sidor av det ekonomiska maskineri som vi för närvarande har utan att riskera att maskineriet skall fungera sämre.

Jag återgår emellertid till frågan om en inflationsfara av ett annat slag än den jag nyss berörde, en inflationsfara som vi alla känner till. Den beror på att kostnaderna här i landet tenderar att stiga i snabbare takt än produktiviteten. Jag framhöll i går, att detta var ett problem som inte löstes med att man återställer eller bevarar den samhällsekonomiska balansen. Om man, som herr Sträng, tror sig kunna lösa problemet genom att kyla ner det ekonomiska klimatet så misstar man sig, såvida man inte vill kyla ner klimatet så mycket, att det blir en väsentlig arbetslöshet. Då vill jag emellertid inte vara med längre. Då frågar jag: När vi inte vill ha arbetslöshet och när vi inte vill ha inflation, var finner regeringen då den tredje vägen för att undgå denna kostnadsinflation? Förre finansministern Sköld har tidigare snuddat vid problemet; han sade även i går något om det. Herr Sträng gick förbi det. Jag erkänner att jag inte presenterat någon lösning på detta problem. Jag framhöll i går att problemet bör lösas genom att

man inom organisationerna och på andra håll fullt frivilligt resonerar sig fram till en annan institutionell miljö, där dessa problem lättare kan klaras. Men jag erkänner gärna att mina reflexioner ingalunda gjorde anspråk på att vara någon lösning. Jag tror också att kammaren vill intyga, att man fick det intrycket av mitt anförande.

Men nu kommer statsminister Erlander med det mest våldsamma angrepp mot mig därför att jag föreslog ett ekonomiskt-socialt råd, som skulle kunna diskutera detta problem. Statsministern säger, att det är djupt odemokratiskt att rådet skall diskutera bakom stängda dörrar och sedan påverka avtalspolitiken utan att löntagarna skall få veta etcetera etcetera. Herr statsminister! Det fanns inte ett ord i det jag sade, som antydde att rådet skulle diskutera saker som inte finge diskuteras med alla människor. Jag sade tvärtom att det skulle vara en fri och öppen debatt. Att det sitter ett ekonomiskt-socialt råd betyder väl inte att den offentliga debatten slutar. Det betyder väl ännu mindre att rådet inte skulle utåt redovisa bl. a. sina resultat.

Hur står det egentligen till med en politiker, som därför att jag föreslår ett ekonomiskt-socialt råd kommer med ett våldsamt angrepp, där jag beskylls för att ha ett djupt odemokratiskt tänkesätt och att vilja hålla nere debatten. Man måste vara besluten att anstränga sig till det yttersta för att kunna komma med en så barock tolkning av det jag sade. Det har funnits ekonomiskt-sociala råd i andra länder, och det har aldrig varit tal om att dessa skulle hindra den offentliga debatten. När jag talar om hur väsentligt det är att dessa frågor debatteras offentligt — »en fri debatt», sade jag — för att man skall komma fram till samförstånd och lösning av problemet, så är det egendomligt att få höra av statsministern, att man gjort en djupt odemokratisk manöver.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Ärade kammarledamöter, problemet med kostnadsinflationen är ett problem, vars existens alla erkänner. Vi har inte bara en opposition, till vilken statsministern kan säga: »Nu skall ni ögonblickligen tala om hur detta problem skall lösas.» Vi har också Kungl. Maj:ts nådiga regering, som av svenska folket är heltidsavlönad för att syssla med landets styrelse, som till sitt förfogande har en stab med tjänstemän. Regeringen har som sagt åtagit sig att styra detta land. Hur tänker denna regering klara av detta allvarliga inflationsproblem? Det är som om den tanken inte kunde rinna upp i statsminister Erlanders hjärna, att han inte bör stå här och kasta våldsamma beskyllningar mot oppositionen för att denna ännu inte presenterat en färdig lösning på ett svårt problem, då han själv och hans regering icke kunnat bidra med någon lösning.

Från folkpartiets sida har vi länge drivit detta spörsmål om kampen mot inflationen. Vi började år 1945 och har sedan fortsatt varje år. Vad har resultatet blivit? Jo, först hänvisade regeringen under många år till några teoretiska ekonomer, som skrev teoretiska avhandlingar, om vilka man redan från början visste att de inte skulle besvara detta spörsmål. Sedan tillsattes stabiliseringsutredningen, och nu begravs problemen där under årtal. Det är i och för sig mycket nyttigt att det finns en sådan utredning. Regeringen kan emellertid inte komma ifrån att det här finns ett problem, som är aktuellt i år, som kommer att bli aktuellt nästa år och som regeringen måste göra något åt. Men statsminister Erlander kommer bara med häftiga angrepp mot mig för att jag inte presenterat någon lösning på detta problem. Herr statsminister: Vilken är regeringens lösning? Vill regeringen möjligen säga, att det här föreligger inflationsrisker men att det inte går att göra någonting åt dem? Intrycket av remissdebatten är hittills, att rege-

ringen står fullständigt tomhänt när det gäller detta väsentliga spörsmål. Det kan inte lösas genom att man flyttar ett eller annat hundratal miljoner kronor från den ena punkten i samhällsmaskineriet till den andra.

Statsminister Erlander har försökt göra ett stort nummer av att oppositionen är så splittrad. Jag tänker inte ta upp den saken nu, ty fortsättningen av denna riksdag får visa vilken grad av splittring som föreligger. Högern och folkpartiet har ingalunda samma åsikter på varje punkt. Att statsministern genom sitt referat i går alldeles överdrev meningsmotsättningarna i fråga om socialpolitiken, vilka inte på något sätt är så djupgående som han ville göra gällande, är uppenbart för alla. Men visst finns det meningsskiljaktigheter mellan högern och oss. Om statsministern emellertid menar att det är uppenbart, att meningsskiljaktigheterna mellan socialdemokratien och bondeförbundet är långt mindre, så skulle jag vilja ställa en fråga till herr Hedlund, som nu tyvärr tycks ha lämnat kammararen — han passerade nyss igenom här. Om vi ser problemet på längre sikt och mot varandra ställer å ena sidan ett samhälle, som i huvudsak vilar på enskild äganderätt och fri tävlan, och å andra sidan ett socialistiskt samhälle såsom det finns redovisat i det socialdemokratiska partiets principprogram, d. v. s. ställer ett samhälle, som är decentraliserat och har många företag som själva bestämmer under ansvar, mot ett samhälle med centraldirigering från politiska krafter — anser sig då herr Hedlund stå socialdemokratien nära i denna fråga? Det förefaller mig som om det enligt alla hittills lämnade besked skulle vara givet att bondeförbundet bekänner sig till en annan samhällsåskådning än den socialistiska. All right, om så är fallet behöver jag väl inte säga mer i frågan om meningsskiljaktigheterna mellan koalitionsparterna än att hänvisa till att dessa me-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ningsskiljaktigheter inte bara gäller principerna utan också den aktuella politiken. Vi har räknat upp ett antal väsentliga frågor där det tycks föreligga allvarliga meningsskiljaktigheter. Det har gällt skogskompletteringen och frågan huruvida bilskattemedlen skall användas till vägarna, det har gällt lönepolitiken, där bondeförbundsstatsråden reserverat sig, och det har gällt andra ting. Jag tycker det är litet oförsiktigt av statsminister Erlander att till debatttema just i dag välja ämnet om splittringen inom koalitionen, men jag är honom tacksam för att han har gjort det. Det är alldeles uppenbart att de reflexioner, som har förekommit i den socialdemokratiska pressen och bondeförbundspressen om splittring och om manövrer för att finna lämpliga åttestupor, sannerligen inte är utan grund. Det verkar — inom parentes sagt — som om vi mest citerade de andra partiernas press, och det är väl ett vittnesbörd om en del förhållanden som kanske är ganska bra i det svenska samhället.

Dagens och gårdagens remissdebatt har uppenbart bekräftat att det finns en ganska allvarlig splittring inom koalitionsregeringen. Det kan naturligtvis sägas att det inte är lika klart vilka möjligheter som kan finnas att skapa politiska förutsättningar för en alternativ regering. Men som statsministern sade i går — jag vill instämma med honom; det gör jag alltid så långt jag kan, fast det inte alltid är så långt — har ju vi i folkpartiet en liten stund på oss att tänka på saken, ty ni ämnar väl inte bryta upp i morgon. Vi får väl diskutera så småningom och se vilka möjligheter som kan finnas framöver. Saken blir kanske inte aktuell i år, det kan ju t. o. m. dröja flera år. Jag instämmer också i herr Hedlunds uttalande att man inte skall dela några skinn innan björnen är skjuten. Om statsministern emellertid menar att det i dag är fullständigt klart att det inte kan

skapas en politisk plattform för någon annan regering än en, där socialdemokraterna är med, så skulle jag vilja citera den förre bondeförbundsledaren, herr Pehrsson-Bramstorp. Jag har tyvärr inte yttrandet här, så jag får referera det. Efter en debatt, där Pehrsson-Bramstorp varit mycket älskvärd och vänlig mot socialdemokraterna, gick han plötsligt, när det från socialdemokratiskt håll fällits ett yttrande om socialdemokraternas outhärdlighet, upp i talarstolen och sade ungefär: Ja, herrarna skall inte tro att ni är outhärdliga. Att vi samarbetar med er betyder ingalunda att det inte kan bildas regeringar här i landet utan er medverkan.

Jag tror det vore lyckligt om statsminister Erlander läste detta anförande av Pehrsson-Bramstorp. Kanske vore det även nyttigt om den nuvarande bondeförbundsledaren friskade upp sin kännedom om detta uttalande.

Herr talman! Vi har alltså tid på oss att pröva möjligheterna på den punkten, men den regering som sitter har verkligen anledning att var dag överväga allvaret i den splittring och de meningsskiljaktigheter som har bekräftats under debatten här i dag.

Jag skulle kanske till sist, herr talman, eftersom man ju inte vet hur det går med debatten klockan 12 på natten, få lov att upprepa den fråga, som jag ställde till statsrådet Hedlund men som han inte närmare ville ingå på. Det är klart att bondeförbundet gärna vill försöka vinna röster och mandat från alla andra partier, det behöver herr Hedlund inte upplysa oss om, det vet vi, där är vi alla lika. Men frågan är: Anser bondeförbundet, som företräder en icke-socialistisk åskådning, det vara en fördel, en vinning, om det här i den svenska riksdagens båda kamrar kan ordnas så, att det blir en icke-socialistisk majoritet? Om herr Hedlund svarar ja på den frågan, vill herr Hedlund då också uttala, att bondeförbundet kommer att lägga sin politik till rätta,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

givetvis med många olika ting i sikte, men också i syfte att främja en sådan politisk utveckling?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag beklagar först om herr Ohlin fick den uppfattningen, att detta var avsett som något slags överrumplingsmanöver från min sida. Jag började mitt anförande med att bestämt säga ifrån, att det var raka motsatsen. Vi brukar ju ha en kvällsdebatt, sade jag, och då var det kanske lika bra att vi visste var vi hade våra positioner innan den debatten kom. Därför ville jag gärna göra en kort summering av hur jag såg på dessa ting, innan vi samlades till denna slutfäktning. Jag gjorde genom min sekreterare ansträngningar att nå kontakt med herr Ohlin för att meddela min avsikt att göra på detta sätt, och jag hade ingenting haft emot att distribuera mitt anförande, som var skrivet, till honom i förväg. Jag kan försäkra, att det inte fanns ett spår av något försök till överrumpling från min sida utan snarare tvärtom. Avsikten var att vi skulle få tillfälle till en överläggning på grundval av en framställning, som man hade möjlighet att studera litet mera ingående.

Jag tar gärna upp inviten, när herr Ohlin menar att det är klokare att omedelbart ta diskussionen och inte, som jag trodde vi skulle göra, vänta några timmar och ta den då i stället. Men det är klart att jag med hänsyn till kammararens vanor måste fatta mig mycket kort vid denna tid på dagen.

Jag vill emellertid påpeka för herr Ohlin, att så enkelt kommer man inte ifrån dessa sju ekonomers analys av den nuvarande situationen som genom att säga, att det var en hel mängd politiska värderingar som de framförde, och politiska värderingar är en sak och nationalekonomisk teori och tänkande är en annan. Nej, herr Ohlin, det för-

håller sig inte så, utan de utgår ifrån vissa bestämda politiska värderingar, som jag trodde vi alla var överens om och som följaktligen icke är omstridda, nämligen att vi skall försöka satsa på framtiden i så stor utsträckning som möjligt. Vi skall bygga skolor i största möjliga utsträckning, vi skall bygga undervisningsanstalter, vi skall bygga vägar och kraftverk, vi skall över huvud taget satsa på ett byggande för framtida ändamål i så stor utsträckning, att det nuvarande sparandet icke räcker till. Och då, med utgångspunkt från att denna politiska värdering icke är politisk i den meningen att den är omstridd utan omfattas både av herr Ohlin och mig, av herr Hedlund, herr Cassel och jag föreställer mig också av herr Hagberg, att den är en sådan allmän egendom att man inte längre behöver ta upp en diskussion om vad som kan vara kontroversiellt i målsättningen eller ej, så analyserar dessa sju fackmän den situation som uppstått och frågar: I vad mån finns det möjligheter att påverka konsumtionen för närvarande så, att det blir ett större utrymme för byggande för framtiden?

Man skall inte försöka vifta bort detta genom att säga, att dessa nationalekonomer gjort sig skyldiga till intramp på politikens område. De har tagit upp politikernas målsättning och försökt analysera hur man i det nuvarande samhället på enklaste sätt skall kunna realisera det ekonomiska och politiska framtidsmål, som enklast ligger uttryckt i formeln: Satsa på framtiden, bygg för framtiden! Det går inte att vifta bort det på det sätt som herr Ohlin har gjort. Då frågar jag ännu en gång herr Ohlin: Är det inte så, att om vi är överens om de politiska värderingarna, så är de sju ekonomernas bedömning mycket närmare regeringens bedömning av situationen, och är det inte så att herr Ohlin står isolerad ifrån den ekonomiska sakkunskapen i landet?

Sedan gör herr Ohlin ett nytt litet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

konsttrick. Han försöker skilja frågan om sparkvot, investeringar och konsumtion ifrån den aktuella inflationsdebatten. Ja, det skulle man kunna göra, om man hade ett säkert instrument för att när man vill öka investeringarna och samtidigt minska konsumtionen. Men när man samtidigt strävar efter att öka konsumtionen och byggandet för framtiden, då är det som sambandet mellan långtidsproblemet, byggandet för framtiden, och nutidsproblemet, att hålla våra ansträngningar inom de ekonomiska resursernas ram, uppstår. Att särskilja detta och säga, att det är en helt annan situation än den som ekonomerna diskuterade, det går inte, herr Ohlin. Jag tror inte att någon expertis någonstans i världen skulle komma på den idén att göra ett sådant halsbrytande resonemang som det herr Ohlin nu försökte föra in kammarledamöternas tankebanor på.

Sedan gör han ett nytt, tredje försök. Han säger: »Ja, men det vi skall diskutera nu är inte en inflation som beror på det statsministern nu talade om, utan det är en inflation som kommer från kostnadssidan, och det kan man väl ändå skilja ut.» Jag skall inte ge mig in på hur besvärligt det är, men jag vill fästa herr Ohlins uppmärksamhet på en sak, som han säkert vid närmare eftertanke kommer att konstatera. Ett hett ekonomiskt klimat driver fram inte bara höga avtalsmässiga löner, utan det driver fram de spänningar som uppstår genom löneglidning, och det är väl uppenbart, att de fackliga organisationernas krav är berättigade när de säger till statsmakterna: Så länge ni tillåter en så hög takt i det ekonomiska livet, att det ständigt uppstår löneglidningar, som bryter sönder vad vi uppnår genom avtalsrörelserna eller som i varje fall ökar spänningen mellan låglönegrupper, mellan tjänstemannagrupper och andra grupper, kommer det heta klimatet att ständigt vara en inflationsdrivande faktor, som fackföreningsrö-

relsen icke ensam kan bemästra. Det sammanhanget finns ju emellan det heta klimatet, löneglidningen och den kostnadsfaktor som lönerna är.

Nu tyckte herr Ohlin, att det var så förskräckligt, att jag hade sagt att det var en odemokratisk metod när han kom med sitt recept hur man skulle gå till väga för att klara det här kostnadsinflationsproblemet. Det var inte alls så, att jag var upprörd över att han ville ha ett ekonomiskt råd tillsatt. Har jag uttryckt mig så — det är möjligt att jag har gjort det, jag vill inte bestrida det — så är det klart, att det inte var min avsikt, utan vad jag menar är att när han analyserar en situation — måhända riktigt — så är det groteskt, att han som ledare för det näst största partiet i landet icke har något annat råd att ge i den offentliga debatten än tillsättandet av ett ekonomiskt råd. Det var med andra ord rådlösheten i herr Ohlins råd, som gjorde att jag tyckte det var ganska odemokratiskt att inte, om man har en lösning av en kontroversiell fråga, lägga fram den för en fri och öppen diskussion utan först liksom vilja ha betäckning i det ekonomiska rådet. Jag vidhåller fortfarande att mitt omdöme var riktigt.

De ärade kammarledamöterna lade kanske märke till att det inte var någon särskilt tvärsäker folkpartiledare som nyss stod i denna talarstol. I går var han så övertygad om att staten hade starka finanser och att folket hade en dålig ekonomi, men i dag säger han, att han inte har hunnit läsa allt och att jag får vänta med mitt omdöme tills han hunnit ta ställning. Hade herr Ohlin sagt i går, att det föreligger en budget med så många intrikata problem, att det inte går att omedelbart ta ställning till den, hade ingen människa tyckt att det var någonting konstigt, men det var tvärsäkerheten hos herr Ohlin i går som föranledde mig att säga, att de här problemen inte är så enkla. Om det skulle förhålla sig på det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sätt som herr Ohlin med sådan tvärsäkerhet påstod i går, skulle all världens expertis ha tagit miste, och det skulle ju ändå vara rätt besynnerligt.

Slutligen måste jag säga, att det är egendomligt om det inte föreligger en stor och avgörande skillnad mellan två partier, om det ena partiets representant säger, att den nuvarande ekonomiska politiken har lett fram till en stark budget, som väl tål några ruckningar, medan det andras säger, att det inte alls är någon stark budget och att det innebär ett verkligt beklagligt misslyckande för finansministern, att han har tvingats lägga fram en så svag budget.

Jag kan försäkra herr Ohlin att om det skulle uppstå sådan varaktig och djup söndring mellan herr Hedlund och mig som den som har avslöjats mellan herrar Ohlin och Cassel, skulle jag inte drömma om att kunna jämka ihop meningsskiljaktigheterna.

Herr Ohlin tycks tro, att kanske varken herr Cassel eller jag menade allvar med vad vi sade i går och att läget är så osäkert, att vi bör se vad framtiden har i sitt sköte. Resonerar man så, kan man komma till vilka resultat som helst, men jag utgick från att det var allvar som sades i går. Den ena bedömningen utesluter den andra; den ena bedömningen leder till en ekonomisk politik som är rakt motsatt den politik som den andra bedömningen ger.

Jag vidhåller att det är en djup splittning inom oppositionen. Herr Ohlin tackade mig för att jag fört in i diskussionen splittringen inom koalitionen. Herr Ohlins drömmar är inte färdiga ännu — det var oppositionen jag talade om, och där har mig veterligt icke uppstått någon koalition ännu.

Jag skall gärna följa herr Ohlins litteraturanvisningar och studera vad Bramstorp sade. När vi nu är i farten med att ge varandra råd om hur vi skall få lämplig litteratur att läsa, skulle jag

vilja rekommendera herr Ohlin att läsa vad Per Albin Hansson har sagt. Det är inte så dumt det heller. Han frågade i valrörelse efter valrörelse — jag tänker på dem som förekom under hela 30-talet och under 1946 — om det inte var på tiden att den opposition, som ständigt gick till anfall för att ersätta regeringen, inför valmännen redovisade ett alternativ till den förda politiken. Detta var innebörden av min fråga i går.

Herr Ohlin säger nu — och det var ju roligt för oss att få reda på det — att oppositionen har god tid på sig för att söka sammanjämka olika meningar inom högern och folkpartiet och att det kan dröja flera år. Ja, herr Ohlin, men låt icke ytterligare en valrörelse gå utan att redovisa för svenska folket, vilken regering herrarna kämpar för, som skall ersätta den nu sittande regeringen! Vi har framlagt en ekonomisk politik, vi har framlagt förslag till en kulturell politik — på inget område finns det någon tveksamhet om vad den nuvarande koalitionen för i skölden. Frågar man däremot, vilket regeringsalternativ herr Ohlin skulle vilja ha, kommer svaret: »Vi har god tid på oss att utarbeta ett sådant alternativ.» Ja, herr Ohlin, det kan hända att den inställningen, att ni har god tid på er och kan vänta med att tillverka ett alternativ, är orsaken till att er väntetid blir så lång.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Redan de gamla assyrierna använde metoden att höja ett ofantligt härskri för att stärka modet hos de sina när de höll på att komma i en svår situation. Statsministerns präktiga trumpetstötar nu och för en stund sedan får väl anses avsedda för kvällens utsändning i radio och skall ge det svenska folket ett intryck av styrka och seger.

Statsministerns moraliska pretention

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på att ensam föra en ansvarsmedveten politik irriterar mig ibland. Ingen kan väl egentligen ta den på allvar. Ett oppositionsparti måste ju bedriva sin politik med den utsikten för ögonen, att det en gång kan komma i regeringsställning och då måste föra ut denna politik i praktiken.

Nu säger statsministern, att vi i regeringen kan inte bara göra utgifter, utan vi måste också se till hur vi skall få pengar till dessa. Men, herr statsminister, vi i högerpartiet gör på precis samma sätt. Vi anser det vara vår skyldighet att visa hur vi skall få råd till skattesänkning genom att redovisa motsvarande sänkta statsutgifter.

Högerpartiet har talat om en utgiftspaus, och det har ansetts som asocialt och bakåtsträvande. Men är det egentligen det? Det är inte fråga om en utgiftspaus, som är till för dess egen skull, utan om en kraftsamlingspaus för att bygga upp vårt näringsliv och skaffa oss den styrka, som behövs för att skapa bärkraft för de stora uppgifter, som kommer och som måste lösas och som är av både allmänt statlig och social art. Det är just detta som är att bygga för framtiden.

Sedan vill jag säga, att detta att driva en politik som skall suga upp köpkraft genom en överbalansering tror jag inte på. Jag tror inte det blir mindre utgifter i samhället fördenskull.

Jag måste säga, att om jag vore statsminister skulle jag vara mycket försiktig med att citera de sex professorerna. Såvitt jag kan begripa kan man inte i denna skrift, om man också läser den från pärm till pärm, finna ett enda ord, som säger någonting positivt om den politik, som regeringen bedrivit under de gångna åren, tvärtom.

Statsministern är så förfärligt orolig för att herr Ohlin och jag inte skall komma överens i vår politiska verksamhet eller rättare sagt, att högern och folkpartiet inte skall göra det. Det skall inte herr statsministern vara orolig för.

Jag skulle, om jag vore i hans excellens ställning, i stället intressera mig för att hålla ihop min egen kalvkätte. Om jag skall vara bjälken i herr Ohlins öga, är väl herr Hedlund grandet i statsministerns.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Det är ju budgeten som har varit föremål för de senaste replikskiftena, och herr Ohlin har ju själv i sitt senaste anförande anlagat finansministern för att han har rört till begreppen så förtvivlat i sin budgetredovisning, att det väl må vara finansministern tillåtet att bara någon minut försvara sig.

Jag förstår inte indignationen över att budgeten även i år på samma sätt som i fjol har presenterats som en total budget. Vi diskuterade det åtskilliga timmar under fjolåret vid olika tillfällen, och jag har inget minne av att begreppet i och för sig då föranledde några specifika tolkningssvårigheter.

När herr Cassel och herr Ewerlöf i medkammaren konstaterade, att budgeten var svag, medan herr Ohlin konstaterar, att den är stark, så tror jag vi gör både herr Cassel och herr Ewerlöf orätt, om vi försöker beskylla dem för att inte veta skillnaden mellan vad som är en driftbudget och en total budget. Det råder olika uppfattningar om budgeten även bland dem, som vet vad en total budget är.

Herr Ohlin frågar: Varför skall man vara bunden av kritstreckat total budget? Jag skulle vilja svara, att med den inflationspress vi har över oss i dag och som vi hade för ett år sedan behöver vi den allra starkaste budget, som vi förmår prestera. En måttstock i det avseendet är, att staten i en trång kapitalmarknad undviker att låna pengar, undviker att konkurrera med kommuner och enskilda på en lånemarknad, som är ytterst begränsad. Det betyder en totalbalanserad budget.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Vi lyckades inte helt med detta i år, och jag är den förste att beklaga det. Jag tror att jag under gårdagen förklarade varför det inte lyckades. Jag utgår från att herr Ohlin, som väl studerar den internationella budgetpolitiken, för någon vecka sedan kunde konstatera, att president Eisenhower i Förenta staterna lagt fram en budget, som inte bara är totalbalanserad utan kraftigt överbalanserad, och försett den med den kommentaren, att med hänsyn till konjunkturläget är det viktigare med en överbalanserad total budget än att föra ytterligare skattesänkningar i förgrunden.

Irritationen från herr Ohlins sida beror, som jag ser det, inte på att det skulle finnas något dunkelt i fråga om terminologien eller begreppen. Irritationen har säkerligen andra orsaker. Det är litet dystrare nu än det var för ett år sedan. Den hejiga överbudstaktiken fastnar väl i halsen på herr Ohlin i år — jag hoppas det i varje fall — även om vi är vana vid att det mesta brukar halka fram. Indignationen härstammar väl också ifrån det enkla faktum — det är väl tillåtet att i all vänlighet säga det — att den politiske premiäraktören herr Bertil Ohlin den här gången fick uppträda först i andra akten.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern har nu givit förklaringen till att han, som närmast har ansvaret för statsverkspropositionen, ansåg sig behöva tala först. Det var av omtanke om mig. Jag är mycket rörd över att finansministern har åtagit sig min uppfostran på detta sätt.

(Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Sträng: Det är svårt.)

Jag försökte en gång bidra till att uppfostra finansministern, men det gör jag inte om, ty det visade sig vara ganska utsiktslöst.

Får jag bara säga till herr Sträng, att om en LO-tidning säger, att en från oppositionen säger att det är överskott och en annan att det är underskott, så är missförståndet inte så märkvärdigt. Den ene talar nämligen om driftbudgeten och den andre om totalbudgeten. Där ser man resultatet av herr Strängs pedagogiska verksamhet. — Inte talar han om att en total budget i Förenta staterna är någonting helt annat än en total budget i Sverige. Inte heller talar han om varför vi skall ha det på det sättet, att svenska folket år efter år skall få läsa, att »budgeten är underbalanserad». Det kommer det att få göra, så länge herr Sträng fortsätter med sitt uttryckssätt.

Jag vill till statsminister Erlander säga, att han har missförstått mig på en punkt. Jag har inte sagt, att svenska folkets ekonomi är dålig. Jag har sagt, att den utvecklas i ogynnsam riktning genom att produktionsökningen blivit långsammare och att regeringens politik varit medansvarig för detta.

Sedan skall jag inte gå in på frågan, varför denna debatt kom nu.

Jag måste säga att statsminister Erlander förväntar mig mycket, när han säger att de sex ekonomerna utgår ifrån en värdering som vi alla är överens om, nämligen att vi skall »satsa på framtiden i så stor utsträckning som möjligt». Jag vill inte rida på ord, men detta betyder väl närmast, att vi inte skall konsumera mera än vad vi behöver för livets uppehälle, och allt annat skall gå till kapitalbildning. Nej, den principen, herr statsminister, är inte oomstridd. Det är tvärtom så, att det finns ingen, varken statsministern eller jag eller någon nationalekonomisk professor som håller på den.

Enligt vad jag kunnat se efter en mera flyktig genomläsning av skriften — jag har nämligen läst herr Strängs produkt mer än de sex experternas — har jag funnit att den är full av värderingar, som är högst omstridda. När

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

statsministern talar om experterna med så mycken vördnad får jag erinra om att under alla åren före 1955, då vi hade en fastlåst ränta, talade herr Erlander ganska överlägset om den nationalekonomiska expertisen. Var det misstag av Er, herr statsminister, den gången, eller hur ligger det till?

Att experterna inte har tillfrågats om hur de anser att regeringen har skött sin politik under de senaste åren och hur vi kommit i detta läge är ganska klart. Regeringen vet, hur den skall lägga sina frågor till rätta till experterna.

För övrigt skall jag be att få återkomma till experterna, om så önskas, när jag studerat deras skrift närmare. Tills vidare förefaller de föga användbara för regeringen, när det gäller att underbygga ett hurra vad vi är brauttalande från statsministern.

Beträffande mitt påstådda konsgrepp att skilja expansionen, den höjda investeringskvoten å ena och bevarandet av den samhällsekonomiska balansen å andra sidan, säger statsministern: Det går inte, det är halsbrytande. Ja, förlåt mig, herr statsminister, men nog kan man skilja på att vi har en samhällsekonomisk balans å ena sidan och att vi har en större eller mindre investeringskvot å andra sidan. Vi kan ha samhällsekonomisk balans här i landet vare sig vi har ett nysparande, som är 10, 12, 15 eller 18 procent. Det är en helt annan fråga, om vi har en stor sparkvot eller inte än om vi har balans eller inte. Där försöker statsministern komma bort från en uppenbarligen viktig distinktion.

Sedan säger statsministern, att beträffande kostnadsinflationen var han upprörd över att jag inte lade fram mitt recept. Men jag uttalade ju, att jag inte har något recept. Jag ville ha en fri och öppen debatt, där alla kunde delta, så att man kunde komma fram till en lösning. Det var detta, som föranledde statsministern att beskylla mig för att

inte vara demokratisk. Men fortfarande kvarstår den fråga, som statsministern gick förbi. Regeringen, som åtagit sig att styra landet, står här rådvill och har ingenting att komma med.

Får jag bara till slut, herr talman, säga att det är ganska intressant att statsministern och andra har år efter år kallat högern och folkpartiet för tvillingar. Men nu är vi så långt ifrån varandra, att det förefaller som om han ansåg, att det vore omöjligt att vi på något sätt skulle kunna samarbeta med varandra eller med något annat parti, medan han och herr Hedlund står varandra oändligt nära.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag anhöll hos talmanen om en replik när statsministern med sådant oerhört patos — moraliskt patos, får jag väl säga — försökte förmana oppositionspartierna och framhöll, hur angeläget det är att de går ut i ett val och talar om för svenska folket vad de vill och vad de tänker göra.

Jag gjorde då den reflexionen: Är det någon regering, som så ofta har förfarit som vår nuvarande regering, att den har gått ut i val och givit svenska folket löften om den ekonomiska politik, som den skulle föra, för att sedan föra en helt annorlunda politik? Det tycker jag är det mest utmärkande för den här regeringen.

I fråga om de ekonomiska experterna förmodar jag att statsministern tänkte på den lilla bok, som utgivits av de sex professorerna. Jag läste den för några kvällar sedan, och inte annat än jag kan förstå — speciellt gäller detta professor Gårdlund — är boken ett enda fördömande av den ekonomiska politik, som den nuvarande regeringen fört och som författarna mer eller mindre finner fullständigt felaktig i hela sin uppläggning. Jag uppfattar statsministerns yttrande här nyss så, att statsministern

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

också funnit, att det är en fullständigt felaktig politik man fört. Det skulle alltså vara en syndabekännelse och ett löfte om bot och bättring, som vi nu fått lyssna till.

Beträffande skiljaktigheten i uppfattning mellan oppositionspartierna sade statsministern, att herr Cassel gjort ett helt annat uttalande i fråga om behovet av försiktighet i bl. a. socialpolitiken än herr Ohlin. Jag tror att herr Cassel, när han nyss talade om utgiftspaus använde ett alltför uppriktigt uttryck. När socialdemokraterna ibland anser sig böra stanna till dess den ekonomiska utvecklingen hinner ifatt, inte minst utvecklingen på det sociala området, har det av socialdemokraterna kallats en *reformpaus*. Det är klart att det låter mycket bättre, och i det fallet har man mycket energiskt ansett en sådan paus vara berättigad.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är ledsen för att jag trots talmannens huvudskakning måste ta till orda ännu en gång, men det sista anförandet kan ändå inte få stå oemot-sagt.

Jag har den största respekt för herr förste vice talmannens omdöme, men när han försöker göra gällande, att det socialdemokratiska partiet inte skulle upplyst väljarna före ett val om den politik det ämnar föra, är detta dock ett ganska besynnerligt påstående. Vi har väl om något politiskt parti redovisat, att för oss det primära är den fulla sysselsättningen och strävandena att föra en ekonomisk stabiliseringspolitik med utnyttjande av finanspolitiken som ett huvudinstrument, även om detta skulle komma att medföra en skattepolitik som är högst impopulär. Detta har varit det väsentliga, det som vi gång på gång försökt klargöra för svenska folket, nämligen att finanspolitiken är på detta sätt enligt vår mening ett nöd-

vändigt instrument i den ekonomiska politiken, om den över huvud taget skall lyckas.

Det går väl ändå inte att sedan säga, att den omständigheten att vi på andra punkter, därför att förhållandena ändrat sig, därför att konjunkturerna förskjutit sig, måste tillgripa åtgärder, som vi inte redovisat i förväg, vilket helt enkelt berott på att de inte var påtänkta under valrörelsen och då inte var aktuella, kan likställas med det faktum, att högern och folkpartiet vädjar till väljarna om en alternativ politik, vars innebörd de inte vågar redovisa före valet. Det är väl, herr förste vice talman, en väsentlig skillnad.

Sedan undrar jag om inte förste vice talmannen borde läsa boken »Sex recept» närmare. Det tycks nämligen som om han skulle blivit så förtjust över professor Gårdlunds kritik av regeringen, att han fått alldeles nog för sin själ av den första artikeln. Det finns många intressanta saker i denna bok. Jag vill inte förneka att även professor Gårdlunds bidrag är intressant, även om det kritiserar oss, men det är inte det som det är fråga om. Min fråga till herr Ohlin var denna: Hur bedömer dessa experter det nuvarande ekonomiska läget i Sverige, oavsett hur vi kommit dit, om det skett på grund av misstag av oss, fackföreningsrörelsen eller näringslivet. Vad dessa experter bedömer är den nuvarande situationen och vilka metoder man skall använda för att förhindra inflationen och deras uppfattningar tycks vara tämligen likartade. Tiden medger mig inte att gå närmare in på den punkten.

Till herr Ohlin vill jag emellertid säga att det är klart, och jag hoppas jag sade det också i mitt första anförande, att man väl kan skilja på det ekonomiska jämviktsproblemet och framtidsproblemet, om man har ett samhälle med instrument, som gör det möjligt att smidigt ta från konsumtionen det som man vill lägga på framtidsbyggande.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Det är ju det hela diskussionen gäller. Men om man samtidigt vill höja konsumtionen — och det vill vi ju — och samtidigt höja byggandet för framtiden då är det som problematiken uppstår, där framtidsperspektivet kastar sin skugga över nutidens politik.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h) kort genmäle:

Herr talman! När den nuvarande regeringskoalitionen gick ut i valet 1954, var dess program en direkt lågräntepolitik på en relativt lätt penningmarknad. Alla som då inte accepterade detta ansågs vara inte bara mindervärdiga utan folk som faktiskt ville göra människorna illa. Bara valet var över hände ju något helt annat. Jag vill inte använda statsministerns uttryck, att man inte vågade redovisa före valet, men nog borde det varit bättre om man på förhand låtit folk veta åt vilket håll man kunde komma att gå.

När vi gick ut i förra årets andra kammarval, alltså det val som jag förstår statsministern tänker på, sade vi utan omsvep till människorna att ville de ha en skattesänkning, så fick de också bereda sig på att de inte kunde få allt vad de kunde önska sig i övrigt utan fick tänka sig en restriktivare politik på många områden och också måste vänta på en del sådant som kunde anses eftersträvänsvärt. Det är min uppfattning, att väljarna svarade på detta, och det svaret har statsministern sett.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ni svarade inte ett ord på min fråga, herr statsminister, om vad Ni ansåg om de ekonomiska experterna före 1955, då Ni viftade bort deras uppfattning om den rörliga räntan. Då var de tydligen inte så bra att ha!

Sedan sades det att varje parti skall lägga fram sitt alternativ. Javisst skall de det, och det gjorde vi också före valet i en bok, som vi kallade just för Alternativet. Men vad gjorde ni socialde-

mokrater 1950? Ni lade fram ett program för väljarna, men ni talade inte om att ni möjligen skulle få lov att komplettera eller ändra det senare för att kunna ingå koalition med bondeförbundet. Och år 1951 bildade ni tillsammans med detta parti regering på lågräntepolitiken. Som herr Skoglund sade gick ni 1952 och 1954 till val på lågräntepolitiken men övergick 1955 plötsligt till en annan politik. Hur skulle väljarna kunna veta det? Och med detta bakom Er, herr statsminister, säger Ni att i dag kan ingen tvekan råda om vad regeringskoalitionen bär i skölden! Vi vet alltså alla vad ni tänker göra med skogskompletteringen och andra frågor! Till och med herr Hedlund, bondeförbundets ordförande, som är så skicklig och fyndig i replikerna, snubbade på orden, när han skulle beskriva graden av obestämdhet om vad regeringskoalitionen bär i skölden i pensionsfrågan.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag skall inte yttra mig i den historiska debatten. Herr Ohlin och jag har ju många gånger talat om alla de misstag, som herr Ohlin sagt att jag gjort, och jag har talat om hur många gånger herr Ohlin skulle ha gjort misstag, om han bara hade haft tillfälle att göra dem. Det är en tröstlös och hopplös diskussion.

Däremot vill jag fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att det mellan två val kan inträffa händelser, som tvingar fram justeringar i den dittills förda politiken. Vi har t. ex. aldrig sagt, att en justering av räntan låg helt utanför det möjligas gränser — men vi har mycket energiskt hävdad, att högräntepolitiken under normala förhållanden inte är någon särskilt lysande idé. Mellan 1954 års val och våren 1955 hände det onekligen en del saker, som gjorde att det ekonomiska klimatet blev åtskilligt hetare än vad det var i 1954 års valrö-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

relse. Och, herr Ohlin, för ett parti, som är eller tror sig kunna komma i regeringsställning, är det fullständigt meningslöst att ett eller annat år försöka dölja för väljarna vad det bär i skölden. Och varför det? Jo, därför att det kommer nya val vartannat år!

Hela denna diskussion, som herr Skoglund i Doverstorp förvånat mig med att ta upp, är fullkomligt meningslös när det gäller regeringspartierna. Ty vi har inför varje politiskt avgörande varit fullt på det klara med att vi måste redovisa varje löfte och varje åtgärd för väljarna. Oppositionspartiernas stora trumf är ju att de aldrig har haft chansen att få redovisa några resultat för väljarna. Deras löften står där som vackra ord, och därför är de bestående. Det är mycket vackert och pietetsfullt, och för svenska folkets framtids skull hoppas jag, att väljarna även i fortsättningen på det sättet kommer att slå vakt kring oppositionens vallöften, att oppositionen aldrig måtte ställas inför risken att tvingas att realisera dem!

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse tillställts kammaren, nämligen

nr 29, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 34, med redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 2 mars, den 13 april, den 24 april, den 4 maj, den 9 maj och den 18 maj 1956, nr 2, nr 5, nr 11, nr 6, nr 234 respektive nr 264, i anledning av, såvitt nu är i fråga,

riksdagens år 1955 församlade revisorers berättelse, och

nr 36, angående återbäring av viss arvs- och kvarlåtenskapsskatt.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 5

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 26, av fru *Löfqvist m. fl.*, om höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximigräns,

nr 27, av herr *Senander*, om pension åt förra vägvakten vid statens järnvägar Erika Bernhardina Johansson,

nr 28, av fru *Thorsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om vissa anslag till statens sinnessjukhus,

nr 29, av herr *Ahlsten m. fl.*, angående utredning om statens övertagande av det enskilda vägunderhållet,

nr 30, av herr *Johnsson* i Kastanjegården, om full pension till förmanen John E. E. Andersson vid Telesektionen, Karlskrona,

nr 31, av fröken *Höjer m. fl.*, om statsbidrag till Riksföreningen mot reumatism som bidrag för driften av Spenshults reumatikersjukhus,

nr 32, av fröken *Liljedahl* och herr *Rimmerfors*, om anslag till halvöppen daghemsvård för psykiskt efterblivna,

nr 33, av fröken *Liljedahl* och herr *Rimmerfors*, om anslag till utbildningskurs för läkare vid barnavårdscentraler,

nr 34, av herrar *Kilsmo* och *Eliasson* i Stockholm, om en utökning av studiebidraget till brevkolestuderandena,

nr 35, av herr *Carlsson* i Stockholm *m. fl.*, om en snabbutredning av den trafiksäkerhetsfrämjande verksamheten och stödet åt forskningen om trafikolyckornas orsaker,

nr 36, av fröken *Karlsson m. fl.*, om ändring av laboratorsbefattningen i

barntandvård vid tandläkarhögskolan i Malmö till professur i ämnet,

nr 37, av herr *Lundberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om personalindragning vid universitetsbiblioteken,

nr 38, av herr *Andreasson m. fl.*, om likställighet i princip mellan pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar och motsvarande pensionärer vid statens järnvägar,

nr 39, av herrar *Ahlsten* och *Jansson* i Kalix, om viss ändring i villkoren för byggnadsbidrag till kommunala högre skolor,

nr 40, av herr *von Friesen*, angående inrättande av en personlig professur vid Göteborgs universitet i extremitetskirurgi,

nr 41, av herrar *Stenberg* och *von Friesen*, om ökat anslag till Svenska nykterhetsfrämjandet,

nr 42, av herr *Allard m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till avsättning till fonden för idrottens främjande,

nr 43, av fröken *Karlsson*, om befrielse för studeranden K. V. S. Jonsson från viss ersättningskyldighet till kronan,

nr 44, av herr *Gustafsson* i Bogla *m. fl.*, om ökat bidrag till soldathemsverksamheten,

nr 45, av herr *Svenungsson m. fl.*, angående reglering av frågan om reseersättning för församlingspräst,

nr 46, av herrar *Larsson* i Stockholm och *Arvidson*, angående anvisande av medel till extra arbetskraft för tolkning av stenografiska rådsprotokoll från tiden 1660—1680,

nr 47, av herrar *Börjesson* och *Svensson* i Stenkyrka, om upphävande av varuskatten på gräddglace,

nr 48, av herr *Andersson* i Björkäng *m. fl.*, om rätt att vid taxering till skatt i vissa fall åtnjuta avdrag för anslutningsavgift till elektriska distributionsföretag,

nr 49, av herrar *Jansson* i Benestad och *Börjesson*, om rätt att vid taxering

till skatt åtnjuta avdrag för resor med bil till och från arbetsplatsen,

nr 50, av herr *Carlsson* i Tibro *m. fl.*, om rätt att vid taxering till skatt åtnjuta avdrag för gåvor till humanitära och vissa andra samhällsnyttiga ändamål,

nr 51, av herr *Jansson* i Aspeboda, angående bestämmelser om investeringsfonder för elektriska distributionsföreningar,

nr 52, av herr *Magnusson* i Borås, *m. fl.*, angående viss ändring av förordningen om investeringsavgift för år 1957,

nr 53, av herr *Andersson* i Långviksmon *m. fl.*, om rätt att vid taxering till skatt för inkomst av jordbruksfastighet åtnjuta avdrag för s. k. substansminskning,

nr 54, av herr *von Friesen*, angående tillägg å de livräntor som avses i förordningen om vissa ersättningar vid införande av statsmonopol å importen av tobaksvaror,

nr 55, av herr *Senander m. fl.*, angående full jämställdhet mellan invalidpensionärer och ålderspensionärer,

nr 56, av herr *Svensson* i Krokstorp, om viss utredning av Emåns nederbördsområde,

nr 57, av fröken *Liljedahl* och fröken *Elmén*, om ändring av bestämmelserna rörande utbetalning i vissa fall av ersättning för barns läkarvård och resor till läkare,

nr 58, av herr *Lindström m. fl.*, angående kontroll av jord- och skogsförvärv medelst inköp av aktieposter,

nr 59, av herr *Hansson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till understödjande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm,

nr 60, av herrar *Persson* i Tandö och *Sundelin*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m.,

nr 61, av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, angående utredning om samman-

slagning av statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen,

nr 62, av herr *Severin m. fl.*, angående inordnande i skogsstyrelsens organisation av virkesmätningssavdelningspersonal m. m.,

nr 63, av herr *Persson* i Svensköp m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till diverse åtgärder på husdjursavelsns område m. m.,

nr 64, av fröken *Karlsson m. fl.*, om en snabb översyn av folktandvården, och

nr 65, av herr *Senander m. fl.*, angående vidgad rätt för folkpensionärer till nedsatta biljettpriser på statens järnvägar.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.42.

In fidem

Gunnar Britth

Tisdagen den 22 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1957/58, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Fröken SANDELL (s), som yttrade:

Herr talman! Den fulla sysselsättningen har under så lång tid präglat vår arbetsmarknad, att det är med oro vi observerat varje förändring, som på ett eller annat sätt rubbar balansen mellan tillgång och efterfrågan. Vi är mera vak-

samma än tidigare, och vi betraktar varje arbetslöshetstendens som en underlåtenhetssynd, ty vi vet, att ett folk utan arbete blir en nation av tiggare. Den generation, som under det senaste decenniet trätt ut i arbetslivet, har ett utgångsläge för sina bedömningar, som är en följd av samhällets större engagemang för individens trygghet och det alltmera naturliga kravet på samhället som garant för full sysselsättning. Företagarnas förmåga och vilja till något utanför det enskilda vinstintressets begränsade cirkel tycks man på löntagarkåll inte sätta någon större lit till. Uppstår svårigheter märks ingenting av den annars så frejdiga stå-på-egna-ben-mentaliteten, som propagandavägen kommit många att betrakta statliga ingripanden såsom frihetsfientliga.

Nej, rubbas balansen på arbetsmarknaden anser både anställda och företagare, att staten är den naturliga och säkra räddaren ur besvärigheterna. Knappast på något område har väl heller så säkra utslag för samhällets akti-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vitet visat sig, och den som på nära håll har att följa det statliga arbetsmarknadsorganets kartläggning av arbetslivet och dess snabba insatser, när systerställningen hotas, kan endast konstatera, att de pengar, som samhället här sätter in, ger riklig utdelning.

Efter att arbetsmarknaden under några år har kännetecknats av en alltför stor rörlighet har på sistone en åtstramning skett, som på sina håll oroar men som i sin helhet inneburit ett noggrannare urval vid anställningarna och en stabilisering av arbetstillgången. Den minskade rörligheten har lett till mindre efterfrågan, därför att antalet platser måste bli mindre allteftersom den tillgängliga arbetskraften stannar kvar i sina anställningar. Hopp-Jerkan har blivit Sitt-Jerka, och därmed har efterfrågesiffrorna blivit betydligt mindre. Den arbetslöshet som redovisas behöver därför inte, på några undantag när, betraktas som särskilt alarmerande. Den som känner verkligheten bakom statistiken tar det kanske inte så allvarligt som den, vilken genom tidningsrubrikerna utifrån får sin information. Dels har vi en mera omfattande statistik än tidigare, dels kommer många faktorer in i bilden som gör, att siffrorna inte alltid speglar en ökad arbetslöshet. Människorna bakom siffrorna har måhända tidigare hört till den kategori av arbetskraft, som av olika skäl fört en ambulerande tillvaro i arbetslivet och inte direkt kan räknas som ett överskott, som står till arbetsmarknadens förfogande. En utvidgning av arbetslöshetskassornas försäkringsområden har gjort att stora grupper av arbetskraft, som tidigare vid tillfällig friställning aldrig kom in i arbetsförmedlingarnas arbetslöshetsstatistik, nu uppträder som arbetssökande under olika perioder. Jag tänker då främst på de gifta förvärvsarbetande kvinnorna, vilka före sin kassatillhörighet vid korttidspermitteringar eller vid friställning av andra orsaker helt enkelt återgick till sin uppgift i det egna hem-

met. Det är också denna grupp som är svårast att omplacera. Det kan vara ett olösligt problem många gånger att omflytta friställd manlig arbetskraft på grund av bland annat bostadssvårigheter, men de gifta kvinnorna är ännu mera bundna vid hemorten. De kan helt enkelt inte tas ifrån familjen, och jag tror det är riktigast att betrakta dem som en arbetskraftsreserv inom ett begränsat område och inte som ett arbetskraftsöverskott på arbetsmarknaden som helhet.

Den minskade rörligheten har också gjort, att sådan arbetskraft som har svårt att finna sig till rätta i arbetslivet inte längre kan fara runt och ta anställningar med korta gästspel än här och än där, utan nödgas återvända till hemorten och som svårplacerade fall registreras i arbetsförmedlingens statistik.

En stor ökning av åldersgruppen över 65 år ger oss en viss snedbelastning i såväl arbetslöshetskassornas som arbetsförmedlingarnas statistik. De som ingår i dessa åldersgrupper har i regel gjort sin insats i arbetslivet och kan i dag inte räknas som ett arbetskraftsöverskott som kräver investeringar på annat sätt än som partiellt arbetsföra eller som objekt för en mera skyddad verksamhet. För de partiellt arbetsföra, de som behöver utbildning eller omskolning, de som behöver arbetsträning eller som behöver bli föremål för testning, har temperaturen på arbetsmarknaden blivit några grader lägre, och arbetsvårdens resurser motsvarar inte de förväntningar, som människor i nöd ställer på dem.

Anhopningen av fall, där det inte är den fysiska utan den psykiska utrustningen hos den hjälpsökande som lägger hinder i vägen för en arbetsplacering, ställer många gånger arbetsvården i en förtvivlad situation. Det kan väl knappast kallas rationellt att med de små resurser man nu har i fråga om både personal och penningtillgång använda så mycket tid åt människor, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

helt förlorat arbetets melodi, då man i stället kunde använda tiden till en snabbare omplacering av de fall, som verkligen har underlag för ett tillfredsställande resultat.

En skyddad verksamhet, dit man kunde sända de många missanpassade för att utrona om de har förutsättningar för en inplacering i arbetslivet, förutbildning eller omskolning, om de över huvud taget kan omvandlas från socialfall till självständiga individer med kraft och vilja till självverksamhet, en sådan skyddad verksamhet är vad som måste till, om vi på detta område skall kunna arbeta så att rätt person får rätt behandling.

De utbildningsbidrag som sedan några år även får utnyttjas för ensamstående, såsom änkor och fränskilda, har tyvärr inte fått den efterfrågan som man kunde vänta sig, när man vet hur många som behöver den hjälpen. Särskilt i landsorten tycks dessa utbildningsmöjligheter liksom möjligheten att få näringshjälp alldeles ha gått kvinnorna förbi. Statistiken visar att det är huvudsakligen i Stockholm och Stockholms län som dessa hjälpformer utnyttjas. Ökad upplysning tycker man borde till. Men man förstår också arbetsmarknadsmyndigheten, om den tvekar att sätta i gång en stor propaganda så länge de anslagna medlen är så begränsade som de är. De olika kvinnoorganisationerna borde här ha en självfallen uppgift att sprida kännedom om dessa anslag. Blir det bara känt att hjälpmöjligheter finns, så kommer nog också efterfrågan och med den en uppskrivning av anslaget i fråga.

Beträffande näringshjälpens måste jag anmäla min besvikelse över att departementschefen efter den skrivelse, som riksdagen på statsutskottets förslag avlät under fjolåret, inte gått längre än till en uppmaning till pensionsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen om överläggningar i ärendet. Jag och mina medmotionärer har fortfarande den uppfatt-

ningen, att de organ som har den personliga kontakten med den hjälpsökande också skall vara anslagsbeviljande. Näringshjälpens har dessutom förlorat i värde, åtminstone i jämförelse med vad riksdagen en gång uttalade sig för i ett principuttalande som innebar, att staten borde ta på sig tre fjärdedelar av kostnaderna. Visserligen gjordes detta uttalande i en annan ekonomisk atmosfär än den vi nu har, men om man betänker att ett uppsättande av t. ex. en mindre skomakarverkstad går på 15 000—20 000 kronor, så är de 2 000 kronor som staten i regel bidrar med bara ett komplement till landstings, kommuners och organisationers insatser.

Så till sist, herr talman, ett arbetsmarknadsproblem, som visserligen inte är nytt men som har aktualiserats under det gångna årets ökning av alkoholskadade. Det gäller möjligheterna, att inordna dessa i arbetslivet. För nykterhetsvården är många gånger tillgången på anställning för den vårdbehövande både den bästa terapin och den enda chansen till resultat av en anstaltvistelse. Det ligger också så nära till hands för den oinvigde att påstå, att arbete är den bästa medicinen. I teorien är det alltid så rasande lätt att flytta om friställd arbetskraft eller att placera missanpassade — när och var och hur som helst. Men hur är det i praktiken?

Ja, man skulle kunna säga att detta är en fråga som i hög grad har mänsklig anknytning. Det är människor och inte döda ting som arbetsmarknadsorganen skall placera eller omplacera. Och det är inte bara den s. k. klienten att ta hänsyn till. Det är också den tilltänkta arbetsgivaren, arbetskamrater och de övriga människor som bildar omgivningen. Placeringen av straffade har alltid hört till de komplicerade arbetsuppgifterna för berörda parter. Och nu tilldrar sig också de alkoholskadade uppmärksamheten såsom svärplacerade arbetsmarknadsobjekt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Den enskilde arbetsgivaren i den så att säga fria sektorn har i mycket stor utsträckning visat förståelse och beredvillighet när det gällt att ge den sökande en chans. Men arbetstillgången kan ha sin begränsning, tålamodet likaså. Och när man nu har blivit strängare i bedömandet av alkoholkonsumenterna, tar man inte gärna på arbetsplatsen in missanpassade samtidigt med att man håller på att rensa ut misskötsamma bland redan anställda. Det kan bli nej från den enskilde arbetsgivaren, det kan bli nej från statliga och kommunala arbetsplatser, och inte ens de statligt anordnade beredskapsarbetena kan ta emot svårt belastade fall. Dessa arbeten är i fråga om avtal och annat jämställda med den öppna marknaden; både arbetets art och dess sociala anseende kräver att det blir endast fullgod arbetskraft som tas in anspråk.

Ja, så står vi där med människan i centrum men med så stort avstånd från gemenskapen att man ibland känner sig som i en öde öken. Något slag av beredskapsarbete avpassat efter just denna sorts arbetskraft måste skapas, jag skulle tro helst genom en förening av statliga och kommunala initiativ. Jag har hört berättas att man i Halmstad helt kommunalt har lyckats utmärkt med placering av alkoholskadade på särskilt beredskapsarbete utanför staden, där man har skjutsat arbetskraften till och från arbetsplatsen.

Det är klart att anordnande av statliga beredskapsarbeten för alkoholskadade ur flera synpunkter kan vara besvärligt. En fast förläggning långt bort från bebyggda trakter kan bli betraktad som en »tork» av gammalt känt märke och skulle kanske inte ge det resultat som nykterhetsvårdarna tänkt sig när de vill använda arbetet som terapi. Men en samverkan mellan stat och kommun skulle väl kunna leda till beredskapsarbeten, där de alkoholskadade utan att behöva känna sig som föremål för vård skulle kunna få arbete och inkomst. Fritids-

sysselsättningen i dessa beredskapsförläggningar borde kunna ordnas genom frivilliga krafter eller varför inte genom den statligt understödda fritidsverksamheten i nykterhetsfrämjande syfte.

Arbetsmarknaden i dag är befriad från de problem som var brännande i vår ungdom; jag syftar på oss som nu i det här huset har ansvar för utvecklingen. Men det finns andra problem av utomordentlig betydelse för samhällstrivseln. Några har jag här pekat på, och det var med stor glädje och tillfredsställelse som jag i går noterade finansministerns mycket positiva inställning till en förstärkning av arbetsförmedlingens organisation.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Ohlin har talat rätt mycket om centraldirigering och jag måste säga att han även har drivit centraldirigeringen till en punkt där vi som vanliga riksdagsmän, valda på samma grunder som herr Ohlin, måste uttala en protest. Om en partiledare, som hållit på så länge som herr Ohlin, dessutom skall dirigera bort sina riksdagsmän för att lämna plats åt honom, ja då vill jag säga herr Ohlin att när han talar om demokrati och att den skall bestå i rätt att tänka, har han drivit sitt parti till en punkt där partiledaren både skall tänka för och dirigera övriga valda riksdagsmän inom sitt parti. Jag har velat uttala denna protest och jag hoppas, herr talman, att detta är ett undantag som inte får bli en regel.

När jag tagit till orda här är det emellertid för att jag i olika sammanhang har försökt att resonera litet om hur man skall försöka styra eu konjunktur. Jag har under cirka tio år här i riksdagen försökt få respekt för den uppfattningen att det är orimligt att svenska staten, svenska samhället, som skall ha ansvar för att klara penningvärdet, som skall ha ansvar för att styra konjunk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

turen men jämväl handha de största arbetsuppgifter som någon institution har här i landet, skall behandlas på ett sådant sätt beträffande ekonomiska resurser att ett vanligt litet företag aldrig skulle kunna klara sig om man tillämpade samma principer för detta. Jag har givit uttryck åt den uppfattningen att vi i nuvarande situation försöker styra ett modernt samhälle efter ekonomiska principer och med ekonomiska medel, som kanske passade för 40 å 50 år sedan men som i nuvarande läge helt enkelt är felaktiga.

När jag hör ekonomerna tala om överbalansering m. m. skulle jag vilja säga följande: Om ett enskilt företag skulle få röra sig med så begränsade resurser som staten, skulle en förnuftig skötsel av detsamma praktiskt taget omöjliggöras. Den, som har suttit i olika företag, inom kooperationen eller annorstädes, och sett hur man där försöker skapa ett rörelsekapital som man kan sätta in i verksamheten, måste fråga sig: Är det rimligt att — som för närvarande diskuteras — ytterligare beskära samhällets möjligheter att bli effektivt. Jag förstår mer än väl att både herr Ohlin och herr Cassel har den uppfattningen, att man skall försöka kväva möjligheterna till statlig verksamhet så mycket som möjligt. Om man utgår från den synpunkten kan man försvara den efter mitt sätt att se ansvarslösa politik som man predikar i vårt land i fråga om skattesänkningar m. m. Men om man anser att samhället skall ha samma resurser som en konsumtionsförening eller ett annat företag, måste man också se till att samhället får resurser för att kunna styra en konjunktur och för att kunna skydda penningvärdet.

Jag har aldrig här i riksdagen eller i min verksamhet ute i bygderna talat om sänkning av den direkta skatten. Jag har nämligen sagt mig, att när samhället har byggts ut så att det påtar sig ansvar för byggnadskap m. m. — om inte samhället gjorde det, skulle vi inte få nå-

gon byggnadskap till stånd — är det orimligt att tänka sig att kunna styra konjunkturen medelst höjda räntor eller medelst punktåtgärder av olika slag. Vi kan inte heller gå ut och säga åt människorna: »Handla förnuftigt vid löneförhandlingarna!» När inte nationalekonomerna kan tänka och handla förnuftigt med den bokliga kunskap som de borde ha, även om de nekar att förvärva någon praktisk sådan, skall vi inte heller begära, att människorna i en högkonjunktur skall kunna kommenderas till att hålla tillbaka kraven, då de ser, att företagen har goda tider. Om man då vill bedriva en konjunkturstyrande verksamhet, måste man finna ett medel, som ger möjlighet att hastigt gripa in för att lägga förhållandena till rätta. Skall man kunna behärska en konjunktur, måste man inom samhället i hela dess bredd kunna ta bort den överflödiga köpkraft, som har kommit till och som ökar riskerna för inflation och hotar att vrida konjunkturen på sned. Eftersom riksdagen för närvarande är samlad hela året skulle vi kunna förändra skatteuttaget halvårsvis. Man kan påstå, att detta är både politiskt och praktiskt omöjligt, och givetvis kan man anföra skäl för sådana påståenden, men i ett modernt samhälle är det angeläget, att vi försöker skapa fram den tekniska apparat som skall göra det möjligt. Det skulle förvåna mig, om vi skulle möta sådana svårigheter att de inte kan övervinnas. Enligt min uppfattning måste vi, om vi skall kunna bedriva en förnuftig samhällsverksamhet, helt enkelt förfara på ett annat sätt än hittills. Sedan kan man fortsätta att tala om tvångssparande eller om att samhället samlar i kistorna o. s. v., så att den svenska industrien och det svenska samhället får lida oöverkomliga skador; vi måste här ge samhället andra resurser än det nu har.

Man frågar också: »Är det rimligt, att samhället skall ta av den enskilda individen och hysa misstroende mot ho-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nom?» Detta låter mycket bra, men, ärade kammarledamöter, jag läste i Expressen helt nyligen, att en viss herr Onassis, som bl. a. dirigerar våra tankfartyg, skickade ut sin fru på en fisketur som kostade 15 miljoner kronor. Just nu reser en svensk affärsman av internationella mått omkring och köper upp kvarnar på löpande band. Man kan då fråga sig: »Har de genom vanligt hederligt arbete kunnat förskaffa sig dessa resurser?» Nej, orsaken är att samhället tillåter den enskilde att ta ut skatter i en utsträckning, som staten aldrig någonsin har gjort. Det är förunderligt, att högern och folkpartiet inte i dagens situation säger: »Det är upprörande, att vi skall vara beroende av en enskild företagare, som kan fördyra och dirigera oljetransporterna på det sätt, denne redare gör, som när det behagar honom kan skicka ut sin hustru på en fisketur för 15 miljoner kronor.» Frågan kan också ställas på detta sätt: »Är det rimligt, att den andre finansmannen, som nu köper upp det ena företaget efter det andra, troligen i mening att så småningom kunna skapa ett monopol och bestämma över löner och annat, skall få gentemot både svenska medborgare och andra fortsätta med sin skattepolitik, som ger honom resurser att, inte för gemensamma utan för enskilda intressen, skapa miljonöverskott?»

Herrar Ohlin, Hjalmarson, Cassel och andra borgerliga borde ta upp även sådana fall till diskussion i samband med skatteproblemet i dess helhet. Vi brukar ju säga väldigt vackra ord om sådana där personer, när de gör donationer. Det gör de ju ibland för att freda sitt samvete eller få en medalj. Men vi gör inte några sådana vackra utläggningar när staten tar ut pengar i skatt för att göra en omfördelning till förmån för de inkomsttagare som har mindre inkomster.

Jag har velat slå fast, att vad alla partier i dagens situation behöver göra är

att tänka om på det ekonomiska fältet. Den som läst Gunnar Myrdals sista bok om världsekonomin måste säga att utvecklingen, därest vi inte skall stå still, i olika hänseenden måste gå hän mot ökat samarbete mellan medborgarna. Om nu den enskilda företagsamheten skall anses vara så viktig, pekar utvecklingen i fråga om storföretagen i alla fall på att vi måste ha ett samhälle som ser till, att åtminstone de fungerar på ett riktigt sätt.

Försvarsfrågan har under diskussionerna skilts ut från allting annat. Jag har också lagt märke till att högern och folkpartiet nu försökt att få ett äktenskap till stånd, även om det skär sig ibland. Men det är sorgligt att ett äktenskap skall komma till stånd med den utgångspunkten, att det som skall ge samhället, hemmen och själva tillvaron värde skall sättas på undantag. Det program som högern nu vann så att säga en valseger på är efter vad jag kan förstå det mest reaktionära program som högern har presenterat, i varje fall under de valrörelser som jag varit med om. Om nu högern och folkpartiet för framtiden skall säga nej till kulturella, sociala och andra reformer men ja till försvaret, kommer vi återigen in i en situation, där det svenska folket känner, att försvaret är till för att värna intressen, som ytterst motverkar det som gör livet värt att leva för människor i kojar och i de olika mindre hemmen. Jag vill beklaga denna utveckling, ty om det svenska folket skall känna samhörighet med sitt land — och inom arbetarrörelsen har vi ingenting att klaga över i det hänseendet — vill vi känna, att de värden, som detta land kan ge, skall komma medborgarna till del. Detta kan endast ske genom en aktiv social och kulturell politik, som nödvändigtvis kostar pengar. Jag är tacksam mot försvarsministern som just förde ihop dessa båda frågor, försvar och kostnader. Det är beklagligt ur en annan synpunkt att försvarsfrågan nu-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mera ute i bygderna efter den borgerliga agitation som fördes i valrörelsen kommit i ett annat läge än förut.

Jag skulle också vilja ta upp frågan om hur vi skall kunna klara bostadsproblemet. Jag hoppas innerligt, att den bostadspolitiska utredning som har presterats om grundlinjerna för bostadspolitiken inte skall föranleda regering-
en till en proposition. Detta skulle göra det omöjligt att i vårt land på förnuftigt sätt komma till rätta med bostadsfrågan.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja tillägga att man i besparings-
syfte försöker sig på olika nya metoder. Jag läste i veckan om exempelvis ett bygge här i Stockholm som beräknats kosta 35 miljoner kronor. I denna summa ingick arkitekt- och konsultarvoden till cirka 7 miljoner kronor. Man har länge haft en känsla av att vi har fått en arkitektglädje här i landet, vilken håller på att skapa problem för både kommuner och andra och höjer kostnaderna på ett sätt som vi måste komma till rätta med. Emellertid har det också framkommit krav på att förbilliga bostadsbyggandet. Dessa strävanden har tagit sig uttryck exempelvis däri att man numera, låt vara i begränsad omfattning, drar in på kakelsättning i badrum och kök. Skenbart kan det synas vara billigt. Man målar i stället, och när hyresgästerna ovetande om standardsänkningen kommer dit efter en vecka tror de att det finns kakel både i badrum och annorstädes. De måste emellertid ganska snart skaffa arbetare för att sätta dit kaklet. Det blir en del extra kostnader. Det är emellertid inte nog med det. Det hela föranleder husmödrarna mycket arbete om man skall klara rengöringen efteråt, speciellt när det finns barn.

Det finns anledning för oss att rätta till saker och ting på detta område, så att man inte nu i någon missriktad s. k. sparsamhetsiver åstadkommer stora kostnader i olika avseenden på under-

håll och trevnad. Man underlåter där-
emot att vidta åtgärder för att ned-
bringa de verkliga kostnaderna.

När man måste anlita arkitekter, konsulter m. fl. skulle jag vilja rekommendera att man ser till, att arvoden inte står i något sammanhang med byggnadskostnaderna. Ju mer kostsam en byggnad är desto mer tjänar nämligen arkitekterna. Det vore rimligt att rätta till detta snarast möjligt och jag är tacksam om herr statsrådet ville göra det.

Till sist skulle jag vilja ta upp en annan fråga, där jag väckt en motion. Under föregående år diskuterade vi en skattesänkning på 375 miljoner kronor eller mer. Jag protesterade vid det tillfället och ansåg att vi inte hade utrymme för en skattesänkning. Om en skattesänkning ändå skulle vidtas ansåg jag, att det borde ske i form av höjt barnbidrag. Man sade då att en sådan höjning skulle komma den 1 juli i år och att det inte var någonting att diskutera om. Jag invände i det sammanhanget att det kunde vara andra tider 1957 än 1956, men jag kunde inte övertyga kammaren om detta och det blev som det blev.

Jag skulle vilja vädja både till regeringen och till statsutskottet att nu vidta den justering av barnbidragen som jag föreslagit i min motion. Det skulle innebära en höjning av kostnaderna med ungefär 101 miljoner kronor. Om vi skall skapa rättvisa här vore det väl ändå lämpligt att inför tioårsminnet av barnbidraget se till att åtminstone försöka kompensera den värdeminskning som skett sedan 1947. Jag hoppas därför innerligt att höjningen av barnbidragen skall kunna verkställas från den 1 juli 1957 i stället för från den 1 januari 1958.

Ja, herr talman, med detta har jag velat kasta fram några synpunkter. Jag har fortfarande den uppfattningen att det i dagens läge och för framtiden är angeläget, att samhället skaffar sig de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ekonomiska resurser som behövs för en ny politik. Till dess man hittat på några bättre medel att styra en konjunktur vill jag också rekommendera att vi tillgriper den direkta beskattningen för att bemästra läget. Jag menar att samhället inte skall rygga för att skaffa en konjunkturfond av den storleksordningen som är nödvändig för att föra en aktiv konjunkturpolitik. Om samhället har någonting att lära av den enskilda företagsamheten är det just att skaffa sig de ekonomiska resurser som behövs för en aktiv politik.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Att komma som nr 37 på talarlistan i en remissdebatt är kanske inte det mest angenäma för en talare — och det är heller inte angenämt för kammaren när vi kommit så långt. Jag har därför försökt sammanställa ett kort koncentrat av allt det jag ämnat säga här i dag, och jag tror att kammaren håller mig räkning för det.

Jag vill uppehålla mig vid vår värnkraft. Den har kommit under debatt på ett alldeles nytt sätt med anledning av årets statsverksproposition. Enligt överbefälhavaren finns det grundad anledning till oro att vi, om vi skulle bli anfallna av en fientlig makt, inte skulle kunna försvara hela vårt land effektivt. Här skall man nu inte bara räkna geografiskt utan också räkna med de kulturella och sociala värden som herr Lundberg nyss talade om. Även dem bör vi kunna försvara. Tveksamheten och oron grundar sig på de otillräckliga anslagen under fjärde huvudtiteln.

Här lämnas nu fältet öppet för både oron och gissningarna. Inte är det väl vi som skall lämnas ut, frågade gotlänningarna i tidningarna häromdagen, och den frågan kan norrbottningarna med samma rätt ställa. Skall glesbyg-

dernas folk få känna trygghet i medvetandet om att vår värnkraft räcker, eller är det vi som skall uppges sedan man en tid gjort motstånd och därigenom fördröjt fiendens framryckning, så som överbefälhavaren skisserar det?

Jag vet att försvarsfrågan hänger oupplösligt samman med vår ekonomi. Hela vårt samlade samhällsarbete är ett värnande av ting som redan åstadkommits till människornas bästa men också ett skapande av nya sådana ting. Jag skall inte göra någon uppräknings, det har gjorts många sådana i dessa debatter. Försvaret är bara en del, skolor, sjukhus och ungdomsvård är andra avsnitt av samhällsverksamheten som vi inte kan avvara men som kostar mycket pengar.

Att läsa finansministerns presentation av årets budget inger inte någon större trygghetskänsla. Där är alltför mycket antagligt och ovisst och riskabelt, som finansministern själv uttrycker det. Vi måste i alla fall förutsätta att var och en inom vårt folk är inställd på att göra sitt yttersta för att det hela skall gå ihop. Jag kan inte hjälpa att jag anser det vara farligt att, som finansministern rekommenderar i sin plan, reformera på avbetalning. Vi vet inte med säkerhet hur årets räkning kommer att gå ihop. Blir det inte till slut en lucka i den ekonomiska »värnkraften» om människorna ute i landet börjar misstänka bristande logik i regeringens ekonomiska handlande? Riksdagen har de sista åren på förslag av regeringen beslutat att större restriktivitet skall iaktas med avseende på enskilda människors avbetalningsaffärer, och detta är riktigt. Inköpen bör nog anstå tills man är närmare möjligheten att betala. Fastän samhällsplanerandet och de därmed sammanhängande utgifterna som regel avser något som har betydelse långt framåt i tiden och därför givetvis skall betalas i etapper, anser jag detta förfaringssätt likväl vara riskabelt just ur den synpunkten att man måste ha män-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

niskornas förtroende då man under så labila ekonomiska förutsättningar som nu råder beslutar om nya stora utgifter som inte kan sägas vara obetingat nödvändiga. Exemplets makt är större än vi är beredda att medge. Vi kommer aldrig ifrån att det är uppifrån man tar rättning och inriktar sitt liv. Vi har tidigare åtaganden och påbörjade arbeten, till vilka stora folkgruppers förväntningar är knutna och som borde föras till fullbordan innan vi går vidare. Här är jag åter tillbaka till områden som omnämnts om och om igen under de här dagarna. Nykterhetsvården och ungdomsvården är just nu synnerligen aktuella men lider av så allvarliga brister att det faktiskt kan konstateras att vi måste uppge människomaterialet på grund av att vi saknar resurser att omhänderta alla dem som behöver samhällets hjälp på dessa områden. Det är inte så många timmar sedan fröken Elmen här redogjorde för katastrofsituationen på ungdomsvårdens område. Inom nykterhetsvården är det likadant. Det är enligt min uppfattning oerhört allvarligt att man vid övergången till den fria spriten faktiskt offerade människor som inte kunde tas om hand. Vi var inte rustade för det då, och de som hade att genomföra denna omläggning resonerade som så, att dessa människor i alla fall var ett ohjälpligt klientel och att reformen måste kosta något. Ja, det kan hända, men när det går ut över människomaterialet tycker jag det är mer än bittert.

Vi har andra grupper, vilkas ekonomiska förhållanden släpar efter. Jag har fortfarande änkor i blickfältet. Deras förhållanden skulle bli föremål för en omprövning när de ekonomiska förutsättningarna det medgäve, svarade dåvarande socialministern, nuvarande finansministern, mig år 1954. Det gällde kvalifikationsåldern för erhållande av änkepension. Jag kan inte finna att vi löst den frågan på ett fullt tillfredsställande sätt, fastän det alltså finns så

många kvinnor inom detta skikt som borde, behövde och väntar på att bli hjälpta på ett annat och bättre sätt än nu kan ske. Då denna omprövning gjordes beroende av den ekonomiska situationen tycker jag nog att man i dagens läge borde ha kunnat taga upp frågan igen och försökt lösa den. Hur bedömer man dessa behov, när de skjuts undan i kön och framför allt då de får stå tillbaka för nya åtaganden? Jag hoppas verkligen att inte dessa områden betraktas som något som bör offras och blir ett slags Gotland eller Norrbotten ur ekonomisk försvarssynpunkt. Jag skall inte uppehålla mig längre vid dessa frågor utan har bara velat snudda vid dem.

Jag ville till sist framhålla att vår värnkraft måste få räcka över hela fältet. För många människor börjar det stå klart att välfärdsstaten måste bjuda något mer än folkpensioner, barnbidrag och andra yttre fördelar. En förste polisassistent här i Stockholm, som ledde morgonandakten i radio den 16 i denna månad, yttrade ungefär följande: »Om man bara tillgodoser kroppen och de lekamliga behoven är det som att sätta fram en tom tallrik och säga till den hungrige: Var så god och ät!» »Det finns nämligen», tillade han, »gott om andlig hunger bland människorna i dag.»

Därefter berättade han om hur en sextonårig pojke kommit in på polisstationen. Han var förtvivlad i sin situation, och han bad om råd. »Det måste finnas någonting annat än detta, så här kan jag inte ha det», hade pojken sagt.

Dess bättre fanns det den gången på polisstationen någon som kunde fungera som andlig rådgivare. Det finns många fler än denne pojke, som har samma behov. Vi har upplysningsfilmer och rådgivningsbyråer för att vägleda de människor som vill ha kontakt med våra socialhjälsorgan. De rådvilla och andligt trevande måste också ha tillgång till hjälp! Denna hjälp måste fin-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nas i tillräckligt stor utsträckning på skilda områden. Det får inte saknas präster i församlingarna, själavårdare på sjukhus, ålderdomshem och ungdomsanstalter. Sedan måste vi se till, att de som har de själavårdande uppgifterna sig anförtrodda inte överhoppas med administrativa åligganden och dränks i papper. Då kommer de inte åt eller hinner inte med att fylla den funktion, som egentligen är deras. Vi måste tillåta och underlätta uppförandet av gudstjänstlokaler överallt där så behövs.

Herr Gustafsson i Borås berörde utförligt alla dessa frågor i går kväll, och jag skulle redan då ha velat instämma i det han sade. Jag skall å andra sidan heller inte gå längre än till enbart detta omnämmande. Jag tycker att det han i går kväll sade nog gick hem till oss alla.

Jag vill påminna om en sak, som i dag varit föremål för ett omnämmande — jag tror att det var herr Nelander. Det gäller morgonbönerna i skolorna och diskussionerna kring dem. Sedan man börjat att så våldsamt attackera morgonbönen i skolorna, vill jag säga att jag trots detta är ganska förhoppningsfull med tanke på våra barns möjligheter att i fortsättningen få fostran i kristen tro. Jag tror, att detta mitt hopp skall stå sig, ty ofta har en sådan där attack fått helt motsatt verkan än den man tänkt sig. Med tanke på vilka krafter det är, som tar ett tag med varandra, är jag ännu mer övertygad om att det starka skall avgå med segern.

Vad beträffar morgonbönerna och elevråden och elevkårernas inställning till desamma har jag för mig, att det hela verkar på samma sätt som den masspsykos, som grep ungdomarna och förde dem i aktion på Kungsgatan. Om Dagens Nyheter hade börjat debattera huruvida man skulle ta bort geografilektionerna på skolschemat skulle tidningen ha fått precis samma instämmanden. Ungdomarna skulle ha rusat

fram och sagt: Javisst, vad skall vi med geografilektioner till?

Jag tror inte, att eleverna har betydelsen av detta klar för sig, och därför bör de människor, vilka bär ansvaret, vara försiktiga så att vi inte tar bort eller förvanskar någonting som är omistligt och värdefullt. Jag tror att det svenska folket självt vaknar upp till kamp, då det förstår att detta är någonting som vi måste slå vakt om.

Herr talman! Här skulle jag kunna sluta mina korta sammanfattande reflexioner kring de stora frågor, som alla under dessa dagar varit föremål för ett ingående resonemang, med några ord ur överbefälhavarens skrivelse. Jag tycker, att de har sin tillämpning på alla dessa områden, vare sig det gäller att värna och försvara vårt land och dess gränser och vad landet innehåller, kampen för en god och sund ekonomi eller kampen för att bevara de andliga värdena: »Försvarskrafterna böra... utformas så att en angripare i det längsta hindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behöver uppgivas utan segt motstånd i olika former.»

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag skall anknyta till den reflexion, som herr Lundberg gjorde i början av sitt anförande, där han talade om att partichefen för i synnerhet folkpartiet hade en viss benägenhet att centraldirigera vad medlemmarna skulle säga och tycka. Jag har lagt märke till att man partierna emellan har den uppfattningen att det utövas starka påtryckningar från partiledarnas sida. Det tror man om socialdemokraterna också. Jag tillhörde socialdemokratiska partiet under 16 år och drev en rätt omfattande verksamhet både på det lokala planet och på landsplanet, men jag måste säga, att det fanns aldrig någon människa, som förbjöd mig att säga någonting av det, som jag själv trodde var riktigt. Så har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

heller icke varit fallet under den korta tid jag tillhört folkpartiet. Det kan ju tänkas, att man kan ha betraktat mig som ett hopplöst fall och att man fördenskull inte försökt. Men herr Lundberg kan vara övertygad om att den centraldirigering av tankar och åsikter, som han tror på och talar om, inte finns.

Jag vill nu, herr talman, försöka att så koncentrerat som möjligt framföra några kätterska synpunkter på en del politiska frågor.

Först och främst skall jag anknyta till det som fru Boman berörde i början av sitt anförande, nämligen militärväsendet, som ju har varit föremål för en ivrig debatt. Både herr Skoglund och fru Boman har givit uttryck åt en rörande tro på militärväsendet. Det är som om man inte skulle kunna se någon annan form av försvar än militär upprustning, och man tror att vi kan leva i trygghet, om vi har ett starkt militärt försvar.

För min del tror jag inte att militärväsendet ger oss någon nämnvärd trygghet. Denna uppfattning grundar jag bland annat på någonting så irrationellt som en kristen livssyn, och jag förstår inte att fru Boman, som har samma syn, inte har kommit till samma resultat som jag. Det är såvitt jag kan se alldeles omöjligt att förena kristen livssyn med militärväsendets våldsmentalitet. Om vi tvingas att ta ställning, tycker jag vi öppet bör säga, att man inte kan acceptera en kristen livssyn, om man accepterar militära operationer såsom ett användbart medel i umgänget mellan folken.

Det synes mig också finnas starka förnuftsskäl som ger oss anledning att tvivla på militärväsendet. Herr Skoglund sade tidigare, att vi behöver trygghet. Ja, det gör vi, men kan man lova svenska folket att det skall få trygghet genom en stark militär upprustning? Hur vågar herr Skoglund eller fru Boman gå ut till svenska folket och säga,

att vårt folk skall leva i frihet om vi offrar så eller så mycket på militär upprustning? Man önskar nog leva i trygghet, men såvitt jag kan se kan man inte få denna önskan uppfylld. Givetvis är det orimligt att tänka sig att ett under alla omständigheter anspråkslöst militärväsen, sett i det stora sammanhanget, i ett litet land, som är inkilat mellan två stora maktblock, skall kunna vara en trygghetsfaktor. Historien ger inga exempel på att ett litet lands militärväsen har skyddat landet från angrepp av större och starkare länder. Jag tror dock att militärväsendet kan ha en viss uppgift att fylla i vårt samhälle. Det hjälper oss inte mot angrepp utifrån, men det kan ha en viss betydelse för upprätthållandet av ordningen inom landet.

Naturligtvis förstår jag att den kristna pacifismen är utopisk — det finns så mycket som är det — men man måste hålla fast vid den ändå.

Nu frågar man, om vi skall lämna hela vårt land försvarslöst, utan de militära maktresurser som vi kan ge det, och låta en anfallande part komma över oss och härja efter behag. Ja, det är en svår fråga. Jag tycker man bör reducera den till rätta proportioner genom att säga, att om ett starkare land angriper oss med sin militärmakt, måste vi offra hundratusentals människor och väldiga materiella värden och sedan i alla fall få uppge vår nationella ställning, därest vi inte har skaffat oss sådana förbindelser med andra maktblock som gör det möjligt för oss att stå ut. För dem som tror på militärväsendet bör det enligt min mening vara naturligt att verka för Sveriges anslutning till Atlantpakten, men för mig, som tvivlar på militärväsendet, skulle det bära emot att framföra den tanken.

Man kan fråga sig, var den ekonomiska gränsen går när det gäller att skapa trygghet genom militär makt. Jag har den uppfattningen, att även om vi skulle låta alla statsinkomster gå till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den militära budgeten, så skulle militärerna ändå inte vara nöjda.

Nu säger man att det kan komma överraskningar, och det kan det förvisso. Man tror att militärerna skulle kunna klara dessa överraskningar, men det tror inte jag. Den största av alla överraskningar som jag kan finna är en ändring i målsättningen som kommit till tydligt uttryck i den militära litteraturen. Om man i krigshistorien följer de krigförande makternas uppträdande, finner man att de har inriktat sig på den materiella förstörelsen, av broar, elektricitetsverk, transportmedel o. s. v. I den amerikanska militärlitteraturen sägs det nu klart ut, att den tiden kan anses vara förbi. Nu skall man inte längre inrikta sig på materiell förstörelse, ty även den som vinner kommer att drabbas av följderna av denna materiella förstörelse.

Vi har brist på materiella ting i världen, och de förmerar sig sakta. Världens stora problem är naturligtvis människan. Om det inte funnes några människor i världen skulle det vara mycket fridfullt, och fråga är om det inte är för många människor och om det inte är de många människorna som är den stora överraskningen och den stora faran, om man ser det i det stora internationella sammanhanget. Att lösa detta problem genom att öka på de militära utgifterna synes mig vara ett fåfängt försök att lösa en på denna väg olöslig fråga. Jag sympatiserar fördenskull mycket med försvarsministerns försök att hålla utgifterna för militärväsendet inom rimliga gränser, och det var synd att han inte också i år hade mod att föreslå repetitionsövningarnas inställande, så att vi hade vunnit ytterligare 70 miljoner kronor.

Det är en sak i detta sammanhang som det förvånar mig att nationalekonomerna inte har sagt så särskilt mycket om. När de skall förklara inflationsprocessen, sysselsätter de sig med lönerna i synnerhet. Men det är sällan

man i svensk litteratur i varje fall får se någonting om militärutgifternas inflationsdrivande effekt. Våra militära utgifter lägger vi dock på saker som helt enkelt förstörs, de är improduktiva. Om man då lägger ut, låt oss säga två miljarder kronor i sådana utgifter, finns det en gammal regel som säger att man skall multiplicera med fyra för att få fram inflationseffekten.

Ur dessa synpunkter måste jag nog säga, att jag vill hålla fast vid den upplevelse som jag faktiskt gjorde för över 30 år sedan, när jag för första gången läste om en inskription i de romerska katakomberna. Där fanns det med krokiga bokstäver inmejslat en hälsning, som de förföljda kristna förmedlade till varandra, och den hälsningen lød: »Caritas Christi negat militiam», vilket betyder, att Kristi kärlek vägrar krigstjänst.

Jag skulle också vilja säga ett par meningar rörande ett annat område. Det gäller den argumentering, som föres mellan oppositionsledarna och i synnerhet socialdemokraterna om socialismen och det enskilda näringslivet. Denna argumentering föres på det sättet — och borde ju också föras på det sättet i varje fall från socialistisk synpunkt — att när oppositionsledarna varnar regeringen för att den med sin ekonomiska politik fördärvar det enskilda näringslivet, så menar oppositionsledarna uppenbarligen att socialisterna skulle ta detta såsom ett varningstecken. Detta måste ju ovillkorligen bli en uppmunt-
ran ur socialistisk synpunkt, ty förutsättningen för att genomföra socialismen är ju att det enskilda näringslivet inte längre kan existera. Det är ju målsättningen, sedan må socialdemokraterna avgöra om de vill hänga fast vid socialismen eller ej. Om socialdemokraterna inte är socialister, måste de självfallet ta varning när de tydligt ser hur svårt det är för det enskilda näringslivet att under våra nuvarande förhållanden klara sig.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Socialismen måste ju förr eller senare, såsom profeten har sagt, leda till proletariats diktatur, och för att det skall kunna ske måste ju hela samhället proletariseras. Nu tror jag man har missuppfattat hela detta begrepp proletariats diktatur så, att man tänker sig att proletariatet skulle utöva någon diktatur. Men så uppfattade inte Marx saken, utan han uppfattade det så, att man skulle utöva diktatur över proletariatet, och det är faktiskt vad som skett i alla de länder där man verkligen genomfört socialismen. Proletärerna i Ryssland kan givetvis inte utöva någon diktatur. Varför skulle de då gå så skäl-vande genom livet? Detsamma gäller de övriga socialistiska länderna. Ingen skall tro att Kinas proletariat utövar någon diktatur. Det är diktatur över proletariatet, och för att det skall kunna ske måste man helt enkelt proletarisera hela samhället och överföra det enskilda näringslivet med dess resurser i samhällets ägo. Jag kan inte se annat än att om socialdemokratien håller fast vid socialismen betyder själva förlängningen av socialdemokratien, att man förr eller senare kommer in i ett diktatursamhälle. Nu skall jag visserligen erkänna att socialdemokratien här i Sverige har gått revisionismens väg, men revisionismens väg är inte ett avsteg från någon målsättning, utan det är ett avsteg ifrån metoden att nå målet, och man måste säga, att revisionismen är en behagligare metod än den blodiga revolutionen. Jag hoppas emellertid, att socialdemokratien skall bli liberal, och då kommer det nog att ordna sig så småningom.

Jag kan inte, herr talman, sluta utan att säga några ord om bondeförbundet, jordbruket och landsbygden. Jag finner det vara ett verkligt framträdande karaktéristiskt drag hos bondeförbundet att det gör anspråk på att nära nog ensamt företräda landsbygden och jordbruksnäringen. Det är vi som gör det, säger man på det hållet, och det är tro-

ligtvis så, att man drar ett analogislut ifrån sitt dominerande inflytande i jordbrukets föreningsrörelse, där man manövrerat ut alla andra för att behärska denna rörelse. När man kommer ut till väljarna, säger man att bondeförbundet företräder landsbygdens intressen, och då menar man att det inte är några andra som gör det. Om man sade, även vi jämte andra företräder landsbygdens intressen, vore det sant, ty man kan inte säga, att bondeförbundet inte företräder landsbygdens intressen — visst gör det det — men det gör det inte ensamt. Med hänsyn till det decimerade antal riksdagsmän bondeförbundet nu har tycker jag, att det vore mycket klokt, om bondeförbundet sökte kontakt med alla andra landsbygdsrepresentanter för att få landsbygdens speciella synpunkter framförda.

Ett synnerligen intressant kapitel är ju bondeförbundet och Dagens Nyheter. Jag tycker det vore synd om bondeförbundet, om det inte hade Dagens Nyheter, ty det är den enda källa, där det hämtar sina argument. Utöver vad som bondeförbundet hämtar där är det inte så mycket bevänt med dess argumentation. I Dagens Nyheter läser man t. o. m. sådana satser som att bondeförbundet tillskansat sig de och de fördelarna för landsbygden. Då säger man på bondeförbundshåll: Se vad landsbygdsfientlig denna tidning och folkpartiet som sådant är. Men när bondeförbundets agitatorer sedan kommer ut till min hemsocken, säger de: Titta vilka favörer vi har lyckats skaffa åt landsbygden! Då hade alltså Dagens Nyheter rätt. Är det sanning, när bondeförbundets agitatorer säger, att bondeförbundet skaffar favörer åt landsbygden genom regeringskoalitionen, men lögn, när Dagens Nyheter säger det?

Man sätter ibland upp bondeförbundet och dess politik såsom ett värn mot landsbygdens avfolkning. Det är mycket misslyckat. Mellan 1880 och 1930

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

försvann 684 000 människor från landsbygden. Från 1930 till 1950, då bondeförbundet haft ett visst inflytande i varje fall i regeringen, försvann 772 000 människor från landsbygden. Inte på allvar men en smula skämtsamt kan jag också säga, att 350 000 kor blev så förskräckta för landsbygden att de flydde till slakthusen under samma tid.

Det är en sak som jag tycker att bondeförbundet hittills glömt, men det är fråga om att bondeförbundet kommer att ändra sig på den punkten, nämligen att man alldeles har försummat löneklyftan mellan de sämst ställda på landsbygden och dem som arbetar inom industrien. Jag tänker på förhållandet mellan lantarbetarna och industriarbetarna. Jag tycker det skulle ha varit naturligt, att man hade passat på under den tid, då jordbrukskalkylen var i funktion, ty då fanns det ju möjlighet att få kompensation för det, men inte ens då brydde man sig om den behövliga lyftning av lantarbetarnas löner, som verkligen var och är av behovet påkallad. Jag kan inte förstå varför en lantarbetare skall ha 3:11 och 3:15 i timmen och byggnadsarbetaren i Stockholm 11 kronor i timmen. Jag anser, att problemet om lantarbetarnas löner och nämnda löneklyfta har bondeförbundet skött dåligt i regeringen, men vi får väl hoppas, att det skall bli bättre i fortsättningen.

Nu skall man emellertid göra så gott man kan, och man har därför hittat på ett nytt ord, som man tröstar oss bönder med. Man säger: Ni skall få i ersättning för ert missnöje en supplementär jordbrukskredit. Detta låter mycket vackert. Ni skall visserligen få den på vanliga bankmässiga grunder. De som får sådana lån skall betala tillbaka dem på fem år. Vi har fått stödlån 1952 och 1954, och nu 1957 får vi supplementär jordbrukskredit. Kan ni säga, när vi skall betala allt detta? Ty det är väl inte meningen att lånen skall efterskänkas?

Nu säger man, att man skall skänka efter för de fattiga, och det är visserligen en mycket sympatisk tanke. Det tycker jag mycket väl att man skall göra. Men hade man inte kunnat arbeta efter en annan linje förut? Hur skall man kunna betala dessa ständigt återkommande lån? Jag tycker att om man skall rädda lantbrukarna och lantbruket från ekonomisk undergång, skall man vägra dem kredit, ty de kan inte betala den. Varför kan de inte betala den? Jo, därför att bondeförbundet tillsammans med socialdemokraterna bedriver en skattepolitik som gör det omöjligt. Det vore bättre, att man verkade för en lägre skatt så att det funnes någon möjlighet för en företagare av en jordbrukares karaktär att klara sina lån. Jag har frågat folk inom olika avdelningar av jordbrukets föreningsrörelse, hur det går för bönderna, om de kan betala. Man bara skakar på huvudet och säger, att växelkontona stiger mer och mer. Centralföreningarna får gå i borgen för dem och lämna dyrbara krediter, och det är mycket små utsikter att de skall kunna klara det.

Till sist vill jag säga, att det vore mycket intressant att få en kort redogörelse av någon bondeförbundsrepresentant för hur den utmärkta dumpingregeln fungerat under året? Vi som säljer jordbrukets produkter har nog en känsla av att det är litet dåligt beställt med det som skulle bli ett så utomordentligt instrument. På vilka områden skall den tillämpas? I fråga om äpplen kan den uppenbarligen inte tillämpas och inte heller i fråga om äggen. Kan den tillämpas i fråga om smöret? På vilka områden kan den tillämpas, och när kan den tillämpas? Har den visat sig vara det stora skydd för jordbruket, som man ansåg var en förutsättning för en framgångsrik prissättning på jordbrukets produkter, när den beslutades? Det vore intressant att höra, om nu någon av bondeförbundets re-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

presentanter ville säga några ord om det.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Ohlin talade om centraldirigering påpekade jag, att herr Ohlin centraldirigerade på sådant sätt, att han sätter sig sist på talarlistan och sedan tar bort den som står först inom folkpartiet och går in där själv. Sätter man detta i system kan man faktiskt utöva en verksamhet, mot vars förekomst här i riksdagen jag protesterar.

Sedan vill jag säga till herr Kilsmo, att hans djupa tankar och hans socialistiska förkunnelse pekar på att det måste vara underliga jordbrukare vi har i Sörmland, och det vore väl ändå skäl att han tänkte om i fråga om sambruk och andra saker.

Till fru Boman skulle jag vilja säga att jag beklagar att hon nu satt sin förtrostan till våldet och att hon så miss-tröstar om kristen kultur, humanitet och människokärlek. Det är tragiskt att en uppländska, som ändå var så varmt engagerad i den kristna rörelsen, på så kort tid har kommit på andra tankar i de norrländska skogarna. Våldet är icke allt.

Fru BOMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag såg herr Kilsmos hänförelse inför försvarsfrågan tänkte jag: han skulle ha varit en utmärkt soldat.

Jag tror att en soldat måste känna hänförelse för det uppdrag han skall gå till. Jag tror det vore väldigt svårt både för herr Kilsmo och för vem som helst annan i denna kammare och även för mig själv, fastän jag är kvinna, att hålla sig undan, om vi stode i den situationen att en främmande makt angrep vårt land, tog våra små barn och plågade dem — herr Kilsmo trodde det var bättre med en sakta död — eller dödade dem, skövlade våra hem, brände och förstörde, och inte sätta in någonting som motåtgärd. Det finns väl ingen

människa i detta land som värnar om försvaret utifrån någon annan utgångspunkt än att vi skall ha möjlighet den dagen det behövs att försvara det som är vårt och som är oss kärt.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag åhörde med mycket stort intresse herr Kilsmos anförande. Jag tänkte först, när han började deklarerar, att han inte gillade det socialdemokratiska partiet, och sedan, när han också reagerade emot oppositionspartiernas inställning till olika saker, att här kanske vi ändå kan tänka oss få en som kan ansluta sig till bondeförbundet. Men när jag vidare hörde hans nihilistiska inställning till försvaret tänkte jag: Gud bevara oss för en sådan! Han måste vara kvar i folkpartiet.

När jag sedan hörde hans inställning till lantarbetarna skulle jag vilja fråga: Hur mycket betalar herr Kilsmo själv till sina lantarbetare?

Jag vill ytterligare fråga: Hur tänker herr Kilsmo sig skyddet mot dumping? Det var ju folkpartiet som hindrade ett visst skydd mot dumping, när vi hade den frågan uppe.

Hade vi haft möjlighet att begränsa importen utifrån t. ex. av det norska margarinet och nu senare av det danska, hade vi kunnat undgå en hel del saker som kanske också hjälpt herr Kilsmo att komma ifrån sina ekonomiska besvärigheter. Han kanske inte då hade behövt dessa lånemöjligheter, som ändå tack vare bondeförbundet ställts till förfogande för vissa jordbrukare, som troligtvis i de flesta fall har uppskattat dem. Men herr Kilsmo är väl i den ställningen, att han inte behöver några dylika lån.

Herr Kilsmo kanske ändå lade märke till att jag i mitt anförande tidigare i dag betonade att vi jordbrukare önskade en lägre ränta. Har herr Kilsmo skulder, hoppas jag han instämmer i detta.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Boman säger att jag skulle passa bra som soldat. Ja — men inte i militär tjänst! Jag skulle hellre vilja vara en Kristi soldat.

Sedan frågade herr Rubbestad vad jag betalar mina arbetare, men den saken behöver herr Rubbestad inte lägga sig i.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag förmodar att kammararen vid det här laget är trött på talare i allmänhet även om den haft ett sådant folknöje som nyss — och trött på statsråd i synnerhet, när de nästlar sig in på talarlistan. När jag nu ändå tar till orda, är det med löfte att inte tala mer än 15 minuter och servera en koncentrerad stuvning av repliker till några av dem, som under debattens gång har kritiserat regeringens familjepolitik. I debatten har uttalats dels besvikelse över att familjepolitikens utbyggnad inte varit tillräcklig, dels kritik över dess utformning. Anmärkningar av detta sistnämnda slag har framförts främst från högerhåll. Fru Ewerlöf har i dag äntligen övergivit den diskretion, som hennes parti iakttog i går, då det så omsorgsfullt undvek att ens nämna barnbidragshöjningen. Även folkpartiet har — ända fram till tretiden i dag, då fröken Elmén fick ordet — varit egendomligt undvikande på denna punkt. Herr Ohlin konstaterade endast i förbigående i går hur det blir *när* barnbidraget har höjts. Jag har fått en känsla av att båda parter — höger och folkparti — har undvikit att tala om detta kontroversiella ämne med tanke på de närmanden till varandra som måste föregå ett borgerligt regeringsalternativ, och jag tycker nog att mitt intryck bekräftades, när herr Ohlin strax före middagspausen i dag försäkrade statsministern att meningsmotsättningarna mellan höger och folkparti i socialpolitiken inte alls är så djupgående. Endast folkpartiets fröken Elmén har

hittills företrätt Expressen-synpunkter och menat att upprustningen av familjepolitiken går för långsamt, att barnfamiljerna nu får för litet. När sådant säges från en oppositionsriktning, som samtidigt är mer skattesänkingsivrig och vill ha större försvarsutgifter än regeringen, må det dock ursäktas om jag inte tar anmärkningarna så värst mycket på allvar. Fröken Elmén liknade regeringen vid ett ishockeylag, där den spelare som slår hårdast mot finansdepartementet får den största utdelningen. Jag undrar om fröken Elmén kan spela hockey — jag kan det inte — men jag vet ganska bra vad laganda är, och inom regeringen dunkar vi inte på varandra vare sig med hockeyklubbor eller andra tillhyggen. Avvägningen mellan olika intresseområder sker i resonlighetens tecken. Därför är det inte så, som fröken Elmén förmodade, att jag sitter med sorg i hjärtat i kretsen av mina kolleger därför att jag inte får allt vad jag önskar till barnfamiljerna på en gång. Mina kolleger får inte heller allt vad de vill ha på en gång. Vi vet alla att räkningarna måste betalas av skattebetalarna — de skattebetalare mot vilka regeringen enligt fröken Elméns partiboss herr Ohlin bedriver en listig och otillbörlig högskattepolitik.

Mera konsekvens är det onekligen i högeroppositionen, vars enda sociala reformprogram är just skattesänkningar, och som följaktligen vill omvandla barnbidraget till barnavdrag i skatten. Jag är fru Ewerlöf tacksam för att hon inte har hutlat med beskedet på den punkten. I sin rättframhet därvidlag passar hon inte för några herdestunder med herr Ohlin.

Mera besynnerlig var herr Hæggbloms anmärkning på att regeringen har gjort ett halvårsuppskov med barnbidragshöjningen. Han anmärkte på att finansministern sagt sig vilja lösa in den växel, som riksdagen utställt till barnfamiljerna, och en växel måste lö-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sas inom tre dagar, inte efter ett halvår, menade herr Hæggbloom. Men en växel kan ju också omsättas, och eftersom herr Hæggblooms parti var det enda partiet här i riksdagen, som förra året inte ville vara med om att utställa denna växel, så är det ju litet underligt att just han är så kritisk mot att växeln blir omsatt.

Konsekvent är även deras besvikelse som likt mina partivänner, herr Lundberg och fru Thorsson, inte önskar ökade försvarsutgifter och tycker, att vissa familjestödjande åtgärder är viktigare än ytterligare några trappstegs sänkning av skattenivån. Det är en inställning som jag respekterar — och ändå kan det vara omöjligt att låta den bestämma vår politik i alla lägen. Det inträffar t. ex. alarmerande ting på det utrikespolitiska området: en revolt i Ungern, som sprider sig som en skälva genom östblocket och låter oss känna vingslag av hotande krig, en militäraktion mot Egypten, som visar att våldet ännu betraktas som ett lämpligt verktyg även av välanständiga västmaktsstater. Anslagskraven för det svenska försvaret får därmed en ökad tyngd i den vågskål, där vi lägger skattebetalarnas pengar. Resultatet kan bland annat bli, att höjningen av barnbidragen måste komma ett halvår senare än beräknat. Detta har av somliga betecknats som ett löftesbrott av regeringen, som förra våren deklarerade sin avsikt att höja barnbidragen från och med 1 juli 1957. Nu blir det alltså 1 januari 1958 i stället. Men de flesta måste väl ändå vara medvetna om skillnaden mellan en avsikt och ett löfte. Avsikter kan kullkastas av force majeure, av oförutsedda och tvingande omständigheter. Det var väl heller inte avsikten, att det skulle bli någon elaktartad Ungern- och Suezkris hösten 1956? Även politiker måste ibland revidera sina planer efter den hårdhänta verklighetens ingrepp. Om det var nödvändigt och lämpligt att göra det just på detta sätt, kan man natur-

ligtvis ha olika meningar om, och jag förtänker ingen rätten att tycka att andra lösningar hade varit bättre.

Jag skall i stället för en närmare redovisning av de familjepolitiska förslag, som riksdagen får tillfälle att i lugn och ro pröva under de närmaste månaderna, ta upp till bemötande bara ett par av de principiella anmärkningar som här anförts i debatten beträffande barnbidragen.

Först några kommentarer i anledning av kritiken mot att regeringen släppt sambandet mellan mjölkprishöjning och barnbidragshöjning. Det är riktigt att vi förra våren tänkte oss en sammankoppling i tiden av de två höjningarna och därvid siktede på den 1 juli 1957, då den utgående statssubventionen med 3 öre per mjölkliter enligt överenskomsten skall upphöra och då barnbidragshöjningen mycket lämpligt skulle kunna ta vid. Någon större betydelse tillmätte vi dock inte en sådan koordinering i tiden, eftersom mjölkfördyringen utgör endast en liten post bland de många i familjebudgeten som barnbidragen avser att täcka kostnaderna för. Herr Hæggbloom har mycket riktigt nämnt beloppet 2 kronor och 25 öre per barn och halvår — ett belopp som skall ses mot en barnbidragshöjning på 110 kronor per år, respektive 55 kronor per halvår. När barnbidragshöjningen, av skäl som jag tidigare angett, måste framskjutas ett halvår, kunde man naturligtvis också överväga att utsträcka mjölksubventionen över samma halvår. Sådana överväganden gjordes även inom regeringen under budgetbehandlingen i höstas. Men svårigheten att så långt i förväg avgöra storleken av mjölkprishöjningen den 1 juli 1957 gjorde, att tanken för det dåvarande fick förfalla. En utsträckning av subventionspolitiken på jordbruksområdet är ju inte heller ur principiella synpunkter så värst tilltalande för konsumenterna. Övergången till ett friare system med mer marknadsmässiga pri-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ser har ju länge eftersträfvats av både regeringen och oppositionspartierna.

Fru Ewerlöf har här låtit förstå, att det tillgängliga utrymmet för barnbidragshöjningen borde ha använts på annat sätt, till barnavdrag i skatten i stället. Argumenten mot ett återinförande av barnavdrag i skatten är gamla, och jag vill tillägga: de är alltså slitstarka. Barnavdrag i den progressiva statsbeskattningen hade på sin tid den ofrånkomliga effekten, att barnfamiljer på högre inkomstnivåer fick en större ekonomisk lättnad att omvandla i nyttigheter för barnen än vad barnfamiljer i lägre inkomstskikt fick. Där blev barnavdragen helt verkningslösa. Dessa olägenheter eliminerades, när familjestödet i stället fick formen av enhetliga kontantbidrag, lika för alla barn. Även nu skulle barnavdrag i skatten få liknande verkningar. Om det årliga belopp av 200 miljoner kronor, som regeringen föreslår riksdagen att höja barnbidragen med, i stället skulle användas till skattesänkningar för barnfamiljerna, skulle ett inkomstbortfall för statsverket på 200 miljoner kronor motsvara ett barnavdrag av 720 kronor för alla barn beträffande den statliga beskattningen eller 430 kronor, om man skulle tillämpa avdrag i både den statliga och den kommunala beskattningen. En uträkning av vad sådana barnavdrag skulle betyda i skatteminskning för olika kategorier av barnfamiljer visar genomsnittligt, att endast barnfamiljer med lägst 14 000 kronor till 16 000 kronor i årsinkomst skulle få lika mycket i skattesänkning som en barnbidragshöjning av 110 kronor och att alla inkomsttagare under denna inkomstnivå skulle förlora på bytet. Inkomsttagarna över 15 000-kronorsgränsen skulle vinna mera ju större inkomster de hade. Men antalet barn i familjer med mindre än 15 000 kronor i årsinkomst är 1 120 000, vartill kommer cirka 130 000 barn med ensamma mödrar, beträffande vilka man kan anta att in-

komsten i regel ligger under 15 000 kronor om året. Endast 570 000 barn eller knappt en tredjedel av alla barnbidragsberättigade skulle indirekt få ett bättre stöd genom den skattesänkning, som högern förordar. Och jag säger med tvekan »indirekt», ty skatteavdragen på faderns lön skulle nog inte alltid komma barnen till godo. Mina kontakter med mödraopinionen i brev jag får och på möten och resor pekar entydigt hän på att man ger de kontanta barnbidragen, som kommer mödrarna direkt i handom, företräde. En tia mindre i skatteavdrag per månad på mannens lön får kvinnan sällan samma glädje av som ett större kvartalsbelopp, som är adresserat direkt till henne och som hon kan nyttja till väl planlagda inköp för barnens räkning. Jag är övertygad om att en folkomröstning bland landets mammor, om nu folkpartiet skulle vara hågat att föreslå en sådan, skulle ge ett överväldigande stöd för den uppfattningen, som också är regeringens uppfattning.

Fru EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast ta upp den del av statsrådet Lindströms anförande som berör barnavdragen.

Jag har svårt att förstå, varför just barnavdragen skall stå i en klass för sig, när man beräknar lättnader i medborgarnas skatt. Låt mig ta ett exempel. Fru Lindström och jag, som ju bor i Stockholm, har båda ett ortsavdrag på 2 000 kronor. Jämför vi oss i detta avseende med en liten kontorist, som kommer från landsorten och bosätter sig här och likaledes får detta ortsavdrag, är det ju klart, att ortsavdraget för statsrådet Lindström och i någon mån även för mig betyder en mycket större lättnad i skatt än för den lilla kontoristen med hennes låga lön. Men mig veterligt är det ingen människa som någonsin reagerar mot dessa avdrag, vilka alltid måste verka så, att skatte-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lättningen blir större för människor med högre inkomst än för människor med lägre inkomst.

Jag fattar som sagt inte varför vi, när vi godtar progressionen och räknar oss till godo avdrag som minskar vår skatt, skall sätta just barnavdragen i särklass.

Sedan har statsrådet Lindström rätt i det att det betyder väldigt mycket för många mammor att få barnbidragsbeloppet direkt i handen. Det går inte, hoppas vi, till radiogrammofoner och televisionsapparater, såsom ibland påstås, utan verkligen till ungarna. Men man kan väl också se saken så, att den skattelättnad, som barnavdragen innebär, kommer familjen som sådan till godo — det kan bli en bättre bostad, bättre kost o. s. v. Jag tycker inte att man kan skilja så strängt på det goda för barnen och det för hela familjen.

Statsrådet kanske erinrar sig att jag satte in vårt skattesänkingsförslag vid förra årets riksdag i bilden, och detta förslag skulle ha givit barnfamiljerna en avsevärd skattelättnad. Men de skatteskäl vi föreslog kompenserar inte de lägsta inkomstskikten för barnbidragens minskade realvärde, och för dem tillät jag mig föreslå höjda barnbidrag och barnavdrag över hela linjen.

Herr JANSSON i Benestad (bf):

Herr talman! Herr Kilsmo tog upp några frågor som gällde bondeförbundet. Jag skall inte bemöta honom på annat sätt än att jag säger att när jag hört honom tala om att han i sexton år varit socialdemokrat och jag sedan gör reflexioner kring hans anförande, så förstår jag, varför han behövde så lång tid att räkna ut, att han kommit i fel partifälla.

Trots att debatten pågått så länge vill jag beröra ett par frågor. På grund av att vårt partis statsrådsledamöter knutit en reservation till förslaget om stats-tjänstemannalönerna har det sagts, att

detta betyder att det blir svårt att hålla samman den regering, som nu sitter. Jag vill till detta ha sagt, att dyrortsgrupperingen självfallet är en stor fråga för vårt parti, och jag deklarerar öppet, att det inte är möjligt för våra ledamöter i riksdagen att garantera, att förslaget kan vinna vårt stöd.

Det sägs i denna fråga, att därest lönerna höjs i de lägsta orterna, så kommer industrien att flytta ifrån landsbygden. Det är ett argument som man fått höra vid alla tillfällen, då dyrortsfrågan varit aktuell. Som det nu är flyttar folket från industrien. Skulle man höja lönen, skulle industrien flytta från folket, och då är hela frågan olöst, ty man skall ha klart för sig, att de industrier det här gäller av naturliga skäl måste vara placerade där de nu ligger.

Vår tunga industri, vår massa- och träindustri ligger där de ligger därför att där finns förutsättningar att täcka råvarubehovet på billigaste möjliga sätt. Man har alltså inte placerat industrierna på dessa platser därför att man där kan få billig arbetskraft, utan därför att man har tillgång till en tillräcklig råvaruförsörjning. Och dessa industrier noteras i regel som de säkraste papperen på vår börs. Det förefaller mig ganska underligt om de inte skulle kunna betala den arbetskraft de sysselsätter på sådant sätt, att vi inte behöver ha någon spännvidd mellan 5-orter och 2-orter. Jag anser att det kan de utan vidare göra, om man ser problemet realistiskt.

Man skall ha klart för sig att dessa industrier, i samhällen eller i småstäderna eller rena brukssamhällen, är nyckel- och basindustrier, till vilka största delen av de arbetande inom respektive samhällen är knutna. Men därutöver har det lilla samhället som sådant ett värde för hela vårt näringsliv. Där skall finnas skolor och lärare, där måste finnas anstalter för sjukvård, tjänstemän vid post och kommunikationer, där måste finnas kommunalanställda och tjänstemän av olika kategorier.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Att industrier av denna typ placeras på allra lägsta trappsteget i dyrortsgrupperingen, drabbar således också alla dessa människor, som är sysselsatta i detta lilla samhälle. Konsekvensen härav har blivit — det visar befolkningsutvecklingen på landsbygden och i dessa samhällen — att den mest kvalificerade arbetskraften söker sig bort från dessa orter. Det kan inte vara rimligt att en sådan folkvandring skall få förekomma.

Jag vill alltså slå fast att för oss är dyrortsgrupperingens avskaffande en utomordentligt viktig angelägenhet. Det intressanta i den nya propositionen i detta sammanhang är att man nu inte längre talar om en spännvidd baserad på levnadskostnader, utan nu talar man om marknadslönerna. Det är skillnaden mellan dem som skulle motivera den ökade spännvidden mellan högsta och lägsta ortsgruppen. Därmed har man gått ifrån det argument man tidigare varje gång här har anfört. Men om man nu skall jämföra med marknadslönerna vid lönesättningen, kan jag inte förstå annat än att då bortfaller helt och hållet motivet för en skattegruppering, som är knuten till lönegrupperingen. Då borde tiden vara mogen att införa enhetliga och lika stora skatteavdrag i hela landet.

Man talar som sagt nu om jämförelser med de marknadsmässiga lönerna. Om man jämför en timmermanslön i Stockholm, som är 5-ort, med en timmermanslön i en 5-ort i Norrland och en 2-ort i Småland, är spännvidden mellan 40 och 50 procent, men mellan 2-orten i Småland och 5-orten i Norrland är spännvidden endast 20 à 25 procent. Vad motiverar de betydligt högre lönerna just här i huvudstaden? De kan inte vara betingade av att man har dyrare produktions- och arbetskostnader här, utan det måste ha andra orsaker.

Herr Sköld föreslog under gårdagens debatt att man skulle lösa frågan genom en utredning. Jag har inte något emot

detta, men beträffande lönegrupperingen måste det i så fall bli en utredning som kan arbeta snabbt, ty därvidlag är frågeställningen klar. Jag medger att en ändring innebär ett inkomstbortfall av skattemedel, men det kan inte hjälpas. Man kan inte upprätthålla den orättvisa som detta system innebär länge till. Om det skall vara någon mening med samarbetet mellan de två partierna i regeringsställning tycker jag man borde kunna komma överens i en för hela landet så vital fråga som denna är och forcera fram en lösning av problemet.

Det är ett par andra frågor i samband med den ekonomiska politiken som jag inte heller kan låta bli att något beröra. Den ena gäller räntan. Det sades i går att det varit ett stort missgrepp av regeringen, att den inte tidigare har kopplat in den fria räntan. Jag har citat här från högerledaren i den ekonomiska debatten den 9 februari 1955, där han sade: »Att priset på pengar stiger betyder i och för sig att pengarna blir mer värda, och detta i sin tur betyder ett tryck nedåt på kostnadsnivån. Det är detta som är själva meningen med vår politik.»

Sedan dess har räntan höjts med 1½ procent. Det råder delade meningar inom mitt parti härom, men personligen har jag den uppfattningen att detta var ett missgrepp. Regeringen och riksbanken har här alltför villigt gått den svenska finansvärldens ärenden. Trots att vi höjt räntan med 1½ procent har kostnaderna ändå inte pressats ned. Inte ens de utpräglade jordbruksfastigheterna tenderar att sjunka i pris. Över huvud taget är prisnivån tämligen opåverkad av den räntehöjning som genomförts. Därtill kommer att det ändå finns rum för krav på nya lönehöjningar. Det signaleras ju nu lönehöjningar för 250 miljoner till statstjänarna.

Det är således alldeles uppenbart att räntans roll i fråga om kostnadsnivån är överdriven.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Skulle man ha löst frågan om en ekonomisk stabilisering enbart med räntan som stabiliserande faktor, kunde det inte ha skett med mindre än att pengarna gjorts så dyra att man, såsom högerledaren varit inne på, drivit fram en kris med därav följande konkurser för många svaga företag och på det sättet toppat den fulla sysselsättningen. Men det är väl ingen som vill rekommendera en sådan väg. Jag har härmed bara velat visa att räntans roll som stabiliserande faktor otvivelaktigt har över-skattats.

Det finns ingen annan näringsgren i vårt land, där ränteuppgifterna spelar en så stor roll som inom jordbruket. Detta sammanhänger därmed att inom jordbruket är alltid investeringarna mycket stora i förhållande till omsättningen. En jordbrukare kan ha gjort investeringar på 100 000 kronor i sin gård men bara ha en omsättning på 15 000—20 000 kronor om året, medan en företagare inom en annan näringsgren, som också har investerat 100 000 kronor i sitt företag, har en omsättning på ett par hundra tusen kronor, och det är dock av bruttoinkomsten, omsättningen, som ränteutgifterna skall bestridas. När räntan stiger kommer därför jordbruket snabbare än alla andra näringsgrenar i en bekymmersam situation. En räntehöjning på $1\frac{1}{4}$ procent betyder faktiskt en merutgift för jordbruket på 30—40 miljoner kronor, och dessa pengar skulle givetvis ha kunnat användas mycket bättre, inte minst om de använts för den driftrationalisering som ju är ett livsvillkor för jordbruket av i dag — det gäller i många fall även småbruket.

Jag vill alltså klart säga ifrån att jag hoppas att regeringen så snart som möjligt återför räntan till en lägre nivå. I Amerika har man ju under alla år hållit en ganska låg räntenivå. Man har resonerat som så, att billiga pengar är det bästa medlet för att stimulera produktionen och öka takten i näringslivet

expansion. Jag tror att den tankegången är riktig. Det talas ofta om att räntan betyder så oerhört mycket för sparandet. Ja, det kan hända banksparandet ökar något litet efter en betydande räntehöjning, men amorteringssparandet minskar säkerligen i motsvarande omfattning. I den mån amorteringarna inte är fast bundna blir säkerligen följden den, att en låntagare amorterar mindre därför att det går åt mer pengar för ränteutgifterna. Jag vill alltså faktiskt ifrågasätta räntans roll som sparstimulerande medel.

Jag skall emellertid inte här fördjupa mig i ränteproblemet även om det vore intressant att göra det, utan jag vill säga några ord om en frågeställning, som har dykt upp här i debatten och vållat en del meningsutbyte, nämligen frågan om huruvida budgeten bör vara totalbalanserad eller icke.

Såvitt jag förstår har finansministern handlat alldeles riktigt då han försökt totalbalansera budgeten. Jag trodde för min personliga del att han skulle lyckas att göra det under fjolåret men inte i år. Det har han inte heller gjort. Men hans försök att åstadkomma en totalbalansering är värda all uppmuntran, och jag kan inte förstå den kritik som här, särskilt från högerhåll, riktats mot finansministern. De gamla kommunalpolitikerna av högerfärg brukade ju resonera som så: »När det är goda tider skall vi lägga undan pengar. Då skall kommunerna inte låna så mycket, utan försöka betala sina utgifter och investeringar med skattemedel och andra inkomster.» Det är precis samma resonemang som legat till grund för finansministerns försök att totalbalansera budgeten.

Det finns också en annan sida av saken som vi inte bör förbise. Av långtidsutredningens prognos framgår att utredningen är ganska pessimistisk när det gäller möjligheterna till en fortsatt produktionsökning. För min del tror jag att utredningen varit för optimistisk.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag tror inte ens att det kommer att gå så bra som de räknat med.

Lägger vi därtill det förhållandet att årskullarna kraftigt minskar, är det lätt att dra den slutsatsen att nästa generation med fog kommer — det heter ju att varje generation skall betala sina utgifter — att kunna anklaga 1950-talets politiker för att vi i en högkonjunktur med växande välstånd och inkomster satsat så litet på att betala vissa investeringar kontant och i stället lånat upp pengar och lastat över på kommande generation inte bara kostnaderna för ålderdomsförsörjningen utan även en rad stora investeringsprojekt. Vi kan inte, vare sig vi är lekmän eller professorer, blunda för att den stora frågan i dagens läge är hur samhället skall kunna skaffa sig ekonomiska resurser för de investeringar som undan för undan behöver göras. Hur skall vi få sparandet att räcka till? Skall vi skära ned konsumtionen? Eller vilka vägar skall vi över huvud taget gå för att skaffa medel till nödvändiga investeringar?

Jag skall inte uppehålla kammaren längre. Jag vill bara än en gång understryka att finansministern är värd det största erkännande för sina försök att totalbalansera budgeten. Jag tycker att oppositionsledarna, hur kritiska de än är, borde medge detta och vara med om att i någon mån försöka gardera samhället för framtiden i stället för att leva efter principen »ur hand i mun».

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Under remissdebatten — som nu pågått ganska länge — är det tradition i den svenska riksdagen att man behandlar rätt mycket av det som tilldragit sig i riket och att man inte med nödvändighet behöver knyta an sina resonemang till Kungl. Maj:ts proposition nr 1. Jag skall begagna detta tillfälle att beröra ett par ting, som inte tidigare har omtalats så mycket i denna diskussion, nämligen vad jag skulle vil-

ja karakterisera som de försummade vårdområdena, vilka jag i min vanliga verksamhet har sysslat tämligen mycket med. Det första avsnittet anknyter också direkt till statsverkspropositionen, närmare bestämt till vad inrikesministern föreslår under sin huvudtitel. Frågan gäller sinnessjukvården.

Man skulle väl kunna säga om den svenska sinnessjukvården, att den är ett exempel på en ovanligt dålig planhushållning. Jag tror, att man kan uppställa en alldeles bestämd relation mellan det förhållandet, att denna form av sjukvård bedrivs med staten som huvudman, och det faktum att den har visat så allvarliga eftersläpningar. För egen del har jag från denna talarstol redan för många år sedan som min mening anfört, att det inte blir någon ordning och någon verkligt hög standard på den svenska sinnessjukvården, förrän den i paritet med den kroppsliga sjukvården får landstingen och de stora kommunerna som huvudmän. Den allmänna tendensen är ju att vården av de själssjuka skall ske i nära samband med vården av de kroppssjuka. Det gäller bland annat för sinnessjukhusen att ha ett mycket intimt samarbete med kroppssjukvårdens läkare, framför allt invärtesmedicinarna. Man bör då lämpligen förlägga mentalsjukhusen — som de kanske numera rätteligen skall kallas — i anslutning till kroppssjukhusen.

Ett beklagligt avsteg från denna regel gjorde riksdagen för någon tid sedan, då det projekterade mentalsjukhuset i Gävleborgs län inte förlades till residensstaden, där det finns en välutrustad medicinsk lasarettsavdelning och för övrigt andra specialavdelningar, utan till en stad med bara ett normallasarett. Detta var ett bakslag för svensk sinnessjukvård, som vi har all anledning att beklaga. Jag hoppas, att det inte skall upprepas i fortsättningen.

Sinnessjukvården släpar efter i åtskilliga avseenden. Den har inte lika mycket personal i förhållande till pa-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tientantalet som kroppssjukvården. Den har inte heller samma materiella utrustning som lasarettssavdelningarna, något som måste anses bekymmersamt i en tid, då verkligen något skett på sinnessjukvårdens område, då till läkarnas förfogande har ställts hjälpmedel, som man tidigare inte kunde drömma om och som gjort att vårdtiden på dessa sjukhus har kunnat nedbringas och omsättningen blivit så stor som för närvarande.

Det är också lättare att komma in på ett kroppssjukhus, även om platsbristen — det skall gärna erkännas — på sina håll även där är ganska besvärande. Antalet expectanter på mentalsjukhusen är beklämande stort och överbeläggningen konstant. Jag såg senast i dag en uppgift om dess storlek. Om också siffrorna i allmänhet måste betraktas som osäkra, kan man utan att göra sig skyldig till någon överdrift säga, att överbeläggningen rör sig om minst 15 procent, säkerligen betydligt mera.

Sinnessjukvården behöver självfallet nya byggnader och bättre rustade avdelningar. Dessa behov försöker man nog tillgodose i den mån man bygger nya sjukhus, men även härvidlag måste anmärkas, att takten i utvecklingen är sådan, att ett sjukhus, som projekterades för några år sedan och då ansågs modernt och stående på höjden av vad man från medicinska synpunkter kunde kräva, nu ter sig i vissa avseenden efterblivet. Detta gäller t.ex. det sist färdigställda sjukhuset, som snart skall ta mot sina patienter, nämligen Gullberna vid Karlskrona.

Det behövs vårdplatser, och det behövs en rent materiell upprustning inom sinnessjukvården. Detta är självfallet utomordentligt viktigt, men det är inte allt; det finns en sak som är ändå viktigare, och det är att mentalsjukhusen till sitt förfogande får tillräckligt med folk, tillräckligt med läkare, sjukvårdsbiträden och ekonomipersonal för att kunna fullgöra sina vik-

tiga sjukvårdande funktioner. Den som varit ute i Europa och sett litet på förhållandena i andra och kanske krigshärjade länder, där man av naturliga skäl inte haft möjlighet att investera så mycket i nya byggnader, kan vittna om att det där tack vare tillgången på personal ändå kan bedrivas en mycket högklassig sjukvård. Jag tänker t.ex. på den danska slutna mentalsjukvården, som i många avseenden är föredömlig, trots att den verkar i ganska otillfredsställande lokaler. Detsamma gäller exempelvis den holländska sinnessjukvården, och jag skulle tro — fastän jag inte själv varit i tillfälle att studera dessa — även förhållandena i Storbritannien.

Just detta att få en tillräckligt talrik vårdpersonal i förhållande till de vårdade är en av de angelägnaste uppgifterna i dag, om man skall komma till någon rätsida med detta problem och kunna höja standarden inom sinnessjukvården. Det är därför att beklaga att inrikesministern inte har ansett sig kunna föreslå större personalanslag än vad han gjort i årets statsverksproposition. Jag skulle mycket schematiskt kunna uttrycka saken på det sättet, att medicinalstyrelsen har kommit med ett förslag, som den redan prutat ned med 50 procent av vad som i själva verket ansågs vara det lämpliga och riktiga ur vårdsynpunkt. Sedan har statsrådet — eller vem det nu är som fingrat på huvudtiteln, det kanske vi skall låta vara osagt — skurit ned till hälften vad medicinalstyrelsen begärt, vilket var hälften av behovet. Förslaget är klart otillräckligt, otillräckligt när det gäller läkarna och ännu mera besvärande när det gäller den övriga vårdpersonalen, som har omedelbar kontakt med patienterna. Låt mig anföra några slående exempel på vilka förhållanden personalbristen i själva verket leder till på våra mentalsjukhus.

Om ni skulle titta på den dagordning som gäller på de flesta slutna mental-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sjukhus, kommer ni att finna att flera åtgärder, som ter sig i hög grad inhumanitära, vidtagits därför att man inte har tillräckligt med personal. Den moderna tendensen är att man skall försöka sysselsätta patienterna så mycket som möjligt, de skall vara uppe så mycket som möjligt, och alla patienter skall utveckla någon form av aktivitet. Men bristen på personal gör att dagpersonalen måste ombesörja sängläggandet av patienterna redan kl. 6 på eftermiddagen, för att den saken skall bli klar till dess att nattskiftet kommer. Vi behöver bara sätta oss in i vad det innebär att dag efter dag, kanske i månader, gå till sängs vid en sådan tidpunkt. Detta är en sak som inte ur sjukvårdssynpunkt är motiverad eller lämplig utan endast kan motiveras genom bristen på tillgänglig personal. Jag skulle vilja rekommendera i första hand statsutskottet att ta en titt på dessa förhållanden och redan nu söka åvägabringa en ändring i det föreslagna. Jag skulle gärna vilja ge statsrådet Hedlund det erkännandet, att han alltid så länge jag har hört honom verka i svenskt offentligt liv visat ett betydande, verkligt mänskligt intresse för dessa problem. Jag är övertygad om att det inte för honom skulle kännas som något allvarigare bakslag, om riksdagen visade sig något mera generös i detta avseende än vad Kungl. Maj:t av det ena eller andra skälet har varit. Självfallet för man väl räkna med att det är de välbekanta statsfinansiella skälen som här har spelat in.

Andra förhållanden på den svenska mentalsjukvårdens område som ter sig särskilt otillfredsställande, i synnerhet i jämförelse med kroppssjukhusen, gäller kosten. Om man rent siffermässigt skall jämföra matkostnaderna för olika kategorier av människor som måste utspisas i grupp på detta sätt, kan man för kroppssjukvården ange 2: 83, för den militära utspisningen 2: 80 men för sinnessjukhusen 2: 02. Jag har hämtat siffrorna ur statsverkspropositionen.

Nu är det visserligen riktigt att statsrådet begärt en förbättring av dessa förhållanden, men denna förbättring ger i alla fall inte annat resultat än att beloppet med ungefär en 50-öring understiger den kostnad, som är bruklig på kroppssjukhusen. Anslagsbristen går ut över matkvaliteten. Den går ut över tillagningen av maten, som måste tillagas centralt, och sedan kommer ut på avdelningarna, där den skall behandlas ytterligare i vissa avseenden, och därefter kommer in halvljum och oaptitlig till patienterna. Kvaliteten blir lidande också så till vida, att flera viktiga näringsämnen saknas eller ingår i otillräcklig mängd i detta kosthåll. Framför allt de bekanta C-vitaminerna förekommer icke i näringsfysiologiskt tillräcklig mängd i de mentalsjukas mat. Även här gäller det anslag till ekonomi- och kökspersonal. Jag måste också här beklaga, att statsrådet inte har kunnat ta ett verkligt krafttag för denna ur allmänt humanitär synpunkt väsentliga del av vården på dessa sjukhus.

Medan jag talar om sinnessjukvården och då statsrådet Hedlund är här närvarande i kammaren, skall jag också ännu en gång fästa hans uppmärksamhet på en detalj i sinnessjukvårdens administration, som är i hög grad förtjänt av en revision. Jag erinrar då om att mentalsjukvårdsdelegationen för åtskilliga månader sedan uppvaktade statsrådet med en begäran om översyn av de otaliga formella bestämmelser, som gäller vid sinnessjukhusen, alltså inte bara bestämmelser rörande intagning utan också en hel rad regler om rapporter och blanketter som måste skickas ifrån överläkaren till olika myndigheter, om körkort, vapeninnehav och en hel del andra saker, inte att förglömma den registrering i kyrkoböckerna, som man fortfarande anser vara lämplig när det gäller denna sorts sjuka. Jag skulle vilja vädja till inrikesministern, att han med det snaraste tar upp — eller, om den är tillsatt, påskyndar — den utred-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ning som måste komma i detta syfte och som skulle hälsas med allra största tillfredsställelse av företrädarna för mentalsjukvården i Sverige. En reform här skulle innebära en lättnad för de patienter, som måste tas in på dessa sjukhus, och en minskad diskriminering av detta psykiskt omtaliga klientel. Vi skulle härmed komma ytterligare ett steg på vägen mot jämställdhet med de slutna kroppssjukvårdsanstalterna.

Det andra försummade vårdområdet som jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på gäller ett på sätt och vis närbesläktat område, som ligger mig mycket varmt om hjärtat, eftersom jag under de senaste åren kommit att syssla inom det. Det gäller vården av de alkoholsjuka, som jag föredrar att kalla dem. Enligt min mening är även detta huvudsakligen ett medicinskt vårdområde. Även här föreligger en mycket betydande eftersläpning. Särskilt den slutna vården är i hög grad otillfredsställande.

Beträffande de alkoholsjuka är det mycket viktigt inte endast med själva botandet utan också att tillgodose de förebyggande åtgärderna. Här kommer jag ett ögonblick in på en fråga, som förefaller att ha spelat en förvånande liten roll i denna debatt. Jag tänker på de åtgärder som till äventyrs kan företas när det gäller försäljning och utminuterung av spritdrycker. Trots den skrämmande erfarenhet vi litet var har haft av den s. k. fria spriten tror jag ändå, att de försök som gjorts i alla fall skulle ha behövt prövas av statsmakterna. Det var nödvändigt att genomföra denna reform. Jag tillhör därför inte de läkare som skarpt kritiserar dessa åtgärder och anser att vi skall återgå till någon sorts ransonerings- eller restriktionssystem.

En sak är viktig i detta sammanhang, nämligen att den svenska allmänheten för första gången ordentligt fått upp ögonen för vilket ohyggligt problem det här i själva verket rör sig om. Jag tror

aldrig att vi skulle ha fått den saken klar för oss under maskeringen av ett ransoneringssystem. Jag tror att det är en betydande vinning att vår uppmärksamhet på ett alldeles särskilt sätt blivit fästad vid detta allvarliga sociala problem. Jag är nog optimist att tro — jag stöder mig i någon mån på egen erfarenhet bland alkoholskadade människor — att dessa ledsamma erfarenheter beträffande den stora insjukningsprocenten och det våldsamma missbruket under det första året kommer att efterträddas av någonting annat. Konsumtionen kommer antagligen att sjunka. En sak kan man naturligtvis kritisera statsmakterna för, och det har gjorts många gånger. Jag skall inte uppehålla mig vid det utan vill endast nämna, att man inte tillräckligt tillgodosett vården av de alkoholskadade innan man släppte lös spritfloden. Nu får man vidta alla möjliga improvisationer. Man får leta upp snart sagt alla tänkbara hus och kåkar för att härbärgera de svårast skadade. Här behövs ingen pådrivande kraft på myndigheterna. Jag vet att man är fullt sysselsatt med att skaffa vårdplatser för alla dem som önskar men att man ändå inte på ganska lång tid kan tillgodose behovet.

Den erfarenhet jag har av detta säger mig, att det här icke endast gäller ett kvantitativt problem. Det gäller inte bara att skaffa ett visst antal vårdplatser. Det är också i hög grad ett kvalitativt problem. Jag vågar påstå att denna vård, kvalitativt sett, i hög grad är försummad i många avseenden. Jag tror att det skulle behövas ett krafttag för att leda in vården av de alkoholsjuka i de riktiga banorna. Man måste överge äldre tänkesätt med förvaring plus jordbruksarbete plus tillfällig abstinens under vårdtiden till förmån för en mera medicinsk behandling och psykoterapi av detta klientel. Det är sannoligen inte så svårbehandlat och så besvärligt att ha att göra med som kanske många människor föreställer sig.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Min tanke är den, att man så småningom borde inrikta sig på att ställa vården av de alkoholsjuka under samma huvudmannaskap som andra sjuka i samhället — de mentalt sjuka och kroppsligt sjuka. Jag tror att det riktiga är att man så småningom låter landstingen få överta även denna vård. Som det nu är drar sig kommunerna i många fall att öppna inackorderingshem — det är ett mycket bra initiativ från vissa nykterhetsnämnders sida — eller öppna mottagningar. Man tycker att det inte lönar sig, eller också tycker man att det är en uppgift för staten, som läget nu är i dag. Med all respekt för nykterhetsnämndernas verksamhet tror jag alldeles bestämt, att det är lämpligare att huvudmännen för den egentliga sjukvården också får hand om vården av de alkoholskadade. Jag tror inte att det är riktigt att lägga denna vård under nykterhetsnämnderna — vare sig det nu är fråga om öppen eller slutna vård. Folk misstror dessa inrättningar — med rätt eller orätt, det vill jag inte yttra mig om. Går man till en behandling utan att ha det rätta förhållandet för den blir det ofta inte mycket bevänt med resultatet.

Det är alltså, herr talman, en framtidssyn som jag ser saken. Jag tror att det medicinska inflytandet är på väg när det gäller vården av alkoholsjuka. Det har redan blivit större, och det finns många tecken som tyder på att det kommer att bli än större i framtiden. Som en liten svala som kanske bebdar en sommar skulle jag vilja beteckna den nya nykterhetsvårdsutredningens förslag om en av läkare ledd anstalt, den s. k. Gudhemsanstalten i närheten av Falköping. Det är utan tvivel ett riktigt grepp, även om det här endast rör sig om ett hundratal platser. Det är i alla fall ett steg på den väg som enligt min bestämda mening är den riktiga.

Även på detta område gäller, liksom i fråga om mentalsjukvården, att det är

viktigt att man inte bara sörjer för den slutna vården utan också för den öppna, som även den i mycket hög grad är försummad här i landet. Det skulle behöva öppnas en mängd olika dispensärer över hela vårt land. Jag har själv tillfälle att i Göteborg förestå en sådan dispensär, som ledes av Kamratföreningen Länken, och jag kan vittna om att de resultat, som nås under en i så fria former bedriven verksamhet i själva verket är mycket uppmuntrande. Här återstår emellertid ofantligt mycket att göra. Då vi inom mentalsjukvårdsdelegationen var över i Holland frapperades vi av att holländarna bara räknade med fyra procent slutna vårdplatser när det gällde de alkoholskadade, allt det övriga ansåg de skulle kunna klaras av dispensärer, alltså av öppna mottagningar av olika slag. Även om denna siffra ter sig något låg för svenska förhållanden, visar ändå internationella erfarenheter — i Amerika och Kanada har man betydande erfarenheter på detta område — att det skulle kunna satsas avsevärt mycket mer än man för närvarande gör på den öppna vården och därigenom nås goda resultat för en grupp av människor, som har hunnit till det stadiet att de utan all diskussion måste betraktas som sjuka. De är offer för alkoholen, de är slavar under detta gift, och de kan inte utan hjälp klara sig ur sitt tillstånd.

Jag har, herr talman, velat peka på dessa båda enligt min uppfattning väsentliga vårdområden och fästa kammarens uppmärksamhet på att här finns något att göra, här är fältet fritt för betydande insatser såväl från statsmakternas som från kommunernas och landstingens sida.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Det är ett känt faktum

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att förhållandena vid våra sinnessjukhus inte kan betecknas som fullt tillfredsställande, och jag tar inte till orda nu för att bemöta den siste ärade talareren utan mera för att komplettera den bild av förhållandena som han gav, komplettera den med vissa upplysningar om det upprustningsarbete som nu försiggår på detta område.

Det pågår något som jag skulle vilja beteckna som ett påskyndat upprustningsarbete. Vad sjukhusen beträffar anslås det varje år tillräckligt mycket pengar för att bygga ett nytt sinnessjukhus. Det rör sig om belopp på mellan 30 och 35 miljoner kronor per år för detta ändamål. Jag har meddelat detta förr i kammaren, men jag tycker det är anledning att stryka under förhållandet nu. Det betyder att det så småningom varje år kommer att bli ett nytt sjukhus med cirka 800 vårdplatser disponibelt.

I fråga om personalen kan man också säga att det årligen blir ett inte oväsentligt tillskott. I år begärs nya tjänster till ett antal av 418, och under den sista femårsperioden har vi fått 1 372 nya befattningshavare till sinnessjukvården. Under femårsperioden dessförinnan fick man också ett tillskott av befattningshavare, nämligen 875 personer. Det hade självfallet varit önskvärt att man fått fram ännu mer personal. Det hade också varit önskvärt att utbyggnaden av sjukvården i övrigt, alltså främst beträffande byggnaderna, hade kunnat ske i ett ännu raskare tempo. Det är emellertid inte någon lätt sak att på en enda gång rycka upp ett eftersatt vårdområde. Det går inte att vända om allt som när man vänder på en hand, utan man får successivt försöka åstadkomma förbättringar, år för år förbättra förhållandena, och de siffror jag här anfört bör ge vid handen att en sådan upprustning i tämligen raskt tempo ändå försiggår.

De totala anslagsbeloppen till sinnessjukvården var för senaste femårsperio-

den 845 miljoner kronor och för femårsperioden dessförinnan 452 miljoner kronor. Nu har naturligtvis penningvärdet förändrats under denna tid, och det är väl riktigare att jämföra dessa belopp i ett och samma penningvärde, exempelvis 1954—55 års penningvärde. Anslagen för den sista femårsperioden uppgår då till cirka 800 miljoner kronor och för den närmast föregående femårsperioden till 560 miljoner kronor. Ingen skall vara mera glad än jag om det till nästa år går att forcera upprustningen av hela denna vårdgren som, det vill jag säga, inte fungerar fullt tillfredsställande i dag.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt att det här enligt en viss angiven plan pågår ett arbete, som leds av statens kommitté för sinnessjukvården. Man bygger det ena nya sjukhuset efter det andra. Det arbetet går, får man hoppas, i så snabb takt som det över huvud taget är möjligt. Om vi bygger ett nytt sjukhus i Karlskrona och nästa gång ett nytt stort sjukhus i Falköping och året därpå ett nytt sjukhus i Örebro, Bollnäs eller var det nu kan vara, så är det självfallet till glädje för befolkningen i dessa landsdelar. Men det är uppenbart att andra områden måste betraktas som verkligt eftersatta, t. ex. Jönköpings län, Älvsborgs län och vissa norrlandslän. I dessa län har man inte mycket glädje av att blekingeborna eller näringarna får en bättre sinnessjukvård; man får dras med sina gamla sjukhus.

Så länge dessa sjukhus inte har tillräckligt med personal, så gör vi inte allt vad som skulle kunna göras för att förbättra förhållandena inom ramen för de möjligheter som dessa dåliga lokaler ger. Vi skall komma ihåg, att det nytillskott av personal på något över 400 personer, som statsrådet talade om, i väsentlig grad gått

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till det senast byggda sjukhuset, som ju måste helt nybesättas med personal. Det gäller här Gullberna sjukhus vid Karlskrona. Jag vill gärna göra det erkännandet, att man när det gäller de nya sjukhusen synes på ett ganska tillfredsställande sätt har sört för personaltätheten. Men det är vid de gamla sjukhusen det brister. Här finns det nog möjligheter att göra en del, även om det skulle kosta något. Jag skulle vilja rekommendera inrikesministern att alldeles särskilt ha sin uppmärksamhet riktad på möjligheterna att i enlighet med de sakkunniga myndigheternas anvisningar tillgodose de gamla vårdanstalterna med erforderlig personal.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Såsom varande landstingsman har jag all anledning att understryka de synpunkter som här anförts om sjukvården. Jag känner mycket väl till svårigheterna på detta område och kan intyga, att det här erfordras stora investeringar t. ex. till utbildning av läkare och olika byggnadsföretag m. m. Men även i detta sammanhang uppställer sig frågan: »Så ska' vi ha't, men var ska' vi ta't?»

Försvarsfrågan har diskuterats i denna debatt. Jag har tidigare sysslat med den frågan i någon liten mån. När jag i dag granskat fjärde huvudtiteln, har jag funnit, att man på ett område åstadkommit en besparing på 600 000 kronor. Det gäller Ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. Jag har på detta område kommit i beröring med ett fall som gör att jag undrar, om man inte bör företa en omprövning i RFA av de belopp, som tillerkänns de skadade. I detta fall gäller det en värnpliktig som skadades 1950. Han låg på sjukhus i två och ett halvt år och var sjukskrivnen sammanlagt fyra och ett halvt år. Han blev förklarad invalid till 33½ procent och uppbär nu en ersättning på 157 kronor 90 öre i månaden.

Som jag nyss sade förefaller det som om det finns pengar på denna post i försvarsbudgeten. Jag kommer därför att väcka en motion om detta fall. Eftersom jag inte själv kommer att vara i tillfälle att deltaga i statsutskottets behandling av motionen, vill jag nu vädja till utskottets ledamöter att inte bara vara välvilliga vid behandlingen av denna motion utan även granska i vad mån det finns möjligheter att i fortsättningen bringa litet bättre hjälp åt de värnpliktiga — den mänskliga faktorn i försvaret — när de skadar sig. En sådan här olycka medför stora skadeverkningar när den inträffar i unga år. Den man jag här åsyftar hade just blivit färdigutbildad som målare, när han ryckte in till militärtjänst. Han hade varit fyra och ett halvt år i yrket, och när han kom tillbaka, skulle han få full lön som målare. Men nu får han alltså försörja sig och sin familj på 157 kronor 90 öre i månaden. Han kanske kan skaffa sig någon lättare sysselsättning, och jag kommer sedermera att ta upp även den frågan.

När det med känsla och övertygelse från olika håll talats om försvarsfrågan, så är vi några stycken som under årens lopp anfört en del kritiska synpunkter när det gäller behandlingen av den frågan. Och nu finner vi till vår förvåning att herr Ohlin anser, att om vi i någon mån haft möjlighet att påverka försvarsministern då han här har åberopat skatteuttaget jämfört med försvarsutgifterna, så skall man betrakta det som en mera tillfällig sinnesförvirring hos vår försvarsminister.

Det är nog på det sättet att de samlade utgifterna för statsverket, vare sig det gäller byggande av sinnessjukhus, utbildning av läkare, bedrivande av socialvård eller försvarets område, måste tas ur den samlade statskassan som vi har till vårt förfogande. Då har herr Spångberg och jag bl. a. ansett det vara orimligt att detta förhållande icke klargöres för medborgarna. Vi motio-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nerade häromåret och önskade att man på något sätt på skattsedeln skulle offentliggöra ungefär hur mycket av inkomst- och förmögenhetsskatten som går till försvaret. Det har vi inte gjort bara för vårt nöjes skull, utan vi anser att om man nu skall bedriva upplysning när det gäller försvaret och pressa medborgarna till vissa utgifter på den punkten, då erfordras upplysning även här.

Överbefälhavaren, som hade fru Bomans välsignelse, siktar väl på fem procent av den samlade nationalbudgeten, som är preliminärt beräknat till 63 miljarder. Vi kommer då till över 3 miljarder kronor i direkta försvarsutgifter. Jag finner att herr Ohlin baccar även där och ifrågasätter om det kan vara politiskt möjligt att genomföra den utgiften, och det kan man ju ställa sig frågande till. Men är det då oriktigt att här åberopa dessa kostnadskrävande åtgärder, som här lagts fram för svenska folket, där man talar om att det inte bara är utgifter för socialvården utan jämväl också för försvaret det är frågan om? Om det blir en kontrovers med högern på den punkten att man vill göra besparingar på socialvårdens område så har vi väl anledning att i samma utsträckning åberopa denna stora utgiftspost med krav på statskassan. Kan det vara oriktigt? Var denna utgiftsökning kommer att sluta vet jag inte. Vi ser ju att utgifterna ökat redan i år till 2 275 miljoner kronor. Det är ju bara en liten början, ty försvarsberedningen arbetar alltfört med nya planer. Jag kan alltså inte inse att det skall anses som en tillfällig sinnesförvirring om man från vårt partis sida säger ifrån till svenska folket att av de 6,1 miljarder, som upptagits i inkomst- och förmögenhetsskatt — om vi skall renodla bara den detaljen — går det 2 275 miljoner till det svenska försvaret. Därför behöver vi inte vara några försvarsnihilister.

Vi hade tillfälle att göra några er-

inringar om en jagarbeställning föregående år, som rörde sig om 140 miljoner kronor. Det var fråga om en uppskjuten beställning, ty vi ansåg att man skulle utpröva detta vapen. Det hinner i varje fall inte komma till användning under krigsfall i närvarande läge. Jag har nu under året erfarit, att staten på andra sidan Östersjön har svarat med att bygga 1 000 ton större jagare. Den kapprustningen kan man ju hålla på med i tro att man därmed kommer att rädda freden. Jag vill inte diskutera den saken nu, ty jag anser att när försvarsberedningen blir färdig med sina planer och vi får reda på hur mycket man kräver av den svenska statskassan för att åstadkomma den styrka i rustningshänseende som vi behöver, då skall vi diskutera den saken. Men jag vill bestämt protestera mot att man säger att en människa är sinnesförvirrad om man vågar ställa i samband utgifterna för försvaret och våra skatteinkomster, ty de hänger intimt samman med varandra.

Under de båda dagarna remissdebatten pågått har det också diskuterats en hel del andra problem. De är ingående belysta på olika områden, och jag skulle gärna vilja stanna en stund vid herr von Friesens uppläggning beträffande landstingens anordningar. Där har vi ju under årens lopp sökt att hjälpa till att dämpa inflationen genom att lägga upp fonder för att bygga lasarett, sjukstugor o. d. Vi har inte fått arbetstillstånd till det, och därför har vi åtminstone på vissa håll garderat oss så att den dag vi får arbetstillstånd skall vi inte behöva alltför hårt anstränga kapitalmarknaden.

Men här har också talats en hel del om sparsamheten. Jag stannade särskilt vid ett yttrande under gårdagen av herr Nilsson i Svalöv. Man har tidigare åberopat räntan som den stimulerande faktorn när det gäller sparverksamheten. Ja, vi har ju tillfälle att se hur det är. Vi har för närvarande en hög ränta,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och ändå jämrar sig olika myndigheter över att sparandet är för litet. Den där medicinen kan alltså inte ha så stark verkan, eller räcker inte de räntesatser vi för närvarande har? Hur är det med den höga räntans välsignelse när det gäller bostadsbyggandet? Det finns inte så stor tillgång till kapital att byggnadskreditiven kan avlyftas, och de löper nu med 6,5—6,75 procent. Den höga räntans välsignelse kommer på lång sikt att få betalas av hyresgästerna, men även — såsom herr Jansson i Benestad tidigare har påpekat — av småföretagare och bönder, som är i behov av att låna kapital. Jag är överens med herr Jansson i Benestad om att den rörliga räntan snart bör få röra sig nedåt igen.

Herr Nilssons i Svalöv inlägg innebär att spararna har förlorat förtroendet för den nuvarande regeringen och att det var bättre när vi hade borgerliga regeringar. Ja, vi vet hur det var på 1930-talet, då vi senast hade borgerliga regeringar. Det är möjligt att spararna hade förtroende för regeringen, men det är bara den skillnaden, att det stora flertalet av medborgarna — AK-arbetarna, korttidsarbetarna, de lågavlönade industri- eller lantarbetarna — inte hade någonting att spara, och därför var det ingen glädje med att ha en borgerlig regering och en högre ränta.

Jag tror inte den medicin hjälper som herr Nilsson i Svalöv nu rekommenderar. Däremot kan vi påvisa att det pågår ett sparande via fackföreningar, via försäkringar o. s. v. och inte minst genom att småfolket iakttar sparsamhet för att skaffa sig bostäder. Jag tror inte att det utslagsgivande för sparandets omfattning är huruvida regeringen är borgerlig eller socialdemokratisk, så herr Nilsson i Svalöv kan ta det lugnt. Det sparande som är möjligt att åstadkomma, det åstadkommes nog även om vi har en socialdemokratisk regering eller en koalitionsregering, men en sådan regering gör det kanhända möjligt för samhället att vidta såda-

na åtgärder, att vi får det sparande som är nödvändigt för de kapitalinvesteringar vi behöver göra på olika områden.

Herr talman! Det var ytterligare en del synpunkter jag hade tänkt anföra, men med hänsyn till tiden på dygnet skall jag nu sluta mitt anförande och hemställer om remiss av propositionen till vederbörande utskott.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Här har i dag talats om en hel del viktiga ting, men jag skall inte trötta herr talmannen alltför mycket vid denna vår första konfrontation i detta sammanhang. Jag skall tala om två saker.

Till att börja med vill jag klaga över bensinsituationen eller rättare sagt påpeka, att vi har det som vi har det med söndagsförbud, därför att människor inte har kunnat lära sig samhällssolidaritet. Om här kommer ut ett rykte, att det blir knapphet på en vara, så springer varenda käring — manlig eller kvinnlig — och skaffar sig allt vad han eller hon kan krafsa åt sig av denna vara, fullkomligt obekymrad om att andra därigenom kanske blir alldeles utan. Om svenska folket hade mera samhällssolidaritet och medborgarna hade känsla för att inte vara ensamma i landet, skulle vi inte ha någon bensinransonering. Då kunde regeringen bara säga till att man skulle skruva ned åtgången litet, och därefter skulle allting vara bra, åtminstone i detta avseende.

Därefter skall jag säga en sak till. Jag var nyligen i samband med Europarådets sammanträde i Strassburg i tillfälle att vara med på en annan konferens, som bestod av tio personer, parlamentariker från nio olika europeiska länder. De sammanträdde i ett ganska ovanligt syfte, nämligen att mycket grundligt lära känna varandra personligen och att sedan detta var gjort försöka gemensamt och efter helt andra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

linjer än vanligt arbeta på en lösning av stora problem, med vilka hans excellens utrikesministern dagligen arbetar. Jag skall med herr talmannens tillstånd läsa upp ett uttalande, som gjordes av dessa personer, och det lyder som följer:

»Vi är offentligt engagerade män från nio nationer: Danmark, Finland, Frankrike, Holland, Italien, Schweiz, Storbritannien, Sverige och Tyskland.

I denna mörka tid känner vi nödvändigheten av ett nytt ljus och nya riktlinjer. Vi inser att de europeiska nationernas materialistiska inriktning och inbördes splittring har sin del i skulden för att världen förts till katastrofens rand. Europa måste finna enighet eller gå under. Sådan enighet kan nås endast genom en moralisk och andlig pånyttfödelse i alla folks hjärtan.

Vi måste ges förlåtelse och hjälp av de nationer vilkas blod, svett och tillgångar ofta föröfts genom vår själviskhet. Det är vår förhoppning att representanter för nationerna i Mellersta östern såväl som i Asien och Afrika må vara villiga att i en nära framtid sammanträffa med oss för att gemensamt med oss planera för hur vi skall finna endräkt och en ny inriktning och hur vi skall rätta till det som är på tok.

Vi har klart för oss att sådan allmän endräkt inte kan födas utan att Europa självt finner hemligheten för sin egen del. Vi tror att hörnstenen för verklig och varaktig enighet i Europa måste vara enigheten mellan Frankrike och Tyskland. Vi skulle önska yrka att, som ett första steg, representanter för regeringar och parlament från dessa båda länder måtte överväga att mötas, gärna i Saarbrücken, för att tillsammans undersöka hur detta mål, på grundval av absoluta moraliska normer, skall kunna nås.

Ödmjukt och med tillförsikt förpliktar vi oss att, sökande Guds ledning, arbeta för en moralisk och andlig pånyttfödelse i Europa, vilket synes oss vara

varje människas rätta livsuppgift. Det är det adekvata svaret i en ödesmättad tid.

Vi inbjuder män från varje nation som är ense med oss att förena sig med oss.

Ole Björn Kraft, folketingsmand, tidigare utrikesminister i Danmark; *Urho Kähönen*, riksdagsman, Finland; *Eugene Claudius-Petit*, tidigare minister, Frankrike; *Theodor Oberländer*, förbundsminister för flyktingarna, Tyskland; *Ludwig Kroll*, riksdagsman, Tyskland; *Mauricio Vigiani*, senator, Italien; *J. J. R. Schmal*, riksdagsman, Holland; *James Dickson*, riksdagsman, kammarherre, Sverige; *Kurt Schoch*, senator, Schweiz; *Thomas Oswald*, riksdagsman, sekreterare för engelska parlamentets labour-medlemmar, England.»

Det kanske kan synas skrattretande för många, att tio personer sammanträder på det där sättet och har så stora och långtgående syften som här har varit fallet. Men allting måste ju börja smått, och utan att människorna ändrar på sig lär inte världen kunna ändras, ty man kan inte organisera och administrera bort de olater, som mänskligheten har för sig. I övrigt är det ju en ganska anmärkningsvärd sak, att ett folk eller en grupp nationer som de europeiska aldrig såvitt jag vet i sin politiska verksamhet räknar med att det finns en Gud. Det är liksom om de hade för sig, att politiken är en så krånglig och viktig sak, att det på detta område är bäst att man inte låter Gud ha någonting att göra med den, utan att det är bäst att man klarar den själv. Resultatet ser vi omkring oss.

Jag tror, herr talman, att detta är värt att föra till kammarens protokoll. Det kan vara början till en ganska märklig utveckling.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr DAHL (s):

Herr talman! I anslutning till vad herr Dickson sade skulle jag vilja säga, att för min del anser jag det inte vara vare sig löjväckande eller skrattretande, att några människor på detta sätt slår vakt om idealismen, som sannerligen sitter trångt ute i världen. Jag tror inte heller, att de stora och bärande idéer, som för mänskligheten fram till lyckligare förhållanden, kan förverkligas med mindre det finns människor, som har stark tro och med entusiasm och optimism sluter upp kring idéerna och på olika sätt försöker att i vardagens praktiska förhållanden förverkliga det, som synes vara omöjligt men som är vägen fram till vad vi alla längtar efter. Jag tycker det bör sägas ifrån.

Under den debatt som förts i dag och i går har den dominerande frågan faktiskt varit försvaret och kostnaderna för försvaret. Det är väl inte att undra på alldenstund försvarskostnaderna tar en så stor del av de medel, som vi har att röra oss med. När man har lyssnat till diskussionen kring försvarskostnaderna, måste man säga, att det har kommit något nytt och vägande in i diskussionen. Man måste med tillfredsställelse notera, att man nu mera än någonsin tidigare starkt understrukt nödvändigheten av att det måste vara en förnuftig relation mellan skatteuttaget och försvarskostnaderna. 2 350 miljoner är som vi har hört 38,5 procent av nationalbudgeten, och man måste konstatera, att kostnaderna för försvaret nu har nått en höjd, som måste framkalla de allvarligaste betänkligheter och faktiskt tvingar oss till nya överväganden, då ju tendensen för övrigt är, att försvarskostnaderna kommer att år efter år oavbrutet stiga.

Man kan också konstatera, att ståndpunkten att försvarsfrågan, som det så vackert och förnuftigt har hetat, legat över partierna, nu är övergiven. Det visar högern otvetydigt i årets remissdebatt. Högerpartiet har brutit borg-

freden, och den gamla militarismens ansikte, som vi känner igen från tidigare partistrider kring försvarsfrågan, skymtar åter. I fråga om försvarets storlek och styrka kan man självfallet ha olika målsättningar och utgångspunkter, och med dessa kan man argumentera sig fram till praktiskt taget vad som helst. Den yttersta konsekvensen av diskussionen om försvarets storlek blir den icke obekanta frågeställningen »kanoner eller smör». Tydligt har högern, inspirerad av valframgången i höstas, känt kammen växa och är redo att välja kanonerna, d. v. s. är beredd att offra de sociala välfärdsåtgärderna och en utbyggnad av dem på försvarets altare. Försvarsfrågan står tydligen över partierna, så länge de militära kraven tillgodoses utan prutningar.

Herr Skoglund i Doverstorp sade i går, att han inte ville vara med om ett samförstånd i försvarsfrågan, om han skulle vara tvungen att hålla tyst. Han insinuerade, att det skulle ha varit ordföranden i Stockholms arbetarkommun, som putsat försvarsbudgeten, och inte försvarsministern Torsten Nilsson. I denna insinuation ligger ringaktning och ett klander. Herr Skoglund vill tydligen säga, att borgerligheten inte vill tiga still utan ha ett ord med i laget om försvarets kostnader. Men landets största parti skall inte ha rätt att genom sina representanter i regeringen föra fram de socialdemokratiska tankegångarna och synpunkterna. Det skall bara ta emot och svälja. Försvarsministern kan säkerligen ta högerns och militärernas kritik med knusende ro i den fasta förvissningen, att de beskärningar av utgifterna, som han nu på goda grunder gjort, stöds av den breda massan av Sveriges folk inom arbetarklassen och långt in i de borgerliga leden.

Herr Wedén yttrade i går, att en beskärning av försvarskostnaderna inte har någon relevans, och menade, att statsrådet Torsten Nilsson av någon hade blivit förd upp på frestelsernas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

berg. Men ett sådant tal är ett försök att komma bort från den sanningen, att vi lever i den hårda verklighetens värld inte bara när det gäller försvaret utan även då det gäller de ekonomiska angelägenheterna. Vi tvingas till en avvägning av hur mycket som skall gå till försvaret av våra begränsade resurser, och här är det inte nog med militärpolitiska spekulationer och bedömningar. Det finns en hel rad andra behov som måste tillgodoses och som inte spelar en mindre avgörande roll, när det gäller att ordna ett lands försvar.

Vi vet att vi inte orkar producera bostäder, fastän tiotusenden saknar tak över huvudet eller bor i mindervärdiga bostäder. Vi måste begränsa skolhusbyggandet och tvingas dras med så stora klasser, att såväl fostran som undervisning blir lidande av det. Vi måste inskränka utbyggnaden av vårt bildningsväsende. Vi har inte råd att fullfölja sjukhusprogrammen, och vi kan inte satsa för fullt på ungdomsvården, fastän det är skriande nödvändigt. Vi kan inte i full utsträckning ge folk vanligt dricksvatten eller ordna avloppssystem för kommunerna. På alla samhällslivets områden tvingas departementscheferna att skära ned och knappa in. Kan det verkligen vara riktigt att i en sådan ekonomisk belägenhet pocka på att försvaret skall tillgodoses, som man här nu har gjort framför allt från högerhåll, utan några inskränkningar?

Vi lever i ett demokratiskt land, där en var av oss har rätt att föra fram sin mening, men nog verkar det litet underligt när överbefälhavaren med stora gester, buller och bång träder fram i radio och stämmer upp sin klagovisa, i all synnerhet som han bygger sina omdömen på ett förslag, som ingalunda kan sägas vara någon slutgiltig lösning av Sveriges försvarsfråga. Framför allt har överbefälhavarens och generalernas framträdande, som för resten helhjärtat har stötts av högerpartiet, defi-

nitivt gjort slut på »försvarsfrågan över partierna». Har han med sitt inlägg i debatten velat slå sönder enigheten kring försvaret, har han sannerligen lyckats.

Det går inte att gå förbi den ekonomiska frågan och bara begära mer och mer. 2 350 miljoner är en svindlande stor summa, och det råder inom vårt folk tvivel om huruvida dessa pengar utnyttjas på ett förnuftigt sätt. Man har en känsla av att man på militärt håll är fången i ett system, som tiden har rusat förbi. Man märkte det inte minst förra året, då repetitionsövningarna inställdes. Att döma av militära uttalanden som gjordes i samband därmed var man av den uppfattningen, att denna ganska betydelselösa fråga satte hela den stora svenska försvarsapparaten i gungning.

Vad sker t. ex. i England, ett land, som på ett helt annat sätt än vårt står i händelsernas oroscentrum genom engagemang av olika slag och där en högerregering sitter vid rodret? Skulle det inte passa borgerligheten att även nu peka på det engelska föredömet, som man i så många olika sammanhang har gjort.

Försvarsministern var inne på detta i går och påvisade vad som sker i England. De nyinskrivna årliga kontingenterna skall där skäras ned från 230 000 man till 80 000. I början av förra året uppskattades den brittiska försvarsmakten till ungefär 400 000 man. Redan i april i år beräknas denna siffra ha minskat med 40 000, och tendensen fortsätter. Reservisterna inkallas inte i år till repetitionsövningar. Inom flyget görs en kraftig nedskärning, varvid reservförband om 20 jaktflottiljer upplöses. En beställning på 100 hunterjaktplan har avbeställts. Flottans reservflygkår avskaffas fullständigt, och detta skall vara gjort före den 9 mars i år.

Orsakerna till dessa drastiska nedskärningar i England kan naturligtvis vara flera, men att de ingår i premiärminister MacMillans strävan att spara

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är utom allt tvivel. Man rättar med andra ord mun efter matsäcken. Det är just detta, som bör framhävas i ett läge, där försvarskostnaderna hotar att växa oss över huvudet. Det väsentliga är att Sverige för rimliga kostnader får ett försvar, som är effektivare än det nuvarande i mångt och mycket traditionsbundna provisoriet. Detta kan inte ske genom att vi ideligen påbygger det, som vi nu har. Det fordras enligt min mening en radikal och riktigare inställning till försvaret än den som man nu intar.

Den försvarsberedning som arbetar bör omgående ta upp en nyordning till allvarlig diskussion och därvid se till att vi får ett försvar, vars kostnader står i rimlig proportion till vad vi i övrigt anser oss ha råd att satsa på andra samhällslivets områden.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Under fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen säger departementschefen, att den konstans i anslagssumman för försvaret, som vidmakthållits under de fyra senaste budgetåren trots stigande löner och priser och trots den successiva materielfördyringen på grund av den tekniska utvecklingen, ernåtts tack vare en hårdhänt prutning på äskandena, varvid bland annat materielflanerna måst reduceras under den planenliga nivå, till vilken de bestämdes, när riksdagen fattade beslut om desamma. Det sägs även, att en dylik konstans i anslagsnormerna under ett successivt tryck i fördyrande riktning icke i längden är möjlig utan allvarliga olägenheter. Detta är alldeles riktigt.

I själva verket har emellertid dessa olägenheter åtminstone vad beträffar flygvapnet, vars förhållanden jag närmast känner, redan nu blivit så allvarliga, att den beslutade operativa målsättningen, d. v. s. försvar av alla delar av vårt land, i dag är omöjlig att ge-

nomföra. Eftersläpningen är nu väsentligt allvarligare än de flesta här känner till.

Jag vill försöka belysa ett par av de än mer vådliga konsekvenserna för vårt flygvapen och därmed även för riksförsvaret, som skulle bli följd, därest anslagsäskandena skäres ned så som propositionen föreslår.

Om vi först granskar flygmaterielanslaget, bör vi se det mot bakgrunden av det förhållandet, att den femtioprocentiga förstärkningen av vårt jaktflyg, som riksdagen i princip beslutade åren 1948 och 1949, hittills endast genomförts till en del. Enligt senare uttalanden i riksdagen står dock alltså principbeslutet om förstärkningen fast. Följden av att denna förstärkning uteblivit är, att redan nu vissa delar av vårt land i krig måste lämnas oskyddade mot fientliga flyganfall — och jag behöver väl inte tala om de fruktansvärda konsekvenser, detta kommer att medföra för folket i berörda landsdelar.

Vidare har ju sedan länge stått klart det ofrånkomliga kravet på en förstärkning av vår nattjakt. I dag har vi alltså blott en enda nattjaktflottilj för försvar av hela vårt land. Att detta är otillräckligt torde vara uppenbart för alla. Vi skall även komma ihåg, att den nödvändiga förstärkningen av vårt attackflyg, som beslutades av 1956 års riksdag, dessvärre måste ske på bekostnad av vårt otillräckliga jaktflyg. Åtgärden vidtogs för att göra det möjligt att senare koppla på ÖB-planen.

Ett beslut enligt propositionen med nedskaering av såväl sjuårsramen som äskat anslag och beställningsbemyndigande medför att vårt flygvapen, som alltså aldrig uppnått den styrka det skulle haft enligt tidigare riksdagsbeslut, måste skäras ned ytterligare med en styrka motsvarande mer än en femtedel. Detta i sin tur medför, dels att ytterligare delar av vårt land i krig måste lämnas utan skydd mot fientlig luftkrigföring, dels att jaktförsvaret

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inom övriga delar måste tunnas ut och försvagas.

Beställningsbemyndigandet belastar ju inte budgeten för året 1957/58 och avser inte heller någon omedelbar organisationsändring. Nedprutningen medför emellertid bland annat, att av den föreslagna omorganisationen av dagjakt till nattjakt kan endast hälften komma till stånd, medan resten skjutes till en oviss framtid.

Vidare omintetgöres uppsättningen av den telemotmedelsorganisation, som har bedömts nödvändig för såväl luftförsvaret som andra delar av försvaret.

Den tekniska utvecklingen går obönhörligen framåt, som departementschefen själv påpekat, och skall vi ha utsikt till framgångsrikt försvar, måste vi möta fientliga anfall med vapen av tillräcklig kvalitet. Tyvärr drar emellertid de moderna, allt mer tekniskt komplicerade vapnen ej endast avsevärt större kostnader i anskaffning utan även i underhåll.

Den teletekniska utvecklingen har exempelvis medfört behov — och stort behov — av personal i helt nya yrkeskategorier för skötseln av den omfattande nya utrustning, som nu måste finnas i såväl flygplan som markorganisation. Från flygvapnet har begärts ökade stater, bland annat för detta ändamål, men mycket hård nedprutning har skett på äskandet. För övrigt föreligger svåra personalbrister även i andra fall, t. ex. när det gäller sådana viktiga befattningar som jaktstridsledare. För några år sedan infogades luftbevakningsorganisationen i flygvapnet. Hittills har den varit uppbyggd nästan helt på basis av värnpliktig, civil och frivillig personal, och den stamanställda personalen har varit ytterligt fåtalig. Sakll organisationen få sådan stadga, att den skall kunna fungera vid ett krigsutbrott, är det nödvändigt att den tillförs en stomme av fast anställd personal, varjämte den frivilliga personalen givetvis måste beredas rimliga eko-

nomiska villkor för att tillräcklig rekrytering skall säkerställas.

Jag vill även påpeka, att flygstaben — trots en oerhörd ansvällning av arbetsuppgifter — sedan 1948 praktiskt taget inte fått någon som helst förstärkning och att personalen där arbetat inte bara intill bristningsgränsen utan i alltför många fall över denna gräns. Detta är en fråga, vartill anledning finns att återkomma i samband med avlöningspropositionen.

Beträffande utbyggnaden av våra flygbaser råder en ännu värre eftersläpning än när det gäller personalorganisationen, och inte ens utbyggnaden enligt de planer, som i princip godtagits av riksdagen 1947 och 1953, är på långt när genomförd. Det moderna atomkriget har nu medfört ytterligare krav, dels på ökat antal baser och dels på ökat skydd inom baserna. Blir icke dessa krav beaktade, kan risk föreligga att vårt flygvapen drabbas av samma öde som det polska i september 1939 — att nedkämpas på baserna.

Beträffande andra prutningar vill jag påpeka, att även chefens för flygvapnet begäran om ökning av flygtidsnormerna till i paritet med de utländska har avisats i statsverkspropositionen. Detta innebär tyvärr att önskvärd standard icke kan uppnås i de flygande förbanden. Förarna hinner icke lära sig att fullt utnyttja de nya flygplanens stridsvärde. Dessutom ökas riskerna för personalen under våra krigsmässiga övningar.

I anslutning till frågorna om flygvapnet vill jag även beröra en del uttalanden om engelska flygvapnet, som gjordes dels av försvarsministern i går och dels av herr Dahl i dag och som innehöll en del missförstånd. Försvarsministern sade, att man i England drar in 20 jaktflottiljer ur reservflygkåren på grund av statsfinansiella skäl. Det är emellertid inte fråga om flottiljer utan om s. k. squadrons, d. v. s. motsvarande våra divisioner, sålunda en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dast tredjedelen mot om det hade gällt flottiljer. Orsakerna till denna åtgärd torde vidare främst vara andra än statsfinansiella skäl. Det är nämligen så, att dessa reservförband, vars flygande personal till största delen rekryterats av veteraner från kriget, icke kan hållas i sådan flygtrim som är nödvändig, varför det drar avsevärd tid innan man efter ett krigsutbrott får upp dessa förband till sådant stridsvärde, att de verkligen kan utnyttjas för effektivt försvar. Därför satsar man i stället på reguljära förband med den höga och omedelbara beredskap som ett modernt krig kräver.

Det har vidare sagts, att engelsmännen nu avbeställt ett stort antal jaktplan av typen Hunter. Detta är riktigt. Men i stället satsar man mera på de hypermoderna överljudsflygplanen. Åtgärden är betingad av kravet på högre prestanda hos flygplanen, inte av statsfinansiella skäl.

Det har även framhållits, att styrkan av vårt försvar i dag är väsentligt större än 1950. Detta är alldeles riktigt då det gäller vår absoluta styrka, d. v. s. om vi jämför försvarets slagkraft av i dag med försvarskraften för sju år sedan. Den relativa styrkan däremot, d. v. s. styrkan hos vårt försvar jämfört med andra länders krigsmakter, har däremot sjunkit under samma tid. Den torde dess värre till och med ha sjunkit avsevärt.

Sedan vill jag också, herr talman, rikta uppmärksamheten på en annan fråga, som inte är av samma storleksordning och angelägenhetsgrad som den föregående men som ändå inte är betydelselös. Jag tänker här på vår skytterörelse. Skytteförbundens överstyrelse har begärt viss anslagsökning för skjutbanornas underhåll, och ÖB har tillstyrkt en ökning på 150 000 kronor, vilken departementschefen emellertid icke har ansett sig kunna tillstyrka. Då jag i egenskap av Kungl. Maj:ts ombud i ett skytteförbund under tolv år har kommit i nära kontakt med frågan om skjut-

banornas underhåll och bland annat just haft att kontrollera användningen av tilldelade medel, känner jag såväl behoven som frågan i övrigt mycket väl.

Under krigsåren skedde en stark tillströmning till skytterörelsen, och de skjutbanor som fanns 1939 var helt otillräckliga. Därför skedde, med bidrag från såväl staten som kommuner, företag och enskilda, en omfattande upprustning av gamla banor och anläggning av nya. Vid krigsslutet väntades en arbetslöshetskris, och därför lade man upp register på arbeten lämpliga som beredskapsarbeten, och bland dessa medtogs bland annat underhåll och anläggning av just skjutbanor. Samtidigt skars tidigare utgående anslag ned i beräknad motsvarande omfattning. Dess bättre fick vi ju ingen arbetslöshet, men för skytterörelsen uppstod i stället en eftersläpning beträffande underhållet av skjutbanorna, och denna brist har aldrig kunnat avhjälpas. Den har tvärtom på senare år blivit allt större, och vid senaste årsskiftet var balansen på från föreningarna äskade bidrag över 700 000 kronor. Lämnas inte hjälp, så får vi där finna oss i ett förfall i accelererat tempo.

Anledningen till det ökade behovet är dels att de banor som rustades upp under kriget nu åter börjar bli i behov av nya större reparationer, dels att skytterörelsen nu har fått automatvapenskjutning på sitt program med dess ökade krav på säkerhetsanordningar. Jag vill påpeka att de äskanden, som framställts från skytterörelsen om anslag, inte på långt när motsvarar de kostnader och det arbete, som verkligen lägges ned på skjutbanorna. Den största delen av kostnaderna bestrides alltså av kommuner, företag och enskilda skyttar, hemvärnsmän och andra offervilliga försvarsvänner. För att ta ett konkret exempel kan jag nämna Västerås, där anläggning av en ny skjutbana just nu är en affär på bortåt en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

miljon kronor, men där begäran om statsanslag inte har satts i fråga.

Alla arbeten inom skytterörelsen planlägges med tanke på frivillig, oavlönad arbetsinsats. Så mycket, som kan göras, göres också av skyttarna och hemvärnsmännen själva, men som regel uppstår alltid vissa kostnader, för vilka täckning icke kan erhållas på frivillighetens väg, och det är då staten måste träda till med hjälp. Tyvärr har det på senare år på grund av den ekonomiska utvecklingen blivit svårare för både företag och enskilda att lämna ekonomisk hjälp, samtidigt som underhållsbehovet har stigit. Skytterörelsen och dess skjutbanor är en grundförutsättning för hemvärnets rekrytering, utbildning och övning. Till en tredjedel är det hemvärnets som utnyttjar banorna. Tyvärr måste nu på grund av säkerhetsskäl allt flera banor underkännas för automatvapenskjutning, och därmed försämras även hemvärnets utbildningsmöjligheter.

Man brukar tala om hjälp till självhjälp, och jag tror det är svårt att finna något verksamhetsområde, där de orden är mer berättigade än här. Ser vi anslagsäskandet mot bakgrunden av att det gäller en folkrörelse i försvarets tjänst, omfattande över 237 000 aktiva skyttar under 1955 — det sista året för vilket statistik finns — finner vi, hur oerhört blygsamt det är. Dessa medel ger utan tvekan en utomordentligt rik utdelning med avseende på vårt folks värnkraft.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Den föregående ärade talaren uttryckte den meningen, att nedprutning av äskanden från försvarsmyndigheterna över huvud taget är en mycket olycklig sak. Jag vill med anledning därav bara med ett enda exempel visa, att det inte går att ha en så onyanserad inställning.

Herr Edlund klagade på att dagjakten icke byggts ut enligt principprogram-

met. Jag frågar: Har inte herr Edlund märkt, att överallt ute i världen, även inom flygvapnen, har man fått en känsla av att det är nödvändigt att ställa sig avvaktande till försvarets framtida utbyggnad med hänsyn till den tekniska utvecklingen? Är det något område som detta verkligen gäller, så är det dagjakten. Jag skall inte gå närmare in på saken — det får vi göra vid ett annat tillfälle när vi har bättre med tid — men det är självklart för var och en som vill tänka, att i samma mån som de bombbärande planen blir reoplan med samma fart som jaktplanen, kommer dagjaktens betydelse att minska, och det är ju en rätt allmän mening även i flygvapenkretsar utomlands, att den dagen kommer, då dagjakten har spelat ut sin roll. Om det finns något område, där det är anledning att inta en avvaktande hållning, så är det alltså på dagjaktens område. Dessutom blir det en ekonomisk nödvändighet, ty ingen tror väl att vi, när dessa plan nu kostar kanske fyra gånger så mycket som tidigare, kan ha lika många jaktflygplan i vår organisation som vi räknade med, när vi gjorde upp programmet.

Herr EDLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, att man står tveksam inför den tekniska utvecklingen. Vi är fullt på det klara med även i vårt land, att vi måste gå över till robotvapen. Men tyvärr har vi inte heller till dem fått de anslag, som vore nödvändiga för forsknings- och utvecklingsarbete. Intill den dag, då vi kan ersätta dagjakten med någonting annat, någonting verksammare, måste vi ha dagjakt, som är av sådan kvalitet och har sådana prestanda, att vi kan möta i varje fall de konventionella bombplanstyperna.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka, att även om man icke kan finna någon

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ersättning för dagjakten, blir dagjakten ändå meningslös den dag när den icke längre har någon verkan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Det har ställts en del frågor till mig här i dag, och det har också riktats kritik mot mig. Herr Hæggbloom t. ex. har anmält ett stort missnöje med ett uttalande av mig i partiledardebatten i höstas. Bakgrunden till vad herr Hæggbloom här anförde var följande.

Den 19 januari 1955 sade herr Hæggbloom i denna kammare: »Jag tror, såsom jag påpekade före middagsrasten, att den enda utvägen, om vi skall förse de ofullständiga jordbruken med skog, är att lantbruksnämnderna nyodlar skogsmark genom att lägga igen odlad jord. Sedan får jordbrukarna för en hygglig penning ta denna skogsbärande mark, som inte har något egentligt skogsvärde, och själva skapa sig ett skogskapital genom att sköta och vårda den växande skogen.»

Så långt herr Hæggbloom. Med anledning av detta yttrande var jag djärv nog att ställa en fråga till herr Hjalmarson i radiodebatten. Den var ordagrant formulerad så här: »Sedan, herr Hjalmarson, när jag nu svarat om investeringsavgiften, så tycker jag, att herr Hjalmarson skulle kunna svara mig beträffande högerriksdagsmannen Hæggblooms recept här om komplettering av de ofullständiga jordbruken genom att slå ihop ett par småbruk och sätta skogsfrön där. Är det högerns enda modell?»

Om detta säger herr Hæggbloom i dag, att jag har vänt upp och ned på hans förslag. Vad är det som är rätt och vad är det som är upp och ned? Och vad är det jag vänt upp och ned på? Jag medger att jag lagt till att man skall sitta och vänta. Men skall man odla skog måste man väl ändå vänta, länge innan det blir någon avkastning, herr

Hæggbloom. Om man då sitter, står eller går medan man väntar kan väl inte ha någon avgörande betydelse för frågan om vad man under väntetiden får ut av skogen. I varje fall bör vad jag sagt inte kunna utlösa någon större indignation, och jag har därför mycket svårt att förstå herr Hæggblooms kritik.

Den enda vägen för skogskomplettering, sade herr Hæggbloom, var att man genom lantbruksnämnderna nyodlade åkerjord till skog, och det var vad jag talade om i radiodebatten. Det trodde jag att jag fick göra, men om herr Hæggbloom meddelar mig någon annan gång att jag inte får omtala vad han har sagt skall jag inte göra det. Detta om herr Hæggbloom.

Sedan har jag några ord att säga till hans bänkgranne för tillfället, vikarie- rande partiledaren Cassel. Det är litet svårt att förstå dennes stora besvikelse över jordbruksministerns ställningstagande till det där skogsförvärvet uppe i finnskogarna i Värmland. Låt oss, herr Cassel, syna den affären en smula i sönmmarna!

Det var en skogsfastighet, mycket stor för resten — jag tror den var på omkring 5 000 hektar — som ägdes av en major. Han ville sälja den. Det är inte många som kan köpa en sådan fastighet. Jag tror att skogsägarföreningen i området tittade på den, men det blev inget mer. Det preliminära avtalet mellan denne major och domänverket blev sedermera godkänt av Kungl. Maj:t. Vad hade det då funnits för alternativ? Jo, lantbruksnämnden i länet säger — och det är väl vad herr Cassel menar också — att ett bolag bort ha fått köpa denna fastighet. Och så tillägger lantbruksnämnden, att förutsättningen för att man i stället skulle ha fått köpa skog av detta bolag kunde bedömas som ganska gynnsamma.

Man skulle alltså släppa i väg detta skogsskifte till bolaget, står det i lantbruksnämndens handlingar. Hur det sedan skulle komma att bli, om bolaget

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

över huvud taget skulle lämna ifrån sig någon skog på annat håll framdeles, det var en fråga som stod helt öppen. Det enda vissa var alltså att bolaget skulle få köpa denna skogsmark.

Nu är det dess bättre sörjt för i gällande lagstiftning, att det går an att få komplettera med skog från både Mölnbacka—Trysil och Billerud och andra bolag i Värmland utan sådana bytesköp. 1947 års lagstiftning ger nämligen möjlighet att lösa kompletteringsskog. Och det vill jag säga, att sitter bondeförbundet kvar i regeringsställning, nog skall vi försöka hjälpa till så att dessa ofullständiga jordbruk, som skulle kunna ha fått skog från Mölnbacka—Trysil för komplettering kan få lösa till sig skog, så att de får sin kompletteringsfråga ordnad. Den saken behöver herr Cassel inte vara bekymrad för.

Det var ju dessa skoglösa bönder som herr Cassel sköt i förgrunden i morse. Han talade inte alls om att Mölnbacka—Trysil skulle komma att få detta stora skogskomplex utan att ge garanti för att på annat håll lämna skog för komplettering av s. k. ofullständiga jordbruk.

Enligt lagen om bolagsförvärv får inte ett bolag, som har sålt skog för kompletteringsändamål, vägras att förvärva annan skog i stället. Jag tror det är den rätta vägen. Låt vederbörande bolag visa sitt intresse för kompletteringsfrågan och sedan få köpa, i stället för att vända på det och tillåta köp utan garantier för att bolaget vill lämna ifrån sig någon skog.

Herr Skoglund i Doverstorp resonerade strax före middagen om regeringens inställning före 1954 års val till bl. a. räntefrågan. Det var närmast i en polemik emot statsministern, men uppenbarligen var det meningen att också bondeförbundet — kanske bondeförbundet främst, det vet jag inte — skulle ha en släng av sleven. Vilken var då bondeförbundets inställning vid denna tidpunkt i räntefrågan? Har bondeförbundet sagt att räntan aldrig skall hö-

jas, herr Skoglund? Nej det har vi inte gjort. Vi har sagt att vi gillar lågräntepolitiken, att vi vill ha lägsta möjliga ränta i varje situation. Och jag kan tala om att i remissdebatten i januari 1954 yttrade jag för min del:

»Man har sagt från oppositionens sida, att bondeförbundet intagit något av en dogmatisk hållning till ränteproblemet. Det är obegripligt, hur man har kunnat karakterisera vår hållning på det sättet. Vi har åberopat praktiska synpunkter för vårt ställningstagande. Vi har ansett nackdelarna av en räntehöjning vara långt övervägande och därför varit emot den. Att tala om en dogmatisk bundenhet kan faktiskt inte vara befogat. Vår uppfattning om räntan är att den bör vara någorlunda jämn och hålla sig inom lågräntepolitikens område.»

Vi är som sagt intresserade av att hålla räntan nere, och detta har också i viss mån varit möjligt tack vare att vi har varit med om att genomföra åtskilliga andra konjunkturdämpande åtgärder. Tack vare investeringsavgiften, bilaccisen och den skärpta bolagsskatten har man kunnat undgå att göra en räntehöjning på kanske flera procent ytterligare.

Jag råkade titta i bankföreningens tidskrift Ekonomisk revy häromdagen och fann, att man där på tal om den senaste räntehöjningen på $\frac{1}{4}$ procent gjorde ungefär följande uttalande: »Även om det kan beklagas att de riksdagspolitiska konsiderationerna begränsade räntestegringen till $\frac{1}{4}$ procent, så var det bra att det i alla fall blev en räntehöjning.» Är det möjligen herr Skoglunds parti som står för de partipolitiska konspirationer, som bankföreningen syftar på och som åstadkommit att räntehöjningen bara blev $\frac{1}{4}$ procent?

Herr Ohlin frågade mig, om jag var intresserad av ett samarbete, närmast med honom, om jag inte missförstod det. Bondeförbundet har länge intagit

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en centerställning i svensk politik. Vi har haft ett mångårigt samarbete med socialdemokraterna. Om det i fortsättningen till äventyrs kan bli fråga om något samarbete med herr Ohlin beror både på herr Ohlin och på socialdemokraterna. Blir det svårt att samarbeta med socialdemokraterna medan det visar sig finnas goda förutsättningar för samverkan med folkpartiet får väl herr Ohlin och jag diskutera saken. Hur det då kan bli, får vi se.

Men för att det skulle kunna bli samarbete, måste vi i varje fall, herr Ohlin, försöka ena oss om något recept för att möta t. ex. inflationen. Under diskussionen med statsministern strax före middagsrasten sade herr Ohlin: »Jag har inte något recept mot inflationen. Det är därför jag vill diskutera.» Eftersom herr Ohlin inte har det, har väl inte heller folkpartiet något recept på hur man skall lösa en av de viktigaste frågorna för närvarande. Men ändå kan herr Ohlin säga till svenska folket att han vill avlösa den sittande regeringen. Om inte folkpartiet har något recept på hur inflationen skall bekämpas, hur kan då herr Ohlin ens föreställa sig själv, att han skulle kunna åstadkomma ett bättre resultat än vad den sittande regeringen gjort? För att kunna göra jämförelser måste man väl ha ett eget recept. Och har man inte ett sådant recept, bör man först försöka skaffa sig ett sådant och presentera det för allmänheten och oss andra. Sedan kan vi diskutera detta recept och våra samarbetsspörsmål. Det är möjligt att vi inom bondeförbundet kommer att tycka att folkpartiets recept är mycket bra, men det kan också hända att det verkar avskräckande på oss.

Jag vill än en gång understryka, att vi inom bondeförbundet har den grundinställningen, att ett samarbete mellan olika grupper i vårt land bör vara till fördel. Jag har också framhållit, att ju flera grupper som kan samarbeta, desto fördelaktigare är det.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp tiden med skogsaffären i Värmland. När inrikesministern, som ju är chef för landshövdingarna, träffar landshövdingen i Värmlands län, så fråga honom då, om inte vad jag här sagt om skogsaffären ord för ord är riktigt, och tala sedan om för kammaren vad landshövdingen svarat.

När man på regeringsbänken söker en liten tröst däri, att herr Ohlin och jag skulle ha olika meningar om budgetens styrka, så är kanske inte dessa meningskiljaktigheter så stora som man hoppas. Herr Ohlin och jag har tydligen talat om budgeten ur något olika synvinkel. Rent statistiskt är det klart att driftbudgeten är väl täckt, om man räknar in de extraordinära skatterna, d. v. s. så långt vi nu känner utgifterna — därvidlag lär det väl komma till ett och annat. Men talar man, såsom finansministern gör, om en totalbalanserad budget och därmed menar att man skall klara utgifterna både på drift- och kapitalbudgeten utan att låna, så är inte budgeten särskilt stark. Och man tänker ju faktiskt använda pengar, som i framtiden skall utbetalas åt andra håll, d. v. s. man skjuter upplåningen på framtiden. Man tänker förbruka 125 miljoner som kommunerna skall ha, 321 miljoner som man egentligen skall betala tillbaka till bilfolket i form av vägar och vägunderhåll och 375 miljoner som skall sättas in i riksbanken för att steriliseras.

När statens utgifter stiger med 12 procent samtidigt som statens inkomster ökar med 5 procent, måste väl trenden verka oroande. Ändå mer oroande är det med de snabbt växande statsutgifterna, sedda mot bakgrunden av en stagnerande produktion.

Sprickan mellan statsråden inbördes är kanske inte så stor, men sprickan mellan statsrådet Hedlund och hans egen riksdagsgrupp har både i går och i dag demonstrerats på ett ganska sär-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

eget sätt. Jag har bläddrat i protokollet och jag har inte hittat någon talare från bondeförbundet som helhjärtat velat stödja regeringen.

Herr Pettersson i Dahl, bondeförbundets ledare i denna kammare, säger bland annat: »Den ekonomiska politiken har inte gynnat produktionen. Man kan snarare säga att den är rent produktionsfientlig.» — »Om inte snara lättnader i kredit- och räntepolitiken sker, så kommer skadeverkningarna i framtiden att bli obotliga.» — »Våra konkurrensmöjligheter på utlandsmarknaderna blir sämre och sämre.»

Herr Rubbestad säger: »Vi måste snarast möjligt ha lättnader i fråga om ränteläget och kreditpolitiken.» Lönehöjningarna till statstjänstemännen fördömer han helt. »Vi måste bromsa upp bostadsbyggandet i storstäderna», fortsätter han.

Sedan kommer herr Onsjö och säger: »Välfärdspolitiken hotar att bli vårt folks olycka. Det extra barnbidraget på 19 miljoner kronor, som regeringen föreslår, är det mest befängda förslag som kommit fram under de 20 år som gått, sedan jag kom till riksdagen. Jag hoppas, att riksdagen för en gångs skull tar mod till sig och avslår Kungl. Maj:ts proposition.»

Så länge det är en besvärlig och bråkig opposition, som står och brukar fula ord mot regeringen, är det klart att denna kan ta det med lugn, men, herr inrikesminister, när man får höra sådant av sina egna måste man nog ha ett friskt mod och ett glatt sinne, om man skall visa en sådan munter uppsyn, som herr Hedlund i vått och torrt visat oss här i kväll — något som vi är tack-samma för.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! När statsrådet Hedlund har citerat både vad jag sagt och vad han själv sagt har han också därmed dokumenterat för kammaren, att hans

framställning i radiodebatten var felaktig. Jag har yttrat, att vi skulle ta hand om jord, på vilken lantbruksnämnderna kunde plantera skog. Detta gör herr Hedlund till att vi skulle slå ihop gårdar och ger därmed bilden av att vi skulle driva självägande bönder från deras gårdar. Jag har sagt, att småbrukarna kunde syssla med att sköta denna skog. Det vänder herr Hedlund till att de skulle sitta och vänta, ty man gör ingenting annat när man sått skog. Det skall man höra av en person, som framstår som det svenska skogsbrukets främste, att när man sått skog kan man sitta och vänta, tills man skall avverka den! Har man sått skog, herr Hedlund, får man börja rensa efter fem å sex år och hålla på med det. Är det ren okunnighet eller ett utslag av herr Hedlunds riksbekanta glömska som talat i detta fall?

Jag hade för min del väntat en oförbehållsam anhängan om ursäkt för att herr Hedlund utnyttjade den situationen, att vi inte var på samma ställe vid radiodebatten och att jag alltså inte kunde ge en replik, när herr Hedlund genom sitt omotiverade skämt försökte misskreditera mig. Någon sådan har jag inte fått och därför blir min replik den, att jag ber att för herr Hedlund få citera vad hustrun till en av fackför-eningsrörelsens mest kända män en gång sade: »Försök inte försvara dig, Gunnar Hedlund! Det gör bara saken värre.»

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det har gjorts försök här under remissdebatten att blåsa upp innebörden av de uttryckssätt, som herr Cassel och jag använt om budgeten, till någon djupgående meningsmot-sättning om statsfinanserna. Jag har förut framhållit, att högern och folkpartiet ingalunda är helt överens, men jag behöver väl efter herr Cassels yttrande inte närmare uppehålla mig vid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att högerns och vår bedömning av budgeten icke står mot varandra som svart mot vitt utan att det finns en inte fullständig men tämligen långt gående överensstämmelse dem emellan.

Att det finns ett statistiskt överskott på driftbudgeten är obestridligt. Jag har kallat den för en stark budget, fast jag skyndade mig att tillägga redan i mitt första anförande — protokollet finns ju tryckt — att regeringens skatte- och budgetpolitik haft en ogynnsam verkan på folkets ekonomi. Samhälls-ekonomiskt sett är den alltså en oklok politik. Herr Cassel har kallat budgeten svag. Uttryckssätten varierar en smula, men innebörden är inte så fruktansvärt avvikande utan är starkt kritisk, vilket jag hoppas att alla herrarna på regeringsbänken förstår. Därmed må det vara nog sagt om detta försök att göra det till en centralpunkt i remissdebatten, att det används olika adjektiv vid bedömningen av regeringens budget. Ser man till saken, måste man förstå att bedömningarna varit i långa styc-ken likartade.

Herr talman! Jag begärde inte ordet för att komplettera herr Cassels yttrande, vilket jag finner fullt klargörande. Orsaken var att herr Hedlund kom in på några saker, som jag gärna skulle vilja kort kommentera. Jag kan emellertid då inte underlåta att som bakgrund säga några ord om koalitionsens enighet eller rättare sagt brist på enighet, vilken omskrivits så mycket före remissdebatten och vilken flera talare från regeringspartierna ansträngt sig att vända bort uppmärksamheten ifrån. Jag bara räknar upp: Hur var det med bilaccisens användning? Hur ligger det till med frågan om lantbrukens komplettering med skog? Beträffande lönepolitiken har vi reservationer av bondeförbundets statsråd. I fråga om dyrtorsgrupperingen förefaller åsikterna att gå tämligen mycket i sår.

Herr Hedlund har — vilket jag är

tacksam för — gett ett nytt bidrag till belysningen av enigheten, när han frågar huruvida det var högern eller möjligen något annat parti, vilket hans blygsamhet förbjuder honom att nämna, som åstadkommit att räntehöjningen blev endast en kvarts procent. Han antydde oförblommerat, att det funnits någon annan som ville höja mer än $\frac{1}{4}$ procent och att bondeförbundet varit duktigt nog att åstadkomma, att höjningen inte blev större. Detta är en liten gissningstävlan om vem det kan vara som ville höja mer. Vi i folkpartiet var inte tillfrågade. Om det är någon i bondeförbundet, kan det väl inte vara herr Rubbestad, som ensam framställt detta förslag i bankofullmäktige. Herr Rubbestads inställning har ofta inte varit riktigt typisk för bondeförbundet, särskilt inte i dag. Det måste väl ha varit någon i regeringen från det socialdemokratiska partiet som ville höja räntan mera, men herr Hedlund fick sin vilja fram, och det blev bara $\frac{1}{4}$ procent.

Det är möjligt att herr Hedlund menar att detta är ett exempel på en kompromiss, men att det skulle vara en direkt belysning av den fundamentala enigheten om räntepolitiken är väl ändå för mycket sagt.

Sedan kommer jag till bostadsutredningen. Några talare från koalitionen har under remissdebatten sagt, att utredningens förslag absolut inte får genomföras, medan andra talare från annat håll inom koalitionen sagt, att utredningens förslag bygger på goda grundtankar och bör genomföras. I pensionsfrågan har tre framstående bondeförbundare opponerat mot den stora fond som blir följden av en obligatorisk pensionering, medan socialdemokratiska talare framhållit denna som en av de stora vinningarna.

Jag vill säga som herr Cassel sade om herr Hedlund: man kan vara glad. Men hur man, med aldrig så glad uppsyn, skall bära sig åt för att få detta till ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uttryck för utomordentlig enighet förstår jag inte.

Jag hörde i radion — jag hoppas det var rätt refererat, ty jag har inte själv varit i första kammaren — att bondeförbundets ordförande där, herr Näs-gård, talade om att det måste till en konsumtionsbegränsning, medan herr Geijer sade, att det inte finns förutsättningar för en sådan. Detta var nästan den värsta meningsskiljaktigheten av alla, ty det är för vår ståndpunkt i den frågan som vi på det gruvligaste blivit uppsträckta av statsministern och andra.

Jag har redan läst upp en del koalitionsstidningars uttalanden men vill gärna lägga till ett par andra, som vittnar om att inte bara jag och mina par-tivänner har fäst sig vid oenigheten.

I Arbetet t. ex. — en tidning vars chefredaktör är ledamot av denna kam-mare — står det, »att det är högst diskutabelt, om vi längre har den starka regering, som socialdemokratien ursprungligen ville skapa genom koalition» och till sist heter det att »bondeförbundets nyårskravaller ytterligare stärkt tvivlarna». Det kan man säga.

Tidningen Folket, vars chefredaktör torde vara en annan ledamot av denna kammare, skriver: »Om koalitionen på grund av politiskt spekulativa säraktioner skulle hålla ihop med ett nödrop och kanske inte ens det så finns det på socialdemokratiskt håll ingen som helst anledning att hänga sig fast vid en så förödmjukande tillvaro. På den punkten måste socialdemokratien hävda en klar och bestämd linje.» Men statsministern, som annars ständigt talar om regeringens klara och bestämda linjer, har glömt att förklara denna principiellt klara och bestämda linje för oss.

Jag kan gott ta en bondeförbundstidning också för rättvisans skull. Svenska Landsbygden — ett framstående språkrör för bondeförbundet — skriver: »Vad reservationen» — d. v. s. bondeförbundsministrarnas reservation

angående statstjänstemännens löner — »kommer att leda till är ovisst. Den måste väl närmast betecknas som ett steg mot koalitionen upplösning.»

Så är det, herr talman, med denna utomordentliga enighet inom koalitionen, som statsministern och andra har försökt vända uppmärksamheten ifrån på det sätt jag nyss anförde.

Inrikesministern riktade en kritisk anmärkning mot mig. Han använde en metod, som är lätt att använda och som väl även jag själv använt någon gång när jag inte velat besvara en fråga: att tala om annat. — Det är verkligen märkvärdigt, tyckte herr Hedlund, att Ohlin erkänner, att han inte har ett recept att bekämpa inflationen — hur kan han då begära att få komma med och styra? Ja, herr Hedlund, i det sammanhanget behandlade jag inte inflationsfrågan i dess helhet. Det gällde en låt vara viktig aspekt av inflationsfrågan, där jag öppet bekände att jag inte hade något recept. Men medan herr Hedlund fann detta egendomligt, tyckte varken han eller någon annan att det var överraskande att regeringen, som åtagit sig att styra landet, inte hade något recept.

Jag tackar för förtroendet. Det är nästan rörande, att herr Hedlund har så mycket större anspråk på mig än på sig själv och sina kolleger i spörsmål som dessa. Riktigt överensstämmer väl inte hans bedömning med statsministerns bedömning av min ekonomiska okunnighet.

Vad jag ville var, herr Hedlund, att föra fram denna centrala fråga i centrum av debatten, för att regeringens medlemmar och vi andra som deltar i debatten skulle kunna resonera oss fram till en lösning. Det är så man gör i en demokrati. Jag menade att det var angeläget att vi försökte göra detta och att finansministern därvid toge ledningen med ett inlägg som kunde vara till nytta, men varken finansministern eller herrarna i övrigt på regeringsbanken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ville ens vara med om att diskutera saken.

Sedan kommer jag till kostnadsinflationen. Jag har inte hört ett enda inlägg heller på denna punkt, om det inte skulle vara att herr Sköld snuddade vid saken tidigare liksom han i viss mån gjorde när han var finansminister. Jag tycker nu att regeringen kunde försöka svinga sig upp till den låga nivå på vilken jag befinner mig, då jag förordar att frågan åtminstone tas upp till behandling, låt vara att ingen av oss har en färdig lösning.

Herr talman! Herr Erlander har talat om att oenigheten mellan högern och folkpartiet är så stor att det är uteslutet att något kan komma ur det samarbetet — isolerat eller tillsammans med bondeförbundet, antar jag — medan däremot han och bondeförbundet hade goda samarbetsmöjligheter. Men hur var det innan bondeförbundet gick in i koalitionen? Vid den sista eller kanske näst sista stora ekonomiska debatt som vi hade innan bondeförbundarna gick in i koalitionsregeringen hade det väl visat sig att socialdemokratien och bondeförbundet närmat sig varandra så mycket att man redan såg plattformen till hälften uppbyggd för den kommande koalitionen. Om man slår upp protokollet för att finna hur den dåvarande ledaren av regeringens ekonomiska politik, herr Sköld, bedömde situationen, finner man att herr Sköld efter det att herr Hedlund hade yttrat sig om bondeförbundets inställning svarade följande — jag kan inte neka mig att läsa upp ett stycke, men skall inte läsa mera än en del för att inte fresta kammarens tålamod och herr Skölds nerver för mycket. Det lät på detta sätt: »Jag var så enfaldig att jag trodde herr Hedlund var en offentlig person och att bondeförbundet var ett vanligt parti, som genom sin offentliga verksamhet hade tillfälle att visa vad det ville. Men allteftersom herr Hedlunds replik fortskred kom jag underfund med att det var inga

djupa hemligheter som förborgade sig hos herr Hedlund. Vad vi fingo veta var egentligen det, att dagar kunna komma, när bondeförbundet vill vara med om en kreditåstramning med ränteglidning, och att bondeförbundet inte den dag som är vill rösta för dessa båda skatter. Den frågan står då naturligtvis kvar: Vad vill herr Hedlund då konkret göra i dag? Bortsett från granna ord om sparsamhet och allt det där, vad vill herr Hedlund konkret göra? Det äro vi fortfarande i ovisshet om, och jag fruktar att vi också komma att förbli det.»

Ingen vet om herr Sköld ansåg att han förblev det även efter november 1951 när herrarna tillsammans övertog ansvaret för finanspolitiken. Så såg det ut med den fullständiga enighet, som man skulle tro att herr Erlander ansåg vara en förutsättning för att tänka sig samarbete av något slag inom överskådlig tid mellan partier.

Statsministern sade detta: »Vi vet, vi som är i regeringen, att vi har ett nytt val att vänta vartannat år och då måste stå för vad vi säger.» Därför kunde ingen sväva i tvivelsmål om var koalitionsregeringen står. Med hänvisning till vad jag redan har sagt om oenigheten mellan dessa partier måste jag konstatera, att Sveriges folk inte blott svävar i ovisshet om var koalitionsregeringen kommer att stå om 12 eller 18 månader utan till och med svävar i ovisshet om huruvida vi då har någon koalitionsregering.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för att säga statsrådet Hedlund, att när professor Montgomery och andra författare i Ekonomisk Revy skriver i den tidningen, frågar de ingalunda högern till råds, utan de skriver på eget ansvar.

Sedan framhöll herr Hedlund hur man genom att tillgripa en rad olika

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

åtgärder hade kunnat klara sig fram utan en så hög ränta som det annars förmodligen skulle ha blivit. Jag tillåter mig säga till statsrådet Hedlund, att efter alla de vidtagna åtgärderna tycker jag inte att det är så dåligt marscherat när man — jag citerar herr Hedlund — har kommit fram till »lägsta möjliga ränta inom lågräntans ram»; och det är i stor utsträckning en växelränta på mellan 6,5 och 7 procent.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Av den debatt som har pågått har jag funnit, att herr Ohlin egentligen eftersträvar att få över herr Hedlund från ett läger till ett annat — få över honom till det läger där herr Ohlin befinner sig. Om jag är medlem i denna kammare när detta inträffar, då kommer jag att få en mycket mera rikhaltig repertoar när det blir fråga om att läsa upp vad herr Ohlin sagt om herr Hedlund än detta enda monotona uppläsande som herr Ohlin fortsätter med.

(Herr Ohlin inföll: Här är mera.)

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Ja, det är ju väl att jag kan glädja herr Cassel med en glad uppsyn i varje fall.

»Av sina egna skall man höra det», sade herr Cassel. Ja, vad är det nu herr Pettersson i Dahl och Näsgård sagt som skulle vara så förfärligt att höra? Jo, ungefär detsamma som jag varit inne på i dag och vid ett föregående tillfälle, då jag frågade högerns och folkpartiets representanter: »Tycker ni liksom näringslivet, att en del av de investeringsbekämpande åtgärderna skulle kunna överflyttas på konsumtionssidan?» Till detta lade jag själv: »För egen del kan jag inte undgå att finna att det är vissa skäl som talar för att näringslivet har rätt på den punkten.» Det skulle ha varit klädsamt, om

herr Cassel och även herr Ohlin hade kunnat uttala sig klart i frågan.

När jag talade om den sista räntehöjningen gjorde jag det med utgångspunkt ifrån vad Bankföreningen hade påstått i tidskriften Ekonomisk Revy. Bankföreningen hade uppenbarligen fått för sig — hur det nu kunnat gå till vet jag inte, ty inte har man fått det från mig — att det skulle ha kunnat bli högre ränta, om inte vissa politiker hade satt sig emot det. Jag känner ingen annan politiker i riksbanken som satt sig emot en räntehöjning än bondeförbundets representant. Folkpartirepresentanten har tydligen inte hört talas om detta, eftersom han inte berättat det för herr Ohlin. Herr Ohlin sade nämligen att han inte visste någonting om detta. Våra representanter brukar tala med oss om sådana här saker.

(Herr Ohlin inföll: Det är centraldirigering.)

Herr Skoglund tyckte att räntorna var förfärligt höga. Han nämnde visst siffran 7 procent i växelränta. Ja, det är en förfärligt hög ränta, när diskontot är 4 procent — det håller jag med om — men det är inte mitt fel!

Jag har inte mer att säga till herr Hæggbloom än att jag gjorde en reflexion, när han talade om skogen. Herr Hæggbloom sade, att man skulle kunna sätta frön eller möjligen plantor, och så skulle man vänta tills det bleve skog; det behövde man inte vänta länge på. Herr Hæggbloom är visst agronom — jägmästare är han inte — och då undrar jag, om inte herr Hæggbloom blandat ihop skogen med rågen.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Men nu går väl herr Hedlunds okunnighet över alla gränser. Jag har talat med den erfarenhet jag har som plantör av skog; det är nu 33 år sedan jag började med ett sådant bestånd. Och jag har inte fått sitta med händerna i kors och vänta, utan jag har fått skicka ut den ena expeditio-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nen efter den andra för att sköta detta bestånd. Det behöver jag inte göra när jag odlar råg, utan då kan jag komma med självbindaren när årets skörd är färdig. Men när det gäller skogen får man allt sätta litet mera hand till verket.

Det var som jag sade: försök inte försvara sig, Gunnar Hedlund, det gör bara saken värre! Det blir min slutreplik.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Den här komplette-ringsskogen skall väl ändå på något sätt tillföra inkomster. Vill herr Hæggbloom berika kammarens vetande med att tala om hur många år det dröjde, innan han tjänade något på dessa frön, d. v. s. hade inkomster från det område där skogsfröna såddes?

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Denna remissdebatt borde väl egentligen sluta med denna vackra slutvinjett, hämtad ur den svenska naturlyriken.

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Jag måste beklaga inför hans excellens statsministern, att det inte blev en slutreplik från hans sida. Detta beror på vissa tekniska finesser i fråga om ändring av talarlistans tidigare utseende.

Jag har velat ta upp två saker, men först en fråga som rör försvarsministerns område och som jag vill redovisa för kammaren i uppbrottets timme, nämligen frågan om utflyttningen av örlogsvarvet i Stockholm till södra skärgården. 1956 års riksdag begärde en definitiv plan för lösandet av denna mycket viktiga fråga. Den planen beställdes till 1957 års riksdag. Det visar sig emellertid, när man granskar statsverkspropositionens investeringsdel, att försvarsministern icke presterat någon

sådan plan. Det har visserligen satts i gång utredningar. Vederbörande myndighet har förklarat att den andra utredning, som satts i gång sedan förra våren, kan bli klar under detta kvartal, men försvarsministern anser lika fullt, att man för nästa budgetår inte bör ta upp något anslag för denna flyttning. Nu har ju överbefälhavaren tidigare mot bakgrunden av erfarenheterna från krigsövningarna påpekat hur fantastiskt viktigt det är att en utflyttning snarast sker till södra skärgården, där man redan igångsatt vissa arbeten. Varvets läge i huvudstadens mitt är också något som inte gör det hela bättre. Statsutskottet framhöll förra våren att det borde kunna övervägas om det inte vore motiverat att detta väldiga investeringsföretag, som ju rör sig om många tiotal miljoner kronor, behandlades helt fristående från försvarets övriga investeringar. Jag har velat till försvarsministern ställa frågan om han inte, med hänsyn till den vikt och betydelse detta ärende har, ändå ville fundera på att senare under riksdagen komma med ett förslag till investeringsanslag för detta ändamål och en definitiv plan för en snar förflyttning av anläggningen i fråga. Ur Stockholms synpunkt har det också sin stora betydelse att utredningar kan igångsättas om hur man skall disponera de friställda områdena, som det med hänsyn till markbehovet för offentliga byggnader är angeläget att staden får hand om.

Jag lämnar nu denna fråga, som det legat mig varmt om hjärtat att få ta upp i denna remissdebatt, och övergår till att diskutera lönerörelsen och även i någon mån vad tidigare här sagts om pensionsfrågan. Det tycks mig som om både statsministern och herr Sköld i sina inlägg använde formuleringar som kunde misstolkas. Man talade om löntagarorganisationernas positiva inställning till en obligatorisk linje. Herr Sköld förklarade på sätt och vis, om jag uppfattade honom rätt, att varken LO

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

eller någon annan löntagarorganisation vågat gå emot en obligatorisk tjänstepensionering. Statsministern sade något om att löntagarorganisationerna var intresserade av en obligatorisk pensionering. Jag vill för min del säga att TCO såsom den största tjänstemannaorganisationen icke har tagit någon ställning i denna fråga. Den omständigheten att en framstående TCO-sekreterare, herr Nordenskiöld, är medlem av pensionsberedningen, och även om det genom dagspressen redan är bekant att herr Nordenskiöld kommer att ansluta sig till den obligatoriska linjen, får inte tas till intäkt för att TCO tagit ställning för denna linje.

Jag skall vid denna sena timme inte uppehålla mig vidare vid pensionsfrågan. Jag vill bara tillägga att jag tycker det är rimligt att man kan få diskutera frågan om pensioneringens ordnande för svenska folket, för löntagarna och övriga, efter olika linjer när det gäller tilläggspensioneringen, utan att därför behöva misstänkliggöras för någon negativism eller någon mindre vacker inställning till själva problemets lösning. Vi i folkpartiet är lika intresserade som socialdemokraterna av en lösning av pensionsfrågan, men om vägarna till en tillfredsställande lösning har vi tydligen olika uppfattning, och dessa vägar kommer vi att få tillfälle att debattera i fortsättningen av detta år.

När det gäller själva löneuppgörelsen och det märkliga förhållandet att bondeförbundets statsråd reserverat sig, tycker jag det är angeläget att — ehuru givetvis också detta spörsmål kan tas upp senare under riksdagen — redan nu konstatera att den fråga, beträffande vilken man reserverat sig, nämligen om en utökad spännvidd i ortsgrupperingen, inte vid löneförhandlingarnas slutskede var någon som helst nyhet. Debatten om hur man skall komma till rätta med att förbättra löneställningen för låglönegrupper, särskilt på vissa orter där rekryteringssvårigheterna va-

rit stora, kom ju ganska snart in på frågan om en anpassning efter marknads-löneprincipen. Vägen hän mot användning i viss mån av denna princip gick över en vidgning av spännvidden i ortsgrupperingen. Man måste då finna det mycket märkligt att bondeförbundets statsråd inte på något sätt följt med i denna debatt, och man skulle vilja ställa frågan om de inte haft den kontakt, som på regeringsplanet synes vara nödvändig i ett sådant här ärende. Jag erinrar mig att riksdagen 1953 beslutat bifalla en motion av herr Håstad om utredning angående inrättandet av ett statens löneråd. Den motionen har överlämnats till författningsutredningen, men man kan ju — eftersom bondeförbundets representanter i denna kammare många gånger tidigare varit inne på frågan om en parlamentarisk samverkan beträffande löneuppgörelserna — fråga sig om de alldeles glömt bort möjligheterna att i regeringsställning följa med i löneförhandlingarna redan från början så att de inte hoppar upp som gubben ur lådan när förhandlingarna är slutförda. Det hade varit av ett visst intresse att få veta anledningen till att man inte haft reda på sig på bondeförbundstaburettarna i detta sammanhang.

Beträffande frågan om att mer eller mindre övergå till ett hänsynstagande till marknadslöneprincipen är jag angelägen att erinra kammaren om att denna princip accepterats av organisationerna vid förhandlingarna. Om man ser det på längre sikt innebär detta givetvis stora svårigheter, men samtidigt är det också av viss betydelse för statsverket som arbetsgivare att komma över till en friare lönesättning. Det betyder emellertid såvitt jag förstår att bondeförbundets prononcerade ställningstagande *mot* en vidgad spännvidd i ortsgrupperingen är svårt att förena med hänsynstagande till marknadslöneprincipen, eftersom vi kan konstatera att marknadslönerna för låglönegrupperna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har en mycket större spännvidd än de statliga lönerna. Då är det ju också att konstatera att bondeförbundet i en utredning om likalönsprincipens genomförande i statsförvaltningen vänt sig mot förordande av denna likalönsprincip genomförande. Bondeförbundets kommittérepresentant, herr Theodor Larsson i första kammaren, förklarade nämligen att man måste ta hänsyn till marknadslöneläget. Vi har alltså det förhållandet att när det gäller likalön för män och kvinnor är bondeförbundet anhängare av marknadslöneprincipen, men i övrigt är man det inte utan har tydligen någon princip som inte har med skillnaden i dyrhet orterna emellan att göra. Man vill inte acceptera några som helst utredningar i den frågan utan anser att det hela är klart redan utan någon utredning.

Herr Sköld var inne på ett mycket intressant resonemang i går kväll om just behovet av att släppa kontakten mellan dyrortsgrupperna i det statliga lönesystemet. Jag tycker att man mycket väl kan gå vidare på den tankegången. Där vill jag ställa en direkt fråga, som jag har en känsla av att civilministern kan besvara på rak arm, nämligen om han inte delar min uppfattning att staten som arbetsgivare då också måste förbättra sin ställning när det gäller lönestatistik, som man nu saknar ganska mycket på den statliga sidan, och söka vidtaga effektiva åtgärder för att få en bättre överblick över de förhållanden som måste ligga till grund för vad man ofta kallar en rättvis lönesättning. Det är en lönestatistik, som också i viss mån innehåller moment av arbetsvärdering. Det är ju ganska svåra saker att komma till rätta med. Men det är min uppfattning sedan gammalt, att där har staten som arbetsgivare försummelser bakom sig, och jag är angelägen att av civilministern få höra om han kan göra någonting snart för att komma till rätta med detta.

Slutligen vill jag säga ett par ord med

anledning av ett uttalande av herr Hansson. Han beklagar sig över att det byggs så mycket i Stockholm och andra större städer och säger att det bästa receptet för att hejda inflyttningen till städerna vore att sluta att bygga bostäder där. Ett sådant resonemang är naturligtvis i och för sig tokigt, eftersom det ju innebär ett fullständigt åsidosättande av alla humanitära synpunkter på problemet. Det är inte bara de nyinflyttade som står i bostadskön i huvudstaden eller andra större städer. Men också om man bara ser frågan från den synpunkten, vilken betydelse den har för lönetendenserna på det statliga området, måste man säga att om icke bostadskrisen i huvudstaden blir löst, så läggs därigenom grunden till ökade lönekrav från dem som har anställning i statstjänst och måste bo här i staden. Bostadskrisen exempelvis i huvudstaden försvårar alltså rekryteringen och pressar fram krav på högre löner från statsverket. Enligt mitt sätt att se är det alltså, tvärt emot vad från bondeförbundshåll tydligen anses, angeläget för staten såsom arbetsgivare att snarast möjligt söka lösa bostadskrisen i de större städerna för att staten därigenom skall kunna hålla tillbaka lönekrav som baseras bland annat på de rekryteringssvårigheter som har sin grund i att man saknar bostäder att erbjuda dem man vill rekrytera till statstjänst.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Herr Nihlfors framställde i sitt anförande en fråga till mig, huruvida jag var intresserad av att rusta upp lönestatistiken så att vi får bättre möjligheter att jämföra olika löner.

Jag vill då erinra herr Nihlfors om att jag i civildepartementets huvudtitel har begärt en viss upprustning. Jag hoppas att herr Nihlfors skall hjälpa mig att få till stånd den upprustning av statistiken som jag har begärt i statsverkspropositionen till årets riksdag. Jag kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tillägga, att det för närvarande pågår ett visst samarbete mellan de statistikavdelningar som finns på olika håll för att man skall få en bättre och riktigare bild av det faktiska löneläget.

Härmed var överläggningen slutad.

De föredragna propositionerna hänvisades till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad propositionen rörde riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet, såvitt propositionen angick det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1957 skulle utgå, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 10, av herr *Nihlfors* och fröken *Elmén*,

nr 11, av herr *Johansson* i Öckerö m. fl.,

nr 12, av herrar *Gustafson* i Dädesjö och *Håstad*,

nr 13, av herr *Rimmerfors* m. fl.,

nr 14, av herr *Johansson* i Stockholm m. fl., och

nr 15, av herr *Lundberg*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 16, av herr *Lundberg*,

nr 17, av herr *Jansson* i Aspeboda m. fl., och

nr 18, av herrar *Pettersson* i Norregård och *Vigelsbo*; samt

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 19, av herr *Gustafsson* i Mem.

§ 3

Föredrogs den av herr *Hallén* vid kammararens sammanträde den 17 innevarande januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående publicering av en s. k. vitbok om affären Raoul Wallenberg.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs den av herr *Stiernstedt* vid kammararens sammanträde den 17 innevarande januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående storflygplatsen Halmsjön.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Andersson* i Björkäng vid kammararens sammanträde den 17 innevarande januari gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av ersättningar för rökgasskador från skifferoljeverket i Kvarntorp.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner, och remitterades därvid till jordbruksutskottet propositionen nr 21, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan m. m.;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 27, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande skatter å inkomst och förmögenhet,

nr 28, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap, och

nr 30, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § och 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 31, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 2 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469);

till konstitutionsutskottet propositionen nr 32, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 320) om införande av landstingslagen; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 33, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, och

nr 35, med förslag till lag om ändring i konkurslagen m. m.

§ 7

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 20, av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.,

nr 21, av fru *Boman* m. fl.,

nr 22, av herrar *Adamsson* och *Bracconier*, och

nr 23, av herr *Rimmerfors* m. fl.; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 24, av herr *Hagberg* m. fl., och

nr 25, av fröken *Karlsson* m. fl.

§ 8

Föredrogs den av fru *Sandström* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående av statens skogsindustrier bedriven rederirörelse.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.09 på natten.

In fidem
Gunnar Britth